1079
3178/1
3178/1

СТЕНОГРАФСКЕ БЕЛЕШКЕ

О СЕДНИЦАМА

НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

ЗА 1877. ГОД.,

КОЈА СЕ САСТАЛА У КРАГУЈЕВЦУ 24. ЈУНИЈА 1878. ГОД.

Инв. 33268

ВЛАДА.

Председник министарског савета, министар грађевина, — **Стевча Михајловић.**

Министар иностраних дела, и по потреби заступник министарског савета, — **Јован Ристић.**

Министар правде, — **Јеврем Грујић.**

Министар унутрашњих дела, — **Радивоје Милојковић.**

Министар просвете и црквених дела, — **Алимпије Васиљевић.**

Министар финансије, — **Владимир Јовановић.**

Министар војни, пуковник, — **Сава Грујић.**

САДРЖАЈ.

А.

Аврам Јовановић, Милосав Марковић и Илија Стојановић предлажу: да се ратни страдалци ослободе од данка и осталих прireза још за годину дана. 122.

Аврам Јовановић и Милосав Марковић предлажу: да се исплати храна онима, којима је реквизицијом одузета, а признанице им од војних власти нису дате. 152.

Аврам Бошњаковић, в. Милан Глигорјевић.

Адреса. 38.

Азбуковачки срез благодари скупштини на њеном лепом одзиву на престону беседу. 180.

Аксентија Ковачевића, посланика, дијурна за време бављења у Бечу и Чешкој. 88 197.

Алекса Поповић, посланик, пита: за што су била два жандарма, оружана са револверима у авлији, где је скупштинска дворана. 68.

Алексе Здравковића, посланика, одсуство. 18.

Алекса Поповић интерпелише: кад ће престати ванредно стање, и да ли влада сматра изборе под редовним или ванредним стањем извршити. 88.

Алекса Шпанић из Београда жали се, како је неправедно на судовима изгубио парницу противу Ђорђа Маленића. 92.

Александер Грујић предлаже: да се допуни § 27. грађ. пост., која је 1865. год. издана, под тачком в. дода: или државна каса. 144, 154.

Алекса Павловић из Параћина жали се због зајма народног. 482.

Антоније Стојић из Г. Милановца тражи 60 дук. за два кова, што су му у рату погинула. 30, 194.

Андрија Илић, помоћник лекарски, моли за дозволу да може лечити од рана. 168.

Андрија Станковић, који ужива милостињу од државе, тражи, да се врати у службу. 222, 452.

Анте Пантића из Сиња оверовљење за посланика. 431.

Арсеније Гавриловић и Сима Секулић питају: хоће ли влада поднети формалан предлог, да се свештеницима бир, у место жита, по 3 гроша наплаћује од пореске главе. 110.

Арсеније Симић пита министра унутрашњих дела, за што влада по решењу скупштинском од 13. Октобра 1875. године није спремила предлог о

укинуњу трошкова полицијских и осталих чиновника, кад по званичној дужности у народ излазе. 178.

Арсеније Симић и други предлажу: да се ономе, који ухвати лопова, да награда колико краља вреди, и то да плати лопов или село; да се краље казне по делу, а не вачину, и да село пљевину плати. 213, 386.

Арсеније Симић и други предлажу, да се спрам сумњивих лица поврате у живот §§. 130 и 131 старог крив. пост. од 1865. год. како би се лопови и зли људи лакше хватали. 388.

Б.

Баније Баште грађани поздрављају скупштину. 36.

Бело-паланачки срез у округу нишком поздравља скупштину. 16.

Беловодска општина моли за одобрење, да може подићи механу за путнике. 319.

Беседа престолна, којом се скупштина отвара 12. Којом се затвара види 485.

Бир свештенички в. Арсеније Гавриловић

Брезничка општина поздравља скупштину. 18.

Браћа С. Нешићи из В. Градишта жале се, што им није извршена пресуда у спору њихову са аустро-угарском банком у Пешти. 290.

Буџет. 25, 223, 311, 316, 354.

В.

Велимир Стевановић, пуковник, понавља жалбу противу духовног суда у брачној парници са својом женом. 222.

Вилхелму, цару немачком, изјављује скупштина радост за спасење живота. 15, 448.

Височки срез округа пиротског поздравља скупштину. 35.

Вичка општина жали се на министра унутрашњих дела, што није по слан да изучава медицинске науке онај, кога је она изабрали. 320.

Владимир Поповић. В. свештеници округа чачанског.

Војника I. класе замена, в. Петар Стевановић.

Водника (магацинске црноречке коморе) злоупотребе, в. Здравко Јовановић.

Војника у српско-турском рату изгинулих спомен. 34.

Врања поздравља скупштину. 27.

Г.

Г. Милановац поздравља скупштину. 158.

Грочански срез у округу смедеревском поздравља скупштину. 28.

Градиште поздравља скупштину. 29.

Грочански срез у округу београдском предлаже, да кметовима општина по процени накнађа штету за спаљено имање. 37, 452.

Д.

Данка куљење и предавање за ђурђевско полугође 1878. год. 316, 447.

Данка плаћање, в. Новак Милошевић.

Деспотовић, ђенерал, в. ђ.

Димитрију Јовановићу, бив. председнику скупштине, спомен 15, 31.

Димитрије Донић и други предлажу, да се сва плаћања одложе на три године, па у 6 квартова отплате. 150.

Димитрије Донић и други предлажу, да се влада посаветује о исплати реквизиције. 150.

Димитрије Јеротијевић предлаже, да се нека места државнога сувата уступе сељанима села Осонице. 250.

Димитрије Хаџи-Илић из Параћина, жали се противу разреза народњег зајма. 333, 481.

Дујко Крстић, бив. учитељ у Босни, моли као страдалник за помоћ 38. 185.

Ђ.

Ђорђа Деметровића — Голобочанина избор 3, 81.

Ђорђе Деспотовић, ђенерал, моли за пензију. 16.

Ђорђе Милетић пита министра унутр. дела, за што среске старешине при разрезу среских трошкова не позивљу кметове и одборнике да при разрезу буду, као што закон налаже. 290, 313.

Ђорђе М. Ћатић из Г. Милановца жали се на министра финансије због данка. 415.

Ђорђе Бугарски, бив. учитељ, жали се на министра просвете. 477.

Ђурђе Ђоровић и Младен Микић предлажу, да се § 6. грађ. пост. други став замени: да судије бирају себи председника. § 15. да се замени: да се жалбе за спорове преко 100 динара дају окружном суду; § 20 да се дода, да је одборницима плата 3 динара на дан; и 24 да се замени, да се за неизвршену пресуду жали полицијској власти. 388.

Ђурђе Ђоровић предлаже допуну § 66. закона о устројству општинских власти, о заграђивању и разграђивању потеса, и о прављењу општинских путова. 413, 425.

Е.

Еснаф трговачко-занатлијски из Алексинца моли, да се мораторијум не продужава. 485.

Ж.

Жандарми шта ће у авлији, где је скупшт. дворана. В. Ал. Поповић.

Животе Лукића избор. 3.

З.

Закон о узимању на знање и одобрењу привремених закона и наређења изданих за време, кад скупштина није била сакупљена, од 18. Августа 1877. године до 12. Јунија 1878. год. 19, 93, 128, 201.

Закона грађанског измена. в. Марко Петровић.

Закона о мерама метарским замена 4. тачка чл. 32. од 1. Децембра 1873. године. 167, 325.

Здравко Јовановић и други предлажу, да се пограничним сељацима којима су земље при обележавању границе Србије 1833. год. остале у рукама турским, сада дају у својину, кад су ослобођене. 250.

Здравко Јовановић пита министра војног о злоупотребама воденика магацинске коморе црноречке и што је народна војска радила домаће стварн Јовану Лаловићу. 317.

Здравчићска општина у округу ужичком тражи продужење рока за исплату народног зајма. 38, 194.

И.

Ивко Јицовић. в. Тодор Албијанић.

Иван Јевтић пита председника скупштине, шта је са молбом манастира Раковице, да му се да известан број робијаша за пољске послове 289.

Иван Ракић из Састава жали се на В. Кундовића, среск. писара. 389.

Илија Димић из Књажевца тражи, да му се изда признаница на ујам што је у рату 1876. године млео жито. 415.

Илија Стојановић и остали предлажу, да се о државном трошку направе станови свима онима, којима је непријатељ попалио, и то најпре сиротнима и погореле школе. 121, 432.

Илија Стојановић, Аврам Јовановић и Милосав Марковић предлажу, да се свима онима, који су били возари у народној војсци, на су им волови од куге полисали, даду на место тих турски волови или други куне 122.

Илија Стојановић пита министра унутрашњих дела, да ли разуме и он закон о мораторијуму онако, као што га власт среза параћинског разуме 172.

Илија Мијалковић из Липнице тражи, да му се врати данак 252.

Имање масално како да се даје под аренду. в. Марко Петровић.

Интерес на народни зајам. в. Коста Радовановић.

Напалида закон 201, 253, 290, 355. Прирез како да се удари, види Никола Милосављевић.

Ј.

Јањићје Миловановић из Г. Милановца моли, да се задржи продаја његова имања. 451.

Јасеничког среза 36 изасланика траже, да се лопови могу телесно казнити и у повторсном случају са целом кућом протерати, и да кметова могу бити само поштени и имућни људи. 251, 390.

Јелена пок. Петра Шаркића, учитеља, моли за издржање. 92.

Јелена пок. Јеврема Марковића, потпуковника, моли по осуди свога мужа. 222.

Јеврема Шолуповића избор. 4, 81.

Јованча Стеванов, кројач из Београда, тражи дозволу, да може тужити једнога чиновника, због штете. 30, 193.

Јован Микуловић из Текије моли, да се ослободи од плаћања аренде за вир на Дунаву. 37, 193.

Јован Симинџић из Осипаонице моли, да му се опрости аренда за брод љубичевски. 92, 186.

Јован Поповић, арендатор у Обреновцу, жали се на министра финансије, за што му није пола аренде опростио. 170.

Јован Димитријевић, корманош Делиграда, тражи пензију или да му се повиси плата. 251.

Јованка из Крагујевца, жали се на судове, што су јој неправедно судили. 252.

Јоца Петровић, бив. почасни потпоручник, рањен, моли по ново за издржање. 332.

К.

Казна телесна за лопове в. јасенички срез.

Каје (камилавке) за што се не скидају у скупштини. в. Мил. Глишић.

Карауле. в. министар унутрашњих дела.

Катарина пок. Јована Ђорђевића, потпоручника, који је у прошлом рату од назеба умро, моли за какву помоћ. 319.

Ката ж. пок. Марка Раденковића из Крагујевца, моли за издржање, 30, 188.

Катарина ж. пок. Михаила Анђелковића, суплента, моли за пензију. 92, 453.

Казненог закона донуна. в. Марко Петровић.

Кључ један од зграде, у којој се чувају справе и остали прибори за израду државних хартија, — одређује се, да чува посланик Михаило Терзибашић. 86, 314.

Књажевачки грађани моле за помоћ. 164.

Књижарске радње закон. 358.

Књажевачки округ одобрава правац адресе. 214.

Коста Димовић из Параћина моли, да се поштеди од народног зајма стр. 30. 187.

Коста Панић и остали из Свилајенца жале се на решење министра унутрашњих дела. 30, 451.

Копривнички срез поздравља скупштину. 162.

Коста Радовановић интерпелише министра финансије, за што није до сада плаћан интерес на народни зајам. 182.

Кола поштанских и прибора оправка преко буџета, да се подмири из уштеђених кредита министарства унутрашњих дела. 218, 371.

Коста Аћимовић из Књажевца, моли за помоћ, као страдалник у рату. 415.

Краће како да се казне. в. Арсеније Симић.

Кривичног поступка старог да се поврате §§. 130 и 131. в. Арсеније Симић.

Л.

Лазар Вукојевић из М. Шиљеговца тражи, да му скупштина дозволи лечити од рана. 168, 453.

Ленка, пок. Јозефа Хержана, радника при барутани, тражи издржање. 252, 453.

Леносава Илић из Београда моли за помоћ, јер јој је син на Јавору погинуо. 1876. године. 168.

Лесковачког округа народ поздравља скупштину. 17.

Лицитација. в. Михајло Терзибашић.

Лужнички срез у округу пиротском поздравља скупштину. 36.

Љубомир Молеровић, председник општине врањевичке, тражи, да се министар унутрашњих дела узме на одговор. 92, 188.

Лука, Петровић из Крагујевца учитељ, јавља, да није истина оно, што је Урош Кнежевић казао, као да му власт не да доћи у Крагујевац. 333.

М.

Мага пок. Милована Рашковића, погинулог капетана, тражи помоћ. 37, 188.

Марка Јанчића, посланика, оставка. 34.

Марјан Нешић из Џлане понавља жалбу против Јоце Петровића, што му је продао имање. 92, 193.

Марко Петровић предлаже, да удовица заостале имање свога мужа по смрти деце подели на равне делове са сестрама његовим, ако пречих наследника не би било. 153. 353.

Марко Петровић интерпелише министра унутрашњих дела о тужбама, које су подигнуте против Настаса Петровића, начелника, за злоупотребе разне. 211.

Марко Петровић предлаже, да се у §. 135. крив. закона допуни, да се свештеник, који испита или венча жену, кад зна, да јој је човек жив, или обратно, — да се казни од 2 до 5 година затвора. 220.

Марко Никић из Параћина моли, да се поштеди од даљег давања народног зајма. 332, 482.

Марија, пок. Петра Рашића из Ужице, тражи помоћ, јер јој је муж у Црној Гори, а син у Србији храбро борио се и погинуо, одсекав три турске главе. 389.

Марко Петровић предлаже, да општине могу поделити у свако доба с ону шуму између себе. 270.

Марко Петровић предлаже, да сваки, који на лицитацији узме масално имање под аренду, новац одмах положи. 270.

Марко Недељковић, учитељ трњански, жали се, што му министар војни није платио дијурну за време вршења војне дужности ван места. 290, 319.

Марија пок. Милутина Микића из Зајечара моли за какву помоћ, јер јој је муж погинуо. 319, 451.

Мере нетарске. в. закон.

Милан Васић, рањени поднар., моли, да му се одреди плата. 37, 188.

Милутина Гарашанина избор. 2, 69.

Милоја Блазнавца, посланика за срез јасенички у округу крагујевачком, избор. 69.

Милоје Милојковић из Књажевца моли, као погорелац, да му се плати кирија за два дућана, у којима је станица била. 91, 451.

Милутина Гарашанина дијурна. 168, 341.

Милош Симић из Бољевца тражи 48.614 гр. и 4 пр. чарш. накнаде од правительства. 168, 454.

Милосав Ристић из Куприје тражи, да му се смањи аренда. 180, 453.

Мила Дамњановића избор. 215.

Милош Маринковић, терзија из Београда, жали се по спору његове жене Јелисавете са правительством. 222.

Милан Глигоријевић и Аврам Бошковић, механџије из Ћуприје, моле, да им се плати половина признања од државе. 319, 454.

Милана Вукашиновића из Раче оверовљење за посланика. 431.

Министар унутр. дела и војни траже кредит до 50.000 дуката на чување границе и подизање караула. 474 478.

Министар војни тражи да му се одобри поступак, што је 19.360 гр. пор. издао на лечење официра и војника рањених. 450, 464.

Миленка Стевановића из Смедерева избор. 476.

Милош Глишић пита: за што у скупштини неки седе под каном (камилавкама. 249.)

Милосав Поповић и Илија Стојановић питају министра војног, за што није по свом обећању и решењу народне скупштине 360.000 гр. чарш. месечно употребио на плату оних војника пограничних, који су границу чували. 317.

Мита Миладиновић из Параћина моли, да му се олакша народни зајам. 92, 482.

Михаил Терзибашић предлаже, да онај, који лицитира какво имање полаже извесну кауцију. 151, 325, 333, 444.

Михајло Радовановић и други питају министра унутр. дела, хоће ли ове године изнети скупштини на решење предлог о изменама у општинском закону, који су они поднели. 175.

Михаило Терзибашић и остали предлажу, да се број официра законом определи, као што је и по свима другим струкама. 179, 389.

Михајла Барловца пензија. 234.

Михајло Радовановић и Рака Кукић питају министра унутрашњих дела, је ли и закон о печатњи ушао у оне одобрене законе.

Моравски срез округа врањског поздравља скупштину 161.

Мораторијум. 464, 476, 482.

Н.

Надлежатељства централне управе смештај. Да се приватне куће откупе. 414, 464.

Наста, пок. Живојина Петровића, бандисте, моли за издржање. 170.

Настасија, пок. Мите Радојевића, понавља жалбу противу Коче Бели-Марковића, што јој је убио сина Милована. 180.

Настаса Петровића злоупотребе. в. Марко Петровић.

Наум Димитријевић из Београда моли, да му се помогне, што је изгубио парницу са Радованом Барловцем. 168.

Неготинаца неколико моле, да се М. Гарашанин прими у скупшт. 37, 72.

Нешићи. в. браћа.

Никола Крунежевић тражи непримљену дијурну. 57.

Никола Милосављевић, посланик, предлаже, да се просече и направи пут од Крагујевца до Рашке уз Ибар. 89, 197.

Никола Радовановић, Петар Стевановић и други предлажу допуну закона о штедионицама, да се онима, који су се под законом од 21. Октобра 1871. год. задужили, допусти да се користе чланом 13. закона од 16. Јануара 1877. год., те да им се отплата главнине и интереса продужи за десет година. 151, 482.

Ниш поздравља скупштину. 159.

Нишки срез поздравља скупштину. 160.

Никола Милосављевић и Коста Нејић предлажу, да се образује ново окружно место у Рашкој. 179, 353.

Никола Милосављевић и други предлажу, да се прирез за инвалиде разреже по богатству земљишта и имућству народа, а не на главу пореску. 221.

Новак Јовановић пита министра војног, хоће ли нижим чиновима и редовима стајаће војске вратити оно, што им је за време рата 1876. године од плате задржавано. 222, 318.

Новак Милошевић пита, је ли по закону, кад у задруги 4 брата данак плаћају, да и отац њихов данак плаћа. 454.

О.

Одбор за преглед пуномоћија. 1.

Одбора законодавног, финансијског и за молбе и жалбе избор. 14.

Одело и друге ствари, које су издане из војних магацина у 1876., 1877. и 1878. год. да се урасходују. 26.

Одбор трговачки у Алексинцу моли, да се рок плаћању дугова продужи још за 2 године. 38, 453.

Општинског закона измене и допуне. в. Михајло Радовановић 358, 389, 415.

Официра број да се определи. в. Михајло Терзибашић.

Официрима и војницима помоћ за лечење. в. министар војни.

П.

Павле Векецки, учитељ, моли, да му се признаду 26 година учитељовања с оне стране. 91, 184.

Павле Стошић из Паланке жали се на суђење општ. суда. 92, 194.

Петар А. Јаврић из Јагодине моли, да му се плати реквизиција 37

Петар Петровић, земљак из Бранковине, моли за задовољење по жалби на касацијони суд. 92.

Петар Стевановић, Петар Катић и други предлажу, да се умоли Његово Височанство, те да војници II класе, који до сада нису на границу излазили, замену II. класу. 153.

Петар Стефановић предлаже, да се неспособни људи из округа ужичког ослободе плаћања данка. 180.

Петар Предић из Селевца жали се противу власти, што не гоњења злоупотребе Марка Јакшића, посланика. 180.

Петар Стевановић пита министра финансије, за што није исправка учињена у теме, што је комисија пописна многа лица неспособна у данак потпала. 183.

Перса, пок. Ђорђа Нинића, жали се на министра грађевина за одложење јој земљиште регулацијом. 222.

Печатње закон. в. Михајло Радовановић. в. 332 в. 377.

Петар Стевановић предлаже, да се протумаче извесни чланови о плаћању порезе и да се куповање данка продужи. 415.

Пирот поздравља народну скупштину. 26.

Плата учитеља, практиканта, служиоца и раденика тополивнице. в. Урош Кнежевић на два места.

Плаћања сва да се одложе. в. Димитрије Донић.

Плата одузета нижим чиновима и редовима стајаће војске за време рата да се врати. в. Новак Јовановић.

Подпредседника скупштине избор. 4, 10.

Потписника скупштинских избор. 26.

Пољанички срез у округу врањском поздравља скупштину. 91.

Пострадали у рату 1878. год. в. Сима Секулић, в. Аврам Јовановић, в. Илија Стојановић.

Погорелци у рату 1876. год. в. Илија Стојановић.

Поступка грађанског допуна, в. Александер Грујић, в. Ђурђе Боровић. в. 444.

Подунавски срез округа смедеревског поздравља скупштину. 154.

Пожешки срез округа ужичког моли скупштину, да његовог посланика Јеврема Шолуновића на дужност позове. 169.

Подрињског округа народ поздравља скупштину. 252.

Поште. Конвенција о поштанском савезу, закључена у Паризу 20 Маја 1878. године. 332, 371, 374.

Послужиоца скупштинских плата 387.

Председника скупштине избор. 4, 10.

Протокол скупштински како да се води. 32.

Р.

Радована Милошевића, посланика, одсуство. 18.

Радошевачка општина у округу пожаревачком моли, да скупштина

одреди неку већу власт, која ће на месту извидети њихову земљу у парници са другом општином. 168.

Пок. Радомира Живковића, раденика тополивнице, породици да се да издржање. 149, 195.

Радоња Недић и Милосав Вељковић предлажу, да сваки прекупац и трговац ситне стоке мора имати уверење од општ. власти, где је стоку купио. 210.

Радован Шејић, професор, моли, да му се признаду године неуказне службе. 222, 452.

Радоица Никшић из Сремчице, моли за издржање, што је у рату рањен. 415.

Раковица манастир моли, да јој се да неки број осуђеника. в. Иван Јевтић.

Рашка да буде окружно место. в. Никола Милосављевић.

Револвера набавка. Да се урасходују 5863 форинте у банкама. 26, 143.

Реквизиција. в. Аврам Јовановић, в. Димитрије Донић.

Румена пок. Станка Јовановића, погинулог капетана, моли, да јој се прими улог у пензиони фонд. 37, 185.

С.

Сабаља набавка. Да се урасходује 600 дуката. 25, 148.

Сава Гавриловић из Крушевца моли, да скупштина подејствује код министра унутрашњих дела, да се његовој бини даде кавански право. 319.

Савка, пок. Милана Јанковића, магационера државне печатње, моли за издржање. 170.

Свештеници из среза трнавског жале се, што им није од народа покупљен бир. 29, 452.

Секретара скупштинских избор. 11.

Сима Стојановић — Мостарац из Ужице, жали се на решење министра војног. 37.

Сима Секулић и Арсеније Гавриловић питају, је ли страдалима у рату 1876. године учињена помоћ са прирезом од по три динара. 110, 432.

Сиромаси у округу ужичком да не плаћају данак. в. П. Стевановић.

Сима Секулић пита министра финансије, за што по решењу скупштинском 200.000 гроша није издато браћи Срећку и Аксентију на израду пољопривредних алата. 184.

Смиљевачка општина моли, да јој се опрости данак за 4 полгођа 451.

Софија, покојног Петра Предраговића, учитеља, моли опет за пензију. 37. 192.

Софија, пок. Тодора Урошевића, берберина из Београда, који је 1876. године погинуо, моли за какву помоћ. 170.

Сотир Ђорђевић из Параћина моли, да га скупштина ослободи од данка, јер је у рату рањен. 451.

Срећен Јевтовић из Ужице моли, да му се исплати пиринач, што је дао за војску. 92, 185.

Стање вавредно кад ће престати? в. Алекса Попови

Стојан Стевановић, устанички четовођа, моли за какву помоћ или мало земље. 170.

Стока ситна. в. Радоња Недић.

Стенографи моле за преиначење прошлогодишње одлуке скупштинске о њиховој дијурни. 221, 320, 370.

Стеван Д. Поповић и други предлажу, да се 85.000 гр. пор. овогодишње уштеде буџетске стави на расположење министру просвете, да их употреби на поправку учитељског стања. 250.

Стана Добровића моли за пензију. 270.

Страдалци у рату. в. погорелци.

Т.

Теше Марковића, посланика, одсуство. 18.

Тоша Анастасијевић из Г. Милановца, жали се на решење министра финансије. 30. 194.

Топови од Турака отети. 314.

Тодор Албијанић и Ивко Цицовић из Пожеге, дају изјаву, како су вагнани од начелника да кажу оно против Шолуповића. 32, 82.

Трнски срез округа пиротског поздравља скупштину. 158.

Трошкови чиновника. в. Арсеније Симић.

У.

Уговор берлински. 427.

Уговор између Србије и Аустро-Угарске у односу на железницу, трговину и просецање Ђердапа. 428, 459.

Уроша Кнежевића дијурна. 338.

Урош Кнежевић пита министра унутрашњих дела, по ком се закону не да људима долазити у Крагујевац. 174.

Урош Кнежевић, Јован Авакумовић и други, предлажу, да се поврати одузета плата у прошломе рату учитељима, практикантима, свима осталим служитељима, као и у опште неуказнима и другим. 150, 345.

Урош Кнежевић покреће поново лањско питање, да ли учитељи, практиканти, служитељи и радници тополивнице спадају у чиновнике, и да ли им је требало од плате одбијати. 122.

Устава измена. 427, 457.

Учитељи. в. напред Урош Кнежевић, в. Стеван Д. Поповић, в. 358.

Ц.

Цветко Ральчић из Свилајенца моли, да га држава причека док плати аренду. 168.

Цветко Јападатовић из Кладова моли, да му се опрости аренда, јер је био на војсци. 170.

Црногорски срез окр. ужичког радује се овакој садржини адресе. 181.

Ч.

Чачанска општина поздравља скупштину. 288.

Ш.

Шабачка општина поздравља скупштину. 287.
Штедионица закон да се допуни. в. Никола Радовановић.
Школа отварање у ослобођеним крајевима. 269, 444.
Шума општинска да се дели. в. Марко Петровић.

ПОГРЕШКЕ.

На стр. 315. у 18 реду одо, место *предлог* читај *протокол*.

На страни 114. у 3 реду одо, место *београдског Друштва*, треба да стоји *београдског женског друштва*

I. ПРЕТХОДНИ САСТАНАК

НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

који је држан 24. Јуна 1878. год. у Крагујевцу.

(По стенографским белешкама).

Аксентије Ковачевић. Као што знате, по закону о пословном реду у скупштини, треба сад да изберемо председника по годинама најстаријег, који ће руководити у скупштини при избору одбора од девет лица, за преглед пуномоћија посланичких, и ја предлажем најстаријег по годинама чика Стеву, који је и лане председник био. (Чује се са свију страна: Нека он и буде).

Стеван Мирковић. Молим вас браћо, сад да изберемо девет лица за одбор, који ће да прегледа пуномоћија нових посланика. (Чује се: Ви сами изберите). Е кад је тако, ја предлажем, да чланови тога одбора буду они, који су били и лане; а који од тих чланова овде сада није, то ви изберите нове. (Чује се: изберите и њих ви сами). Онда ја предлажем: Мила Дамјановића и Петра Катића. Усвајате ли. (Усваја се).

Сад је одбор за преглед пуномоћија потпун, и он је изабрао за свог председника г. Јоцу Бошковића и место председничко уступам г. Бошковићу.

Јов. Бошковић. Молим вас браћо, нека нови посланици изволе пријавити се, и дати пуномоћија одбору те да их он прегледа. А пре свега, прочитаћемо списак свију посланика, те да видимо, који нису дошли, који су овде и где који са станом седи.

Илија Стојановић (презива).

Председник Јов. Бошковић. Како се ја и Јован Бошковић нови Кнежев посланик зовемо једнаким именом и презименом, то мислим да би између нас требало учинити неку разлику, јер је то нужно знати при говору и другим пословима. (Чује се: нека се зове Јован Бошковић библиотекар. Други вели: нека се зове млађи. Трећи нека се зове Јоца Бошковић, кога смо до сад тако навикнули, а кога тако и зовемо). Ја мислим, да се ја зовем Јован *И.* Бошковић (Чује се: нека тако и буде). Сад је свршен преглед посланика; с тога остали посланици могу ићи у цркву, а одбор ће прегледати пуномоћија и ако буде готов, ви можете доћи у скупштину после цркве. (Посланици излазе).

После службе.

Предс. одбора Јов. И. Бошковић. Молим вас браћо, одбор за прегледање пуномоћија добио је пуномоћија нових посланика, и акта, која се на избор њин односе и он ће одмах узети у претрес, и држим, да ће с тим данас бити готов.

Сада закључујем седницу и заказујем је сутра у 8 сахати пре подне.

Састанак је овај трајао до 11 сахати.

П. ПРЕТХОДНИ САСТАНАК

који је држан 25. Јуна 1878. год. у Крагујевцу.

Почетак у 9½ часова пре подне.

Присутан је министар унутрашњих дела.

Председник одбора Јов. Бошковић. Молим вас браћо, унапред да прозовемо списак посланика, те да видимо колико нас има на окупу.

Акс. Ковачевић прозива. Нису дошли: Адам Богосављевић, Александар Николајевић, Владислав Вујовић, Јосиф Нецић, Јеврем Шолуновић, Лазар Владислављевић, Марко Јанчић, Мата Карамарковић, Милоје Блазнавац, Милосав Протић, Милош Глишић, Милутин Гарашанин, Радован Милошевић, Сима Несторовић, Стеван Д. Поповић, Тома Марковић.

Председник Ј. Бошковић. Изволте саслушати извештај одбора, који је изабран за прегледање пуномоћија и пријављивање посланика. Број посланика толики је, да се према чл. 72 устава може предузети посао.

Ил. Стојановић чита извештај:

Народној Скупштини.

Одбор за пријављивање посланика и испитивање њихових пуномоћија по члану 7. пословнога реда у Народној Скупштини прегледао је пуномоћија књажевих посланика и то: гг. Љубомира Ж. Стојановића, председника суда окруж. крагујевачког, Ивана Јевтића, члана конзисторије београдске, Никифора Дучића, архимандрита и председника апелаторијске конзисторије, Живка Недића члана касационог суда, Александра Грујића државног правобраниоца, Глише Гершића проф. велике школе, Јована Бошковића библиотекара, Пантe Савића члана суда вароши Београда, — и нашао, да су уредна и да их треба примити за посланике, тако исто одбор је нашао, да је и Алексе Поповића, посланика среза ариљског, пуномоћије уредно, па и њега треба за посланика примати. Сем ових посланика пријавио се са пуномоћијем и г. Милутин Гарашанин из Гроцке, као посланик вароши Неготине. Одбор прегледајући његово пуномоћије и записник, није имао шта да примети, сем што је увидео, да је одбор решавао ненадлежно предмете, који спадају у круг Народне Скупштине и који ће се даље видети; но пошто је прочитао жалбу Стојче Здравковића, Данила Рајића, Анђела Спасића, Антонија Максића, Илије Аранђеловића и Ђорђа Кокоделовића из Неготине, коју су на скупштину још одмах после избора 26. Јула 1877. год. упутили, и другу доњуњујућу тужбу са прилозима, коју су сада 18. Јуна ове године скупштини послали, нашао је доста неправилности код избора г. Гарашанина а на име:

а, Никола Јотић из Неготине сведочи: да су га чланови бирачкога одбора Миленко Јокић и Милан Богосављевић из затвора скупштинског звали, да гласа за Гарашанина, јер вele, да им фали само један глас;

б, Ставра Јотић, трговац из Неготине, сведочи: да су чланови бирачког одбора: Миленко Јокић, Милан Богосављевић и Алекса Новаковић напустили астал, где се примају гласови и изишли на поље, те тражили бираче, а то је већ противно члану 29. изборног закона; још исти Ставра тврди оно казивање сведока Николе Јотића, како су га из апсане звали да гласа за Гарашанина, јер фали само један глас, а осим овога и многе друге наговарали, а и служитеље терали, да бираче траже;

в, Мита Стојановић и Мијаило Чакровић, из Неготине трговци, тако исто сведоче, да их је члан бирачкога одбора Алекса Новаковић наговарао, да бирају Милутина Гарашанина за посланика, јер је он човек учен и једини што искрено ради за Србију, а Мијаило тврди казивање Ставрино, да је и он нашао именована три члана бирачкога одбора ван намештенога астала, дакле у конку.

Све ове сведоџбе писмене су и потврђене судом округа крајинског, дакле пуноважне. Даље

г, Мита Нешић, Лазар Хаџи Нинић и Станоје Катровић, као што сам бирачки одбор признаје, дали су своје гласове за Мијаила Лазаревића, но исти одбор узео је скупштинско право и решењем изјавио, да Мијаило не може бити посланик, и по томе од Мите и Станоја по други пут примио гласове за Гарашанина, противно члану 20. изборног закона, док је на против полазујући се овим правом одбио Петка Филиповића практиканта, од траженог другог гласања.

Како се у свему огледа неправилна радња одбора бирачког, а погавито у томе што су тројица одборника напуштали сто, за којим су били дужни заседавати и правилну контролу при гласању одржавати, а то чинили нису, него шта више наговарали су бираче, за кога да гласају, то одбор са ових разлога налази: да је избор посланика за варош Неготину г. Милутина Гарашанина неправилан и незаконит, и да га треба поништити. У исто време одбор је наредио, да г. Гарашанин, према члану 7 пословнога реда не долази у скупштину као посланик, док скупштина о томе своје решење не изрече.

Осим овога одбор има част известити скупштину и о томе: да су посланици Драгутин Ризнић за срез јасенички у округу крагујевачком и Мијаило Радисављевић за срез белички у округу јагодинском умрли, и да је за срез јасенички изабран Милоје Блазнавац, но акта још нису послата, да му се пуномоћије прегледа, а за срез белички извршиће се избор по указу Књажевом 30. ов. месеца. Тако исто и на место Благоја Божића и Јована Рајчића, посланика за срез лепенички у округу крагујевачком наређен је нов избор.

Варош Смедерево остало је без посланика, јер Ђорђе Деметровић, Голобочанин, коме није могла скупштина лањске године пуномоћије због краткости времена да прегледа, учинио је за ово време велеиздају према нашој земљи и осуђен на смрт. Но Његова Светлост Књаз опростио му смртну казну и свео на 20 година заточења и пет година полицијског надзора. Тако исто остао је и срез орашки у округу смедеревском без посланика. Посланик тога среза Живота Лукић после закључене прошлогодишње скупштине дат је суду округа смедеревског за седам преступа и два злочинства, и суд га је ставио у притвор без окова, но овај улучив прилику 18. Новембра прошле године побегне из затвора судског у Аустру-Угарску државу и то: или у Пешту или у Беч.

Пошто су именована лица Ђорђе и Живота Лукић по чл. 18. закона изборног изгубили посланичко право, то се имају њихова места за упражњена сматрати.

Извиђај односно избора Јеврема Шолуновића, посланика за срез пожешки, по решењу скупштинском није учињен, као што г. Министар унутрашњих дела јавља, са тога, што је скупштина са избором своја два члана задовољила и што је за тим наступило ратно стање.

На завршетку одбор предаје скупштини списак посланика и списак не дошавших, на пошто имаде на окупу 111 посланика, то скупштина може своју радњу започети, а не дошавши да се попову.

У Крагујевцу 24. Јуна 1878. год.

Председник одбора за прибављање посланика и прегледање њихових пуномоћија,
Јован И. Бошковић.

И четилац и члан одбора,
Ил. Стојановић.

Чланови:

Аксентије М. Ковачевић, Никола Радовановић, Петар Катић, Павле Самуровић, Рака П. Кукић и Војин Радуловић.

Председник Јов. Бошковић. Према члану 9. и одредби §. 52. устава, сад имају да положе заклетву новоизбрани кнежеви и народни посланици. (Посланици долазе и полажу заклетву).

Молим вас браћо, по члану 10. пословног реда у скупштини, сад је на реду да се приступи избору 6 кандидата на звање председника и подпредседника скупштине, из којих ће Његова Светлост потврдити једнога за председника, а једнога за подпредседника.

Истина није у томе члану казано, да осим чланова у одбору буде и контролора, али ако је ваљна скупштина, ми можемо по досад познатој пракшци, још двојицу узети. (Чује се: није нужно, довољно је).

Дакле ми ћемо прозивати по азбучном реду, и сваки скупштинар нека каже по једног.

Поп Вића Поповић. Добро би било, да се о томе мало договоримо; дајте четврт сата одмора.

Председник Јов. Бошковић. На добро изволте четврт сата одмора.

После одмора.

Председник Јов. Бошковић. Сад ће се почети гласање за избор председника и подпредседника. (Настаје гласање).

Аврам Јовановић, Д. Матић, В. Васић, Дим. Катић, Панта Јовановић, Петар Катић и Васа Мацаревић.

Адам Богосављевић. (Није дошао.)

Аксен. Ковачевић, Дим. Матић, Вуја Васић, Јован Бошковић лозничанин, В. Мацаревић, Н. Радовановић Дим. Катић.

Алек Грујић, Дим. Матић, В. Васић, Ак. Ковачевић, Дим. Катић, Васа Мацаревић, Ник. Радовановић.

Ал. Здравковић. (Није дошао.)

А. Николајевић. (Није дошао.)

Ал. Петковић, Дим. Матић, Петар Катић, Пан. Јовановић, Миле Дамјановић, Н Радовановић В. Васић.

Ал. Поповић, Урош Кнежевић, Михаило Смиљанић, Новак Милошевић, Сима Милошевић, Пан. Јовановић и Милан Кујунџић.

Ал. Станковић, Дим. Матић, Пан. Јовановић, Ур. Кнежевић, М. Терзибашић, Петар Катић и Мил. Кујунџић.

Ал. Стевановић, Дим. Матић, В. Васић, Дим. Катић, А. Ковачевић, В. Мацаревић и Н. Радовановић.

А. Стојковић, Дим. Матић, В. Васић, А. Ковачевић, Дим. Катић, В. Мацаревић и Никола Радовановић.

Андр. Милосављевић, Димитрије Матић, Никола Радовановић, Вуја Васић, Д. Катић, Васа Мацаревић Аксентије Ковачевић.

Андр. Пандуровић, Димитрије Матић, Вуја Васић, Димитрије Стојковић, Јован Авакумовић, Панта Јовановић и Урош Кнежевић.

Антоније Шумкарац, Димитрије Матић, Илија Стојановић, Васа Мацаревић, Михаило Терзибашић, Панто Јовановић и Дим. Стојковић.

Арсен. Гавриловић, Димитрије Матић, Панта Јовановић, Јован Бошковић, Акс. Ковачевић, В. Васић и Д. Катић.

Арсен. Симић, Д. Матић, Панта Јовановић, А. Ковачевић, В. Васић, Јован Бошковић и Дим. Стојковић.

Васа Мацаревић, Дим. Стојковић, Вуја Васић, Мих. Терзибашић, Ник. Радовановић, Акс. Ковачевић и Дим. Катић.

Васа Стошић, Алекса Стефановић, П. Јовановић, Г. Гершић, М. Кујунџић, Ђ. Ђоровић и Ј. Авакумовић.

Вићентије Поповић, Александар Николајевић, М. Кујунџић, П. Јовановић, Ј. Бошковић, В. Мацаревић и Урош Кнежевић.

Владислав Вујовић. (Није овде.)

Владислав Павловић, Ј. Авакумовић, М. Кујунџић, М. Терзибашић, П. Катић и Дим. Стојковић.

Војин Радуловић, Дим. Матић, Вуја Васић, Дим. Катић, Ј. Бошковић, Ник. Радовановић и Акс. Ковачевић.

Вуја Васић, Дим. Матић, М. Терзибашић, А. Ковачевић, Дим. Катић, В. Мацаревић и Н. Радовановић.

Глиша Гершић, П. Јовановић, архимандрит Дучић, М. Кујунџић, А. Ковачевић, М. Смиљанић и М. Радовановић.

Димитрије Голубовић, Дим. Матић, П. Јовановић, Ј. Бошковић, В. Васић, Н. Радовановић и Дим. Стојковић.

Димитрије Димитријевић, П. Јовановић, Дим. Матић, М. Кујунџић, М. Терзибашић, П. Катић и Дим. Стојковић.

Димитрије Донић, Д. Матић, В. Васић, А. Ковачевић, Д. Катић, В. Мацаревић и Ник. Радовановић.

Димитрије Јеротић, Александар Николајевић, М. Кујунџић, П. Јовановић, Д. Матић, В. Мацаревић и Ник. Радовановић.

Димитрије Катић, Јов. Бошковић, Д. Матић, В. Васић, Ник. Радовановић, В. Мацаревић и М. Терзибашић.

Димитрије Лазаревић, Дим. Матић, В. Васић, А. Ковачевић, В. Мацаревић, Д. Катић, и Ник. Радовановић.

Димитрије Матић. Вуја Васић, А. Ковачевић, Д. Катић, В. Мађаревић, Ник. Радовановић и Јоца Бошковић.

Димитрије Милојковић. Димитр. Матић, В. Васић, А. Ковачевић, Д. Катић, В. Мађаревић и Ник. Радовановић.

Димитрије Стојковић. Д. Матић, В. Васић, Д. Катић, Ј. Бошковић, Ј. Авакумовић и Ник. Радовановић.

Живко Јовановић. (Није овде.)

Живко Недић. Д. Матић. В. Васић, А. Ковачевић, Д. Катић, В. Мађаревић и Ник. Радовановић.

Ж. Стефановић. Дим. Матић, В. Васић, Д. Стојковић, П. Катић, Ј. Авакумовић и П. Јовановић.

Живко Чолић. Д. Матић, В. Васић, А. Ковачевић, В. Мађаревић, Д. Катић и Ник. Радовановић.

Живојин Душманић. Д. Матић, В. Васић, Д. Катић, А. Ковачевић, В. Мађаревић и Ник. Радовановић.

Ж. Миленовић. Дим. Матић, В. Васић, П. Катић, Ј. Авакумовић, П Јовановић и В. Мађаревић.

Здравко Јовановић. Д. Матић, В. Васић, А. Ковачевић, И. Стојановић. В. Мађаревић и Ник. Радовановић.

Иван Јевтић. Д. Матић, В. Васић, А. Ковачевић, Д. Катић, В. Мађаревић и Ник. Радовановић.

Илија Јокановић. Д. Матић, В. Васић, В. Мађаревић, Н. Радовановић, А. Ковачевић и Д. Катић.

Илија Максимовић. П. Јовановић, У. Кнежевић, А. Здравковић, М. Кујунџић, А. Николајевић и М. Терзибашић.

Илија Ратајац. Д. Матић. И. Стојановић, П. Катић, Ж. Недић, А. Петковић и Ђ. Боровић.

Илија Стојановић. В. Васић, А. Ковачевић, М. Терзибашић, Д. Стојковић и Ј. Авакумовић.

Јаков Павловић. Д. Матић, В. Васић, А. Ковачевић, Д. Катић, В. Мађаревић и Н. Радовановић.

Јаков Поповић. Д. Матић, М. Терзибашић, П. Јовановић, А. Ковачевић, Ј. Бошковић и В. Васић.

Јован Авакумовић. П. Јовановић, М. Блазнавац, М. Кујунџић, М. Радовановић, М. Смиљанић и архимандрит Дучић.

Јован Бошковић библиотекар. Д. Матић, В. Васић, А. Ковачевић, Д. Катић, В. Мађаревић и Ник. Радовановић.

Јосиф Пецић. (Није овде)

Ј. Радосављевић. Д. Матић, В. Васић. А. Ковачевић, Д. Катић, В. Мађаревић и Ник. Радовановић.

Ј. Стевановић. В. Васић, Ј. Бошковић, Н. Радовановић, А. Ковачевић, Д. Матић, П. Јовановић.

К. Пејић. Д. Матић, П. Јовановић, Н. Радовановић, П. Катић, В. Васић и М. Терзибашић.

К. Радовановић. Д. Матић, П. Јовановић, В. Васић, В. Мађаревић, Ј. Авакумовић и П. Срећковић.

Крста Ђорђевић. Д. Матић, В. Васић, Ј. Бошковић, Н. Радовановић, В. Мађаревић и Миле Дамњановић.

Лазар Владисављевић. (Није овде.)

Лука Атанацковић. Д. Матић, П. Јовановић, А. Ковачевић, В. Васић, Ј. Бошковић и Д. Катић.

Љубомир Стојановић. Д. Матић, В. Васић, А. Ковачевић, В. Мађаревић, Д. Катић и Н. Радовановић.

Марко Јакшић. Д. Матић, В. Васић, Д. Стојковић, Ст. Крстић, В. Мађаревић и Н. Радовановић.

Марко Лукаревић. Д. Матић, В. Васић, В. Мађаревић, А. Ковачевић, П. Јовановић и Д. Катић.

Мата Карамарковић. (Није овде.)

Мар. Петровић. Д. Матић, В. Васић, П. Јовановић, М. Кујунџић, Н. Дучић и Ј. Авакумовић.

Милан Глигоријевић. П. Јовановић, Ј. Авакумовић, Д. Матић, П. Катић, М. Терзибашић и Д. Стојковић.

Милан Кнежевић. Н. Радовановић, П. Катић, Ј. Авакумовић, Вић. Поповић, М. Терзибашић и П. Јовановић.

Милан Кујунџић. Поп Смиљанић, А. Ковачевић, П. Јовановић, Ј. Авакумовић, М. Терзибашић и Милош Глишић.

Милан Милутиновић. Д. Матић, П. Јовановић, В. Васић, В. Мађаревић, Ј. Авакумовић и П. Срећковић.

Михаило Гератовић. Д. Матић, Ј. Бошковић М. Терзибашић, Ј. Авакумовић. Катић и И. Стојановић.

Михаило Смиљанић. П. Јовановић, У. Кнежевић, М. Кујунџић. М. Глишић. С. Милошевић и А. Николајевић.

Михаило Радовановић. Д. Матић, В. Васић, Ј. Авакумовић, Н. Радовановић, Д. Катић и А. Ковачевић.

Миле Дамњановић. Д. Матић, В. Васић, Н. Радовановић, В. Мађаревић, М. Терзибашић и Д. Катић.

Миленко Петровић. Д. Матић, П. Јовановић, П. Катић, М. Терзибашић, И Стојановић, Ј. Бошковић.

Миленко Ломић. Д. Матић, В. Васић, А. Ковачевић, Д. Катић, В. Мађаревић и Н. Радовановић.

Мелентије Дробњаковић. Д. Матић, В. Васић, А. Ковачевић, Д. Катић, В. Мађаревић и Н. Радовановић.

Милован Спасић. А. Ковачевић, Д. Матић, В. Мађаревић, Н. Радовановић, Д. Катић и В. Васић.

Милоје Блазнавац. (Није овде.)

Милосав Протић. (Није овде.)

Милосав Вукомановић. Д. Матић, В. Васић, П. Катић, Ј. Бошковић, П. Јовановић и Ник. Радовановић.

Милосав Марковић Бачинац. П. Јовановић, В. Васић, П. Катић, П. Срећковић, И. Стојановић и М. Терзибашић.

Милош Глишић. — Није овде.

Милом Илић. — Д. Матић, П. Јовановић, Д. Стојковић, Д. Катић, В. Васић и Ж. Недић.

Милосав Вељковић. — Д. Матић, П. Јовановић, И. Стојановић, Димитр. Стојковић, М. Терзибашић и Ј. Авакумовић.

Младен Минић. — Д. Матић, П. Јовановић, М. Терзибашић, В. Мађаревић, Д. Катић и М. Кујунџић.

Мијаило Терзибашић. — Д. Матић, Ј. Бошковић Лозничанин, В. Мађаревић, Ј. Авакумовић, Д. Катић и Ник. Радовановић.

Милија Урошевић. — Д. Матић, И. Стојановић, В. Мађаревић, А. Ковачевић, П. Јовановић и Д. Катић.

Никола Милосављевић. — Д. Матић, П. Јовановић, Н. Радовановић, М. Терзибашић, П. Катић, М. Смиљанић.

Ник. Радовановић. — Д. Матић, В. Васић, Мађаревић, Бошковић, Терзибашић и Ковачевић.

Ник. Стајевић. — Д. Матић, В. Васић, В. Мађаревић, Н. Радовановић, Д. Катић и А. Ковачевић.

Никиф. Дучић. — Д. Матић, В. Васић, А. Ковачевић, Д. Катић, В. Мађаревић и Ј. Бошковић.

Новак Јовановић. — А. Николајевић, Д. Матић, М. Терзибашић, М. Кујунџић, Ј. Авакумовић и П. Јовановић.

Новак Милошевић. — Урош Кнежевић, М. Кујунџић, А. Поповић, П. Јовановић, М. Глишић и Ј. Авакумовић.

Новица Недић — Ник. Радовановић, В. Васић, Д. Катић, А Ковачевић, Д. Матић и В. Мађаревић.

Пајајот Сандуловић. — Д. Матић, А. Ковачевић, Н. Радовановић, П. Јовановић, В. Васић и Ј. Бошковић.

Панта Јовановић. — Попа Смиљанић, М. Терзибашић, П. Катић, М. Блазнавац, М. Кујунџић и Ј. Авакумовић.

Панта Савић. — П. Јовановић, Ј. Бошковић, Д. Матић, А. Ковачевић, В. Васић и Терзибашић.

Панта Срећковић. — Д. Матић, В. Васић, А. Ковачевић, Д. Катић, В. Мађаревић и Ник. Радовановић.

Петар Катић. — Д. Матић, Н. Радовановић, В. Мађаревић, В. Васић, Д. Катић и Ил. Стојановић.

Павле Самуровић. — Д. Катић, Д. Матић, В. Васић, В. Мађаревић, А. Ковачевић и Н. Радовановић.

Петар Стевановић. — Д. Матић, П. Катић, поп Смиљанић, В. Васић, Терзибашић и Ник. Радовановић.

Раденко Драгојевић. — Ј. Авакумовић, П. Јовановић, Д. Катић, Д. Матић, Милан Кујунџић и Г. Гершић.

Радисав Милосављевић. — Д. Матић, В. Васић, В. Мађаревић, Н. Радовановић, Ј. Бошковић и А. Ковачевић.

Радисав Тодоровић. — В. Васић, А. Ковачевић, Д. Катић, В. Мађаревић, Терзибашић и Рака Кукић.

Рака Кукић. — Д. Матић, В. Васић, Д. Катић, В. Мађаревић, Н. Радовановић и А. Ковачевић.

Радован Милошевић. — Није дошао.

Радоња Недић. — П. Јовановић, А. Николајевић, М. Кујунџић, Терзибашић, Авакумовић и Гершић.

Сима Живковић. — Д. Катић, Н. Радовановић, В. Васић, Мађаревић, А. Ковачевић и Д. Лазаревић.

Сима Милошевић. — П. Јовановић, М. Кујунџић, У. Кнежевић, А. Николајевић и А. Здравковић.

Сима Несторовић. — (Није дошао).

Сима Секулић. — Д. Матић, В. Васић, В. Мађаревић, Н. Радовановић, П. Јовановић и Терзибашић.

Ст. Павловић. — Д. Матић, В. Васић, Д. Катић, В. Мађаревић, Н. Радовановић и Мијаило Терзибашић.

Ст. Ђорђевић. — Д. Матић, В. Васић, Д. Катић, Гершић, В. Мађаревић и П. Јовановић.

Стеван Д. Поповић. — Није дошао.

Стеван Крстић. — Д. Матић, В. Васић, М. Терзибашић, Ј. Бошковић, В. Мађаревић и Н. Радовановић.

Стеван Мирковић. — Д. Матић, Н. Радовановић. В. Васић, Д. Катић, В. Мађаревић и А. Ковачевић.

Поп Стеван Поповић. — Д. Матић, В. Васић, А. Ковачевић, Д. Катић, В. Мађаревић и Н. Радовановић.

Стојадин Радоњић. — Д. Матић, В. Васић, П. Катић, Ј. Авакумовић, П. Јовановић и В. Мађаревић.

Тева Марковић. — Није дошао.

Урош Кнежевић. — Не гласам.

Цветко Минић. — Н. Радовановић, В. Васић, П. Катић, М. Терзибашић, Д. Матић и П. Јовановић.

Ђ. Бојић. — Д. Матић, М. Кујунџић, В. Васић, Д. Катић, А. Ковачевић и В. Мађаревић.

Ђорђе Главошић. — Д. Матић, П. Јовановић, У. Кнежевић, Терзибашић, Авакумовић и Кујунџић.

Ђорђе Миладиновић. — Д. Матић, В. Васић, Д. Катић, А. Ковачевић, В. Мађаревић и Н. Радовановић.

Ђорђе Милетић. — Д. Матић, П. Јовановић, Ј. Авакумовић, М. Терзибашић, П. Катић и Сима Несторовић.

Ђорђе Миловановић. — Д. Матић, В. Васић, А. Ковачевић, Д. Катић, П. Јовановић и В. Мађаревић.

Ђурђе Ђоровић. — А. Николајевић, М. Терзибашић, П. Јовановић, М. Кујунџић, С. Несторовић и П. Катић.

Председник одбора Ј. Бошковић. — Мих. Терзибашић, П. Јовановић, Д. Катић, А. Ковачевић, П. Радовановић и Д. Матић.

Председник Јов. Бошковић: Гласало је 109 посланика. Савршену већину добио је г. Д. Матић 92 гласа. Вуја Васић 76. Васа Мађаревић 66. Никола Радовановић 59. Димитрије Катић 55, и Панта Јовановић 55. Дакле сви су имали апсолутну већину, и они су кандидати за председника и подпредседника.

По овоме је г. министар унутрашњих дела однео листу кандидата Његовој Светлости, и по томе је наступао одмор до доласка министрова.

На скоро дође г. министар у скупштину, па рече: од предложених шест посланика за звање председника и подпредседника, Његова је Светлост подписала указ којим се поставља председник и подпредседник за овогодишњу скупштину. И ево ја га предајем скупштини. (Са свих страна зачу се громко „живио Кнез.")

Јов. Бошковић чита указ Његове Светлости којим се поставља за председника скупштине господин Димитрије Матић, а за подпредседника господин Вуја Васић.

(Скупштина се одушевљено одазва са „живио Кнез.)

Председник. Благодарим Светлом Владаоцу нашем и народној скупштини на поверењу, којим сам позван на ово место. Ја ћу се старати да свом снагом која ми остаје одговорим својој дужности, а и вас молим да подпомогнете председништво, да се послови скупштински по жељи врше.

Као што сте одушевљени родољубљем, а још к томе сложно радећи учинићемо да скупом српском краљу преporођена српска држава, независна и увећана достигне и већи ступањ развитка и благостања, те тако угледна остане предметом жеља и оне браће наше која нису срећна да су сад у нашој државној заједници.

Знате, браћо, колико смо тронути били појавом оном, да становници предела око наших проширених граница, по сопственом побуђењу, изјављивају, да желе ступити у наш државни састав

Истоветна српска крв, вуче их у састав српске државе.

Тиме је осведочена она истина: да реке и планине нераздвајају брата од брата. А и сем тога сваки воле онде живети где се лакше и боље живи.

Браћо, јуначтво српске војске вођене витешким кнезом нашим Миланом М. Обреновићем IV. учинило је те је оружје српско уз садејство великог и моћног савезника успехом крунисано и Србија после оноликих мука од косовске битке поднетих, дође до потпуне слободе.

Историја српска незна — бар мени није познато — за овако зимњу војну какву српски народ минуле и ове године издржа. Ни зима ни цича ни свакојаке тешкоће и оскудице не сметаху да народ српски прене, и ево по моћу божијом, Србија је независна и њене су границе проширене.

Колико је било мученика српских, који су радо живот жртвовали за овака блага, и колико је српских срца престало куцати с последњом жељом да се српски народ ослободи.

Но браћо, слобода се ни поједином човеку ни народу не може поклонити, него се мора заслужити и мудрим патриотичким држањем чувати и одржавати.

Представницима народним нарочито доликује да оваким врлинама предњаче, и тим леп пример српском народу дају, што ће се, по општем очекивању и осведочити делима и радом који нам сто предстоји.

Потпредседник В. Васић. И ја браћо, подржавајући изразе г. председника, благодарим Његовој Светлости кнезу на превеликој овој милости; а и вама браћо благодарим на вашем патриотском осећању, љубави и пожртвовању што сте ми поклонили поверење да будем подпредседник ове скупштине. Ја знајући своју дужност стараћу се да господина председника у колико ми знање и силе допуштале буду, искрено потпомажем.

Председник Д. Матић. Браћо, сад на основу другог става чл. 11 закона о пословном реду у народној скупштини, треба да се приступи избору секретара скупштинских. Дакле, ја вас молим да томе послу сад приступимо. (Вичу: да изберемо акламацијом. Предложите ви.)

Добро браћо ако ви пристајете . . . (чује се пристајемо.) Ви мени сувише поверења поклањате овим. Ја сам био спремио листу за себе; забележио сам онде оне за које сам ја хтео да гласам. Ако хоћете да чујете. (Чује се: хоћемо — кандидирајте.) Дакле ја од моје стране предлажем за секретаре скупштинске ову господу:

1. Илију Стојановића. Он нам је врло добро познат као добар секретар; пошто је ту дужност до сада врло добро. Прима ли га скупштина? (Прима.)

2. За другог секретара предлажем г. Алексу Стевановића, а за

3.-ћег предлажем г. посланика крагујевачког Димитрија Стојковића. (Чује се: врло добро.)

Дакле прима ли скупштина и ову двојицу? (Прима.)

Но браћо ви знате да смо јане због послова скупштинских на које су г. г. секретари били употребљени, имали потребу да састављање скупштинских протокола поверавамо појединим посланицима. Да не би то и сада дешавало се, ја би био мишља, да се изабере и четврти секретар. (Чује се: врло добро. Тако и треба.) Дакле ја предлажем за четвртог секретара г. Панту Савића. То је човек врло вредан и радан. (Чује се: Врло добро Прима се.)

Усвајате дакле и овај избор? (Усвајамо.) Лепо.

Сад је скупштина образована.

На реду је сад браћо, као што знате, да скупштина позове светлог владаоца да дође да је отвори. Обичајем је усвојено да то бива средством једне депутације скупштинске, коју скупштина бира. (Чује се: предложите ви депутате.) Јесте ли вољни сви да ја именујем депутате. (Вичу: Јесмо.) Лепо браћо. Ја предлажем:

Г. г. Станисава Павловића, Мијаила Терзибашића, Марка Петровића, Мила Дамњановића, Симу Секулића, Илију Јокановића, Николу Радовановића, М. Ломића, Миту Стојковића, Милосава Вукомановића, Мијаила Радовановића, Живојина Душмановића, Димитрија Милојковића, Панту Јовановића, Милију Урошевића, Жику Миленовића, Стевана Крстића, свештеника Аврама Јовановића, Арсенија Симића, Васу Мајаревића, Алексу Стевановића, архимандрита Дучића, Јакова Павловића проту и свештеника Николу Стајевића. Ту има као што видите посланика из свију округа. (Чује се врло добро.)

Изволте сад господо да полазимо.

Пошто је скупштинска депутација отишла у кнежев дворац, Његова Светлост, кнез, затим у пратњи Његовог Високопреосвештенства, г. митрополита српског Михаила, епископа шабачког г. Јеронима г.г. министара, своје свите и изаслане скупштинске депутације са председником, подпредседником

и секретарима скупштине у 11½ сахата дошао је уз пуцањ топова и усклицавање илотобројног света који се од двора до скупштинског здања упарадно — у салу скупштинску где је дочекан од стране народних посланика и остале публике која се ту налазила са дуготрајним и бурним узвицима: Живео! А затим је отворио скупштинске седнице овом беседом:

ПРЕСТОЛНА БЕСЕДА

КОЈОМ ЈЕ ЊЕГОВА СВЕТЛОСТ, КЊАЗ СРПСКИ

МИЛАН М. ОБРЕНОВИЋ IV.,

ОТВОРИО РЕДОВНУ НАРОДНУ СКУПШТИНУ САЗВАНУ ЗА 1877 ГОД.,

У КРАГУЈЕВЦУ 25. ЈУНИЈА 1878. ГОД.

Поштовани посланици!

Навршују се већ три године, како се вековна борба Српскога народа противу варварских угњетача поново распламтила, како се у свима Српским крајевима Балканског полуострова пролива крв за народно ослобођење и хришћанску цивилизацију.

Природно је, да цвет Србства, Србија, и по својој прошлости и по свом положају и према својој будућности није могла остати, а да не учествује у том општем покрету народном, у тој великој и светој борби.

Као владалац Српски, задахнут осећајима, у којима народ Српски од Косова живи, као Обреновић веран задатку племена Мога, и политујући историјске односаје са братским народом Руским, Ја сам Мојом прокламацијом од 1. Децембра 1877. године наново позвао народ српски на оружје за ослобођење наше браће и за независност Србије.

Народ Ме је разумео и са родољубивим пожртвовањем следовао Мојим речима, које нађоше одјека у његовим најдубљим и најплеменитијим осећајима. Српска војска са највећим одушевљењем одазва се позиву Моме; загрљена са храбром војском Руског Цара Александра, ослободиоца источних хришћана, она је јуначком издржљивошћу, од највишег официра и старешине до најпростијег војника, у двојакој тешкој борби и са непријатељем и са природом, славно извршила свој задатак.

Благодарећи јунаштву њеном, ми с Божијим благословом развисмо српске заставе на бедемима великога и јакога града Ниша, ослободисмо и заузесмо један део старих српских земаља и продресмо до Косова, где нас заустави примирије закључено између Русије и непријатељске силе.

Претходним уговором мира између Русије и Турске уговорено је за Србију признање независности и увећање земљишта.

И данас, кад се Ја с вама, представници народа, састајем, пуномоћници великих сила налазе се сакупљени у Берлину на конгресу ради коначног

уређења међународних односаја на истоку. Мој опуномоћени министар, кога сам упутио конгресу, има да представи и заступи Српске интересе.

Од високе благонаклоности владалаца великих хришћанских сила и правичности њихових представника, имамо основа очекивати, да ће Србија бити призната за независну и увећана са оним пределима, у којима Српски народ, од векова тежећи да се уједини са мајком својом Србијом, беше сведок јуначки за њега проливене крви врлих синова кнежевине Србије. Још се надати, да ће се и за оне Српске земље, које још остану непридружене Србији, створити бољи услови за њихов народни и друштвени развитак.

На овакој основи, у тако увећаној и независној Србији, народ наш, укрепљен вером у своју животну снагу, сећајући се са поносом жртава, које је поднео за свој опстанак и своју драгу слободу, живећи у природнијим и повољнијим околностима, видећи судбину своје једноплемене браће бољу, захвалан и благодаран великим силама, моћи ће да ужива благодети мира и да развије нову снагу на пољу привредне радиности, трговине и саобраћаја, и да дâ нов полет своме народном и државном напретку. А овај напредак снажиће се узајамном слогом престола и народа и љубављу сваку према нашој драгој отаџбини.

Кад се из наше прошлости сетимо косовскога доба, каква се сретна промена наше народне судбине у данашњим догађајима огледа! У оно време овога месеца наша државна независност тоне у мору јуначке крви, а данас доживесмо ми да у томе истоме месецу са поносом гледамо високо уздигнуту заставу нашег народног ослобођења и независности.

Историја ће кроз векове славити, а потомство с благодарношћу спомињати јунаке данашњих сјајних дана, кад је победоносна српска војска донела слободу и правду браћи која су је вековима очекивала, и извојевала независност својој отаџбини.

У очекивању коначног решења међународних односаја у отвореном источном питању, патриотска дужност и политичка мудрост налажу нам, да се на пољу нашег садашњег законодавног рада ограничимо само на најпреће и најхитније потребе.

Имајући то на уму, Моја влада изнеће вам на одобрење привремена наређења, која су издата на основу члана 56. устава, кад не бесте на окупу.

За тим ће вам предложити буџет, у ком имам да препоручим вашој нарочитој пажњи неодољивост ванредних потреба, које ниту и ванредне изворе за своје подмирење.

Моја влада предложиће вам даље закон о инвалидима, и Ја се надам, да ће народно представништво достојно оценити пожртвовања за народну слободу и независност.

Према увећању нашег земљишта и потребама новог политичког положаја нашег, Моја влада предложиће вам сарамерно увећање стајаће војске, увећање, којим би се уједно добио и већи расадник за народну војску. Очекујем да прихватите овај предлог са патриотском готовошћу.

У саветовању вашем надам се, да не ћете сметати с ума пресудан значај садашњег времена и потребу сложног рада између вас и Моје владе, како

би на законодавном пољу, као што смо и на војеном, одржали и увећали углед и понос Србије.

Желећи вам срећан рад, проглашујем да је ова, за 1877. годину сазвана скупштина отворена.

У Крагујевцу, 25. Јуна 1878.

МИЛАН М. ОБРЕНОВИЋ IV., с. р.
КНЕЗ СРПСКИ.

Скупштина је саслушала кнежеву беседу са највећим допадањем, одазивајући се светлом говорнику на више места, са бурним и дуготрајним узвицима: Живео;

Пошто је Његова светлост овом беседом прогласила да је ова скупштина отворена, и пошто се са народним претставништвом опростила, повратила се у двор у пратњи своје свите и г.г. министара оставивши на скупштинском столу оригинал своје беседе.

За тим је председник огласио данашњи састанак који је трајао до 12 часова пре подне за свршен и позвао посланике да по подне у 4 сахата дођу на I редовни састанак ради избора скупштинских одбора.

I. САСТАНАК
25. Јуна 1878. године у Крагујевцу.

ПОЧЕТАК У 4½ САХ. ПО ПОДНЕ

ПРЕДСЕДАВАО

Димитрије Матић.

Председник. Састанак је отворен. Има ли ко од посланика да одсуствује? (чује се: довољан је број посланика.)

Браћо, по члану 78. пословника треба да приступимо избору одбора. Прво за законодавство, друго одбор за финансијско законодавство и финансијске предмете и треће одбор за молбе и жалбе, а за сваки треба по девет чланова. Томе ћемо сад приступити.

Војин Радуловић. Ја би желио, да ви предложите лица за све те одборе, па ако смо сагласни, да ти и остану. То би најбоље било, и ако је могуће нека буду они, који су лане били, јер знају шта имају да раде, а они, који дођу нови имали би да се упознају с послом.

Председник. То је велико поверење. Пристајете ли сви на то? (Пристајемо.) Е лепо, ја ћу именовати оне које ја мислим. Тако предлажем за одбор законодавни:

Г.г. Павла Самуровића, Васу Мајаревића, Живка Недића, Јована Стевановића, Димитрија Голубовића, Аксентија Ковачевића, Раку Кукића, Живојина Душмановића и Јована Авакумовића.

Сагласавате ли се? — (Сагласавамо.) Лепо, то је дакле законодавни одбор. —

Исто тако ћемо радити и код финансијског одбора. Прво саслушајте кога ћу предложити на онда ако имате шта приметити, ви ћете то учинити. Договор кућу држи.

Ја за финансијски одбор предлажем:

Г.г. Милована Спасића, Пашту Јовановића, Николу Радовановића, Димитрија Катића, Симу Живковића, Мијаила Радовановића, Алексу Стојковића, Јоцу И. Бошковића и Мијајла Терзибашића.

Примате ли ове? (Примамо).

Сад нам остаје још одбор за молбе и жалбе. За тај одбор предлажем:

Г.г. Јакова Павловића проту, Аврама Јовановића, Здравка Јовановића, Војина Радуловића, Мила Дамњановића, Вићу Поповића, Петра Катића, Радисава Тодоровића и Алексу Петковића.

Имате ли што да приметите? (чује се: немамо.)

И тако су сад сва три одбора састављена.

Аксентије Ковачевић. Имам да учиним једну малу примедбу. По закону о пословном реду од пословника се не може одступити без пристанка владиног. Да неби после имали приговора, ја би желио да влада да своју реч.

Председник. Ја сам пристанак владин већ добио. — (Чује се: Врло добро.)

Сад нам треба један одбор, који ће начинити адресу светлом кнезу. Прошле године тај је одбор склопљен из сва три скупштинска одбора. (чује се: тако и сада нека буде.) Ћемо ли и сад тако? (Ћемо).

Добро, дакле сва три одбора са секретарима имају дужност да саставе адресу, коју ће скупштина светлом кнезу поднети.

Посланик Аксентије Ковачевић за овим захте реч од председника да учини једну важну изјаву и пошто му реч би дана он каза:

И ако су поједине српске општине и поједина лица поводом бивших атентата противу драгоценог живота Његовог Величанства цара Вилхелма-Ослободиоца и Уједиоца свију Јермапаца, а пријатеља српског народа, више пута исказале своје гнушање према онако богомрском покушају против Његовог живота, ипак српска народна скупштина сматра за своју непремену дужност, да на свом првом састанку и сама, као представник свега српског народа, даде најживљи израз свог највећег гнушања према поменутим гнусним атентатима. Уједно српска народна скупштина изјављује своју најживљу радост и благодарност Богу, што је промисао осујетио злочиначку намеру и по други пут спасао драгоцени живот великом цару Вилхелму, — желећи му од свег срца скорог оздрављења.

Саслушавши ово народна скупштина једногласно усвоји ову изјаву, и председник придружујући се томе каза: да ће ову изјаву народне скупштине саопштити госп. заступнику министра иностраних дела, да он ово достави коме треба.

По овоме даље рече: Браћо, пре него што седнем на председничку столицу сматрам за дужност с овог места споменути доброг друга нашег, мог предходника б. председника скупштинског Димитрија Јовановића, који

је делом посведочио да је прави патриота српски. Одличан правник, по родољубљу свом није штедио труда и за првог и овог другог рата нашег с Турцима, него је мимо своје праве дужности и у сами бојни ланац пошао. Прозебао је, и животом платио своје одушевљење за српско ослобођење и уједињење.

Ми смо га у Београду ожалили и до гроба отпратили. Два поштована друга наша, г.г. прота Јаков Павловић у цркви и М. Кујунџић на гробу, у беседама изнели су покојников родољубив живот.

Где дела говоре за човека, тамо нису нужне речи за похвалу.

С тога уверен сам да ће те сви самном рећи: свој је род љубио, светао му спомен у српском народу.

Изгубљеног прошле године за време саме скупштине, посланика Драгутина Ризнића споменули смо тада.

Исто тако поменимо и другог умрлог друга нашег Михаила Радосављевића б. посланика среза беличког у округу Јагодинском. Бог да му душу прости. —

(По овоме скупштина изјави своју жалост за изгубљеним друговима, са речима: Бог да им душу прости). —

Дошло нам је једно писмо од г. министра унутрашњих дела, којим јавља да је за посланика среза јасеничког у окр. крагујевачком изабран једногласно г. Милоје Блазнавац на место покојног Ризнића. Саслушајте то писмо, на ћемо га после предати одбору за прегледање пуномоћија.

Секретар И. Стојановић прочита писмо г. министра унутрашњих дела које би упућено одбору за прегледање опуномоћија.

Сад имамо једну молбу управљену на скупштину и на којој пише „хитно". Ја сам ову молбу проучио и видео сам да је упућена од босанског ђенерала Деспотовића, који се сада бави у Берлину. У њој он излаже свој живот; каже да је војевао у Босни, и да је тамо потрошио до 80.000 рубаља на босански устанак, па сад тражи од народа српског да му призна његов труд и моли да му се одреди пензија од 4000 талира годишње. Ја нећу у ову ствар да дубље улазим, само вам спомињем шта се тражи, а ми имамо одбор за молбе и жалбе на ће се и ова молба тамо расправити. Дакле, да је упутимо одбору за молбе и жалбе. (Бива.)

Ја знам да ће вам, браћо, драго бити да чујете изјаве које су дошле од народа из ослобођених крајева.

Секретар Ил. Стојановић чита:

ТЕЛЕГРАМ

СРПСКОЈ НАРОДНОЈ СКУПШТИНИ У КРАГУЈЕВЦУ.

Народ среза Бело-Паланачког, округа Нишког, у ослобођеним пределима са радошћу поздравља Српску Народну Скупштину у почетку њеног рада за срећу и напредак Србства.

Поздрављајући овако прву скупштину од нашег ослобођења жудимо кад ће доћи време да и ми из своје средине пошљемо одабране, те да са браћом из Србије већају о добру и срећи свију нас, а у исто време желимо јој

да вазда стоји чврсто уз нашег Светлог Господара и Књаза и његову добру владу, јер су делом доказали колико раде за општу ствар да у љубави и слози ради на напретку свију нас, јер само слога Србина спасава.

Живио Књаз Милан М. Обреновић IV. наш ослободилац.

Живела Народна Скупштина, живио дични народ српски!

Кметови: општина паланачка, Јован Живковић, Алекса Јонић, Адам Станковић. Одборници: Денча Живић, Тодор Миленковић, Тричко Пећић. Општина клисурска, Живко Крстић, Живко Стевановић, Минча Кирић. Општина малишка: Арса Милић, Тричко Петковић, Лазар Младеновић, Лила Нешић, Општина шајеска Илија Николић, Јован Крстић, Илија Вељковић, Кирко Филиповић. Општина тополичка Станоје Стојановић. Општина мокранска Тоша Живковић, Младен Веселинов. Општина каритинска Тоша Костадиновић Младен Рањеловић, Рањел Митић. Општина врандолеска Милош Јовановић, Манко Јовановић, Сокол Крстић, Тричко Пешић. Општина долска Ига Крстић, Павле Милић. Општина ризничка Јоца Тричковић, Никола Кирић, Стеван Јовановић.

ТЕЛЕГРАМ

СРПСКОЈ НАРОДНОЈ СКУПШТИНИ У КРАГУЈЕВЦУ.

Драга браћо! Доста смо светли и радосни тренутака пропратили од времена нашег ослобођења испод тешког петовечног јарма и робовања. Али најсветлији тренутак испуњавао је нашу душу и срце, кад смо у својој средини свог дичног владаоца, свога избавиоца дочекали и видили. У те најсвечаније врлине и ретке тренутке убројавамо и овај, кад смо срећни да вас, наша драга браћо, народни представници поздравимо. Наше ослобођење и јединство све-српског народа налазило је вазда жива одјека у грудима посланика српске народне скупштине. — Правда вечног провиђења и јуначке мишице српске војске на челу витешког нам владаоца, високо су уздигле нашу општу наду за лепшу и сјајнију будућност српског народа. А као уздарје великих жртава, које је за нашу слободу поднела малена братска Србија, примите уверење о нашој готовости на све што смо као Срби дужни да учинимо.

Дао би Бог, да народно представништво вазда буде одушевљено мишљу за све Српско ослобођење и уједињење, те да сунце слободе распростре своју светлост и на ону браћу, што осташе под варварским јармом.

Примите наше братско поздравље са жељом:

Да живе представници скупштински, наша драга браћа, наших избавиоца, да живи краљ Милан; живила краљица Наталија; живио престолонаследник Александер.

У име целог округа лесковачког: Иконом поп Димитрија, поп Таса Стојановић, поп Јован Микић, председник општине лесковачке Нешко Митровић, чланови: Милош Нешић, Мића Х. Костић.

Народној Скупштини Крагујевац.

Браћо!

Од радње коју ће вам наш Светли Господар поверити, зависи и наша срећа. За то вас као представници народњи а као представници овдашње општине братски молимо: да радите и од сада и о вашем и о нашем благостању као што сте то и досад радили, па ће вам Бог вашу радњу добрим наградити, а ми ћемо је вековима признати, желећи да као браћа у скоро дожившимо да и сами учесници тога светог дела будемо и да с вама све оно принесемо што ће за наше светлије дане слободе још веће користи допринети, 24. Јуна, 1878. г. Брезник.

Кмет општине брезничке, Иван Пејчовић, чуковезарске Крста Теодоровић, радиловачке Станко Игњатовић, грлске Гига Миловић, бегуновачке Димитрије Пенчов, зидарачке Павле Стојиљковић, бабичке Златко Недељковић, алдомировачке Петар Панчић, табанске Маринко Митровић, пиштањске Ђора Боловић, владисловачке Стојилко Павловић, цаноровачке Ђорђе Лилин, недељичке Гига Панић. Свештеници: Аз поп Димитрија, поп Анђелко Попин из среза брезничког.

По овоме скупштина се одазва са: Живели!

Председник. Сад имамо неколико молба за осуство. Чујте.

Секретар Ил. Стојановић чита молбу посланика Алек. Здравковића из Рготина, којом моли скупштину за осуство до 20. Јула, јер пре због домаћих послова не може доћи.

(Скупштина одобрава.)

Затим чита телеграм лозничког посланика Теше Марковића којим јавља да због врло важних својих послова не може пре 16. овог месеца на скупштину доћи.

(Скупштина прима то к знању.)

Најзад чита молбу Радована Милошевића посланика за срез врачарски којом моли за десетодневно осуство.

(Скупштина му одобрава осуство.)

Председник. Је ли сагласна скупштина да штампамо изјаве које су нам дошле из ослобођених предела. (чује се: јесмо и у протокол да уђу.)

Дневни је ред за данас исцрпљен. Господа министри нису нам још ништа поднели.

Сада седницу закључујем, а сутра нека се сва три одбора састану да већају о адреси коју ћемо Светлом Кнезу поднети. Кад ће бити други састанак ја ћу објавити.

Састанак је овај трајао до 6 сахата по подне.

II. САСТАНАК

27. Јуна 1878. године у Крагујевцу

ПОЧЕТАК У 11 САХ. ПРЕ ПОДНЕ.

ПРЕДСЕДАВАО ПРЕДСЕДНИК

Д. Матић.

Присуствовали сви г. г. министри.

Председник. Састанак је отворен. Има ли ко од посланика да осуствује? (Чује се: Има за радњу довољно посланика.)

Узео сам за правило то, да неотварам седницу пре, док не читамо протокол од прошле седнице; али данас због јучерањег посла то није могуће, јер су сва три одбора радила на адреси где су и секретари били, те за то нису доспели да напишу протокол. (Чује се: Добро).

Сад ћемо да пређемо на дневни ред. Прво долазе владини предлози. Секретар ће вам прочитати указ којим се овлашћује г. заступник председника министарског савета, да поднесе народној скупштини на знање и одобрење оне законе, које је влада сама за време рата издала док скупштина није била на окупу. Изволте саслушати.

Секретар Дим. Стојковић чита:

МИЛАН М. ОБРЕНОВИЋ IV.

по милости божијој и вољи народа

КЊАЗ СРПСКИ.

На предлог Нашег министарског савета,

Имајући на уму, да су пред и за време другога рата противу Турске, који смо предузели за ослобођење наше браће и за независност Србије, издата на основима члана 38. и 56. устава, §. 2. закона о устројству војске од 20. Марта 1864. (Збор. XVII., стр. 65.) и других уставних и законских овлашћења, привремена наређења, од којих једна се имају поднети на знање а друга на одобрење народној скупштини,

Решавамо:

Овлашћује се Наш министарски савет, да поднесе народној скупштини следећи предлог са овим пасловом:

„Закон о узимању на знање и одобрењу привремених закона и наређења изданих за време, кад скупштина није била сакупљена од 18. Августа 1877. до 12. Јуна 1878. године."

Чл. 1.

Народна скупштина прима на знање следећа наређења, која су издата на основу законских и уставних овлашћења, и то:

1. Указ од 27. Новембра 1877. године (Зборник 32. стр. 124), којим је проглашено ванредно стање у срезу лепеничком и јасеничком округа крагујевачког, због побуне једног дела другог лепеничког батаљона, и којим је

уведен у важност за оба ова среза војни судски законик од 8. Априла, 17. Јунија 1876. (Збор. XXIX стр. 477 до 623) са својим додатцима од 11. и 23. Августа 1876. (Збор. XXIX. стр. 662 и 664);

2. Указ од 27. Новембра 1877. (Збор. 32. стр. 126) којим је за савлађивање побуне дато овлашћење команданту шумадијског корпуса, генералу г. Јовану Бели-Марковићу, да ванредно стање, које је указом од истог дана проглашено за лепенички и јасенички срез, може распростети и на поједине округе или места у целом кругу свога корпуса; да може дићи све потребне му делове народне и стајаће војске, и да сваког чиновника и званичника војних, грађанских и општинских власти за нетачно или неверно вршење наредаба, може заменити другим у њиховој дужности.

3. Указ од 27. Новембра 1877. (Зб. 32. стр. 120.) којим је дато овлашћење команданту шумадијског корпуса, генералу г. Бели-Марковићу, да у случају потребе може на цељ умирења појављене побуне изузети до 500 дук. цесар. из окружних и срезких каса у кругу његовог корпуса, из кредита на ванредне потребе целог правитељства, па о трошењу ове суме да положи рачун Књазу;

4. Решење од 30. Новембра 1877. (Зб. 32. стр. 132), да престају важити оба указа о овлашћењу генерала Бели-Марковића од 27. Новембра 1877. које није ни употребљено;

5. Прокламацију рата за ослобођење и независност, од 1. Декембра 1877. (Српске званичне новине од 1877. бр. 262.) (Зб. 32, стр. 133);

6. Указ о ванредном или ратном стању од 1. Декембра 1877. Срп. Нов. од 1877. бр. 262) Зб. 32. стр. 137);

7. Указ од 1. Декембра 1877. (Зб. 32. стр. 162) којим се оглашује да је указ од 27. Новембра 1877. год. о проглашењу ванредног стања у лепеничком и јасеничком срезу окр. крагујевачком замењен указом од 1. Декембра исте год. којим је проглашено ванредно или ратно стање у свој Србији.

8. Правила за управу ослобођених предела издата министром просвете, чланом владе у главноме стану од 23. Декембра 1877. (Зб. 32. стр. 239.);

9. Указ од 24. Декембра 1877. (Срп. Нов. од 1877. бр. 282) (Зб. 32. стр. 242), којим се народна скупштина за 1877. годину сазива на дан 30. Декембра а уједно и одлаже за шест месеци, тако, да те састане 24. Јуна 1878. год. ако се неби пре сазвала;

10. Указ од 23. Маја 1878. (Срп. Нов. од 1878. бр. 116) (Зб. 32. стр. 320) којим се редовна народна скупштина за 1877. годину одложена указом од 24. Декембра 1877. за 24. Јуни 1878. год сазива на тај дан у Крагујевцу.

Члан II.

Народна скупштина у смислу члана 56. устава одобрава следећа привремена наређења, која су издата за време, када скупштина није сакупљена била и то:

1. Указ о буџету за претходну ратну спрему од 18. Августа 1877, који се прилаже под ⁄. 1.

2. Указ о буџету за претходну ратну спрему од 15. Октобра 1877., који се прилаже под ⁄. 2.

3. Привремени закон од 27. Октобра 1877. (Срп. званичне новине од 1877. бр. 238) (Зб. 32. стр. 103.) да се државне власти по буџету од 1876/, рач. године управљају и даље док се народна скупштина не сазове, а најдаље до краја календарске 1877. године;

4. Указ од 27. Новембра 1877. (Зб. 32. стр. 124) којим је поред проглашења ванредног стања у срезу лепеничком и јасеничком окр. крагујевачког, као што је споменуто напред у тачци 1. члана I., уведен у важност за оба ова среза војно-судски законик од 8. Априла. 17. Јуна 1876. (Зб. XXIX стр. 477—623), са својим додацима од 11. и 23. Августа 1876. (Зб. XXIX стр. 662. и 664.)

5. Привремени закон од 1. Декембра 1877. (Срп. Нов. од 1877. бр. 262) (Зб. 32. стр. 139.) којим се опет уводи у важност за сву земљу војно судски законик од 8. Априла, 17. Јуна 1876. (Збор. XXIX стр. 477—623), са својим додацима од 11. и 23. Августа 1876. (Зб. XXIX стр. 662. и 664);

6. Привремени закон од 1. Декембра 1877. године (Срп. Нов. од 1877. бр. 262.) (Зб. 32 стр. 141) којим се законска опредељена за кажњење кривица војника у добровољачким четама од 17. Јуна 1876. (Зб. XXIX стр. 464) на ново уводе у важност, на и на устаничке чете распростиру:

7. Привремени закон од 1. Декембра 1877. (Срп. Нов. од 1877. бр. 262.) (Зб. 32. стр. 143), којим се закон о преком суду од 18. Јуна 1876. (Збор. XXIX стр. 634—642) опет уводи у важност и у њему додаје члан 7. за дела која се место преком могу предавати војном суду, и укида члан 18 о мањем броју судија за решавање у касационом суду, по што је прописано његовим устројством;)

8. Привремени закон од 1. Декембра 1877. (Срп. Нов. од 1877. бр. 262. (Зб. 32. стр. 146) којим се на ново уводи у важност закон од 17. Јуна 1876. године (Збор. XXIX стр. 440) о употреби чиновништва и свештенства на војну службу за време рата.

9. Привремени закон од 1. Декембра 1877. (Срп. Нов. од 1877. бр. 262. (Зб. 32. стр. 148.) по коме се сваки чиновник због нередног и неверног вршења службе или неверног понашања у служби или ван ове за време трајања оглашеног ванредног стања, може уклонити са звања и одредити на вршење друге дужности;

10. Привремени закон од 1. Декембра 1877. (Срп. Нов. од 1877. бр. 263.) (Зб. 32. стр. 151) о продужењу рокова плаћања у грађанским потраживањима према дужницима, који су војници или који врше какву војну дужност изван места сталног пребивања;

11. Привремени закон од 1. Декембра 1877. (Срп. Нов. од 1877. бр. 262) (Зб. 32. стр. 154.), којим со уводи на ново у важност закон о надзору државних власти над радњом општинских власти за време рата од 17. Јуна 1876. (Збор. XXIX стр. 442);

12. Привремени закон од 1. Декембра 1877. (Срп. Нов. од 1877. бр. 262) (Зб. 32. стр. 156). којим се на ново уводи у важност закон о издржавању породица сиротних војника и добровољаца за време рата, од 17. Јуна 1876. (Зб. XXIX стр. 438);

13. Привремени закон од 1. Децембра 1877. (Срп. Нов. од 1877. бр. 262.) (Зб. 32. стр. 158), којим се уводе у важност законска опредељења о уређењу војних пошта од 24. Септембра 1876. (Зб. XXIX стр. 671);

14. Привремени закон од 1. Децембра 1877. (Срп. Нов. од 1877. бр. 262) (Зб. 32. стр. 160) којим се опет уводе у важност законска опредељења о уређењу војних телеграфа од 23. Децембра 1876. (Зб. XXIX стр. 726);

15. Привремени закон од 1. Децембра 1877. (Зб. 32. стр. 164) о овлашћењу министра војног, да може предложити Књазу ради именовања допуњујући број официра, потпоручника до 50;

16. Привремени закон од 1. Децембра 1877. (Срп. Нов. од 1877. бр. 264) (Зб. 32. стр. 166) о широј војној обвези, т. ј. о сходној војној служби или услуги оних лица, која су због старости или неспособности ослобођена од личног служења у војсци;

17. Привремени закон од 1. Децембра 1877. (Срп. Нов. од 1877. бр. 264.) (Зб. 32. стр. 169.) о послуги војске, т. ј. о употреби приватних зграда за становање војске или смештиште ратних установа и о употреби приватних и општинских намештаја, алата, посуђа и др. као и о народној вучи по правилима, која војни министар пропише;

18. Привремени закон од 8. Децембра 1877. (Срп. Нов. од 1877. бр. 282.) (Зб. 32. стр. стр. 216.) по исправци од 27. Јануара 1878. Срп. Нов. бр. 27. о изменама и допунама у војно-судском законику од 8. Априла, 17. Јуна 1876. (Зб. XXIX стр. 471—623) а на име: §. 2, 4, 6, 12, 13, 14, 21, 42, 64, 68, 69, 36, 81, 85, 120, 121, 124, 125, 138, 155, 160, 202, 206, 245. и 270;

19. Привремени закон од 7. Децембра 1877. (Срп. Нов. од 1877. бр. 276). збор. 32., стр. 230. о војној куповини на почек стоке за храну војске, ниња за војску и сточне хране за време рата;

20. Решење министарског савета од 22. Децембра 1877. да поред ниња улази и куповина соли за војску у законо куповини на почек, које се прилаже под ⁄. 20;

21. Решење министарског савета о овлашћењу војних власти за узимање војних потреба у ослобођеним пределима, — од 12. Децембра 1877. које се прилаже под ⁄. 21;

22. Привремени закон од 24. Децембра 1877. (Срп. Нов. од 1877. бр. 284.) (Зб. 32. стр. 243.) да се државне власти управљају по буџету од 1876⁄, и у 1877⁄, рач. години до решења народне скупштине одложене најдаље до 24. Јуна 1878. год;

23. Указ од 28. Децембра 1877. који се прилаже под ⁄. 23. о ратном буџету за Децембар 1877;

24. Решење Књаза и владе од 2. Јануара 1878. које се прилаже под ⁄ 24 да се сума у ратном буџету од 28. Децембра 1877. на рану одређена, не троши више на то, но да се употреби на обућу и на одело војске;

25. Привремени закон о уређењу ослобођених предела, — од 3. Јануара 1878. (Ср. Нов. од 1878. бр. 7); (Зб. 32 стр. 250) по исправци од 11. Јануара 1878. (Срп. Нов. од 1877. бр. 9);

26. Привремени закон од 20. Јануара 1878. (Срп. Нрв. од 1878. бр. 21.) (Зб. 32ор. стр. 277.) којим се наређује, да се данак за прво полгође 1878. год. почне купити од 1. Фебруара и сав надаље до половине Марта исте године преда државној благајни;

27. Привремени закон од 24. Јануара 1878. (Срп. Нов. од 1878. бр. 30.) (Зб. 32. стр. 279) о продужењу увођења државних прихода за 1876⁄7. рач. год. у дневник код окружних каса до 1 Априла а код главне касе министарства финанције до 1. Маја 1878;

28. Привремени закон од 28. Јануара 1878. (Срп. Нов. од 1878. бр. 41.) (Зб. 32. стр. 281), којим се од 12. Новембра 1877. као дана наређења мобилизације војске на до свршетка демобилизације обуставља плаћање путних и подвозних трошкова одређених у закону од 21. Фебруара 1864. (Зб. XVII. стр. 55. и 56.) свима официрима и у опште чиновницима званичницима и служитељима и војног и грађанског реда, који са одреде на вршење војне дужности;

29. Законска опредељења о одличијама за независност и ослобођење од 15. Фебруара 1878. (Срп. Нов. од 1878. бр. 52). (Збор. 32 стр. 285).

30. Привремени закон од 15. Фебруара 1878. (Збор. 32. стр. 297.) о новом допуном броју официра потпоручника до 83, и о томе, да попуњени официрски чинови по закону од 1. Децембра 1877. до педесет, и по овоме до осамдесет и три не могу се попуњавати, ако се који од тих чинова упразни по престанку ратног стања;

31. Указ од 3. Маја 1878. о ратном буџету за Јануар 1878, — који се прилаже под ⁄. 31.;

32. Закон о привременом управном поделењу и снабдењу са властима ослобођених предела, — од 14. Маја 1878. Збор. 22. стр. 308);

33. Закон од 23. Маја 1878. (Збор. 32. стр. 316.) о замени друге тачке и додатку трећој тачци у члану 6. закона од 14. Маја 1878 о привременом управном поделењу и снабдевању са властима ослобођених предела;

34. Закон од 23. Маја 1878. (Срп. Нов. од 1878 бр. 117). (Зб. 32 стр. 318.) о продужењу ванредног буџета издатог законодавном влашћу за г. 1877;

35. Привремени закон од 27. Маја 1878. (Збор. 32 стр. 321. — о додатку у члану 4. и 19. закона о одличијама од 15. Фебруара 1878;

36. Привремени закон од 2. Јуна 1878. (Срп. Нов. од 1878. бр. 124). (Зб. 32. стр. 328), којим се уводи у важност за овогодишњи саветски и судски одмор закона о одлагању саветског и судског одмора од 14 Јунија 1876 (Зб. XXIX стр. 434;

37. Указ од 12. Јуна 1878 о ратном буџету од 13. Маја 1878. за месеце фебруар, Март, Април и Мај 1878 — који се прилаже под ⁄. 37;

38. Привремени закон буџета прихода и расхода ослобођених предела за рачунску 1878 годину од 12 Јуна 1878. Зб. 32. стр. 330.

Члан III.

Закони у претходним члановима на знање узети или одобрени, који се при коначном закључењу мира не могу због прелазног стања указом прогласити да су престали, остају у важности и после рока у њима самима

означеног, но само за време прелазног стања т. ј. док међународна или Српско-турска комисија обележи нову границу, а најдаље за три месеца од дана Књажевске прокламације о коначном закључењу мира после кога рока престају важити по самом овом закону.

Члан IV.

По законик означени у члану I. и то:

1. У тачки 15. привремени закон о овлашћењу министра војног, да може предложити Књазу ради именовања допуњујући број официра, потпоручника до 50. од 1. Децембра 1877. (Збор. 32. стр. 164);

2. У тачки 25. привремени закон о уређењу ослобођених предела од 3 Јануара 1878. (Зб. 32. стр. 250);

3. У тачки 29. закон о одличијама за независност и ослобођење од 15 Фебруара 1878. (Зб. 82. стр. 285).

4. У тачки 38. привремени закон од 15 Фебруара 1878. (Зб. 32. стр. 297.) о новом допуном броју официца потпоручника до 83;

5. У тачки 32. закон о привременом управном поделењу и снабдевању са властима ослобођених предела од 14 Маја 1878. (Зб. 32. стр. 308);

6. У тачки 33. закон од 23. Маја 1878. (Зб. 32. стр. 316.) о замени друге тачке и додатку трећој тачки у члану 6. закона од 14. Маја 1878. о привременом управном поделењу и снабдењу са властима ослобођених предела;

7. У тачки 35. привремени закон од 27 Маја 1878. (Зб. 32. стр. 321.) о додатку у члану 4. и 19. закона о одличијама од 15. Фебруара 1878 г.;

8. У тачки 38. привремени закон буџета прихода и расхода ослобођених предела за рачунску 1878 годину од 12 Јуна 1878. Зб. 32. стр. 330; —

Важиће све дотле, докле се законодавном влашћу другче не определи.

25. Јуна 1878. год.
у Крагујевцу.

М. М. ОБРЕНОВИЋ с. р.

Заступник председ. министар, савета
Министар правде,
Јеврем Грујић с. р.
Заступник министр. иностраних дела,
Министар правде,
Јеврем Грујић с. р.
Министар унутрашњих дела,
Рад. Милојковић с. р.
Министар просвете и црквених дела,
А. Васпљевић с. р.
Министар финанције,
В. Јовановић с. р.
Заступник министра грађевина,
Министар финанције,
В. Јовановић с. р.
Министар војни,
артилеријски пуковник
С. Грујић с. р.

Заступник председника министр. савета: Прочитани указ, господо, штампан је у довољном броју за сву господу посланике и стоји им на расположењу. Као што видите, сви укази, привремени закони и наређења која се спомињу у овом указу, или се налазе у Зборнику, који вам је раздан, или у засебним прилозима. Ако случајно који од господе посланика није добио овај Зборник може га добити; јер канцеларија министарства правде има налог, да свакоме посланику тај Зборник да. Тако имате у Зборнику све што се спомиње у указу; само оно што се сматра као поверљиво, те није штампано, то смо довели у запечаћеним прилозима к указу, и сво ти се прилози предају г. председнику скупштине, да их преда председнику одбора који буде одређен и редом коме надлежи да их расмотри.

Председник: Као што знате, јане је овакав предлог био предан финансијском и законодавном одбору на преглед: али, по што ће финансијски одбор, као што ћете сад видети, имати доста ствари за рад, то ја мислим, ако се саглашавате, да предамо овај предлог само законодавном одбору. (Бива).

Господин министар финанције поднео нам је Књажев указ, којим се скупштини подноси пројект буџета редовног државног прихода и расхода за рачунску $187^{7}/_{8}$ годину. Изволте га саслушати.

Секрет. Дим. Стојковић: Чита.

Председ. Овај предлог упућује се одбору финансијском. (Усваја се). Изволте саслушати и други указ Књажев за ванредни буџет.

Секретар Дим. Стојковић: Чита.

Председник: И овај се предлог упућује финансијском одбору. (Усваја се.)

Урош. Књажевић: Дал би се могао штампати тај буџет бар у изводу као што је и јане било, те да га имамо сви пред собом при решавању.

Министар финанције: Пројект главног буџета истина је јане штампан, али онда кад је из одбора изишао. А ако сте вољни, можемо и сад тако учинити. Чује се: (није нужно). Ја немам ништа против тога.

Председник: Знате да је господин министар војни поднео још јане скупштини пројект закона о пензији и потпори војних инвалида и породица погинулих или умрлих војника. Тај пројект предат је био одбору законодавном, и одбор био је са њим већ готов и спремио извештај, но скупштина је била закључена, те је несвршен остао. Но г. министар војни био је тако добар, те је наредио, да се тај пројект закона поново штампа, како би га могли сви посланици имати јер знам, да га многи од њих није собом повео. За сад, ја мислим, да опет ову ствар упутимо одбору законодавном. (Усваја се.)

Видили сте, да на дневном реду има три предлога, које је поднео г. министар војни о расходовању неких издатака. Изволте их саслушати.

Секрет. Дим. Стојковић: Чита указ Његове Светлости Књаза, којим се овлашћује министар војни, да поднесе народној скупштини предлог да се расходује 600 дуката, издатих за набавку сабаља.

Председник: Овај предлог упућује се одбору финансијском. (Усваја се). Чујте даље.

Секр. Димит. Станковић чита указ Његове Светлости Књаза, којим се

овлашћује министар војни, да поднесе предлог скупштини за расходавање 5863 форинта у банкама за набавку револвера.

Председник: Овај се предлог упућује финансијском одбору. (Усваја се).

Секр. Дим. Стојковић чита указ Његове Светлости, којим се овлашћује министар војни, да поднесе скупштини предлог да се расходује одело и друге ствари издате из војних магацина у 1876, 1877 и 1878 години.

Председник: И овај предлог упућује се финансијском одбору. (Усваја се).

Сад ћемо приступити к осталим предметима што су на дневном реду.

По пословнику, треба нам шест посланика, који ће као опуномоћени потписници протоколе скупштинске и друга акта одостоверавати. Ја вас молим, да изберете тих шест лица. Чује се: (Ви их сами изберите). Али ја сам оно друго учинио, а ви учините сад ово. (Чује се: предложите их ви). Добро ја предлажем: Младена Микића, Косту Радовановића, Симу Секулића, Косту Пејића, Милана Глигоријевића и Миленка Петровића. (Усваја се).

Имамо писмо од посланика Живка Јовановића, којим јавља, да због болести није могао досад доћи у скупштину, но да је већ пошао и да ће доћи. (Скупштина прима знању).

Имамо и неколико изјава и поздрава од наше браће из ослобођених предела и одавде из Србије. Изволте их саслушати.

Секр. А. Стевановић чита:

Пирот, 26. Јуна 1878 год.

ТЕЛЕГРАМ

НАРОДНОЈ СКУПШТИНИ ПРЕКО ПОСЛАНИКА Г. ПАНТЕ СРЕЋКОВИЋА.

Крагујевац.

Хитимо да изјавимо наше најдубље признање и захвалност пред вама браћо народним представницима, који у толико прилика и делом доказасте, да се бринете о ослобођењу и уједињењу бедне своје браће на балканском полуострову, вама као представницима онога народа, који је толико огромних жртава поднео и толику драгоцену крв својих синова пролио на олтар нашег ослобођења. — Наши јади, наше невоље које претрписмо за сво време нашег робовања, недају се лако представити; они су већ познати били целом свету. И по готову цео образовани свет, који се заузео и за ослобођење робова црнаца, слушао је равнодушно наш јаук, само наша браћа у Србији не осташе равнодушни, него сви листом, на позив свог витешког господара, похиташе на одбрану нашу, борећи се и са непријатељем и са природом, и отпочеше славно дело ослобођења, чије благодети ми први окусисмо.

Многобројни гробови наше дичне браће, која су попадала ради нашег ослобођења, што китe висове око наше вароши, вечно ће нас опомињати, да за наше ослобођење имамо једино да благодаримо нашој браћи у Србији, и ту благодарност ништа не ће бити у стању да поништи, онако исто, као што ништа није било у стању, да у нама угуши свест, да смо Срби.

Из престолне беседе којом је Његова Светлост пожелела срећан рад народном представништву, видесмо да је довршен и други део светога рата, наше присаједињење независној Србији.

У свих становника овога округа једни су исти осећаји признања, једне исте жеље, и ми као тумачи тих осећаја молимо свевишњег Господа, који је народу српском у овако трудноме раду помого, уливши његовим воћама мудрост а војницима храброст, да нама подари прилику, да се под заставом Светлога Обреновића ујединимо са нашом браћом, покажемо достојни оних жртава, које је народ српски за нас поднео, да и ми окусивши златну слободу, пођемо у помоћ и овој нашој још неослобођеној браћи, приносећи овим на ту циљ на жртву наше имање и нашу крв.

Пливајући у неописаној радости и славећи наше присаједињење мајци Србији кличемо: Живио наш Светли Господар Обреновић IV; живила Светла Књагиња Наталија, живио престолонаследник Александар, живио народ српски, живила народна скупштина.

У име вароши Пирота, представници општине, кметови: Цека Крстић, Тодор Игњатовић, Тоша Пенчић, Алексија Ђоргић, Мица Јовановић, Станко Манчић, Мана Гавриловић; одборници: Коца Стевановић, Стојан Божиловић, Манојло протојереј, Мита Крстић, грађани: Кота Пешовић, Иса Здравковић, Кира Јовичић, Ставра Антић, Сава Јовановић, Крста Јовановић, Тонча Ђоровић, Манојло Панајотовић, Мијалко Рањеловић, Јованче Х. Илијћ Јоваче Ђорђевић, Петар Стојиљковић, Петар Шерић, Тонча Ђорђевић, Кота Колин, Алекса Пешов, Камен Мадић, Бела Лилић, Ђорђе Коцић, Николча П. Пешовић, Јеленко Манић, Коста Златковић, Манча Димовић, Кота Манчић, Панто Божиловић, Тана Петровић, Пенчо Вељковић, Манча Митковић, Ђорђе Милошов, Ђорђе Стојановић, Кота Петков, Милош Јовановић, Коста Мастар, Тодор Костов, Хаџи Мајор, јеврej Бор Хонвино, Амед Ефенди, Мурат Ибрамовић, Коста Ђорђевић, Анта Игић, Илија Анђелковић, Ранча Пешић, Зака Јовановић, Коста Панчић, Павел Миловић, Коста Пешић, Стојан Живковић, Голуб Ристовић, Гала Живлатковић, Тодор Манчић; одборници: Панајот Стојановић, Алекса Станковић, свештеник Пантелеимон Панчић, Никола Пешић, Папта Р. Крстић.

ТЕЛЕГРАМ

НАРОДНОЈ СКУПШТИНИ

Крагујевац.

Драга браћо! Давно је било оно време, кад је српски народ царске старе Србије бивао на народним скупштинама; пет векова је прошло од како ми нисмо чули са слободне српске скупштине владарске беседе наших Господара, пет стотина година ми Старо-Срби живи сведоци славе и моћи наших царева и верни учасници тужног косовског удеса не имадосмо збора ни говора, не чујасмо ништа о својој судбини, нити слушасмо узвишене говоре наших српских владара о благу и срећи отаџбине! Али данас благодарећи браћи својој ослободиоцима, благодарећи витешком Господару и Краљу и Његовој миролубивој влади, данас и ми чусмо престолну беседу нашег Краља, данас и ми духом на нашој скупштини у Крагујевцу честитамо вама браћо, народни посланици срећан рад и ваљан успех. И до данас су под слободном

владом славног дома Обреновића бивале честе скупштине, али до данас српски гуслар нарицаше:

„борила се и уморила се,
Мртва лежи на Косову војска."

А данас нека је част и слава проливеној светој крви шумадијских јунака, данас Србин нева:

Борила се *неуморила се*,
Храбра стоји на Косову војска."

У овом стању и данашњим околностима, мила браћо, и ми вам из слободе честитамо рад пуни уверења, да ћете и данас више него икада свесни свога позива и поносни са српским именом пред целим светом осведоченим родољубљем продужити народни посао, где је се стало стојећи чврсто уз престо узвишеног нашег владаоца и Његову мудру владу, и у то име кличемо: да живи наш Краљ ослободиоц Милан М. Обреновић IV, да живи Светла Краљица Наталија, да живи наш Краљевић Александар, да живи влада и да живи српски народ са његовим представницима.

26. Јула 1878 год.

Врања.

Општина врањска у Старој Србији у име своје и осталих крајева овога округа. Председник општине врањске, Стојан Машутко, кметови: Јања Стошић, Коста Стаменковић, одборници: Таса Стевановић, Тома Стајић, Јанча Јовановић, Јања Миленковић, Јован Михаиловић, Стојко Лажачковић, Димитрије Јовановић, Алекса Цинаровић, Апостол Христић, Мане Хаџи-Стојковић, Мане Нешић, Стеван Хаџи-Јовановић, Милисав Мирчић, Илија Перунка, Таса Бунушевче, Тома Ђорђевић, Миле Јовановић, Јован Стаменковић, Таса Голочавче, хаџи Христо Добројкић, свештеник врањски, прото Арсо Стојљковић, Стоша Здравковић, нарох Димитрије свештеник.

Скупштина је саслушала ове најаве и одазвала се са „Живели."

Председник. Хоћемо ли да се и ове најаве као и остале у Српским Новинама штампају. (Усваја се).

Још имамо најаве из Гроцке и Градишта.

Секретар А. Стевановић чита:

Гроцка, 26. Јуна 1878. год.

ТЕЛЕГРАМ

НАРОДНОЈ СКУПШТИНИ, КРАГУЈЕВАЦ.

Од вас господо представници зависи да у садањем тренутку одржите и узвисите углед и понос Србије; а одржаћете и узвисити стојећи чврсто уз дичног владаоца Милана М. Обреновића IV., и радећи сложно и патриотски са његовом владом: у то име честитамо рад скупштински и кличемо: да живи владалац књаз Милан М. Обреновић IV., да живи његова скупштина!

Претставници свију села у срезу грочанском: Гаврило Ђорђевић, Панта Стевановић из Рипња; Ранко Атанасковић из Брестовика Милоје Матејић из Пударана; Панта Пауновић из Камендола; Ђура Стевановић, Ђорђе Трифуновић, Болеч; Иван Јевтић, Стеван Ранковић, Живко Марковић, Бегаљица; Милан Нешлић, Михаило Јовановић, Лазар Пауновић, нарох Гроцка; Бранко Стојковић, Милован Симић, Живан Савковић, Заклопача; Андрија Ивановић Радован Павловић, Аћим Трифуновић, Зуце; Ђорђе Мијатовић Павле Живановић, Грујица Влаовић, Милић Јашић, Врчин; Милан Вуковић, Марјан Гајић, Петар Дубоњан, Шепшин; Јанићије Ђуричић, Инко Кузмановић, Андрија Живковић, мали Пожаревац; Благоје Живановић, Стеван Лазаревић, Милован Вучковић, Ритопек; Димитрије Стевановић, Стеван Бабић, М. Иванча; Живко Ивановић, Живко Радојевић, Дражањ; Павле Крушкевић, сенаја.

ТЕЛЕГРАМ

НАРОДНОЈ СКУПШТИНИ КРАГУЈЕВАЦ.

Браћо! И народ среза рамског хита поздравити вас на данашњем вашем раду са искреном жељом да вам буде сретан почетак рада.

Имајте браћо на уму околности у којима смо, имајте на уму, да се битно стање свог Славенства на балканском полуострову у рукама Европе налази и решава; дајте целоме свету доказа, да смо дорасли сами својим стварима управљати. Пут несложе данас би нас у понор одвео, а то вам нигда ваши бирачи одобрили неби. Поздрављајући вас кличемо:

Живео светли кнез са породицом својом; Живело народно представништво, живио народ српски.

24. Јуна 1878. год. Градиште.

Г. С. Нешић. Настас Ивановић. Алекса А. Пађа. Лазар Јанковић. Јова Ж. Обрадовић. Миленко Димитријевић. Јеврем Трајловић. Коста Ж. Обрадовић. Јеремија Богдановић. Мита Трајловић. Јеврем Петковић. Минић. Стојић Обрадовић. Живко Кара-Марковић. Станојло Ј. Бранковић. Миленко Богић. Ђока М. Добричић. Илија Богдановић. Радован Михајловић. Радован М. Обрадовић. Кузман Миладиновић. Јованча Стевановић. Милан С. Петровић. Сима С. Бајакић. Стојан А. Обрадовић. Љубомир Путниковић свештеник курјачки. Милутин Поповић свештеник поповачки. Иван Милановић кмет кличевачки. Богић Милорадовић из Кличевца. Миладин П. Бранковић. Жика Мирковић кмет макач. Јован Стевановић из Макаца. Јован Милошевић из Десина. Петар Зарић из Чеш. Баре. Васић Симић из Речице.

Председник. Остаје нам још неколико молби и жалби. Ако сте вољни, ја ћу вам у кратко казати шта се тражи; или ако хоћете, могу наредити да се прочитају. (Чује се: не треба читати).

Дакле ја ћу у кратко казати.

Прво, свештеници из среза трнавског, окр. чачанског жале се, што им није од народа покупљен бир и траже задовољење. (Чује се: Нека се прочита жалба).

Подпредседник. Мало час рекосте да се не чита. Знате да је ред такав, да све жалбе и молбе иду у одбор, па се тамо претресу после долазе пред скупштину и читају се. Други одељак члана 48 пословника гласи: Владина саопштења прочитаће се у цело, изузимајући прилоге, који би уз то били. Друга писма прочитаће се у цело само онда, кад би председништво за сходно нашло, или би већина скупштине то тражила.

Дакле сад није нужно да се читају. (Чује се: Тако је).

Јован Авакумовић. Ја бих хтео да обратим пажњу председништва на једну законску околност, која је од важности за наш данашњи рад. На име: по чл. 52. закона о пословном реду у народној скупштини, дневни ред сваке скупштинске седнице мора се приковати на зграду скупштинску дан пре дотичне седнице. Данас није тако учињено, јер је дневни ред тек јутрос написан, датиран и прикован на зграду скупштинску.

С тога ми треба сада, на основу закона, да расправимо ово питање, нарочито да се не би ово и у будуће повторавало.

Председник. Ова ствар не иде у вештаственост. Ја сам се јутрос о дневном реду разговорио са неким посланицима, и држим да не ће сметати законитости. Трећи одељак чл. 48. послов. скуп. гласи: ако је извесно као што је данас случај био, коме одбору предмет припада, председник ће га пошто скупштину о томе известити дотичном одбору предати не тражећи за то нарочитог решења. Ово је јасно. (чује се; Тако је.) Молим вас, да продужимо даље.

Коста Димовић из Параћина моли за наређење, да се од давања народног зајма поштеди.

Ката жена поч. Марка Раденковића из Крагујевца моли за издржање пошто јој је муж 1876. год. у рату погинуо.

Тоша Анастасијевић из Гор. Милановца жали се на решење министра финанције због данка.

Антоније Стојић из Г. Милановца тражи 60 дуката за два коња што је дао за послугу у рату па су погинули.

Коста Панић и остали из Свилајенца жале се против решења министра унутр. дела због неке воденице.

Јованча Стефанов, кројач из Београда, тражи дозволу да може тужити једног чиновника због учињене штете.

Све ове жалбе и молбе упућују се одбору за молбе и жалбе. (Усваја се).

Седница је закључена. Ја ћу огласити кад ће прва идућа бити и шта ће бити на дневном реду.

САСТАНАК III.

ПОЧЕТАК У 9 И ПО ЧАСОВА.

ПРЕДСЕДАВАО

Димитрије Матић.

Били су сви министри осим министра војног.

Председник. Састанак је отворен. Сад ћемо читати протоколе, јер по пословнику може се то чинити и са мање посланика, а међу тим ће и остали доћи. Дакле изволте саслушати протоколе претходних састанака.

Секретар Илија Стојановић чита протоколе претходних састанака.

Председник. Има ли ко шта да примети?

Аксентије Ковачевић. Онде, где је казано, да се скупштина одазвала Његовој Светлости *у више маха са живео*, требало би казати: *више пути*.

Живко Недић. Онде, где стоји, да је председник *одабрао* од скупштине 24 посланика, незгодно је казано, него нека се каже *узео је*.

Димитрије Катић. У првом састанку каже се, да је председник изабрао 9 одборника, а не каже за што.

Секретар Илија Стојановић. То је напред казано.

Јован Авакумовић. У другом протоколу, где је реч о бирању кандидата за место председника, требало би да су назначени сви кандидати колико је ко гласова имао.

Секретар Илија Стојановић. Лане је скупштина казала, да није нужно да се сва имена спомињу, и ја сам према таквој жељи скупштинској овако протокол и писао. (Чује се: нека остане као што је).

Председник. Сад чујте протокол првог састанка.

(Секретар Илија чита).

Председник. Усваја ли се овај протокол? (Усваја).

Чујте још и протокол другог састанка.

(Секретар Д. Стојковић чита).

Има ли ко шта да примети?

Јован Авакумовић. Ту у почетку спомиње се изостанак Гершића. Ја мислим, кад се не спомиње о осталима, који су изостали, онда нека се ни он не спомиње.

Председник. Добро, нека се изостави. (Бива).

Сад они, који су одређивани за потписивање протокола, нека изволе доћи да потпишу. (Бива).

Биланси о редовном и ванредном буџету печатани су. Изволте доћи и узети, а тавоље пројект закона о пензији и потпори инвалида.

Сад има реч г. заступник председника министарства.

Заступник председника мин. савета министар правде. На састанку 25. ов м., над је учињен спомен пок. Димитрију Јовановићу, није био нико од чланова владе. Зато вас молим, да сад примите: да се и влада придржује жалењу народне скупштине за прераном смрћу прећашњег председника скупштине г. Димитрија Јовановића, као поштена човека, доброг родољуба и вр-

сног радника, кога споменем нека би послужио за углед радницима на државним и народним пословима.

Председник. Г. посланик Милошевић има реч.

Симо Милошевић. Ја имам да поднесем изјаве Тодора Албијанића и Ивка Цицовића из Пожеге, у којима признају, да их је начелник наморао, да кажу оно за Шолуповића, па молим да се прочита. (Доноси и оставља на председнички сто).

Поп Стева Поповић. Кад ниједна молба свештеника трнавског за тражење бира прочитана, онда не треба ни ово да се чита, него нека иде одбору. (Чује се: да се чита, да се не чита).

Председник. Је ли већина да се чита? (Чује се: није, јесте). Да ставимо на гласање. Ко је за то, да се ово упути дотичном одбору тај нека седи, а ко је да се чита нека устане. (Сви седе). Упућује се одбору.

Марко Петровић. Пре него што би приступили претресању рада скупштинског, ја бих молио, да ми се дозволи да проговорим неколико речи односно вођења протокола скупштинских. Досадањи начин вођења протокола скупштинских показао се је непрактичан са 3 стране.

Прво с тога, што нам овако вођење протокола одузима интелигентну снагу у лицу гг. секретара, коју би требало употребити на општу и важнију корист; а поред тога и самим читањем протокола, свима нама, а и њима одузима се много времена, које би се могло употребити на претресање много важнијих ствари.

Друго, у овако опширним протоколима, тешко је имати општи преглед какав је свака нуждан да се има у списима, који у категорију оваквих спадају. и

Треће, што је најглавније, излагање мисли и побуда од стране секретара, често изазива незадовољство код појединих посланика, зато што је смисао измењена и у неколико и осакаћена. Ја и ако поклањам гг. секретарима поверење, ипак мислим да ће сваки, оно што је заступао боље представити, него оно што му је супротно.

С погледом на све то, дакле, ја бих био мишљења, да у протоколе скупштинске, ништа више не улази, него само оно, што ко предложи и закључена скупштинска, а све друго, зашто је ово или оно усвојено, да уђе у стенографским белешкама.

Панта Јовановић. Ја писам хтео да забављам скупштину са овом ствари, али пошто је г. посланик Марко повео о томе реч, то се и ја саглашавам с њиме, да се протоколи у кратко воде, али да се стенографски извештаји штампају како ово-годишњи, тако и они прошлогодишњи, пошто то до сад није учињено.

Аксентије Ковачевић. Ја незнам да ли г. Марко говори о овом протоколу. Мени се не чини, да су ови протоколи опширни, него шта више кратки и изостављено је много ствари, које би требало да уђу, и протокол је господо путоказ закона, јер баш кад се нешто тражи какву је мисао имао законодавац при предлагању, он тражи протокол скупштински и тамо изводи ту мисао и примењује на закон.

И ако се не би разлози посланика означавали у протокол, онда би изгледало, да један само каже нешто, а други сви на то пристају

Заступник председника министарск. савета министар правде. Од стране владе, на говор г. посланика Јовановића имам то да кажем: не само да нисмо противни, него смо и ми потпуно за то, да се штампају како протоколи тако и стенографске белешке и ове и лањске године. Зашто лањске године стенографске белешке нису штампане, није ми познато.

Милан Кујунџић. Ја сам и без тога хтео да покренем ово питање. На сваки начин, изјава г. председника министарског савета ме је задовољила. Ја мислим да закон онакав какав је треба вршити, а ако се држи да нева́ља, онда га треба променити. У закону стоји овако: да се стенографске белешке онакве какве су штампају засебно, а међу тим да се у протоколе скупштинске наведу само предлози, да се наводе главни разлози и да се види само оно, што је суштина у предлогу. Ми смо говорили о томе врло често, како је врло неудесно, да се по протоколима тако огромним претура и траже побуде за једну или другу ствар. С тога је много удесније, ако се у протоколима буду бележиле само главније ствари, а све остало да се види у стенографским белешкама. Лањске године нису штампане стенографске белешке и ја могу казати, да из тога није нишло поправљање закона, него је нишло нешто горе, јер су протоколи замењивали стенографске белешке пошто је из њих вађено све што је било и у стенографским белешкама. Сем тога ја могу казати, а и навешћу вам факта, да је у стенографским белешкама често додавано туђем говору оно, што није никад ни казано, па и то у штампу улазило.

Дакле, ја бих био за то, да се стенографски протоколи штампају, и да се скупштински протоколи што краће воде.

Заступник председника министарског савета, министар правде. Накнадно само да кажем још ово: ми тако сматрамо да стенографи док се год не штампају протоколи и стенографске белешке, стоје под председништвом скупштине, макар да је председништво и скупштина престала. Дакле од стране владе, нити је стајало, нити стоји што на сметњи да се како протоколи тако и стенографске белешке штампају; а то треба како за ову, тако и за прошлу годину да стенографи спреме и коме треба предаду ради штампања.

Министар унутр. дела. Ја сам тако и разумео г. Кујунџића, а ако је он мислио друго што, то је онда друга ствар и она се никог не тиче.

Милан Кујунџић. Ја сам мислио, да због ове ствари подигнем интерпелацију, али сад се задовољавам са одговором г. заступника председн. министарства.

Председник. Почем је реч о вођењу протокола, мени је главна дужност да о томе водим бригу, и ја вам господо изјављујем да ћу се држати од речи до речи пашег пословника. Члан 43. как. о посл. реду гласи:

„О сваком састанку саставиће један од секретара скупштински протокол, у коме ће означити број посланика, који су били на састанку, име председавајућег, и имена присуствујућих министара или владиних повереника, као и знатније изјаве њихове, ако би каквих било, и знатније стварне догађаје, а по том предмет саветовања и учињено закључење верно и тачно описати".

Дакле по томе ћемо се и управљати.

Последњи став тиче се стенографа. (Чита).

„Ако има стенографа, онда се у протолу неће све појединости означити".

Г. секретар хтео је да говори у одбрану секретара, ја мислим да се то тиче њега, пошто је говор о оном што је било.

Илија Стојановић. Ја само имам у неколико да приметим, да је било преко 20 табака стенографских бележака, а ја сам из тога саставио само четир, оћете ли још краће?

Марко Петровић. Да одговорим г. Ковачевићу. Г. Ковачевић каже, да су протоколи вођени врло опширно. И ја то кажем, али само појединн говори, а не сви. Што се тиче стенографских бележака, ја би желео да стенографи воде говор сваког посланика на једној листи понаособ, како би могао сваки свој говор да прегледа, јер прошле године сам ја хтео да видим мој говор, па га готово никад нисам могао добити с тога, што га неки од посланика однео био и држао неко време код себе.

Председник. Хоћете ли се задовољити оним што сам казао: биће онако, како гласи закон. (Бива).

Илија Стојановић. Молим вас, како сматрате ви ову дебату о вођењу протокола, да ли је то тако важно да уђе у протокол, или хоћете само да кажемо, говорно овај или онај о томе и томе.

М. Кујунџић. Ево како: тај и тај предлаже ово или оно. Закључено је ово или оно. (Бива).

Јован Бошковић библиотекар. Док је овакав пословник, ми се морамо њега држати, а ако нека господа желе да буде другчије, нека поднесу предлог о томе, па да се већа. Тако бива и у другим скупштинама. Дакле главни садржај треба да уђе у протокол, а остало као дневни записник у стенографске белешке.

Председник Је ли исцрпљена ова ствар? (Јесте).

Петар Стевановић. Ја имам то да изјавим, да као год што смо посланицима, који су умрли пожелели да им Бог души опрости, тако треба и војницима, који су изгинули у српко-турском рату за свето ослобођење и независност, да кажемо да им Бог души прости.

Председник. Срдачно одзивамо се предлогу г. Петра Стевановића. Он спомену да и скупштина са своје стране каже колико цени и уважава ону нашу браћу, која нису пожалила и својим животом платити нашу слободу и независност. Уверен сам да се сви одзивате том предлогу, те да и то уђе у протокол скупштински. (Скупштина се одазва устајањем и речма: „Бог да им души прости").

Имам да вам кажем да су неки посланици: Глишић, Милосав Протић, Лазар Владисављевић и Милоје Блазнавац дошли.

Има једна депеша Марка Јанчића којом јавља да неможе доћи у скупштину због слабог здравља, па моли скупштину да му се оставка уважи. (Чује се: Да се уважи и да се нареди други избор.)

Аксен. Ковачевић. Овде напомену један од г. посланика да би требало наредити други избор. Ја мислим да ће се донде док се други изабере већ свршити скупштински посао; зато не би требало то наређивати.

Марко Петровић. Наше није да говоримо о томе кад ће се скупштина свршити, него је наше само да задовољимо правду. Тај срез остао је незастуљен и прош. године на треба да учинимо да ове год. буде заступљен.

Милан Кујунџић. Доиста би неудесно било ако би се уважила оставка а да се каже да се други избор не учини. Кад је сам народ изабрао болесног човека ми нисмо криви што је он остао незастуљен и ми му здравље повратити неможемо. Сазивати народ сада и расписивати други избор било би веома штетно, за то ја држим да би најбоље било да ову изјаву оставимо у архиву а он кад оздрави нек дође.

Марко Петровић. Што г. Кујунџић каже да је народ изабрао болесног човека томе нема места. Народ није лекар да зна је ли болестан или не па да га не бира.

Председник. Шта мислите да се чини. Ово је последњи састанак изабраних посланика, па ако би се приступило избору другог посланика народ би се другим избором крнао. По чл. 79. изборног закона оставља се скупштини хоће ли још за трајања скупштине нов избор наредити.

М. Кнежевић. Мени се чини да смо казали да му се уважи оставка сад хоће неки да се о томе решава. Незнам дакле како је то да се говори о решеној ствари.

Аксентије Ковачевић. Предлог г. Кујунџића врло је уместан. Да се небн господо с тим више бавили, узмимо да и у закону о пословном реду стоји овако: „Скупштина може решити да ли да уважи или не уважи оставку једног посланика." Дакле кад је г. Кујунџић разложно ствар да је корисно за народ што се неће крнати да овако буде, онда није нужно да се нов избор чини пошто се и наша периода свршава.

Гига Гершић. Кад се уважава оставка једног посланика онда се разуме да је место упражњено а кад је тако, онда се мора и попунити. Мора се дакле решити једно, овако или онако. Ми неможемо казати да уважавамо оставку и да узимамо к знању, а да његово место остане упражњено, него кад скупштина хоће да му неуважи оставку да учини употребу од свог скупштинског права онда може казати да му неуважава оставку него му даје месец дана осуства.

Председник. Дакле узима се на знање да је болестан и кад оздрави да дође.

Сад има неколико изјава од наше браће из новоослобођених крајева. Изволте их саслушати.

Секретар А. Стевановић чита:

Српској Народној Скупштини

Крагујевац.

Народ среза височког округа пиротског, поздравља изабранике српства, сакупљене да раде за општу цељ. — Поздрављајући их моли господа Бога да их одржи у слози и љубави наспрам високог дома Обреновића, који са јуначком војском избави нас од петстољетног ропства турског.

Жудно очекујући тренутак кад ћемо позвани бити да и ми што на олтар општег добра принесемо, молимо посланике да заједно с нама усклнкну:

Живио краљ наш Милан М. Обреновић IV.

Живила краљица наша Наталија!

Живио престолонаследник краљевић Александар!

Живила наша храбра војска и цео народ српски!

(И име народа среза височког округа пиротског долазе потписи 195 грађана.)

Народној Скупштини

Крагујевац.

Браћо! Одушевљени престолном беседом Његове Светлости, којом је народна скупштина отворена, с радошћу честитамо вам предузети рад, желећи од Бога, да срећно у слози и сагласију довршите тај велики посао на дику и понос васцелог српства, и тиме олакшате велики труд нашем светлом избавитељу проширене и независне Србије, милом Господару Књазу Милану М. Обреновићу IV. и његовој мудрој влади.

Живио Књаз независне Србије Милан М. Обреновић IV!

Живила Књагиња Наталија!

Живио престолонаследник принц Александар!

Живила мудра влада српска!

Живили народни представници!

(Долазе потписи начелника ср. рачанског и кметова са одборницима из 14 општина и више грађана из Б. Баште.)

Народној Српској Скупштини

Крагујевац.

Из престолне беседе, којом је наш славни избавиоц и Господар Милан М. Обреновић IV. народну скупштину отворио, и која је нама данас саопштена разнадосмо, да је и овај предео — округ пиротски — у коме је наш срез Лужнички, присаједињен мајци нашој независној Србији.

О каква је то за нас драга браћо наша радост! Каква велика радост! — Вама представити и исказати у стању нисмо.

Ми, јучерањи робови турски, ми, понизна раја турска, сада не само слободни људи него и слободни грађани дичне мајке наше Србије, која је не само независност себи, него и нама слободу, нечувеним жртвама и проливеном крвљу својих херојских синова, извојевала!

Драга патријотска браћо наша! У радости пливаијући на овоме великоме за нас добитку, ми немамо речи, којима би вам нашу захвалност, нашу вечну топлу благодарност исказати могли! Срца наша у прекомерној радости куцају. Ми вам вечно благодаримо. Ми ћемо се на сваком кораку нашем и сваком раду и понашању према мајци нашој милој Србији трудити и вечно старати да се достојни покажемо оне проливене крви дичних синова Србије, и оних страховитих жртава, што их Србија за наше ослобођење поднесе. И ми, ступајући с вама у једну општу заједницу, од које нас несрећна косовска битка раздвојила, закљињемо се вама браћо и народни представници, да смо готови сваког тренутка поднети на олтар драге отаџбине крв, живот и

имање наше на расположење. Ево браћо наше деце, наших синова и нашег имања, па нека се употреби за ослобођење и уједињење са Србијом онога дела српскога народа, што је још у тешким угњетачким ланцима окован остао.

Честитајући вам браћо срећан почетак рада, и поздрављајући вас сада први пут као слободни синови мајке наше Србије, небројено пута узвикавамо:

Да живи наш славни избавитељ и Господар Милан М. Обреновић IV.

Да живи наша пресветла Књагиња Наталија са светлим престолонаследником Александром.

Да живи Народна Скупштина и велика независна Србија.

Представници општина у срезу лужничком окр. пиротском. (Долазе потписи кметова и одборника из 14 општина.)

Скупштина се одазва са живили.

Председник. Ово су доиста топли изражаји с којима се слажемо, наредићу да се штампа као и остало. Има изјава народа среза рачанског у окр. ужичком да се сложно ради у скупштини, и ова изјава, ја мислим, да се у новинама штампа као и друге ствари ове врсте. (Усваја се.)

Сад су на реду молбе и жалбе. Чујте.

Симо Стојановић Мостарац — из Ужица, жали се против решења г. министра војног издатога у предмету његове тужбе поднгнуте против г. Николе Стојановића, капетана брдске батерије због злоставе.

Ружена удова пок Станка Јовановића војног капетана, погинулог у рату 1876. моли за решење: да јој се прими улог у пензиони фонд за два месеца, за које је њен муж пропустио улог платити, па да јој се према томе и њена пензија призна;

Мага, удова Милована Рашковића, капетана погинулог у боју на Сеници 1876. тражи помоћ;

Г-ђа Софија, удова Петра Предраговића, учитеља, који је за време првог рата на граници разболео се и умро, понавља молбу прошле године скупштини дату, да јој се пензија одреди;

Г. Никола Крупежевић, тражи да му се непримљена дијурна посланичка изда;

Милан Васић, поднаредник, рањен у рату и десна му нога осечена, моли да му се одреди плата;

Јован Макуловић, из Текије, узео од општине текијске вир на Дунаву за риболов под аренду за 3 године по 100 дук. ц. на годину, па због ратних околности није могао на њему радити. Моли да се од плаћања аренде ослободи;

Молба из Неготина да се посланик за вар. Неготин М. Гарашанин прими у скупштину за посланика;

Петар А. Јаврић, шустер из Јагодине, наводи да му је у рату 1876. узето реквизицином у разним предметима 10.181 гр. и 32 п. пор. па како му то још није исплаћено, моли скупштину да му она у овоме помогне;

Народ среза грочанског, округа београдског, налазећи да је у интересу тачног вршења дужности кметовске, нужно кметове обезбедити од штете, коју им зли људи чине и тиме им дати могућности да енергичније своје дужности врше, предлаже да се узакони: да општина за спаљено имање кмету накна-

ћује штету, пошто се ова процени; (Чује се овај предлог треба одбацити пошто предлоге могу чинити само посланици а не поједина лица и општине);

Општина Здравчићска у окр. ужичком тражи да се рок плаћању до сада непокупљеног државног зајма на извесно време продужи;

Дујко Крстић, бив. учитељ у Босни, моли за издржавање или ма какву помоћ с тога, што је пострадао у време борбе за ослобођење Босне, и сакат у обе ноге па не може да ради; и

Трговачки одбор у Алексинцу предлаже и моли, да се рок плаћању дугова још бар за две године продужи.

Све поменуте молбе и жалбе упућују се одбору за молбе и жалбе. (Скупштина усваја).

За данас што је било на дневном реду исцрпљено је и с тога закључујем седницу. Сутра у 8 сахати пре подне биће састанак. На дневном реду биће пројект адресе јер је одбор с њом већ готов.

Седница ова трајала је до 11½ сах. пре подне.

САСТАНАК IV.

30. Јуна 1878. године у Крагујевцу.

ПРЕДСЕДАВАО

Д. Матић.

ПОЧЕТАК У 9 ЧАСОВА ПРЕ ПОДНЕ.

Присуствују сва г.г. министри.

Председник. Састанак је отворен. Има ли који од посланика да одсуствује? (Чује.)

Да ли би нужно било да се прозоремо по списку те да видимо ко фали? (Вичу није нужно; има нас довољно за решавање.)

Морам вам казати, да још није готов протокол од прошлог састанка нашег; има тегоба, због којих се није могао протокол тако брзо да састави. Зато да одмах пређемо на дневни ред. (Усваја се.)

Као што је оглашено на дневном је реду извештај одбора о саставу адресе на престолну беседу Његове Светлости Кнеза нашег.

Известилац тога одбора г. прота Јаков Павловић, нека изволи доћи за сто председништва. (Известилац долази).

Саслушајмо извештај одборски.

Секретар Д. Стојковић чита:

Народној Скупштини.

По одлуци народне скупштине одређени одбор, саставио је пројект адресе скупштинске на престолну беседу Његове Светлости Кнеза нашег, и част му је исти — пројект — у прилогу овде под ⁄. народној скупштини доставити на даљи поступак, с тим да постоји и одвојено мнење четири члана које се такође у прилогу под ⁄⁄. доставља.

У Крагујевцу.

30. Јуна 1878. године

Известилац: Протојереј Јак. Павловић.

Председник одбора: **М. Спасић,**

Чланови одбора:

Јован И. Бошковић. Рака П. Кукић. М. Радовановић. Р. Тодоровић М. Душмановић. Михајло Н. Терзибашић. Д. Голубовић. Аксентије Ковачевић. Здравко Јовановић. Аврам Јовановић. Вићентије Поповић. Живко К. Недић. Протојереј Јак. Павловић. Ј. Пр. Стевановић. Ј. Авакумовић. С. Живковић. П. Радовановић. Димитрије Катић. Миле Дамјановић. В. Д. Мацаревић.

Председник. Изволте сад саслушати пројект адресе. Молим г. известиоца да прочита.

Известилац прота Јак. Павловић чита:

АДРЕСА

ВАША СВЕТЛОСТИ,

Премилостиви Господару!

Народна скупштина, састављи се у овако значајним трепутцима, не може а да одмах не даде израза оним мислима и осећајима која обузимају сакупљене народне представнике, као још свежи одјек тек минулих крвавих и великих дана. Питање ослобођења наше патничке српске браће из столетнога робовања и питање уједињења наше народне снаге на балканскоме полуострву у једну државну целину, беше већ потпуно сазрело под утицајем пробуђене свести и оних начела, која уједињене никада раскомадане друге народе у Јевропи. Природно је дакле, што је борба српскога народа за свој народни препорођај, која је вековима настављана и која је данашњем покољењу као свети историјски аманет у наслеђе предата, што је та борба пре три година поново букнула са пламеним жаром јуначке одважности.

Да Србија као средсредна тачка и узданица подјармљенога Српства на истоку, према својим историјским и народним везама, према неодољивим захтевима свога положаја и сопствене народне будућности није могла из те свете борбе изостати, а да не изневери себе и своју браћу, то народно представништво с поносом тврди а сјајни успех потпуно оправдава.

Кад је братски нам руски народ, вођен својим царем, такође подигао се у свој величини својој да једном раскине столетне ланце патничкој словенској браћи својој на истоку, онда је за Србију и по историјскоме братству и по племенској вези са руским народом још одсудније наступио час, да тада или никада предузме дело своје независности и српског ослобођења.

И кад си Ти, Светли Господару, прокламацијом од 1. Децембра 1877. год. опет позвао народ у племениту борбу високо подигнувши српску за-

ставу ослобођења и независности, онда је са престола српскога изречена велика историјска реч, која на старих гробова буди славне успомене, налази дубокога одјека у грудима народним, и отпочиње нову епоху у повесници народној. Кад у животу народа дође време таквим историјским променама, које се вековима очекују и за векове пресуђују, онда је највећа срећа за те народе кад се на челу њиховоме нађе Владалац и Вођа који је проникнут народном мишљу, који схвата своје време и животне народне потребе, те јуначком одлуком и одважношћу поведе народ напред ка новоме животу и срећи Имена таквих Владалаца означују се у историји као ретке и велике појаве, и народно је представништво, Господару, само веран тумач оних осећања, која цео наред проничу, кад одано ступа пред Тебе са изјавом, да је од потомка народне владалачке лозе и очекивао такву одлуку, да си потпуно погодио ону жицу, која је с колена на колено предавана у народу српском, и да ми, представници народни, с поносом бележимо у повесницу наших дана велико историјско дело, које је витешки Обреновић IV. извршио и тиме отворио нову епоху у животу народа српског.

Светли Господару, кад је народ српски, одушевљен и готов на све жртве, пошао за Тобом у свети бој, кад је војска наша — наоружани народ — под Твојим предвођењем, а уз моћнога славенскога савезника, победно ушла у старе српске рајеве, Немањину дедовину, кад се пред Тобом, као победоцем, широм отворише тврде капије старога града Ниша и осветише гробови Косовских јунака, кад ни тешке невоље зимњега похода ни страшна непријатељска сила не могоше нашу војску да задрже у њеноме победном продирању до самога Косова, онда је свако право српско срце радосно заиграло, и очи целога народа с поносом погледаху на Тебе, свога Вођу и ослободиоца подјармљене браће.

Господару, то су заслуге, које српски народ не може никад своме Владаоцу и Вођи, Обреновићу IV., заборавити.

Народна скупштина радује се, што чује из уста Ваше Светлости надање, да ће велике хришћанске силе, по благонаклоности њихових Владалаца, праведно узети у оцену, на конгресу у Берлину, поднесене жртве и проливену крв нашу и признати независност наше државе и увећање нашега земљишта. Данашња међународно-правна свест, која добија израза у таквом великом међународном збору, признаће право на народни опстанак и самосталан живот и српскоме народу, који је засведочио своју животну снагу и способност за човечански напредак и хришћанску цивилизацију. Јеврона не може заборавити, да је то тај исти српски народ, који је од векова стајао на straži за хришћанску цивилизацију против азијскога варварства. С тога се народно представништво тако исто узда у великодушност и правдољубље великих хришћанских сила, да ће оне благонаклоно побринути се и за судбину оних српских крајева, који за сада не улазе у састав српске државе, али су својим вековним јуначким жртвама и својом обилато проливеном крвљу стекли себи право на довољне и обезбеђене услове свога човечанског и народног опстанка.

Имајући на уму пресудне тренутке, који нас још деле од коначног решења међународних односаја у још потпуно нерешеном источном питању,

народна ће скупштина, с пуним поверењем и одапошљу у родољубивост и мудрост свога заслужног Господара и Његове родољубиве владе, сву пажњу своју прикупити на предлоге, које јој буде влада Ваше Светлости поднела, као најпрече за законодавни рад ове скупштине. А тако исто народна скупштина и у својим предлозима ограничиће се само на најпрече.

Господару, народ српски, са својим представништвом, стојећи чврсто и непоколебљиво уз Твој престо, који је данас новом славом увенчан, а одбијајући и са гнушањем осуђујући сваки појав косовске неслоге, као и тополски несрећни догађај, прихватиће благодети мирнога живота иза ових великих догађаја, и настаће, да и на пољу просветноме, привредне радиности, трговине и саобраћаја развије своју снагу, и заузме достојно место међу самосталним народима образованога света и буде углед народне слободе и опитег напретка на балканском полуострву.

Са оваквим мислима и осећајима и вером у бољу будућност Србије, народно представништво поздрављајући Те, Господару, као првог независног владаоца српског, узвикује:

Живио Књаз српски Милан М. Обреновић IV.!

Живила Књагиња Наталија!

Живио Престолни наследник Александар!

Живио народ српски!

(Долазе потписи одборника и секретара.)

Председник. Ово је пројект адресе како је у одбору састављена. Као што сте чули, на одборског извештаја, има четири одборника, који би ради били да још нешто у адресу уђе и који с тога дају нацрт или допуну адресе као мањина одборска. Изволте прочитати и то мњење.

Сетретар Илија Стојановић чита:

Народној Скупштини.

Жалити се своме родитељу, представљати му своје тегобе и молити га, то је право освештано природом, и који год мисли правити сину преноне да се овај не би мого своме родитељу пожалити, тај страшно греши.

Ми сматрамо владаоца ове земље за оца отачаства, и да је дужност народних представника, као синова његових, да му на сваком првом састанку предходно изјаве потребе и жеље народне, па тек после распореде праве како ће ово или оно бити.

Први састанак народних посланика са владаоцем сматрамо Беседу његову у којој он својим синовима описује управу и радњу његову, и Адресу народних представника, у којој се одговара на беседу, изјављују жеље народне и још додаје за будућу бољу управу.

Па кад је овако природно, онда поштовани посланици, незнамо по ком праву одбори за састављање адресе одбијају нашу изјаву, да се у адреси спомиње владаоцу о оној браћи нашој у Србији чија обиталишта варварска турска рука предаде пепелу. Изговор одборски само је тај „није ред да уђе у адресу, има особити закон и може бити допунителан предлог.“

Ви знате поштована браћо, колико има путова за оне предлоге које посланици подносе да се остваре; а знате опет како иде кад сама влада подноси.

Па ако одиста желимо помоћи оној нашој погорелој браћи, да могу бар до својих обиталишта доћи, онда дозволите да се у адреси Нашем Светлом Владаоцу од стране скупштине изјави:

„Да је недовољна она помоћ, која је прошле године законом регулисана, само за храну ратних страдалаца а то ли за прављење њихових кућа; да се већина становника од погорелих налази по бурдељима и тућим кућама, и да изволи Његова Светлост Кнез са својом владом постарати се и наћи средстава да погорели бар до својих обиталишта што пре дођу." Јер њихово јадиковање нетреба народно представништво ни за један трентутак да заборави. Њима нису само куће погореле, већ и све што је у кући било однешено и погорело.

Представите поштована браћо, ваше садање здраве куће и ваше покућанство, на замислите да вам на једанпут испред очију све то нестане, на како би ви онда радили, онда таково исто задовољење дајте садањој погорелој браћи.

Најпосле имамо и то народњем представништву представити, да ни по уставу ни по положним законима нигди није дозвољено да један крај области српске буде жртва целе српске државе без икакове накнаде.

Са овим испуњујемо аманет који нам је погорело становништво поверило.

30. Јуна 1878. године.

у Крагујевцу.

Илија Стојановић, нар. посланик и секретар нар. скупштине, Аврам Јовановић, посланик за срез крушевачки, Здравко Јовановић, посланик за срез зајечарски.

Председник. Имамо још једно одвојено мњење од г. Авакумовића. Чујте:

Секретар Илије Стојановић чита:

Одвојено мишљење.

Још у ужем одбору био сам мишљења да у адреси не треба говорити *нарочито* о тополском догађају, већ да је довољно само исказати, како скупштина осуђује догађаје косовске неслоге *у опште*, у који ред долази и тополски догађај.

Судови су надлежни да суде о таквим делима. И они су и у овом случају већ изрекли пресуде.

Задатак скупштине није да се упушта у таква дела с оценом.

За то сам ја, држећи се строго закона, у толико одвојеног мишљења о адреси.

30. Јунија 1878. год.

у Крагујевцу.

Члан одбора за адресу

Ј. Ђ. Авакумовић.

Председник: Сад ћемо говорити о пројекту адресе у опште. Ја ћу давати реч редом како се ко пријави.

Претходно и по самом пословнику, има реч г. известилац. Изволте г. прото.

Известилац прота Јак. Павловић: Што се тиче ове примедбе г. Илије Стојановића и његова друштва, односно пострадалих и погорелих крајева наше отаџбине, ја господо, а и цео одбор, потпуно делимо његово мишљење и његову жељу да људима из тих крајева треба помоћи да своје дугове што лакше подносе и одуже. Но о томе као што знате већ постоји закључење народне скупштине, и пошто постоји то сад наново о томе спомињати у адреси, изгледало би као да смо заборавили шта постоји и што смо ми сами решили. Осим тога, као што сте чули, овде у пројекту ове адресе, на крају је споменуто и то да ће и само народно представништво учинити неке предлоге, разуме се оне који су најпречи и одлагања не трпе, на тим путем, тим предлозима може се помоћи и у овој ствари коју г. Илија са друштвом заступа, а да се не мора о њој у адреси говорити.

У кратко кажем: излишно је спомињати у адреси ово што г. Илија са друговима предлаже, једно што о томе већ постоји закон, а друго што се та ствар, ако се налази да је хитна, може особеним предлогом уредити.

Што се тиче примедбе г. Авакумовића, о њој имао би да кажем ово: да заиста све што се догађа у земљи овој, а казнимо је, подлежи судском расматрању. Но господо ово није само ствар судска, него се тиче целе Србије — целог Сриства. То није догађај један, који би био учињен од појединих лица, у једном месту, те да се о њему не води озбиљна рачуна код целог народа: него је догађај, који је произведен у такво време кад је сваки Србин напрегао сву своју снагу било у физичком било у умном погледу, било с пушком у руци или материјалним и умним приносима за општу ствар — само да се одржи и сачува достојанство ове земље и постигну највећи и узвишени задатци народа српског. Према таквом догађају ми сад да будемо немарни, да не кажемо јавно у овом најсвечанијем акту и нашу осуду наше гнушање и сажаљење — ја то не могу појмити! Такав догађај да пређутимо онда, кад се и по свима страним новинама њиме сви интересују; кад нас због њега пријатељи сажаљеваху и у бригу се бацаху, а непријатељи се због њега радоваху, и смејаху — грешно би било!

За то је већина одбора нашла за умесно и нужно да се о том несретном догађају и у адреси спомене, но, разуме се, без сваке страсти, него само једним општим изразом, да се очитује народно гнушање према таквом догађају.

(Чује се: врло добро).

Председник: Правилност нашег рада захтева, кад имамо какав пројект пред собом да питам: има ли ко да говори у опште о томе пројекту. (Говорници се јављају).

Г. Кујунџић има реч.

Милан Кујунџић: Господо и браћо! Зашто ли ми по два пут исказујемо ствари, мисли, жеље, назоре, овде на скупштини? Кад при одређивању закона и при предлозима, имамо довољно маха да дамо израза нашим жељама, нашим захтевима, зашто да их казујемо тако исто и у адреси? Очевидно не за то да у предлозима кажемо оно што мислимо, а у адреси оно што же-

лимо, него да још при првом састанку своме у општем потезу дамо израза оним патњама, оним тегобама, оним жељама и напоследку оном одушевљењу с којим смо дошли, с којим хоћемо да одговоримо на поздрав, којим је владалац наш отворио седнице скупштинске.

На сваки начин, господо и браћо, држим да има једна ствар која се никако не може одвојити од израза нашег, од памети наше, ни при изјави у адреси, ни при одлучивању предлога. Као год што при предлозима врло добро пазимо да они буду израз нашег мишљења и наших потреба, тако исто и онда кад се свечано договарамо са владаоцем, тако исто тај разговор наш треба да буде потпун одјек, потпун израз нашег мишљења, нашег осећања и потреба наших и никако друкчије. А да ли адреса, оваква као што је овде предложена, потпуно одговара свему овоме?

Господо и браћо, сви знамо, да је се у наше дане извршио један велики, историјски догађај у крајевима нашим, извршио се не само пред нашим очима него и са нашом сарадњом — и нашим жртвама. Какав је утисак оставио тај догађај у души нашој, како ми гледамо на тај догађај, то мора да буде јасно исказано у свечаној нашој адреси. На првом месту ми потпуно осећамо одушевљење што се после толико патничке борбе јавља један знаменит успех у тој борби, успех, који нам бар колико толико уједначава право на опстанак и бољи развитак у сваком погледу — први пут видимо данас после читавих векова да нам званична Јевропа признаје *независност државну*. То је доиста велика политичка добит, и та добит мора одушевљењем исказати се онда кад хоћемо јавно о својој судбини да говоримо. Још даље, ми смо и овде на овој скупштини већ били сведоци радосних изјава из оних крајева српских где је војска наша са светлим оружјем допрла, а видели смо многи и очима својим каква се чудна појава јавила у осећању оног отуђеног брата, који је после толико векова могао на јави да осети братску руку; коме се чисто сам чини да може сам собом управљати, своју веру без зазора веровати, своју жељу и потребу исказивати па и озаконјавати. — Доиста у овом смислу нацрт адресе коју имамо пред собом, дао нам је потпуног израза. Ми видимо да се даје обилна и одиста заслужена правда нашем витешком владаоцу на његовом узвишеном раду за ослобођење браће наше и независност; ми видимо да се даје потпуно израза оној великој борби, оном светом одушевљењу, које је народ показао кад је не само послао на границу своју стајаћу војску него кад је и сам изишао да лично брани своје право и свој опстанак.

Ама, господо и браћо, поред тога има још једна ствар, која нам већ одавно није ни мало тајна. Има једна ствар за коју би смо изгледали прави чудесњаци кад је само ми не би смо знали, или се чинили да је не знамо — а зна је цео свет. Има једна ствар која није само нама овде на скупштини позната, него која је већ дубоко одјекнула у целом српском народу и која је произвела на њ велики утисај, и то на жалост — или можда и на радост! — не утисај одушевљења . . .

Ми знамо, ми видимо драга браћо, да при свем том што се из средине српског народа први покрет јавно, што је одатле, из крила српског народа она жишка се распламтила, која је после прихваћена од велике и моћне сло-

венске Русије, учинила да се на балканском полуострву почне уређивати друго стање, при свем том браћо, шта видимо ми данас? Онај исти крај на коме је се управо жишка слободе загрејала и с праском појавила пре свију других — тај крај не може данас да се радује с нама заједно . . . Косово, на коме су кости и гробови наших мученика — јунака, Косово, на коме су наши најдражи просветни споменици, Косово, које смо ми увек са тугом у срцу спомињали и о коме смо непрестанце од колевке певали, Косово — стоји данас тако исто жалосно као што је и пре било. Није ослобођено ни осведочено, но још више стоји данас пред нама горе него пре, само кад помислимо на оне чете варвара које смо ми из других ослобођених места истерали.

У доба кад се братском бугареком народу скоро целокупном даје слобода; у доба кад се уздржљивим Јелинима даје раширење граница; у доба кад се говори о *ослобођењу* балканског полуострва — ми видимо господо и браћо не само ноћ на Косову, него се још две читаве покрајине српске дају туђину на управљање; дају се сасвим страној власти и по крви и по језику, да она те покрајине уреди; да своју политику, своју администрацију, своју војску и друге послове развија онако, како се њојзи допада — не питајући народ тих покрајина српских за жеље и захтеве њихове. —

И не само то! При свем том што не може да се не призна да смо ми у Србији довољно показали, да смо дорасли за слободно, самостално развиће; при свем том што се јасно види, каква је разлика у односајима правим код нас и код околне браће наше — ипак, господо и браћо, званична Јевропа је нашла да је потребно да Србију и Црну Гору одмакне од пута којим се иде из Солуна у Аустрију, као да смо ми најгори дивљаци и да морамо као нека опасна раса бити далеко уклоњени од светског пута, и наш човечански развитак гвозденом куком притешњен, ако хоће да буде среће у Јевропи.

То је један појав нечувен браћо; то је појав који није више тајна за наш народ; то је појав који није у стању да пробуди у нама никакво осећање благодарности спрам оних, који нам тако право суде. Ми не можемо преко оваквих појава ћутке прелазити; ми не можемо затворити очи, на угушити наша осећања као Срби и као народ, који зна своју просветну историју и који је своја права искупљивао у служби Јевропе против варвара. Ако хоћете — што не сумњам, браћо — да наша адреса буде прави израз наших осећања, онда морамо дати свечаног израза нашем *народном болу због таквог незаслуженог удеса.* —

Питаћете ме: на шта да радимо? Кад видимо да Јевропа нема много осећања за наше најскромније жеље, нема срца за наше праведне захтеве и освећене потребе, кад видимо да и оно што је наш народ с тешком муком извојевао жора другоме да уступа — шта да радимо? Да ли да узвикнемо: Кад смо један пут устали с оружаном руком, за свој опстанак, дај да продужимо и даље — да се боримо против целог света?!. . . Јест, господо и браћо, ама шта нам излази на очи при тој помисли? Видимо да и велика држава с којом смо ми ратовали у заједници да и моћна Русија да и она сама кад дође до тога, да ратну добит види колико толико осигурану, мора да приклони главу пред незваним гостима или да чуна као клештима мало

но мало оно што је борбом задобила и на што пуно право има. И на да се окренемо на другу страну? Кад велите да само од благонаклоности и великодушности јевропских сила ми имамо да ишчекујемо нашу судбину, онда треба да предложите, да распустимо војску, онда треба да се дамо на друге послове наше, а понајпре на дипломацију, на верујући у благонаклоност и великодушност великих сила, е ће се кад и кад и нас сетити, да пустимо нека оне одлучују о нама кад и како хоће! (Жагор).

Доиста, ма којим од ова два пута ми бисмо морали ударити, кад би наши народни захтеви били основани само на машти и на неприродноме рачуну. Али су они основани на природи и потреби милијуна људи који хоће да живе као људи у слободи и братству и који се не дају збрисати једном одлуком. Ми још нисмо дали оставку на наш државни и народни живот, и не само не ћемо но и не можемо то учинити. Баш то што се у нашем народу с болом осећа како дипломација према њему, нећу рећи нечовечно, али налик на то поступа, то доказује, да ми још нисмо мртви; да ми хоћемо још да се чујемо, и да хоћемо да тражимо начина како нашем вечитом праву да дамо очита израза.

Браћо! Од оног дана, када се у српској скупштини са бурношћу појавила адреса већине и мањине, није много времена протекло и од тог времена тако названа мањина народних представника ондашњих наново је од народа оверовљена, и сада представља вишину овде на посланичким клупама. За то држим, да говорећи овој скупштини, говорим већини оне господе представника народних, који су некад заједно са мном потписивали познату адресу мањине. Прво правило добре политике, то је браћо, да човек ради *следствено*. Ми можемо и погрешити у целима својим, али прва је потреба, да знамо шта хоћемо и да оно што радимо, радимо по стварном убеђењу. Ако радимо по убеђењу мора се од себе појавити оно, што се зове следственост у раду. Шта дакле остаје нама, који смо већ изишли на видело са једним јасним убеђењем, него да употребимо сва законита средства и да својим родољубљем и својим животом докажемо, да поред свију препона и незгода хоћемо да *останемо на путу ослобођења и уједињења народног*. Не, господо и браћо, не желимо ми, да против себе дигнемо целу Јевропу. На против, начело по коме се народи почињу на конгресима парчати и поклањати, забринуло је и све остале мање народе, а за нашу судбину заинтересовало много племенитих срца сродних и туђих. Ми имамо права и дужности да свечано кажемо, да се у нама неда тако лако сатрти једра свест о своме праву, и о својој народности, имамо права да кажемо колико нас боли што смо тако прошли на најновијем суду дипломације, те да апелујемо на свест самих *народа*, пошто смо и сами представници народа, и овом приликом да изјавимо, колико се још надамо у мудрост, у осведочено родољубље и племениту увиђавност нашег Светлог владаоца, да ће он који је већ толико пута показао да хоће и уме да се заузме за праведну ствар свог народа, да ће велим и даље обавештавањем наших непријатеља а искреним везама са пријатељима настојати, да се и нама на суду великом правда учини, да се и наш народ праведно задовољи, да се ослободи и у једну заједницу споји.

Да, господо и браћо — ми не ћемо никад престати подизати апелату против данашњег суда Јевропе. Не тражимо ми ништа што није српско, на што Србин права нема. Колико већма буду задовољени поједини крајеви светски, све већма ће се осећати напредак и у осталом човечанству. Ми тражимо уједињење, јер је свима народима признато право на уједињење. А најзад ако би Босна, Херцеговина и Косово добили такву самоуправу, да сами собом буду потпуно задовољни и ми би смо у тој мери били све[довољнији са самим моралним јединством нашим. А док то не буде ми хоћемо да са своје стране учинимо све што смо дужни, хоћемо да знају и да осете и она браћа у ропству да у Србији и онда кад је она у радости, да и онда, кад она слави многе успехе своје, да и у том тренутку има у њој дубока осећања и бриге за живот браће своје, дедовских делова својих. Јевропа ако хоће да створи трајан мир, ваља да га ствара на основима здравим, а не болним. Има много великих сила па ни по благостање њиховог народа није ни мало пробитачно да имају посла са незадовољним крајевима!

С тога у место говора о великодушности великих сила у адреси народној, ја предлажем, браћо, да дође од прилике оваква ставка:

„Но при свој доброј вољи да се један пут за свагда одлучи и српско питање онако како га други сретни народи одлучише, при свој жељи да и српски народ, слободан у својој кући, престане бити вечити ратник за свој опстанак и у исто време ратник за туђе рачуне, при свим јасним изразима, које је пред лицем целе Јевропе учинио народ у Босни и Херцеговини преко своје скупштине и народ у Косову преко својих овлашћеника, при свим безграничним жртвама, које је у то име поднео српски народ у Србији и ван Србије и са њиме подједнако Ти, Господару, — с болом у срцу разабрала је већ цела Србија да високи представници суда јевропског баш српским покрајинама у Турској нису хтели признати право на самосталан развитак и на самоопредељење. И представништво народно не може а да не изјави: да му није ни мало равнодушна судбина ових крајева српских и да се тврдо уда у Обреновића IV, да ће и на даље — по светом позиву крвнога сродства — заступити пред судом Божјим и светским права и праведне жеље ових вековних мученика, и то према мери у колико се овим крајевима дадне или не дадне могућност да сами могу бити господар своје судбине. У то име можеш ваљда рачунати, Господару, на родољубље, озбиљност и свест народа у Србији!"

Заступник председника министарства и министра иностр. дела, министар правде: Молим господо — само неколико речи.

Ја имам да замолим, у име владе, ону господу посланике, који буду говорили о покренутом питању, да имају на уму предострожност и умереност у изразима, коју захтевају садање прилике.

Време које је почт. предговорник споменуо, хтејући да потсети скупштину на познате адресе већине и мањине, те да и сад досљедна остане, немојте господо заборавити, да се то време разликује од садашњега. У оно време било је питање између Србије и Турске — дакле онда, и при онаквим политичким околностима, могло се господо дати и могао се допустити већи полет и мислима и речима, и говору; могла се примити потпуна слобода израза. Данас се налазимо пред сакупљеним конгресом јевропских великих сила.

— Упуштати се у претресање јевропских решења, која су још и званична тајна, мислим да није у реду, но ако ипак појединци посланици хоће да говоре за случај оваквог или онаквог решења, мислим да ћемо сви сагласни бити у томе, да се у говору одржавамо у границама скромности. Ја мислим да је сад такво време, кад треба да будемо што је више могуће смотрени. (Тако је).

Нисам хтео да тражим тајну седницу за претрес о адреси, јер мислим да и при јавној седници и хтећете и умети измерити свој говор.

Господо, као год што смо онда показали, кад је била прилика о којој је г. предговорник напоменуо, да имамо и воље и куражи да кажемо и да предузмемо, што нам је патриотска дужност налагала, а што су време и прилике допуштале, као год што је до сад рађено и урађено све, шта се урадити могло за што већи успех, тако исто покажимо сад, да умемо узети држање, које захтева интерес земље према садањим приликама. Зато молим, да имате на уму што сам напред напоменуо. (Чује се врло добро).

Посланик архимандрит Н. Дучић. Ма да се у главноме слажем са напртом адресе, ипак находим, да је један пасаж доста ближе, пасаж онај, који говори о нашој браћи Србима, који су у Турској изван садањих граница Србије. У том пасажу, ваљало би, моја господо, дати живљег и правога израза народнијем мислима, жељама и осећањима према српском народу у Турској.

Мој поштовани предговорник г. посланик Кујунџић, исказао је многе мисли у својему говору о истој ствари, које су једнаке с мојијем —; при свем том сматрам за дужност патриотску и посланичку, да проговорим неколико ријечи, за то молим поштовани посланички дом, да ми за неколико тренутака поклони своју пажњу.

Српски народ у Босни и Херцеговини више је пута устајао на оружје само у овом столећу, са жељом, колико да се ослободи турског ропства, толико исто да се сједини са кнежевином Србијом, гдје би нашао поред братских веза јамство грађанске једнакости, слободе и напредка.

Тој својој братској и ватреној жељи, за уједиње са Србијом, дао је јаснога израза и доказа у својему потоњем устанку 1875. год. и на својијем јавнијем зборовима, и у својијем изјавама у српској словенској и странској журналистици, и преко својијех депутација које су долазиле у Београд, да се поклоне нашем Свијетлом Владаоцу, да му изјаве те народне жеље, и да се ставе под његову моћну заштиту.

И тај наш патенички, али уједно и јуначки народ, који је најжешћу борбу издржао, највише муке претрпио и много големијех жртава принео на свети олтар српског ослобођења, тај народ, сада, кад се уређује источно питање на јевропском конгресу у Берлину, говори се, да ће најмање да добије слободе; и, што је још горе, да му не допуштају, да се по својој вољи и жељи сједини с мајком Србијом, што би било са свијем природно и правично!

А оно, што је природно и правично, моја господо, не може се лако обуставити ни угушити. Јер, као што нема силе, која би могла обуставити, да Сава не тече у Дунав, почем јој је то природни ток; тако исто нема силе, која ће моћи обуставити, да се српски народ у Турској најпослије не сједини са својом браћом Србима у кнежевини Србији. (Чује се: тако је).

Ја сам читао овијех дана, моја господо, а јамачно су неки и између вас читали једну одлуку јевропског конгреса у Берлину дотично странске окупације у Босни и Херцеговини; ако је истинита та одлука, ја видим у њој опет велику сметњу нашем народном општем развитку! И конгрес није том одлуком нашао радикалан лијек ономе злу, које је изазвало овај крвави рат.

Ја сам господо тврдог убјеђења овог: докле се год са свијем не ослободе хришћани на балканском полу-острву, а то су: Срби, Бугари и Грци, и не заокруже своје државе са природним и етнографским границама, дотле неће бити дуготрајног мира оваковог, какав треба да буде, какав жели Јевропа, и какав жели и Србија.

За то је, господо, моје скромно мишљење, да би требало да уђе у адресу један став, са живљим изразим од оног у адреси народнијех мисли, жеља и осјећање према Србима у Босни, Херцеговини и Старој Србији. Јер, господо, кад је наш Витешки Господар Свјетли Кнез Милан трговао мач и повео своју јуначку војску на бојно поље, и кад је Србија жртвовала милијуне дуката и и потоке крви својијех дичнијех синова за ослобођење српског народа у Турској: ја мислим, да нам не може нико замјерити, и да имамо право, да искажемо у адреси своју господару наше мисли, наше жеље и наша осећања дотично Босне, Херцеговине и Старе Србије.

Тај став ја бих формулисао овако: и поред вјековите јуначке борбе, и поред толике проливене српске крви за ослобођење и уједињење српског народа у Турској сила околности спречава, да се за сада наш народ у Босни и Херцеговини сједини по својој вољи и жељи са кнежевином Србијом; то народно представништво дубоко сажаљевајући, оставља мудрој увиђавности и родољубној бризи својега Свијетлог Владаоца, како би се у згодним приликама оствариле те жеље наше браће Срба у Турској, које су уједно и српског народа у Србији. (Чује се: врло добро).

Милош Глишић. Господо! пре него ћу почети да говорим о ствари за коју сам устао, немогу, а да не изјавим особиту благодарност г. Кујунџићу, што погоди баш оно, што у души мојој лежаше, јер ја и ако тако исто осећам, опет не могу да се изразим, јер то није сваком дато, треба за то особита дара; за то ја му од срца благодарим. Сад да пређем на саму ствар.

Што се тиче адресе, ја о њој не могу да говорим, док не сазнам право стање ствари. Но пошто видим да се у адреси додирује наше животно питање и то једно од најважних питања која су сада у ово време на дневном реду, и то кажем да заиста ако се сад неће додиривати, ако сад томе нема места, онда никад и неће бити. Па пошто се додирује, ја држим да овде нема ни једнога, који једва не чека да сазна шта је са тим нашим питањем свршено. Како чујем ово је већ свршено и ја држим да ће то знати најбоље влада шта је у ствари свршено. Зато би молио председништво да се најпре споразуме о том с владом, па онда да нам каже шта је свршено у ствари, јер то не треба да је више тајна, и тек тада можемо отворено казати у адреси шта желимо, а овако ми кажемо скупштина се нада да ће конгрес

нешто да учиниши, а може бити да је конгрес већ то свршио, — како могу ја на памет нешто да говорим.

Урош Кнежевић. У главном слажем се са Кујунџићем у свему потпуно. Што се адресе тиче, најглавнија идеја наша омашена је у њој. Изгледа, као да ни сами незнамо шта тражимо и шта радимо. Ми смо тражили уједињење срества, и на томе смо највише радили, сад треба да знамо у колико је то уједињење остварено, нама није главна идеја хуманитет. Цељ не треба никад крити у политици већ само начине и средства с којима се долази до цељи. Нама је била цељ ослобођење и уједињење срества и ми то не треба да кријемо. Не треба се обзирати на околности у којима се налазимо данас, Европске силе могу решити и радити како хоће. Где је правда и правица, на чијој страни, казаће историци, правници, научари, политичари и др. и у томе је одбор погрешно што није главну идеју у адреси исказао. То је једно, а друго, што је у адреси уметнута тополска ствар, није требало да се умеће, јер скупштина не треба да се меша у оно, што припада судству. Судови су судили, како су судили и то није скупштинско, да у адресу меће, да се у то меша. С тога сам противан томе да се то у адресу ставља и да се о томе у скупштини претрес води, а ако скупштина то хоће, онда задржавам право да и ја о томе коју речем.

Ђурђе Ђоровић. Адреса та прављена је за 7 дана и ја нисам никакав ћепиџе, па да могу сад одма да говорим о њој, него би био за то, да се одложи ова седница па да се споразумемо.

Ми Срби водимо рачун о догађајима од 1848. год., па смо водили рачуна и у овој прошлој години, неможемо сад да их пренебрегнемо, нити да буде туђе оруђе или басамак преко кога се друге државе користе.

Свака скупштина има своје име према томе, кад је што уведено, или према времену. Ова скупштина треба да се назове „Србијотворна", као она „Уставотворна", а никако другче.

Дакле ја тражим да се ова седница одложи, па да о тој ствари проштудирамо, мишљена сам да се у главном спомене потомци таковских скупштинара.

Глиша Гершић. Господо! Онде се, кад је одпочет говор о адреси и кад се ушло у претрес те адресе, отворила једна обилата тема за говор, нарочито онда кад је ово српска скупштина, која о томе говори. И доиста онима који би строго оцењивали ову дебату и тражили неку прецизност у њој, изгледало би да многи говорници понављају једну исту ствар, понављају много штошта што је већ једном казано.

Међутим то неће бити чудно онима који знају, који помисле, да је ово прва скупштина у новијој нашој повесници која има повода да говори о спољњем питању и то не само у облику неких жеља и нада, као што је то до сад већ у толико прилика чињено, него она има о томе да говори на основу неких извесних догађаја, извесних историјских факта, која стоје пред нама. Дакле није нимало чудно што смо добивши овако ретку на најновијим фактима основану прилику да о томе нашем животном питању говоримо, загазили у овако опширан претрес његов, што смо ради да дамо нашим мислима што јачега израза, јер, господо ово је доиста питање, које се тиче живота и потоњега опстанка народа српског, а где је такво замашно питање на средини, ту се лако може разумети, да се једна иста мисао овде понавља, те се многа г. г. посланици у скупштини често у мислима и говору сусрећају.

Сад да пређем на саму садржину адресе.

Што се тиче самог тог питања око кога се ова адреса понајвише бави а то је спољно питање, које је да богме данас на дневном реду, то разуме се, највећа се пажња свију говорника обраћа на то, да ли је ова адреса верни израз мисли и жеља српског народа у томе питању.

Што се тиче тога ту су поштована господа предговорници Кујунџић и Дучић по моме мишљењу довољно доказали, да оно, што смо ми до данас с пуним правом као нашу главну тежњу и цељ у нашем спољном питању сматрали и исказивали, да то није добило довољнога израза у нашој адреси. Ја уз њихове разлоге хоћу само у кратко још нешто да додам, те да њихове говоре у томе погледу допуним.

Пре свега хоћу да се обазрем на ону примедбу што је г. заступник председника министарства у име владе учинио. Ја добро схватам положај владе као такве према другим државама, владе, којој је задатак да одржава добре односаје и међународне везе са тим државама, а нарочито сада, где она вала нашу ствар пред сакупљеним јевропским зборои да заступа. Ја подпуно разумем да влада са своје стране мора водити више рачуна о трепутцима и приликама данашњим пошто она може бити боље обавештена о свима тим приликама и она се мора у неколико оградити и међународну везу одржавати. Дакле стоји на ономе гледишту које јој је можда самим данашњим општим положајем прописано

Али, господо, друга је ствар, кад се овде говори о томе да се у адреси народног представништва даде израза ономе, што сам народ сматра као своју главну тежњу, какав је његов поглед на спољно наше питање, и онда мислим да нема никакве сметње да у адресу уђе та народна мисао ослобођења и уједињења онако јасно, у онако обележеном облику, као што смо ми то непрестано заступали.

Мој пријатељ Кујунџић споменуо је у свом говору мало пре како су Бугари и Грци нешто овом приликом добили. Он се о томе у брзини није довољно јасно изразио, и ја држим да њу у томе погледу само његову мисао допунити, кад кажем, да ми помињући овде Бугаре и Грке, ни издалека не мислимо изразити неку завидљивост према њима нити да нам је можда криво, што су њима извесна права призната. Ми на против од свег срца желимо да ти народи потпуно дођу до свога права онако исто, као што то и за себе желимо. Они се дакле овде помињу само с тога, што сви хришћански народи на балканском полуострву имају исте патње, исте интересе и тежње, па по томе и исто право на потпуно једнаку пажњу и правичност Јевроне. Кад је сад дошло до тога, да се питање о судби тих хришћанских народа на истоку са бојнога поља пренесе на поље дипломатско, те међународноправним путем реши, онда је са свим природно а ми имамо и право, да чинимо поређење између онога, што је који народ учинио и жртвовао за своје ослобођење, и онога, што је за то у накнаду добио, и кад се на то обазремо, онда нам нико не може замерити, што нас је јако заболело, кад видесмо, како управо на-

род српски међу источним народима сразмерно најгоре пролази пред судом Јевропе. Разуме се, ја тиме не превиђам сјајне успехе наше војске у последњем рату и добитке, што их је он донео нашој земљи и једноме делу наше патричке браће, која нам се придружују. За те успехе и добитке ми смо дужни да захвалимо оним факторима, који су на томе светом делу радили, а пре свега светлом владаоцу за његову јуначку одлуку и витешко руковођење, а такође самоме народу, који је владаочеву мисао разумео и свој војнички задатак необичним пожртвовањем сјајно извршио. Тако ћемо исто ми бити захвални и јевропским и хришћанским силама за све оно, што нам буду признале и ујемчиле.

Али кад ми уз ту захвалност поменемо у нашој адреси у јаким изразима и нашу дубоку жалост, што и оне српске земље, које су управо отпочеле овај цео покрет на балканском полуострву и толику крв своју пролиле, нису добиле право на самосталан народни живот — онда ми тиме вршимо свету дужност према тој нашој браћи и према себи самима. Ја хоћу још нарочито на то да ударим гласом, да ли ми грешимо против неких међународноправних начела, кад дајемо израза своме поменутоме болу; јер, господо, и сам јевропски међународни збор или конгрес држим да се не може руководити другим начелима, до онима која важе у данашњем међународном праву. Конгрес представља неку врсту међународног суда и поједини народи према њему стоје као од прилике што стоји поједини приватан човек према суду, који му суди. И као што поједини човек по свима законима има право да се жали против решења судских, тако исто и народи не морају никако бити задовољни са одлуком међународнога збора; никакав пропис међународнога права не налаже им обавезу, да се свакојако морају задовољити и да се не смеју жалити. Ми и у историји нашега века имамо довољно примера, да су веома често народи били незадовољени одлукама великих међународних зборова и да су томе своме незадовољству отворена израза давали. И доиста ми овде у скупштини никако не би били први, који би такво што изрекли. Немам времена, да то доказаним историјским фактима потврдим. Истина у међународном правноме склону нема апелационог и касационог суда, коме би се могло жалити. Али ми жалећи се апелујемо на јевропску цивилизовану и човечанску свест, апелујемо на потоњу историју, апелујемо најзад на ону вишу међународну правду, која кад тад мора победити. Тиме ми никако не мислимо вређати ма коју силу, не мислимо ни против кога војевати нити пришивати ма коме неке себичне рачуне, него ми се просто за оправдање своје позивамо на оно међународно-правно начело, које је данас не само у теорији него и у пракгици изнесемо на среду као руководно, фундаментално начело у државном стварању и растварању, а то је начело народности, на које су се позивали народи западни кад су своје раскомадане делове из туђинског господарства ослобађали и у једну државну целину склапали. Што важи на западу то треба да важи и на истоку јевропском, и то овде још већма по томе, што источни народи нису у неком цивилизованом ропству, као што беху н. пр. талијанске раскомадане провинције и т. д. него су народи на балканском полуострву под варварским азијским угњетачем, што је много грозније и горе.

Осим тога, народ српски не тражи ни од кога поклона ни милости, него он тражи оно, за што је непрестано војевао и што је на сабљи крвљу својом заслужио. Народ је српски увек имао на уму ту историјску истину, да се оно, што је крвљу на сабљи изгубљено, може опет само крвљу на сабљи задобити и он ће непрестано остати веран том јуначком убеђењу свом.

Господо, ја држим дакле да нам нико не може замерити што нас интересује, што нас се тиче судба наше браће у Босни и Херцеговини, јер је судба њихова у најтешњој историјској и народној вези са сопственом потоњом судбином нашом и јер је управо у тим земљама главно тежиште српског питања на балканском полуострву. Ја држим да нам нико не може замерити што ми хоћемо свечано да изјавимо, на што права имамо, да и тим српским земљама ваља да се призна право народнога самоопредељења и народне самосталности, које су право оне крвљу својом заслужиле. (Чује се: Тако је, врло добро).

Господо, и ако не можемо и ни издалека не мислимо ратовати са целом Јевропом, опет зато можемо дати израза своме болу што више своме протесту против тога што народ у Босни и Херцеговини није дошао до свога права, а да тиме опет никога не вређамо. То право имају сви народи на свету, дакле и наш народ тиме не војује против никога.

На основу свега овога што сам казао, мислим да сам довољно доказао — а ако није довољно и буде потребно да се још доказује, онда ћу доказати — (Чује се: довољно, довољно) да би требало у адреси свакојако дати израза незастарливоме праву наше народности на своје уједињење. Нека види и тај народ у Босни и Херцеговини, да његова браћа у Србији воде рачуна о њему и ако је засада немогуће да се он здружи са својом слободном браћом.

Предлажем дакле да се у адресу онде, где се говори о оним српским земљама, које још нису ушле у састав српске државе, каже од прилике ово: Српској народној скупштини се не може замерити, што је се тиче судба њене браће у Босни и Херцеговини и што она водећи рачуна о томе, свечано изјављује, да с правом очекује од правичности хришћанске Јевропе, да ће се поменутим српским земљама признати право, да саме својом слободном одлуком изјаве тежњу за своје уједињење са својом слободном браћом или за свој самосталан народни живот, а да се те земље никако неће предавати ма каквом новом страном заузећу или господарству. Ја сам ово формулисао на брзу руку и пристао би да се боље стилизује, само да се главна мисао изрази.

Алекса Поповић. У главноме су моје мисли исказали господа предговорници. Ја само хоћу да кажем, да су до сада била два начела за састав адресе. Прво је начело било, да се одговори просто на беседу Његове Светлости, а друго је начело, да се у адреси изнесу жеље и потребе народне. Ја видим да у адреси већине није поступљено ни по једном ни по другом начелу. Ја држим да није дат израз према самој беседи, него су унешене неке нове ствари, о којима у беседи није било говора; а кад су унешене неке нове ствари, онда је требало да буду унешене и потребе и жеље народне. Дакле у томе видим да је неправилна та адреса, или према једном или према другом случају.

У главноме што имам да кажем то је, да она говори о свршеним делима: како се наша војска била, како се руски цар умешао да ослободи на-

роде на балканском полуострову. Али као што су више предговорника казали, не говори се о нашем светом праву уједињења са нашом осталом браћом, изгледа као да смо задовољни. Дакле у томе поглавито налазим ману. Ја би дао још силнији израз, казао би пред лицем целе Европе, да се ми не одричемо нашег светог права, и да ми непрестано тежимо за том нашом мишљу. Има један згодан израз, који би се по моме мишљењу, могао употребити; и ја молим да ме о томе чујете. Ја би у адреси казао овако: народно представништво сматра, да постоји заиста срећна разлика између онога доба, кад је у овом месецу независност српска на Косову утонула у патриотској крви наших предака — и данашњег доба, где та независност препрана нашом најчистијом крвљу — почине излазити на видело. — Овај почетак даје народном представништву наде, да ће застава народног ослобођења и независности узети у своје моћно закриље и све оне, које за сад није обухватила. Као год што смо на Косову слободни и уједињени пропали, бранећи независност и целину српску, исто тако слободни и уједињени треба опет пред светом да васкрснемо. То је мисао народа српског, која једнако под косовским пепелом тиња и која се у њему увек бриљиво и побожно чува, и кад се она оствари, биће косовски греси покајани. — Ту веру српски народ верује, а убеђен у чисто родољубље и узвишену мудрост Ваше Светлости, известан је да је иста вера предмет најсветијег поштовања и најбрижљивије љубави владаоца српског. (Чује се: врло добро).

Председник. Има још пријављених говорника, али известилац сада тражи реч, и њему је по пословнику нашем морам одмах дати. Изволте господине.

Известилац прота Ј. Павловић. Мисли и осећања, која су господа предговорници: Кујунџић, Гершић, Арх. Дучић а и остали исказали, исказана су баш у самој адреси. И овде је казано, да народ српски штогод ради, ради на основу свога народнога права; и овде је казано, да народна скупштина свесна свога права зна, да је народ српски право своје мачем задобио. Тога истога права не одриче се народ српски, не одриче се ни оне патничке браће и потпуно појми њихов тешки положај, јер ропство цивилизованих народа и ропство азијско није једно исто.

У адреси казано је: „С тога се народно представништво тако исто узда у вековечност и правдољубље великих хришћанских сила, да ће оне благонаклоно побринути се и за судбину оних српских крајева, који за сада не улазе у састав српске државе, али су својим вековним јуначким жртвама и својом обилато проливеном крвљу, стекли себи право на довољне и обезбеђене услове свога *човечанског* и *народног опстанка*". Дакле ми се не одричемо наше патничке браће, само је краћим изразом казато.

Лепо је казао господин Арх. Дучић, да оно што је природно и правично не може се обуставити, као год што се не би могла ни Сава зауставити да се у Дунав слива, јер јој је то природни ток.

Све је браћо овде исказано; исказане су народне жеље и тежње само што је краћим речма и блажим тоном казано.

Сада као известилац имам да приметим на онај израз г. Уроша Кнежевића. Ја мислим да је г. Урош ону реч „несвесно" неотпце исказао, зато би требало, да он натраг узме.

Одборско мењше, а и целога народа, односно тополског догађаја, основано је на свршеним и свима познатим несрећним и немилим догађајима, — што се могло и у самим званичним новинама у сасиштеном у кратко изводу велељења овог немилог догађаја видити.

С тога повторавам, да је одбор потпуно свестан свега онога, што је казао односно овог немилог догађаја.

Урош Кнежевић. Ја што сам то казао, нисам ишао никога да вређам. Али овде отворено кажем, који хоће да цени једну ствар, мора имати пред собом акта, мора имати доказа, и онда може изрећи свој суд. Зато молим скупштину, да та ствар о тополском догађају не улази у адресу.

Панта Срећковић. И ја се у главноме слажем са господом предговорницима, који су до сад говорили, нарочито у главноме, али у појединостима мени се чини, да сваки има своје назоре.

Српска држава није пропала на Косову, као што рече г. А. Поповић *наједанаут*, него је пропадала кроз сто година, па иначе је народ остао, и остао као српски народ, па оставши без државе, он је певао исто тако српске песме, као и док је српске државе било, премда је није било, него само народ. То се може видети из народних песама, а може се видити из путописа странаца, који су по народу нашем путовали, па су добијали одговор од Срба, да су они Срби. Ја знам да је један гуслар пред једним странцем певао песме народне и није се стидео или бојао што је Србин, него на против мило му је било што је Србин и пево је пред сваким да је Србин.

Ја мислим да се каже, да српски народ радујући се што је после 500 година први пут прогласио независност своју, у исто време узда се у Бога, да ће и остали делови, који се још с нама нису спојили, доћи у нашу заједницу, и имајући то на уму, жели, да и остали делови српски, који нису ослобођени, буду ослобођени.

Што се тиче мира с Турском, о томе нема говора. Ми имамо још посла с Турцима, ми још нисмо рачун с њима свршили. Ми имамо још да тражимо, то нека сваки, а и цела Европа зна. Ја држим да неће бити никакве погрешке, ако се каже, да нам је жао, што и остали делови нашег народа нису с нама спојени. Ја као Србин кажем, да желим да будемо заједно ми Срби са Србима у Босни.

Што се тиче онога, што је започет говор о оној несрећној тополској ствари, ја нећу овде да говорим о ономе, што је у српским новинама штампано, него овде у Крагујевцу свако дете и свака бака зна, а и сви људи да су неки бунтовници пуцали на оне људе, који полазе да ослободе своју браћу од Турака. И ја нећу да слушам новине и пресуде, него ћете од сваког, као што рекох, то чути, да ту несрећну ствар осуђујемо, као посао Бранковића.

Алекса Поповић. Господин Панта није ме разумео. Ја нисам казао, да је народ српски на Косову пропо, нити верујем, да је и после косовске битке за 100 год. доцније пропао, као што тврди г. Панта, но на против верујем, и као Србин држим, да народ српски неће никада ни пропасти, истина може изгубити своју независност, али као народ пропасти не.

Ја сам казао, народ је српски у овом месецу оног доба изгубио своју независност, и тако кад ме није разумео, није требао ни да побија мој говор.

Аксентије Ковачевић. Лепе су жеље господе предговорника, који су сви са малим разликама исказали, да жале, што наша браћа, која су крв своју проливала, нису с нама сједињена. Али, пошто је и господин известилац казао, те су жеље ушле у адресу, то се не може порећи. Ето адресе, на нека се види; само што господа предговорници траже да уђе у адресу оштрији тон.

Али господо, ми смо пре овога срећног доба имали горка искуства, да се сад морамо обзирати на сваки израз. Неки од господе предговорника рекоше, да треба да будемо следствени. Наравно, и ја признајем, да треба да се држимо следствености, ама ако у тој следствености има снаге; али као што господин Гершић рече, да у међународном праву сила јачега решава.

Ја ћу навести једну причу о Кнезу Милошу, ако би скупштина имала стрпљења саслушати ме.

Паша београдски каже Кнезу Милошу, како је Падишах чуо, као да се спрема против падишаха. На то Кнез Милош одговори овако: поздравите ви честити девлет, ако је то у истини да је он чуо, то можете потврдити, да ја не би само против њега војевао, него против целе Јевропе само кад би снаге на то имао, али пошто снаге немам, то не могу ово што велим, извршити, на се за то падишах може успокојити.

Сад ја питам господу посланике из народа, да ли и оно што смо срећно задобили можемо метути на коцку, да ли треба да вршимо то и то, па да буде то и то. Је мислим, да треба у томе врло обазрив да будемо. Државници, који су мање говорили, а више радили, ти су много више и урадили.

Дакле, кад је време, онда треба и говорити, а сад држим да треба обазривим бити и радити.

То господо није глас из народа, него је добра жеља народна. И за то велим, господо, да је програм адресе, који је изнесен пред народну скупштину врло добар, и да се против њега нема шта, него да се прими.

Г. Гершић. Г. Аксентије ковачевић каже, да сам ја казао, да у међународном праву сила јачега решава. Ја то нисам казао, него ја сам казао, да се ми истина не можемо туђи са целим светом, и да сила тренутно одржава негде, али да баш на супрот тој сили ми наше право можемо и морамо ако ничим другим оно бар свечаном изјавом одржати и очувати.

Даље је г. Ковачевић казао, и жао ми је што му морам да приметим, да то није мишљење народа српског, да хоће и тражи да се сви делови у једну државну целину саставе. То је доиста мишљење народно. Нико од нас није казао, да води рат са целим светом, него смо казали, да хоћемо да искажемо оно, што нас боли, што жалимо, што држимо да је наше свето право, које ако нам се данас не призна, мораће нам се признати у потоња времена.

Казао је даље, да су народи који су мање говорили а више радили, да су много више и урадили. Али има једна друга правна изрека која каже: ко ћути онда кад треба да говори, тај пристаје на то што се учини. Кад би ми сад ћутали то би значило да смо ми са тим задовољни.

То сам само имао да приметим на говор г. Ковачевића.

Јов. Бошковић, библиотекар. Ја се у главноме слажем са пројектом адресе, али налазим да у њој доиста има једна празнина, коју ни она господа предговорници, с којима се ја слажем, нису споменули, а ја ћу да изнесем ту страну која мислим да је остала неспоменута. А то је, што је до сад исток припадао источним народима, а сад видимо да се и друге силе мешају. Као год што ми поштујући целокупност оних држава немамо ништа да тражимо преко Дунава, Саве и Уне, тако исто требало би да и ти народи овамо преко тих вода ништа не траже.

Ако та окупација не буде само у циљ увођења самоуправе и преображаја, него би се потврдило, да она остаје на вечита времена, онда би то имало утицаја и на нас. Те земље имале су своју самоуправу све до 1852 године. Босна је дакле већ управљала сама собом, и тек кад се 1852 године централисало све у Цариграду, онда се отуда почело управљати.

Види се дакле да би Босна могла бити сама по себи аутономна, пошто је фактично доказала, да може самостално да живи. Нама остаје сада да изјавимо то, да ми од нашег права и наших тежња никако не одустајемо, јер кад би се ћутало, тад би изгледало да одобравамо заузимање и придружење тих земаља; онда би то био не само убитак народног живота онога народа, него би се тиме и нама животна жила подвезала.

Ја би био мишљења да у адресу од прилике уђе и ово:

Али, српски народ, и ако много поштује и цени уговоре и одлуке великих држава подписница, и вољан им је покоравати се; опет не може а да не изјави, како жали, што ни овога пута није коначно расправљено српско питање, питање о јединству или бар двојству српском на балканском полуострву, јер кад би задовољен био српски народ (који живи не само у Србији и Црној Гори, него и у Босни, Херцеговини и Старој Србији), тим би најбоље утврђен био мир и поредак на југоистоку ове стране света, за чим и сва Јевропа тежи. А особито нам је жао што није довољно нажње обраћено на жеље српскога народа у Босни и Херцеговини, који је управо и запоео источно питање, те тим био повод ослобођењу источних хришћана, на више пута исказану вољу већине његове, на природно и крвљу стечено право самоопредељења онога народа, који ће и унапредак као и досад, у свакој прилици знати сачувати себе и своје особине.

Аксентије Ковачевић. На реч г. Гершића ћу да одговорим: Мене он није разумео. Ја нисам казао да наш народ не жели, да се са својом осталом браћом која не улазе у данашњи састав наше државе не сједини, бар зато могу апеловати на скупштину која ће ми признати да сам овако казао, да су то и жеље нашега народа, но само то, да се наш народ неможе противити целој Јевропи. Даље, и опет кажем: да у међународном праву, на којој је страни снага, на онога је страни и право, а само у приватном праву ко ћути тај признаје, остајући на томе, да онај који ради кад треба и говори кад треба уради све што треба.

Илија Стојановић. Сваки зна шта је добро. Ја би мислио, да би најбоље било, да се присајуди Србији Херцеговина, Босна, Стара Србија и још неке друге државе али шта ћемо кад смо слаби и немоћни. Посланици су говорили, како треба адреса да се направи, како треба да се изјаве у њој наше жеље конгресу; али ако хоћемо ми да се изнатимо, онда треба да се спре-

мимо те да дамо отпора. Дакле кад ово неможемо, онда треба да смо умерени јер знате пословицу „шуто са рогатим неможе да се боде.“ За то би ја молио скупштину, да престане од даљег говора, као што је казао г. Ковачевић, и да се усвоји адреса у начелу, па да почнемо да говоримо о појединостима.

Ђорђе Милетић. Ја, господо, налазим, да у адреси није све обухваћено шта треба. Ја сматрам да адреса треба да има две стране: једна је та, да се обухвате све мисли у престолној беседи изложене, дакле, да се на све појединe тачке одговори. У колико видим састав ове поднете адресе, ја неналазим ништа што неби било обухваћено и што неби изражавало ово, што сав народ и сва скупштина жели, но имам да кажем што се тиче друге стране а то је у овоме: као год што владалац изјављује своје потребе скупштини преко своје владе, тако исто и народ има свога права, да изјави своје потребе владаоцу преко скупштине. Дакле господо, то је друга страна адресе, која треба да се прими и усвоји. Господа предговорници, као људи способни много су говорили о овоме. Ја истина нисам толико спреман да говорим боље од њих, али опет зато, као Србин желим, да сва наша браћа Срби буду са нама уједињени и слободни, и да они дођу у састанке скупштинске па да и они уживају сва права, која остали Срби овденьи уживају.

Но ми овде говорећи о спољности, изгледа као да смо нехотично одбацили од себе наше унутрашње потребе. Још ја невидох овде ниједног од господе предговорника, да напомене што о унутрашности нашој; за то ја као народни представник желио би да и ово у адресу дође да се продужи мораторијум и по унутрашности Србије јер познато вам је, да је мораторијум распростpет само на пограничне пределе који су пострадали, а напротив окрузи по унутрашности плаћали су своје дугове и над њима су пресуде извршиване. Ја браћо од мога народа имам поруку, да путем адресе изјавим ову жељу њихову Светлом владаоцу, па за то, пошто и то можеући у адресу, молим да се и ово стави. (Чује се: То је о појединостима.) Иначе против адресе у начелу немам ништа да кажем.

Димитрије Катић. Нема никакве сумње, да је жеља народна, као што кажу господа предговорници Кујунџић, Гершић и Дучић, али одбор није могао другчије израдити за сада те жеље због околности у којима смо, него овако, као што је састав адресе.

Живко Недић. Мени се чини, да су се они, који говоре, да адреса није потпуна, удаљили од самог оног, што је у престолној беседи казано. У престолној беседи није казано, да је ствар решена, да су опредељене границе, да је окупација Босне, него је казано, да се конгрес састао да решава, и да ће се наша ствар решити. Дакле ми не можемо у адреси говорити, да нам је повољно или неповољно, кад о томе ништа званично немамо, а новине што говоре, то не вреди, јер нам ове ништа званично не могу казати, него оне само изводе просто своје закључке, који немају никакву званичност, и који су просто сокачки разговори. (Чује се: Тако је.)

Алекса Стевановић. Господо, као што видите, овде се понавља већином један исти говор, само што се друге речи мењају. Ја држим да је већ доста о овоме говорено и да не треба више око тога губити време. За то сам мишљења, да се адреса прими у начелу.

Председник. Што се тиче претреса адресе у опште, ни један говорник није се више јавио. У начелу ствар је свршена.

Никола Радовановић. Сад је адреса претресена у опште, а скупштина треба да каже прима ли у начелу. (Вичу: Тако је.)

Кујунџић. Хоћу овде да напоменем, што се тиче целине адресе да је она тако написана да можемо пристати да она буде основ за специјалну дебату. Али ми надају на ум искуства из недавних времена, где се после примљене адресе као основе за дебату одмах прекинула ствар и оваква се дебата није ни допустила. С тога тражим од председништва да изриком изрече одлуку да примајући овако написану адресу за основ дебати скупштина задржава право, да при појединостима може говорити и о додатцима, који су при генералној дебати напоменути.

Председник. Сад могу ставити питање: усваја ли се адреса у начелу. (Усваја.) По томе изволте г. известиоче читати појединце тачку по тачку.

Известилац Јаков Павловић (чита прву тачку.)

„ВАША СВЕТЛОСТИ

ПРЕМИЛОСТИВИ ГОСПОДАРУ,

Народна Скупштина, састављи се у овако значајним трепутцима, не може а да одмах не даде израза оним мислима и осећајима која обузимају сакупљене народне представнике, као још свежи одјек тек минулих крвавих и великих дана. Питање ослобођења наше патничке српске браће из столетнога робовања и питање уједињења наше народне снаге на балканском полуострву у једну државну целину беше потпуно сазрело под утицајем пробуђене свести и оних начела, која уједињене некада раскомадане друге народе у Јевропи. Природно је дакле, што је борба српскога народа за овај народни препорођај, која је вековима настављана и која је данашњем поколењу као свети историјски аманет у наслеђе предата, што је та борба пре три године поново букнула са пламеним жаром јуначке одважности.“

Председник. Ово је први одељак. Усваја ли скупштина. (Усваја.) Сад изволте читати даље.

Известилац. „Да Србија, као средсредна тачка и узданица подјармљеног српства на истоку, према својим историјским и народним везама, према неодољивим захтевима свога положаја и сопствене народне будућности није могла из те свете борбе изостати, а да неизневери себе и своју браћу, то народно представништво с поносом тврди, а сјајни успех потпуно оправдава.“

Председник. Усваја ли скупштина овај други одељак. (Усваја.) Чујмо даље.

Известилац. „Кад је братски нам руски народ вођен својим царем, такође подигао се у свој величини својој да једном раскине столетне ланце патничкој словенској браћи својој на истоку, онда је за Србију, и по историјском братству и племенској вези са руским народом још одсудније наступио час, да тада или никада предузме дело своје независности и српског ослобођења.“

Алекса Поповић. Молим за једну примедбу. Не треба да се каже „у свој снази својој“ јер Русија није сву своју снагу потргла него само неки део, и ако би овако остало, онда би то било хрђаво за Русију, пошто се зна, да је она у први мах код Плевне била бијена. Дакле нека се овде исправи и другчије каже.

Живко Недић. Добро је у адреси казано и не треба да се другчије каже, јер то што се каже у „свој“ неразуме се да је она сву своју силу извела, него само да је показала вољу за ствар словенску.

Известилац Јак. Павловић. Под овим изразом разуме се она руска морална величина коју је руски народ исказао у оном самопрегорена и огромним жртвама за свету ствар ослобођења браће своје на истоку, — а не материјална. Русија нема на истоку шта да тражи, но она то чини само из симпатије према словенском народу. (Чује се: Тако је.)

Кујунџић. „Тицало се то морално или материјално величине свакојако је извесно да Русија није још извела у бој *сву* своју снагу него је још остало било за потеже прилике, на према томе нека се реч „*у свој*“ донста изостави.

Председник. Предлог је да се изостави реч „*у свој*“. Да видимо где је већина. По пословнику најпре се мора предлог одборски изнети, и по томе постављам ово питање: Ко је за то, да остане овај израз „у свој величини својој“ тај нека седи, а које да се изостави реч „у свој“ тај нека устане? (Већина седи.) Дакле прима се и овај одељак. Ајдемо даље.

Известилац Ј. Павловић. (Чита.)

„И кад си Ти Светли Господару прокламацијом од 1. Децембра 1877. год. опет позвао народ у племениту борбу, високо подигнувши српску заставу ослобођења и независности, онда је са престола српскога изречена велика историјска реч, која из старих гробова буди славне успомене, налази дубокога одјека у грудима народним и отпочиње нову епоху у повесници народној. Кад у животу народа дође време таквим историјским променама, које се вековима очекују и за векове пресуђују, онда је највећа срећа за те народе, кад се на челу њиховоме нађе владалац и вођа, који је проникнут народном мишљу, који схвата своје време и животне народне потребе, те јуначком одлуком и одважношћу поведе народ напред, на новоме животу и срећи. Имена таквих Владалаца означују се у историји као ретке и велике појаве, и народно је представништво Господару, само веран тумач оних осећања, која цео народ пропиче, кад одано ступа пред Тебе са најавом, да је од потомка народне владалачке лозе и очекивао такву одлуку, да си потпуно погодио ону мисао, која је с колена на колено предавана у народу српском, и да ми, представници народни, с поносом бележимо у повеснику наших дана велико историјско дело, које је витешки Обреновић IV. извршио и тиме отворио нову епоху у животу народа српског.“

Председник. Усваја ли скупштина овај одељак? (Усваја). Чујмо даље.

Известилац. „Светли Господару, кад је народ српски одушевљен и готов на све жртве, пошао за Тобом у свети бој, кад је војска наша — наоружани народ — под Твојим предвођењем, а уз моћнога словенскога савезника, победно ушла у старе српске крајеве, Немањину дедовину, кад се пред Тобом као победноцем широм отворише тврде капије старога града Ниша и осветише гробови косовских јунака, кад ни тешке невоље зимњега похода ни страшна непријатељска сила немогоше нашу војску да задрже у њеноме победном продирању до самога Косова, — онда је свако право српско срце радосно заиграло, и очи целога народа с поносом погледаху на Тебе, свога вођу и ослободиоца подјармљене браће.“

Дучић. По мом мишљењу требало би да се она реч „дедовина“ измени јер дедовина Немањина била је само Зета, па би се могло и овако разумети да земље о којима је говор нису дедовина, него добит Немањина, и те баш земље у које је сада српска војска, добио је од грчког цара Емануила у 12. веку.

Кујунџић. Кад одбор за адресу не допусти да тражимо од других да знају нашу историју, оно бар можемо од нас самих тражити да је знамо. С тога се овде може једино казати „у нашу дедовину од Немање“, а никако друкчије.

Дучић. Добро би било да се каже као што г. Кујунџић вели „у нашу дедовину од Немање“, или Немањине земље.

Председник. Али то није добар српски израз.

Гершић. Ово је питање историјско, а историјска се питања не могу већином гласова решавати; ту су надлежни стручни научници, који се историјом баве. Њихово мишљење ми морамо саслушати и усвојити. Ви не можете већином гласова изменути, што је по доказаној историји овако или онако било.

Министар финансије. Треба да правимо разлику између политичке и приватне личности. Кад се говори просто о приватној личности, онда би се могло разумети онако као што каже г. Дучић, али овде се говори о политичкој личности и онда се оно што је у пројекту адресе о дедовини Немањиној речено узима у преносном смислу, и у овом смислу може да остане као што је написано.

Аксен. Ковачевић. Молим вас, ви знате, да и у обичном животу људском узимамо реч „дедовина“ оно што је језгра, одакле је развило остало имање појединаца, па тако и овде неће ништа одузети важност адреси, што ће се казати: „Немањина дедовина“ јер је Зета развитак старе државе српске, па тако нек остане као што је у програму адресе.

Гершић. Ја држим, господо, да се после целога овога објашњења, из кога се јасно види да је скупштина знала историју а такође види, у коме се смислу онај израз у адреси употребљује — да дакле после свега овога може овај израз остати по редакцији.

Дучић. Ја одустајем од примедбе с тога што је г. министар разјаснио да се под том речи читава политичка држава разуме.

Председник. Усваја ли скупштина цео овај одељак? (Усваја). Сад прелазимо на седми одељак. Чујмо.

Известилац (чита) „Господару, то су заслуге, које српски народ не може никад своме Владаоцу и Вођи, Обреновићу IV. заборавити.“

Председник. Усваја ли скупштина овај одељак. (Усваја.) Сад чујмо даље.

Известилац Јаков Павловић чита седму тачку која гласи:

„Народна скупштина радује се што чује из уста Ваше Светлости надање, да ће велике хришћанске силе, по благонаклоности њихових владалаца, праведно узети у оцену на конгресу у Берлину, поднесене жртве и проливену крв нашу и признати независност наше државе и увећање нашега земљишта. Данашња међународно-правна свест која добија израза у таквом великом међународном збору, признаће право на народни опстанак и самосталан живот и српскоме народу, који је засведочно своју животну снагу и способност за човечански напредак и хришћанску цивилизацију. Јеврона не може заборавити да је то тај исти српски народ који је од векова стајао на straži за хришћанску цивилизацију противу азијатског варваретва. С тога се народно представништво тако исто узда у вељедушност и правдољубље великих хришћанских сила, да ће оне благонаклоно побринути се и за судбину оних српских крајева, који за сада не улазе у састав српске државе, али су својим вековним јуначким жртвама и својом обилато проливеном крвљу стекли себи право на довољне и обезбеђене услове свога човечанског и народног опстанка".

Мил. Кујунџић. Чули сте, господо, шта се на овоме месту адресе каже. Овде баш, мени се чини, довољно је јасно, да се ни одбор, који је овај предлог адресе радио, није држао онога, што поштовани посланик Ковачевић рече, „да треба ћутати па радити." Јер погледајте, и одбор не ће да прећути питање, о суду великих сила, него спомиње неке мисли и жеље које очекује од конгреса великих сила. Па кад то одбор хоће и може да казује зашто онда прикрива и тајн оно што цео свет зна и што целом нашем народу на срцу стоји? Ма колико да се ми устежемо и да хоћемо да будемо скромни, и умерени — ми се не можемо и не смемо сами одрицати свога живота! Та ваљда с тим никога не прећамо? А на послетку знамо, да још преко сутра конгрес има ручак у Берлину на се разилази, — а камо гласа да је наредно да се уништа народ у Босни, Херцеговини и Косову да сам одлучи о својој судбини? Баш на против!

Зар ми можемо заборавити жеље и наде за своје уједињење? Зар се наше тежње оснивају на ћуди и машти, а не оснивају се зар на природи на животу, на крвавој историји и на правди!? Нас распињу, — па зар да нам не даду благонаклоне силе ни толико права, да пустимо мученички крик међ народе братске и туђе!? Зар свет не треба ни да зна, да и *нас боли* кад нас *распињу*!?

Кад цео образовани свет своје право добро памти и тражи, зар ми да се учинимо као да не знамо право своје и своје најрођеније браће!? Зар да се бојимо да нам когод не замери што хоћемо да останемо у животу и да правду и даље тражимо?

И пошто у течају разговора о овој ствари видисмо да су изнесени пред нас овде од више поштованих предговорника спремљени парочити предлози, то да би се о тој важној изјави предлагачи споразумели, да се не би о сваком предлогу обашка говорило него да би се из тих предлога саставио један, који ће најудеснији бити, према приликама у којима смо, ја предлажем, да се скупштини да пола или четврт сахата одмора да се договоримо и ту тачку удеснимо у нацрту.

Ак. Ковачевић. И ја сам тих истих жеља, које спомиње поштовани посланик г. Кујунџић, али како ће те скромне жеље остати само на артији написане, то као члан одбора, члан ужег одбора и као члан скупштине, пошто сам све тачке у адреси добро разматрао и потпуно се обавестио у одбору и са владом о изразима који су цељи сходни на адресу, и пошто сам, као што знаду и одборници наплашно на тешкоће: да сваки израз треба изузети који би шкодио у данашњем времену. А у овој тачци, неказано је жеља и потреба, колико се у данашњем времену и околностима казати може. С тога ја и опет кажем, што предговорник каже, „треба ћутати па радити" да треба заиста мање ћутати а више радити. А овде се управо и не ћути, него се говори онолико, колико треба говорити по могућности у данашњем времену. По међународном праву, које један од предговорника спомену не може се сад нико а особито пре времена опирати закључцима сила, који нам још ни познати нису, јер односи се то, да у приватном праву ко ћути, тај у нечему признаје а у јавном међународном праву то нема.

Илија Ратајац. Ја мислим да је о овом доста и довољно говорено. Г. Милан подноси опет и друге предлоге са којих се заустављамо. Молим да се ради.

Председник. Је ли довољно говорено о овоме и могу ли ставити питање. (Чује се довољно, други није.)

М. Кујунџић. Ја молим г. председника да се о мом предлогу најпре гласа, ако он сам не ће да га усвоји и изврши, на основу пословнога реда. А ево има 12 посланика, који ће предлог потпомоћи.

Архим. Н. Дучић. Ја мислим да треба учинити измену у овој тачки и дати израза жељи о којој смо говорили и с тога ја сам за то, да се заустављамо на овој ствари те да се да одмора или овај предлог да се упути одбору напово.

П. Срећковић. Треба да се стави на гласање, усваја ли скупштина предложену тачку у адресу или не.

М. Кујунџић. Овде је према пословнику предлог, да се да четврт сахата одмора и то нека се најпре реши. Иначе ми ћемо редом да износимо наше предлоге за промену овога што се говори о политици сила.

Ал. Поповић. Овде је предлог за четврт сата одмора који — предлог — потпомаже и 12 посланика, и према томе треба ставити питање, ко је за предлог нека седи, а ко је против да устане.

Г. Гершић. Ја држим да ово није неправедан захтев. Више њих жели договора и разговора у овој ствари и за то држим, да треба дати четврт сахата одмора.

Јован Бошковић. Ја мислим да ово тражење није ничему противно кад то у свима скупштинама бива и кад се овде јасно види, да се ови изрази не желе ставити из какве противности него из опортунитета. С тога и да се свакоме допусти шта који предлаже а ништа друго. Дакле зашто се не би дало четврт сата одмора да се у нацрту састави та тачка и да се зна, да је било људи, који су и онако предлагали.

Председник. Дајем не четврт него пола сахата одмора.

Председник. Дали смо времена господи посланицима који су учинили примедбу на тачку адресе о којој је била реч. Има ли 12 посланика који, сходно нашем пословнику, потпомажу предлог? (Устаје 12 посланика). Изволте прочитати ваш предлог који сте саставили као допуну ове тачке у адреси.

Г. Гершић. Ми мислимо, да нам је дужност и да је правда, да у адреси додамо за неослобођену нашу браћу ово: (Чита) „Српска скупштина дакле верујући тврдо у своје право народног уједињења не може а да и овом свечаном приликом не изјави, да би највећма одговарало међународној правди и незастарливом праву народности кад би се још неослобођеним српским земљама на балканском полуострву признало право, да саме слободно искажу своју тежњу за уједињењем са својом слободном браћом, пошто би то био једини и најбољи начин да се на истоку прекину заплети и обезбеди трајан мир и правни поредак за чим и сва Европа тежи."

Председник. По 61 чланку пословника, председника је дужност прочитати и првобитни предлог одборски. Молим г. известиоца да то прочита.

Извест. Ј. Павловић чита. (Чује се врло добро).

Председник. Чули сте предлог посланика за измену или допуну, а чули сте како су сва три за адресу одређена одбора ову тачку у адреси написала. И према томе, ја ћу, сходно нашем пословнику, ставити ову ствар на гласање овако: ко је за одборски предлог адресе, тај нека седи, а ко је против, тај нека устане. (Већина седи). Дакле усваја се ова тачка по предлогу одбора. (Усваја се). Изволте чути даље.

Извест. Ј. Павловић (чита): „Имајући на уму пресудне трепутке који нас још деле од коначног решења међународних односаја у још потпуно перешеном источном питању, народна ће скупштина са пуним поверењем и оданошћу у родољубивост и мудрост свога заслужног господара и његове родољубиве владе сву пажњу своју прикупити на предлоге, које јој буде влада Ваше Светлости поднела, као најпре за законодавни рад ове скупштине. А тако исто народна скупштина и у својим предлозима ограничи ће се на најпре."

Ил. Стојановић. Молим вас браћо, ако је вољна скупштина усвојити оно што нас неколика предлажемо за потпомагање наше пострадале браће пограничних крајева, то је ред и место, да се оно у овој тачки напише.

Извест. Ј. Павловић. Као што сам у објашњењу и мало пре говорио, ова је жеља умесна, али није за адресу, него особен предлог.

Председник. Усваја ли скупштина ову тачку по предлогу. (Усваја).

Извест. Ј. Павловић (чита): „Господару, народ српски, са својим представништвом, стојећи чврсто и непоколебљиво уз Твој престо, који је данас новом славом увенчан, а одбијајући, и са гнушањем осуђујући сваки појав косовске несреће, као и тополски несрећни догађај, прихвати ће благодети мирнога живота иза ових великих догађаја, и настаће, да и на пољу просветноме, привредне радиности, трговине и саобраћаја, развије своју снагу и заузме достојно место међу самосталним народима образованога света и буде углед народне слободе и општег напретка на балканском полуострву.

Са оваквим мислима и осећајима и вером у бољу будућност Србије, народно представништво поздрављајући Те Господару, као првог независног владаоца српског узвикује:

Живио Књаз српски Милан М. Обреновић IV.!

Живила Књагиња Наталија!

Живио престолонаследник Александер!

Живио народ српски."

Председник. Чули сте овај нацрт адресе, а има као што знате, одвојено мишљење да се онај несретни случај тополски изостави

Миле Дамјановић. По мом мишљењу, не само да се то не изостави, него је ту још мало и метуто. Доста је било, браћо, несложе, издаје и несреће на треба да жигошемо.

Мил. Кујунџић. На против, браћо, ја бих желео, да се изоставе један пут за свагда такве жалосне појаве у нашој историји, да се оне никад више не поврате на да се изоставе нарочите напомене и овде у адреси.

Жалосан је то појав, где устаје с оружјем брат на брата кад овај иде да војује за независност и ослобођење народно! Али браћо, ако хоћемо да жигошемо јавно овакве појаве, онда треба брижљиво да испитамо да ли не ћемо уз овај појав да повучемо и оно што не иде присно уз њега а нарочито да ли је праведно да жигошемо цео један предео, цело једно село, или округ. Овде се несрећан један догађај срсти именом предела, а крагујевачки округ, браћо, доказао је у борби, као што сви знате, своју стару храброст. (Чује се: то нико не одриче).

Да! и том храброшћу и пожртвованьем својим потпуно је сирао лагу, која се овде имену његовом намеће. Ја бих желео, да не правимо од комарца магарца, да не дајемо пред светом важности једном догађају, кога је потпуно осветила огромна готовост осталога народа, и који је имао више корена страног него ли домаћег.

Погледајмо само на племенито поступање нашега драгог Владаоца, кога је овај догађај највише за срце ујео. Није достојно у свечана писма стављати изразе, који су пространији него ли што је била сама ствар и оваквом напоменом давати политичка значаја делу, које је у језгру своме било најниже и најподлије злочинство. Боље је, господо, изменити овај израз у адреси него ли отварати сада дебату о тако деликатном питању.

Урош Кнежевић. Ја сам и пре казао а и сад кажем, да не треба да се упуштамо у правно питање о коме не знамо баш ништа. За догађај, који се десио, да војска отказује послушност била је судска истрага и они који су заслужили казну, и кажњени су; али о том догађају неби требало овде ништа спомињати нити има места да се спомиње. Што се тиче мога правног гледишта, ја могу казати, да су они што су заслужили казну да су и осуђени били, а могу казати и ово, да је у том извиђају и суђењу погажено и формално и материјално право. (Жагор. Чује се: узми реч натраг.) Према ономе у званичним новинама могу казати, да нема доказа ни везе извесних лица са побуном и да су многи осуђени по жељама а не фактама, а жеље се не казне нигде у свету.

Председник. Налазим да је наш израз господине врло неумесан. Ја вас позивам, да узмете реч натраг. (Чује се: реч натраг.)

У. Кнежевић. Као што може рећи Дамјановић да их треба потући тако исто могу и ја рећи. (Жагор.)

Председник. Ради реда опет вас позивам узмите реч натраг.

У. Кнежевић. Ако се то сматра за увреду појединих, ја узимам реч натраг.

Министар просвете и црквених дела. Ја мислим да је о томе довољно говорено и да о тој ствари не би требало више говорити; с тога нек се по предлогу г. Кујунџића одбаци или прими.

Председник. Је ли довољно говорено? (Чује се: јесте). Ја ћу сад ставити питање. Усваја ли скупштина ову тачку овако, како је одбор предложио. (Усваја).

И по томе смо цео пројект адресе претресли и свршили. Молим господу посланике да дођу и потпишу адресу. (Долазе.)

Да одредимо депутацију, која ће однети адресу Његовој Светлости Кнезу. (Чује се: одредите ви сами.) Онда депутација ће бити она: председништво скупштине са секретарима; Аврам Јовановић, Аксентије Ковачевић, Миленко Петровић, Антоније Шумкарац, Станисав Х. Павловић, Вићентије Поповић, Димитрије Милојковић, Димитрије Катић, Живко Стевановић, Рака Кукић, Стаоје Ђорђевић, Здравко Јовановић, Милосав Вељковић, Јован И. Бошковић, Михаило Смиљанић, Стеван Мирковић, Илија Ратајац, Михаил Терзибашић, Никола Радовановић, Петар Катић, Павле Самуровић, Радоња Недић, Урош Кнежевић, Стеван Поповић, Никола Милосављевић, Алекса Поповић, Милан Глигоријевић, Г. Гершић, прота Ј. Павловић, Милосав Протић, Панта Јовановић, Милан Кујунџић, Димитрије Голубовић, Милован Спасић, Никола Стајевић, Марко Петровић, Арх. Н. Дучић, Јован Бошковић (библиотекар), В. Мацаревић и Живко Недић.

САСТАНАК V.

1. Јула 1878. године у Крагујевцу.

ПОЧЕТАК У $8^1/_2$ САХ. ПРЕ ПОДНЕ

ПРЕДСЕДАВАО

Димитрије Матић.

Присуствују сви министри.

Посланика има довољно за решавање.

Председник. Састанак је отворен.

Браћо, добио сам писмо од г. заступника министра председника, у коме ми јавља, да ће Његова Светлост, кнез, данас у 9 часова пре подне моћи да прими депутацију за адресу скупштинску. Г. министар пише ово: (чита)

Дакле сад ћемо само прочитати протокол од предпрошлог састанка, па ће мо онда ићи у двор Светлом Кнезу. Саслушајте протокол.

Секретар А. Стевановић чита протокол III. скупштинског састанка.

Председник. Чули сте протокол. Има ли ко да примети шта на прочитани протокол?

Милан Кнежевић. Ја имам само то да приметим, да онде где се налази дебата о оставци посланика Марка Јанчића, који је болесан, стоји у протоколу да је говорио Алекса Петковић; а то није било тако, него је ово мој говор. Погрешка је у имену. То би само мислио да се исправи. — (Прима се исправка.)

Председник. Има ли још какве примедбе на протокол. (Нема). Дакле усваја се? (Усваја.)

Молим да она господа посланици, што су јуче одређени у депутацију, изволе поћи, да адресу скупштинску предамо светлом кнезу нашем.

Остала господа посланици нека се не удаљују одавде, како ћемо им моћи казати после шта је светли кнез депутацији на поздрав одговорио, и како ћемо за тим моћи да наставимо наш рад, који је на дневном реду.

У 9 часова пре подне, одређена скупштинска депутација, са председништвом скупштинским отишла је у дворац Његове Светлости Књаза, где је Његова Светлост свечано примила депутацију у присуству Његовог Високопреосвештенства г. митрополита српског Михаила, епископа шабачког г. Јеронима, и свију својих министара.

Пошто је Његова Светлост Књаз, био поздрављен од стране скупштинског председника, саслушао је адресу, коју је председник скупштине прочитао.

Кад се после једнога сахата, депутација, вратила у скупштинску дворану,

Председник рече: Браћо, депутација скупштинска имала је част прочитати и предати светлом кнезу нашем, адресу, коју је скупштина решила. Светли кнез саслушавши адресу, благоволио је одговорити ово, што ћу вам сад казати, старајући се, да вам Његове речи, у колико је више могуће, верно саопштим. Светли кнез казао је:

„Са задовољством примам ову адресу народног преставништва, и захвалан сам му на осећајима, које ми у истој изражава.

Трудови, које владалац за свој народ подноси, не могу бити боље крунисани, него народним признањем и љубављу.

Ја сам у моме раду, у овом по Србију и Србство одсудном времену, имао пред очима, да будем веран израз народног права и народних тежња, и да ћу се и од сад свагда руководити истинитим потребама народа а при томе рачунаћу на оданост његову Моме престолу и на послушност мојим властима.

Задахнуто, као што је до сад, родољубљем и мудрошћу, народно представништво даје ми право очекивати, да ће се и до свршетка свога законодавног рада руководити истим осећајима, те да осигурамо успехе последњих великих догађаја, а мени даде основа да у најбољој успомени задржим имена посланика ове тро-годишње периоде скупштинске.“

Скупштина саслушав овај одпоздрав светлог кнеза — као што је и депутација при саслушању истога, одазва се са дуготрајним и бурним узвицима: Живио!

Сад да приступимо послу, који нам по дневном реду предстоји.

Знате да је на дневноме реду прво извештај одбора за преглед посланичких пуномоћија о избору посланика г. Милоја Блазнавца.

Ал. Поповић. Молим вас г. председниче, ја сам претходно тражио реч. Знате да сам се јавио и казао да имам једно питање да учиним пре но што се пређе на дневни ред.

Председник. Изволте, кажите шта имате.

Ал. Поповић. У закону о пословном реду у нар. скупштини, стоји, да ви г. председниче имате у дужности да водите скупштинску администрацију и да пазите што се тиче реда и сигурности посланика, како при самим седницама скупштинским тако и у дворани и авлији скупштинској. Ја сам јуче видео једну неправилност у смотрењу тога.

Члан 86 устава каже: нико са оружјем не сме доћи у скупштину, нити у саму зграду или авлију где је скупштинска дворана. Међутим ја сам јуче видео да су два војника, два жандара оружани револверима овде били. То несме бити господо. То забрањује не закон о пословном реду те да се договорно са скупштином и владом може од њега одустати, већ устав, који се мора вршити. Ја молим да председништво прими ово знању, па да се од сад такво што не дешава.

Председник. Могу вас уверити, господине, да ово није био такав догађај, да је се хтело грозити коме и најмање. Случајно десило се, да су служиоци полицајни — жандари — они, који писма гг. министрима доносе, дошли службеним послом, својом дужношћу позвани, амо. И у самом уставу не говори се о оваквим људима, служиоцима, него се забрањује да други, који иначе не носе оружје, под оваким у скупштину дођу. Мени није познато да је оваки случај био.

А. Поповић. Молим, устав је јасан, и нико га не може толковати или мењати до вел. нар. скупштина. Ту престаје свако тумачење. Нико не може доћи с оружјем у скупштину.

Министар унутрашњих дела. Није то значење опог прописа у уставу, какву му ви г. Алекса дајете. По вашој логици господине, онда кад Кнез отвара скупштину, његови ађутанти и свита не би смела ући у скупштину, а они морају по пропису, по самој дужности, да су свага оружани. Не господо — устав је забранио оружаним људима, грађанима, који иначе нису под оружјем и немају потребе и дужности да га носе, да долазе у скупштину; а та гаранција, то наређење за то је: да не би било од стране таквих људи угрожавања и притиска на посланике да што реше или не реше. (Вичу: тако је).

А. Поповић. Ја опет кажем господо, да је то вређање устава. (Вичу: није, није).

Архимандрит Дучић. Г. Алекса Поповић, ариљски посланик, што је учинио ову примедбу, о којој је реч, није имао места и основа за то. Они, о којима се говори, да су овде долазили под оружјем, то су слуге; нису скупштинари, нису грађани, него служитељи државни, који по закону, а по природи своје службе морају носити оружје свуда и свакад, па и у саму цркву они улазе оружани. Примедби дакле нема ни најмање места. (Чује се: тако је).

Председник. Ја мислим господо, да можемо прећи на дневни ред. (Можемо).

Дакле чујте извештај одбора о избору г. Милоја Блазнавца.

Секретар и известилац одбора г. И. Стојановић чита:

Народној Скупштини.

Одбор за прегледање пуномоћства посланичких, прегледао је пуномоћије и записник новоизабраног посланика за срез јасенички у округу крагујевачком г. Милоја Блазнавца и нашао да је пуномоћије уредно и да га треба за посланика примити.

У Крагујевцу 30. Јуна 1878. год.

Председник одбора за пријављивање посланика и прегледање њихових пуномоћја,
Јован И. Бошковић.

Известилац и члан одбора,
Ил. Стојановић.

Чланови:

Н. Радовановић, Рака П. Кукић, В. Радуловић, Миле Дакићановић, Петар Катић, Павле Самуровић, Аксентије М. Ковачевић.

Председник. Прима ли се мнење одбора? (Прима се). Дакле г. Блазнавац је оверовљен и по томе је посланик. Наредно сам да дође свештеник те да г. Блазнавац положи заклетву.

Међутим чујте даље. Имамо одборски извештај о избору г. Гарашанина.

Секретар и известилац И. Стојановић. Ја ћу прочитати из извештаја одборског само оно, што се тиче избора г. Гарашанина. Остало је усвојено, и пре је сав извештај прочитан у скупштини. (Одобрава се). Чујте дакле. (Чита).

„.... пријавио се са пуномоћијем и г. Милутин Гарашанин из Гроцке, као посланик народни Неготине. Одбор прегледајући његово пуномоћије и записник, није имао шта да примети, сем што је увидео, да је бирачки одбор решавао неумесно предмете, који спадају у круг народне скупштине, и који ће се даље видети; но пошто је прочитао жалбу Стојче Здравковића, Данила Рајића, Анђела Спасића, Антонија Максића, Илије Аранђеловића и Ђорђа Коркоделовића, из Неготине, коју су на скупштину још одмах после избора 26. Јула 1877. год. упутили, и другу допуњујућу тужбу са прилозима, коју су сада 13. Јуна све године скупштини послали, нашао је доста неправилности код избора г. Гарашанина, а на име:

а., Никола Ратић из Неготине сведочи: да су га чланови бирачкога одбора Миленко Јокић и Милан Богосављевић из затвора општинског звали да гласа за Гарашанина, јер веле, да им фали само један глас.

б., Ставра Јотић, трговац из Неготине, сведочи: да су чланови бирачког одбора: Миленко Јокић, Милан Богосављевић и Алекса Новаковић напустили астал, где се примају гласови, и изишли на поље, те тражили бираче, а то је већ противно члану 29. изборног закона. Још исти Ставра тврди

оно казивање сведока Николе Јотића, како су га из ансане звали, да гласа за Гарашанина, јер фали само један глас, а истога овога и многе друге наговарали а и служитеље терали да бираче траже.

в., Мита Стојковић и Мијаило Чакровић, трговци из Неготине, тако исто сведоче, да их је члан бирачкога одбора Алекса Новаковић наговарао, да бирају Милутина Гарашанина за посланика, јер је он човек учен и једини, што искрено ради за Србију, а Мијаило тврди казивање Ставрино, да је и он нашао именована три члана бирачкога одбора, ван намештенога остала — у конку.

Све ове сведоџбе послане су и потврђене судом окр. крајинског, дакле пуноважне. Даље.

Г. Мита Пешић, Лазар Хаџи Нишић и Станоје Катровић, као што сам бирачки одбор признаје, дали су своје гласове за Мијаила Лазаревића, но исти одбор узео је скупштинско право и решењем изјавио, да Мијаило не може бити посланик, и по томе од Мате и Станоја по други пут примио гласове за Гарашанина, противно чл. 20 изборнога закона, док је на против ползујући се овим правом одбио Петка Филиповића практиканта од траженог другог гласања.

Како се у свему огледа неправилна радња одбора бирачког, а поглавито у томе, што су тројица одборника напуштали сто, за којим су били дужни заседавати и правилну контролу при гласању одржавати, а то чинили нису, него шта више наговарали су бираче, за кога да гласају, то одбор са ових разлога налази:

Да је избор посланика за варош Неготину Милутина Гарашанина неправилан и незаконит, и да га треба поништити.

У исто време, одбор је наредио, да г. Гарашанин према чл. 7. пословног реда не долази у скупштину као посланик, док скупштина о његовом избору своје решење не изрече..."

Председник. Чули сте извештај, сад ако ко има шта да говори, нек се изволи јавити. До сад су се јавили г. Урош Кнежевић и Глишић. Изволте г. Уроше.

Урош Кнежевић. Што се тиче избора г. Гарашанина, овде према свему што је изнешено, не може бити речи о уништају тога избора. Једино, о чему би могло бити говора, то је о извиђају, који би се могао наредити, — а никако о уништају, ако нећемо да неправо радимо.

Као што се види, свега има шесторица бирача, који дају жалбу противу избора г. Гарашанина. Кад је избор свршен, било је за г. Гарашанина 67 гласова, за Мишића 33, за Антића 17, за Миту Миловановића 4 итд. Свега 127 бирача. — Од тих 127 бирача 6 се жале и то су они, који су били против избора г. Гарашанина и гласали за друге.

Као што се види из њихове жалбе, они наводе:

Прво, кажу да је Гарашанин у Неготини са свим непознат, и отуда изводе, да је избор његов неправилан и намештен. То што је он тамо непознат, ни по чему на свету не може се узети као неправилност за избор његов. То по закону није никаква сметња и никакав узрок за уништај избора. Он и не мора бити познат лично својим бирачима.

Друга неправилност, веле, да је у томе, што је неки Мијаило Тасић нашао, те звао људе да гласају за Гарашанина. И то није ништа. Слободно је свакоме грађанину њих звати људе на биралиште. То наш закон не забрањује. Није слободно давати новац, наговарати, обећавати нешто, претити ако не гласа за овога и овога. А звати људе, да дођу на биралиште, казивати им своју мисао, за кога би требало да гласају — није никаква неправилност ни забрањена агитација.

Трећа неправилност. Кажу да је Мита Пешић причао јавно како су на вратима где је избор био стојао Ђорђе Првуловић и још неко па наговарали људе да гласају за Гарашанина. Ако ово у ствари стоји, што до сад ничим на свету није доказано, опак се не може узети за неправилност, нити има у закону спомена о томе.

Четврта неправилност то је што се каже да је Алекса Новаковић казао неком писару немој да гласаш за овога и т. д. То што се наводи није ничим доказано. Ако би се узела сведоџба једног сведока за меродавну и довољну, онда можемо рећи да ни један избор не би вредно. Сваки би се морао уништити. Дакле да ли то што се наводи стоји или не — то би требало испитати.

Пета неправилност вели се да је у томе, што су чланови одбора излазили напоље те пиљекивали људе. Да ли су излазили сви у један пут, или само један од њих и како, то би требало тек испитати, јер у закону стоји да тројица треба да су свагда при бирачком столу. На напослетку, кад нема од кога да се прими глас, кад никог нема на биралишту, ја као одборник могу изићи и напоље да се прошетам, па кад ко дође, да ућем и примим глас. Одбор је за то да купи и контролира гласање, а кад никог нема на биралишту он нема посла и не мора да седи за столом.

Шеста неправилност: кажу да су Миле и Алекса наговарали Ђорђа Мицура да гласа за Гарашанина. И ово није ничим доказано.

Седма неправилност веле да је то: што бирачи нису при давању гласа казивали име већ само презиме. Гарашанин: То можете узети како год хоћете, али према закону то није никаква неправилност.

Осма је неправилност по жалби та: што одбор није примио глас бирача за Михаила Лазаревића. Но по изборном закону, бирачки списак саставља општински суд. Општина неготинска у тај списак није увела Михаила Лазаревића за то што је он у оно време био због неког оптужења под притвором. Михаило Лазаревић због тога што је из списка изостављен, ако је хтео, да буде бираи, и ако је на то бирање имао право, могао је да се жали најпре код општ. одбора, затим ако не би био ту задовољен код окружног суда, па најзад и касацији. Он то није радио — а кад га у бирачком списку није било, није се могао ни примити глас за њега. Код бирачког одбора нема дакле никакве неправилности због овога, него ако је има, то је код општинског суда.

Девета је неправилност кажу у томе: што је одбор кад му је дошао Петко Филиповић практикант и питао га о гласању, казао овоме да је већина гласова на Гарашанину, и да и он за њега гласа, на шта је овај отишао да се промисли да ли ће дати глас за Гарашанина. И ту нема неправилности,

Одбор је могао да каже шта је хтео, али он је могао да да глас за кога хоће. Ту није било никаква притиска, никакве радње, која се законом забрањује.

Десета је неправилност. Наводе, да су ишли пандури у веће те скупљали гласаче. Баш и да су ишли пандури тога ради, опет кад није било претње, кад није било подмићивања ни силе — то није неправилност. По чл. 71 изборног закона сматра се избор за неправилан само у оном случају кад ко да обећање бирачу да ће му ово или оно учинити, кад га принуди, да гласа за овога и овога. Ево како каже закон о томе (чита). Овде тога није било. Дакле и овај навод жалбе, као и сви остали, неоснован је, а и недоказан. Из целог овог признања њиховог у жалби, невиди се да је ко дао и једне паре на подмићивање или што друго учинио што по закону не би смело да буде.

Кад овако ова ствар стоји, ја могу да кажем, да је извештај одбора неоснован. Веровати простим наводима шесторице жалиоца, а неводећи рачуна о толиким гласовима грађана, који су Гарашанина изабрали и који су и депешом тражили од скупштине да га за посланика приме — ја неби никако могао са чистом савешћу. Ја би молио да се прочита телеграм ових бирача, кад се прочита жалба ове шесторице, па ће се видети шта је у ствари.

Секр. и известилац И. Стојановић. Депеша тих бирача прочитана је јуче у кратко и упућена одбору. Али ако скупштина хоће, ја ћу је сад прочитати у целости. (Вичу: Да се чита.) Добро. Чујте. (Чита):

ТЕЛЕГРАМ

НАРОДНОЈ СКУПШТИНИ У КРАГУЈЕВАЦУ.

Неготин, 25. Јуна 1878. год.

Дознали смо за неке потајне радње као и да је у ово окружном суду потврђено неколико сведочаба са намером да се представе народном представништву а у циљи да се избор поштованог посланика за варош Неготину представи као незаконит. С поуздањем тврдимо а и једногодишње време доказ је да ни једна околност није констатована која би и у сумњу законитост избора неготинског посланика ставити могла а то ли да би и такве било, које су законом условљене да представе избор као незаконит.

Ако дакле горенаведене радње буду изнешене народњем представништву рад решавања о избору посланика неготинског, ми апелујемо на свест поштованог народњег представништва, молимо га да изволи што му се изнесе противу избора упоредити са законом изборним, записником и протоколарним саслушањем Петка Филиповића практиканта и његовом садашњом сведочбом на ће се доћи до закључка да положај и избор посланика за варош Неготин не може на законити начин ни поколебан бити.

Варош Неготина остала је на прошлогодишњој скупштини незаступљена; напред споменуте радње недају бољег изгледа Неготину и у овој години.

Уздајући се у свест поштованог народњег представништва, осниваући ово на уставности и законом реду, молимо га да с презирањем утицаја и урока под којима је учитељ овд. основне школе Максић споменуте сведочбе поискао и о свом трошку потврдио изволи изабраног посланика за варош Неготину поштованог Милутина Гарашанина као таквог признати и у раду за срећу и напредак отаџбине и славу нашег Светлог Књаза Милана М. Обреновића IV. јер је само за такву радњу ангажована свест, част и заклетва народњег представништва.

Поштовани народњег представништва: Д. Живојино, Коста Стефановић, Ђорђе Првуловић, Јосиф Петровић, Јован М. Младеновић, Дамњан Ђорђевић, Стеван Станојевић, Игњат Николајевић, Коста Марковић, Мита Јовановић, Павле Јанковић, Атанаско Балцацановић, Ђорђе Вртешевић, Стеван Јовановић подпис. Ђорђе Вртешевић, К. Ч. Попа-Мијовић, Лазар М. Стојановић, Лазар Димитријевић, Ристо Станковић, Јованча Тодоровић, Милисав Симић, Петар Ђ. Николић, Јован М. Петровић, Л. Димић, Миленко Јокић, Попадић.

Ур. Кнежевић. Лепо. Сад молим да довршим мој говор.

Из свега што сам до сад казао јасно је да по закону изборном нема ни једног узрока довољног, због кога би могли огласити избор Гарашанина за незаконит, као што одбор хоће и предлаже. Једно једино је то што пријављена три гласа за Михаила Лазаревића нису примљена. Али као што сам казао мало час и у томе нема неправилности, јер по чл. 31. избор. закона бирачки одбор дужан је да прима гласове само за оне грађане који су стављени у азбучни списак. А тај списак саставља општински суд а не бирачки одбор. За тим ваља да имамо на уму још и ово: да ли би та три гласа, баш и да су примљена могла начинити ма коме од кандидата већину. Према ономе колико је имао Гарашин гласова, а колико други, дајте та три гласа ма коме од њих опет се избор Гарашанина не поремећава.

По мом мишљењу дакле избор је Гарашанинов потпуно законит и треба га примити у скупштину. (Жагор.)

М. Глишић: У колико сам могао увидети, чути и разумети из тог извешћа одборског, депеше и саме целе ствари по мом мњењу мени се чини, и тако је, да нема ништа овде што би могло стати на пут као препрека, да г. Гарашанин дође за посланика. Са законске стране г. Кнежевић је ову ствар довољно расветлио и расчистио тако, да и са законске стране нема никакве погрешке. Дакле да по закону нема узрока због којих овај човек не може да дође за посланика. Но поред говора г. Кнежевића, имао би само у толико још да додам: Господо! Ово је трећи пут — како Гарашанин долази у скупштину и како се враћа. Она два пута, како је било не знам, можда је било погрешке, за некога, али зашта сад видимо, ако хоћемо да видимо, да овде нема ништа више, него само ако који мисли да кињи Гарашанина, ја мислим да би се и тај јако варао, јер ту не би било кињења за њега, већ овим се путем баш њему отвара бољи и већи кредит како код његових бирача тако и код осталог света, већ се само могу кињити његови бирачи, но Боже сачувај да би скупштина на то могла и помислити. Ја држим по том, ако хоћемо да метемо руку на срце, па да кажемо право, нема господо, десет наших пуномоћија овде, у којима се не ће наћи каква макар мала неправилност. Ако би тим путем пошли, то би било врло опасно и несрећно и не би никад дошли до циља до које треба да дођемо као на-

родни посланици За то кажем, нека сваки то по срцу зајмисли, да од десет пуномоћија нема више да одговарају потпуно законској форми. (Вичу: Није истина) јест истина, ја ћу то доказати. Према томе држим, да би добро било и да је право да се Гарашанин прими у скупштину, те да се ова ствар даље и не повлачи.

М. Кујунџић: Мандат, господо, по коме неко долази у народно представништво, то је доиста важна ствар. Од велике је важности да човек кад говори у име својих бирача, да кад говори као народни представник, буде доиста израз народа, а не наметуто туђе оруђе. С тога није ни чудо да се је нарочито ова знаменита скупштина још од почетка свога старала да очува слободу избора, те да мандат који би дат био народном посланику, буде заиста слободно овлашћење народно. Чим се почело сумњати, да је може бити утицајем власти или утицајем са свим других преварених рачуна неко се јавно пред скупштину, одмах је народно преставништво озбиљно се прихватило испитивања ове ствари.

Али господо, колико је год народно представништво гледало да у скупштини доиста буду прави представници народа, да не буде ни утицај власти нити други случајни рачуни, који доводе посланика у скупштину; — у толико народно представништво има озбиљну дужност, да непартајским оком гледа према појединим лицима, те да хватајући се за сваку ситницу не учини *немогућним*, да срез који буде заступљен у скупштини. Данашње питање не дотиче се ни утицаја власти на избор посланика ни утицаја са свим случајних рачуна који стоје ван свести самих бирача, него се говори овде о појединим неправилностима, које су управо неправилности саме *форме*. Господо и браћо, ја нећу да се упустим онако потанко у оцењивање свију оних чињеница, које се помињу при овом избору, као што је чинио г. Кнежевић. Ја не могу у то да се упустим, јер само онда кад би законитим путовима било доказано, да оно што наводе неколицина бирача, да је оно потпуно истина, кад не би ово био исказ појединих људи који нису овде, и чији одношај у друштву ми немамо част познавати, па и то исказ после неколико месеци пошто се избор свршио, кад би се из овога што је пред нама довољно видело, да није била права воља бирача, да дају глас за овог или оног, или да је било просто неспоразумљење или да је било претње или иначе некакве обмане; — онда бих ја доиста био за то, да се избор поништи и да се други нареди. Али пошто се овде појављује жалба само на неке формалне неправилности и то после неколико месеци, — ја држим да справедљивост иште колико у погледу према нашој дужности, толико и у погледу према вароши Неготину, који заузима одлично место у нашој отаџбини, да се нареди истрага, те да се види, да ли је било заиста какве неправилности, и да ли су оне ситне или су доиста такве, које битно заседају у важност самог избора. Справедљивост то захтева од нас. Међу тим ја остављам оцени скупштине да каже, да ли је оно што се износи као неправилност у изјавама тројице или четворице, таква *битна* неправилност да би се према њој посланик могао искључити са својим гласом у скупштини, док се ова ствар потпуно не изведи. А знате да је и закон већ потпуно предвидео овакве случаје.

Ја са своје стране држим, да неправилности које се у жалбама против избора помињу, нису битне природе и да оне не сметају да посланик остане у скупштини док се на основу јасних доказа о избору јасно и коначно не пресуди.

То је моје мишљење.

Аксентије Ковачевић: Одбор за прегледање пуномоћија на први поглед нашао је господо, у записнику бирачком, да је бирачки одбор решио, за кога се може гласати а за кога не може и који може бити посланик а ко не може. По члану 47 избор. закона, то одбор бирачки никако није смео чинити и то право припада скупштини. Дакле очашно је закон, очашно је једну пужност која се мора поштовати. Даље, што се сведочбама судски испитаних сведока које се у актима налазе доказује, да су одборници и то тројица устајали иза бирачког стола и тражили по авлији и по сокаку оноликн број бирача колико би им требало да надмаше број гласова кандидата. Према чл. 29. избор. закона то није смео чинити, јер је Народна скупштина протолковала закон да одборници морају и то тројица седети око намештеног астала од како се почне па док се не сврши изборна скупштина. И ту је учињена једна највећа грешка, која је противна закону. Ја мислим господо, ако неби поштовали закон, онда наравно могли би доћи људи са сокака на се пријавити да буду народни представници. Неки од посланика рече, да је то књење једног човека, а књење не може бити где се не стечњава никакво право његово, него се тражи законом, да ли је он у праву или не?

Даље напомену да ни 10 уредних пуномоћија овде нема. Ја мислим, господо, да је то савршено неистинито, јер поштовани посланик био је овде кад су та пуномоћија изнашана и за важење проглашена, па што до сада није учинио ту примедбу. Даље, што се доказује сведочбом сведока судски одостовереном, и то, да су неки од гласача гласали само за „лаћал", име је то влашко и значи „*озго*", онда види се, да то није њина мисао, него неког другог.

Види се, да су неки од бирача питали бирачки одбор, за кога да гласају, и кад је бирачки одбор напомепуо, онда су дали глас. Дакле по свему томе види се, да је овде једно накаламљење броја гласача, јер од 930 пореских глава — дошло је само 127, то се раштркало на много кандидата, дакле једва је на једног накаламљено 67 гласова. Кад би се одбили они, који су *неправилно* гласали, онда би се видело да то није *право гласање*, и онда не би остало ни $^2/_3$ чланова гласача, који су по закону редовно гласали. По томе ја држим, да је избор савршено незаконит и да би се овде само противу закона ишло.

М. Глишић: Господин предговорник рече, да је неко од посланика казао, „овога човека не треба књити." Г. предговорник или није разумео, или није хтео да разуме, или тако хоће да каже по његовој уобичајеној навици, — јер ја нисам казао, да ко књи Милутина, него сам казао, ако ко мисли да књи Милутина, не књи њега, него књи његове бираче, а њему отвара бољи кредит.

То сам само имао да кажем г. предговорнику.

Миле Дамјановић: Ја господо немам много да говорим у опште, него имам само неколико речи да кажем на оне нове велике белешке г. Уроша

Кнежевића. Он наводи да нема никаквих неправилности, па наводи много шта, што нема ништа у извештају одборском нити у актима избора. А кад је он почео о томе да говори, ја могу утврдо казати, да кад би се сви ти бирачи искупили, па г. Гарашанин прошао поред њих, неверујем да би и десетина казали, ово је Гарашанин.

Ја као члан тога одбора господо, могу казати, да је одбор пашао и узео да је повређен закон у томе, што су одборници бирачког одбора оставили свој сто̀л па изашли и наговарали људе.

У. Кнежевић: На оно, што каже г. Миле, да сам ја изнео неистину, хоћу да му одговорим. Што сам год изнео овде, то сам све из акта преписао. Међу тим могу казати г. Милу, да он није ништа читао. Њему је доста само кад се спомене само име Гарашаниново. Он да може, он би појео цео свет. Ја ћу вам доказати, да све ово што сам читао има у актима, а молим г. председника да се акта прочитају.

Председник: За што кажете да није читао акта. Ви само можете казати за себе да ли сте читали акта или не, али за другога не можете казати. Он је могао то чинити у вашем одсуству.

Миле Дамјановић: Ја хоћу да ми каже г. Кнежевић одкуд он зна, да ја нисам читао акта, кад су сва акта у одбору читана, а ја сам члан тога одбора.

Урош Кнежевић: Ја сам кадар да повучем реч натраг и да замолим за опроштај ако кога увредим. Само молим председништво, да ме заштити против таквих израза, да ја неистину износим.

Како је он мени могао казати да износим неистину, тако и ја сам њему могао казати да није акта ни читао. (Жагор).

Д. Стојковић: Изборним законом, а на име чланом 50, казано је: жалбу против одборових решења о завршењу изборне скупштине, противу неуредности бирања, или противу нетачног бројања гласова, или противу незаконитости избора, и у опште противу сваке неисправности, може предати одбору и сваки бирач и полицајна власт.

Све жалбе одбор ће прикључити записнику изборне скупштине.

Такве жалбе може жалитељ непосредно предати или послати народној скупштини.

Дакле овим је законом јасно предвиђено то, да сваки бирач може предати жалбу. То је жалба, као што видите, од бирача. Оне су потврђене влашћу, и оне се имају сматрати као пуноважни правни доказ по закону. Према овим дакле сведочбама, које су влашћу потврђене, неби имало места да се нека истрага поведе по закону. То је што се тиче тога, да ли има места да се њине жалбе могу узети као доказ. Према томе нема места што г. Куј ун ић тражи да се поведе истрага.

Што се осталога тиче ја се слажем с г. Ковачевићем, само још имам да додам то, да се по чл. 29 избор. закона тражи, да цео одбор или најмање три одборника, а тиме се хоће гаранција како за бираче тако и за оне који се бирају. Кад неби тога било, онда би довољан био и један кмет, или одборник који би водио списак. Дакле то је један од највећи и најбитнији услова који се по закону траже.

Поврај осталога имао би још само то да наведем: кад се из ових акта види то, да овде има жалбе да гласови нису бележени као што треба, и кад би се сакупили ти гласови, онда по чл. 37 изборног закона неби било за г. Гарашанина савршене већине.

Зато ја сам мишља да се овај избор сматра за незаконит, а да ли да се нареди нов избор или не, то право припада скупштини а не одбору.

Марко Петровић. Ја признајем да нисам специјалиста законски, зато ћу са стране практичнога гледишта проговорити неколико речи. Овде се заиста види нека неправилност, али да ли је то специјална или законска, то је тешко казати. Зато би предложио мишљење г. Куј ун ић а да се та ствар испита комисијом или путем судским, и тиме би дошли до правог стања ствари. Што се тиче пак присуства његовог овде у скупштини, пошто се незна да ли је његов избор законит или не, ја мислим, да пошто је његов избор сумњив, не може имати приступа. На како је доста о овој ствари говорено, мишљења сам да се ствар реши.

Никола Радовановић. Доста је заиста говорено о овој ствари, али ја сам члан тога одбора, па хоћу само неколико речи да кажем. У актима има много што шта што одбор није изнео, па кад би скупштина све прочитала, нашла би да је подпуно умесно одборско решење.

М. Куј ун ић. Ја бих, господо, био срећан човек кад бих добио уверење да је у нашем народу друштвени живот тако високо развијен, да што год ко сведочи све то буде сушта истина. Али допустите ми да за сад још посумњам у то, јер и човек који са најбољом жељом и вољом сведочи, често можда није баш видео све онако као што сведочи.

Овде не важи теорија доказа коју је развио г. Стојковић. То на шта се двојица тројица жале може бити да је потпуна истина, али и онда треба да се испитају околности у којима се десило оно што они кажу, јер у питањима о простим формалностима често су и ситнице важне. Да ли је одбор непрестано био за столом, или је може бити био близу врата или на вратима, а још не на пољу и т. д. то су ствари о којима ми не можемо потпуно да одлучујемо овде са савешћу донде, док се истрагом не извиде.

С тога сам ја казао, да се само потпуном истрагом може нама дати убеђење да можемо казати овако је ствар у истини.

Сем тога допустите ми да проговорим о једној важној ствари која је мало пре овде напоменута. Један од поштованих посланика казао је: кад би се провео посланик за народ Неготин кроз народ не би га његови бирачи познали. Ја држим да овакав поглед на изборе само би ограничио слободу бирања. Зар да посланик мора бити баш из чаршије, а не може бити и из других места? Не, господо, не бира се посланик по плећима и по носу, него се бира по памети. Могу ја никад и не видети некога с којим се дуго у мислима бавим, али могу познавати његов рад и његова дела, па њему и поклонити своје поверење на и за посланика бирати. Ми смо недавно имали случај да је у Београду изабран човек који не живи у Београду. У Београду јамачно има доста људи, и то баш довољно људи за овакве ствари, али ако ја држим да ће тај и тај човек према његовом јавном раду најбољи бити за ту и ту ствар ја њега и бирам, јер баш на против, колико се често до-

гаћа да нас наши најбољи лични познаници, које смо судили највише по изгледу и по понашању, преваре у очекивању одмах чим јавно уста отворе. Нећете ваљда тражити да се онај, који хоће да се бира, води кроз варош као мечка!

Држим да ми је дужност била да ово споменем.

Јов. И. Бошковић. Ја имам само да одговорим г. Урошу, што је казао да Миле није читао акта. Ја могу да потврдим да су сва акта, пуномоћије и жалбе прочитане у одбору, и да то није било неби се ово могло изнети пред скупштину.

Оно што су г. г. Никола Радовановић и Ковачевић споменули, заиста све то стоји у актима, али ми нисмо нашли за нужно да се и те ситнице бележе.

Г. Гершић. Господо! што се тиче овог питања оно је прилично испрљено од стране говорника, који су предамном говорили са овог или оног гледишта по свом мишљењу. Но ја хоћу пре свега да кажем да за мене ствар избора једног посланика, и да ли ће се он у скупштину пустити или не, има начелну важност. Без обзира на Петра или Павла за овог или оног по моме мишљењу као што скупштина треба да мотри с једне стране на то да избор посланика буде потпуно законит, да не буде никакве неправилности, тако исто с друге стране у интересу је саме слободе избора и правде, да народ буде заступљен по његовој жељи и мишљењу. Треба дакле да добро пазимо, те да олако и брзо не уништавамо посланичке изборе, него о таквој ствари увек добро да размислимо да је са свију страна и најтачније испитамо. То, господо, није мала ствар уништити један посланички избор без брижљивога извиђаја, јер то може врло лако да се деси данас једном а сутра другом, онда дакле постоји потпуно једнак узајмни интерес да се те ствари брзо и једнострано не решавају. Оно што је Кујунџић поменуо хтео сам и ја да кажем, што се тиче напомене једнога посланика, као да бирачи изабраног посланика лично нису ни познавали; толико само додајем да по члану 22. зак. изборног може се неко за посланика изабрати ма да се и не познаје и ма да живи на другом неком крају. То дакле по самоме закону са свим отпада.

Сад господо, што се тиче саме сведоџбе, доиста ја не кажем, можда су оне основане на фактима која су се догодила и онда би се по закону морало казати да су се десиле неправилности, али ово је ствар оцене и по томе скупштина се јавља као тело које то оцењује. Суд само доказује да су то баш ти људи који то и то посведочавају и да ту није другога име записато него баш онога који то тако каже и према томе не може се казати да су тиме већ и сама факта посведочена о којима се тамо говори.

Ми видимо сад да имаде неких других изјава од више бирача, који баш противно тврде, но што у оним сведоџбама стоји, па коме сад да верујемо? Справедљивост дакле ште да се извиди шта је у ствари јер може бити да факта нису таква каква се наводе. Скупштина ваља пре свега брижљиво да оцени, као што казах све, пре но што посланика искључи из скупштине, да се не би десила каква неправда.

По томе ја држим да неби ни мало шкодљиво било, шта више било би са свим удесно и на бољим разлозима основано кад би као што каже г. Кујунџић наредили да се испита ствар и кад имамо тако испитану и потпуно извиђену ствар пред собом онда је можемо боље и темељитије ценити и решити.

Аксентије Ковачевић. Ја само хоћу да напоменем то што рече г. Кујунџић „не може се узети да је баш све истина што се једном сведоџбом искаже ва ма то било и пред самим судом".

Наравно, то се дешава и таквих случајева али свагда се господо најпре узима онако како је први пут представљено. Даље, што овде постоје и факта бирачког одбора и решење његово где је решавао ко се може примити за бирача а ко не, и то се не може одрећи по томе што постоје подписи бирачког одбора.

Зато дакле што је нарушен изборни закон и што одборници нису тога дана седели сви за столом непрестано а требали су то да учине. Ова сведоџба није њихова него других лица којих се то не тиче.

Ове се сведочбе не могу сад испитивати, пошто су већ испитане једном (Чује се: Нису испитане.)

Сад кад ко нема уредног пуномоћија, у сваком случају он се мора вратити натраг. Ви знате, господо, како је пред судовима кад ко нема уредно пуномоћије, он се враћа натраг, суд га неприма и свршена ствар. По томе дакле докле год је овака ствар, докле год нема пред скупштинским столом уредног пуномоћија ја држим да би се скупштина огрешила кад би овај избор за законит прогласила.

Панта Срећковић. Ја нећу о другом да говорим, за ме је најважније то да одбор бирачки није седео на свом месту за време бирања ако т. ј. тај факт постоји.

Мени се чини да смо ми један избор уништили само за то што је бирачки одбор отишао у 12 сати те ручао. Ако дакле стоји тај факт онда ја држим да је ово решење одборско са свим логично.

Ђурђе Ђоровић. Овде се неки позивљу на сведочбу суда. Ја држим да она не може да важи јер ово треба комисија да извиди, а не суд, у осталом слажем се са г. Кујунџићем.

Известилац Илија Стојановић. Ја усвајам разлоге г. Уроша Кнежевића и позивање његово на чл. 71. изб. зак. јер те разлоге није хтео одбор да усвоји. Него ако скупштина хоће да се држи реда она треба да обрати пажњу на члан 29 изборног закона где се каже: „Цео одбор или најмање три одборника имају једнако заседавати око намештеног астала од како је отворена док не престане и од како почне па док се не заврши изборна скупштина" а то није било већ су сва тројица излазила.

Друго, на чл. 20. изб. закона где се каже:

„Сваки бирач може дати глас лично и само једанпут и то у општини где је уписат у бирачки списак", — а одбор је примио 2 пут глас од једног бирача.

Ни члан 47. избор. закона где се каже: „Решење о томе да ли изабрани може бити примљен за посланика припада народној скупштини," не

дозвољавам да овај избор остане у сили јер је бирачки одбор требао да прими глас за сваког на ма за кога и да тек онда види има ли места да он буде посланик или не.

Г. Урош је казао „да је бирачки одбор знао да је Лазаревић због тога неспособан за бирање.“ Одкуд је знао бирачки одбор да је г. Милутин Гарашанин био записан у бирачки списак па да је знао да је способан за посланика?

Председник. Је ли скупштина довољно обавештена о овоме. (Чује се: Довољно.) По пословнику, моја је дужност да предложим ово:

Усваја ли скупштина мишљење одборско о избору г. Милутина Гарашанина. (Чује се: Усваја.) Ко је за мишљење одборско тај нека седи, а ко је противан, тај нека устане. (Већина седи.)

Ђурђе Боровић. Ја нисам ни за једно ни за друго, па шта ћу ја да радим. (Смеј.)

Председник. Види се да је велика већина за то да се избор уништи. На реду је питање шта ћемо сад да чинимо? Имајући на уму да је врло кратко време за које ће скупштина трајати, питам хоћете ли да се нареди нов избор? Ја ћу вам прочитати дотичне чланове закона изборног па ћете видети да је скупштини остављено како хоће да реши. (Чита.) Дакле хоћете ли да се бира или не?

Панта Срећковић. Ја сам тога мишљења да се нареди нов избор.

Миле Дамњановић. Молим вас, ја имам само да одговорим на реч једног од г. посланика што каже да тај крај неби био заступљен.

Ја држим да сваки посланик који је дошао овде у скупштину, није дошао да заступа само онај крај од куд је дошао него све крајеве у опште. Што се тиче избора ја сам мишљења г. Пантиног да се нареди нов избор.

Марко Петровић. Према јучерашњем нашем решењу ми кад би наредили нов избор ми би се показали недоследни свог решења.

Кад смо јуче Марку Јанчићу, који је поднео оставку због болести, без обзира на његову слабост казали да остаје посланик а његову оставку примили к знању и оставили његов срез незаступљен онда може и варош Неготина остати незаступљена. Зато сам мишљења да се не наређује нов избор.

Аксентије Ковачевић. Молим вас господо, сигурно г. предговорник није схватио смисао закона да је разлика између ова два прописа закона. Разлика је та у томе што је онај болестан посланик а овог је место упражњено. Скупштина није огласила оног посланика место за упражњено него док оздрави да дође а овога је посланика оглашено место за празно и скупштини остаје да реши ће ли се бирати други посланик или не.

Неки од г. г. предговорника кажу да би се за тим дуго чекало јер треба на месец дана после да се избор изврши; и то не стоји по закону јер избор може да се изврши ома сад у томе нема у закону рока.

Милош Глишић. Ја неби био за то да се други избор учини пошто је врло кратко наше време а при том летње доба када су сви људи на раду јер се и по варошки тамо људи баве земљорадњом, иначе да је зима и фашанке могло би и бити. Ако се сад ће да нареди избор то само хоће тиме да се казне Неготинци и ако су кажњени два пута.

Илија Стојановић. Ја се придржавам мишљења г. Ковачевића, који се позива на члан 4. да се нареди нов избор, а што каже г. Глишић да ће бити дангубљења, а међу тим опет не може доћи на ову скупштину, томе нема места, јер као што се види, грађани слабо долазе на збор кад је од 900 бирача дошло само 127.

Председник. Ко је за то, да се нареди нов избор, тај нека седи, а ко је против тога, нека устане. (Већина седи.) Дакле закључење је да се нареди нов избор и наредиће се, писаћу г. министру.

Као што знате сад је на реду да се прочита извештај законодавног одбора о оним привременим законима, који су издани кад скупштина није била на окупу.

Поп Смиљанић. Ја мислим да није сав извештај прочитан о изборима, нарочито о пожешком и смедеревском посланику. Молим да се претходно и ова питања реше.

Председник. Имате право г. Смиљанићу. Да продужимо дакле.

Урош Кнежевић. Имам једно питање на г. председника. Јуче нисте ставили на дневни ред претресање привремених закона издатих за време рата, и ми смо одавде отишли и незнајући о томе, а синоћ сте и то додали, те тако ни смо због тога ни печатани пројект донели нити смо се спремили. За то молим да се ово данас не претреса.

Председник. То је синоћ стављено, али ако мислите, да је ово нека пресија, нека изостане та ствар за сутра; а сад изволте г. известиоче читати даље извештај одбора за прегледање пуномоћија.

Известилац Илија Стојановић чита:

„Варош Смедерево остало је без посланика, јер Ђорђе Деметровић-Голобочанин, — коме није могла скупштина лањске године пуномоћије због краткости времена да прегледа, учинио је за ово време велеиздају према нашој земљи и осуђен на смрт, но Његова Светлост Књаз опростио му је смртну казну и свео на 20 година заточења и пет година полицајног надзора.“

Председник. То је питање по себи решено. Треба да се одреди нов избор. Пристаје ли скупштина. (Бива.) Да пођемо даље.

Изв. Илија Стојановић чита:

Извиђај односно избора Јеврема Шолуновића, посланика за срез пожешки, по решењу скупштинском није учињен, као што госп. министар унутрашњих дела јавља, са тога што је скупштина са избором своја два члана задоцнила, и што је за тим наступило ратно стање.

Милош Глишић. Није наступило ратно стање, нити је скупштина задоцнила, него није наређено кад је ваљало а то је зависило од владе.

Сима Милошевић. Молим, ја сам поднео две изјаве, које се односе на ову ствар. За што нису сајужене, и што се и оне не прочитају. Нужно је да се прочитају, јер се њима потире основ за што је скупштина лањска онако за Шолуновића решила.

Поп Смиљанић. Ми сви знамо, да смо лане закључили, да се Шолуновић искључи, на основу сведоџбе два сведока. Сад пошто у тим изјавама баш та два сведока кажу да је над њим чињена пресија, онда нам ништа друго

не остаје, него да огласимо Шолуповићев избор за законит, и човека позовемо у скупштину. (Чује се: Молим, да се прочитају.)

Известилац И. Стојановић: (Чита)

Народној Скупштини.

У Крагујевцу.

У прошлој години дошао сам у Пожегу по наређењу начелника среза пожешког, а на основу указа Његове Светлости, дошао сам у Пожегу као повереник за бирање народног посланика за срез пожешки на место Јеврема Шолуповића, који је оставку био дао.

Том приликом када сам дошао у Пожегу, мислио сам да се још посао није одмочео, али сам истина и задоцнио био, дошао сам код среске канцеларије али туна никог писам нашао, само ме тревно г. Јанићије Томић писар среза пожешког, па ми је казао: „Овде није бирање, него је наместено код општинске куће општине пожешке, него тамо иди, али добро пазите, кога ћете за посланика изабрати, а већ Јеврема Шолуповића не можете, јер ће он доћи под суд по неком делу, што је у скупштини погрешно. Ја сам отишао општинској кући на место избора где је избор био, али ја кад дођох све су општине гласање свршиле, само која општина чека мене; ја сам одмах са мојом општином приступио гласати и сви смо гласали за Шолуповића. Истина ми Шолуповић пре није тако лично познат био, а за то што сам човек млад од 26 година па нисам тако по варошима никуд много ни ишао, али сам се преко поштених људи тако уверио, да је тај Шолуповић врло један у овом срезу одабран човек, који је овом народу у овом срезу тако врло добро поверен, за то смо га за посланика овог среза и изабрали. Али и ово сам сам мислио што каже г. Јанићије Томић писар срески, да је Шолуповић нешто погрешно у скупштини, он и ако је погрешно, он ће за његово дело и одговарати, а кад су га остале све општине поново опет изабрале, па зашто да га ја сам не изберем, особито и моје сво друштво из моје општине, који га тако лично знају сви као њега.

Дакле пошто је све ово свршено дело избора, отишао сам кући и дошао сам мојој кући око пола ноћи. Тек сам коња одјахао стиго ме је срески служитељ Новица Ђокић, па каже, немој коња распремати, него да идемо сад у Пожегу. Ја сам се забезнуо шта ће то бити, па сам га молио изговарајући, би ли могло бити да се одморимо, али он каже то не сме бити, ми морамо ноћас у Пожегу доћи. Ја сам пред пандуром отишао. Кад смо били у Пожегу али пандур каже не ћемо кроз чаршију него ћемо кроз напаћуриште, да нас нико не види. Ја сам се још горе узбезнуо шта ће то да буде.

Кад смо дошли среској канцеларији, ја сам ушао у канцеларију, али туна нема нити капетана па ни писара среског Јанићија Томића. Пандур оде у кућу капетанову па ме одмах зовну оди овамо. Кад сам ушо у кућу капетанову, туна бијаше капетан и г. Јанићије Томић, па мени кажу овако: За што ти Ивко да одеш кући док се не јавиш нама. Ја кажем, господине ја сам долазио, и што сам посла имао у канцеларији и то званична, то сам са г. М. Шљивићем, који је практикант срески свршио; мислио сам да више немам никаква посла. Али они овако кажу: Ти си свршио неког посла, али ниси оно што је најважније, па мене капетан рече, иди тамо са г. Јанићијем у његову собу, па што ти буде г. Јанићије наредио, да учиниш. Ја сам отишао, кад тамо, оно стаде г. Јанићије којешта мене представљати, да ја написмем и печатом општинским потврдим, што ја ни чуо на ни видио писам, а да кажем да је било, ја кажем то, нити шта о том знам нити тако умијем написати. А он каже, ја ћу ти казивати; али ја опет неумијем нити могу оно казати што не знам; али он каже, ја ћу најпре написати, па ти после онако мораш, јер ти добро знадеш, да је полиција општинска надзорна власт и да мораш учинити оно, што ти полиција буде наредила; јер ти знадеш да полиција има своја средства, по којима општинским судовима наређује, а да општински судови морају полицију за све што се нареди слушати, за то мораш и ти слушати.

За тим је г. Јанићије својом руком најпре све што је знао написао ово само у двоје преписни па потврди општинским печатом. Ја њему кажем како ћу написати тако и казати оно, што ми није познато, па да ме се после тиче кад ми то ништа познато није, нити сам шта чуо да је Јеврем Шолуповић игде говорио као што сте ви написали. Али он каже, па ти овако мораш написати на макар ако и не знаш, а мало је твоје и уважење, тек само нека има.

За тим пошто ми се никако није могло извинити, ја сам према њиовој форми све онако како је год он сам написао и ја сам написао и печатом општинским потврдио; али сам, као што сам горе казао на основу њихову, а не на основу мог убеђења нити смисла да сам то измислио. Као што ће се и сама скупштина уверити, да је све онако не бих могао ни мислити, па да ми је што Шолуповић зло учинио а камо ли није ми ни познат као што сам горе казао.

Према томе кад сам видио доцније из решења скупштинског, да ће по томе послу комисија да изађе и да је то грозно учињено, онда сам дошао себе, да сам погрешку учинио пред људима, савешћу и скупштином, које овом тужим оне, који су ме на то силом навели и пред истом скупштином с мене скидам и са савешћу се измирујем, молећи понизно скупштину, да ми за ову прву погрешку коју сам из незнања под притиском учинио, извини.

21. Јуна 1878. год.
у Душковцу.

Понизни народној скупштини,
Ивко Јицовић, из Душковаца.

Народној Скупштини

Крагујевац.

Из протокола народне скупштине прошле године, видећ, да се је Ивко Јицовић председник суда општине душковачке, позвао на мене као сведока у акту своме од 5. Јула прош. године, који је акт начелнику среза пожешког доставио, да ћу сведочити то: да је Јеврем Шолуповић посланик среза пожешког при избору пред повереничком скупштином казао: да ће влада

пpирез на пореску главу 9 дук. нес. и ође рат, па да је он то бранио, и за то је оставку дао, а ако га опет на ново изберу, да ће народ од тога сачувати.

Овај позив Ивков на мене задивно ме је, јер ја не само да сам чуо, као повереник пред повереничком скупштином, него нисам чуо ни пред скупштином повереничком ни у будаку и не од Шолуповића, него и ни од кога да је то Шолуповић казао.

Ово само, што сам казао заклетвом потврдити могу, а друго ништа. О овом скупштину извештавам.

21. Јуна 1878 г.
у Пожегу.

Понизан

Тодор Р. Албијанић,
с. р. из Т. поља, повереник.

Аксентије Ковачевић: Ја држим, да се ми овде са овим питањем излишно бавимо, јер сви знамо, да је избор његов лањске године претрешен и скупштина је донела своје решење, које се по уставу и по закону о пословнику не може опозвати. Све ове пријаве неспадају овде никако, него само могу доћи пред одређену комисију, која кад све сврши и извиди и скупштини извештај поднесе, онда ће тек скупштина даље радити шта буде требало. Напослетку све што би се имало учинити по овоме, то је: да се сад одмах, нареди комисија, која ће то извидити. (Чује се: врло добро).

Алекса Поповић. У том делу ја бих замолио г. министра, да узме на знање, па ако је све ово што се на чиновника износи, онда да се учини, те да чиновник осети силу закона, за овакову неправду. Ја господо нисам лане био на скупштини, али сам чуо, да је скупштина донела своје решење само на основу поменута два сведока. Што каже г. Ковачевић, да нема закона, по коме скупштина не може по овоме решавати, то не стоји, јер нигде нема прописа законског, да би овој скупштини у томе сметао.

Посланик Шолуповић је брао, онако исто, као и посланик Блазнавац једногласно изабран, изузимајући једног гласа, који је био за Милана Стојића, па сад кад би се дозволило, да полиција може овако без узрока да уништи вољу толиког народа, онда је то брао газење и непоштовање закона. Ја дакле тражим, да се сад реши и да се Шолуповићев избор огласи за законит.

Аксентије Ковачевић. Ја мислим, господо, да је г. Алекса Поповић само хтео овде, да моју мисао искрене другчије, јер се то види по његовом разговору. Он каже, да сам ја казао, да нема закона, по коме не би могла скупштина решавати. Где сам ја казао господо, — позивам се на скупштину — да нема тога закон. Ја сам казао, да је скупштина лане претресала једном ову ствар, и пошто је решено, знате сами, да скупштина не може сад опет говорити о томе дотле, док комисија по том решењу своје не учини.

У осталом што неки наводе, да је овај или онај тако и тако изабран, као и оно тврђење г. Смиљанића, да је на основу она два сведока донето такво закључење, такође не стоји. Ено акта, која тврде, како је рађено. (Чује се: тако је).

Панта Срећковић. Ја немам ништа да кажем против г. Шолуповића, кога веома поштујем и волим, него држећи се лањског решења, имам да говорим, против те две артије.

Како то изгледа, господо, кад један човек лане каже овако, а садд другчије, — то је права ујдурма, или оно раније, или ово доцније измишљена, и по томе ништа друго не може бити него да комисија ту ствар по одлуци скупштинској извиди. Ја знам један пример, где је један казао једном једно, а час противно томе, па је један расправљајући то уватио јектику, које је истина? Дакле нек се по одлуци лањској нареди комисија, па нека се ово извиди, па ће после скупштина своје учинити.

Известилац Илија Стојановић. Ја мислим, да не би требало да се скупштина и ове године занима претресањем овога питања. Ево решење лањске скупштине. (Чита):

„Да поланик за срез пожешки Јеврем Шолуповић према чл. 7. пословног реда у скупштину не долази, пошто су се појавиле жалбе, како од стране бирачког одбора, тако и полицијске власти, да је агитовања при избору било, а што се тиче жалби, да се одма комисионо извиде, где ће ду и два члана скупштинска по допуни чл. 51. изборног закона учествовати".

Сад друго ништа не треба чинити, него да г. министар по лањском решењу поступи. (Чује се: врло добро, тако да се и поступи).

Министар унутрашњих дела. Ја се нисам десно овде, кад је г. Смиљанић говорио, али сад чујем г. Алексу, где овако говори и то као правник. Ја бих молио у интересу општем, да се пази на изражаје. Нама као правницима не личи, да квалификујемо какво дело као злоупотребу, док о њему не сазнамо праву истину, да ли је тако или не. Један човек тврди једно, а други тврди томе противно. Сад коме ћете веровати? У таком случају једно је заиста лаж, само што је врло тешко сазнати, које је. А још је теже сазнати, шта је истина, кад један исти човек једанпут тврди једно, а после противно томе. Ко може овде да криви среског писара, кад се вели да је на само говорно. Ја нећу овде да га као писара браним, него да говоримо што је право за сваког човека. Нека се дакле све ово извиди, па ћемо онда лако. Ја могу дати уверења свакоме, да ни једног чиновника нећу заштитити, који чини злоупотребу, и који ради будаласте ствари. Ја не желим да сам са будалом ни под једним кровом, а камо ли да говорим.

Напослетку, господо, ма да престаје мандат овог посланика и да нема практичке вредности од тога, ја сам ипак за то, да се одреди комисија, те да се види, до кога је кривица. (Чује се: врло добро. Тако је).

Председник. Чули сте, господо, шта вели г. министар. Је ли свршена ова ствар? (Чује се: хоће ли то одма бити).

Министар унутрашњих дела. Ја нећу да обећам оно, што не могу да учиним. Ако скупштина реши и хоће да се одреди одма комисија за извиђај, онда ћу ја ово одма учинити. (Чује се: врло добро).

М. Кујунџић. Ја држим, господо, да је посланик Глишић казао са свим умесно: „Шта вреди истрага, после смрти!" Ми знамо, да наш мандат кроз

неколико дана истиче, па онда ако ово остане и даље неизвиђено, како ћемо оверити посланика, ком је време прошло? Ми знамо, да је скупштина донела одлуку, да Шолуновић не долази у скупштину нарочито на основу сведодаба, које сами потписници данас као лажне проглашују. Зашто се дакле оклевало, и што да се оклева са извиђајем овакве ствари? Грозно је ово, што се данас јавно у скупштини прочита! Зар и према оваквим појавима да смо равнодушни? Ја бар држим, да је нарочито у интересу онога, који стоји на челу полиције, да се та ствар што пре извиди, да се свему томе уђе у траг, те да се или потпуно скине лага са врхпилаца власи, или да се примерно казни онај, који такву гадну неморалност врши. Ја предлажем даке, да се одмах пошље комисија, па се ово извиди још ових дана, док смо ми на окупу. То захтева од нас не само част посланика, који је лажно оклеветан, и не само част онога среза, који је бирао овога посланика, него је ту заложена и част нас самих, који смо одлучивали да једно место посланичко стоји упражњено, на основу извесних доношења а — не старамо се да се наше одређене комисије дознa и састану, а не тек напменују?

Илија Стојановић. Дозна, ја се слажем с г. Кујунџићем да би требало послати комисију, која би извидила на лицу места: дал је узрок до полицајне власти, која се крији за ствар Шолуновића, и да уђе свему у траг, што је и лане решено; но како ни срез Шолуновића није заступљен, тако би одашиљањем још два посланика у ту комисију била три среза незаступљена; него ја мислим, да г. министар унутрашњих дела нареди сам строг извиђај по скупштинском закључку и чиновника дотичног казни, ако узрок до њега буде и по томе Шолуновић би опран пред светом био

М. Кујунџић. Ја имам 12 посланика, који ће потпомоћи мој предлог да се учини одмах извиђај.

Председник. Има ли 12 посланика, који ће потпомоћи предлог г. Кујунџића. (Чује се: нема). Онда усваја ли скупштина како је прошле године закључено? (Усваја).

Сад имамо неке владине предлоге и молим вас да саслушате.

Изволте читати:

Секретар И. Стојановић чита:

Народној Скупштини.

По тачки 17. правила о српском народном зајму од 1876, која су прописана 10. Маја 1876. збор. (Зборник XXIX стр. 328) на основу законодавне одлуке од 19. Јануара 1876. на су освештана и законом за измирење српског народног зајма од 23. Јуна 1877. год. (Зборник 30. стр. 42) справе и остали прибор за израду државних артија, које представљају новчане вредности, имају се чувати у згради министарства финансије а под затвором са три кључа, од којих један чува министар финансије, други председник државног савета, а трећи један члан скупштине, кога она одреди.

Према овоме, част ми је замолити народну скупштину, да изволи од својих чланова одредити једнога, који ће чувати трећи кључ, од зграде, у којој се чувају справе и остали прибор за израду државних артија, што новчане вредности представљају.

ЗБр. 1166.

У Крагујевцу Јуна 1878.

Министар финансије,
Вл. Јовановић.

Министар финансије. Како је у Београда зграда, у којој се тамо и чувају те справе и прибори, који новчану вредност представљају, то би потребно било, да скупштина одреди једнога свога члана, код кога ће кључ зграде према закону о народном зајму на чувању бити, те се то с тога и предлаже, да једнога одредите.

Председник. Молим скупштину да реши, коме ће се члану кључ дати.

А. Поповић. Ја предлажем, да се тај кључ да архимандриту Н. Дучићу.

Аксентије Ковачевић. Ја држим, да би требало законом јасније то уредити, јер се сада само то каже, да чувар кључа буде поред осталих и члан скупштине, а нема предвиђено, кад тај члан престане бити посланик, коме ће кључ дати.

Министар унутрашњих дела. На то је јасно. Он остаје за време чувар кључа до друге скупштине и дотле, док се други изабере за то.

Председник. Дакле да изаберемо једно лице које треба да буде из Београда, где је каса. Ја мислим, да није закону противно, да може бити и владин посланик. (Чује се: хоћемо г. Дучића).

А Ковачевић. Ја мислим да је ред, да се узме за тај посао народни посланик, кад је то и по закону, јер поред тога члана скупштинског, чувају кључеве од те зграде и два чиновника и с тога мислим, да одредимо за тај посао М. Терзибашића. (Чује се: Терзибашића, други Дучића, а трећи проту Јакова).

М. Кујунџић. Хоће ли овај чувар имати дијурне, ако није из Београда? — Онда би смо још некога предложили.

Председник. Како неки хоће да то буде г. Дучић, а неки г. Терзибашић, то ћу ја поставити питање; ко је за г. Дучића, тај нека дигне руку.

Министар унутр. дела. По парламентарном реду онај, који је од њих двојице први предложен био за кандидата сматра се као предлог, и мени се чини, да је г. А. Поповић предложио први г. Дучића, дакле питање треба поставити, ко је за предлог тај нека седи, а ко је против нека устане.

Председник. Дакле ко је за г. Дучића, тај нека седи, а ко је против нека устане. (Не зна се где је већина). Онда ћемо обратно. Ко је за предлог нека устане а ко је против тога нека седи. (чује се: већина седи.) Други није.) Кад се ни сад није могло сазнати, где је већина онда ћемо презивати по списку и које за предлог да буде г. Дучић, тај нека каже за, а ко није нека каже против.

Архим. Дучић. Ја благодарим поштованим посланицима, који су за мене дали глас и тиме ме почаствовали, али пошто ја могу и осуствовати, то нека буде г. Терзибашић.

Илија Стојановић. Ја питам коме ћемо сад кључ дати? и кад ће мо га дати?

Председник. Кључ ћемо дати г. Терзибашићу овде пред вама и ствар је с тим свршена.

Сад је на реду предлог о дијурни г. Ковачевића посланика. (Чује се: Нека се чита.)

Секретар А. Стевановић чита:

Народној Скупштини.

17. Маја 1876 године примио је г. Аксентије Ковачевић, као члан скупштинског одбора у Београду, а на основу уверења које му је истога дана дао председник скупштинског одбора, једну хиљаду (1000) гроша пореских из главне државне благајне у име дијурне од 1. Априла до 20. Маја 1876. године или за 50 дана.

Исто тако примио је г. Ковачевић 2. Јануара 1877. године на основу уверења које му је тога дана издао подпредседник скупштинског одбора, једну хиљаду и три стотине (1300) гроша пореских из државне благајне као дијурну за време од 29. Октобра 1876. до 5. Јануара 1877. г. или за 69 дана.

По првом уверењу примио је г. Ковачевић дијурне више за 30 дана од 17. Априла до 17. Маја 1876 године, а то што за све ово време није био у Београду него у Бечу, где је као одређени комесар примао разне војене набавке.

А по другом уверењу примио је г. Ковачевић више дијурне за 39 дана од 20. Новембра до 29. Децембра 1876. године, а то што и у овом времену није био у Београду него у Чешкој, где се као одређени комесар бавио око прихања војеног одела.

На овај начин г. Ковачевић је примио за 69 дана а у суми 1380 гр. пореских више дијурне, него што је требало, а то је примио, што је за све ово време био на страни а не у Београду, па му је за то време које је на страни провео, издавана одвојена дијурна из министарства војеног, а за рачун лиферената.

Кад је министарство финанције сазнало о овој дијурни, коју је г. Ковачевић више него што треба изузео, оно је тражило од г. Ковачевића да му речену суму од 1380 гроша пор. поврати, но он је 10. Октобра 1877. године протоколно изјавио: да изузету дијурну из главне благајне за горње време не може да врати а то поглавито с тога, што она друга дијурна, коју је за време бављења на страни примио из благајне министарства војеног, није пала на терет државне благајне него на терет лиферената.

Саопштавајући предложено народној скупштини имам част у интересу рачунске и контролне тачности замолити је, да изволи решити: да ли г. Ковачевићу, за једно и исто време поред дијурне, коју је као примаоц лиферација добио од лиферената, може припасти и из државне благајне обична посланичка дијурна као члану скупштинског одбора, у коме одбору за то време није био.

Бр. 4827/77.

28. Јуна 1878. године
у Крагујевцу.

Министар финанције
В. Јовановић.

Председник. Овај предлог да упутимо законодавном одбору. (Чује се: да се сад реши). Треба, према постојећем пропису, најпре одбору да упутимо, па ћемо после решити. Нек иде законодавном одбору. (Усваја се). — Има предлог и о дијурни посланика Уроша Кнежевића. Нека и ово иде одбору законодавном. (Усваја се).

Има интерпелација г. Алексе Поповића на председника минист. савета којом пита кад ће ванредно стање престати; да ли влада смера нове изборе под редовним или ванредним стањем извршити; даље пита, да му објасни, како мисли влада, да ће се измирити ванредно стање у земљи са слободом избора и како ће се овај уставни акт извршити кад су многи уставни закони који са њим у вези стоје, обустављени?

Заступник председ. минист. савета министар правде. Кад ће ванредно стање престати, о томе је питању као и другим законима, који су издати на основу члана 56. устава у ванредном времену, поднесено вама и чини ми се да је то у трећој тачки указа, па пошто се ово реши, видеће се и то.

Ова друга два питања, како се смерају чинити нови избори и како ће се слагати ванредни закони са изборима ја имам да кажем, да о томе нисмо имали кад ни мислити. И тако ја мислим, да се са овим посланик г. А. Поповић може задовољити.

А. Поповић. Ја молим, да ви кажете онда кад смислите, јер ја не могу бити с тим задовољан.

Заступник пред. мин. савета мин. правде. Ја вам кажем, да о томе нисам мислио. Међутим разуме се само по себи, да се не може казати унапред о ономе што се није мислило и радило но кад ово питање дође на ред онда ћемо мислити а ви што имате онда и говорите. (Чује се: на дневни ред).

Председник. Дакле на дневни ред. (Усваја се). Сад имамо једно питање од посланика У. Кнежевића на г. Министра војног. (Чује се: није ту Урош. Нека остане док и он дође). Онда чујте предлог посланика Николе Милосављевића који је на реду.

Секретар И. Стојановић чита:

Народној Скупштини.

Свуда у нашим крајевима Србије колико толико снабдевено је путовима, а срезови студенички, и јошанички, који су великим планинама Чемерном, Ђаковом, Кобасицом и Конаћником одвојени и који су по себи врлетни и кршевити предели, баш никакови путова немају, сем две козје путање једна преко планине Ђакова а друга Кобасица, куда се на коњу нарочито зими ни пуни 50 ока по више пута празног коња превести не може, а мање батерија или какова кола проћи; куда је народна вуча и комора за сво ратно време морала из Крагујевца на Рашку преносити храну и друге војене потребе. Патњу народну и трошкове због тога што путове немају тешко је описати; као што сам више напоменуо тај крај одовуда планинама а одонуда границом одвојени су од сваког саобраћаја, а где тога нема онде нема ни живота у народу.

Но кад сам слушао г. Александра Николића пуковника и команданта левог крила јаворског кора, који је познат да је од струке инжињерске, каже за тај пут да се направи државу не би коштао више од 10.000 дуката, уз то кад би дала две чете пионира и алата; па пошто то неће државу много коштати, а да не би тај народ забачен и одвојен од други народа у нашој Србији остао, предлажем: да се пут од Крагујевца до Рашке уз Ибар просече и направи, који ће и у војеном погледу државе од велике користи бити.

1. Јула 1878. године
у Крагујевцу.

Никола Милосављевић
народни посланик.

Председник Овај предлог упућује се законодавном одбору. (Усваја се). Имамо две изјаве и поздрава од наше браће из ослобођених предела, саслушајте их.

Секретар Илија Стојановић чита:

Народној Скупштини

Крагујевац.

У оковима турског варварства, ми смо пет векова горко стењали и трпили од свог крвног непријатеља све оно, што је најпосле и целом свету загрозило.

Ми смо пет векова стегнути оковима ропства жељно погледали на вас наша љубазна и драга браћо, да нас ви избавите и Богу хвала сво дође суђени дан видимо оно, што не беше суђено нашим прецима да виде, а то је: Слобода, Једнакост, Братство и Присаједињење наше са мајком Србијом.

Ми смо избављени. Ми немамо сада паша, кајмакама, кадија, јузбаша, мулазима, буљукбаша, бимбаша и заптија нити ће мо Турцима плаћати индију, незамију, беглук, ћумрук, десетак и друге глобарије.

За све ово ми смо благодарни Његовој Светлости нашем витешком Господару Милану М. Обреновићу IV., његовој мудрој и родољубивој влади, вама представницима народним, војсци српској и свој браћи нашој у Србији.

Благодарећи Светлом Господару, влади, вама, војсци и свој браћи нашој у милој нам Србији ми овом приликом у име народа среза рачинског у округу врањском, као преставници његови сретни смо што први после збаченог ропства, можемо као слободни синови српски једногласно честитати рад српске скупштине молећи Бога да ви браћо у слози и љубави између себе и доказаној верности према династији *славних* Обреновића продужите рад на понос и срећу свеколиког Срства и у то име радосно узвикујемо: Живео Милан М. Обреновић IV. наш Светли Господар, живила наша Светла Госпођа Наталија, живио наш Светли наследник престола Александер, живила влада Светлог нашег нам Господара, живила скупштина, живила војска и цео народ српски.

Свештеник преображенски Тома Марковић, Радовнички Риста Михајловић, кађурски Аритон Стефановић, кликовчески Манасија Митровић, кметови клиповачки Станоје Стојковић, лукавачки Стаменко Стојковић, требишински Станоје Стаменковић, вогањачки Бошко Јовић, брезовачки Пеша Младеновић, шапначки Риста Митровић, коћурски Стојко Крстић, ћурковачки Цика Ристић, стајовачки Златан Ристић, преображенски Јовица Јокановић, чланови: Илија Крстовић, Цветко Стевановић, Станко Цветковић, Станко Николић, Дејан Стаменковић, барбачке општине: Анта Марчиковић, Станисав Ђерић Крста Мићин, Јован Стошић. Св. Петачке општине, Стојко Митровић, Илија Јовин, Анђелко Илин, Брезовачке општине Недељко Павловић, Стојан Станковић, Бојко Михајиловић, Стаменко Илић, Шајначке општине: Недељко Јовановић, Атанас Цветковић, Коћурске општине: Милан Стевановић, Марко Стошић, Стаменко Анђелковић, Симон Ђорђевић, Луковачке општине: Мијалко Ђорђевић, Дода Куминац, требишничке општине.

ТЕЛЕГРАМ

НАРОДНОЈ СКУПШТИНИ, КРАГУЈЕВАЦ.

Големо село, 30. јуна, 1878. год.

Велештована браћо и представници Србије!

Жеља Ваша као и врлог и великог Књаза Србије божијом помоћи и издржљивости братског нам народа српског ми се данас налазимо у слободи и заједници мајке нам Србије, за чим смо тежили од како су се наши врли и незаборављени дедови отргли турскога мача, да се с рођеном братском руком загрлимо и братски као права и једнокрвна браћа Срби здружимо.—

С тога вам честитамо племенити и честити општи рад, да га у овим и оваким тренутцима увенчате братском слогом и љубављу с назорима означеним у престолној беседи драгог нам и великог владаоца и његове владе.

У име народа среза полањичког округа врањског, начелник срески, М. Бабић, председници општина главни у име 70 села, општине тасовачке, Ст. Стевановић, општине прибојске, Пешан Динић, општ. мошаничке Трајко Величковић, општ. јововачке, Мијалко Димитријев, општ. куновачк. Пеша Стеванов, општ. г. јабуковачке Таса Ђорђевић, општ. градињанске Мата Ђорђевић, општ. власачке Анта Стојиљковић, општ големожелске Диса Петковић, општ. смиљевачке Јован Илић, општ. липовачке Зумбе Сулиман, Сали Алил Ајдар Бељур, за свештенство протопоп полањички Симон Стојковић.

(Скупштина се одазва са: Живили).

Председник. Ове изјаве као и остале штампаћемо. (Усваја се).

Остају нам још неке молбе и жалбе. Ако желите, можемо их исказати у кратко, у изводу. (Усваја се).

Секретар Ил. Стојановић: Павле Векецки учитељ, моли да му скупштина и оних 26 година проведених у српској школи с оне стране призна;

Милоје Милојковић из Књажевца моли, да му се плати кирија за заузета два дућана у којима је станица од почетка узетих на док престане потреба, наводећи да је сирома и погорелац;

Љубомир П. Молеровић предс. општине врачевићке среза колубарског окр. ваљевског тражи, да се министар унутр. дела одговорности подвргне, што му није дао задовољења на жалбу противу пресуде комесара вашара доњо-топличког, којом је осуђен на 10 дана затвора;

Јован Симић трг. из Осипаонице окр. смедеревског моли народну скупштину да му се опрости аренда за брод љубичевски у 6721 гр. пор., коју правительству дугује с тога, што је тада било ратно доба, па ништа зарадио није.

Марјан Нешић из Плане окр. смедеревског, понавља своју жалбу противу Јоце Петровића из Паланке што му је продао имање;

Јелена жена пок. Петра Шаркића учитеља моли за издржање;

Катарина удова пок. Михаила Анђелковића суплента моли за пензију;

Павле Н. Стошић из Паланке, жали се против суђења општинског суда;

Алекса Шимић, из Београда жали се како је неправедно изгубио парницу на судовима против Ђорђа Маленића. Моли да се то извиди и њему задовољења даде.

Мита Миладиновић из Параћина моли да му се олакша народни зајам да по разрезу сав не плати наводећи да је кмет пристрастно исти на њега разрезао и да му је многа реквизиција узета;

Сретен Јевтовић, трг. из Ужица моли да му се исплати пиринач који је дао за храну војске; и

Петар Петровић, тежак из Бранковине окр. ваљевског моли скупштину да му да задовољења по његовој жалби на касациони суд, коју је још 1875 год. поднео, јер никаквог решења није добио.

Председник. Све ове молбе и жалбе упућују се дотичном одбору. (Скупштина усваја.)

Састанак је овај закључен и заказујем седницу за сутра у 8 сати пре подне. На дневном реду биће они привремени закони, које је влада по овлашћењу издала.

Састанак је овај трајао до 12 сахати.

САСТАНАК VI.

2. Јула 1878. године у Крагујевцу

ПОЧЕТАК У 8 ЧАСОВА ПРЕ ПОДНЕ.

ПРЕДСЕДАВАО

Д. Матић.

Присуствовали сви министри.

Председник. Састанак је отворен. Можемо по пословнику протоколе читати и ако сви посланици нису дошли. Међу тим сви ће доћи. Изволте саслушати.

Секретар Панта Савић чита протокол четвртог састанка.

Председник. Чули сте протокол, има ли ко шта да примети?

Арх. Дучић. Молим вас ја имам. Ја сам казао да се слажем са адресом. То је главна мисао. То није дошло у протокол. Сем тога, тамо где се говори о Немањиној дедовини нису казане побуде зашто сам тако казао. То је главно, то је требало да уђе у протокол.

Секретар П. Ј. Савић: Ми, секретари, не можемо бележити све побуде, него само предлоге о ствари и закључења; а побуде и остале појединости наћи ћете у белешкама стенографским.

Јов. Бошковић библиотекар. Онде у оном предлогу где се каже, да се обезбеди на тај начин трајни мир и поредак, треба да се каже: трајни мир и правни поредак, јер је та реч баш нужна.

Секретар П. Ј. Савић: Ту примедбу усвајам и додаћу у протоколу.

Председник. Добро господо то ће се исправити.

Има ли још ко шта да примети. (Нема.) Дакле усваја се протокол. (Усваја.)

Сад је на дневном реду као што знате извештај законодавног одбора о оним привременим законима, који су издани за време рата.

Изволте господин известноче прочитати извештај одборски.

Известилац В. Мацаревић чита извештај:

Народној Скупштини

Законодавни одбор прегледао је владин предлог под насловом: закон о узимању на знање и одобрењу привремених закона и наређења изданих за време кад скупштина није била сакупљена, од 18. Августа 1877. до 12. Јунија 1878. год. и прегледао је и наређења и законе, о којима предлог говори, и прилоге, који се у предлогу спомињу, па је нашао: да су и наређења и закони изазвати потребом, да су на основу закона и устава издани, да стоје прилози о којима предлог говори и да је све добро урађено, за то одбор предлаже скупштини:

1. Да наређења у члану I. приме знању;
2. Да наређења у члану II. одобри;
3. Да одобри да закони у претходним члановима на знање узети или одобрени, који се при коначном закључењу мира не могу због прелазног стања указом прогласити да су престали, остану у важности и после рока у њима самим означеног, но само за време прелазног стања, т. ј. док међународна или српско-турска комисија обележи нову границу, а најдаље за три месеца од дана Књажеве прокламације о коначном закључењу мира, после кога рока престају важити по самом овом закону, и најпосле,
4. Да одобри да осам закона о којима се говори у члану IV предлога важе све дотле, докле се законодавном влашћу другче не определи.

28. Јуна 1878. године
у Крагујевцу.

Известилац: **В. Д. Мацаревић**

Председник одбора: **Д. Голубовић.**

Чланови:

Ж. Душљанић, Аксентије М. Ковачевић, Павле Самуровић, Ј. Пр. Стевановић, Живко Недић, Рака П. Кукић, Ј. Ђ. Авакумовић.

Председник. Чули сте извештај одборски. По пословном реду најпре имам упитати, има ли ко у опште о овој ствари да говори. (Нема.)

Сад изволте читати члан по члан, па што ко имао буде да примети, он ће казати.

Известилац В. Мацаревић чита:

Народна скупштина прима на знање следећа наређења која су издата на основу законских и уставних овлашћења, и то:

1., Указ од 27. Новембра 1877. године, (зборник 32 стр. 124), којим је проглашено ванредно стање у срезу лепеничком и јасеничком округа крагујевачког, због побуне једног дела другог лепеничког батаљона, и којим је уведен у важност за оба ова среза војни суцки законик од 8. Априла, 17. Јунија 1876. (Збор. XXIX. стр. 477 до 623) са својим додатцима од 11. и 23. Августа 1876. (Збор. XXIX. стр. 662. и 664).

Председник. Има ли шта ко да примети. Нема.) Усваја ли се. (Усваја.)

Известилац В. Мацаревић чита 2. тачку:

Указ од 27. Новембра 1877. (Збор. 32. стр. 126) којим је за савлађивање побуне дато овлашћење команданту шумадијског корпуса генералу г. Јовану Бели-Марковићу, да ванредно стање, које је указом од истог дана проглашено за лепенички и јасенички срез, може распрострети и на поједине округе или места у целом кругу свога корпуса; да може дићи све потребне му делове народне и стајаће војске, и да сваког чиновника и званичника војних, грађанских и општинских власти за нетачно или неверно вршење наредаба, може заменути другим у њиховој дужности.

Председник. Има ли ко шта да примети. — Нема. Дакле усваја се? (Усваја.)

Известилац В. Мацаревић чита:

3., Указ од 27. Новембра 1877. г. (Збор. 32. стр. 129.) којим је дато овлашћење команданту шумадијског корпуса генералу г. Бели-Марковићу, да у случају потребе може на цељ умирења појављене побуне узајети до 500 дук. нес. из окружних и срезких каса у кругу његовог корпуса, из кредита на ванредне потребе целог правителства, па о трошењу ове суме да положи рачун Кнезу.

Председник. Има ли ко шта да примети на ову тачку? (Нема) Дакле усваја се? (Усваја).

Известилац Мацаревић чита:

4., Решење од 30. Новембра 1877. (Зб. 32. стр. 132), да престају важити оба указа о овлашћењу генерала Бели-Марковића од 27. Новембра 1877., које није ни употребљено.

Председник. Усваја ли се ова тачка? (Усваја.)

Известилац В. Мацаревић чита:

5., Прокламацију рата за ослобођење и независност, од 1. Децембра 1877. (Српске званичне новине од 1377. бр. 262) (Зб. 32. стр. 133.)

Председник. Усваја ли се и ова тачка? (усваја).

Известилац Мацаревић чита:

7., Указ од 1. Децембра 1877. год. (Зб. 32. стр. 162) којим се оглашује да је указ од 27. Новембра 1877. год. о проглашењу ванредног стања у лепеничком и јасеничком срезу окр. крагујевачког замењен указом од 1. Децембра исте године, којим је проглашено ванредно или ратно стање у свој Србији.

Председник. Има ли ко шта да говори о овој тачки? (Нема). Дакле усваја се. (Усваја).

Известилац В. Мацаревић чита:

8., Правила за управу ослобођених предела издата министром просвете чланом владе у главноме стану од 23. Декембра 1877. године. (Зборн. 32. стр. 239.)

Председник. Усваја ли се ова тачка? (Усваја).

Известилац В. Мацаревић чита:

9., указ од 24. Децембра 1877. (Српске новине од 1877. бр. 282.) (Зб. 32. стр. 242) којим се народна скупштина за 1877. годину сазива на дан 30. Децембра а уједно и одлаже за шест месеци, тако, да се састане 24. Јуна 1878. год. ако се неби пре сазвала.

Председник. Чули сте и ову тачку, има ли ко шта да примети? (Нема.) Усваја ли се? (усваја).

Известилац В. Мацаревић чита:

10., Указ од 23. Маја 1878. (Срп. Нов. од 1878. бр. 116) (Збор. 32. стр. 320) којим је редовна народна скупштина за 1877. годину одложена указом од 24. Децембра 1877 за 24. Јуни 1878. године, сазива на тај дан у Крагујевцу.

Председник. Усваја ли се ова тачка? (усваја.) Сад долази члан II. Изволте г. известноче читати чл. II.

Известилац В. Мацаревић чита:

Члан II.

Народна скупштина у смислу чл. 56. устава одобрава следећи привремена наређења, која су издата за време, када скупштина није сакупљена била и то:

1., Указ о буџету за претходну ратну спрему од 18. Августа 1877. г.

Председник. Има ли ко шта да говори о овој ствари?

Паита Јовановић. Молим вас, од свију ових закона привремених, који су скупштини неки на знање а неки за одобрење представљени, печатани су сви, само ови у члану II. чод 1, 2, 23, 24, 31 и 37 приложени су, а ни у предлогу владином ни у одборском извештају не каже се шта је то. Сад како можемо ми решавати о ствари непознатој и необјашњеној? Бар што се мене тиче, не бих могао дати гласа, ја бих се уздржао од гласања.

Ми знамо да постоји редовни буџет, да постоји ванредни буџет, сад какви су ово буџети, да ли је ово што мимо редовног или ванредног буџета, то треба да знамо; ако је ово само распоред постојећих буџета по закону,

не треба да решавамо; а ако је нешто друго, треба да нам се најпре објасни и разложи, па онда да решавамо.

По овоме настала је тајна седница.

Председник. Сад да продужимо јавну седницу. Имам да споменем да су у другом члану тачке под 1 и 2 усвојене у тајној седници.

Сад прелазимо на трећу тачку члана II.

Известилац В. Мацаревић чита:

3., Привремени закон од 27. Октобра 1877. год. (Српске званичне новине од 1877. г. бр. 238) (Зб. 32. стр. 103) да се државне власти по буџету од 187°/, рач. године управљају и даље док се народна скупштина не сазове, а најдаље до краја календарске 1877. год."

Председник. Усваја ли скупштина ову тачку? (усваја). Даље.

Известилац Мацаревић чита:

4., Указ од 24. Новембра 1877. год. (Зб. 32. стр. 124.) којим се поред проглашења ванредног стања у срезу лепеничком и јасеничком окр. крагујевачког као што је споменуто напред у I чл. тач. 1. уведен у важност за оба среза војно судски законик од 8. Априла, 17. Јуна 1876. г. (Зб. XXIX. ст. 477—623) са својим додатцима од 11. и 23. Августа 1876. (Зб. XXIX. стр. 662 и 664).

Председник. Усваја ли скупштина ову тачку? (усваја).

Известилац чита:

5., Привремени закон од 1. Децембра 1877 год. (Српске Нов. од 1877. бр. 262.) (Зб. 32 стр. 139.), којим се опет уводи у важност за сву земљу војено судски законик од 8. Априла, 17. Јуна 1876. г., (Зборн. XXIX. стр. 477—623) са својим додатцима од 11. и 23. Августа 1876. г. (Зб. XXIX. стр. 662 и 664).

Прадседник. Усваја ли се? (усваја.)

Известилац чита:

6., Привремени закон од 1. Децембра 1877. г. (Срп. Нов. од 1877. г. бр. 262) (Зб. 32. стр. 141) којим се законска определења за кажњење кривица војника у добровољачким четама од 11. Јуна 1876. г., (Зб. XXIX. стр. 464) наново уводе у важност на и на устаничке чете распростиру.

Председник. Усваја ли се брађо? (Усваја.)

Известилац чита:

7. Привремени закон од 1. Децембра 1877. г. (Српске Нов. од 1877 г. бр. 262) (Зб. 32. стр. 142.) којим се закон о преком суду од 18. Јуна 1877 год. (Зб. XXIX. стр. 634—643) опет уводи у важност и у њему додаје чл. 7 за дела која се у место преком, могу предавати војеном суду и укида чл. 18. о мањем броју судија за решавање у касац. суду, но што је прописано његовим устројством.

Председник. Усваја ли се. (Усваја.)

Известилац чита:

8., Привремени закон од 1. Децембра 1877. (Срп. Нов. од 1877. бр. 262 (Зб. 32. стр. 146) којим се на ново уводи у важност закон од 17. Јуна 1876. год. (Зб. XXIX. стр. 440) о употреби чиновништва и свештенства на војну службу за време рата.

Председник. Усваја ли скупштина ову тачку. (Усваја).

Известилац чита:

9., Привремени закон од 1. Децембра 1877. (Срп. Нов. од 1877. бр. 262) (Зб. 32. стр. 148.) по коме се сваки чиновник због неуредног и неверног понашања у служби или ван ове за време трајања оглашеног ванредног стања, може уклонити са звања и одредити на вршење друге дужности

Председник. Усваја ли скупштина? (Усваја).

Известилац чита:

10., Привремени закон од 1. Децембра (Срп. Нов од 1877. г. бр. 262 (Зб. 32. стр. 151.) о продужењу рокова плаћања у грађанским потраживањима према дужницима, који су војници, или који врше какву војену дужност изван места сталног пребивања.

Милан Кнежевић. Ја бих молио владу да одговори, да ли ће она још ове скупштине поднети какав предлог о продужењу рокова плаћања?

Заступ. пред. минист. савета министар правде. На овом месту овде, само је питање, да ли скупштина налази, да је ово радња уставна и умесна, а за оно, шта ће сутра бити, то је са свим друго питање, које ће после доћи.

Председник. Усваја ли скупштина? (Усваја.)

Известилац чита:

11. Привремени закон од 1. Дец. 1877. (Срп. Нов. од 1877. бр. 262) (зб. 32 стр. 154), којим се уводи на ново у важност закон о надзору државних власти над радњом општинских власти за време рата од 17. Јуна 1876. (Зб. XXIX. стр. 443.)

Председник. Усваја ли се ова тачка? (Усваја.)

Известилац чита:

12. Привремени закон од 1. Дец. 1877. (Срп. Нов. од 1877. бр. 262.) (Зб. 32 стр. 156), којим се наново уводи у важност закон о издржавању породица сиротних војника и добровољаца за време рата од 17. Јуна 1876. (Зб. XXIX стр. 671.)

Председник. Усваја ли скупштина? (Усваја.)

Известилац чита:

13. Привремени закон од 1. Дец. 1877. (Срп. Нов. од 1877. бр. 262.) (Зб. 32 стр. 158) којим се уводе у важност законска определења о уређењу војених пошта од 23. Дец. 1876. (Зб. XXIX стр. 671.)

Председник. Усваја ли скупштина? (Усваја.)

Известилац чита:

14. Привремени закон од 1. Дец. 1877. (Срп. Нов. од 1877. бр. 262) (Зб. 32 стр. 160), којим се уводе у важност законска определења о уређењу војних телеграфа од 23. Дец. 1876. (Зб. XXIX. стр. 672.)

Председник. Усваја ли скупштина? (Усваја.)

Известилац чита:

15. Привремени закон од 1. Дец. 1877. (Зб. 32 стр. 164) о овлаш-

ћењу министра војеног, да може предложити Књазу ради наименовања допуњујући број официра, потпоручника до 50.

Председник. Усваја ли скупштина? (Усваја.)

Известилац чита:

16. Привремени закон од 1. Дец. 1877. (Срп. Нов. од 1877.) (Зб. 32 стр. 166) о широј војној обвези, т. ј. о сходној војној служби или услузи оних лица, која су због старости или неспособности ослобођена од личног служења у војсци.

Председник. Усваја ли се? (Усваја.)

Известилац чита:

17. Привремени закон од 1. Дец. 1877. (Срп. Нов. од 1877. бр. 264) (Зб. 32 стр. 169) о послузи војске, т. ј. о употреби приватних зграда за становање војске или смештиште ратних установа и о употреби приватних и општинских намештаја, алата, посуђа и др. као и о народној вучи по правилама, која војни министар пропише.

Алекса Поповић. И ако је овај закон на отпову устава издан, мени се чини да је неправедан, што није одређена накнада за заузете зграде оним, који су од истих приход као једини ужитак имали и за то сам да се даде накнада сиромашним људма за заузете грађевине.

Министар војени. Било је неколико молаба о томе.

Панта Свећковић. Истина лепо каже г. Алекса, и ја би се с њим сложио, али шта ћемо радити са онима који су сиротни па су пак пшли на границу и погинули. Ко би толикима паплаћао накнаде.

Ја сам за то, да се никоме не даје ништа.

Петар Стевановић. Ја држим, да је са свим умесна примедба г. Алексина, јер ја знам једну сиротну породицу, којој је узета зграда од које је она живила, на јој ништа није накнађено.

Заст. председника мин. савета министр правде. Г. Алекса говори овде, како би требало да је још прописано, да се накнада некима да. Но господо, није овде сад питање, о томе, шта би још требало наредити, него је питање о томе: Да ли је влада уставно поступила, што је оваково наређење издала. Међутим питање, како ће бити доцније и шта би се још имало наредити с овим није пресечено, и може се уредити предлогом ако хоћете, а сада само ово има да се одобри. (Чује се: Врло добро.)

Алекса Поповић. Пошто је министар споменуо моје име то да одговорим г. министру: Да ја нисам споменуо, да ово није уставно, него сам казао, да је неправо. Што се тиче питања, да је закон по уставу ја то потпуно признајем.

Министар војни. Ја се слажем са г. Алексом, да управне власти, које су узимале те зграде, нису требале да узимљу зграде, које служе за издржавање породице. И ја сам имам два случаја где су се људи жалили. Један из Ћуприје, а један из Ужица и доказало се да једна удовица од прихода узете зграде живи, па сам у оба случаја објаснио, да власти од таквих људи не узимљу, јер у закону је казано, да се узима само у оволико, колико не смета да се може живити.

Заст. председ. мин. савета министар правде. Влада има да се огради овде од речи, која је изустила, као да је „уставно или неправо.“ То се не може примити јер влада, као год што је водила бригу да закон буде уставан, тако је исто старала се да његова наређења буду праведна и умесна. Но може се питати само: да ли је закон умесно извршиван. Ви сте чули одговор г. министра војеног и ја у колико сам разумео, он се слаже са г. Алексом о смислу, у коме треба закон да се примењује.

Алекса Поповић. Ја сам измирен са објашњем г. министра војеног, који каже, да се зграде узимљу само од оних, који не живе искључиво од тога а да се узму на одговор они, који су тај закон злоупотребили.

Заст. председ. мин. савета министар правде. Од стране владе тражи се да скупштина одобри да је закон уставан и праведан.

Председник. Усваја ли скупштина и ову тачку као што је? (Усваја.) Ајдемо даље.

Известилац чита:

18. Привремени закон од 8. Децембра 1877. (Срп. Нов. од 1877. бр. 282.) (Зб. 32 стр. 216) по исправци од 27. Јануара 1878. Срп. Нов. бр. 27 о изменама и допунама у војно-суцком законику од 8. Априла, 17. Јуна 1876. (Зб. XXIX стр. 471—623) а на име: §. 2, 4, 6, 12, 13, 14, 21, 42, 64, 68, 69, 76, 81, 85, 120, 121, 124, 125, 138, 155, 160, 202, 206, 245 и 270.

Председник. Усваја ли се? (Усваја.)

Известилац чита:

19. Привремени закон од 8. Дец. 1877. (Срп. Нов. од 1877. бр. 276.) Збор. 32 страна 230 о војној куповини на почек стоке за храну војске, пића за војску и сточне хране за време рата.

Председник. Усваја ли се? (Усваја.)

Известилац чита:

20. Решење министарског савета од 12. Дец. 1877. да поред пића улази и куповина соли за војску у закон о куповини на почек које се прилаже под ·/. 20. –

Председник. Усваја ли скупштина ову тачку? — (Усваја.)

Алекса Поповић. Ја од које стране не усвајам.

Известилац чита:

21. Решење министарског савета о овлашћењу војних власти за узимање војних потреба у ослобођеним пределима, — од 12. Децембра 1877. год. које се прилаже под ·/. 21.

Председник. Усваја ли скупштина? (Усваја.)

Известилац чита:

22, Привремени закон од 24. Дек. 1877. (Срп. Нов. од 1877. бр. 284. зб. 32 стр. 243 да се државне власти управљају по буџету од 1876/, и у 1877/, рачун. години до решења народне скупштине одложене најдаље до 24 Јуна 1878. године.

Председник. Усваја ли скупштина? (Усваја.)

Што се тиче 23 и 24 тачке, оне су усвојене у тајној седници. Чујте 25-ту тачку.

Известилац чита:

25. Привремени закон о уређењу ослобођених предела од 3. Јануара 1878. (Срп. Нов. 1878. бр. 7.) (36. 32 стр. 250), по исправци од 11. Јануара 1878. (Срп. Нов. од 1878. год. бр. 9.)

Урош Кнежевић. Што се тиче уређења ослобођених земаља, ја би желио, да влада уреди колико је могуће више по нашим законима, који постоје у овој земљи, како не би између њих и нас било разлике.

Заступник министра председника министар правде. Ја би желео само да г. Урош каже, разуме ли он то за досадање законе, или за будуће.

Урош Кнежевић. Не досадање, већ у будуће.

Министар правде. Кад је тако о томе ће бити говора у члану 4. овог закона.

Известилац В. Мацаревић чита 26. тачку.

Привремени закон од 20. Јануара 1878., којим се наређује, да се данак за прво полугође 1878. год. почне купити од 1. Фебруара и сав најдаље до половине Марта исте године преда државној благајни.

Скупштина га усваја.

Известилац чита 27. тачку.

Привремени закон од 24. Јануа 1878. год. о продужења увођења државних прихода за 1876/7 рачун. год. у дневник код окружних каса до 1. Априла, а код главне касе министарства финансије до 1. Маја 1878. год.

Скупштина га усваја.

Известилац чита 28. тачку.

Привремени закон од 28 Јануара 1878. год., којим се од 12. Новембра 1877. год. као дана наређења мобилизације војске, па до свршетка демобилизације, обуставља плаћање путних и подвозних трошкова одређених у закону од 21. Фебруара 1864. свима официрима и у опште чиновницима, званичницима и служитељима и војног и грађанског реда, који се одреде на вршење војене дужности.

Скупштина усваја.

Известилац чита 29. тачку.

Законска спредељења о одличијама за независност и ослобођење од 15. Фебруара 1878. год.

Скупштина усваја.

Известилац чита 30. тачку.

Привремени закон од 15. Фебруара 1878. год. о новом допуном броју официра потпоручника до 83 и о томе да официрски чинови по закону од 1. Децембра 1877. до 50 и по овоме до 83 не могу се попуњавати, ако се који од тих чинова упразни по престанку ратног стања.

Скупштина усваја.

Известилац чита 31. тачку.

Указ од 3. Маја 1878. год. о ратном буџету за Јануар 1878. године, који се прилаже под ⁄.

Скупштина усваја.

Известилац чита 32. тачку.

Закон о привременом управном поделењу и снабдењу са властима ослобођених предела, од 14. Маја 1878. год.

Димитрије Катић. О закону, који је подан не могу ништа да говорим, зато, што је у уставу предвиђен. Но у члану 5. тога закона казато је: (чита)

„Досадањи чиновници, који се одреде, да врше дужности кога од ових звања, примаће своју досадању плату од надлежателства, где су стални чиновници или пензију, а поред те плате или пензије имаће додатке годишње:

1. Окружни начелници и вел. судије по 250 талира.

2. Окружни касиачеји, лекари и инжињери по 150 талира.

3. Срески начелници, среске судије и управитељ казненог завода по 200 талира.

4. Сви писари окружни, срески, полицијски, судски и т. д. по 150 тал.

На како знам да је наше финансијско стање врло оскудно, то не би било за то, да се ником даде ма каква накнада.

Ја сам дакле мишљења, да се изостави и више не даје ником никакав додатак.

Заступник мин. председника, мин. правде. Молим вас господо, то може после да се уреди, а ми сад тражимо, да скупштина одобри овај закон, који се односи на оно, што је било, и што можемо, ако сте баш вољни, објаснити, на ће те видити, да је то морало тако бити. Али мислим, скупштина и без тога може уважити то што је било, а за даље како се договоримо. У осталом, то није баш тако давно било, кад је излазио тај закон, од 14. Маја. Дакле, ако желите да се у напредак то промени, онда о томе после, кад дође на ред, да се посаветујемо, а за сад тражимо да се одобри ово како је рађено. (Чује се: одобрава се).

Алекса Поповић. Ми се у томе можемо помоћи кад дође на ред буџет расхода, онда ћемо да изоставимо. Није било баш никакве нужности да се тај додатак чини, нарочито за то, што се чиновницима није одузимала плата за време овог другог рата. Ја сам за то да се тај додатак сасвим укине.

Министар просвете и црквених дела. Господо, тај је додатак био врло потребан за сад да се издаје, јер је врло мали број чиновника постављен био, па и он није имао ране, квартира, није имао ничега што му је најпотребније, с тога му је дат неки мали додатак.

Дакле, због тог њиховог оскудног стања, нисмо хтели да оставимо да чиновници, који представљају српску власт падну одма на терет тога народа, а кад дођу ти крајеви са свим под нашу управу, кад се уреди све, онда ће наравно бити другчије.

Заступник министра председника, министар правде. У тим ослобођеним крајевима одређивани су махом мањи чиновници за веће дужности, тако да је често један писар или секретар вршио и врши дужност среског судије или да један срески судија врши дужност великог судије. Сад, морао им се неки додатак дати, па да немају путни и подвозни трошак; иначе, кад тога не би било, морали би казати, да их одређујемо по потреби службе и онда би им припадао спрам плате подвозни трошак и дијурна за сво време путовања и бављења тамо, а овако имају само неку стотину талира додатка и ту им је све.

Рака Кукић. Г. министар напомену, да су мали чиновници постављани на та места по ослобођеним крајевима. Кад се један практикант одреди за среског писара тамо, он само добије 100 талира додатка и то му је све, а

нема ништа друго. Ја налазим да је ово са свим умесно било да се даде, јер је искала потреба.

Урош Кнежевић. Један једини разлог могао би се узети, који би говорио за тај додатак, а тај је, што су чиновници одвојени од своје фамилије, те тако морају на две стране да троше. Али противу овог разлога стоје још много више других, да им није требало дати, а то, прво: што нема ни једне вароши ил села у тим пределима, а да нема пустих кућа, које би се могле узети за њихну потребу. Ено у Нишу и другим местима имају стан и сваки живи боље но што је живео, а нико не плаћа ништа.

Што се тиче подвозних трошкова, велики и срески судија немају да иду никуд по округу и срезу, већ само да седе. Срески начелници, који би имали мало да по срезу иду, сад су тек уведени, али и они троше тамо много мање но што су трошили. Зато би дакле молио, да се од сад неда ником ништа на име додатка, јер чиновници, који су тамо постављени, већином су прости људи, нису свршавали школе па да их треба награђивати.

Милош Глишић. Ја имам да кажем неколико речи на говор г. министра просвете, управо да одбијем од скупштине неку сумњу. Он рече, да нисмо могли да ударамо на та места скоро ослобођена неки терет. Та реч није имала места, пошто то нико у скупштини није ни казао.

Даље, што нека господа наводе на кажу, да је људи мали број одређиван по тим местима да немају квартира и шта ја знам. Види се да је имало, па баш и да није имало, зна се да чиновници овога рата нису поднели велике терете као народ, који није имао плате никакве, него је трошио из своје касе, па бар да су то плаћали, него им се још додатак чини поред тога. То је онда и сувише, томе не може никако задовољити.

Због тога кажем што је до сад урађено, урађено, нека тако буде пристајем, а залуд би ми било и опирати се кад сам у мањини, али од сад да се ником ништа не да.

Извест. Васа Мацаревић: Ми сви знамо, да стоји у закону, да се чиновник не може употребити на вршење дужности ван места сталне службе, док му се неда подвоз и дијурна. Па како треба да ми највише поштујемо закон мислим, да треба да смо благодарни што је тим људима дат неки мали додатак, пошто је то учињено на корист а не на штету касе, јер би њина дијурна и подвоз много већи био него тај додатак, што им се даје. То је једно, а друго, господо, ми сви знамо, да није то лако бити полицијски и судски чиновник. Ту треба вршити много и разнолике послове и излагати се већим потребама но обично. Узмимо за случај г. Срећковића нашег друга. Он је од професора вел. школе отишао у Пирот и био је тамо начелник, па ће и сам казати што и ми сви знамо, да би њему боље било као професору вел. школе са 1000 талира у Београду код своје куће, него са два пут толико тамо; после мора тамо и мало да се покаже сваки чиновник, те да се види да је дошао из једне земље и државе, која је боља него тамо што је. Дакле кажем вам господо, да је овим наређењем влада учинила много више користи и уштеде за државу него за интерес чиновника.

Неки су пак одређени за чиновнике тамо, који нису овде били чиновници са званијем капетана, судија и т. д. и њима је дато свега на име плате само по 300 талира годишње. Сад кажите ми, је ли ту штета за државу? Ја мислим да није. Јер колико би много више морало се дати, кад би се стално поставили начелници, капетани, судије и т. д. Дакле и то је учињено у интересу штедње и не би требало ништа против овога да говоримо.

Министар просвете и црк. дела: Молим вас, браћо, само две—три речи да кажем. Ти чиновници што су сад одређени да врше тамо дужности, они су често били и старешине, писари, практиканти све и сва, па су употребљивани на све послове, јер је њих тамо врло мало послато. За сад одређен им је тај додатак на име тога што дијурну и подвоз немају и колико толико пристојније да живе.

Мени се чини, да и овде код нас имају полицијски чиновници нешто на име ране кад по служби иду по општинама и то општине плаћају, што ми нисмо били ради да тамо тако буде и да општине плаћају.

Димитрије Катић: На говоре неких посланика немам шта друго приметити, него да одговорим г. Мацаревићу. Разлози, које је он разложио тако су слаби, да сами себе потиру. Какве су дужности и права чиновника у мирно доба, то је законом регулисано, али у време рата нема разлике никакве између чиновника и грађанина' и сваки подједнако дужан је уложити крв, имање и труд. По томе ја сам за то, да се одсад укине тај додатак а до сад што је било, било.

В. Мацаревић: Треба поставити разлику између војне дужности и између судске и полицајне дужности. Који то зна, не ће ни спорити, а који не зна он може да говори као предговорник, војна је дужност нешто друго. На кад није ово дужност војена, онда тражити од чиновника да н. пр. чак из Београда иду у освојене пределе ради вршења грађанске службе и тамо да живе о свом трошку, ја сматрам да је неправо и против-законо.

Министар унутраш. дела: Ово је тако јасна ствар, да не треба дуго да говоримо о томе него само ово. Тамо има 6 округа па да их упоредимо по буџету са овдешњих шест округа и видећемо, колика је разлика између броја чиновника и онога што се на њих плаћа овде, а шта тамо. И ја сам потпуно убеђен да ни двадесету част од овога овде не даје се на свих шест тамошњих округа. Изволте прегледати буџет, па ћете се и сами уверити. После тога, тамо су слати млађи људи за чиновнике са 200 талира, а кад би их постављали они би морали имати по 5—6 стотина талира, дакле је то једна врло велика економија, а економија је и у томе, што им није давао подвоз и дијурна но само додатак, који је много мањи.

Вићентије Поповић: Што се тиче мене, и ја сам хтео да кажем као што је казао и г. Катић, да чиновник мора имати неке додатке у мирно доба кад врши дужност ван места, али у ратно доба сви подједнако треба да је вршимо; јер и свештеници остављали су своја имања и куће, па су ишли и ништа им давано није. Ја сам за то, да им се од сад на додатак неда ни једна пара, а до сад што је било да одобримо.

Ал. Поповић: С разлозима г. министра да ће о томе за убудуће тек у 8. члану решити се, ја се измиривам. Но хоћу да одговорим г. Мацаревићу што он спомену за већи трошак за подвоз и користи, што је у место тога дат додатак, да је по 28-ој тачци укинут свима чиновницима и званични-

цима подвоз и дијурна. Дакле кад је укинут, није се хтело ни давати. Зар г. Срећковић, који има преко хиљаду талира, опет да му се дâ и додатак. Ја мислим да је и без додатка довољна плата. Дакле нису разлози за оправдање.

Пан. Срећковић. Ја нисам тражио да вршим дужност начелника, нисам тражио никаквог додатка нити ћу тражити, али ја само кажем, да сваком чиновнику, који за сад тамо иде, треба дати додатак ако хоћете имати чиновнике, особито овим нижим, пошто са 150 или мање талира а има жену и децу у Београду не може живити, — просто не може живити и *имати* јести леба.

Ђурђе Ђоровић. Баш у овој сали, ми исти скупштинари донели смо у скупштини један закључак које пости закон, који смањује чиновницима плату у време рата. Рат је постојао, ја незнам по ком су закону могли чиновници и примати толику плату. Верујем да су тамо све сиромашни људи али ипак зато слажем се са разлозима г. Катића и велим да је доста што им је до сада дато а од сада да им се више недаје тај додатак.

Илија Стојановић. Ја сам само то хтео да кажем, овај закон подноси се скупштини само на одобрење и скупштина да га сад потре није видје, што је било било, зато сам мишљење да га скупштина одобри ; а кад се дође до члана 3. онда скупштина може казати да се тај додатак укине. Сад је бадава говорити.

Ј. Бошковић библиотекар. Ја мислим да је ово претерана бојазност што се мисли да ће ове плате и додатци остати овако као што су сада. Овде у закону стоји „*о привременом управном поделењу и снабдењу са властима ослобођених предела*“; то значи док је ово овако ванредно стање. Ту се није ни могло све наредити као што је у редовном стању. Ови предели нису придружени нити изједначени. До скора се није ни знало ће ли они остати с нама. Ту се нису могли поставити стални председници суда и начелници кад се није знало да ли ће нам конгрес све те пределе оставити или неће. Дакле сва та места попуњена су привремено и то су попуњена мањим чиновницима којима је дат неки мали додатак. Напослетку треба разумети и то, да су ти људи оставили своје породице па отишли на страну а најзад нисмо ни тај трошак ни издржали. Ми смо добили од њих у данку 80.000 гр. пор., дакле је тај народ издржао своје чиновнике и он сам платио. — Још нешто треба да имате на уму. Част и достојанство српског народа захтева, да ти чиновници добију за сад неки додатак те да не изгледају тамо као што су турски чиновници били јер отиђи тамо са малом платом па немати шта да се једе и рани; онда би тај народ казао: каква ти је то слобода, кад су им чиновници гори по турски. С тога је било нужно да се тим чиновницима, који су тамо послати даде додатак, да се види да се код нас другче ради него ли под Турцима. И ја велим да је наша влада мудро поступала кад је тај додатак дала.

Милан Кнежевић. Ја сам мишљења да се овај додатак до сада одобри, а за убудуће да се укине на тим престаје ствар, а држим да ће и влада на то пристати. (Чује се: врло добро).

Урош Кнежевић. Само неколико речи имам да кажем у одговор г. министру унутрашњи дела и г. Ј. Бошковићу. О томе што је г. министар врло умесно напоменуо да је учињена уштеда са финансијског гледишта у том што није оволики број чиновника постављено колико би требало да се постави у ново ослобођеним пределима према броју округа и запета ја би те разлоге савршено одобрио кад неби било ратно стање. Али у ратно време као данас кад је сваки чиновник војник као ја влада је власна премештати где оће Кад сам ја могао ићи са гладним трбухом и да оставим своју децу без леба, то заиста може и сваки чиновник да иде, а не само ја и други да идемо а чиновник да се башкари.

Министар унутр. дела. Разлика је то кад је ко војник, а кад иде да врши грађанску службу, и што се издржавања тиче. Војник има свој тајни и у друштву се издржава, а чиновник у грађанској служби нема тајних, и врши службу сам и засебно живи.

Заступник пред. мин. савета мин. правде. Ја сам још у почетку кад се о овој ствари повела реч, казао да треба разделити питања. Овде је прво питање то: да ли се одобрава закон који је издан о привременом управном поделењу ослобођених предела. То је питање на реду да се реши. Друго питање: да ли ће тај закон, такав какав је остати у важности и даље, долази на ред онда кад пређемо на чл. 4. овога указа.

Но кад су неки господа предговорници казали да се ово што смо каредили сматра за уставно, да се сматра за законито, али се ипак упуштају у оно друго питање и хоће да доказују, да није умесно и потребно да се одређеним чиновницима за ослобођене пределе даје додатак плати, коју овде као стални чиновници имају, — ми сматрамо за дужност господо, да оправдамо ово наређење не само са гледишта уставности но и са гледишта умесности. Ми имајући дужност да нешто урадимо у смотрењу овом, мислимо да смо то урадили као добри, као брижљиви домаћини, изазвани правом потребом да тако урадимо.

Нека су господа нешта и даље у свом говору, удаљујући се сасвим од предмета о коме је реч, па кажу: ми смо укинули чиновницима плате за време рата, или — боље да се изразим него што су они у брзини учинили — свели их до извесне цифре, па питају како смо могли допустити да чиновници за време овог рата примају потпуне плате! То господо што се споменуло, то је један такав уметак у овај претрес, да му нема никако места сад, то је уметак, из ког се може извести то, као да хоће да се каже, да влада није вршила један државни закон који постоји. Није тако господо. Такав израз, такав уметак, влада не може примити, него је принуђена да га одбије као но све неуместан и неоснован. Међутим, ако ко од посланика сумња и жели да добије обавештење, може тражити путем интерпелације, може учинити питање, и будите уверени господо, да ћемо на такво питање одмах одговорити.

Ви знате господо да је ова влада, хтејући да рад свој потпуно изложи народним представницима на оцену, лане, као и ове године дала вам у руке зборник привремено издатих закона; те да издате законе имате не само док сте овде но и код куће. Погледајте у зборник који вам је дат, па ће те видети да је лане на лањској скупштини одобрен престанак онога закона о смањењу плата чиновничких.

Кад је отворен други рат, влада је опет претресала то питање о чиновничким платама, и нашла: да није нужно да се плате чиновницима поново смањују, него је издала закон, да чиновници, који се употребе на војну дужност, немају подвозног трошка ни дијурне. Тај закон који је издан под 28. Јануара ове год. каже, (чита):

„Од дана наређења мобилизације војске, а то је од 12 Новембра 1877 године, па све докле буде трајало ратно стање и до свршетка демобилизације, обуставља се плаћање путних и подвозних трошкова одређених у закону од 21 Фебруара 1864 год. (Збор. XVII стр. 55 и 56) свима официрима, званичницима и служитељима како војног тако и грађанског реда, *који се одреде да врше војне дужности.*

То се могло учинити и учинило се, јер чиновници који су одређивани на војну дужност имали су на станицама подвоз, има ли су храну, где је могуће и стан — и тако су се помагали.

Но кад се појавила потреба да се у ослобођеним пределима грађанске власти одреде, кад су се појавиле кривице, које је требало пресуђивати, кад су се појавиле потребе за вршење финанцијске службе — јер је имао да се купи данак; кад се појавила потреба за инжињерске за лекарске службе, за очување јавне безбедности и већу сигурност грађана, ми наравно за све то морали смо се састарати и нешто урадити, и тако 14. Маја ове године дакле тек пре месец и по дана изишао је закон о привременом управном поделењу и снабдењу са властима ослобођених предела. Чиновници, господо, који су одређени за те области узети су махом од чиновника, које немамо по буџету, и ти чиновници *који не врше војну службу*, него грађанску, немају ни војнички подвоз, ни војничку храну и т. д. као што имају они који врше дужност војену. Дакле било је питање како с њима да се уради? Да ли да им се да дијурна и подвоз коју би по закону имали, или би боље и економније за државну касу било, да им се одреде извесни додатци. — Стална звања да уредимо тамо, то нисмо могли, нити би били умесно установити толика звања чиновничка пре но што се извесно зна, шта ће да буде и који ће предели доћи под нашу управу. То је једно, због чега нисмо могли сталне чиновнике за те пределе да поставимо. Друго, нисмо то хтели да учинимо ни зато, што и кад би могли ми неби ради били да то сами чинимо, него смо држали, да је боље да ту ствар представимо народном представништву на решење. И тако нашли смо, да можемо одредити неки најнужнији број чиновника, само за време. Тим чиновницима, пошто не спадају под напоменути закон од 28. Јануара ове год. јер не одређују се на војну него на грађанску дужност, морала би плаћати државна каса подвозни трошак од места сталног опредељења до места новог опредељења, и дијурну за сво време док су тамо на вршењу дужности; или бар морали би да издамо закон, да им се то све одузима. — Влада узимајући у обзир све што треба, а поглавито — економне узроке, нашла је по довољном претресу ове ствари: да интересу јавне службе, задатку који смо предузели да тамо извршимо, и достојанству земље, коју ти чиновници заступају у тим пределима, најбоље одговара ако буде овако уређено као што смо уредили, т. ј. да они имају додатак плати коју су овде у свом сталном звању имали. Мислим, господо, да ћете бити убеђени, да је влада усвајајући ова наређења имала на уму не само овлашћење уставно но и корист јавне службе и штедњу државне касе.

Поменуло се како судије немају потребе да путују, да они суде у месту. Дух и намера закона за ослобођене пределе та је, као што сте могли сазнати, да све усмено бива, да сво извиђање и суђење јавно бива и кратко. И по томе дешава се да и саме велике судије излазе у срезове и тамо изричу правду. Ја вам могу напоменути да је било већ таквих случајева. Тако велики судија из Ниша ишао је у Лесковац, где још није било великог судије, и где је имао да у другом и последњем степену пресуди Турчину, — који је убио једнога оданашњег становника. Ја не ћу господо дуже да вас морим. Ви ћете и сами моћи увидети узроке зашто је влада овако а не другче поступила. Хоће ли овако остати и за у будуће, то је као што рекох друго питање, које још није на реду да се претреса. Дакле ми сад молимо вас да кажете: је смо ли по уставу овлашћени били да овако урадимо као што смо урадили. (Чује се: Јесте.) Је ли то законо (чује се: јесте), а кад пређемо овај члан предлога и пођемо даље, онда код тачке 5. чл. 4 можемо се саветовати о томе треба ли овако да остане и даље.

Председник. Је ли скупштина довољно обавештена? (Јесте). Хоћемо ли још да говоримо о овој ствари. (Не ћемо.)

Чули сте изјаву г. министра. Сад имамо да кажемо да л се одобрава овај закон привремени, а за друго оно питање имате места доцније да говорите. Питам је ли скупштина за то да се овај закон усвоји. (Вичу: јесте.) Дакле усваја се (Усваја.)

Министар правде. Дакле господо по овом другом члану предлога, који гласи: (чита). Ви имате да одобрите што је до сад издано као закон, кад скупштина није била на скупу. Шта ће даље бити и како да ли ће остати овакав закон и за будуће или ће се што изменити или допунити, о томе може бити разговора код чл. 4. Видите у чл. 4 под тачк. 5 стоји: (чита) „У тачци 32. закон о привременом управном поделењу и снабдењу са властима ослобођених предела од 14. Маја 1878. г. (Зб. 32. стр. 308).

А како законодавство тад код те тачке тога члана определи да у будуће буде, онда ће за унапредак онако и вредити. (Вичу: Тако је).

А. Поповић. Говорили та тачка што је споменуо г. министар баш о том закону. (Говори). Онда можемо овај члан усвојити.

Председник. Прима ли се ова 32. тачка онако као што је одбор нашао и влада предложила? (Прима се.) Добро.

Да чујемо даље.

Известилац г. Мацаревић чита тачку 33. која гласи:

Закон од 23. Маја 1878. год. (Зб. 32. стр. 316.) о замени друге тачке и додатку трећој тачци у члану 6. закона од 14. Маја 1878. о привременом управном поделену и снабдевању са властита ослобођених предела.

Председник. Има ли ко шта да говори о овој тачци. (Нема). Дакле усваја се. (Усваја.) Чујте сад даље.

Известилац Мацаревић чита тачку 34. која гласи:

Закон од 23. Маја 1875. (Срп. Нов. од 1878. бр. 117.) (Зб. 32. стр.

318.) о продужењу ванредног буџета издатог законодавном влашћу за годину 1877.

Председник. Има ли ко што да говори. (Нема.) Усваја се. (Усваја). Дакле даље.

Известилац Мицаревић чита тачку 35. која гласи:

Привремени закон од 27. Маја 1878. (Зб. 32. стр. 321). о додатку у чл. 4. и 19 закона о одличијама од 15. Фебруара 1878.

Председник. Има ли ко да говори о овој тачци. (Нема.) Усваја се и ова тачка. (Усваја.)

Изволте даље.

Известилац Мицаревић чита тачку 36 који гласи:

Привремени закон од 2. Јуна 1878. г. (Срп. Нов. бр. 124) (Зб. 32. стр. 328) којим се уводи у важност за овогодишњи саветски и судски одмор закон о одлагању саветског одмора од 17. Јунија 1876. год. (Зборн. XXIX стр. 434.)"

Председник. Уверен сам да ово одобравате. (Одобрава се).

37. тачка усвојена је у данашњој тајној седници. — Сад чујте даље тачку 38.

Известилац Мицаревић чита тачку 38. која гласи:

Привремени закон буџета прихода и расхода ослобођених предела за рачунску 1878 год. од 12. Јуна 1878. (Зб. 32. стр. 330.)

Председник. Има ли ко шта да говори. (Нема). Дакле и ова је тачка усвојена. Изволте даље.

Алекса Поповић. Почем је већ 12 сати а и тако неби могли свршити све данас јер смо уморни а имали би и да говоримо, — то молим да се засад прекине па сутра да продужимо.

Председник. Мисмо се занимали са овом ствари и усвојени су чл. I. и II. Што се тиче чл. 3. и 4. то остављамо за сутра. Изволте доћи сутра у 8 сати и донети овај предлог закона, па ћемо продужити а засад почем кажете да сте се уморили закључујем данашњу седницу.

Овај састанак трајао је до подне.

САСТАНАК VII.

3. Јула 1878. године у Крагујевцу.

ПРЕДСЕДАВАО

Д. Матић.

ПОЧЕТАК У 9 ЧАСОВА ПРЕ ПОДНЕ.

Присуствују сви г.г. министри.

Посланика има довољно за решавање.

Председник. Састанак је отворен. Пре него што пређемо на дневни ред, ако сте сагласни, да најпре оверимо нове посланике који ће се одмах и заклети, па ћемо после прећи на дневни ред.

Јављам вам да је дошао свештеник Илија Јаковљевић посланик за срез белички, г. Јосиф Пецић и г. Стеван Д. Поповић. Г. Пецић је стари посланик, а за ову другу двојицу има да се прочита извештај одборски.

Изволте г. секретару прочитати извештај.

Секретар Панта Савић чита:

Народној Скупштини.

Одбор за прегледање пуномоћства посланичких, прегледао је пуномоћије г. Стевана Д. Поповића књажевог посланика и г. Илије Јаковљевића посланика за срез белички у округу јагодинском, па је нашао да су им пуномоћства уредна и да их треба за посланике примити.

2. Јула 1878. год.

Крагујевац.

Известилац и члан: Ил. Стојановић.

Председник одбора: Јован И. Бошковић.

ОДБОРНИЦИ:

Миле Дамњановић, Рака Кукић, Павле Самуровић, Н. Радовановић, В. Радуловић, Петар Катић.

Председник. Јесте ли и сви тога мњења да се приме за посланике (Јесно.) Они су дакле оверовљени.

Нека изволе господа доћи да положе заклетву.

Г.г. Поповић и Јаковљевић долазе и полажу заклетву где је присуствовао и г. министар унутрашњих дела.

Председник. Има да се прочитају две молбе за осуство.

Секретар Д. Стојковић чита молбу посланика Живка Стефановића, којом тражи 15 дана осуства, да своју болесну децу и жену одведе у рибарску Бању

Председник. Одобрава ли скупштина ово осуство Живку? (Одобрава.)

Секретар Д. Стојковић чита молбу посланика Јована Радосављевића, којом тражи осуство за целу овогодишњу скупштинску сезону, са узрока, што му је најстарији син, који је кућом управљао, рањен и умро у рату, па

је сад остао сам без икакве помоћи, и нема ни задругара ни одраслe чељади који би му у кући помогли.

Председник. Одобрава ли се ово осуство за сво време трајања ове скупштине? (Одобрава.)

Има два питања. Једно, управљено на г. министра просвете и црквених дела, а друго на г. министра финанције.

Изволте г. секретару прочитати.

Секретар Д. Стојковић чита питање на г. министра просвете и црк. дела:

Скупштина држана за 1875. годину, поред осталога решила је: да се свештеницима бир у место жита по 3 гр. чар. наплаћује од сваке пореске главе плаћајуће главе уз данак сваког полтоља.

Ово по закључењу скупштинском није постало закон, што влада није поднела формалан предлог а овом решењу није била противна.

Подписати питамо господина министра просвете, хоће ли скупштини поднети предлог о томе, или да посланици нов предлог поднесу.

3. Јула 1878. године
Крагујевац.

Посланици:
Арсеније Гавриловић,
Сима Секулић.

Председник. Г. министар хоће одма на ово да говори.

Министар просвете и црквених дела. На ово питање ја вам могу одма одговорити. Спремљен је доиста један пројект закона о уређењу црквених власти а у том пројекту обухваћена су сва питања која су покренута у бившој скупштини. Уз то долази и један одељак који обухвата имовно стање црквених власти а ту се говори и о приходима свештеничким.

Но како је тај закон веома пространи који би подуже забавио народну скупштину, то је влада у договору са Његовом Светлошћу нашла, да се то остави за идућу радњу скупштинску која ће се на јесен састати, а сада да ради онај посао који је најважнији.

Сима Секулић. Ја нисам задовољан са одговором г. министра. То је било још год. 1875., па је се досад могло урадити да је се хтело; а уверен сам да се неће ни идућој скупштини поднети као што се и досад није поднело.

Министар просвете и црквених дела. То је истина било 1875. год. али видите какве су године биле. То се питање неби могло сад расправити јер треба сва питања једним законом обухватити.

Председник. Је ли скупштина задовољна са одговором. (Задовољна је.)

Изволте даље саслушати питање на господина министра финанције.

Секретар Д. Стојковић чита:

Питање на господина министра финанције:

У прошлој 1877. години узаконено је да се од сваке пореске главе покупи по три динара прирезом, које је и учињено, па да се од ове суме помогне пострадалим у рату од непријатеља у 1876. години.

Јели са овим узетим новцем употреба учињена не знамо, јер у округу подринском среза рађевског у општини трешњичкој има неколико фамилија што је им је све погорело од непријатеља, а и у варошици Љубовији куће

су млого од топова и пушака непријатељских искварене, еснап и механске ствари оплашњих грађана упропашћени.

Поред ових дуж Дрине рађевског и љубовачког среза сва села која су усеве поред Дрине имали, упропашћени су пошто храну нису могли прибавити. —

Од пореза и прираза по три динара није нико поштеђен.

Зато питамо г. министра финанције: Је ли коме учињена помоћ у овим пострадалим местима, и ако није зашто? — да нам одговори.

2. Јула 1878. године
Крагујевац.

Посланици:
Сима Секулић,
Арсеније Гавриловић.

Председник. Г. министар хоће да одмах одговори.

Министар финанције. Влада је одредила комисију која ће водити рачуну бригу о тим страдалцима, комисија је та гледала да подмири страдалцима најнужније потребе у пшени и семену.

Шта је та комисија радила и како је делила ту помоћ, изволте видити из извештаја који је та комисија мени поднела.

Секретар Д. Стојковић прочита извештај:

Господину Министру финанције.

И ако још није раздата сва помоћ ратним страдалницима, нити су склопљени рачуни, које је комисија одређена владом Његове Светлости Кнеза, ради дељбе ове помоћи, дужна по члану IX-ом правила и упутства од 23. Септембра 1877. год. КЕБр. 1709. са извештајем својим влади поднети, — комисија ипак, држећи да г. министру финанције може бити потребан преглед комисијског рада, има част за сад г. министру поднети само претходни кратки преглед свога досадањег рада. А кад се сва помоћ ратним страдалницима разда и рачуни буду закључени, комисија ће тада поднети извештај и рачуне, као што јој то поменути члан IX. у дужност ставља.

Тако општи преглед рада комисије састоји се у овоме:

Комисија почела је свој рад актом од 9. Септембра 1877. год. управљеним на г. министра финанције, коме је ова садржина:

1., Да се у свима пострадалим пограничним окрузима учини попис ратних страдалаца, којима је потребна новчана помоћ ради подмирења најнужнијих потреба;

2., Да се тај попис изврши и уведе у спискове, у којима ће се назначити: име и презиме пострадале породице, колико која породица има свега душа; има ли пунолетних домаћина, има ли кућу или какву згралу за живљење; има ли што стоке и шта; има ли хране и какве, колико је има за људе а колико за стоку; има ли преко нужних судова и земљеделских справа; и најпосле да власти попис врше назначе у примедби: је ли којој попи-саној породици ко у рату погинуо, и којој породици и у чему требало би првенствено помоћи?

На добивши ове спискове од дотичних начелништва, комисија је одмах питала начелништва округа: крајинског, црноречког, књажевачког, алекси-

пачког, крушевачког, пожаревачког, ћупријског, јагодинског, чачанског, рудничког, шабачког, подринског, ужичког, ваљевског и смедеревског о томе: има ли колико и какве хране у овим окрузима, да се може и којом ценом купити, и то: пшенице, јечма, ражи и кукуруза, и где би и за које време могла предаја бити? А у исто време комисија је упитала и владине повереснике за куповину хране за војску, а имено: г.г. Кремановића и Параноса у Неготину, Божина Бошковића у Параћину, Тодора Тушаковића у Крагујевцу, Николу Радовановића у Чачку и Јована Бошковића у Лозници; могу ли колико и какве од горе поменуте хране и којом ценом да купе за ратне страдалце, и где би и за које време могла предаја бити?

И примивши одговоре на горња питања, комисија је саставила и дотичним властима разаслала ова у прилогу под */. означена правила о подели семена ратним страдалцима, и под //. правила о давању повчане помоћи за храну, јер због ратних околности и других незгода није јој могуће било свима страдалцима у натури храну давати.

А да би се намирила потреба ратних страдалаца у зградама за живљење, комисија је упитала начелништва пострадалих погранични о томе: има ли и таквих ратних страдалаца, који немају никаква склоништа, него су под ведрим небом; па ако немају, онда да начелништва наређе, да им се одмах сагради колибе или земунице.

Но како при подели семена и одређивању сума за оправљење колеба, тако и при дељењу повчане помоћи од 20 пара чарш. на душу, комисија је имала увек у виду следеће:

1., Број пострадалих породица у извесном округу;

2., имовно стање страдалника;

3., штету ратом поднесену;

4., местни положај и остале прилике извесног округа, и

5., средства која стоје комисији на расположењу.

И тако поступајући и гледајући на потребе извесних округа, комисија је учинила ове издатке:

А., За семе.

дато је:

1. У округу алексиначком:

а., пшенице јарице	7.404	оке
б., пшенице озимице	81.320	„
в., јечма	50.727½	„
г., ржанице	27.736	„
д., овса	4.633	„
ђ., кукуруза	44.878	„
Свега	216.188	ока

2. Округу књажевачком:

а., пшенице озимице	32.255	ока
б., „ јарице	93.677	„
в., јечма	84.479	„
г., ражи	32.348	„
д., кукуруза	100.000	„
Свега	342.759	ока

3. Округу црноречком:

а., пшенице	40.000	ока
б., јечма	40.000	„
в., кукуруза	80.000	„
Свега	160.000	ока

4. Округу чачанском:

а., пшенице јарице б., пшеница озимице	2.352½	оке
в., кукуруза	2.015½	„
г., крупника	178½	„
д., овса	858	„
Свега	5.404½	оке

5. Округу крајинском:

а., пшенице	23.270	ока
б., кукуруза	19.810	„
Свега	43.080	„

6. Округу ужичком:

дато је на 3149 душа по 17 гроша чарш. ради набавке семена, што чини 53.533 гроша чарш.

7. Округу крушевачком:

а., пшенице	29.076	ока
б., јечма	20.000	„
в., кукуруза	54.800	„
Свега	103.876	ока

Осим овога страдалцима из округа крушевачког дато је још и 1068 динара ради куповине семена.

Храну ову за семе раздату, комисија је нешто узела из војених магацина, а нешто је опет сама набавила преко парочитих својих повереника, који су храну за рачун комисије куповали по настављеној овде под ///. приложеном. Колико је пак хране од војеног г. министра узето, а колико опет средством повереника, то ће показати рачуни, који још нису закључени.

За сад, а на основу приложеног под /4. извода који је г. министар војени комисији послао, из војених магацина издато је пострадалима из округа алексиначког, крушевачког, црноречког и књажевачког за храну и семе:

а., пшенице	214.012	ока
б., кукуруза	141.695½	„
в., брашна кукурузног	16.796½	„
г., брашна пшеничног	79.834	„
д., јечма	26.639	„
ђ., гриза и герила	22.055	„
ж., крупе	4.413	„

з., соли	8.139	„
и., лука	1.189	„
ј., мекиња	976	„
к., пекесимита	4.185	„
л., пасуља	2.089	„
љ., пастрме	560	„

што све кошта 658.140 гроша и 30 пара чарш.

Овој суми када се дода још 120.000 гр. чарш. колико коштају 120.000 ока кукуруза, који је узет из војених магацина за семе пострадалима из округа књажевачког, и кад се све то одбије од онога милијона гроша чарш. који је у Децембру прошле године стављен г. министру војном на расположење ради исплате хране, онда остаје још код г. министра в. 221.859 гр. и 10 пр. ч., што ће се комисији и вратити, ако се доцније као што г. војни министар у акту свом од 10. Маја ове године ЕБр. 4361. помиње, не покаже да је, осим именованих количина, још што хране из војених магацина издато.

Б., За грађење колеба

издато је

1., начелништву окр. ужичког . . . . 720 гр. чар.
2., „ „ књажевачког . . 7440 „ „
3., „ „ алексиначког послато је 2000 дук. цес., но је ли све потрошено још није рачун поднесен.

В., Новчана помоћ за изхрану и храна за семе давата је по гласу извештаја начелништва, на оволики број душа:

1., у округу књажевачком на 24.465 душа;
2., у округу крајинском на 3941 душу,
3., у округу црноречком на 34.673 душе,
4., у округу алексиначком на 17.823 душе,
5., у округу крушевачком на 7046 душа,
6., у округу ужичком на 3149 душа, и
7., у округу чачанском на 904 душе.

По гласу акта г. министра финанције од 10. Маја ове год. КБр. 1795 до тога дана прикупљено је свега на име прве помоћи ратним страдалцима 1,546.050 гр. 4 пар. пор.

а издато је дотле . . . . . 1,422.289 „ 30 „ „

остало је дакле неутрошено до тога дана 123.760 гроша и 14 пара пореских.

Да би се наређења комисије односно раздавања наведене помоћи контролисала, изаслат је у дотичне округе г. Димитрије Матић, члан ове комисије, који је свој задатак, пропутовавши кроз нет округа, савесно извршио.

Осим ових новаца од вапредног пореза 3 динара, комисија је добила и од овдашњег београдског друштва 600 дук. ц. да их подели међу најсиротније породице оних, који су у рату 1876. године погинули, што је комисија и учинила.

Још се има приметити да су чланови комисије у први мах били: г. г. Владислав Вујовић, Димитрије Матић, Милован Спасић, државни саветници; Никола Стајевић овд. свештеник и Стеван Мијатовић овд. трговац, и да је доцније, а због изашљања чланова комисије у пограничне округе да на лицу места контролишу поделу семена ратним страдалцима, и да одмах на месту расправљају жалбе због неправедне поделе у овој помоћи, ако би се ко због тога жалио, влада Његове Светлости Кнеза, на предлог комисије да је нужно број чланова умножити — одредила још и ове чланове комисије: г.г. Крсту Борђевића, члана касац. суда у пензији, Драгутина Жабарца, пуковни ка педесетству, Јована Печеновића, председника суда у пензији, Стојка Димитријевића II. казначеја министарства финанције у пензији и Новицу Лазаревића овд. проту.

Наносletку комисија за прву помоћ ратних страдалаца сматра за дужност саопштити г. министру финанције, да су средства, којима је комисија од прикупљеног вапредног по 3 динара пореза располагала, стићи могла само за набавку семена и изхрану ратних страдалаца; а подизању зграда истима, због недовољних средстава могло се само нешто незнатно учинити, као што се из горе наведеног види. Што се пак тиче набављања стоке, земљоделских алата и т. п. за ратне страдалце, томе се из наведеног већ узрока ни приступити није могло.

Бр. 425.
12. Јуна 1878. год.
у Београду.

Заступник председника комисије за прву помоћ ратних страдалаца, члан,
Д. Матић.

Чланови:

М. Спасић, Стојко Димитријевић, Крста Георгијевић, Др. Жабарац. Ј. Печеновић, Н. Стајевић, Новица Лазаревић, С. Мијатовић.

ПРАВИЛА
о подели семена ратним страдалцима.

1. По члану 6. закона који говори о првој помоћи ратним страдалцима међу првенственим и нужним потребама, које се овом помоћи подмирити имају, долази одмах на другом месту и набавка семена за усеве.

2. Да би се потреба ратним страдалцима у семену за усеве подмирила — комисија је решила, да се ово набавља преко дотичних власти, или преко парочитих људи, како се где за сходније нађе.

3. Подела семена биће по душама у породицама пострадалим.

4. Свака душа у породици пострадалој, која нема стрмног јесењег семена, добија по 10 ока пшенице, ако хоће пшеницу да сеје, а ако тражи раж или јечам, онда по 12 ока на душу.

5. Ако би која пострадала породица имала нешто овог семена, али га не би имала у оној мери опредељеној т. 4. онда ће јој се у оволико, у колико јој не достаје, допунити.

6. Пошто у списцима, који су комисији послати, нису означени опипатни страдалци, који и колико их немају семена за усеве, као и то колико коме од тога недостаје, — то се ставља у дужност полиц. властима да одмах преко нарочитих по општинама одбора, који би се састојали из три одабрана поштена лица и кмета, и ако је могуће и свештеника, попишу у нарочите спискове по општинама све ратне страдалце, који немају нужног стрмног семена.

7. Ове спискове полицијске ће власти проконтролисати и одостоверити па ће онда наредити да се по тако одостовереним списковима храна за семе по општинама шаље, и да се под надзором истих одбора потребнима разда.

8. При раздавању хране за семе одређени одбори назначаваће у списцима: колико је којој породици и какве хране издато, па по свршеној подели одборници ће спискове својим потписима потврдити, и тако потписане само комисији преко надлежне полицијске власти послати.

9. И полиц. власти и одбори, који су храну за семе делили, пазиће, да се подељена храна само за семе и употреби; и

10. Да би подела овог семена праведна и уредна била, — полицијске власти дужне су на то особиту пажњу обратити.

Ако би се тужбе сврх поделе појавиле, — полицијске ће власти одмах то извидити и према наређеном потрешку исправити.

За немарност у овоме и неправедну поделу одговараће власти.

На састанку, држаном 21. Новембра 1877. год. комисија за прву помоћ ратних страдалаца, на основу тачке 4. закона од 24. Јула 1877. год., прописала је следећа

ПРАВИЛА

о подели новчане помоћи ратним страдалцима.

1. Да се помоћ на име хране издаје у новцу с тога, што је тешко храну у оваким приликама набављати, и што се она нема где чувати;

2. Да се свакој у прошлогодишњем рату пострадалој породици, која хране нема, даје, и то на сваку душу по 20 пара дневно;

3. Помоћ ова даваће се само оним ратним страдалцима, који буду у списковима влашћу одобреним и контролисаним заведени;

4. Помоћ ову раздаваће по срезовима или општинама — како где згодније буде — срески старешина или овога писар и то у присуству кмета и свештеника или учитеља, или у недостатку ове двојице, једног општинског одборника, који ће имати да одостоверавају спискове овог издавања;

Ово исто важи и за окружне вароши, где ће место срески власти, окружне власти дејствовати.

5. Виши надзор и контролу у овоме раздавању водиће одређена комисија за помоћ ратних страдалаца сама, или посредством својих посланика, и дотичне власти биће одговорне за неправилно вршење прописа, у овоме смотрењу изданих.

НАСТАВЉЕЊЕ

за повереннике комисије, који купују храну за ратне страдалце.

Комисија за прву помоћ ратних страдалаца прима за повереннике своје: гг. Јована Х. Илијћа, трговац из Књажевца, Марка Милојковића, трговца из Алексинца, Браћу Крапчевиће, трговце из Крушевца, и за округ црноречки Тодора Јовановића, трговца из Зајчара, да купују храну у ослобођеним крајевима Србије за ратне страдалце, која је потребна за семе и исхрану.

1. Храна за семе, као: јарица пшеница, раж, јечам и овас има се набавити и на одређено место (у Књажевац, Алексинац и Крушевац) донети што пре, а најдаље до 15. Марта тек. године.

2. Повереник из Крушевца набављаће храну у пределу око Прокупља и Куршумлије; повереник из Алексинца куповаће ову у јужној околини Ниша и у пределу око лесковца; а повереник из Књажевца набављаће је у северној околини Ниша и у пределу око Ак-Паланке и Куле. Но осим ових предела могу је куповати и у околини речених предела, где је на угодном месту и јевтиније наћу.

3. За потребу среза крушевачког набавиће се: 15.000 ока јарице пшенице, 10.000 ока ражи, 20.000 ока јечма и 10.000 ока овса. За потребу народа округа алексиначког набавиће се: 25.000 ока јарице пшенице, 50.000 ока јечма, 20.000 ока ражи и 25.000 ока овса. А за књажевачки округ купиће се: 40.000 ока јарице, 20.000 ока ражи и 20.000 ока овса. За округ црноречки 40.000 ока јарице и 40.000 ока јечма. Сва ова храна има бити чиста и за семе добра.

4. Ради олакшице и брже набавке хране повереници како који у означени предео дође, обратиће се местној надзорној власти (у Прокупљу, Алексинцу итд.), да ова народу подручног јој краја одмах објави: да сваки онај, који од предименоване хране за продају има, такову на одређено место (где власт одреди и одакле ће је угодно бити средством комора преносити) донесе, и по одређеној цени одмах са готовим новцем по тарифи чаршијског течаја исплаћивати. (Цену ће према пијачној цени одредити власти у договору са повереником и ову објавити).

5. Кад народ почне доносити храну на продају, власт ће наредити да је један званичник са повереником, а у присуству бар једног месног грађанина мери, прима и исплаћује, имајући званичник као и повереник сваки за себе списак о купљеној храни водити и у њему назначавати: име и презиме продавца, одкуда је, колико је, које сорте хране купљено, по коју цену, и колико је продавцу новаца издато?

6. Надзорна ће се власт постарити, да нађе место где ће се храна привремено и док се не дигне остављати, а тако и за вреће (џакове), ако их повереник не би довољно имао, побринуће се да их у договору са војеном власти набави и по том оним, који их на послугу дали буду, натраг поврати.

7. Да би се храна, која се набави, што пре пренела куда треба, надзорна власт постараће се у договору са војеном власти, да ову коморџије превезу до одређеног места, за који пренос по добронахођењу војене власти може се и по нешто кириje платити. У случају пак томе, где коморџије

не би ову храну могле никако пренети, ту ће се постарати власти са повереником да кириџије нађу и истима умесну кирију плате. Но било, да је коморџије или кириџије пренесу власт је, као и повереник дужан о издатцима за пренос тачан рачун водити.

8. При пренашању хране, повереник је дужан пазити, да се у путу не би са храном злоупотреба чинила, и за то ће свагда по спроводноцу хране и списак преносача послати оној власти, која буде храну примала са назначењем: колико је ока какове хране и колико вреће или џакова по том преносачу послато.

9. Пошто се набави стрмна храна за семе у предозначеној количини, приступиће повереници набављати кукуруз за семе и исхрану сиротних ратних страдалаца. Али пре, него би овом приступили, имају преко власти телеграфом јавити комисији: пошто је храна и којим се начином може пренети до одређених места, па ће им се одмах дати упутство и колику количину кукуруза да купе.

10. У име труда, дангубе и трошкова изасланика, као и њихових помоћника око куповине хране и предаје ове у магацине: крушевачки, алексиначки и књажевачки, имаће они од сваких 100 ока купљене хране 5 гроша чаршијских.

11. Кредит за потребну суму, да се храна и пренос њен исплати, отвара комисија преко г. министра финансије код дотичних начелништва; за то ће се повереници за повац обраћати својим начелништвима.

№. 230.

11. Фебруара 1878. год.

У Београду.

И З В О Д

хране, коју су ниже именована начелништва издала из војних магацина сиротиња на храну и семе прошле јесени.

	Пшеница	Кукуруза	Пражна кукуруза	Пражна пшеница	Јечма	Грива и грахова	Кромпир	Соли	Лука	Мекиња	Пиксимита	Пасуља	Пастрме
1. Начелство алексиначко издало . .	98.415	30.961½	449½										
2. Начелство крушевачко издало . .	52.052	20.000											
3. Начелство крноречко издало	2969												
4. Начелство књажевачко издало . .	60.576	90.794	12.803	79.834	25.070	22.055	969	4413	8139	1189	970	4185	2989
Свега . .	214.012	141.695½	16.796½	79.834	25.070	22.055	969	4413	8139	1189	970	4185	2989
Колико кошта 100 ока	120	100	110	130	100	280	250	100	100	50	400	200	500
Свега . .	256.814⁴⁄₅	141.695½	18.476⁹⁄₁₀	103.784⁹⁄₁₀	25.070	66.155	11.032½	8139	1189	488	16.714	4178	2800 = 6.8.140 гр.

Министар финансије. Као што видите комисија се овде поглавито ограничила само на оне крајеве, у које је непријатељ ушао. У подрински округ непријатељ није ушао, тамо је изгорело неколико кућа. Комисија није била тако јака, да је могла свуда стићи, а она је учинила шта је могла. Остављено је свакоме да се мени обрати и жали, и ја бих учинио шта би могао.

Сима Секулић. Из књига извештаја види се да у округу подринском нико није ништа добио; а тамо има неколико кућа што је људима све изгорело и пропало а ништа нису добили од државе. А напротив ови су људи порез од три динара и све остало плаћали. Људи се жале; требало им је помоћи.

Милован Спасић. Комисија је као што видите давала рану и семе, а наредила је да се нужне колибе оправе. Она се је морала ограничити, што није сигурна била колико има свега страдалаца, него је од прилике ватала рачун, и нисмо се могли упуштати у то, да се даје помоћ на име прављена зграда.

Што се тиче подринског округа, ту има један што се пријавио са жалбом, и ми смо наредили да власт извиди по његовој жалби. Власт је казала да он није од рата страдао, но да му се случајно кућа уналила.

Ми за зграде нисмо давали но само за рану; нисмо давали ни у књажевачком ни у алексиначком округу. Како се реши за оне куће тамо, тако можемо и за округ подрински.

Петар Стевановић. Мени се чини да према распореду и према осталим страдалницима, најмање је учињено страдалницима из округа ужичког. Зато молим да се и овоме народу учини помоћ, и нека се њима што пошаље.

Стојадин Радоњић. Тамо се каже да је давато по 20 пара на дан на једну душу. Али није давато тако, но је давато по један динар месечно.

То је неправда учињена. Може ли једна душа са једним динаром месец дана да живи.

Треба то да се извиди, да се не чини неправда оном народу који је тако јако страдао.

Председник. Доста је комисија за прву помоћ ратних страдалника одредила да се даје по 20 пара дневно на сваку душу.

Дошао је комисији један извештај да је умесно 20 пара дневно на сваку душу, дават само по 1 динар месечно, — а то је велика разлика. Комисија је препоручила начелству књажевачком да, на одговорност своју, најтачније ову ствар испита и извештај о томе поднесе.

Мени је оно и посланик Стојадин казао. Ако се ово обистини, то би била грдна злоупотреба, која ће се најозбиљније казнити. Чека се извештај о истрази. То ће имати и влада и комисија на уму.

Ја мислим да морамо ову ствар о даљем потпомагању страдалаца дубље испитати, па зато предлажем: да се упути одбору, пошто има предлог од посланика да се ова помоћ продужи.

Сима Секулић. Ја ћу само то да кажем што г. Спасић каже да се само један жалио, и да је само једноме кућа изгорела, то не стоји. Изгорело је господо 7 кућа и 7 фамилија тако да им није остао ни најмањи свињић. То је било близу малог Зворника. Све им је изгорело, а још, као што сам казао нису поштеђени ни од прирева ни од 3 динара. Жалили су се људи началству, али ја незнам где су ти извештаји; кажу да су комисији послати, али ја не видим да су комисији дошли. Код кога је кривица што нису послати извештаји, нека се види.

Председник. Дошло је комисији као што је мој друг г. Спасић казао, и ми смо се бавили с тим. Али мала су средства на расположењу била, а ми смо ради били да се помогне онде где је већа потреба била.

То се може допунити ако скупштина одреди средстава. А сада да се ова ствар преда законодавном одбору, па да они заједно потпуно ту ствар испитају и у сагласију с владом предлог скупштини поднесу, да се овде реши.

Урош Кнежевић. Слажем се потпуно са г. Матићем да се упути одбору, па да се тамо испита.

Председник. Јесте ли сагласни с овим? (Јесмо). Сад да изнесем и остале предлоге, који се односе на ту ствар, па ћемо све заједно упутити казаним одборима.

Министар финансије. Што кажете, да је наплаћен данак и прирез од сваког без икаква обзира, ја не могу то оћутати. Господо, свима началницима окружним отпуштен је налог, да поштеде пострадалце од наплаћивања те помоћи, а нарочито, који су били у овом рату и за које се има уверења да треба поштедити и где год је дошла жалба да није поштеђен, опет је наређено да се та ствар извиди.

Међутим било је њих врло много, који су хтели да се заклоне под видом изгорелца само да не плате и то они, који су могли да плате, а нису хтели. А има људи, који нису страдали и то имућници, који хоће да се извуку само за то, што је тај крај ушао у оне, који су страдали. С тога је наређено полицијским властима да оне одређују.

Председник. Изволте г. секретару прочитати те предлоге.

Секретар Илија Стојановић чита:

Народној Скупштини.

Кад народно представништво није дозволило да се у адреси, упућеној на Његову Светлост Књаза, проговори о оној нашој браћи у Србији, која у прошло турским ратовима остадоше без обиталишта, онда по изјави народне скупштине на прекључерањем састанку, чинимо предлог народној скупштини да она реши: да се свима становницима чија су обиталишта непријатељским поводом порушена и попаљена о трошку државном направе, а то претходно сиротиња, и погореле школе.

Средства да изнађе влада и предложи скупштини што пре, да не би и даље становници под ведрим небом и бурдељима остали.

Овај предлог чинимо по молби погорелих, а у смислу члана 25. и 30. Устава кнежевине Србије.

У Крагујевцу, 2. Јула 1878. год.

Посланици:

Илија Стојановић, Аврам Јовановић, Петар Стевановић, Милосав Марковић Бачинац, Здравко Јовановић, Милија Урошевић, Милосав Вељковић,

Дим. Јов. Стојковић, А. Стевановић, В. К. Стошић, Новак Јовановић, Станисав Павловић, Стојадин Радовић, А. Шумкарац, Ђ. Главошић, Михаил Н. Терзибашић, У. Кнежевић, Сима Милошевић, М. Радовановић, Петар Катић, Јов. И. Бошковић, Жика Миленовић.

Председник. Још две подобне ствари имамо.

Секретар Илија Стојановић чита предлог Аврама Јовановића, Милисава Марковића и Илије Стојановића, којим предлажу, да се сви ратни страдалци ослободе од плаћања данка и осталих државних прireза још за једну годину дана.

Председник. То је у свези са овим што смо напред казали. Сад изволите даље.

Секретар Илија Стојановић чита свој предлог и посланика Аврама Јовановића и Милосава Марковића, којим предлажу, да држава свима ратним страдалцима и то онима, који су били возари у народној војсци, па су им волови од куге полинсали, даде друге од добивених турских волова, или ако ових не би било, да им се у готовом новцу у име помоћи што даде, како би друге волове купити могли.

Председник. Ово су предлози, које је председништво данас добило, а који се тичу наше патничке браће. Као што сам мало пре казао, саглашавате ли се да се све ово преда законодавном одбору. (Бива).

Урош Кнежевић. Молим вас, има једно моје питање управљено на г. министра финансије. Молим нека се прочита.

Секретар Илија Стојановић чита:

Питање

на г. министра финансије.

Прошлог рата: учитељима, практикантима, служиоцима и радницима тополивнице, одузимато је од плате 20%.

Ово је рађено по аналогији оног скупштинског закључка о чиновницима.

Није била намера скупштине да се одузима плата од ове сиротиње, већ је у закључку реч била *само* о чиновницима.

Тражио сам прошле године, да се свима, које поменух, врати што је одузето. Покрећем исто питање и сад молим скупштину нек се обазре на овај најсиротнији сталеж и нек одсудно изрече: дал и ова лица спадају под чиновнике, и да ли им је требало одузети плату.

3. Јула 1878. год.

Крагујевац.

Народни посланик.

У. Кнежевић.

Министар финансије. У законодавној одлуци стоји, да се чиновницима и свима онима, који примају издржање из државне касе, одбије извесан процената.

Према тој нејасности ми смо мислили, да се то може распростреги и на практиканте и на послужитеље, јер било је послужитеља, који су имали више него један чиновник од 200 талира. Тако на пример један послужитељ имао је поред плате још и бесплатан стан и осветљење. Накратко била је нејасност и непотпуност у закону тако, да ми нисмо смели другчије тумачити него као и за чиновнике.

Међутим ако би скупштина нашла, да тим људима није требало одузимати и да им треба вратити, влада неће бити противна.

Милан Кујунџић. У колико се ја опомињем, питање је још лане нарочито покренуто за практиканте, учитеље, раднике у опште и послужитеље. И како се мени чини, влада је дала објашњење тако: да је само случајно учињено, те је и њима зарада окрњена, и влада је дала реч, да ће се вратити овим људима оно мало тешко стечене плате, као што и јесте праведно. Ја сам држао, да је ово већ учињено, а пошто сад видим да није, то потпомажем г. Кнежевића да се поднесе нарочити предлог, те да се тајна законодавна одлука изврши онако, како смо је ми и замишљали.

Министар финансије. Молим вас, ту не може бити објашњења, него ако скупштина донесе одлуку, онда влада може учинити.

М. Кујунџић. Онда дајте нека та ствар иде редовним путем.

У. Кнежевић. Ја се потпуно слажем с разлозима г. министра финансије. Заиста оно није јасно ствар одређена законом, према ономе, како смо ми имали на уму само чиновнике. Међутим кад влада није противна и пристаје да се донесе формалан предлог о томе, то се и ја слажем потпуно и можемо поднети формалан предлог.

А. Ковачевић. Ја мислим да је сам дух закона такав, кад се и тамо каже, да се одбије половина плате чиновницима и свима онима, који примају помоћ из државне касе. Одбијано је, господо, као што се види, практикантима, пандурима, учитељима и свима радницима тополивнице по 20 од стотине.

Кажите ви мени господо, ја како је оном војнику, који је био на граници, па није ништа примио, а међу тим сносио све терете као држављанин. Сваки овај пандур и служитељ коме је одбијено од плате, да је био на војеној дужности, он би вршио своју дужност и стојао би на ратној нози, а не би примио ни једне паре. Тако исто и практиканти и учитељи и ови из тополивнице, да су били на војеној дужности и они би стајали на ратној нози и не би примили ништа, а овако су примили опет по $^{80}/_{00}$. Ја држим да је потпуно умесно оно објашњење владино, које је издано на основу онога закона кога знате, и с тога предлажем, да би преко овога ваљало прећи на дневни рад.

Председник. Јесте ли вољни да се пређе на дневни ред.

Урош Кнежевић. Ја се слажем са г. министром финансије. Пошто и влада сама признаје да није оно јасно одређено, ја сам за то да се поднесе предлог па нека се та ствар реши.

Стеван Д. Поповић. Ја имам да приметим само две три речи на говор г. Аксентија Ковачевића. Није истина да су сви учитељи седели код својих кућа, махом се зна, да су и они били на војеној дужности. Многи од њих били су четни и батаљони комесари и писари, а неки и батаљони ађутанти, и као такови неки су погинули. Ако хоћемо право да говоримо, то морамо

признати, да су поједини поднели све ратне штранаце, и да су њихове фамиліје осетиле јако услед смањивања њихове плате.

А. Ковачевић. Ако су учитељи били на граници, они су одређени као и остали чиновници тако су били и сви народни војници. (Кујунџић: Е видео је то Аксентије из Беча, зацело је њему било тамо врло тешко!) Један од говорника, а то је г. Кујунџић каза, да нисам ни видео из Беча. Тај г. Кујунџић незна да сам ја дао и дајем све оно што даје сваки држављанин, да су још и данас моја два војника на граници са два коња и свом ратном спремом на ратној пози — и да ја подносим све државне терете. — Дакле кажем и опет кад су сви држављани подносили ратне терете у свему и нису примали никакву плату, то онда заиста и правда је ту што се одбило тим људима по нешто од њихове плате.

Пон Аврам Јовановић. Г. Стева Поповић добро је објаснио ту ствар и не стоји то што г. Аксентије каже да учитељи нису били на граници. И ако смо ми донели закон да се одбије по 20% од чиновничке плате ипак ја сам за то да се њима ништа не одбије и ако им је одузето да им се поврати.

Ј. Авакумовић. Молим вас господо, ја сам лане са г. Урошем поднео предлог о томе, да није тим учитељима, практикантима, и осталим неуказним лицима требало одузимати од плате на основу познате законодавне одлуке која се тицала само чиновника и осталих тамо изриком споменутих. И по томе држим да има места да и ја проговорим неколико речи (вичу изволте) Ја држим да би се врло лако на основу оне законодавне одлуке могло доказати, са јаким разлозима, да није имало места да се одбије од плате и неуказним лицима служиоцима државним и општинским и осталима. И пошто је и господин министар финанције објаснио, да влада није противна да се поднесе предлог у том смислу, то мислим да неби ни требало говорити сада о тој ствари него да поднесемо предлог па онда ћемо о томе говорити. (Вичу: Врло добро.)

Председник. Ово што смо до сад радили, истина није било на дневном реду, но ми смо од њега отступили по пристанку скупштине и владе, сходно пословнику. Сад долазимо на дневни ред. По пословном реду прво треба прочитати скупштински протокол од прошлог састанка изволите саслушати протокол V. састанка.

Секретар Илија Стојановић прочитао је протокол V састанка.

Председник. Чули сте протокол има ли ко шта да примети.

Алекса Поповић. Ја врло учтиво примећујем, да је ту у протоколу погрешно стављено да је Његова Светлост казала да ће задржати у најбољој успомени имена данашњих посланика. Његова Светлост није казала да ће задржати у најбољој успомени имена представника народни, већ ову скупштинску периоду.

Председник. Будите уверени да је верно стављено онако као што смо чули да је Његова Светлост Књаз благоизволео депутацији скупштинској казати Немојте о томе да говорите.

Алекса Поповић. Имам још другу примедбу да кажем. Цео један мој говор изостављен је. Онде где сам ја учинио на вас питање односно они жандарма и тај говор није уведен. Ја сам казао да су: и министар и г. Дучић

на и сама ова скупштина, немоћни да тумаче устав и тај говор није ушао у протокол. Сем овог мени се чини да је неделикатно не за мене но за скупштину што је секретар Стојановић казао, да је скупштина закључила да се преко ове примедбе као по све неумесне прелази на дневни ред, а очигледно је да се већ поступа по тој мојој примедби, где се више не виђају у дворани скупштинској оружани жандарми.

Секретар Илија Стојановић. Ја сам казао неумесно као и што јест неумесно. Ја признајем да стоји у уставу али ви сте га тумачили неумесно.

Алекса Поповић. Као што кажем не може ова скупштина да толкује устав то само велика скупштина може чинити то сам казао и тражим да се то запише.

Министар унутр. дела. Ја немам ништа против тога да се то запише, али будите уверени да по оцени вашој сами себи противусловите, јер кад не може скупштина не може министар онда за цело још мање може да тумачи устав један посланик Алекса Поповић.

Алекса Повић. Ја сам вољан ако и ви хоћете г. министре да се о овом предмету упустимо у препирку, и ја ћу вам очигледно доказати да се чл. 86. устава, не може другче разумети, ни протумачити по онако као што је написат а написат је врло јасно кад се каже: „Нико несме с оружјем у седнице скупштинске и заграду скупштинску доћи“ та реч „нико“ искључује свако излишно тумачење у другом смислу.

Председник. Г. Алекса, висте се позвали на устав и ја мислим да је у стенографским белешкама записано верно и истинито.

Ви знате господо да је говорено и решено да се протоколи што краће воде. Једно што је овде од важности то је што се каже *прелази се преко његове примедбе као неумесне на дневни ред.* Ја сам ту ствар немогу просудити за то изволте ви то казати какав је утисак произвео у скупштини овај говор г. Алексин и да ли га скупштина сматра као умесна или не.

Министар финанције. То није парламентарно да се тако каже, да је са свим неумесно. Треба просто казати прелази се на дневни ред.

Председник. Ја мислим, као што је и г. министар финанције објаснио да се избрише она реч *„као неумесно“* из протокола.

М. Кујунџић. Ја бих хтео на ту приметбу још и ово да додам. У опште кад се прелази на дневни ред ваља да се у протоколу запише са свим онако како је то скупштина одлучила. Нема права ни председништво ни секретарство да бележи другчије него онако како је одлучено. Врло је велика разлика између прелаза на дневни ред са разлогом оваквим или оваквим. Те разлоге изриче сама скупштина и они се не смеју измишљавати, ни мењати. Ја бих хтео да се у будуће на то пази и надам се да ће тако бити.

Председник. Ја би био тог мишљења да се избрише она реч „неумесно“ а све остало да остане. Саглашавате ли се да се избрише реч „неумесно.“ (Вичу: Саглашавамо се.)

М. Кујунџић. Сад имам ја своју примедбу да учиним. Онде где се говори о избору посланика за варош Неготин, наведено је *доста речи* али није наведен прави смисао мога говора. Оно што је напричано могло би се казати у половини речи па опет да се каже сам смисао. Нисам ја, господине

секретару, говорио о важности посланика у опште него о важности пуномоћства према послу који има посланик да врши, те с тога вала да буде доиста израз својих бирача, да није наметут.

Сем тога ја сам казао да је разлика између битних неправилности које се могу при избору десити и између неправилности које се тичу само мањих формалности па по томе не засецају у питање: да ли је посланик доиста израз онога краја кога заступа, или је насилним или преварним начинима изабран.

Најзад ја сам баш нарочито напоменуо: пошто не држим да су при овом избору битне неправилности учињене, то предлажем да посланик остане у скупштини док се извиђај не учини.

Ја ово не бих спомињао, али кад се у протоколу наводи да се неко од господе самном слаже, онда треба да стоји и то да би се знало у чему се слаже.

Председник. Кад су веће примедбе, као што је сад случај, оне се не могу унети у исти протокол већ долазе на протоко данашњи као што су то сада већ и г. г. стенографи записали.

Секретар Илија Стојановић. Ја као секретар не могу више да примим него ово што сам написао. (За овим је секретар Стојановић прочитао још једном говор г. Кујунџића из протокола.) Ја знам да ви као професор велике школе много говорите, а ја не могу.

Кујунџић. На против, ја хоћу кратко да пишете, али нећу да кажујете ствар другчије и да изоставите један нарочити предлог.

Господо, има преко три године како ја не обраћам особиту пажњу на читање протокола и никакву белешку о мени исправљао нисам. Данас ми је случајно пала у очи разногласица између онога што је говорено и онога што је у протоколу забележено, и устао сам да то напоменем. Ако хоћете да исправите — добро. Ако не ћете мени због тога не ће одлетети глава с рамена.

Ковачевић. Г. председниче, још отојч хтео сам да обратим вашу пажњу на пословни ред. По пословном реду само се један пут може говорити. Често се дешава а сад напајвише да неки посланик говори више пута на што више упушта се у претресање неког предмета То сам имао да приметим ради одржавања реда у говору, и сад хоћу да говорим на сам протокол.

Председник. Тога се и држимо, и само кад који посланик каже да није своју мисао потпуно изразио, онда сам допустио да то допуни.

А. Ковачевић. Молим вас да се објаснимо. Што се тиче говора г. Кујунџића, ја о томе нисам ништа ни примећавао, него сам примедбу учинио односно говора г. Алексе Поповића. А при претресу о избору г. Гарашанина — ја сам подуже говорио, и о говору г. Кујунџића, кад је он казао: често се дешава, да сведоци осведоче нешто, што није онако, како се осведочава. Ја сам на то казао господо да одбор и нико не показује и не базира на тим сведоцбама, него узима ствар онако како је представљена, и оснива мишљење да избор не важи и да је незаконит на самом факту, који се састоји у томе, што је чисто и јасно, да су одборници тога бирачког одбора сами узели скупштинску власт на се, па решавали, да ли ко може бити посланик или не може, прекидајући седницу своју.

Секретар И. Стојановић. Ја сам први ваш говор ставио потпуно онако, као што сте говорили; а други ваш говор изостао је, као препирка са г. Кујунџићем, пошто се то у протокол не ставља, и пошто сам све препирке које не приносе ништа ствари, изоставио.

М. Кујунџић. Молим, молим г. секретару, ми не водимо овде никакве препирке међу собом, него исказујемо своја мишљења, која немате права да прекрајате или да обналожавате.

А. Ковачевић. Кад један посланик устане, па тражи од председника реч, и добије реч, као што сам то ја учинио, онда то није препирка.

Стева Поповић, свештеник. Ја молим господина председника да се постара, да се ови високоучени толико не препиру овде око неких ситница и и да нас не забављају; него да гледамо, да што пре посвршавамо послове на које нас је позвао Светли Владаоц и његова влада, па да идемо кућама, да свршавамо и наше послове. Код оваквих препирка ми одосмо у безконачност. Нећемо ваљда седети овде до јесени. (Жагор).

Јов. И. Бошковић. Мени се чини, да овде још није расправљена ствар о говору г. Кујунџића, који тражи исправку. Нека се реши, прима ли се исправка или не прима, — па свршена ствар.

Председник. Већ сам казао: Што се приметн на протокол долази у стенографски записник, па се из њега може то да види; а да се протокол у толико сада исправља, незгодно би било.

М. Кујунџић. Не могу се задовољити, ако се исправка не прими. Нека г. секретар каже, да прима исправку, на квит.

Секретар И. Стојановић. Ја не усвајам примедбу и зато о овоме треба скупштина да реши. (Вичу: да се исправи).

Председник. Кад се веће примедбе на записник скупштински учине, то се не може исправљати у самом записнику, него се бележи код стенографа и уђе у записник тога дана, кад се примедба учини. Тако се обично у парламентима ради.

Јов. И. Бошковић. Ми смо на једном од прошлих састанака решили, да се у протокол бележе само главније побуде при претресу о поднетим предлозима и решења о предлозима. Међу тим ми опет видимо, да је овде секретар упустио се, па је исписао много. Главно је, да је казао: г. Кујунџић је за то, да пре, но што би се о законитости избора решавало, треба да се по поднетој жалби учини комисиони извиђај. (Чује се: тако је).

Г. Гершић. Молим вас, ја имам да учиним примедбу на протокол, јер и мој говор није добре схваћен и у протокол забележен. Мени је све једно, хоће ли се исправка одмах у самом том протоколу учинити, или ће негде на другом месту.

Но пре свега, у опште, на састав целог прочитаног протокола имам да приметим то, да из њега доиста види да се није одржало и извршило оно, што смо оноћас о саставу протокола наших решили; и — види се одмах последица тога. Да је се пазило на оно решење, и да је се протокол саставио онако, како смо рекли да се саставља, не би сад било никакве препирке око тих говора; да је се у протокол забележило само оно што је на претрес поднето, дакле предмет о коме се водила реч, и затим како је решење

следовало била би и лакша ствар и не би нам одузимало се толико времена око исправака. За исписивање целе дебате — за то су стенографски бележници.

Но сад, како му драго, сад смо се упустили у исправљање и ја хоћу да кажем, да мој говор није потпуно изведен, т. ј. није обележена мисао, коју сам овде исказао. Говорећи о избору посланика, о коме је овде била реч, а то је о избору г. Гарашанина, ја сам казао: вала да се пази, и шта више дужност је скупштине, да пази, да не буду за посланике примљени људи, при избору којих је било неправилности; али, скупштина с друге стране, вала и дужност јој је исто тако, да испита претходно сваки избор, комисијоно или како се већ по закону испитује, па тек кад се све испита што се и за и против наводи, онда да о избору томе решава, а да не прелази преко такве једне ствари, која је врло важна, брзо и олако. Ово друго гледиште моје, које сам, како ми се чини доста јасно исказао, није ушло у протокол.

Секретар И. Стојановић. Молим вас, чујте како је ваша реч записана. (Чита). (Чује се: добро је, добро).

Председник. Има ли још ко да примети што на протокол. (Нема). Дакле усва се протокол? (Усваја се).

И сад да пређемо на сам дневни ред.

Од оних привремених закона, који су за време рата издани, јуче је скупштина решила члан први и други. Сад је на реду члан 3. Изволте г. известиоче прочитати тај члан.

Известилац (чита члан трећи):

Закони у претходним члановима на знање узети или одобрени, који се при коначном закључењу мира не могну због преласног стања указом прогласити да су престали, остају у важности и после рока у њима самима означеног, но само за време преласног стања, т. ј. док међународна или српско-турска комисија обележи нову границу, а најдаље за три месеца од дана књажевске прокламације о коначном закључењу мира после кога престају важити по самом овом закону.

Овде има нека измена. Овде где се каже „*на знање узети*“ по сагласију владе изостављено је на се казало: „Закони у претходном члану одобрени“.

Јован И. Бошковић. Ја се не би могао никако сложити са овим чланом трећим, јер се овде оставља нешто да се може кад хоће дићи, а нешто кад хоће задржати. Ја би желео да се прецизно каже или до састанка прве законодавне скупштине или до проглашења прокламацијом закљученог мира, а за мораторијум да се каже до прве законодавне скупштине, јер кад смо 1876. године нашли за потребно да обуставимо плаћање, које је после продужавано, онда смо то чинили с тога, што је то у интересу народа било. Тако би дакле требало и сада да се продужи мораторијум, јер укинути га сада, значило би ништа друго, већ стварати у Србији сиромашлуке, пошто је народ ратом осиротео на неће моћи дугове да плаћа и тако ће му се имање продавати у бесценје, а неће имати ни ко да га купи.

Урош Кнежевић. Као што се на први поглед може видети овај је члан неопредељен, нејасан, некотпун и према овакој стилизацији остављају се најважнији закони на вољи владе, да закон укину, продуже и обуставе кад хоће и које хоће, и тако могу се оставити, као што рекох, најважнији закони беспрекидно да се продужавају и не ступе у живот.

Ја то не могу никад оставити, да се у једном члану оставља ма коме да законе удешава према времену и околностима, кад се зна да се могу ти закони и дан данас укинути.

Овде се у закону збор. 32. стр. 131. наноснше: „Да артиљеријски пуковник Милутин Јовановић док има за сад одређену му самосталну команду управљава власт врховног команданта у односу на потврђење, уништење и извршење пресуда војеног суда, који би у кругу његове власти по његовој наредби дејствовао“.

Ја не знам да ли постоји још ово наређење и да ли још вреди или не.

Као што се из овога види, г. Милутину Јовановићу дата је власт да може извршивати пресуде итд., о томе није у овом предлогу ништа споменуто, а ја би желио да знам, вреди ли оно још или не.

Министар војни. Овлашћење његово вредило је за извесна дела и извесне случајеве, иначе чим то престаје, престаје и његово овлашћење.

Урош Кнежевић. Добро, ја се задовољавам.

Даље што се тиче овог другог закона (Збор. 32. стр. 143) о преком суду.

Ја налазим, да пошто је мир већ на прагу, да не би требало да постоји преки суд и ванредно стање, јер ми знамо да је и у суседној нам земљи Влашкој повраћено обично стање, а тако исто и у Русији нашој савезници, па, кад је тамо укинуто то стање, онда не знам за што то не би било и код нас. За што да ја писам сигуран са мојим животом и имањем него да за најмању маленкост изгубим главу или будем у апсу.

Не бих дакле желео никако да останемо под ванредним стањем и даље, а што се тиче освојених предела, мислим да би требало тамо још неко време одржати ово ванредно стање, али што се тиче наше земље желео бих да се што пре избрише.

Даље налазим, да закон о уклањању чиновника са својих звања, кад не би како треба вршили своје дужности (збор. 32. стр. 148), не би требао више да постоји, требало би га избацити по томе, што је престала потреба и циљ постигнута рад које је он написао. Кад се уведе редовно стање, онда на што и он да постоји.

Овом је наређењу била циљ да се што брже и лакше постигне уједињење и ослобођење српског народа, кад је то постигнуто престала је и његова потреба.

Још имам приметити што се тиче закона о надзору државних власти над општинама (збор. 32. стр. 154.) Има разлога, да се општине подвргну надзору државних власти за време рата. Данас, кад је то престало, држим да и тај надзор треба да однадне и закон овај укине, а то с тога, што смо ми сами посланици пре неколико година борили се за то да буде самосталност општина осигурана, а, кад би оставили да и даље тако стоји, држим да нема разлога.

Најпосле имам још да приметим неколико речи о овом буџету за освојене пределе.

Г. министар унутрашњих дела јуче је приметио, да је у свима преде-

лима ослобођених крајева при постављању чиновника, гледало се поглавито на то, да се чини нека штедња, те с тога постављано мање чиновника у свима окрузима но што би по закону требало.

Међу тим по овом буџету види се, да су побројани сви чиновници као и овде у нашој земљи. Тако ћете наћи 6 великих судија, 6 начелника, 21 среског начелника, 27 среских судија, 66 писара, 68 практиканта, у судској струци; тако исто и у полицијској, финансијској, просветној и грађевинској итд. Међу тим зна се да од овог целог персонала не постоји ни 5. ни 10. део. Кад то не постоји, онда, пошто је протекла половина од ове године, то овај расход могао би се употребити на друге продуктивне или просветне цељи, јер стављати оваке расходе и одобравати их може се лако десити да до године имамо дефицит од 10—15,000.000 гроша.

Дакле ја сам мнења да се сви ти додатци за вел. судије и остали изоставе.

Алекса Поповић. Ванредно стање господо, ја држим да је терет за земљу, да је једна неправедна, неповољна и врло неприродна ствар. То је господо једна укруљеност, укруљеност слободном животу, слободном говору и раду, слободној управи свог имања; ванредно стање не покреће трговину и индустрију, но на против сваки слободан полет укочује.

Ово што је метнуто да и после прокламације остане ванредно стање, тиме се износи слабост наше земље. Господо, свима је нама познато, да смо ми ушли у рат да ослободимо нашу браћу.

И сада, кад смо један мали крај земље добили, ми да би га уз нашу земљу утеловили, да би у њету потпун ред увели, ми морамо да целу нашу земљу, Србију, држимо у ванредном стању; непризнајемо ли тиме да смо још слаби и немоћни, и хоће ли нам свет рећи: ви најпре ратоваште, да у турској царевини ред повратите, за тим ратоваште да браћу ослободите и с њом се уједините, па да сте све то урадили, шта би онда чинили, кад сада због једног малог заузећа земље морате да се толико напрежете и да над целом својом државом држите ванредно стање.

Г. Кнежевић је казао, да је у Русији престало ванредно стање, а тако исто у Румунији. Истина има господе, па могу рећи: Румунији је лако, она је већа држава и има стојећу војску, али, господо, то не смемо рећи, према нашем пређашњем поносном говору: Србија је пијемонт балканског полуострва, и да је њој намењена најглавнија улога између свију државица на истом; зато не потирмо овим радом тај наш понос, то наше пређашње разметање.

Према свему овом ја сам дакле за то, да се одмах чим прокламација од Његове Светлости изађе, да је мир закључен, огласи, да је престало и ванредно стање, пак, ако то преставништво и влада неће, онда ја у том крајњем случају молим владу да то нередовно стање сведе на што краћи рок. (Чује се: врло добро).

Милан Кнежевић. Ја сам имао само ово да кажем. У члану тога закона о мораторијуму каже се, да оно отпада кад се прогласи да је престало ратно стање. Ја питам, да ли ће влада још ове скупштине поднети скупштини какав предлог о том мораторијуму, јер, ако влада не ће, онда морам ја.

Панта Јовановић. Ја хоћу да проговорим о неумесности наређења у закону о куповини на почек. Ја држим, да ће влада пристати на то, да престане стање ово чим се огласи мир. По трећој тачки предлога тај би закон остао и даље на 3 месеца по закључењу мира. По овом закону узима се од грађана све што је потребно за војску, па на што онда храна и остало да се узима, кад престане ратно стање.

За то сам мнења, да закон овај одмах престане да важи, чим се прокламацијом Његове Светлости огласи да је редовно стање уведено.

Милош Глишић. Ја што сам хтео да говорим, то су казали већ гг. предговорници г. Урош и други, с тога се слажем с њима, јер зачета овако, а никако другчије, треба да буде.

Васо Мајаревић. Као што сте видили из трећег члана овог закона, неки закони, тамо побројани, оставиће се да важе до прокламације или док српско-турска комисија не сврши тај посао о нашој граници, или и после тога, али да се не би то дуго продужило, казато је за три месеца по проклапацији, пошто комисија може да продужи тај свој посао неколико месеца.

У закону овом, који сте видили, каже се, да буде вођено суђство, после закон о разним вођеним набавкама, после закон о преком суду итд.

Да се закони неки од ових не могу никако изоставити, види се само по себи. Тако на пример привремени закон од 1. Децембра, којим се уводи у важност за сву земљу војено-судски законик од 8. Априла, 17. Јуна 1876. мора да постоји и даље по томе, што ће војска бити на граници непрестано до коначне расправе њене, па зар да му као војнику грађански закони суде.

Даље, привремени закон од 1. Децембра 1877. год., којим се законска определења за најмање кривана војника у добровољачким четама од 17. Јуна 1876. на ново уводе у важност. И овај закон треба да остане још и даље у важности што мора и за њих да има један закон, ако их има, а, ако их нема, онда закон и не вреди.

Привремени закон од 1. Децембра, којим се опет уводи у важност закон о преком суду и у њему уводи члан 7 за дела, која се место преком суду могу предавати војном суду, и укида члан 18. о мањем броју судија за решавање у касационом суду, но што је прописано његовим устројством.

Ја сам господо у касационом суду, тамо су долазиле пресуде преког суда, па да се не би плашили од преког суда, могу вас уверити да су докази блажије узимати но при редовном суђењу.

Даље, у закону о привременом снабдевању са властима ослобођених предела казано је, да се неки додатак даје чиновницима, који тамо иду. Неки од вас кажу сад, да не дате никакав додатак, пошто се каже не одговара постојећем закону, за то, ако се има већина, мора се донети нов закон о томе за убудуће чему сам ја противан из разлога јуче казаних.

Даље закон о продужењу рокова плаћања у грађанским потраживањима према дужницима, који су војници или који врше какву војену дужност на ван места сталног пребивања.

Замислите господо, човек је на граници, хоћете ли наредити да му се за дуг продаје кућа? Нећете сигурно.

Даље закон о употреби чиновника и свештеника за време рата у војсци.

И овај закон треба да остане, иначе ћете плаћати дијурне чиновницима.

Даље закон о потреби приватних зграда као и правит. и општински алата, намештаја и т. д.

Ја вам кажем, господо моја, да ли ми имамо новаца да подмиримо све потребе? Немамо. Кад немамо, онда морамо прибећи другом средству, тражити прив. људи и кметова. Кад кмет каже ја недам ни ране ни шта, а државна власт не може да утиче, јер је општинска самоуправа, онда шта да радите.

Даље закон о издржавању породица сиротних војника и добровољаца за време рата.

Хоћемо ли господо оставити да војницима, који су на граници, породице скапавају од глади немајући ране. Док се тамо не регулишу границе Србије дотле ће требати војске.

Даље привремени закон о војеним поштама. Хоћемо ли да оставимо да ове наше обичне поште раде кад војника има тамо.

Даље закон о војеним телеграфима. То мора остати, јер тамо су и сад по тим дужностима наши писари, и, ако се ово укине, онда се мора плаћати и тим људма днгрна.

Дакле, ја сам хтео да вам кажем, да имамо много закона, који се не могу укинути, и за које се не може казати да престану данас ил сутра, што престанак њин зависи од разних прилика и мени се чини да никако није много три месеца после кнежеве прокламације, којом се мир повраћа.

Урош. Кнежевић. Још неколико речи да проговорим о ванредном стању и о закону о мораторијуму.

Узмимо на чисто, на кажимо, имамо ли какве год разлике између данашњег стања у коме смо, и стања за време рата. Узмимо, на се упитајмо, зашто се оглашава ванредно стање у једној земљи? Кад будемо с тим на чисто, онда ћемо знати треба ли нам или не. За време рата, за време побуне разумем ванредно стање. Тако и кадгод се види, да има нереда и неке незаконитости, кад влада хоће да оствари неке формалитете, и т. д., онда свакојако не може да остане редовно стање. Отуда је ту, што се оглашује ванредно стање, те да би се предузета мисао у корист Србије остварити могла. А сад, кад видимо да смо на прагу мира, не могу да разумем зашто да постоји ванредно стање и даље. Још бих могао разумети само то, да за оне људе, који су још на граници, могао би вредити војени закон, али за друге никако. Могао бих напоменути сто примера какве ђаве последице доноси тај војени суд. Тако се десно један случај, где је један за врло просту крвницу осуђен на смрт. Овде у Крагујевцу осуђен је један просто на основу сведоџбе једног сведока на 20 год. робије, коју и сад издржава и тако је упропашћена и његова породица и имање. (Жагор.)

Председник. Немојте се удаљавати од главне ствари, и то служећи се таким изразима.

Урош Кнежевић. Нисам имао намеру да вређам власти, него само да наведем пример, какве су опасности од ванредних закона и војених судова за то, што недозвољавају да се човек може бранити. Не могу да пристанем да ми преки суд суди по хефу. (Жагор). (Председник: И опет вам велим, немојте се служити таким речима.) Дакле из тих узрока, ја сам за то, да се редовно стање поврати.

Што се тиче мораторијума, као што је казао г. Бошковић, и ја сам мишљења да остане до прве идуће скупштине.

Новак Милошевић. Пошто је г. Урош врло добро разложио, ствар у каквом се стању налазе грађани кад је ванредно стање, а у каквом кад је редовно, то ја немам ништа више казати. Само имам једну примедбу да учиним известиоцу, што каже да се све потребе боље набављају кад је војена власт. Ја мислим да се боље, брже и тачније набављају потребе које треба да дају општине, кад то раде општине саме са збором. (Жагор).

У осталом у свему се слажем са г. Урошем.

Ђурђе Ђоровић. Са стране економне и са стране слободе, ја сам мишљења, да престане ванредно стање за овде, а за оне крајеве, који су присајужени Србији, да остане онолико, колико влада каже. Што се тиче мораторијума ја сам за то, да изостане сад од решавања, па да се особено о томе реши.

Милан Кујунџић. Кад би, господо, нередовно стање било неко добро стање, нико се у земљи не би грабио да има оне законе, за које по 2—3 месеца остављамо куће и долазимо, те о њима овде договарамо се; него би оставио све онако, као што бива у нередовном стању — ето владе, па нека наређује како хоће. Али из великих борби за устав види се, да земља осећа да је нередовно стање неудесно и да га народ сноси само с тога, што је одушевљен за неку велику нову мисао, и што хоће у ванредном времену и да подноси жртве, које та силна мисао тражи. Само је такво одушевљење, велим у стању да уздржи народ за неко време, за време великога и опасногa рада, од вршења и тражења свију његових уставних права. Сад, господо, долази питање: да ли извршење мисли нашега ослобођења и независности тражи и докле тражи овакво нередовно стање у земљи? То је питање, о коме досета може бити говора. Говора може бити и о досадањим мерама нарочито с тога, што видимо, да и код других народа бива рат; и да је и код наших великих и малих савезника било ратно стање, па ипак нису као код нас све мере нередовног стања употребљаване. Најзад, човек кад хоће да изврши нешто велико, и кад се боји да му и нека мала ситница посао не поквари, он се ограђује и оним, што му није неодољиво било, само из превелике заузетости и пажње да се циљ постигне. Ја против тога нећу ништа да говорим, јер би у противноме случају могао после онај, коме није за руком испало да циљ изврши, бацати сву крвницу на недовољну ограду, ма да ова ограда није можда ништа приносила успеху ствари или још можда и сметала.

Него долази питање, да ли све оне ванредне мере треба да остану и на даље? Нама се предлаже овде да не треба да остану за вечита времена, него да остану за 3 месеца од прокламације нашега светлога господара.

Што се тиче прокламације — ми не знамо кад ће она изаћи. Рачунајмо још озго 3 месеца, онда нам ванредно стање може трајати још неколико месеца на и пола године. У толиком времену било би исто тако неудесно оставити у земљи стање полузаконо, као год што има неких неудесности и кад би се оно одмах и у целини дигло. У томе треба да правимо разлику, и моји предговорници су је правили. Тако, на прилику знамо, да

и онда, кад прокламација изађе, и онда, кад се започне одређивање границе, не ће бити наше питање са свим свршено, него при том утврђивању наших граница ми морамо стојати непрестанце готови са мачем у руци.

У то име ја признајем, да ће се морати многа војена наређења још продужавати на овако ванредан начин, и да ће се и неки део народне снаге још употребљавати, а ја се надам, да ће влада знати оценити кад ће и колико народне снаге за тај посао задржати, а да на сваки могући случај не може пак рећи да смо јој ми везали руке. Што се дакле тиче тих војених ствари, ми морамо оставити да се укину тек онда, кад буде свршена потреба, која их је изазвала.

Али, господо, долази друго питање. Са овим поменутим војним законима у каквој и коликој вези стоје она остала ограничења уставне слободе? Да ли и та друга ванредна наређења треба да остану и даље, или би се могла повратити у редовно стање сад одмах? Ја држим да има ванредних наређења, која би се могла укинути одмах са прокламацијом мира, да има извесних терета, које народ најјаче осећа и које кад одмеримо са добитима за које се мисли да из њих долазе, свако ће у народу казати да није нужно да се такви терети и даље одржавају; свако ће казати, да треба да се укину. Такво је наређење о надзору општина. Истина, ја не умем много да говорим о томе, јер је моја београдска општина увек у неком изузетном стању на спрам осталих.

Али господо, ја се сећам врло добро, да онда, кад смо одлучивали о закону о самоуправи, ми смо добро имали на уму једну мисао и дали смо јој пуно израза у закону, а то је: да не само све оне ствари, које се чисто тичу општинских интереса, буду самосталне, него и да све оне ствари, које се тичу општих народних потреба, буду законом заклоњене тако, да државној власти не буду у томе руке везане. На што дакле поврх овога још држати палицу над законом општинским?

Сем општине, господо, има и других уставних слобода, које су предговорници споменули. Ја их за сада нећу нотање разлагати, него ћу прећи одмах на сасвим супротно питање, на питање о мораторијуму. Ево, рећи ћете, потпуне несугласице међ нама, који нису задовољни са одборским предлогом! Доиста, тражи се прво, да се нека извесна наређења што пре укину, а у исто време пите се, да нека још много дуже остану. Наравно, ово би било једно према другом потпуно недоследно, кад би се за мерило узело само повраћање или неповраћање редовнога стања, а не би се тражило, мерило једино у томе, да се колико толико олакша народу терет. По томе ако учинимо народу *олакшицу* продужењем неког извесног наређења, као год што му с друге стране скидамо са душе терет укинућем других неких наређења, — онда овако продужавање и укидање не стоји ни мало на супрот једно другоме.

Што се тиче самог мораторијума, ја држим, да би такво осетљиво питање требало посебице и савесно испитати, па тек онда казати, да ли да се продужи или не. Ми видимо да број продаја у нас непрестанце расте. Питање долази: да ли ће мораторијум бар у данашње дане томе злу доскочити,

или ће још већма срушити се наша економна зграда, кад се овакав подупирач један пут уклони, — а уклонити се једном мора . . .

Доиста, господо, што се на скупштини са неком бурношћу потржу овакова питања, то је доказ да има неке економне незгоде у народу, које он подобро осећа. Доиста господо, жао ми је веома што нисам у ствари тако „високоучен", као што помену данас наш пон Стева, па да као потпун зналац изнесем одмах пред вас какву вешту мисао, која не би само крцарила, као што мораторијум чини, него која би могла бити од помоћи једном за свагда! Мени је то у овом трепутку веома жао, али, што сам у стању са савешћу предложити, то је: да брижљиво испитамо договором овакво питање, а да га не претрчавамо ћутке.

На, кад у неким наређењима ванредним, добро би било да се још продуже, а у другима да се што пре укину, — онда би ову ствар доиста ваљало опет вратити одбору, па да се према чувеноме мњењу на скупштини изрично означи: да наређења, која се тичу војске, или оних радова, који стоје у присној вези са војском, а можда и где које економно наређење, остану у снази и после прокламације мира на 3 месеца, на макар и више, а да се наброје наређења, која се више тичу грађанскога живота и уставних слобода, па да се она одмах поврате у живот. Или зар има кога између нас, који мисли, да би се доиста законито могао вршити такав уставан посао, као што је бирање посланика за обичну скупштину, а да је још у снази преки суд и цензура и да изборе руководи општину, којој је одузето јемство законите слободе, него је може према ванредноме овлашћењу намештати и разместити полицајна власт!?

Панта Срећковић: Господин је Кујунџић тако лепо разложио стање ствари да ја потпуно немам шта да објашњавам, изузимајући једно што нисмо сагласни што се тиче закључења избора, који закони треба да буду укинути а који да остану. Ја, у колико ми је стање ствари познато, у колико га и практички познајем, мишљења сам тога, да се просто на просто овај предлог овакав, какав је, усвоји, а за што нећу да разлажем.

Што се тиче говора г. Урошевог односно осуђених преким судом, ја сам његову мисао овако проникао, да сви они убице, који су убили, па су затворени, могли би казати: пустите нас, наше фамилије пострадаше, а ја по моме мишљењу казао би им: не било красти и убијати.

Урош Кнежевић: Имам да приметим г. Панти, да сви, који леже у апсу, нису убице и лопови.

Јоца И. Бошковић Лозничанин: Из говора више посланика види се, да једни траже да овај закон престане; други су тражили, да се одмах неке потребе заведу; трећи, да остане и даље Али ми то не можемо решити, него бих предложио, да се то питање унути одбору, па да разгледа, који закони могу да остану, а који да изостану, — па ћемо онда тек решити.

Застун. председ. министар. савета министар правде: Молим господо, да дам нека претходна обавештења, после којих, мислим, да ћемо се лакше споразумети. Пита се, шта ће бити са законима, који су издани за времена ратног или ванредног стања, кад престане ванредно стање. Разуме се пак, док прокламација не изађе, којом се проглашује да је мир закључен, дотле је

ванредно стање, а кад ће изаћи прокламација, то је владаочево. Што се вели, да је жеља скупштине, да се у земљи одмах по повратку мира поврати редовно стање, то је господо жеља и владаоца и владе. И влада је претресала то питање, па је нашла, да неки од тих закона треба да дођу у трећи а неки у четврти члан. За законе и наређења у четвртом члану побројана, влада је нашла за целисходно, да предложи скупштини, да они остану све дотле у важности, док се законодавном влашћу не реши другчије. То је, што се тиче четвртог члана.

За законе и друга наређења у трећем члану казано је, како ће и докле важити. Један од господе посланика приметио је, да све може без рока остати, а други су казали да је дуг рок и т. д. Најпре да учинимо за прво исправку. У овоме трећем члану јасно је и изричио казано, да, после дана књажеве прокламације о коначном закључењу мира, од тих закона не може ни један даље од три месеца важити. Шта више, састав је тога члана такав, да претпоставља, да с повратком мира требају и ванредни закони. И само у колико и после прокламације мира има неко прелазно стање у томе, што треба нову границу српску на самом месту обележити и заузети, и у колико је, колико знате, тешко после са Турцима удесити и стално утврдити границе, ако се то одмах не учини, у толико се оставља влади да може неукинути одмах с прокламацијом, но оставити за неки у осталом ограничен рок прелазног стања. Међу тим, ако комисија српско-турска сврши и раније посао, онда и пре тромесечног рока укинуће се ванредни закони. Најпосле, ако у том времену не буде те комисије но доцније, опак ће престати ванредни закони, и влада ће се ради потребне спаге за постављање границе помоћи како умогне. Да није потреба тога прелазнога стања, не би се никоји ванредни закон ни за најкраће време продуживао. Мислим, да се скупштина може и сад ослонити на владу према томе, како смо пре поступили. Кад је дан прокламацијом објављено закључење мира 21. Фебруара, онда је одмах тога истога дана издао указ, који се налази у Зборнику 29. стр. 756. који имате од прошле године те се можете и сами уверити. У том указу стоји: „чл. 1. престају од данас закључно даље важити ови привремени закони.“ И онда се побројавају: као закони о реквизицији, указ о проглашењу ратнога стања; привремени закони о преком суду, и т. д.

Дакле, кад је проглашен мир прокламацијом године 1877 влада је сама без ичије опомене укинула неке ванредне законе. Али због прелазнога стања морали су се оставити и даље у сили неки привремени закони за неко време, као закон о обустави плаћања у грађанским потраживањима, закон о употреби чиновника на војну службу до предаје дужности и рачуна, закон о издржавању сроних породица ратничких, војено-судски законик и т. д.

Из овога можете уверити се, да ће влада опет тако исто поступити, а да не ћемо чинити оно, што није права потреба земље. И тако мислим, господо, да нема разлога, због којих не би могли овај трећи члан усвојити (Чује се: нека иде одбору).

Шта ће сад одбор да ради. Можемо и сад овде неку тачку из трећег у четврти или у нов члан пренети.

Министар унутр. дела. Ми не можемо унапред предвидети, да ли је који

тамо споменути закон после септембра или октобра нуждан сад изоставити, јер то зависи од околности, које ће наступити па према томе мислити и радити.

Заступ. предс. мин. савета, мин. правде. Како видим, вама је нарочито стало, да се закони о ратном и ванредном стању и о преком суду непродужавају после прокламације. Но, ми смо вам показали лањски поступак, да смо учинили онако, као што је требало, а и овом приликом не ћемо другчије учинити него тако. А, ако хоћете да који од ових закона, који није стављен у четврти члан те би по трећем члану престао после три месеца, ако хоћете да траје до идуће скупштине, онда да га метемо у четврту, тачку или ако му хоћете други рок, онда да кажемо у новом члану за колико. У осталом закон о мораторијуму овде се само продужује са другим неким ванредним законом за време прелазнога стања; а то не ће сметати да питање о мораторијуму као последица ратовања буде предмет нарочитог предлога од стране посланика и по томе претреса и решења у скупштини, у толико пре, што садржина садањег закона не би одговарала тежњама и питањима, која ће се појавити.

Мил. Кујунџић. Ми, не споримо ово, што је г. заступник председника министарског савета казао, како онда, кад није ни била скупштина на окупу, чим је прокламација о миру изашла, да су одмах и укази изашли, по којима се укида ванредно стање. Али ми нисмо заборавили, да је и после тога пролаза остао секвестар на закону о печатњи и о општинама, — па ето закона о печатњи ни данас још не видимо! Господо, дозволите ми да вас на нешто опоменем, што ће вам се учинити можда више приватно, више приватне природе. Ми можемо за колико веровати, да ће влада одмах, чим престане неодољива нужда, скинути ванредно стање и укинути оне привремене забране наших уставних права; ми можемо рачунати, да ће садања влада то учинити и пре одређенога рока, из сопственога побуђења, али, господо, дозволите ми да напоменем, да нико од нас није сигуран ни да ће до сутра жив бити а некамо ли да ће остати на месту, које, што год је више, све већма је изложено силним струјама и менама. Нико нама не може лично казати: а ћу вам дати гаранције. Ми хоћемо јемства у закону, с тога би смо желили, да у напред будемо са свим на чисто, да се не би са ванредним законима полазило и на изборе за нову скупштину, која треба да буде не само израз несвесне воље бирачке, него израз уставне свести народне. Не мојте, господо, да ми уздајући се у своју срећу учинимо овде нешто, што ће нама можда баш понајвише да шкоди. Ја мислим, да нико од нас не рачуна на то, да је непомичан на своме месту, него тражимо стварна јемства, да интереси земље, било нас ту или не било, буду доста као што ваља заступљени, а не прикривени или наметути у мраку. С тога понављам предлог, да се ова ствар врати одбору те да изрично спомене: који закони да остану и даље као израз ратног стања, а који да се поврате у уставно стање одмах чим се мир прокламује.

Акс. Ковачевић. Ја мислим да ће се и другови моји што су у одбору сложити самном и казати ово, што ја кажем. Да се ова ствар враћа опет у одбор, ја незнам зашто би се имала враћати једино с тога, да се неке тачке

из овога у четврти члан пренесу. Преносити то, или узаконити да се сад укине који привремени закон од тих тачака, који треба да се укине кад мир са свим буде, ја мислим господо да никако не може бити тога укидања сад, а кад се пренесе у тај четврти члан, значило би оставити га у важности до друге законодавне скупштине, о чему је овако остављен крајњи рок. Ми господо не можемо никако узети оно, што Урош каже, да је закључење мира на прагу, јер од нас нико није био у Берлину да то зна нити ми смемо веровати што новине једне овако друге онако кажу. У њима шта ти нема, говоре о трајању конгреса, о заузећу Кипра Енглеском и т. д. али у ствари ништа се не зна, па но томе не смемо се тога ни држати. (Алек. Поповић вичe: говорите о ствари). Ја баш говорим о ствари, а, ако неговорим о ствари, онда нека ме председништво опомене а не ви. С тога мислим, да је сасвим излишно ову ствар враћати опет у одбор, јер би одбор овако исто казао и вратио опет у скупштину; а ово би се само одуговлачило да се више овде забављамо, јер посланици нису дошли у осveћено место ради дијурне, него из патриотства, с тога треба одмах да се ради.

Ил. Стојановић. Доиста господо, врло је умесно оно, што каже г. Ковачевић; јер, кад би се вратио овај предлог одбору, више би дана пробавили, а одбор ништа не би друго казао него која тачка да се из овога пренесе у четврти члан, а то је до законодавне скупштине и то је свеједно. Ја мислим, да ми овај члан усвојимо само с том изменом, да у место 3 месеца оставимо рока за 40—50 дана после прокламације, на што ће мислим и влада пристати. —

Заступ. пред. мин. савета, мин. правде. Ја имам само да кажем на оно, што вели г. Кујунџић да је дуг рок од три месеца остављен, до кога ће ти закони после прокламације важити. О томе, да ли треба ставити три месеца или више или мање, то како се реши, а ми смо хтели, да се то законом одреди, баш то што је сигурније да се законом одреди. Но у тој тежњи треба да гледамо, да не би узаконили, што би сметало при довршењу онога, што од три године радимо.

Рака Кукић. Као члан одбора законодавног имам да кажем то, да је одбор тражио од г. министра објашњења у овој ствари, и г. министар довољно нам је објаснио, и пошто је одбор видео да другчије није могуће, он је и предложио да се усвоји. Сад, враћати ову ствар по ново одбору, било би излишно, и ја мислим, да немамо разлога, због чега не би овако усвојили.

Министар унутр. дела. Дозволите ми, господо, да још нешто, што се тиче ових закона, напоменем.

Као што знате, чиновници су још на војеним дужностима као магационери, начелници станица, комесари и т. д. и они имају рачуне и друга акта да посвршавају и да предаду дужности, па ће им требати због тога да проведу још неко време на тим дужностима, и ако би ове законе укинули, требало би им плаћати подвоз и дијурну, с тога ми смо мислили да треба оставити неки рок од три месеца, или колико било, што смо и учинили.

Нека господа кажу општинама да треба укинути закон; но ја бих желео да ми ко од вас каже, је ли ишта незаконо било за досадање време. То ви боље знате, јер ја ништа нисам имао са општинама.

Што се тиче избора посланичких, њих је господо било и лане, и ја мислим да нико од вас не ће казати да је било каквог притиска на слободу избора или незаконитости. За то се позивам на све вас од како сам ја министар. (Чује се: Довољно је објашњено и говорено.)

Ђока Милетић. Ја држим господо, ... (жагор. чује се: доста је говорено.) Молим вас, чујте ме, кад ја вас слушам, онда сте и ви мене дужни саслушати, јер смо ми једнаких права овде у скупштини. (Чује се: нека говори. Пред. Говорите господине.)

Ја држим господо, да ништа не би сметало, ако би скупштина, почем јој је од владе поднесени члан трећи дат на претрес, и скупштина га претреса, да ако сад скупштина при претресу, одели сва она законска наређења, која би нужна била за одржање чисто војених мера и потреба, да такви закони дођу у члан трећи, који се сада претреса, и такови закони да и даље у важности и сили остану. Остала пак законска наређења, која нису такове природе, него се и без њих могу нуждна војена наређења вршити, да дођу сва под члан четврти и да важе као они закони, који су тамо означени.

Председник. Овде има разних мишљења, једни су за то да се неке тачке из овога у четврти члан ставе, неки предлажу одбору да иде, а већина хоће да се нешто скрати од рока, па у место 3. да буде 2. месеца. Дакле ако хоћете да буде 2 месеца, на што ће држим и влада пристати, то можемо одмах приступити гласању, пошто је ствар довољно испрљена.

Заст. пред. мин. савета министар правде. Влада пристаје да се у место три стави два месеца рока од дана прокламације.

Председник. Ја ћу ставити ову ствар на гласање с оваким питањем: ко је за то, да овај члан остане као што је предложен, са изменом, у место три да буде два месеца, тај нека седи, а ко је против тога, тај нека устане. (Сви седе.)

Дакле усваја се: (Усваја.)

Известилац В. Д. Мацаревић чита:

Чл. IV.

„Но закони означени у чл. II. и то:

1. У тачци 15 привремени закон о овлашћењу министра војног да може предложити Књазу ради именовања допуњујући број официра, потпоручника, до педесет, од 1. Децембра 1877. (Зб. 32 стр. 164.)

Председник. Има ли ко да говори што о овој тач. 1. чл. IV? (Нема.)

Прима ли се? (Прима се.)

Изволте сад чути тач. 2. истог чланка.

Известилац В. Д. Мацаревић чита:

2. У тачци 25 привремени закон о уређењу ослобођених предела од 3. Јануара 1878. (Зб. 32 стр. 250.)

Председник. Има ли ко да говори о тој тачци? (Нема.) Усваја ли се? (Усваја се.)

Известилац В. Д. Мацаревић чита:

3. У тачци 29 закон одличијама за независност и ослобођење од 15. Фебруара 1878. (Зб. 32 стр. 285.)

Председник. Чули сте ову тачку. Има ли ко шта да примети? (Нема.) Усваја ли скупштина ову тачку? (Усваја.)

Известилац В. Д. Мацаревић чита:

4. У тачки 30 привремени закон од 15. Фебруара 1878. (Зб. 32 стр. 297) о новом допуном броју официра потпоручника до 83.

Председник. Има ли ко да говори о овој ствари? (Нема.)

Усваја ли се? (Усваја се.) Чујмо сад тачку пету.

Известилац В. Д. Мацаревић чита:

5. У тачки 32 закон о привременом управном подељењу и снабдевању са властима ослобођених предела од 14. Маја 1878. (Зб. 32 стр. 308.)

Председник. Чули сте и ову тачку. Жели ли ко да говори?

Д. Катић. Молим, ја имам да говорим код ове тачке.

Јуче је овде доста говорено о додатцима, који су по овом закону, што се у овој тачки спомиње, дати чиновницима у заузетим пределима. За то ја мислим да је сад на реду да се ова пета тачка изостави и да се сад питање, које сам јуче о овим додатцима покренуо, реши.

Заступник председника министарског савета министар правде. Молим вас господо. Јуче је доста о овом закону, који се под овом тачком спомиње, било разговора. Ако хоћете још да говорите о истој ствари, о којој је јуче говорено, на име о додатцима, који су овим законом дати чиновницима употребљеним на дужности у ослобођеним пределима, — онда ја имам да вам претходно ово објасним, у име владе. Ако ви не би усвојили да остане овај закон овако као што је, са додатцима, који мислимо да су праведно дати чиновницима, тамо послатим, да могу вршити своју службу, и осим тога који су им додатци дати у интересу саме службе, која им је поверена, у интересу задатка, за који се Србија борила и који има да изврши у тим пределима, — ако то велим не би усвојили, влада би морала ову тачку повући из закона, и онда шта би могли радити? Морали би по свој прилици учинити формалан предлог скупштини да се тамо установе стална звања чиновника, као што је и овде у старим границама наше државе. На сваки начин господо, онда би већи расход био но што је сад. Ово уређење, да се тим чиновницима даје додатак, то је, мећутим као што знате и као што сам и јуче напоменуо, једна привремена мера; и ако ми за време трајања ове скупштине будемо у могућности да учинимо формалан предлог за управно регулисање и снабдење с властима оних предела, што остају наши, онда може бити да ће баш влада имати највише интереса, да ће она најволети, да се коначно уреде ти предели. Дакле, молим вас, да имате на уму тешкоћу, у коју би нас поставили ако не би примили ово привремено уређење и поделење тамошњих власти. Ми би, верујте, да је могуће, да се сад стално уређење тих области изврши, учинили то радо; ми би то желели можда више него ви, јер ми и иначе морамо много што шта на своју одговорност да примимо, кад није потпуно и коначно уређено, а управљати се мора.

Алекса Поповић. Ја немам много шта говорити сада, јер ова је ствар јуче довољно претресана и нашла одобравања у целој скупштини. Али ипак не могу да оћутим да и сад не потпомогнем г. Катића, јер сматрам да је неправедно давати чиновницима и плату и додатак кад сваки види и зна какве су патње оних који то дају.

Заступ. председника министар савета, министар правде. — Г. Алекса, погрешно сте узели као да се онима, што се тамо у ослобођене пределе шаљу, даје овај додатак, и тиме хоће да иде на руку, или нешто лично учини. То господо није стална служба, и онај, који је тамо послат, може сутра бити враћен на своју дужност. Осим тога, не мислите да сви иду радо тамо. Ја вас о противном могу сваког дана уверити. Јуче баш референсао ми је секретар министарства правде молбу једнога од тих чиновника, у којој моли, да се врати на своју дужност, где је и био, јер воле бити и практикант у Београду, него да буде писар тамо, пошто каже: „у Београду сам налазио начина за живљење — ту ми зарађује нешто жена, нешто ја, и лакше се издржавам.“ Не граби се верујте нико.

Министар унутр. дела: Ја могу само да потврдим ово, што је г. министар правде напоменуо. Јутрос једна стара баба дошла ми је чак на Чачка на моли, да њен син не иде у ветернички срез, где је одређен за среског писара. Она има њега једнога; он овде како тако, али на сваки начин лакше може да издржава себе и матер. Можете бити уверени, да нико скоро не иде радо тамо и одваја се од своје куће и породице, те долази у невољу ту да троши на две стране, особито кад се и до сад једва издржава.

Ал. Поповић: Ја и не говорим за ове мање чиновнике него за веће. Н. пр. г. Пашта Срећковић, — њему не треба додатак поред његове велике плате, која износи на годину преко 1000 талира. (Жагор. Чује се: доста је говорено о овом).

Председник: Хоћете ли још да се говори. (Чује се: Не ћемо).

Јавило је се више говорника. (Вичу: довољно је говорено).

Јавио се: Ковачевић, Кујунџић, Гершић (Вичу: доста је).

Онда да ставим на гласање. (Чује се: да се гласа поименце).

Ал. Поповић: Имајте г. председниче на уму пословни ред. По пословном реду знате да се може гласати поименце: кад то влада захте, кад је сумњиво гласање, или кад то захтевају посланици.

Председник: Па лепо, господине. Молим, колико вас има што тражите поименце да се гласа? Устаните. (Устају). Видите, вас је тројица само, који то хоћете.

Дакле чујте питање за гласање.

Ко је за то, да се усвоји и пета тачка чл. 4. овог предлога, тај нека седи, а ко је против тога, нека устане. (Велика већина седи).

Усваја се. (Усваја).

Изволте чути тачку шесту.

Известилац В. Д. Мацаревић чита:

„6. у тачки 33. закон од 23. Маја 1878. (Збор. 32, стр. 316.) о замени друге тачке и додатку трећој тачки у чл. 6. Закон од 18. Маја 1878 о привременом управном поделењу и снабдењу са властима ослобођених предела.“

Председник: Има ли ко да говори о овој тачки? (Нема). Усваја ли се? (Усваја се).

Известилац В. Д. Мацаревић чита:

„7. У тачци 35 привремени закон од 27. Маја 1878 (Збор. 32, стр. 321.) о додатку у чл. 4. и 19 закона о одличијама од 15 Фебруара 1878 године."

Председник: Има ли ко да се јави за говор? (Нема).

Усваја ли се и ова тачка? (Усваја).

Известилац В. Д. Мацаревић чита:

„8. У тачци 38. привремени закон буџета прихода и расхода ослобођених предела за рачунску 1878 годину од 12. Јуна 1878 (Збор. 32, стр. 330).

Председник: „Важиће све дотле, док се законодавном влашћу другче не определи." Све ове тачке, што су прочитане, важиће док се другчије законом не определи.

Има ли ко да говори о овој осмој тачци, коју сте чули? (Нема).

Усваја ли се и та? (Усваја).

Панта Срећковић: Молим за реч. Мало пре се казало, да о продужењу закона о мораторијуму има предлог; а но овоме, што смо у чл. III усвојили, време од два месеца после ратног стања врло је кратко за мораторијум. За то бих ја био мишља, да се сад о томе говори ако није свршена ствар. (Чује се: свршена је ствар).

Известилац В. Д. Мацаревић: Као што видите господо, у чл. II под 10. тамо је казано: привремени закон од 1. Децембра 1877 г. о продужењу рокова плаћања у грађанским потраживањима, према дужницима, који су војници, или који врше какву војну дужност изван места сталног пребивања и т. д.

Ово је у чл. II под 10. било закључено и решено, као што знате, јер је сав II члан примљен по предлогу. Према томе дакле ствар је о мораторијуму свршена. (Вичу: тако је).

Председник: Усвајате ли и 8. тачку? (Усвајамо).

И тако је сад примљен и решен цео овај законски предлог.

Састанак је закључен.

Данас по подне нека раде одбори, а сутра у 8 сахати пре подне позивам г.г. посланике, да дођу на састанак.

На дневном реду биће: извештај финансијског одбора о предлозима војног министра за расходавање издатака учињених при набави неких сабаља и револвера; а за тим ће доћи предлози, молбе и жалбе, што је данас остало не свршено.

Састанак овај трајао је до 12 часова пре подне.

САСТАНАК VIII.

4. Јула 1878. године у Крагујевцу.

ПРЕДСЕДАВАО

Д. Матић.

ПОЧЕТАК У 9 ЧАСОВА ПРЕ ПОДНЕ.

Присуствовали сви министри.

Посланика има довољно за решавање.

Председник. Састанак је отворен.

Протокол јавне седнице од недеље није готов; но можемо ако сте вољни, да прочитамо протокол тајне седнице. (Чује се: Није нужно.)

Важна је ствар браћо, ја мислим да би требало да се прочита. Кратак је, јер стенографи нису били у седници. (Чује се: Да се прочита.)

Дакле оглашујем тајну седницу. Нека публика изволи изићи.

После тајне седнице.

Председник. Знате да је на дневном реду прво извештај финансијског одбора о предлогу г. војног министра за исплату набављених револвера.

Нека изволи доћи известилац г. Алекса Стојковић.

Известилац А. Стојковић долази и чита:

Народној Скупштини.

За време рата 1876. године поручено је преко г. Јозефа Штајнлехнера трг. из Београда 5000 револвера гасерових са муницијом по 18 форинти у банкама, за које је догичном фабриканту дата за сигурнију испоруку капара у 5863 фор. у банкама. Од ових револвера, због грдне тешкоће у превозу преко државне границе, једва је до сад примљено 517 комада, а остатак тек би се морао постепено пренашати. Но ови револвера нису нам више потребни, и при набавци нове системе пушака, мораће се и савршенији револвери набављати, пошто ови више не одговарају најсавршенијим моделима, и штетно би било да се без корисно узимају, а но датој обвези капара пропада, ако се набавка не изврши; за то имам част предложити народној скупштини, да изволи одобрити и решити:

„Одобрава се министру војеном, да на набавку револвера, извршену у 1876. год., дату капару у 5863 фор. у банкама може исплатити из ратног кредита од 18. Децембра 1875. год. и из касе расходоваће.

АБр. 1492.

24. Јула 1878.

у Крагујевцу.

Министар војни,
пуковник,
С. Грујић.

Одборско мишљење.

Пошто по овлашћењу, које је г. министар војни лиферанту револвера дао, овај има право захтевати: или да се револвери приме, или да капара пропадне, то одбор финансијски налази, да је пробитачније да капара пропадне но да се револвери приме; јер осим тога, што би се примањем револвера морала знатна сума издати, још би се морали примити револвери, који нам сада нису потребни, а и онакви, какви не би одговарали најновијој системи наоружања.

Па за то је мишљења: да се предлог одобри.

3. Јула 1878. год.

у Крагујевцу.

Известилац, **А. Стојковић.**

Председник одбора: **Пан. Јовановић.**

Чланови:

Јован И. Бошковић, М. Спасић, Михаило Радовановић, Дим. Катић, С. Живковић, Н. Радовановић.

Као што видите господо, овде је ствар чиста и јасна. Два су питања, која могу бити при решавању о овом предлогу: или да примимо предлог г. министра, или да га не примимо. Као што сте чули, ако би скупштина решила, да се предлог овај не прими, онда би морали да примимо од лиферанта целу количину револвера и да му је по уговору исплатимо, а то би очевидно било штетно по државну касу, да сад набављамо револвере, који нам не требају. С тога ја држим, да ће се предлог примити по одборском мишљењу.

Г. Михаило Терзибашић има своје одвојено мњење у овој ствари.

М. Терзибашић. Ја сам се одвојио у одбору од већине, и моје је мњење ово: (чита:)

Народној Скупштини

Одвојено мњење.

У војеном буџету у 1876. год. закључио је усмену погодбу г. министар војени за 5000 комада револвера да му их у Београду лиферант преда и на тај лиферунг дато је 5863 фор. капаре. У место г. министар да је узимао капару по закону о лицитацијама, а он још давао. Од закључених 5000 револвера лиферовао је фабрикант свега 517 ком. и у место да фабриканту капара пропадне, што на време није лиферовао, то фабрикант захтева да држави горња капара преко 1000 дук. пропадне. Овакав против закони рад г. министра војеног штети на правди бога државу са горњом цифром и за то ја налазим, да је узроковатељ штети г. министар, који је такови уговор закључио, јер, што није по закону уговор писмени и за извесно време да се лиферује закључио, већ оставио усменим уговором после да лиферант може кад хоће револвере лиферовати и после рата кад нам револвери не требају, и ја би био мњења, да правни или законодавни одбор ово прегледи и скупштини извешће даде, да ли је заиста узроковатељ тој штети министар војени, као што ја налазим, и да се суду за оштету преда.

Исти случај постоји и код 5000 сабаља, које су по 6 марки погођене. Од истих је лиферовао 2500 сабаља, примио је капаре од државе лиферант 600 дук. цес. То је против закони поступак и требало је узети капару од лиферанта по закону и обвезати га кад да лиферује, а не лиферанту капару давати. Таковн против закони поступак још до данас баш није да држава даје капару, а то је против закона, и кад лиферант на време не лиферује, у место да он губи капару, што на време није лиферовао, то још да влада губи око 600 дук. цес. или да мора и после рата сабље примити. Код обадве ове штете, које износе 1609 дук., налазим да је узроковатељ г. министар војени, и с тога писам за то да се ове суме у расход ставе, већ узроковатељ штету да плати, који није по закону радио.

2. Јула 1878. године,
Крагујевац.

Члан одбора финансијског
Мих. Н. Терзибашић.

Алекса Поповић. Молим вас, ја бих имао само једно питање на известиоца да управим, а не да говорим о самој ствари. Кад одобравамо да капара дата лиферанту, који је имао да набави револвере, пропадне државној каси и да се у расход баци, молим да ме известите, да ли је што год плаћено за оних 500 револвера, који су од лиферанта примљени? Ако то није плаћено, онда смо накнађени за капару, ако није уговорено како другчије.

Министар војни. Прво имам да одговорим г. Алекси Поповићу, да је исплаћена она количина револвера, која је примљена, и да се по условима набаве капара има да прими од лиферанта онда, кад се цела лиферација изврши.

Сад имам да одговорим г. Терзибашићу. Он покреће једно питање: да ли је имао војни министар право овакву лиферацију уговарити или није? На ланској скупштини та је ствар, господо, као што ћете се опомнути, решена и свршена, и министру војном одобрено је од стране законодавног тела што је закључивао извесне набавке за спрему и снабдење војске. И због тога, што је тај његов поступак законодавним телом одобрен, предлог, који износи сад г. Терзибашић, не би био уместан. Но не само то, што је законодавно тело, тако решило и дало министру одобрење за набавке, него, у прилог и потврду тога, могу казати, да је бив. министар правилно поступао што је тако радио.

Г. Терзибашић изволео је казати, да је пређашњи министар неоправдано и паопако радио: у место да тражи капару од лиферанта, он је, вели, сам капару давао. То, господо, не постоји тако и ни при једној војни тако се не практикује. Кад год држава, која ратује, хоће да наручи у фабрици оружје или оружни прибор, правило је, или боље да кажем закон је индустријални, да мора да положи набављачу капару. Капара је наравно према уговору различна, но обично се полаже $^1/_3$ вредности набаве. Тако је и рађено при свим набавама са стране у пређашње време, а тако сам радио и ја, кад сам у последње време наредио набаву 10.000 нових пушака. Ни један фабрикант не би се примио набаве без капаре, особито још кад се зна, да је држава у рату или се за рат спрема те је увоз оружја са стране у ту државу или већ забрањен или се може у течају саме лиферације забранити. Дакле није ништа необично и паопако урађено, као што се поштовани посланик изволео изразити.

Главно је сад што имам да вам у прилог предлога кажем то, да је овде у самој ствари једно просто питање рачуна. Сво је питање у томе, оно, што је министар наручио и уговорио, и на што је он после добио законодавно решење, да му се та наруџбина и погодба одобрава, да ли то да се изврши и изведе до краја и да се наравно све исплати, што је наручено, или да се обустави и уништи, — раскине та његова наруџбина и погодба, — онда разуме се на штету државне касе у толико, што би положена кауција држави пропала. То су два питања, која једино могу овде бити на решењу, а питања о томе, да ли је министар, који је ову погодбу учинио, властан био да је учини, не може ни бити, пошто знате да је исти министар на то добио овлашћења и одобрења од самог законодавног тела. Ја сам, као што видите, изнео пред скупштину оно друго питање, које се састоји у томе: је ли сходније и боље да се обустави ова набава, да се од ове одустане, или да ка-

пара пропадне; или је сходније и боље да сад узмемо оружје, које нам није од потребе, и наравно да га исплатимо и из касе издамо десет пута више него што вреди капара. То јест: је ли боље да дамо још 10—15 хиљада дуката, па да ону набаву извршимо до краја, или да дамо 5000 форината и 600 дук. цес. на да раскинемо погодбу. У томе је ствар, о којој скупштина сад има да донесе решење.

М. Терзибашић. Господо, сваки уговор о либерацији, био закључен да се оспан либерује у Београду или горе у Бечу, Паризу итд., мора имати свог рока, свог времена, до ког се извршити мора. Да ли је г. министар, који је ове либерације закључио, пропустио да одреди време, до ког ну либерант мора предати те револвере. Ако је, онда сваки фабрикант, који не испуни уговор на време, дужан је да сноси штету. То је, господо, правило свуда. За што тога овде нема, него да се губе толике паре? За што, кад либеранат није у Београду на време предао либерацију, није уговор на његову штету раскинут? — Ако је наша држава била обвезана да прими оружје у Бечу, па га није примила што је био забрањен извоз оружја из Аустрије за Србију, онда је друга ствар, и ја молим г. министра да нам каже то; јер не дам се татрати са народним парама, кад закон јасно говори да свака лицитација има своју кауцију, коју лицитант, који набаву прима, мора да положи.

Министар војни. Ја сам већ казао, да овај предлог г. Терзибашића, или управо његово одвојено мнење, нема места; но сад морам напоменути, да се то такво његово мњење не може узимати ни у претрес, јер господо, ви овде осуђујете један поступак министра, који је, као што сам рекао, скупштина одобрила.

Али, кад је о томе говорио, нећу хоћу да ну одговорим. Он каже: што није одређен рок за испоручење? Вама је познато, господо, да је за време прошлога рата, кад је ова набавка била уговорена, био забрањен за Србију извоз оружја и оружног прибора из Аустро-угарске. При таким околностима нико од фабриканта није могао и смео да прима на се и да каже: ја ћу вам тај и тај оспан, за који је извоз забрањен, у то и то време испоручити. И за то министар војни није могао ни тражити од либеранта, за такве предмете забрањене, да се обвеже на рок испоруке. Него, он је сазнао да има у Бечу 5000 сабаља и да се тако у фабрикама може израдити 5000 револвера; то му је оружје требало набавити, но постоји забрана извоза и он није могао знати докле ће та забрана трајати, хоће ли моћи на уговорено време оружје у Бечу или Београду примити, — дакле није могао о року ништа уговарати на сигурно. (Чује се: тако је). Дакле то је било условљено забраном, што није био дозвољен извоз никаквог оружја за Србију, и околностима ратног времена,

П. Стевановић. Има ли г. министар какан уговор с тим либерантом па да може заустaвити ту плаћање док се ствар код суда не би свршила о раскинућу уговора, и има ли какво овлашћење за ту набавку?

Извест. А. Стојановић. Има само једно овлашћење господина министра војног.

М. Терзибашић. Почем, господо, нема никаквога уговора о набавци учињеној за 5000 револвера и за 2500 или 5000 сабаља, то по свој прилици изгледа овако да је морало бити. Г. министар, који је те набавке закључио, у место да се тачно држи закона, он је познао либеранта, па му казао: ако можеш набавити оволико и оволико револвера и сабаља, имаћеш капаре оволико на револверима, оволико на сабљама. Господин тај фабрикант морао је да се обвеже да ће тај либеранг у Београду предати. Ако он није био у стању да то изврши, нити да се на то обвеже, држава не треба да му даје никакву капару. Кад се није обвезао да у Београду ствари преда, није му требало дати капару. Но, како је у овоме противно учињено, узроковач штете није нико други него министар војни, који је капару дао и на њега пада терет одговорности. И за то сам ја мишљења: да се одреди један суд, који ће казати, да ли је министар крив или није, и да га осуди на накнаду штете.

Што се тиче тога, што наводи г. министар војени, да је лањска скупштина дала министру одобрење, имам да кажем: ако то стоји, онда за што се сад тражи од народног представништва одобрење да се ово урасходује.

Министар војни. Ја сам већ казао скупштини, да сад и не тражим одобрења што је тако урађено, јер то је већ скупштина одобрила. Ево изволте чути, 16 Јула 1877 године скупштина је дала министру војном одобрење за све набаве овим решењем (чита).

Дакле видите, ја немам потребе да тражим и не тражим сад од скупштине никаковог одобрења за што је министар тако наредно и уговорно, него предлажем, да се у интересу државне касе урасходује једна сума, која је као капара дата, па да раскинемо уговор; али, ако скупштина није вољна да то, у интересу касе, учини, онда не остаје друго, него да ја испуним уговор до краја, да набављам сабље и револвере, ма да то сад није нужно и не би било корисно за државну касу. (Чује се: не треба набављати, не треба).

М. Глишић. Што се, господо, ове ствари тиче, према одвојеном мњењу г. Терзибашића, мога побратима, заиста ја нисам против тога, т. ј. ја не бих био против тога, јер врло је племенито и његови су разлози доста јаки и добри, но ја, не могу подупирати га, што ми је јако жао, а из узрока, јер би се могло применути, кад би га подупирао, да тражим кабанцу после кише.

Ја сам лане био у мањини, као и данас, и предлагао сам, да се траже рачуни о учињеним набавкама, али већина, којој сам се и ја морао поклонити, нашла је, да је све уредно на одобрила. Разуме се, ја сам с том већином пристао био, и ако ми није била воља. Дакле, кад је лане пропуштено да се удари у очи са г. министром, који је ово извршио, па већина не смеде, заиста сад, и ако би нападали, да знате да не би имали законске хасне, — а није ни лепо што човека нема; за то држим, да треба прећи преко тога и да се усвоји одборске већине мишљење. Сад, ако та иста већина лањска нађе за добро, да не одобри поступак министров, и ја пристајем, јер ћу морати, а није право ни по закону ни по поштењу.

Председник. Има више пријављених говорника: је ли вољна скупштина да их саслуша све редом. (Вичу: довољно, довољно. Жагор.) Према томе ову ствар на гласање да предложим. Ко је за то, да се предлог владин са мишљењем одборске већине усвоји, тај нека седи, а, ко је против тога, тај нека устане. (Сви седе осем Терзибашића.) Дакле скупштина одобрава мишљење већине одборске. (Бива.)

Сад чујте даље.

Секретар Илија Стојановић чита:

Народној Скупштини.

За време рата 1876 године поручено је преко г. Јозефа Штајнлехнера, трговца из Београда, 5000 комада сабаља, комад по 6 парака, и издато му је 600 дук. цес. да се ове сабље канаришу, што је Штајнлехнер и учинио.

Од ових сабаља примљено је 2500 комада, јер, због великих тешкоћа у преносу преко државне границе, није се могло до сад више пронети, и имало би по обвези да се прими још 2500 комада.

Ове сабље по одзиву официра нису биле баш најбоље и не одговарају сасвим савременом оружју, а и потреба да се набаве сад је већ престала, и с тога би штетно било да се и даље узимају и исплаћују; за то ја имам част предложити народној скупштини, да изволи одобрити и решити:

„Одобрава се министру војном, да за набавку сабаља, извршену у 1876 години, издату капару у 600 дук. цес. може расходовати из касе на рачун ратног кредита од 18. Децембра 1875 године."

АБр. 1501.

24. Јуна 1878. године
у Крагујевцу.

Министар војни, пуковник,
С. Грујић.

Одборско мишљење.

Пошто по овлашћењу, које је г. министар војни лиферанту сабаља дао, овај има право да захтева, да се сабље приме или да капара пропадне, то одбор финансијски налази: да је на сваки начин по државу корисније да капара пропадне, но да се сабље приме и исплате. Јер, ако би се сабље сада примиле, када нам нису од потребе, не само што би се знатна сума новаца морала из касе издати, но би се још примале сабље, које су сасвим неупотребљиве.

За то је да се предлог одобри.

3. Јула 1878. год.
у Крагујевцу.

Председник одбора,
Паита Јовановић.

Чланови:

Јов. Н. Бошковић. М. Спасић. М. Радовановић. Димитрије Катић. Н. Радовановић.

Један члан одбора, именo г. Михаило Терзибашић, одвојио је своје мишљење.

Известилац,
А. Стојковић.

Председник. По томе ова је ствар решена. Почем је г. Терзибашић мало час, кад је претресан предлог о револверима, такође прочитао своје мишљење и о овом предлогу, — то сад питам скупштину, је ли обавештена и о овој ствари и жели ли да се упусти у дебату и о овом предлогу. (Вичу: нећемо, то је иста ствар, нека се гласа.) Дакле на гласање. Усваја ли се решење одбора финансијског за ове сабље, као што је већина одборска решила? (Усваја се.)

По пословнику дужни смо прво изнети владине предлоге, па после ово, што је казато да је на дневном реду. За то изволите саслушати један предлог г. министра војног.

Секретар Илија Стојановић чита предлог г. министра војног, који предлаже да се породици пок. Радомира Живковића, бив. контролора вртионице топова у војеној фабрици, који је после себе оставио удову са 5 нејаке деце у врло жалосном и оскудном стању, издаје на име издржања по 30 динара месеч. и то из партије буџета одређеног на артилеријска радилишта.

Председник. Ја мислим да упутимо овај предлог финансијском одбору. (Вичу: није нужно, одобрава се одмах.) Нека каже г. председник одбора финансијског, је ли говорио г. министар с њим о овој ствари и је ли одбор вољан био да прими; па, ако каже да јесте, онда мислим да би могли, ако се сагласивате, одступити од правила, које наређује, да мора сваки предлог прећи преко одбора.

Пан. Јовановић. У име одбора ја могу казати, да смо прегледали ту ствар и нашли смо, да је врло правична и да је у интересу наше државе. Да вам објасним то, што се тамо каже да ће бити по правилу за удовички фонд. То значи, да ће мушка деца добијати издржање до пунолетства или док себи не прибаве какав начин издржања; а женска деца до удомљења.

Миленко Петровић Питање је овде, је ли то на основу закона издато. Ако хоћемо сиротињу да издржавамо и да бацимо све на терет држави, онда има њих много, којима би такође требало учинити. С тога сам ја да се тај предлог одбаци.

М. Глишић. Ја нисам противан да се сиротиња подпомаже, али би боље било по мом мнењу да иде овај предлог одбору, а међу тим ми ћемо за то време сазнати и уверити се о томе, какав је био тај човек, јер није довољно то, да је он радио, него треба знати и како је радио.

Марко Петровић. Кад би ово било прво и последње решење, ја бих рескирао на бих, одобрио; но може да се потржу често така питања, па би у одобрењу овог тражења добили ослонац и други да траже. Кад би, рецимо, сутра решавали таку исту ствар на одбацили, ми би се показали да смо у нашем раду недоследни. Ја мислим, да би боље било да се даде као нека милост, а нисам никако за то, да се уведе као пензија, јер би, као што кажем, и други нашли у томе пута и ослонца да траже.

Председник. Уставно је наређење, да свака ствар мора прећи преко дотичног одбора. Ја сам ову ствар пустио у дебату само на основу тога, што ми је г. министар војни казао, да је ова ствар била пред одбором, и г. Паита Јовановић, као председник тог одбора, то је потврдио сада овде. Но, кад неки примећавају, а то је и уставно наређење, онда нека иде финан. одбору, па ћемо после решавати. (Усваја се.)

Сад чујте даље. Има молба г. Станка Павловића, посланика за срез баљски. Он каже (чита): Због женидбе сина нужно ми је и потребно 20 дана осуства. С тога молим народну скупштину да ми тражено 20 дневно осуство одобри. Осуство да се рачуна од сутра. (Вичу: нека му се да.) Одобрава ли скупштина ово осуство. (Одобрава.)

Сад прека пословнику долазе на ред предлози појединих, посланика, и за то изволте их редом саслушати.

Секретар Илија Стојановић чита предлог Димитрија Доњића и још њих 39 посланика, који предлажу, да се сва плаћања по свима основима одложе на три године, и да се у томе времену плате на 6 квартова са припадајућим интересима, а, ако се дужник не би овог придржавао и плаћао, онда повериоцу да се остави право да сву наплату одмах може тражити.

Председник. Овај предлог упућује се законодавном одбору. (Чује се: као хитан.) Дакле нека се упути одбору као хитан.

Чујмо даље.

Секретар Илија Стојановић чита предлог Димитрија Доњића и др., који предлажу, да се скупштина посаветује са владом да се исплати реквизиција.

Председник. Нека иде и ово одбору законодавном. (Бива.)

Секретар Илија Стојановић чита предлог Уроша Кнежевића, Ј. Авакумовића и др., који гласи:

Предлог Народној Скупштини.

На основу закона од 13. Октобра 1875. год. (Зб. 29. стр. 436.) предлажемо да скупштина реши: *„да се поврати одузета плата у прошломе рату учитељима, практикантима, свима осталим служитељима, као и у опште неуказним и другима."*

Скупштина ће увидети из самог текста закона, да намера законодавног тела није била да се смањују плате учитељске, практикантске и служитељске. У поменутом закону казано је изреком о смањивању плата ово:

„У случају и за време рата смањују се све чиновничке, свештеничке, владичке и калуђерске плате, пензије и издржавања из државне касе тако, да за то време нико од плате не прима више од 300 талира, а онима, који имају мање од 300, да се одбија 20 од сто."

Овде је, као што се види, говор искључно и само о чиновницима, свештеницима, владикама и калуђерима.

Даље истим законом изузети су од овог смањивања плате из реда чиновничког само лекари и официри у служби.

Под овај закон долазе најпосле и кметови, и при крају текста за њих се каже: *„такође за време рата смањују се кметовске плате и свештеничке таксе и бир на половину."*

Нигде дакле нема ни спомена о учитељима, практикантима и служитељима.

Према самом тексту очито је, да они не долазе у ред оних, којима треба смањивати плате. Законодавно тело имало је на уму супротно стање ових лица и за то их није ни уврстило у закон.

Из тих разлога молимо скупштину, да помогне овај предлог и остане при оном, што је решено законом од 13. Октобра 1875. године.

Ово питање прво подписана двојица изнели су и прошле године, па је остало не решено.

4. Јула 1878. год.
Крагујевац.

Народни посланици:

У. Кнежевић, Ј. Ђ. Авакумовић, Војин Радуловић, И. Ђ. Максимовић, Симо Милошевић, Стојадин Радовић поди. Симо, Радова Недић, Михаил Смиљанић. Влад. Павловић, Јаков Ч. Поповић, Петар Стефановић, Живко Чолић, Пан. Сандуловић, Миле Дамњановић.

Председник. Знате да је о овоме било пуно говора, но нека иде законодав. одбору. (Бива.)

Прошле године, пред сам завршетак скупштине, поштовани посланик г. Мијаило Терзибашић поднео је један предлог, да се уклоне злоупотребе, које се код нас при лицитацијама догађају. И ова је ствар била упућена законодавном одбору, у коме сам ја имао част бити председник. Ми смо га тамо претресали и написали свој извештај, но тај извештај није потписан, почем је скупштина тада завршена. Сад, ако сте вољни, почем г. Мијаило сматра да је нужно да се ова ствар регулише и свој предлог обнавља, нека се преда законодавном одбору. (Бива).

Исто тако г. Александер Грујић, књажев посланик, а државни правобранилац, предложио је, да се допуни §-а 27 грађ. поступка, која је 25. Новембра 1865. године издата, под тачком *в.* дода реч или „државна каса" и то после речи *„каса суђа"* т. ј. да за оне суме, које се помињу у тој тачки, окружни судови суде и онда, кад је *државна каса* повериоц.

Што се тиче управе фондова и окружних каса, закони су наши то предвидели, само није пређено и за државну касу, а овим предлогом се хоће, да и за тај случај буду надлежни окружни судови, а да не мора ићи општинском суду. Ја мислим да се и ово упути законодавном одбору. (Усваја се). Чујте даље. Има још неколико предлога.

Секретар Илија Стојановић чита предлог Николе Радовановића, Петра Стевановића и др.

Народној Скупштини.

Законом о окружним штедионицама од 21. Октобра 1871. год., а чланом 14., дато је било право сваком грађанину да може из касе штедионичке узети 500 дук. цес. на зајам под интерес, а законом од 16. Јануара 1874. године украћено је чланом 1., горње право, и остављено је само да се може задужити 100 дук. цес. т. ј. узети на зајам од штедионице, а не више, а многи су се по првом закону већ били задужили.

Но како је по првом закону допуштено било, да се може зајам за три године узети, а може се од три године на шест почек продужити, дакле, који су се задужили 1871. године, њима излази рок плаћању 1877. године, а ратно

је стање почело 1876. године, које и данас траје, па се нису могли због тога и великих, издатака одужити, и тако, кад би се сад судом принудили на исплату, пошто су рокови протекли, многи би коначно пропали.

С тога предлажемо скупштини, да се законом допусти и онима, који су се по првом закону задужили, да се и они користе чланом 13. реченог закона изишавшег 16. Јануара 1874. године, те да им се дуг продужи за десет година на одплату главнине и интереса, као што је дозвољено и онима, који су се задужили по каснијем закону.

Пошто је овај предлог од велике користи како за земљеделце тако и за трговце, ако им се рок продужи за десет година, то молимо скупштину да овај предлог изволи усвојити, а по том нека се преда законодавном одбору ради регулисања 13. члана закона о штедионицама.

3. Јула 1878. год.
У Крагујевцу.

Предлагачи:

Никола Радовановић, Петар Стефановић, И. Јокановић, Вујо Васић, Петар Катић, Димитрије Јеротијевић, Коста Пејић, М. Радовановић, Милан Кнежевић, Никола Милосављевић, Ил. Стојановић, Јован И. Бошковић.

Председник. Овај предлог упућује се законодавном одбору. (Бива).

Секретар Илија Стојановић чита предлог Милосава Марковића и Аврама Јовановића, који гласи:

Народној Скупштини.

Прва законодавна скупштина у 1875. год. издала је закон о реквизицији; па како се многи команданти појединих трупа нису хтели тачно придржавати закона, но су многим људима одузимали храну, без да су им признанице издали, то нас је лањске године побудило, те смо изашли са предлогом, да народна скупштина реши: да се и онима људима реквизиција исплати, којима је храна за народну војску узета, а признанице од војене власти нису им издате, и министар војни дао је своју реч, да ће све недостатке односно реквизиција исправити и људма признанице издати.

Но, почем су многе општине од свога потраживања одбијене, јер се је тражило да докажу, који су војници храну узели, како им је име, и из које су бригаде, а ово општине нису могле доказати из узрока тога, што се поједини команданти нису хтели пријавити надлежној општини, нити онима људима, чија је храна, но су шиљали своју комору, да храну узимају где год нађу, а ко им се успротиви да га вежу и њему везана дотерају, тако су многи људи дигли руке од свога добра.

Ми држимо да је доста јада и штете нашем пограничном народу што су га Турци попалили и до прошње довели, а није право да и од своје браће страдају; јер кад се стане реквизиција људима из унутрашњости наше отаџбине плаћати, она ће се и на погорелце разрезати, да и они плате, а њима нико ништа да не плати, и тако би они двојакој казни изложени били: пљевином од стране Турака, и отимцом хране од наше војске. Па, да би се ова неправда избегла, предлажемо:

Да народна скупштина изволи решити: да се и оним људима реквизиција исплати, којима је храна за народну војску узета, а признанице од стране војне власти нису им издате, само да сваки тражиоц поднесе тачан рачун од узете му хране за народну војску, на ком рачуну да буде потписан одбор општински, са одостоверењем општинског печата.

29. Јуна 1878. год.
У Крагујевцу.

Предлагачи:
Аврам Јовановић.
Милосав Марковић — Бачинац.

Председник. Законодавном одбору. (Бива). (Чује се: да се сајузи са првим).

Секретар Алекса Стевановић чита предлог Марка Петровића, који гласи:

Предлог Народној Скупштини.

По аналогији §. 402 грађ. зак. удовица, ма и преудата била, по смрти свога детета, као мати наслеђује сво имање свога мужа искључујући из наслеђа и рођене сестре његове.

Ја не знам да ли има икакове веће неправде од ове? И сваки родитељ, кад би му могуће било из гроба видети, да имање његово, по смрти његовој и његовог сина и унука или унуке, односи у свет једна са свим страна фамилија, личност, док кћери његове, ако нису још сретно удате, проводе бедан живот, — морао би се зацело заплакати.

Циљ закона није та, да нагони коме невино сузе на очи, но да их по могућству брише.

За то предлажем да се узакони: „Да удовица заостале имање свог мужа по смрти деце његове подели на равне части са сестрама његовим, ако пречих насљедника не би било.

28. Јануара 1878. год.
У Крагујевцу.

Предлагач,
Марко Петровић.

Председник. Упућује се законодавном одбору. (Бива).

Секретар Алекса Стевановић чита предлог Петра Стевановића, Петра Катића и осталих, који предлажу скупштини, да се умоли Његова Светлост врховни командант, да војници II. класе из оних округа, који до сад нису излазили, замену сад I. класу.

Председник. Да предамо ову ствар г. министру војном. (Чује се: то није предлог. Тако је). (Неки вичу: да се одбаци).

А. Петковић. Не да се одбаци. Ми кад смо је предали, ми смо знали за што је предајемо.

За овим, пошто је г. председник ову најаву посланика предао г. министру војном, рече:

Народ из подунавског среза округа смедеревског послао је по нарочитом човеку изјаву народном представништву.

Изволте је саслушати.

Секретар Илија Стојановић почео да чита изјаву, но Милош Глишић прекиду читање и рече: има ли још изјава осим те?

Председник. Пошто смо читали све изјаве до сад, мислим да треба да чујете и ову.

М Глишић. Ја мислим да не би било умесно, да се те изјаве читају за то, што су опширно написане. Довољно је да се рефератом представи скупштини садржина тих изјава, да се каже тај и тај народ, тога и тога среза, честита скупштински рад и т. д. Да се у главном изведе смисао, јер ми знамо којим путем то иде и како.

Аксентије Ковачевић. Ја мислим да је врло умесно, да се изјаве читају, јер узмите, господо, да се глас народа из овог осветљеног места најбоље чује. (Чује се: врло добро). Овде долазе гласови народа, одавде излазе. Помислите само, да као год што глава целом телу заповеда, тако исто овде долазе све вести и одавде иду од ова два фактора заповести, и оно, што нам долази од народа, долази нам као пуномоћницима. И ја не знам како би народни представници могли казати: нама се чита лекција. То би могли казати само онда, кад не би били из народа, него нека надјестаствена суштаства.

Ви добро знате, господо, да свећа испод лонца не светли, него онда, кад се на видело изнесе, па за то се треба и одзивати гласу народа.

Никола Радовановић. Врло је добро објашњено. И ја мислим да треба да се чита.

Председник. Хоће ли се читати? (Чује се: да се чита). Ето већина жели да се чита. Изволте саслушати.

Секретар Илија Стојановић чита:

Народној Скупштини

Браћо, народни посланици!

Увиђајући важне и судбоносне прилике, у којима се данас налази српски народ и народно представништво, ожарени љубављу према милој нашој домовини, поздрављамо вас, браћо посланици, желимо вам срећан рад, дао Бог, да ваш рад узроди срећом и напредком за наш народ.

Браћо! Ми смо уверени, да љубите Кнеза и отаџбину.

У престолној беседи Господар наш и Кнез очекује од вас слогу са његовом владом.

Ми смо уверени, да ваша срца ожарена патриотизмом гаје слогу и љубав према отаџбини.

Народ наш жели, да вас, као своје представнике, види задахнуте слогом у раду за општу срећу и благостање.

Браћо! Ви сви добро знате, шта се је за ове године у Србији и око Србије збивало.

Сетите се големих ратова и народних жртава. Опомените се, да је сваки Србин, од највишега до најмањега осетио, и радо подносио све ратне тегобе за срећу, будућност Србства.

Опомените се, да је наш Господар и Кнез Милан у младим годинама оставив Господу и своја једињца, те повео војску иза граница Србије, и дељећи са својом војском све ратне и времене тегобе, освојио силне градове, велике вароши, дајући нам примере ретке храбрости и издржљивости за општу ствар.

Браћо! Опомените се, да су чланови владе Његове Светлости г.г. министри у овим тешким данима ради постигнућа опште среће ставили на коцку највиће свој углед, своју част, своје име, а за тим своје породице, пак су за славу Кнеза и отаџбине, радећи једни на дипломатском, други на унутрашњем одржању реда — и трећи на војеном и финансијском пољу, припомогли и успели, да данас Србија слави и војничку и дипломатску победу.

Браћо! Имајте на уму, да је застава Таковска, застава Обреновића, то исто што и застава ослобођења и независности, коју је наш Кнез развио, и која се данас ленрша на гордоме Нишу.

Ову исту заставу очували су и уздигли данашњи чланови владе Његове Светлости у времену малолетства Кнежева, те су је Кнезу предали у руке 1872 године и ево ју је Господар као четврти Обреновић развио 1. Децембра 1877. године.

Браћо! Достојно оцените радњу наших високих државника, и знајте, јер сте били очевидци, да, кад је год Србија на пољу политике претрпела понижење, да је то само онда било, кад чланови владе данашње нису били на кормилу управе.

Народ наш хоће, да се чврсто утврди око Кнеза и престола. Народ поштује и уздиже своје државнике, јер су му пријатељи.

У то име придружујемо се нади и опомени нашега Кнеза, да ви, браћо, радите сложно са високом владом, те да уздигнете понос и углед Србији на пољу законодавном, као што је врховни командант храбре српске војске уздигао углед и понос Србији на војничком пољу.

Браћо! Време је једном, да се чисти кукољ из жита.

Покажимо целом свету, да је Србија држава реда и свију грађанских врлина.

Сваки зао дух, сваки и најмањи раздор и несложу угушујте и одстрањујте.

Поднесене народне жртве и крв проливена наше браће само ће онда процветати, ако ви, сложни са високом владом, поставите темељ народњем развитку на пољу привреде и радности.

Радећи тако на слози и љубави за опште благо, ви ћете увек наћи признанства и благодарности код нас, који смо вас тамо послали.

Браћо! ради среће и напредка наше домовине, настаните и порадите где треба, те да непријатељи земље не буне и не праве раздор по мирноме народу. Не дајте, да се понављају гнусни тополски догађаји, те да се дело неколико проналица, проданих душа и издајника, приписива свему народу.

Народ љуби отаџбину и Кнеза, благодаран је и уздиже државнике и сваког онога, који ради и стара се о срећи његовој.

Ово је једина девиза народна.

Браћо! Ово, што вам проговорисмо, учинисмо, не што то ви не би знали, него из љубави према отаџбини, имајући уверења, да не ће ни за тили час изостати слога између народне скупштине и владе Књажеве.

У име слоге и напредка народњега, кличемо: живео Књаз Милан М. Обреновић са светлом Књагињом Наталијом и престолним наследником Александром!

Живели народни посланици! Живела слога и братство свију Срба!

Поздрављајући вас ваша браћа из Подунавља округа смедеревског,

1. Јула 1878 год.
у Смедереву.

Јованча Ђорђевић кмет општ. коларске с. р., Станиша Станисављевић из Друговца, Петар Живковић кмет општ. сеонске, Илија Вукашиновић кмет оп. ландолске, Милош Живојиновић из Колара, Мијаило Стевановић свештеник општ. друговачке, Јанићије П. Путниковић свештеник, Сава Поповић свештеник општ. друговачке, Љубомир М. Поповић свештеник, Живота Миленковић, Јован Марковић, Наум Тасић из Колара, Милош Петровић из Врбовца, Живота Милићевић из Врбовца, Никодије Петровић из Ландола, Живојин Вељовић из Водња, Марко Петровић из Ландола, Танасије Јеремић, Крста Милојковић из Колара, Милија Стевановић, Милован Миленковић и Мињко Павић сви из Суводола, Милосав Ранковић из Бадљевца, Стеван Стојковић кмет из Суводола, Коста П. Николић, Димитрије Ђорђевић, Алекса Ђорђевић, Павле Вучковић из Водња, Милош Стевановић — Бркић, Глигорије Спасојевић, Риста Ђурић кмет оп. петрињевачке, Станоје Пауновић из Колара, Стеван А. Даниловић бакалин, Петар Илић војак из М Орашја, Стеван Марковић трговац, Јанко Ж. Јовковић тежак из Удовице, Милић Антонијевић тежак из Биновца, Живан Атанасковић из Биновца, Сима Новаковић Црногоран из Врбовца, Живота Вујадиновић, Живан Пајић из Колара, Груја М. Поповић Михајловац, Ранко Јанковић из Биновца, Јован Станојкић мех. из Смедерева, Јован Величковић из Колара, Димитрије Ивковић из Колара, Живота Мирчић, Мита Савић из Врбовца, Милија Петровић мајстор тимлер из Смедерева а живи у подунављу са имањем, Коста Гајић, Мијаило Костић из Ландола, Милија Јовановић, Сима Пантић из Ландола, Голуб Матејић из Биновца, Василије Степановић, Стеван Јовановић председ. општ. биновачке, Стојан Милетић, Живко Мијаиловић кмет оп. биновачке, Милија Милојевић кмет оп. биновачке, Тица Вељовић Видањац, Иван Петровић Суводолац, Живојин Марковић Бинац, Радован Ђорђевић из Водња, Веселин Марковић из Биговца, Лука Милорадовић из Водња, Ранко Мијаиловић, Лука Јанковић, Лазар Савић, Младен Јеремић, Милутин Максимовић, Миленко Стевановић, Сава Јанковић, Антоније Димитријевић, Ранко Зарић, Трифун Зарић и Илија Јовановић сви из Биновца, Светозар Костић из Суводола, Здравко Петровић из Суводола, Никола Јовановић, из Суводола, Димитрије Дикић из Суводола, Марко Илић из Суводола, Станко Антонијевић, Живан Мијаиловић и Сава Јанковић, сви из Биновца, Сава Марковић, Васа Марковић, Илија Степановић, Крста Адамовић, Матеја Живковић, Рањел Живковић, Матеја Остојић, Данило Ђокић, Иван Мијаилов., Павле Живанов., Мратинко Матејић, Ђ. Вујадиновић, Атанасије Ђ. Торбаровић, Манча Павловић, Димитрије Поповић, Тодор Петровић, Цветко Јовановић, Милован Тошић, Јован Ранковић, Сима Илић мех. Анта Стојановић, Кузман Павловић, Милоје Стевановић, Тодор Младеновић, Милентије Стевановић, Милан Ђ. Торбаровић, Јанићије Васић, Танасије М. Поповић, Павле Николић, Петар Тасић, Милош Милић из Друговца, Лазар Ивковић, Милован Милић, Живота Пауновић, Трећи Стојковић, Радојко Николић, Јеврем Радишић, Милоје Живановић, Ранко Петровић, Радојко Јанковић, Миленко Алексић, Стојадин Станисављевић, Риста Станисављевић, Сима Стојковић, Панта Ђорђевић, Милош Милојевић, Милоје Радивојевић, Милија Стевановић, Милан Петровић, Ђорђе Јанковић, Андреја Живојиновић, Петроније Милосављевић, Петар Стевановић, Илија Марковић, Милован Нешић, Илија Радисављевић, Живан Милојевић, Маринко Ђорђевић, Живота Миловановић, Милојко Јовановић, Стеван Јоцић, сви из Друговца. Станко Радивојевић из Врбовца, Јован Илић, Алекса Станковић, Живота Ђорђевић, Живота Михаиловић, Трифун Станојевић, Милош Ивковић, Мињко Петровић, Милић Живковић, Јован Микић сви из Врбовца. Општина Михаиловачка: председ. општ. суда Антоније Ђорђевић, Грујица Јеремић, Никола Лукић, Димитрије Јовановић, Милија Јеремић, Панта Митровић, Станојло Миловановић, Миладин Спасић. Антоније Бошковић, Ђорђе Алексић, Живота Гајић, Јеремија Ракић, Мрата Вељић, Тома Лукић, Антоније Цветковић, Петар Јовичић, Милан Живић, Миладин Нешић, Петар Радовановић, Митар Здравковић, Марко Васић, Павле Петровић, Вићентије Сретеновић, Сава Бошковић, Танаско Бошковић, Ђурица Јеремић, Милан Величковић, Илија Новичић, Милутин Живковић, Никодије Лукић, Јеремија Живановић, Ђорђе Јовановић, Кузман Јовановић, Аксентије Стојадиновић, Стеван Бошковић, Танаско Сретеновић, Н. Стојановић. Живота Јовановић свештеник осипаонички, Илија Николић, кмет осипаонички, Живко Миловановић, Марко Јовановић, Живко Јовановић, Живко Ивановић, Јанко Мирчевић, Станоје Марковић, Атанасије Маринковић, Марко Милошевић, Милош Гајић, Спасоје Максимовић, Аксентије Недељковић, Павле Живановић, Станко Крстић, Павле Новаковић учит. сви из Осипаонице. Милош Војковић учит. лугав., Дијаманди Христић кмет из Лугавчине, Ђурица Маринковић помоћ., Ђурђе Ракић помоћ., Димитрије Нешић, Ранко Јосић, Јован Срејић, Павле Радивојевић, Сава Миловановић, Радивоје Стевановић, Јован Поповић, Милош Јанићијевић, Милован Станојевић, Стеван Глишић, Живота Глишић, Коста Станојевић, Јеврем Науповић трговац, Димитрије Марковић, Никодије Ристић, Тоско Ђорђевић механ. Радојко Ђорђевић, Ђорђе Поповић, Лука Милетић, Миладин Дабић, Сима Ристић, Матеја Марковић. Иван Павловић, Стока Ђорђевић, Милоје Ракић, Иван Ђорђевић, Никола Ракић, Макса Поповић Сава Петровић, Милош Маринковић, Ђорђе И. Димитријевић, Илија Стојановић кмет скобаљски, Илија Николић из Скобаља, Ђорђе Манојловић бојација, Милан Стојадиновић кмет општ. м. крњанске, Радивоје Симић помоћник, Ранко Живановић помоћник.

Председник суда општине Враловске, Јован Голубовић кмет, Антоније Нешић зем. Радован Пантелић зем., Арсеније Мирковић мех. вралов. Стеван Николић зем Никодије Милојковић зем., Марко Пантић зем.

Председник суда општине бадњачке Станко Накерић, Милисав Миловановић зем. Јован Накерић зем. Трајло Пауновић помоћник.

Председ. суда општине Липов. Ранко Мартић, Петар Пешић, Живота Ивковић, Миливоје Стевановић, Павле Стевановић, Живко Гачић, Милош Николић, Михаило Милошевић, Тодор Цветковић, Марјан Пантић писар општ. липске, Јован Петровић зем. Антоније Ђорђевић, Урош Тошић, Мита Пајић, Ђорђе Пајић, Миленко Симић, Вунца Јанићијевић, Милан Вучић, Миладин Ђурђевић, Марко Степановић, Живојин Милошевић, Милан Стојковић, Марко Стојковић, Милован Живановић, Станоје Радовановић, Сима Живковић кмет, Петар Живковић кмет, Цветко Петровић зем. Милош Петровић зем. Коста Петровић зем. Милован Хај. Вељковић земљ. Радован Павловић зем. Непад Петровић зем. Милован Хај. Вељковић земљ. Радован Павловић зем. Непад Петровић кмет, Мата Павловић зем. Милосав Ранковић зем. Василије Тошић зем. Анта Марковић кмет. Ђорђе Животић земљ. Стеван Петровић зем. Станоје Павловић зем. Живота Јанковић, Коча Михаиловић зем. Бранко Јовановић, Стеван Антонијевић, Петар Л. Ђурић зем. из Скобаља.

Председник. Хвала им. Да продужимо.

Секретар И. Стојановић чита:

Народној Скупштини

Крагујевац

Адреса, којом је народна скупштина одговорила Његовој Светлости на престону беседу, прави је народни израз.

Рудничани, потомци таковских јунака, захвални, што је скупштина верни тумач народних мисли и осећаја, узвикују: живео Књаз Милан М. Обреновић IV., живела Књагиња Наталија, живео престолонаследник Александер, живео српски народ, живела скупштина.

3. Јула 1878. године.

у Г. Милановцу.

Коста Атанацковић, Г. Гавриловић, Х. Петровић, Д. А. Протић, Свет. Миљковић, Свет. Ђ. Вучковић, Младен И. Сарић, Протојереј окр. рудничког С. Јанковић, председ. општ. суда Васа Лазић, кметови и одборници: Димитар Пешковић, Петар Гачић, Коста Матић, Танасије Милановић, Милош Милошевић, Миле Илић, Вујица Аврамовић, Јован Шаловардић, Јеремија Матић, Сретен Минић, Обрад Павловић, М. Вучићевић, Коста Зинић и остали Рудничани.

Председник. Хвала им на овој изјави. И она ће проћи, као и друге, кроз протокол. Изволте даље.

Секретар И. Стојановић чита:

Народној Скупштини.

Крагујевац.

Драга браћо! Под дивљим азиским хордама а у тешким мукама робовасмо пет векова.

Пре кратког времена обасјаше и нас сунчани зраци слободе и надоше са нас тешки ланци ропски.

Дан нашег ослобођења нама је Србима као браћи нашој дубоко у срцу уписан, јер сад тек видимо, шта је бити слободан и шта се са слободом добија.

На овој добивеној слободи имамо благодарити Богу, нашем витешком Господару и Књазу Милану М. Обреновићу IV. Живела Њена Светлост Књагиња Наталија. Живео наш престолонаследник Александер. Живела наша браћа Срби.

Истина за сада нисмо са вама учесници, али, ако Бог да, скоро ћемо бити и са вама као једноверна браћа радити на остварењу народних жеља.

Вас, браћо, молимо радите слошки са нашом владом на стази, коју вам поставља наш светли владар Књаз Милан М. Обреновић IV, јер слога само Србина спасава.

Нек вам је срећан рад браћо. Живели!

3. Јула 1878. године.

у Трну.

У име народа среза трнског окр. пиротског: Аранђел Станојевић начелник срески, Риста Миловановић срески судија, Светислав Пантелић срески писар, Прота Јован, трнске општине председник суда Т. П. Васићевић, Коча Станојевић, Апастас Бошковић, Гига Пејин, Митко П. Ђорђевић, Мита Гигин Мита Ђорђевић, Ђура Коловић, Поп Глигорије, Општина зеленобрдска, Кмет Цона Јовановић, Општина каленовска: кмет Милош поп Марковић, Општина стревнировска кмет Јован Ралојчић, Општина клијарска кмет Милан Станојевић, Општина кострешевска кмет Гига Ратковић, Општина рајновска: кмет Милош Богдановић, Општина јарловска кмет Момчил Х. Милошевић, Општина изворска кмет Раде Ђиловић, Општина бусинска кмет Димитрије Николић, Општина Мисловстичка кмет Гига Богдановић, Општина банска кмет Гига Тричковић, Општина филинска кмет Стојан Јовановић, Општина врапчинска кмет Богоје Илић, Општина боровска кмет Најдан Динчић, Општина звонарска кмет Јованча Вемичковић, Општина црвено-дубочка кмет Давид Петковић, Општина кадиска кмет Никола Динић, Општина дорковска кмет Пеја Јовановић, Општина доњискомењска кмет Господиндорвић, Општина Левсан. кмет Велик Спасовић.

Председник. Хвала им, прођиће и ово кроз протокол.

Секретар И. Стојановић чита:

Народној Скупштини.

Крагујевац.

Пуни признања на ослобођењу, грађани варошки Ниша хите поздравити рад скупштински, који је први и најзначајнији у погледу независне и увећане Србије.

Браћо скупштинари! Наставите ваш досадашњи признати патриотски рад, и рачунајте у свако доба на нашу потпору; јер за благо наше мајке

Србије, за срећу и благостање миле отаџбине и општељубљеног Владаоца, краља Милана М. Обреновића IV., готови смо принети све на жртву. Љубав и одапост наша ка узвишеном престолу витешког поглавара и отаџбини безгранична је, и желимо, да се покажемо достојни заједнице са браћом, достојни Витешког Владаоца и храбре српске војске, који су нежалимице и даноноћно радили и трудили се, да угледамо ове срећне дане слободе. У то име поздрављамо све вас уз жељу, да слошка и патриотска радња скупштинска уроди плодом благостања и среће отаџбине.

Живео Краљ Милан; живела краљица Наталија; живео наш престолонаследник Александер; живела народна скупштина и мудра патриотска влада, живела храбра српска војска и сво Српство.

27. Јуна 1878. године
у Нишу.

Пред. општинског суда Р. Радић. Чланови: Цветан Ђорђевић, Ј. Бузилировић. Одборници: Мита Видојковић, Мита Тошић, Тодор Стојановић, Мана Тошић, Васко Мишић, Станоје Јовановић, Коста Јовановић. Грађани: Михаил Адамовић, Цона Марковић, Толе Здравковић, Јован Корић, Тодор Станковић, Никола Рашић, Ђорђе Спиридоновић, К. Христодуловић, Ђорђе Пржић, Х. Стонько Х. Богдановић, Јован Младеновић, Стевча Јовановић, Јован Н. Данић, Таса Х. Живковић, Тодор Крајиновић, Воса Ристић, Јованча Мијаљковић, Сотир Миноловић, Јован Тасић, Стојанча Крстић, Ђира Манојловић, Нико Миловановић, Тима Митић, Аранђел Костић, Петар Миловић, Таско Булизибаровић, Стојанча Николић, Вучко Ђорђевић, Стојанча Дичић, Ђорђе Нацић, Х. Стеван Миљковић, Коца Живковић и Мита Копић.

Председник. Нама је драго да чујемо оваку најаву. И ова ће проћи кроз протокол.

Секретар И. Стојановић чита:

Народној Скупштини

Крагујевац.

Народ овог среза, неописаном радошћу, што је после пет вековног грозног и сваког зла преузвишеног робовања доживео, да сада први пут поздрави представнике драге нам отаџбине независне и увећане Србије.

Браћо представници! Звека ропског азијско-варварског ланца, који нас од Косова стеже, наши тужни уздисаји парали су душу и срце нашег преузвишеног љубљеног владаоца Милана М. Обреновића IV., парали су душу и срце ваше, као једнокрвној нашој браћи. Ослобођење, уједињење и независност, била је жеља нашег дичног владаоца, жеља сваког Србина, у кога је срце патриотством куцало. И ево сада, жеља је српског владаоца и сваког Србина испуњена. Храбром мишицом омиљеног владаоца и његових победоносних војника, великим пожртвовањем, енергичним и тачним испуњавањем сваког Србина, свега оног, што је наш мудри владар за пользу српства тражио, — ми се ослободисмо. И сад вас, браћо представници, као слободни Срби поздрављамо са: срећан вам рад, који радите за срећу независне и увећане Србије. Да Бог да, да вас скорим и народ из околине призренске као ми сада из нишке поздрави.

Поздрављајући вас, браћо, не можемо пропустити а да вам не искажемо, благодарност на велике жртве, које је пређе ослобођени српски народ за наше ослобођење поднео. У име поднесених жртава имате у будуће рачунати на сваку готовост нашу. За благо миле нам мајке независне и увећане Србије, за срећу дичног и омиљеног владара нашег Милана М. Обреновића IV. и његовог дома, дајемо живот и имање наше.

Уверени смо, да само љубављу и одапошћу према витешком Господару, нашем, његовом престолу и мајци нашој независној и увећаној Србији, остварице се оно, за чим српство од косова тежи.

Пуни верности, одапости и свакој жртви готови, кличемо:

Живео Краљ Милан М. Обреновић IV.

Живела Краљица Наталија.

Живео престолонаследник Александер.

Живела народна скупштина. Живела мудра влада.

Живела храбра војска. Живео цео народ српски.

29. Јуна 1878. год.
у Нишу.

У име народа среза нишког:

Дина Гавриловић пред. суда оп. умске, Миче Милојић члан суда општ. умске, Стеван Николић члан суда општ. умске, Петар Радовић пред. суда општ. каменичке, Јова Цветковић члан суда оп. каменичке, Милоје Живић пред. суда општ. г. Матевачке, Коцо Цветковић члан суда општ. г. матевачке, Матија С. Поповић пред. суда оп. сићевачке, Ђорђе Илић члан суда оп. сићевачке, Јован Вељковић члан суда оп. сићевачке, Ђорђе Гроздановић пред. суда оп. јалашничке, Ђорђе Милошевић члан суда општ. јалашничке, Живко Миљковић пред. суда оп. кнез-селске, Кита Стевановић члан суда општ. кнез-селске, Живко Марковић члан суда општ. кнез-селске, Станко Јовић пред. суда Веље нољске, Раша Марковић члан суда општ. Веље нољске, Сибин Рањеловић члан суда општ. Веље нољске. Милоје Стојановић пред. суда општ. крупачке, Милета Стевановић члан суда општ. крупачке, Илија Рашић члан суда општ. крупачке. Петар Лазаревић пред. суда општ. Д. Трнаве, Ђурђан Момировић члан суда општ. Д. Трнаве, Велимир Милић члан суда општ. Д. Трнаве. Станоје Стојановић пред. суда општ. Вртишке. Таса Крсић члан суда општ. Вртишке, Толе Миланковић члан суда општ. Вртишке, Вучко Тричковић пред. суда општ. Малчанске, Рањел Николић члан суда општ. малчанске, Живадин Поповић пред. суда општ. островачке, Раденко Лилић члан суда општ. тамњаничке.

ТЕЛЕГРАМ

НАРОДНОЈ СКУПШТИНИ У КРАГУЈЕВЦУ.

Драга браћо!

Од онога дана чемерногa, кад је српско на косову пропало царство, па до оног светлог дана, кад нас јарко обасја сунашце, прође равно 500 љета тешког, браћо, нашег робовања.

Ми трпесмо муке свакојаке, а сад, браћо, од веле радости кипти душа у грудима нашим.

Гором птице, а долом ратари, у песмама е се баш надмећу ко ће боље одат хвалу Богу свевишњему и нашему Светлом Господару, који нас свије без разлике вере народности, мачем својим и десницом јуначком ослободи тешке тиранније. Сад Морава и сво поморавље благујући и вас преклињући моли, браћо, да нам туна на вечању сада, а уз нашег дичног Господара и Његову Владу узориту, донесете свако благостање.

Од свег најпре добре учитеље и пастире наше вере свете, а не штедите нашег дајанија, ми имамо и имаћемо више кад немамо бега и спахија љутих, браћо, наших крвопија.

У то име из свег срца, браћо, ми кличемо:

Живео наш витешки Краљ Милан М. Обреновић I.

Живела наша дична мајка Краљица Наталија.

Живео наш општи љубљени млади Краљевић Александар.

Живела Народна Влада, живела Народна Скупштина.

Живела наша јуначка шумадијска војска.

У име целог народа среза моравског округа врањског.

Председници општине: Петко Пешић, Миша Стојковић, Стоша Ивановић.

Жвељачке:

Димитрије Стевановић, Танко Јанковић Таса Стошић.

Раковачке:

Миша Стојковић, Станко Јовановић, Таса Стојковић.

Буљовачке:

Коста Павловић, Јован Илић Таса Андрејевић.

Врполошке:

Нича Милошевић, Маринко Ристић, Стојан Михаиловић.

Лево Сојске:

Милан Стајковић, Станко Стевановић, Здравко Костић.

Трнавачке:

Лазар Младеновић, Јагла Пешовић, Стојан Пешовић.

Нивдовачке:

Ђорђе Стаменковић, Дода Петковић.

Сивињске:

Мељед Сериновић, Шема Абаз, Трајко Стојковић.

Дубничке:

Петко Мијаиловић, Димитрије Стошић, Цветко Николић.

Исмаиловић, Фена Азир, Шериф Танр, Ариф Мехмед, Велија Арслан, Мујовачке за остале мухамеданске вере ода Реџеп ефенди, Мула Зембер.

Народној Скупштини

Крагујевац.

Поштовани посланици!

Народ среза копривничког, округа нишког, хита са највећом љубављу и нераздвојеном везом братског сећања да поздрави прву народну скупштину независне Србије.

Драга браћо наша! Ваше племенито држање, величина сталности и патриотизам, које сте све за наше ослобођење испод ига турског жртвовали, — записано је у нама у дубину душе и ми, и мало и велико, и старо и младо, вечито вам и на сва времена захваљујемо.

Ви, браћо, верни тумачи велике идеје нашег љубљеног Господара и Књаза Милана Обреновића IV., ослобођења и уједињења Срства, — показасте и делом и примером, да Србин све за слободу златну даје. Молимо вас, да и у будуће тако радите, да чврсто стојите уз престол нашег светлог избавитеља, и да подпомажете његову патриотску владу, као што ћемо и ми сви то чинити. Уједно кличемо:

Да живи наш ослободилац Господар и Књаз Милан М. Обреновић IV.

Да живи књегиња Наталија и престолонаследник Александар.

Да живи прва народна скупштина независне Србије.

Да живи храбра српска војска.

28. Јуна 1878. године

у коприв. Кутини.

У име народа среза копривничког, кметови:

1. Општине В. Вртопске: Раденко Јовановић, Станко Гроздановић, Гроздан Ристић.

2. Општине Д. Драговске: Стаменко Станковић, Стеван Николић, Стојан Илић, Вучко Јанковић.

3. Општине Личке: Стеван Китановић, Спасоје Филиповић.

4. Равнодубравске: Спасоје Јовановић, Тричко Стојановић.

5. В. Бобинске: Станко Стојановић, Китан Миљковић.

6. Д. Студенска: Таса Ђорђевић, Стаменко Јоцић, Гроздан Јовановић, Милија Маринковић.

7. Барбешка: Вучко Динић, Јован Стаменковић.

8. Општине Четинске: Риста Цветковић.

9. Масомишке: Живко Стаменковић.

10. Општине Ласинске: Стојанке Јовановић, Цветко Станковић, Стојан Милошевић.

11. Општине Габровачке: Стаменко Пешић, Матија Тодоровић, Миладин Петковић, Благоје Милошевић.

12. Еми Кутинске: Коста Стаменковић, Миленко Јовановић, Јован Митић, Стеван Коцић.

13. Општине Чегровачке: Петар Богдановић, Стаменко Милојковић, Сокол Стојановић, Стаменко Величковић.

14. Општине Копривичке: Риста Цветковић, Ђорђе Николић, Пејча Младеновић, Димитрије Цветковић.

15. Општ. Грнињске: Мита Пешић, Тома Миљковић.

16. Општине Сопотничке: Рафаел Стојковић, Ђорђе Филиповић, Коста Јовановић.

17. Општ. Г. Метруровске: Станко Петковић бождарац, Миленко Јоцић.

18. Окнт. В. Крчмпрска: Филип Миљковић.

Председник. Хвала им. Има једна изјава из округа књажевачког.

Секретар Алекса Стевановић чита:

Народној Скупштини.

Срећан вам рад, браћо посланици!... На путу сложног рада за добро народа, нека вас прати божији благослов, да би тако одужили се онима, који вас послаше тамо да већате о њиховој судбини. На томе путу дакле, ми вам браћо желимо најповољнији успех, тврдо уверени, да ће овај последњи састанак ваш оправдати очекивање свију искрених људи, којима благо народа и кнеза на срцу лежи. У то име призивљемо Свевишњега, да вам буде на помоћи.

Имали би да вам искажемо неке своје жеље и потребе, и ми смо слободни то учинити.

У крајњем резултату, то су, надамо се, жеље и потребе целе земље, ма да на први поглед изгледа другчије; и у толико ће нам посао овај лакши бити, што нећемо морати тако опширни бити у излагању, пошто је то све познато тако исто и вама као и нама и свима осталима.

Ви ћете се одмах сетити шта хоћемо, чим само видите, да је ово молба Књажевчана. Сетићете се по ономе, што смо вам и лањске године овако исто правили досаду, — и сетићете се даље по ономе, што сте и сами слушали, ако међу тим многи од вас нисте се и лично уверили, о књажевчанима, као ратним страдалцима. Та цео свет зна о томе, — давно је пронешено кроз свет вест о варварском начину ратовања турског, давно је читано у свету највеће људи, који су из оправдане радозналости хтели се уверити о томе, како је Књажевац спаљен, опустошен, порушен, како није остао „камен на камену," као што се обично вели, кад хоће да се представи оно, што се не да описати, а тако се много осећа; давно се је читало по свету, како су домови Књажевчана остали пуни и препуни као припремљени за непријатеља, који је, нашавши све то тако пуно, употребно на задовољење своје варварске жудње за пустошењем, — давно је дакле свему свету знано: да смо ми материјално упропашћени, да смо остали сиротиња, која још и сада већином од милости добрих људи живи. Да, то је било давно, већ близу две године има од кад се ово јадно стање по нас без прекид апродужава! А за нас у толико је шири простор овог времена, у колико подносимо тешке патње равнодушношћу, која се готово не може ни да разуме.

И кад је то све тако добро познато страноме свету, далеко боље, уверени смо, познато је браћи у Србији, а најбоље онима, који су поверењем народа позвани да се брину о његовом добру...

Сад већ знате, да овде мислимо на вас, браћо, као што боље знате и оно, шта управ желимо. Да, желимо, *да нам се истински помогне.* — У кратко формулисана наша молба, гласи:

I. Да се узме у претрес наша молба, лањске године скупштини поднесена, о накнади штете у првоме рату претрпљене од непријатеља, и да се реши у смислу праведног захтевања нашег; и

II. да се уреди питање о дуговима овога краја, са погледом на пострадалност нашу и на оскудицу, која је посљедица те пострадалности.

И једно и друго готово је подједнако важно.

Јел нужно да наведемо разлоге, са којих би се имало ово уважити што тражимо? Нама се чини да није, јер на пример (у питању о накнади штете) ви тако исто знате као и ми, да је бивало и у другим државама подобних изванредних случајева ратних штета, — штета за општу ствар, где су државе узимале на се терет накнађивања пострадалим људима. Сетимо се само Француске у рату са Немцима. Или на пример наше суседке Аустрије, која је (познате вам године) притекла стварном помоћи нашој браћи Србима, подигавши им зграде, и давши још и других концесија за толико година. И још сетите се, да је то све дато једној подчињеној народности, која не влада, која је у том погледу бесправна!

Ми нећемо да вам досађујемо навођењем подобних примера из даље. То је свима познато. Знате, да баш виши државнички обзири захтевају овакво помагање, и да се ти обзири у опште свуда врло много поштују. Знате, да је интерес целе земље, да нема неколико хиљада бескућника (а ми ћемо то бити ако нам се не помогне). Знате на послетку, да човечност захтева не допустити пропаст толиких људи за општу ствар, за добро целе земље. — — Е, а кад то све знате, и по ономе, што смо навели, уверили сте се о пострадалности нашој, онда доследно другчије и не може бити, но да ћете, нашавши згодан начин за то, донети закон: *да нам се стварно помогне.*

У питању *о уређењу дугова* не би, чини нам се, ни оволико требали говорити. Тако је то јасно. — У след страдања нашег остали смо скоро без ичега. Оно мало непокретности, што се већ није могло упропастити никако, остало је без вредности. А ништа се није могло привредити за сво време од како смо овако прошли, због прилика, које су владале. И онда, када је наступило, после првог рата, доба мира, ми, као граничари, били смо скоро непрекидно на војничкој дужности, ништа за се не привређивали, и још трошили колико је ко имао. Остало је дакле стање исто, погоршано још рђавом годином, која је увећала расходе. Данас кубуримо, верујте нам, око намиривања најнужнијих потреба (већина их и не намирује), па и тога не би било, да нас људи, који су у бољем стању не кредитирају, више из човечанских осећаја, него за то, што смо тако сигурни, да кредит не би био у опасности.

Оставити овако стање, и допустити после идућег Митрова дана наплате на начин, какав је у садањим законима дозвољен, значило би: један крај Србије поплавити капиталом неколицине, који би морали доћи са стране. И онда би имали неколико десетина хиљада људи без имања и игде ичега, и — — ништа више. Не, и још би имали толико хиљада људи на општем терету, који је по посљедицама својим тако огроман, а богме, и опасан.

Такав начин не би био рђав само по дужнике. Он би такав исти био и по повериоце. Услед онога, што је имање остало без вредности, они би морали изгубити много од својих капитала. Дужници би дакле остали без имања, и опет вечни дужници, — повериоци би изгубили много од својих капитала, — оштетили би се дакле.

Према томе, очевидна је потреба, да се стање о овоме уреди особеним законом. Продужавање плаћања на досадањи начин, *као по све штетно*, никако нам не би користило; интереси би појели и нас и нашу децу, — тек она би дакле била оно, што ћемо у другом случају ми бити. А кад то предстоји нашој деци, онда боље ми да поднесемо и ово, боље је дакле још сад одмах да се обустави закон о мораторијуму и да наступи доба продавања имања на добош, доба *тоталне пропасти наше*.

Но ми се надамо, браћо посланици, да ово нећете допустити, и да ћете, као верни преставници народа, у договору са владом Његове Светлости, изнаћи начин, да овога не буде, — било да држава узме на се исплату приватних дугова, па да дужници ови остану дужници државе и у току 10, 15, 20 и т. д. година исплате дугујуће суме; или на какав било други начин да ћете решити ово замашно питање. Свакојако надамо се и од тога решења, добру.

То су наше жеље и потребе животне. Како видите, оне истина непосредно нас се тичу; али оне још имају и тип општински. У толико, у колико добро целе земље, углед њен, њено напредовање, њен опстанак као државе, захтева, да сви чланови њени задовољни и срећни буду, у толико дакле ова ствар наша тиче се наше земље. У толико је она општа. А, кад се ради за овакву — општу — ствар, онда се без сваког обзира на интересе у ужем смислу мора радити.

Ми смо овим у кратко исказали готово све, што смо имали. Но као да не ће без интереса бити, да саопштимо што о „помоћи", која је до сада давана.

Вама је познато, да сте прошле године донели закон о прирезу за ратне страдалце. То је та новчана „прва помоћ за ратне страдалце". Од те помоћи дељено је страдалцима, па је давано и кнежевчанима. У округлој цифри, на 1000 душа одавде, дељена је та помоћ, која се је састојала у храни, новцу и семену за усев. Знате ли шта управ значи сво помагање? Храна је давана по једна ока на душу за 15—20 дана; новац по 20 пара на недељу и више дана; а семе је давано по 10 ока на душу!..

Сад рачунајте шта значи ово помагање. Ви већ видите и без наше напомене, да је овде дељена милостиња управ онима само, који су по несрећи оскудевали за сам *хлеб*, и да би остали живи (А то је дужност државе у сваком случају, — и онда дакле, кад наступи оваква оскудица у друштву због елементарних узрока ил подобне несреће). Молимо вас покорно, размислите, колико је далеко од овога до *праве помоћи*, коју заслужујемо према ономе, што смо претрпели!

У осталом, ми и не рачунамо, да ће на тој „помоћи", која је до сада давана, остати ствар. То је била тек „прва помоћ за ратне страдалце", као што се вели у законодавној одлуци о томе. Значи дакле, да ће после ње следовати друга, много стварнија, онаква дакле, за какву ми и молимо.

Сад смо већ све исказали, шта смо имали, — наравно врло и кратко. Нарочите изасланике шаљемо, да вам предаду ову молбу и да се увере тамо о расположењу вашем према нама; да виде, у колико се осећају патње наше, муке и несреће наше; да се увере, хоће л' се што и шта управ урадити за нас и како. Сетите се, браћо, нас, наше деце, нашег некадашњег имућства и садањег стања. Сетите се цели, због које смо овако пропали. Сетите се опште човечанске дужности, која не дозвољава тако тешке патње појединаца. Сетите се, да је баш сада доба ослобођавања наше браће у Турској, за шта смо пострадали, и да њино ослобођење не треба да нас остави у материјалном ропству, — сетите се свега тога, па онда доносите одлуку о овој ствари.

Од вас, браћо, зависи, да неколико хиљада душа продуже живети као поштени грађани и добри људи, или да као пропалице остану на терету и вечној досади целе земље. Ако желите оно прво, онда ћете морати гласати за ову нашу молбу. Желите ли ово последње, онда гласајте против ње.... Тада ћемо бар знати, да нисмо пропали од Турака, — они су као победиоци и варвари, — него од своје браће...

29. Јуна 1878 године
Кнежевци.

Покорни грађани вар. Кнежевца: Милоје Веселиновић, Никола Ђорђевић, Жика Стојановић, Спасоје Јовановић, Асекса Миловановић, Стеван М. Сибиновић, Станко Голубовић, Милија Живковић, Вељко Митровић, Таса Вељковић, Богосав Пушић, Лаза Вучковић, Коста С. Јанковић, Станко Николић, Станоје Павловић, Јован Рапцелов, Матеја Младеновић, Милосав Живковић, Аћим Јовановић, Дина Марковић, Алекса Срећковић, Милосав Спасић, Милоје Јовичић, Стојанча Цветковић, Коста Атим, Драгутин Ристић, Милутин С. Радивојевић, А. Павловић, Ставра Станенковић, Илија Станисављевић, Андреја Стевановић, Анто Ћирић, Алекса М. Станојевић, Благоје Живковић, Ђорђе Милошевић, Рака М. Стојановић, Станоје Ивановић, Миладин Игнатовић, Ђока Нацић, М. Радунковић, Трифун Сибиновић, Јован Нешић.

Председник. Ово је, као што видите, молба у виду изјаве. Да је упутимо одбору за молбе и жалбе. (Усваја се).

Овим смо свршили изјаве. Сад долазе на ред молбе и жалбе; но предходно да прочитамо један указ Његове Светлости, који је сад предао дотични министар.

Секретар Д. Стојковић чита указ

ПРЕДЛОГ

О продужењу рока за извршење четврте тачке члана 35. у закону о метарским мерама од 1. Децембра 1873. (Збор. XXIV. стр. 17—36) и законско наређење о продужењу рока за извршење те тачке, 16. Октобра 1875. (Збор. XXVII. стр 31—32.)

Тачка четврта члана 32. у закону о метарским мерама од 1. Децембра 1873. (Збор. XXVI. стр. 17—36.) и законско наређење о продужењу рока за извршење те тачке од 16. Октобра 1875. год. (Збор. XXVIII. стр. 31—32) замењује се овако:

„Но влада је дужна, да се новим метарским мерама одпочне служити по свима својим надлежателствима од 1. Новембра 1879. године, а дотле да се спреми све, што је за извршење истог закона потребно."

МИЛАН М. ОБРЕНОВИЋ IV.

по милости божијој и вољи народа

КЊАЗ СРПСКИ.

На предлог Нашег министра финанције, а по саслушању Нашег министарског савета, решили смо и решавамо:

Овлашћује се министар финанције, да поднесе садашњој народној скупштини приложени предлог, да се извршење тачке 4-те члана 35. у закону о метарским мерама од 1. Дек. 1873. одложи до 1. Нов. 1879. године.

Наш министар финанције нека овај указ изврши.

3. Јула 1878. год.
у Крагујевцу.

М. М. ОБРЕНОВИЋ с. р.

Министар финанције,
В. Јовановић

Председник. Упућује се законодавном одбору. (Добро).

Г. Гарашанин тражи да му се овери признаница, коју је поднео, како би могао примити своју дијурну. Г. Гарашанин био је изабран за посланика и дошао је амо, предао је одбору своје пуномоћије и чекао на решење скупштине.

Ја мислим да има право на дијурну, јер је изабран као посланик и дошао овамо, па за то, ако сте вољни, можемо сад решити, или, ако нећете да се реши сад, да упутимо одбору законодавном, да протумачи дотични закон. (Чује се: одбору законодавном).

Дакле, одбору законодавном. Даље.

Секретар И. Стојановић чита молбу Милоша Симића из Бољевца, којом тражи 47.614 гр. и 4 пар. чар. одштете од правителства српског, коју му је штету, вели, правителство нанело.

Молбу Андрије Илића, помоћника лекарског при војној болници у Крагујевцу, којом моли, да му се дозволи лечити од рана, јер је у том послу искусан.

Молбу Леносаве Илијића из Београда, којом моли да јој се одреди каква помоћ са тога, што је јој син Симо Илијић погинуо на Јавору 1876. год.

Молбу Лазара Вукићевића из малог Шиљеговца окр. круш., којом моли да му скупштина дозволи и за то изда решење, да може лечити у опште од рана.

Молбу Наума Димитријевића, механџије из Београда, којом моли, да му се помогне, што је изгубио парницу са Радованом Барловцем.

Молбу општине Радошевачке у окр. пожаревачком, којом моли, да скупштина одреди неку већу власт да дође на лице места и да прегледа њихову земљу, која је у парници са општином умљенском.

Молбу Цветка Рајчића, мех. из Свилајница, б. арендатора скеле Марковачке, којом моли скупштину, да она реши, да га држава прича што јој дугује 24.000 гр. чар. од неплаћене ренде за 15 година.

Председник. Све ово упућује се одбору за молбе и жалбе. (Бива).

Изволите даље.

Секретар И. Стојановић чита:

Народној Скупштини

Народна је скупштина прошле године у својим седницама донела одлуку, да се народни посланик за срез пожешки Јеврем Шолуновић, кога је народ на основу својих ујамчених права у границама законитости изабрао, — удали из скупштинских седница кад се поједини предмети решавају. Овим је народ среза пожешког код посланика без посланика.

Познато је, да је ово скупштина учинила услед подигнуте тужбе, у којој се навело, као да је изабрани посланик чинио оно, што му је свим земаљским законима забрањено, и да је према овом и комисију из своје средине изабрала, која би сазнала, да ли постоји у ствари или не, што се у тужби навађа.

Народ среза пожешког, уважавајући опрезност народ. скупштине и разборитост контролисања, јако се је обрадовао овој скупштинској одлуци, придржавајући се вавек тог начела, да се у ма каквој спорној ствари једино долази до цељи сазнавањем праве истине. Велимо, да је се народ обрадовао у нади, да ће се ова ствар брзо свршити, како би одмах на скупштини и заступљен био. Али прилике не дадоше овој радости задовољења т. ј. комисија се не изасла и ствар оста као што је и пре била.

Народу среза пожешког није у овом главна ствар до личности, већ једино до истине и остварења овог његовог светог права. У остварењу овог свог права он се је држао пута законитости и с тврдим убеђењем, да он није никада, па ни у овом случају, изашао изван круга свога права ујамченог основним земаљским законом — уставом. И према овом најсвечаније одбија сва она потварања о избору његовог посланика, којим се хоће очито и нарочито то, као да он није свестан свог права, већ се је дао обманути појединим личностима.

Народ је познавао и познаје и сад човека, кога је изабрао за свог представника на народној скупштини, и остаје и сад при том уверењу, да ће већ изабрати посланик достојно оправдати поверење, које народ у њему има. Народ је до сад и од сад ће чинити све, што се клони напретку и благостању срества; у тој цељи није никада, нити ће икада пожалити ма колико жртава; па за то све оно, што му се у овом погледу као недостојно пребацује, одбија. Народ се је овог среза вавек одржавао у свом достојанству. И нема до данас ни једне прилике, у којој се он није показао стварни радник на унапређењу срества.

Као ратник у интересу срества показао се је у колу своје браће, а као сталан радник на унутрашњем народњем унапређењу није ни до сада изостајао од своје остале браће, па то жели и тражи од народне скупштине и сад. Велимо, тражи од нар. скуп. да она што пре учини енергичан корак, какав само њеном достојанству доликује као народном представништву, да се оне неосноване и пријаве препреке уклоне, које су само људи писког карактера кадри да ставе било комисији или другим којим путем.

Изјављујући народ среза пожешког Народној Скупштини ову своју жељу, тражи с правом, да му се његов посланик Јеврем Шолуновић што пре на

своју посланичку дужност позове, не искључујући ништа, што би ишло у прилог уклањању стављених препрека.

26. Јуна 1878. год.

у Пожеги.

Повереници среза пожешког:

Паун М. Јеремић, Мил. Жујић, П. П. Ђукић свешт. С. Ш. Церовић, Ивко Цицовић, Јован Тодоровић, Марјан Марковић, Милан Продановић, Тодор Р. Албијанић.

Председник. Знате да је ова ствар још ономад решена, а скупштина, по пословнику не може одступити од своје одлуке. Ја сам по закључку скупштине писао г. заступнику министра председника о овој ствари.

М. Глишић. Ја бих желео да знам шта је урадио г. министар.

Председник. Казао је, да ће се поступити као што закључак скупштински гласи. Учиниће се истрага, да се види шта је у истини.

М. Глишић. Скупштина је једном ову ствар решила, на шта има сад влада ту да ради? Сва одговорност за ово дело лежи на влади, јер је то до сада требало да је свршено, пошто је још прошле године одређен био у комисију Радовановић и Илија.

Шта има ту да се ради, мањ то, ако влада мисли да казни тај срез.

Ја држим, да влада треба да пошаље што пре да се та ствар изврши.

(Чује се: на дневни ред.)

Секретар И. Стојановић чита молбу Софије Урошевића, удове пок. Тодора Урошевића, мајстора берберског из Београда, а водника болничарског, који је 1876. г. погинуо, којом моли скупштину, да јој се одреди какво издржање или једном за свагда каква помоћ даде.

Молбу Насте, удове Живојина Петровића, бандиста војеног, за издржање.

Молбу Савке, удове пок. Милана Јанковића, магационера држ. штампаре, такође за издржање.

Молбу Стојана Стевановића, устаничког четовође, којом моли скупштину, да му се даде каква помоћ са тога, што је свој капитал потрошио у устанку босанком 1876. год., а, ако то могуће није, онда да му се даде неколико ланаца земље у срезу карапоначком или округу шабачком.

Молбу Цветка Лападатовића, трг. из Кладова, којом моли скупштину, да му се аренда, коју дугује у 150 дук. ц. цркви кладовској и 6750 гр. ч. што дугује општини кладовској, опрости с тога, што је био на војни.

Жалбу Јована Поповића, арендатора скеле колубарске у Обреновцу, којом се жали против решења госп. министра финанције, што му није дао задовољења у тражби његовој да му се пола аренде опрости, са узрока, што постоји забрана пролаза рогате марве, јер је са тим оштећен.

Председник. Све ово упућује се одбору за молбе и жалбе.

Дневни је ред исцрпљен, и по том састанак је закључен. Нема ништа на столу председништва; што дође ја ћу вам у своје време објавити и казати када ће бити седница и шта ће доћи на дневни ред.

Одбори нека изволе радити.

Састанак је овај трајао до 11 часова пре подне.

САСТАНАК IX.

2. Јула 1878. године у Крагујевцу

ПОЧЕТАК У 8 ЧАСОВА ПРЕ ПОДНЕ.

ПРЕДСЕДАВАО

Димитрије Матић.

Присуствовали сви министри.

Председник. Састанак је отворен. Има ли да који од посланика није дошао? (Чује се: сви су ту). Јуче смо прочитали протокол 5. састанка тајне седнице, а сад ћемо читати протокол јавне седнице.

Секретар Дим. Стојковић чита протокол 5. састанка.

Председник. Има ли ко од посланика да примети што на овај протокол?

Урош Кнежевић. Што се тиче мога говора, за додатке чиновника освојених пределя, у томе је протоколу написан само разлог, којим сам бранио додатке, али говора и разлога мојих, којима сам доказивао против додатака, нема ни једног. У опште, као што видим, већином су написани у протоколу сви разлози владе, посланика, а и мојн, који бране додатке, али нема готово написаног ни једног разлога, који су против додатака.

Ја јесам казао у једноме своме разлогу, који правда додатке, што су то већином нижи и мањи чиновници, што су одвојени од фамилија и што су сиромашни. Остали разлози, који су били против додатка, јесу, што ти чиновници могу тамо као војна лица имати бесплатан стан, могу имати бесплатну храну и много јевтиније живети него овде, итд., — то све није ништа стављено. Молим дакле да се и то стави; јер су нужни моји разлози, за што нисам био да чиновницима буду и додатци.

Секретар Димитрије Стојковић. Овде је у опште казано, г. Уроше, да се ви не слажете, да чиновници поред плате имају и додатке. А што се тиче ваших разлога, то ће стајати у стенографским белешкама, као што сте говорили.

Урош Кнежевић. Али види се, да су разлози владе и неких посланика, који су за додатке, ту изложени, а мога разлога, који је против, ту нема, који треба да се наведе.

Секретар Димит. Стојковић. Разлози владе за додатак морали су се казати и за то, што сте ви нападали, да су неумесни додатци, што је и казано, а да је писан цео ваш говор, морале би се преписати целе стенографске белешке.

Урош Кнежевић. Кад сте морали писати оно, што сам био у неколико за додатке, требзли сте и оно, за што нисам и за што сам противан остао томе.

Секр. Димит. Стојковић. Баш овде је казано у другом вашем говору. Молим вас, да прочитам по други пут. (Чита).

Урош Кнежевић. Сад читајте први мој говор.

Секретар Д. Стојковић чита.

Урош Кнежевић. На где су разлози?

Секретар Д. Стојковић. Опширни разлози у стенографским су белешкама, јер је и казано, да се ови протоколи у кратко воде.

Председник. Ово све, што је г. Урош сад говорио, записали су стенографи, и доћиће у данашњи протокол. У оваком случају другчије не може бити. (Усваја се).

Јов. Бошковић. Ја сам тамо у своме говору казао 80.000 гроша, а не дуката. Нека се то исправи. (Исправља се).

Петар Стевановић. Ја сам казао, што се тиче зграда приватних лица, узетих за војне потребе, да треба за те зграде држава да плати кирију за то, што су сопственици тих зграда већином сиромаси, што су били по границама, што их већином има пунилских и што они од кирије тих зграда живе, а тј од мога говора ништа није записано, нити је ушло у протокол.

Секретар Д. Стојковић. У главноме записан је говор г. А. Поповића, који је за ово интерпелисао.

Петар Стевановић. Али од једног мога говора није ништа споменуто, а ја сам био за то, да се плати сиромашним људима од државе, за заузете зграде по војној потреби, а то у протокол није ушло.

Председник. И та ваша примедба ући ће у протокол овог дана, јер стенографи нису од речи до речи.

Дим. Катић Побијајући разлоге г. Мађаревића, о чиновничким додатцима, ја сам казао, да су за мирно доба опредељене законом чиновницима награде, а у ратном времену, да су чиновници, грађани и сви остали једнаки, и терете подједнако без накнаде морају сносити, а то у протоколу није казано.

Председник. То ћете моћи са г. секретаром исправити.

Има ли још ко шта на овај протокол да примети? (Нема). Дакле усваја се. (Усваја).

Пре него што пређемо на дневни ред, на основу члана 48 пословника, имамо да вам саопштимо нека питања посланичка на гг. министре. Саслушајте.

Секретар И. Стојановић чита:

Питање

на г. министра унутрашњих дела.

Зна се, да мораторијум постоји у окр. књажевачком до Митрова дана 1878. године. Власти полицијске, парочито власт среза параћинског, тумачи изишавши о томе закон са свим противно, а ево како:

Г. Спасоје Марковић са својом женом живео је у селу Злоту, округа црноречког, као учитељ још од пре рата 1876. год., па и данас тамо живи. Упадањем Черкеза у именовано село он је пострадао, јер му је сво покућанство однесено, које је врло добро имао, и по томе он је изданим законом о мораторијуму заштићен, али власт среза параћинског, не обзирући се на то, као што видим из данашњих новина, излаже његово имање продаји, на дан 22. ов. м., које има у Параћину.

Иста власт овако исто поступила је и са Костом Стевановићем из Кривог Вира, окр. црноречког, па још и незаконије, а ево зашто.

Брат Костин Марко дуговао је манастиру св. Петке неку суму новаца пре рата 1876. од неке аренде и није имао откуда да плати. Оба ова два брата пре рата 1876. дошла су да живе у Криви Вир, окр. црноречком, не мислећи на ратно стање, ту су се станили, ту плаћају грађански данак, ту и сада живе; па Коста једне суботе отера брашна и вина, као своју својину у Параћин на пијац али калуђер манастирски опази Косту, потрчи полицији и изјави, да је то Марков продукт, а полиција, и ако Коста доказиваше, да је то његово, да Марка ту нема, силом одузе то вино и брашно од Косте и узапти за дуг Марков.

Ја држим за тај продукт, баш и да је Марков, опет полицијска власт није смела силу закона према дужнику, кога мораторијум брани, употребити.

За то питам г. министра унутрашњих дела, да ли и он разуме овако поменути закон о мораторијуму, као што га власт среза параћинског тумачи, и, ако га противно, као и ја, разуме, је ли вољан да нареди исправку ову, и објави свима државним властима, како се имају у овоме управљати.

5. Јула 1878. год.
Крагујевац.

Илија Стојановић.
народни посланик.

Министар унутр. дела. Ја не мислим, да је корисно за посао скупштине, кад се овако, као што је ово, чита из новина, или кад се негде тамо чује о неком Марку и Јанку, ово или оно, пита и износи пред скупштину. Јер, да бих могао да вам одговорим на оваква питања, ја бих требао да сазнам шта је управо у ствари. Овако, нема ни мога решења, ни решења других власти, па да бих знао, шта да вам кажем. Дакле, не могу ништа да вам кажем на памет, о чему г. Илија Стојановић пита, док не би извидео поганко случај. Људи требају да се жале најпре, да поднесу решења од власти, и, кад се то извиди и извештај добије, онда тек зна се о ствари говорити, а овако шта знам да кажем.

Илија Стојановић. Ја нисам ово поднео, што сам само читао из новина. За првога читао сам из новина, а за другога, Косту, лично знам, да је тај исти Коста жалио се г. министру унутрашњих дела телеграмом, г. министар унутно га је начелству, начелство капетану, а капетан чини своје. О овоме ја сам лично уверен. Дакле ја мислим, да г. министар треба да стане томе на пут.

Министар унутр. дела. Нека се жали, па ја ћу учинити своје, и, ако има основа, ја ћу га задовољити. (Чује се: на дневни ред).

Ур. Кнежевић. Ја мислим, да не би требало овако просто да се пређе на дневни ред, него нека се ово питање упути министру унутрашњих дела, да извиди и да уради оно, шта треба.

Председник. Ако хоће г. министар да узме, да му предамо ово. (Г. министар узима). Чујте даље.

Секретар Илија Стојановић чита:

Питање

на г. министра унутрашњих дела.

Питам да се објасни скупштини: „по ком закону, из којих разлога и побуда, полицијске власти спречавају људе, те им не дају долазити у Крагујевац, због својих нужних послова.

Тако: из Карановца Ранко Миликић, мораде узети путну исправу од кмета чукојевачког; Кости Миликићу из Карановца не дадоше да дође до г. министра; г. Луки Петровићу, учитељу из Карановца, не дадоше да дође до свог министра; Сретена Црвчанина једва пустише да доведе лекарима свог болног синовца; из Књажевца одређена три изасланика не пустише да дођу амо, итд. Оваких примера има свуда.

Овим поступком шкоди се трговини, а људи, који траже помоћи, излажу се незгодама и трошковима.

Молим, да се овом стане на пут.

6. Јула 1878. год.
У Крагујевцу.

Народни посланик.
У. Кнежевић.

Министар унутр. дела. Ово је готово налик на оно прво; мени то ништа није познато, нити ми се ко жалио из Карановца, да му је забрањивано у Крагујевац доћи.

Урош Кнежевић. Ја сам имао ове случаје, које сам овде споменуо, а могу навести још случајева, да их има; но ја не могу казати, нити ћу казати, да је ово од стране владе наређено. Но, могуће је, да то чиновници сами, из претеране ревности у данашњем времену чине и људима, као на правилку учитељима, закрављују пут овде, јер они неки имају посла код министра, па им је лакше доћи овде са 1 дукатом, него да иду у Београд и пут да их кошта 15 дуката. Ја бих молио г. министра да нареди, да, који има посла код владе, да може доћи, или да се једним расписом каже, да не може нико доћи амо, да знају људи.

Паита Срећковић. Што се тиче овога путовања и пуштања за путопање доиста има случајева, да не дају сваком да путује, и то с тога, што је одређен да врши неки војни посао. Ако дакле и ови, о којима се спомиње, спадају у ту врсту људи, онда им заиста и не дају да путују и удаљавају се од дужности. Ја знам случајева, да је по неко имао врло важне послове ићи у Београд, али нису надлежне власти допуштале.

Алекса Петковић. Мени се чини, да не стоји то, што каже г. Кнежевић, јер је баш синоћ овде дошло 3—4 човека из Темнића, па их нико ни овде ни у путу спречавао није. Ко има за извесне послове да путује, то код нас није забрањено.

Урош Кнежевић. Ја не говорим како је код вас, него говорим како је код нас. И ја молим г. министра, да нареди властима, да дођу људи овде своме министру, да изјаве шта имају код њега и траже помоћи.

Министар унутр. дела. Ја не знам за те поједине случаје, коме се забрањује, нити ми се ко до сад жалио за то; с тога ја не могу ни казати свима да дођу, јер би то значило да кажем „изволите доћи у Крагујевац". Дакле, г. Кнежевићу, упутите ви те људе да се обрате на мене са жалбом, на ћу ја извидети шта је у ствари, јер ја не могу дати потпис док не видим акта.

Урош Кнежевић. Је ли вама стало до правде?

Министар унутрашњих дела. Јесте, и и до јавне сигурности. (Чује се: на дневни ред).

Председник. Усваја ли скупштина, да се преко овога пређе на дневни ред? (Скупштина усваја). Чујте даље.

Секретар Илија Стојановић чита.

Питање

на г. министра унутрашњих дела.

Прошле године, нас исколико посланика, а скоро преко половине, поднели смо народној скупштини на решење измене неке тачке у закону о самоуправи, које је г. министр. унутрашњих дела прихватио и казао да ће формални предлог поднети још прошле скупштине, на сигурно због краткости времена није могао.

Питамо г. министра, хоће ли ове године поднети скупштини или не.

4. Јула 1878. год.
Крагујевац.

Посланици:

М. Радовановић, Н. Радовановић, Тоша Марковић, Милан Кнежевић, Миле Дамњановић, Алекса Петковић, Петар Катић, Аврам Јовановић, Димитрије Донић, Радисав Милосављевић, В. Радуловић, Здравко Јовановић, И Јокановић.

Министар унутр. дела. То је истина, да је имало неких 50—60 посланика, који су лане дали на писмено изјаву, да се поднесе овај предлог од владе за измену; но будући је пре тога било решено и то онда, кад је било питање, у колико ће се продужити закон о штампи и тај закон или вратити у живот, — пропао је тај предлог посланика са једним или два гласа. С тога, ја нисам ни могао сада спремати о томе предлог, који ће опет да буде одбачен. А ви се сигурно сећате, да је решено пре неколико дана, како и у колико да се обуставља закон о томе за неко време. Ово је дакле нов предлог, који је у томе смислу, да се учине измене у закону о општинама и њиној самоуправи. И данас, ако скупштина налази, да је то потреба, можемо да поправимо. (Чује се: потреба је). Онда, да бих ја ради мога управљања знао, молим г. председника да стави питање, хоће ли се то упутити мени, да о томе спремим предлог, или ће се прећи на дневни ред; јер ако би се решило, да се пређе на дневни ред, онда ја немам да водим бригу о томе; а, ако би се упутило мени, онда би то значило, да ја то спремим и поднесем формалан предлог закона скупштини.

Урош Кнежевић. Видели смо из престоне беседе, да се жели, да се ограничимо на најхитније и најнужније ствари. То смо казали у адреси, да тако и буде. Сад, ако ћемо ми почињати са појединим предлозима, онда имало би нас доста, који би истицали овај или онај предлог, и ја бих био први, који бих имао да предлажем. То је једно. А друго, ми смо јучерашњим законом у трећом и четвртом члану оставили, да и даље тај закон о самоуправи остане под надзором државне власти, док траје ратно стање, као што и стоји. Дакле, сада ја не знам, каква је нужда, да се сада за један или два дана решава измена једног тако важног закона. Ја сам за то, да се овај закон сада не узима у претрес, него нека остане за идућу скупштину, која ће на скоро за овом наступити. Важно је питање. Нека се остави влади, да са стручним људма преради цео закон за идућу скупштину.

Алекса Петковић. Лепо је казао г. Урош, да треба према престолној беседи да се ограничимо на најнужније и најхитније ствари. По пошто у овоме закону о самоуправи имаде врло много мана, које су од врло велике штете по народ, то је зацста и ова ствар најхитнија и најнужнија, па за то сам, да се што пре изнесе предлог о измени, јер, браћо, сви остали закони и наредбе издане у нашој земљи пролазе кроз канцеларије и има времена да се промишља о радњи, а овај закон о самоуправи не, него се одмах врши на делу. (Чује се: врло добро).

Аврам Јовановић. Г. Урош каже, да сад решавамо само најнужније ствари, а ресто да се продужи идуће скупштине. Господо! пре потребе од ове нема. Нама је народ казао, да се постарамо, да га сачувамо од лопова и да се поједине тачке у закону о самоуправи измене. Само лопови, банкротирани трговци и истерани чиновници интересирају се те да ова самоуправа остане, а други нико. А то чине за то, да се дочепају општинске власти, да себи занимање нађу и да чине са народом шта хоћеју.

Урош Кнежевић. Општине, знамо врло добро сви, да сада, за време ратно, ништа не раде, него све ради полицијска власт. Што пак каже један да се због самоуправе чине лоповлуци и оставља на вољу лоповима да раде како хоће и да краду, то није истина. Ако где има каквих неправилности, лоповлука и крађа, не може се пребацити општини, јер знамо за ово три године, да је обустављен закон о самоуправи, те општине нису самостално радиле. Ако се има ко кривити, то је полиција.

Милисав Петровић. Баш није то истина, што вели г. Урош, него је све узрок самоуправа. Ја ћу да наведем један пример, како се полиција не меша у општинске ствари. Ево. Ја сам као кмет осудио једног на затвор и послао га полицији да издржи затвор, а полиција га враћа, говорећи, да то није њен посао и она за то није надлежна. Сад, шта знам ја да радим, кад ансану немам. Хоћу ли да га затворим у коприве, и хоће ли он ту да стоји.

Министар унутрашних дела. Молим вас, да одговорим г. Кнежевићу, што каже, да сад раде све полицијске власти, а не општинске. То не стоји, јер полицијске власти раде само оно, што се односи на државне послове, а остале послове, као суђење и друге, раде општински судови, а пресуде прегледају и одобравају одбори општински. Тако данас општине саме управљају са црквеним и општинским имањем, а не полицијске власти. (Вичу: тако је).

Урош Кнежевић. Постоји ли закон о самоуправи за време рата или не, то само питам, или је обустављен?

Министар унутр. дела. Постоји.

Урош Кнежевић. Је ли овај исти?

Министар унутрашњих дела. Јесте.

Урош Кнежевић. Па онда је довољно, кад то стоји, да је закон о самоуправи обустављен.

Министар унутр. дела. Само у односу ратних послова и осталих. (Чује се: јесте, тако је).

Урош Кнежевић. Није него на све. (Чује се: није тако).

Новак Милошевић. Ја сам свагда за то, да се почуни оно законом, што није добро, али закон о општинским властима није готово још ни виђен какав је у пракшци. Што се говори, да власти полицијске не могу утицати на вршење закона, ја мислим да то не стоји. У свако време оне могу да обавештавају кметове, те да сазивају збор, и да их управљају како треба да раде. Ми, чини ми се, идемо на то, да оборимо самосталност општинску. Тим би порушили у уставу оно парећење о самоуправи. Толике скупштине су долазиле пре нас, и оне су највише настојавале, да се изда закон о општинској самоуправи. Ја мислим, да ми, који смо овај закон издали и који још није опробан, не треба тако да га сами поништимо. За то сам, да се ово сад не решава, него нека остане за другу скупштину, која ће се морати и онако на скоро и у овој години сазвати, па нек она реши, шта ће у будуће бити. (Вичу: нећемо да остане).

Сима Милошевић. Имам да одговорим г. Аврааму на оно, што каже „да није добро имати самоуправу". Ја држим, да је то веома рђаво изражавати се сада у овим приликама, када конгрес још ради и решава нашу судбину. Ми с једне стране видимо, да смо сазрели и способни за самостални и државни живот, а овамо кажемо, да нећемо самоуправу. Ја бих дакле био, да се ово питање из политичких узрока одложи за другу скупштину. (Вичу: нећемо).

Миле Дамјановић. Што каже г. Новак, да овај закон о самоуправи још није ни виђен потпуно. Ако он није видео, има многих, који су тражили измену. Ми знамо, колики је круг суђења дат општинским судовима и то да суде до хиљаду гроша. Па шта бива? коме се учини неправда, он нема више коме да се жали, сем општинском одбору. Ови се одбори врло мало пута састају. Човек тражи, да се одбор састави и сазове. То се сазове, па не дођу одборници. Он се жали капетану, капетан парећује и тако људи дангубе, а ништа се не учини. Ја сам дакле за то, да се измена учини, као што каже г. Петковић.

Алекса Поповић. И народно претставништво на великој скупштини налазило је, да треба дати самоуправу општинама. Ту своју мисао и жељу у неколико и остварило је уставом земаљским. Ту исту мисао и све скупштине доцније покретале су и тражиле слободну самоуправу и штампу и друго. За то и устајем противу говора г. Аврама Јовановића, који каже: да самоуправу траже само банкротирани трговци, лопови и истерани чиновници. (Чује се: није он то казао. Жагор) Такве речи није деликатно проспинати овде и у овој важној ствари.

Аврам Јовановић. Јест, тако сам казао.

Панта Срећковић. Мени се чини, господо, да је овде сваки даљи говор излишан, јер се не зна, шта се предлаже, да ли да се измени, или да се изостави.

Председник. Има још два пријављена говорника, и ја бих рад био да чујемо и њихове разлоге; али, пошто је већина казала, да је довољно обавештена, то се према пословнику више не може говорити, него морам ставити питање.

Чули сте, да су се разна мишљења појавила, тако: једни траже, да министар поднесе још овој скупштини измену закона о самоуправи; други су говорили, да не треба да улазимо у то питање због важности ствари и због краткоће времена, а трећи, да не треба сад говорити због неке целисходности. Налазим, да треба положити питање на гласање овако: Хоће ли се позвати г. министар да поднесе измену реченог закона или не. (Жагор).

Панта Јовановић. Ја држим да питање није добро положено. Ово је интерпелација. А у члану 50. пословника стоји наређење за интерпелације, да се предаду влади или дотичном одбору.

И ако је сад г. министар одговорио, опет скупштина не би могла ово питање решавати по пословнику пре, него што би се упутило одбору на оцену и мњење.

Председник. Предговорник г. Панта Јовановић сам каже, да нам пословник наређује, да се интерпелације предају или влади или одбору. По томе је и поступљено, и за то нема места његова примедба. Та је интерпелација најпре саопштена г. министру унутрашњих дела, г. министар дао је своју изјаву, и кад он или ако би скупштина захтевала, то не би учинио, онда бих по пословнику радио даље шта треба. По томе све, што сам у овом погледу радио, сходно је пословнику.

Почем је истакнуто то питање, о ком једни овако, други онако веле, а одсудна већина тражи, да се позове влада, да формалан предлог о томе поднесе; то у овом смислу мора се ствар на гласање предложити. И по томе ко је за то, да се позове влада, да поднесе формалан предлог о закону општинском, тај нека седи, а, ко је против тога, тај нека устане. (Сви седе, сем Глишића, Уроша Кнежевића и А. Поповића.)

Остаје дакле да влада поднесе формалан предлог о томе.

Секретар Ил. Стојановић чита:

Питање

на министра унутрашњих дела.

Ја сам прошле скупштине поднео питање влади, у коме сам молио, да ми одговори:

Је ли по решењу скупштинском од 13. Децембра 1875 године Бр. 641. страна 894. протокола скупштинског спремила предлог о укинућу трошкова полицијских и осталих чиновника кад по званичној дужности у народ излазе, и, ако је спремила, хоће ли га поднети овој т. ј. лањској скупштини на узаконење, а, ако није, то за што није, и мисли ли спремити и поднети и кад, — на не добих никаква одговора.

Пошто влада ни до сад не изилази пред народну скупштину са тим предлогом, то опет понављам лањско питање и молим министра унутрашњих дела да ми одговори:

За што се предлог о укинућу чиновничких трошкова не износи пред народну скупштину, кад је то народна скупштина једном већ решила.

3. Јула 1878 год.
у Крагујевцу.

покорни

Арсеније Симић,
Народни посланик.

Министар унутрашњих дела. — Док не видим у актама, не могу ништа да одговорим, пошто је то лане било.

Секретар Ил. Стојановић чита предлог неких посланика, да се узакони број официра као и осталих чиновника:

Предлог народној скупштини.

Пошто је по свима струкама државне управе узакоњен број чиновника, само не по струци војеној, то потписани у интересу касе државне предлажемо: да се још ове сезоне скупштинске реши, узакони и определи број официра свију чинова у мирном времену и при струци војеној, као по све хитан, и овај предлог да се одмах законодавном одбору преда.

У Крагујевцу 5. Јула.

Мих. Терзибашић, Мих. Радовановић, Аксентије М. Ковачевић, Јован И. Бошковић, Ил. Стојановић, Цветко Минић, Милан Кнежевић, Станоје Борђевић, Милан Глигоријевић, Алекса Станковић, Милосав Вељковић, Теша Марковић, Вићентије Поповић, Стеван Поповић, Аврам Јовановић, Андрија Милосављевић, С. Крстић, М. Ј. Јакшић, А. Симић, Андреја Пандуровић, Ђ. Главошић, С. Секулић, Ђорђе Бојић, Јаков Б. Поповић, У. Кнежевић, Стеван Мирковић, Младен Микић, Новак Милошевић.

Секретар Д. Стојковић чита предлог, да се срез јошанички и студенички одвоје од својих округа. (Одбору законодавном).

Народној Скупштини.

Срезу Студеничком и Јошаничком окружна су надлежателства са свим далеко, по 20 до 24 сата; а сувише што су великим планинама, преко којих никаквих путова нема, одвојени, куда је тешко по угодном времену, а камо ли зими путовати. Но, да се и даље народ мучно не би, предлажемо, да се срез студенички одвоји од округа чачанског, а срез јошанички, од округа крушевачког, и овима дода нови добивени срез буковички, па образује окружно надлежателство у вароши Рашки, где је средиште реченых срезова.

Пошто још на неколико места у Србији има окружија са по три среза то молим скупштину, да се и у овом крају због показатих узрока одобри.

5. Јула 1878. год.
у Крагујевцу.

Народни посланици:
Никола Милосављевић,
Коста Пејић.

Даље чита предлог Петра Стефановића:

Предлог народној скупштини.

Познато је целом српском представништву, да је округ ужички, особито срезови: моравички, ариљски, златиборски и рачански, као пограничні, због дивљег кршевитог и неродног земљишта, један од најсиротнијих у целој српској отаџбини.

Што се тиче давкова и других општих терета, сноси подједнако као најбогатији окрузи и срезови.

За то предлажем и молим покорно народно представништво и владу Његове Светлости, да, — пошто није могуће одмах класификирати округе и срезове, колико ће који по имућности плаћати, — до тога времена буде г. министар финансије овлашћен по најпре неспособне људе из поменутих крајева плаћања данка ослобођавати.

4. Јула 1878. год.
Крагујевац.

Предлагач,
Петар Стефановић.

Председник. Сад имам да саопштим скупштини неке молбе и жалбе.

Секретар Илија Стојановић чита молбу Настасије, удове почив. Мите Радојевића из Београда, да понавља своју жалбу противу Коче Бели-Марковића, што јој је злостављањем убио сина Милована.

Председник. Упућује се одбору за молбе и жалбе.

Милош Глишић. Та се жена жали сваке године, па све само одбору. Немојте тако, него нека се гледа шта год с тим.

Секретар Стојановић чита даље жалбу Милосава Ристића из Ћуприје, због аренде на броду моравском, који тражи, да му се смањи аренда 4 до 500 дук. цес.

Упућује се одбору за молбе и жалбе.

Секретар Стојановић чита жалбу Петра Предића из Селевца, противу власти, што не истражује злоупотребе Марка Јакшића, кмета, садањег народног посланика.

Одбору за молбе и жалбе.

Председник. Има две изјаве, послате скупштини. Чујте их.

Секретар Стојановић чита:

ТЕЛЕГРАМ

НАРОДНОЈ СКУПШТИНИ

У Крагујевцу.

Народ среза азбуковачког изјављује скупштини своју благодарност на њеном лепом одзиву на престолну беседу нашег витешког Господара Књаза, којом је скупштину отворио, јер само таком адресом могле су се изразити жеље народне. — Благодарећи овако скупштини, на њеном мудром држању, жеља је народа, да између скупштине и владе Његове Светлости, која је делом показала, да се је за нашу независност и ослобођење наше подјармљене браће најватреније, не жалећи ничега, заузимала, влада сагласност и искрено подпомагање, јер само у овом правцу радећи можемо под нашим омиљеним и дичним Господаром Књазом Миланом дочекати и обновити српско Душаново царство, коме из свег грла кличемо: Живео Господар Књаз Милан М. Обреновић IV., живела светла Књагиња Наталија, живео престолонаследник Александар, живео народ српски и народни представници.

У име народа среза азбуковачког: Ив. Р. Томић ср. начелник, кметови и грађани: Ђор. М. Глигоријевић, Сима Илић, Јосиф Марковић, Илија Карелић, Антоније Живановић, Младен Полић, Стеван Симић, Младен Илић, Живко Секулић, Вићан Кремановић, Видак Тришић, Мијаило Васић, Петар Васић, Вића Тадић, Митар Дамњановић, Алекса Лазаревић, Филип Радојчић

ТЕЛЕГРАМ

НАРОДНОЈ СКУПШТИНИ.

Крагујевац.

Народ среза црногорског округа ужичког, сазнавши садржину адресе, коју је скупштина нашем витешком владаоцу поднела, увиђа, да су представници народа сада пошли оном стазом, која отаџбину нашу најбољој срећи и будућности води.

У адреси увиђа слогу и уједињење, а слога Србина спасава, јер где је слога, ту је и срећа.

Честитајући овакав дивни почетак народних представника, жели, да претставници народа и у напред витешког владаоца, који једино за срећу народа српског отаџбини ради, а и његову племениту владу у овим околностима родољубиво прихвате и подпомогну.

Радујући се, што су претставници народа онако се узвишеном владаоцу одазвали, како је тежња и мисао целог народа, са тога кличе: да живи наш витешки владаоц Милан М. Обреновић IV., да живи Књагиња Наталија и престолонаследник увећане и независне Србије Александер, да живе претставници и цео народ српски.

3. Јуна 1878. год. Косерићи.

У име народа целог среза: Обрен И. Мићић, начелник срески. Свештеници: Милош Поповић, Јован Поповић, Сима Ђурић, Петар Костић. Јован Љубичић. Марко Смиљанић. Кметови: Радован Вујић, Милан Тодоровић, Јаков Малић, Тома Ђуковић, Дамњан Ђурић, Лука Милошевић, Василије Илић, Обрад Гускић, Љубисав Јовановић, Владислав Петронијевић, Миле Ђоковић, бирачи и одборници: Вукосав Петровић, Радов. Петровић, Аксентије Костић, Антоније Марић, Костадин Љубичић, Раписав Максимовић, Ђока Грбић, Ђура Ђурић, Перишта Савић, Досо Костић, Тодор Јаковљевић, Филип Петровић, Антоније Мијатовић.

М. Глишић. Ко је први подписан на тој изјави?

Секретар. Обрен Мићић, начелник срески.

Милош Глишић. Само је још требало да каже, молим за класу, па би онда тек изгледало, да је како ваља. (Жагор).

Председник. Сад чујте неколико интерпелација.

Секретар Стојановић чита питање Косте Радосављевића, управљено на г. министра финанције.

Питање

на г. министра финанције.

Народна скупштина 1877 год. решила је, да се зајам по законодавној одлуци 1876 године сав од народа у Србији покупи, и г. министар финанције поднео је у исто време један ванредни буџет прихода и расхода. У том буџету стојало је, да се из тих новаца, добивених буџетом прихода, учини исплата за извесне дугове, па и да се добровољни зајам, који је народ дао на једну годину, врати, а и на учињени зајам од народа интерес плати, као и пострадалим крајевима зајам врати, реквизиције и интерес плати. Од народа је по закону издатом зајам купљен и од кога се није имало, чињена је екзекуција тако, да су људма ствари и имање продавато у најнижу цену; други су усљед тога морали подлећи плаћању великог интереса, само имање да му се не прода у бесцену, и тим је одклоњо што му се тражи; и ко је год дао зајам, имао је пред собом бајаги интерес обећани, као што је закон прописао. Власти при извршењима реченог зајма наплатиле су од народа на њихов новац и интерес.

Па, кад је овако у практици било, а закон стоји, да се ‰ интереса плати, што то до сад учињено није, питам г. министра финанције, за што до сад интерес није плаћен, и хоће ли се платити, и, ако хоће, кад ће да се плати, јер је рок на добивени зајам прошао две године, а у име интереса никоме ништа плаћено није; а у исто време, за што се пострадалим крајевима зајам није вратио и реквизиција платила, кад је и то решено.

5. Јула 1878 год.
Крагујевац.

Посланик ср. моравског,
Коста Радовановић.

Министар финанције: Мој поштовани интерпелант могао је наћи одговора на своје питање у ванредном буџету, који је садашњој скупштини поднет. Међу изворима, који се ту предлажу за измирење ванредних издатака, означује се на првом месту „остатак неприкупљеног народног зајма“ у 4,990.609 динара. Као што је познато, прошла народна скупштина решила је, да се српски народни зајам у вредности од 7,460.000 динара прикупи у цељи подмирења ванредних државних потреба, у ред којих улазе и оне исплате, које је поштовани посланик г. К. Радовановић изволео изабрати за предмет своје интерпелације. Од овог зајма није се могло, због ратних догађаја и ванредног стања, прикупити више, него само 2,469.391 динар; а остало је не прикупљено, као што рекох, 4,990,609 динара. Оно, што је прикупљено, употребљено је на „исплату набавака са стране“, а није достигло и за оне исплате, које се у интерпелацији спомињу. Сад, кад се зна, да се ове исплате нису могле до данас измирити, једино, што се нису могли на време прикупити приходи, који су за њихово измирење одређени, и кад се у буџету ванредних расхода и прихода, који је овој скупштини поднет, има доказа, да се води озбиљна брига о накнадном измирењу тих исплата, ја се надам, да ће се мој поштовани интерпелант потпуно успокојити. Уговорене обвезе нама су свете, и наша држава све ће их савесно испунити.

Коста Радовановић. То је све тако, као што каже г. министар, него ја мислим, да онај, који је дао новац на зајам, није морао и интерес да плаћа, него требао је министар да пропише то, да се купони из обвезница узму, место интереса. Па кад ово није могло да буде, као што г министар каже, да се људма плати добровољни зајам, онда за што није г. министар учинио распис, да се људма каже, за што им се не може дати интерес. Сем тога, неке су суме позајмљене нарочито за то, да се њима плати интерес на позајмљене суме, па за што се то није учинило, кад је то буџетом ванредним регулисано?

Ја имам неких прилика и случајева, бар ја сам видео, да је човек продавао најнужније и најближе ствари да плати главницу.

Дакле, ја мислим, да није правица, да један трпи штету, а други да се аче.

Министар финанције: По упутствима, која су дана извршним властима, зајам се имао тражити само од оних, за које се има уверења, да га имају одкуда, и то без осетна терета, платити. Ако је где противно поступљено, требало се мени жалити, па би се ствар извидела и у ред довела. Оволико сам дужан да одговорим на оно, што г. К. Радовановић о „продавању најнужнијих и најближих ствари“ за „исплату главнице“ каже. А на његово питање, за што за исплату интереса, на зајам раније примљени, није употребљен зајам доцније покупљени, одговорио сам већ оним, што сам раније казао.

Коста Радовановић. Мени се чини, да ви мени не објасните, шта је са реквизицијом узетим стварима, које су прошлог рата узете од пострадалих крајева, и је ли им плаћено.

Министар финанције. За исплату реквизиције ратним страдалцима важи све оно исто, што сам казао и за друге исплате, о којима ме је г. интерпелант изволео питати.

Председник. Пошто се даље ништа не примећава, то се прелази на дневни ред.

Секретар Стојановић чита питање Петра Стевановића на г. министра финанције:

Питање

на господина министра финанције.

И прошлих скупштина ја сам са друговима, народним посланицима, чинио питање у скупштини, како је прошла данак пописујућа комисија многа лица, која су по закону не способна за плаћање, неправилно у данак потпала. По томе је било неке мале исправке, али је много остало не поправљено. За то питам и молим г. министра финанције да одговори, шта је томе стало на пут, те није по закону потпуно исправка учињена.

4. Јула 1878 год.
Крагујевац.

Народни посланик,
Петар Стефановић.

Министар финанције. Овде има неких исправака, које се могу учинити административним путем, и те су исправке учињене. Ако има и других исправака, које се само законодавним путем учинити могу, за ове исправке ниште се друго време и нормално стање. Чим ово стање настане, спремиће се предлози, који су у том погледу потребни, и ови ће се најдаље првој идућој скупштини поднети.

Председник. Је ли посланик П. Стевановић с тим задовољан? (Чује се: јесте).

Секретар Стојановић чита:

Питање

на господина министра финанције.

У прошлој 1875 год. скупштина је решила, да се 200.000 Срећу и Аксентију, фабрикантима пољо-привредних алата из Крупња, изда. Па како ова сума ни до данас истима издата није, а влада је са њима и уговор подписала, за то питам г. министра финанције: за што одобрени новац издат није и мисли ли и кад издати, да ми одговори.

3. Јула 1878. год.
у Крагујевцу.

Посланик,
С. Секулић.

Министар финанције. Са државним питомцима г. Васићем и г. Богдановићем закључен је уговор по решењу народне скупштине. Извршењу овог уговора није се могло приступити до сад једино због ратног и ванредног стања. Уговарачи су и сами пристали, да се извршење уговора одгоди до редовног стања. Међу тим, они су молили, да се за време ванредног стања приме у овдешњу тополивничку радионицу, и по тој молби примљени су са платом од 250 талира. Чим настане редовно стање, влада ће учинити што је дужна у погледу извршења уговора, који је с њима закључен.

Сима Секулић. Ово је скупштинска жеља била, па, бојећи се да се не осујети, ја сам ово питање учинио. (Чује се: на дневни ред).

Министар финанције. Влада сматра као једну од најпречих дужности, да ради за унапређење пољске привреде, којом се девет десетина нашег народа баве, и која је главни извор нашег народног благостања. Међу условима за напредак пољске привреде, заузимају усавршена земљоделска оруђа и алати једно од најважнијих места, па је природно, да и влада у толико већу пажњу обрати на подизање радионица за такве алате и таквих оруђа, нарочито кад је срећа, да управу те радионице отачаствени синови у своје руке узети могу.

Председник. Да пређемо на дневни ред. Изволте доћи г. известноче одбора за молбе и жалбе.

Известилац прота Ј. Павловић чита одборско мњење о молби Павла Векецког, учитеља из Београда, да му скупштина и оних 26 год., проведених у српској школи с оне стране, призна.

Одбор је мњења: да скупштина, из призрења на његову дуготрајну учитељску службу и његову дугу старост, донесе одлуку, да се ова молба даде влади на оцену.

При овоме био је присутан и министар просвете, па није имао шта примећавати на ово.

Председник. Било је случајева, да је скупштина подобну ствар уважавала, а и ово је добар учитељ и већ стар. Има ли ко што да примети? Нема. Дакле упућује се влади на оцену. (Бива.)

Известилац прота Ј. Павловић чита одборско мњење о молби Румене, удове пок. Станка Јовановића, пођеног капетана. Одборско мњење гласи:

Пошто је законом о пензионом фонду, за удовицу и децу умрлих чиновника, регулисано ово улагање процента на плату истих умрлих чиновника, те по томе не могу се сад та законска наређења реметити у корист молитељице, кад и овакви случајеви, какве она представља, нису предвиђени. Но саслушан надлежни министар дао је устмено уверење, да ће се овај случај имати на уму при инвалидима, о чему већ постоји предлог закона пред јакшњом скупштином; то према томе одбор предлаже скупштини, да она донесе одлуку, те да се и ова молба преда влади на знање и оцену.

М. Симјанић. Молим вас, питање је, да ли је тај официр био на бојном пољу и био препречен да није могао дати улог.

Известилац прота Јак. Павловић. Одбор није могао уважити ову молбу за то, што постоји законско наређење о томе. Међутим, пошто постоји пред скупштином предлог закона о инвалидима, то је одбор са свим умесно предложио, да се ова молба даде влади на оцену.

Никола Радовановић. Ја сам хтео да говорим, али г. известилац је дао објашњења, кад постоји закон, онда се он не може прекорачити. Кад тога не би било, ја бих био за то, да јој се да што тражи.

Председник. Усваја ли се одборско мњење? Усваја.

Известилац прота Јак. Павловић чита одборско мњење о молби Дујка Крстића, бив. учитеља у Босни.

Одборско мњење гласи:

И ако молилац нема доказа за своје наводе, који су у његовој молби представљени, опет одбор за молбе и жалбе из призрења на то, што се онде представља убого и веома сиротно стање молиочево, а и стање болести његове, те је лако могуће, да је спречен да све набави, што му је за ову ствар његову потребно било, — предлаже скупштини, да она донесе одлуку, те да се и ова молба преда влади на знање и оцену, те да се у своје време и оно има на уму.

Саслушан о овоме надлежан министар није имао шта примећавати на ово одборско мњење.

Председник. Има ли ко шта да говори о овој ствари? (Нема). Усваја ли се одборско мњење? Усваја.

Известилац прота Ј. Павловић чита одборско мњење о молби Сретена Јефтовића, трг. из Ужица.

Одборско мњење гласи:

Одбор за молбе и жалбе, разгледао је како ову молбу Сретена, тако исто и прилог к молби приложени, па је нашао: да његова представка има места. На с тога одбор скупштини и предлаже, да она донесе одлуку према

члану 103 тач. 4 закона о пословном реду, да се ова ствар препоручи владином призрењу.

При овоме саветовању одборском био је присутан и надлежни министар, па није имао шта примећавати на овакп одборски предлог.

Алекса Поповић. Молим вас, ја мислим, да треба донети одлуку, да се овоме човеку одмах плати, а из ових разлога. Кад је држана лицитација о набави тог пиринча, онда су била два услова за начин набаве и то: прво за готов новац, а друго на почек. За готов новац примио је тај Јевтовић по 4 гр. и 10 пара а на вересију била је цена скупља, и то по 5 гр. и 20 пара. Власт, која је држала лицитацију, обећала је пиринач одмах по предаји исплатити, а од тог времена прошле су 2 године, и држава ту своју обвезу није испунила. Према овоме нема места разлогу одборовом, да се преда влади на оцену, но треба донети одлуку, да држава овај пиринач одмах исплати, а то је праведно за то, да, кад она може силом натерати грађане да врше своје обвезе према њој, — државп, — то треба да и она врши и своје обвезе према грађанима, и за то мислим, да му треба платити по $4^1/_2$ гр. ч. оку.

Илија Јокановић. Имам да поправим говор госп. Алексе Поповића. Сретен је примио лицитацију за готов новац, а и на вересију. Кад је рат 1876. год. поведен био, Сретен је отишао на границу, и, кад се је вратио, он је отишао г. министру и казао му, да ће пристати по цени за готово само да му се даду паре.

Па, како је тај човек одмах после лицитације на време предао пиринач, ја бих био мњења, да му се плати по оној цени, како је он пристао и то одмах.

Известилац прота Јак. Павловић. Кад би он тражио ово, што рече г. Алекса Поповић, онда би требало да се плати, али он тражи, да му се плати по 4 гр. и 10 пара. Саслушан према овоме г. министар војени, он је казао, да ће ово имати на уму, и кад буде за исплаћивање, он ће му исплатити. Није, да му се не ће да плати, него чим се добије новац, онда да се исплати.

Илија Јокановић. Не ће бити право за тога трговца, да, кад влада добије новац, онда да му се плати по 4 гр. и 10 п. чар., него да му се онда по овој цени, по којој је казао, кад се на вересију преда.

М. Смиљанић. Ово није реквизиција, него је лицитација, за то сам мњења да му се одмах плати.

Урош Кнежевић. Ово не спада у круг скупштинског рада, да ми решавамо, кад ће му се платити. Ако је то погодба са владом, онда ено му суда, на нека путем парнице тражи, што по уговору није поступљено. (Чује се: доста је говорено.)

Председник. Усваја ли се одборско мњење? (Усваја.)

Изволте даље.

Известилац прота Јак. Павловић чита одборско мњење о молби Јована Симицијћа, из Осипаонице, окр. смедеревског.

Одборско мњење гласи:

Пошто ова ствар Симицијћа није била пред надлежним министром, то одбор за молбе и жалбе на основу одредбе из чл. 103 тачке под 1. пословника предлаже, да се пређе на дневни ред.

При овоме састанку одборском био је присутан и надлежни министар.

Председник. Усваја ли се ово одборско мишљење? (Усваја).

Известилац прота Јаков Павловић чита одборско мњење о молби Косте Димовића из Параћина.

Одборско мњење гласи:

По правилима о народном зајму, молиоц Димовић требао је најпре жалити се о правилном и неправедном разрезу општинском месном одбору, за тим надлежној полицијској власти, а најпосле дотичном министру. Па пошто те путове није прошао, а стајало му је у дужност, то одбор за молбе и жалбе предлаже скупштини, да се по овој ствари на основу одредбе из чл. 103 тачке под 1. закона о пословном реду пређе на дневни ред.

При овоме одборском закључењу био је присутан и надлежни министар.

Мих. Терзибашић. Господо, одбору, који је био одређен за време рата, г. министар финанције поднео је разрез зајма, који је био учињен у земљи. Ми смо нашли, да је за три вароши врло неправедно разрезан, и то на: Асан-пашину Паланку, Јагодину и Параћин.

Господо, ми смо видели, да је у Асан-Пашиној паланци ударен разрез зајма на свега 7 лица, у Јагодини на 32 лица а у Параћину на 52 лица, и били смо мњења, да се нов разрез у те три вароши учини, које није учињено, и шта више у Параћину је и на ова 52 лица разрез врло неуместно разрезан тако, да је на 4 или 5 лица разрезано 4000 а на осталих 47 лица, који су скоро истог стања, свега 4000 дук. разрезано, и за то сам мњења, да се нов и праведан разрез у свима овим трима варошима учини. Господин министар финанције није принципно то по нашем мњењу, и за то се тај човек сада и жали. За то би требало то исправити.

Д. Катић. Како је где разрезан зајам на поједине људе, ја не знам, али да је у Параћину неправедно разрезан зајам, то са свим знам, јер познајем људе. Докле су једни оптерећени, тако да се упропасте, дотле су други остали не дирнути. С тога се ја придружујем г. Терзибашићу, да треба то исправити.

Известилац прота Јак. Павловић. Одбор ништа друго није могао учинити, него оно, што каже закон о пословном реду. Молбом се није обраћао надлежној власти; можда би добио задовољења. Па за то је одбор и мњења, да се пређе на дневни ред.

Министар финанције. Не стоји, што г. М. Терзибашић каже о примедбама одборским. Ја сам све жалбе у питању о разрезу зајма упућивао скупштинском одбору, и усвајао сам мњења одбора, која су ми у томе до знања доставили, да се свугде поступи онако, као што је одбор за добро нашао. То сам чинио из уверења, да у одбору седе људи, који стање народа добро познају.

Што се тиче оне жалбе из Параћина, ја сам је тек пре 3 дана добио, и одмах сам наредио да се извиђај учини. Сад од извиђаја зависи, хоће ли се жалиоцу моћи по молби учинити.

М. Терзибашић. Може бити, да кад сте ви жалбу враћали, да је био тај исти кмет, који је најпре и разрезао зајам, па он није хтео сам своје решење уништити.

(Чује се: доста је о томе говорено).

Председник. Је ли скупштина довољно обавештена. (Јесте). Усваја ли се одборско мишљење. (Усваја).

Извест. Прота Ј. Павловић чита одборско мњење по молби Милана Васића, поднаредника, које гласи:

„Одбор за молбе и жалбе при саветовању ове ствари претходно је саслушао надлежног министра, па је добио уверење: да ће оваке ствари, као што је молиочева, подпасти у инвалиде, о чему већ постоји предлог закона. И пошто молилац не подноси никаква доказа, да је баш у рату Српско-турском рањен, и да му је само усљед тога нога осечена, као што он овде прича, то одбор предлаже скупштини, да она донесе одлуку, да се ова ствар према одредби из чл. 103. тач. 2. закона о послов. реду преда влади на знање и оцену."

Председник. Усваја ли се одборско мишљење? (Усваја).

Извест. Прота Јак. Павловић чита одборско мњење по молби Кате, жене пок. Марка Недељковића, које гласи:

„По разгледу ове молбе и по усменом добивеном уверењу од надлежног министра, да ће и ова ствар доћи међу оне, које су предлогом закона за инвалиде предвиђене, одбор за молбе и жалбе предлаже скупштини, да она донесе одлуку, те да се и ова молба према чл. 103. тач. 2. пословника даде влади на оцену, те да се у своје време има на уму, ако се и у колико се докаже да је истинита.

Председник. Усваја ли се ово одборско мишљење? (Усваја). Чујте даље.

Извест. Јаков Павловић чита: Маца, удова Милована Рашковића капетана, погинулог у бољу на Сеници 1876 год., тражи помоћ.

Одбор за молбе и жалбе разгледао је ову молбу, па је нашао: да је умесна, у колико се докаже да је све овако, како се и овде вели. Па с тога одбор и предлаже скупштини да она према чл. 103. тач. 2. пословника донесе одлуку, да се и ова молба преда влади *на знање и оцену*, те да се у своје време има на уму, у колико се докаже да је истинита.

Саслушан о овоме и надлежни министар није имао шта примећавати на овај предлог одборски.

Председник. Усваја ли се по одборском мишљењу. (бива). Изволте даље

Извест. Јаков Павловић чита:

Љубомир Молеровић, председник општине Врањевачке среза колубарског окр. ваљевског, тражи, да се министар унутр. дела одговорности подвргне, што му није дао задовољења на жалбу његову противу пресуде комесара вашара Д. Топличког, којом је осуђен на 10 дана затвора.

Одбор за молбе и жалбе проучио је ову молбу Молеровића и све прилоге који су овде поднешени па из свега тога, у колико се то њега само тиче, није могао наћи да има какве неправилности од власти, која би за собом доносила што, са чега би скупштина надлежна била, да у прилог ове његове претставке наређења каква чини. И с тога одбор предлаже скупштини, да донесе одлуку, *да се пређе на дневни ред* — чл. 103. тач. 1. закона о пословнику.

Но пошто даље одбор налази, да у овој жалби Молеровића има вређајући израза, као: *„Министар је дозволио гажење, а и сам је погазио устав; лажни пресуди; извршио свој кеф; врше незаконитост; кефовање"* и т. д то предлаже скупштини да донесе одлуку и о томе: да се ова ствар преда надлежном министру на даљи рад, пошто овакви изрази као вређајући садрже у себи и казнимо дело, које се по општем кривичном законику и казни.

М. Глишић. Одбор је донео то своје мишљење, али без икаква разлога Само се каже *„нема места"*. Ја бих желео да се прочита тај предмет од речи до речи, па ће се видети, да је човек заиста у праву.

Председник. Али видите каквих израза има, па како ће се читати.

М. Глишић. Па како ће се упутити надлежном министру на даљи рад, кад се не зна шта је, него давати га министру на милост и немилост, а не знати за што; то у свету тако чудо није било, што ова скупштина хоће да учини.

Урош Кнежевић. У опој жалби и ја сам заиста приметио да има неких погрдних израза; но онај, који је увређен, нека тражи задовољења.

Што се пак саме жалбе тиче, да ли је умесна или није, нека се најпре прочитају акта, па ће се видети да је човек осуђен без доказа.

Паита Јовановић. Има овде једно питање односно пословног реда. Кад је известилац казао да молба има погрдних израза, онда наш пословник јасно каже шта ће се чинити у том случају. У чл. 101. закона о послов. реду, каже се, између осталога и то: нису дозвољене, и по томе никако се не ће примати жалбе и молбе, *ако садржавају грдње*. И кад се каква молба или жалба огласи за недозвољену, онда се не улази у испитивање, него се оставља у акта.

Дакле о томе да решавамо, је ли увреда, или није, па, ако је увреда онда оставити жалбу у акта

Председник. Ја бих рекао, да је то друго питање.

Паита Јовановић. Ја сам само прочитао текст закона, а скупштина је у власти, да према садржини увреде учини какав предлог.

Секретар А. Стевановић. По мнењу г. Пантином, кад би ко год хтео неког да изгрди, требало би само да управи на скупштину, и, пошто би тај акт садржавао увреду, то по резоновању његовом, не би се ништа говорило, нити радило, него би отишла акта у архиву.

Паита Јовановић. Пошто г. Алекса толкује моју мисао, ја кажем, да није то моја мисао. Ја сам то хтео да кажем, да наше није упуштати се у садржину жалбе, кад је она не дозвољена. (Вичу: нека се прочитају акта).

Председник. Ја ипак предлажем, да се не чита оно, што је погрдно. (Чује се: па како ће се решити). У интересу самог тог човека, о коме је реч, ја то предлажем.

Известилац Јаков Павловић. Ја имам да одговорим г. Глишићу. Кад би г. Молеровић поднео заиста какво уверење, којим би доказао, да је незаконо и неправедно казњен, онда, разуме се, друга је то ствар. Али г. Мо-

леровић подноси једно уверење, да је неки Драгутин Жујевић кажњен, а о себи не подноси никакво уверење, с тога одбор није могао другчије решење ни донети.

Што се тиче саме садржине ове жалбе, о њој је објасно врло добро г. Алекса Стевановић, да се таква ствар, у којој се садржини казнимо дело налази, не може пређутати, него треба да повуче за собом и последице. За то је одбор и донео мнење, да се препоручи влади на оцену.

Урош Кнежевић. Што се тиче самих доказа, о којима г. известилац говори, ја бих рад био да каже, који су ти докази, на основу којих је молитељ осуђен. Је су ли били сведоци, или какве исправе, или писма, или признање, или је лично уверење власти, нека нам каже г. известилац, какав је то доказ, на основу ког је молитељ осуђен.

Известилац Јаков Павловић. Г. Молеровић кад се тужи на неког, он је требао да докаже, да је заиста незаконо суђен и осуђен. Он то ни чим није доказао.

Урош Кнежевић. То је само да се играмо речима и изразима. Међу тим овде постоји полицијско решење, у коме нема никаквих доказа, него просто стоји, власт се је сама уверила.

И. Глишић. Ја бих молио, за што би ми толико дангубили. До сад би сва та акта, која се односе на тај предмет, прочитали, и онда ћемо видети с места, ко је прав, ко је крив, а ту се тиче права једног човека; за то ја предлажем, да се најпре прочитају акта, па онда кажимо шта хоћемо и изричимо свој суд, а не овако на памет, и, ако би се овако уобичајило, онда зло и наопако за све оне, који се жале на министра.

Министар унут. дела. У актима, по овом предмету, има једно решење, у коме стоји, изволте саслушати. (Чита решење, које гласи:) „Љубомир П. Молеровић председник и Драгутин Жујевић члан општине врачевачке, жале се министру увутрашњих дела на решење начелства окр. ваљевског, којим је одобрена пресуда комесара вашара Д. Топличког, и жалиоци осуђени на казну по 10 дана затвора, или толико талира новчане казне, што нису хтели на више позива комесара престати и показати, који су од сватова, у којима су они били, пуцали на вашару итд.

Ови разлози наведени постоје. Ево разлога и у самом акту, који је он поднео. Он сам каже, да је осуђен због непредстанка власти.

У писму своме од $^{16}/_{5}$ 1877. год., од кога се преписе налази у овим актима, одговара он на писмено, да неће на позив да дође. Ево писма, чујте молим вас, (чита). „Г. комесару и писару вашара Д. Топличког. Немам никаква оружја, а писам ништо ни од другога узимо, нити сам пуцао, а не знам ни ко је пуцао као сват, а напит, писам способан за лични предстанак. Ово је одговор на данашњи позив. $^{16}/_{5}$ 1877. год. Д. Топлица. Љуб. П. Молеровић из Врачевића".

Као што видите дакле, тим својим поступком, што на позив власти није хтео доћи, жалилац је сам себи створио кривицу, за коју је и осуђен био.

Заступник министра председника, мин. правде. Ја мислим, да се удаљавате од правог питања. Пуштате се у саму ствар, а најпре би требало видети, да ли жалбе овакве природе подлеже скупштини. Ја што сам говорио

1874. године са столице подпредседника скупштине, то и сада, као заступник министра председника, могу казати.

Предмети суђења, ствари, које припадају судовима, грађанским или полицијским, ја не знам како се могу претресати у скупштини. Друго су жалбе на министарска решења, која се не тичу полицијског суђења, већ управних предмета; само противу ових последњих могу се подносити жалбе скупштини.

Ви се сећате, господо, бар они, који сте били, као гг. Глишић, Ђоровић, Кнежевић, Ковачевић и други, да смо имали подобан случај, некакву жалбу против суђења, мислим да је била из Свилајнца (Глишић: из Јагодине). Ми се саветовасмо, шта да се ради; ја сам и онда доказивао, да о предметима, који припадају судској власти, не може решавати законодавна власт. На послетку казали смо, као што постоји законодавна власт, тако постоје и судови, нека жалилац употреби све степене суђења, и, кад их пређе, онда је свршено са суђењем, исто као што је свршено са законом, кад законодавна власт, књаз и скупштина реше. Ако ћемо онде још неког тражити да расматра, за што не и овде. А онда куд ће нас то одвести и где је крај. Ја мислим, да ова ствар у колико сам ја схватио, управо је суђење полицијско, а такве ствари не подлеже решавању скупштинском, и по томе ја држим, да о њој, као о ствари, која није скупштинска, не треба ни решавати, већ да се пређе на дневни ред.

Председник. И доиста као што смо видели и одбор предлаже, да се према члану 103. тачка 1. зак. о посл. реду пређе на дневни ред.

Алекса Поповић. Г. министар унут. дела каза, да овде стоји доказ, да је жалилац за то осуђен, што није дошао на позив власти, и тако је факт да је жалилац Молеровић осуђен због непретстанка власти. Ја мислим, да ни г. министар унут. дела, па ни цела влада неће одрећи, да по нашим законима, ујамченим уставом наше земље, не може нико бити суђен ни осуђен, док се лично не преслуша код власти или судова. — Овде је са свим јасно, жалилац је доказао, а и власт полицајна признаје, да га је не саслушана казнила са 10 дана затвора, — а ово власт све дотле није могла учинити, док га власт лично није саслушала, па ма га и силом себи добавила. За пример наводим ово: сви знамо, да хајдуци, који се од покорности власти и закона одметну у хајдуковање, да они пале, убијају, злостављају, но да се све дотле не осуђују на казну, док не буду ухваћени и пред суд доведени, где се по постојећем законом обичају питају за име, презиме, године и т. д., па им се за тим каже за шта се окривљују, и тек после њиховог личног одговора, изриче им суд пресуду и одређује казну за кривична дела, која су починили.

Према овоме и према доказу и причању полицајне власти, очигледно је, да је над тим човеком закон погажен, и да је министар крив, што му није дао задовољења.

Што се тиче даљег одборског извештаја, у ком предлаже, да скупштина реши, да се жалилац због вређајућих израза у жалби даде на законит поступак министра унутрашњих дела, а међу тим не чита се овде његова жалба, те да скупштина чује, који су то вређајући изрази и да ли су вређајући, за-

ниста изгледа ми по све чудно, и значи не знати за шта, а пародити да се неко осуди.

Министар унутр. дела. Истина је то, г. Алекса, да један човек не саслушан не треба да буде осуђен. Но овде није тај случај. Кад је један човек позван да дође, а он, у место да дође, напише одговор на позиве, сад шта је то?

Алекса Поповић. Оно исто, што и пре, да не саслушан не сме бити осуђен, а саслушање мора бити лично, а не писмено.

Илија Стојановић. Овде је чиста и јасна ствар, да се скупштина упустила у претрес оног предмета, за који није позвана. Да вам обратим пажњу на закон, који смо лане донели о иступима. Тамо стоји: противу пресуда среских началника подноси се жалба окружном начелству, а противу решења начелства подноси се министру и то је и извршно. И по томе он нема овде да се жали скупштини противу решења министра, пошто је ово иступ. У уставу је наређено, кад се противу решења министрова може жалити скупштини, а то је због управних предмета, а не и због иступа; за то да се одбаци.

Председник. Је ли скупштина довољно обавештена? (Јесте). Усваја ли се одборско мишљење? (Усваја). Чујте даље.

Известилац Јаков Павловић чита: Г-ђа Софија, удова Петра Предраговића, учитеља, који је за време првог рата на граници разболео се и умро, понавља молбу прошле године скупштини дату, да јој се пензија одреди.

Одбор за молбе и жалбе проучио је ову жалбу г-ђе Предраговићке, па, по усменом саслушању од надлежног министра, добио је уверења, да у свему стоји ствар односно службе њеног умрлог мужа, како је овде у њеној молби и наведено.

Прибавивши дакле уверења о годинама службе умрлог Предраговића, како у основним школама, тако исто и у средњим, као предавача, одбор налази: да има места, да се молитељци даде, не пензија, како она тражи, но помоћ зарад издржавања, и то по оној сразмери, како и учитељке или деца умрлих учитеља добијају, а из кредита, који је за ову сирочад одређен, види §. 20. и овога допуну о пензијама удовица или сирочади умрлих учитеља, — па с тога одбор и предлаже скупштини ову ствар на решење, да она реши, да се молитељци издржавање из државне касе по горњем размеру одреди.

Председник. Шта је на то казао надлежни министар?

Известилац. Није ништа још казао.

Министар просвете. Постоји, господо, један закон из ранијег доба, у коме је опредељено, да учитељи основних школа, пошто као учитељи одслуже 10 година, задобијају право, да њихове породице — удове и сирочад — после њихове смрти уживају извесну пензију.

Доцније, после тога закона, изишао је опет један закон, по коме је министар просвете овлашћен, да може постављати учитеље и у средњим заводим, — нижим гимназијама, реалкама и гимназијама, — за извесне предмете. Међу тим у том закону није ништа казано о пензији ових учитеља из средњих завода, т. ј., да ли ће и њихове породице имати права на пензије и како.

Овај учитељ, о коме је сад реч, служио је 8 година у основној школи као учитељ, па онда је био унапређен и постављен за учитеља у једном средњем заводу — учитељској школи — и као учитељ тога завода служио је још 6 година, дакле свега 14 година. Да је овај учитељ служио 10 год. у основној школи, то би његова сирочад, по смрти његовој, имала по закону право на пензију, али пошто је 8 година служио у основној, а 6 у учитељској школи, то сад његова сирочад немају пензије, а то није право. С тога се удова тог покојног учитеља и обратила са молбом народној скупштини, да се њеном мужу признаду и оне године, које је провео као учитељ у средњем заводу, те да она и њена деца имају помоћ из фонда намењеног за сирочад учитеља основних школа.

Одбор, који је њену молбу расмотрио, као што сте чули, мишљења је, да јој се пензија даде из оне суме, која је одређена буџетом за учитеље основних школа. Ја против таквог мишљења, ако буде усвојено и од скупштине, немам шта да наведем, него још тврдим, да је праведно. (Вичу: усваја се).

Председник. Чули сте одборско мишљење и реч надлежног министра. Ствар је, као што видите, праведна; и по томе усвајате ли да се овој жени помогне, као што одбор предлаже? (Скупштина усваја). Изволте чути даље.

Известилац Јаков Павловић чита:

„Јован Макуловић из Текије, који је узео од општине текијске вир на Дунаву за риболов под аренду за три године, по 100 дук. цес. годишње, моли да се од плаћања аренде ослободи, јер због ратних околности није могао на њему радити".

Одборско мнење.

„Пошто овакви случајеви, који су природе приватног права, не спадају у круг скупштинске радње, — одбор предлаже скупштини, да донесе решење, те да се по овој ствари пређе на дневни ред — чл. 103. тачка 1. зак. о пословнику".

Председник. Има ли ко шта да говори о овој ствари? (Нема). Усваја ли се одборско мнење? (Усваја се).

Известилац Јаков Павловић чита:

„Марјан Нешић, земљеделац из Плане, окр. смедеревског, понавља своју жалбу противу Јоце Петровића из Паланке, што му је продао имање.

Одборско мнење.

„Жалба ова садржи у себи ствари, који спадају у круг радње судске, а не скупштинске, а и не доказује се, да је била пред надлежним министром, те по томе одбор за молбе и жалбе предлаже скупштини, да донесе одлуку, да се пређе по овој ствари на дневни ред. Чл. 103., тач. 1. зак. о пословном реду".

Председник. Усваја ли се одборско мишљење? (Усваја).

Известилац Јаков Павловић чита:

„Јованча Стеванов, кројач из Београда, тражи дозволу, да може тужити суду г. Јакова Туцаковића, чиновника, због нанесене му штете".

Одборско мнење.

„По расмотрењу жалбе г. Јованче Стевановa, кројача из Београда, и приложених к истој докумената, одбор за молбе и жалбе налази: да је решење г. министра унутр. дела по овој ствари донето, основано на закону; нити има дела, за које би се г. Тупаковић могао дати под суд. С тога одбор предлаже скупштини, да ова донесе решење: да се преко ове жалбе пређе на дневни ред.

Председник. Јесте ли вољни да се читају ова акта. (Нисмо).

Усваја ли се одборско мњење? (Усваја се). Чујте даље.

Известилац Јаков Павловић чита:

„Тоша Настасијевић из Г. Милановца, жали се на решење г. министра финансије, због данка".

Одборско мнење.

Према овој жалби и поднесеном решењу г. министра финансије, одбор за молбе и жалбе налази: да је радња г. министра финансије правилна и на закону основана. С тога одбор и предлаже скупштини, да она донесе решење: да се по овој ствари пређе на дневни ред. — Чл. 103. тач. 1. пословника.

Председник. Има ли ко шта да говори о овој ствари? (Нема).

Усваја ли се одборски извештај? (Усваја се).

Известилац Јаков Павловић чита:

„Општина Здравчићска у окр. ужичком моли, да се рок плаћања до сад непокупљеног државног зајма на извесно време продужи".

Одборско мнење.

„Пошто ова ствар није била код надлежног министра, то одбор за молбе и жалбе предлаже скупштини, да донесе решење: да се по овој молби пређе на дневни ред. — Чл. 103., тач. 1. закона о пословнику".

Председник. Усваја ли се ово мишљење одбора? (Усваја се). Чујмо даље.

Известилац Јак. Павловић чита:

„Павле Н. Стошић из Паланке жали се против једног суђења општинског суда."

Одборско мњење:

„Уништити пресуде општинских власти, не спада у круг радње скупштинске, те с тога одбор за молбе и жалбе предлаже скупштини, да донесе решење: да се по овој ствари пређе *на дневни ред.* Чл. 103. тач. 1. зак. о пословнику."

Председник. Усваја ли се овако. (Усваја се).

Известилац Јак. Павловић чита:

„Антоније Стајић из Гор Милановца, тражи из државне касе 60 дук. цес. накнаде за два коња, која су му у рату погинула."

Одборско мњење:

„Одбор за молбе и жалбе разгледао је ову молбу и у њој наведени прилог, који се на исту ствар молбе односи, па је нашао: да ова ствар из призрења на то, што је молилац занимањем кочијаш, те му је то једини извор његова живљења било, то одбор и предлаже скупштини, да донесе решење: *да се ова ствар преда влади на знање и оцену.* — Чл. 103. тач. 2. зак. о пословнику." При овом саветовању био је присутан и надлежни министар, па није имао шта примећавати на ово." —

Ђ. Ђоровић. Ја сам противан овом мишљењу одборском; јер ако се да накнада овоме за два коња, онда треба да накнадимо и свима онима Књажевчанима, што су им куће погореле, а и оној деци, којој су очеви изгинули. (Чује се: нде влади на оцену).

Председник. Има ли још ко да говори. (Нема). Усваја ли се по одборском мњењу, да ствар иде влади на оцену и призрење. (Усваја се).

Исцрпљен је дневни ред, што се тиче извештаја о молбама и жалбама.

Сад је на реду извештај одбора финансијског, о оном предлогу г. министра, да се фамилији фабричног радника Радомира Живковића да помоћ из државне касе.

Чујмо. Известилац је г. Мијаило Радовановић.

Известилац М. Радовановић. Ја мислим, да није потребно, да се овај предлог сада чита, пошто сте га чули јуче. (Вичу: није, није нужно).

Сад чујте извештај. (Чита):

Председник. Има ли ко да говори. (Глишић се јавља).

Милош Глишић. Мени је мило, што видим из тога извештаја одборског, да је финансијски одбор имао у виду штедњу и интерес државне касе, па је нешто одкинуо од суме, коју је г. министар предложио. Ја бих желео, желим и желећу, да одбор финансијски буде и у другим питањима тако штедљив — нарочито при буџету, кад дођу на ред оне велике суме. Али господо, опет држим, да у овој ствари одбор није погодно правац, и да није требао ништа да умањује предложену суму, јер кад знамо, какве се и колике суме дају из државне касе — разуме се, према потребама, — онда заиста није право, да се овде овој сиротињи одкида оних 30 гроша. Министар је предложио 30 динара месечно на помоћ овој породици, и добро је учинио. И ја сам за то, да се толико да. Мени је управо и жао, што је сам министар у одбору попустио од суме, коју је предложио.

Известилац М. Радовановић. И ја потпуно делим мишљење, да пристанемо на 30 динара, и да овој породици толико одредимо. Но, пошто је г. министар пристао на 24 динара, — ја мислим, да је доста. (Чује се: доста).

М. Глишић. Није доста. Гледајте ви да тамо уштедите, где су оне велике суме. — Овде је грехота.

Извест. М. Радовановић. Знам, знам, — гледали смо и тамо . . . виде ће те. На послетку, ово је мала ствар, можемо решити како хоћете, 24 или 30, мала је разлика.

Председник. Ја ћу, браћо, сићи за тренутак с председничког места и говорићу као посланик.

И ја потпуно делим мишљење оно, да се породици овог човека, који је тако дуго и ревносно за државу нашу радио, издаје оволико помоћи, колико је г. министар војни први пут предложио. Тиме ћемо с мало издатка учинити много, не за то, што ћемо бог зна какву велику помоћ овде дати, јер

заиста, она није велика, него помислите, колико ће то подејствовати на друге раденике, да буду ревноснији и за државни посао заузети.

Милован Спасић. Ја бих хтео само да објасним, шта је одбор руководило да овако реши. У одбору је било разговора, да се да 24 динара, и на томе смо остали. За што смо то урадили, ја ћу вам казати. Урадили смо тако једино из тога разлога, што смо увели, да ће право бити, да породица овог раденика добија по онолико помоћи, колико добија пензије удовица чиновника од 300 талира плате. Према томе наређењу, колико добија удовица чиновника од 300 талира, ми смо се дакле одазвали и ревносној служби овог раденика и хоћемо да дамо његовој удовици неко издржање, и да тим уједно побудимо друге раденике, да раде ревностно и на опште добро. Министар је, као што сте чули из извештаја, одступио у одбору од предложене суме на издржање, и пристао на 24 динара. Но, ако скупштина хоће да се повратимо на првобитну суму од 30 динара месечно, ја држим, да ни одборници финансијског одбора неће бити томе противни. Ја кажем само, шта је одбор руководило при решавању.

Ал. Поповић. Заиста господо, мени је у неколико криво падало, што је г. министар војни у одбору одступио од свог предлога, те попустио од суме предложене за 6 динара на месец. Овај човек, чија породица очекује сад милост од народа, овај човек служио је земљу 25 година, и то, служио је поштено и ревностно, радећи на једном врло важном послу. Он је радио на највећем, на најзначајнијем послу, радио је на вртењу топова, и умро радећи на том послу. Само то господо, што је тако вештачки радио на вртењу наших топова кроз толико време, данас, у овом добу, кад смо се сви уверили најочигледније, и кад нам и сами непријатељи наши само са похвалом говоре о нашим топовима и артиљерији, да је била најбоља и да се сјајно показала у нашем рату, — у овом добу, велим, ми смо дужни, да одамо поштовање и човеку, који је на тим топовима радио. Тиме, што ћемо породици овог вредног радника праведну помоћ за издржање дати, тиме ћемо створити кредит и отворити вољу нашим радницима; тиме ће се отворити конкуренција страних вештака, да амо долазе, јер тада би сваки долазио са знањем и уверењем да долази онде, где се његова добра радња и заслуга уважава и плаћа и после смрти његове.

Председник. Као што видим, сви смо расположени, да се остане при првобитном предлогу, што се тиче суме одређене на издржање ове породице. Ја бих молио г. министра војног да да реч: остаје ли при првом предлогу?

Министар војни. Ја сматрам ову ствар као решену између мене и одбора. Кад ме је одбор позвао да пристанем на месечну помоћ од 24 динара, што би се овој породици давала, — ја сам пристао на то. Но, могу вам казати, да сам ја, чинећи предлог, имао разлога, што сам ону цифру од 30 дин. метнуо. Ја сам предлог донео и са годинама службе тога раденика, и са заслугама које је учинио, и обазирао сам се на фамилију његову од петоро деце и плату, коју је имао у 450 талира на годину. Кад су ми у одбору предложили, да је довољно и два дуката помоћи на месец, наравно, ја сам, остављајући скупштини, да коначно решење донесе, пристао и на ту суму. Ако је сад скупштина вољна, да се врати на прво-предложену суму помоћи од 30 динара на месец, ја немам ништа против тога, али не чини ми се умесно, да сад опет одступам од пристанка, који сам у одбору учинио и да износим првобитни предлог као предлог мој.

Алекса Стевановић. Ја држим, да је г. министар попустио нешто од предлога свог у одбору, с тога само, што је у одбору наишао на ново мњење, које је казало, да је довољна помоћ и од два дуката на месец. Али сад, кад наилази на овакво мњење у скупштини, и кад се види, да је сва скупштина расположена, да се више да, но што одбор предлаже, онда ја мислим, да на то мњење скупштина може пристати и г. министар, па да гласамо о томе као предлогу. (Чује се: тако је).

Председник. Видите, да се показала између одборског мишљења и мишљења, које је овде у скупштини изражено од толико посланика, само мала разлика од шест динара. Но, ја морам опет да ставим на гласање оно, што је одбор, у сагласности са г. министром, предложио, пошто се то сматра за предлог.

За то питам: који је за то, да се према мишљењу одбора финансијског, породици овог раденика даје на уживање 24 динара месечно, тај нека седи; а ко је против тога, т. ј. да се даје по 30 динара, као што је у први мах и предлог г. министра гласио, — тај нека устане. (Већина устаје). Већина је устала. Дакле одређује се по 30 динара издржања месечно.

Имамо два извештаја из одбора законодавног. Известилац је г. Рака Кукић.

Известилац Р. Кукић чита:

„Никола Милосављевић, посланик за срез студенички, предлаже: да се пут од Карановца до Рашке, уз Ибар, просече и направи."

Одборско мишљење:

„Одбор законодавни налази: да овај предлог треба предати влади на оцену."

Председник. Има ли ко да говори? (Нема). Усваја ли се овакво мишљење одбора законодавног? (Усваја се).

Известилац Р. Кукић. Као што знате, министар финансије поднео је народној скупштини предлог, у коме је навео, да је г. Аксентије Ковачевић узео из касе 1880 гр. пор. на име дијурне, кад је ишао у стране државе као члан перманентног одбора, да прима неке набавке, па је тражио, да се објасни и реши, да ли је на ту дијурну г. Ковачевић имао права.

Тај је предлог прочитан јуче, за то није нужно да га поново читамо.

Има овде одвојено мњење г. г. Живка Недића, Јоце Стевановића и Павла Самуровића.

П. Самуровић. Ми мислимо да је ово питање лане решено на скупштини у последњој седници скупштинској, кад је била реч о дијурни г. Уроша Кнежевића, и за то да сад није нужно поново о томе решавати.

Јован Пр. Стевановић. Што је било лане пред одбором, то је друго питање; но главно је, шта је у овом погледу лане овде у скупштини решено. Ја знам добро, а и ви ћете се опоменути сви, да је лане било овде у скупштини говора о дијурни, коју је тражио г. Урош Кнежевић као члан скуп-

штинског одбора, који је за време првог рата у Београду радио. Тако исто било је говора и о дијурни још неких чланова тога одбора. И сигурно се опомињете, да је онда г. министар правде излазио с тим питањем: шта да се ради, т. ј. хоће ли се од тих људи тражити повратак новаца, што су као дијурну узели, ма да су били по становању из места, где је одбор радио, као г. Урош Кнежевић, или су били неко време на одсуству, па је одбор решио, да им се да дијурна, — или ће пак умесно бити да им се дијурна призна? Такво је питање било, и онда је аклamацијом казато, да им се не тражи повратак дијурне, но да им се она призна. (Чује се: тако је). Тако је било, — само што то није ушло у протокол.

Министар правде. Заиста ја сам лане, приликом, коју је напоменуо поштовани г. предговорник, говорио у смислу оном, као што предговорник напомиње, и казао сам, да не треба тражити, да народни посланици, за које је одбор решио да им се да дијурна, ту дијурну враћају, него да остане као што је пређашно одбор, који је, као што знате, по овлашћењу скупштине радио.

Известилац Кукић. У колико се и ја опомињем, онако је било лане решено о дијурни г. Кнежевића. Но, пошто ми сад нисмо могли да нађемо то решење у скупштинском протоколу, а стенографске белешке, које пишу штампане, још нисмо могли да добијемо, то смо опет овако решење у одбору довели, па сад скупштина нека реши како за најбоље нађе.

Пан. Јовановић. Ја ћу да кажем само неколико речи. Овај предлог, по мом мишљењу, не припада никако скупштини, да она о њему решава. — Скупштина нема да решава о појединим случајима, т. ј. да ли Петру или Павлу ово или оно припада или не припада. О томе је надлежан да реши министар финансије по закону, који постоји о накнади трошкова народним посланицима; па онај који је дијурну тражио, нека се жали где треба, ако није задовољен министровим решењем; али скупштина о томе да решава, да ли Петру или Павлу што припада или не, — то није наш посао. По томе мишљењу ми смо предузели нешто да радимо за што нисмо надлежни.

Министар финансије. Ова ствар није регулисана законом. Закон каже, да посланику припада дијурна кад ради као посланик, али није казао колико ће се и како плаћати посланику, који се шаље у страну земљу, да тамо какав посао изврши. Ја сам у овоме питању изискао и мишљење правничког одбора, и, управо усвајајући мишљење овог одбора, ја сад то питање пред скупштину износим.

Алек. Поповић. Ја бих рад да потпомогнем предлог г. министра финансије, и то што он рече, да о овој ствари треба скупштина да реши. Овде се каже, да је један човек примио две дијурне. Ако је у ствари примио две дијурне, онда неправо је и незаконо да му се дају две дијурне. Чуо сам да неки кажу, да г. Ковачевић није примао дијурну кад је био на страни, али то, господо, не стоји у истини. Г. Ковачевић, кад је одређен био од г. министра војног да иде у Моравију и присуствује при примању одела, које се набављало за војску, имао је дијурну од самог лиферанта одела, јер уговором је казано, да ће се лиферација примити и контролисати тамо на месту, али трошкове за комисију да ће сносити лиферант. Наравно лиферант је за то већу цену оделу дао и ми смо те трошкове посредно плаћали а не он. И ја, као

што сам сазнао, могу потврдити овде, да је г. Ковачевић, за путни и остали трошак, док се тамо бавио, примио од лиферанта на 1200 форината. Дакле кад му је један пут плаћен трошак, ја не знам за што би му се плаћао и по други пут. Лиферант му је дао оно, што би му ми дали.

Мих. Терзибашић. Г. Алекса каже, да је г. Ковачевић примио тамо дијурну и да је се лиферант обавезао да му да, што би му ми дали, да није тако уговорено било. То, господо, не стоји у ствари тако. Он је од лиферанта примио накнаду за оно, што је трошио тамо где је одело примио и на подвозне трошкове што је дао; али за своју дангубу није примио ништа. Мени су познати добро трошкови, који се морају учинити, кад човек путује и бави се на страни, и, знајући то, могу казати: ако му није више још отишло из кесе, но што је примио од лиферанта, заиста није му ништа ни претекло.

Алекса Поповић. Нисам казао да је г. Ковачевићу што од дијурне претекло и остало, него сам казао, да је он за своје трошкове једнако накнађен; а ви г. Терзибашићу, што правдате издатак овај г. Ковачевићу, то радите умесно, јер ви сте тај, који сте као председник одбора и дали цедуљу, т. ј. оверили признаницу г. Ковачевићу, да може трошити те новце. (Жагор).

Марко Петровић. Кад је г. Ковачевић, по наређењу скупштинског одбора или самог министра, морао да иде тамо у Чешку по том државном послу, онда, по мом мишљењу, ако му сами не накнадимо трошкове, судови ће му их допунити. Али, ако стоји то, да лиферант има да преда те ствари на нашој обали, на то није учињено, те се морало ићи на само место, онда наравно сав терет и сви трошкови падају на њега, и он је дужан да плати и г. Ковачевићу. (Чује се: платио му је 1200 фор.)

Известилац Р. Кукић. Питање је, да ли је њему могло бити 1200 форината за оно време, што је тамо провео, доста; и да ли би ми пристали да овом човеку, кад би нам поднео рачун о свом трошку, платимо све, што је потрошио? — Ствар је позната, да треба да усвојимо по одборском извештају, јер нема другог начина.

Министар правде. Ми држимо, господо, — пре свега то да кажем, — да је скупштина надлежна да реши ову ствар, а не, као што напомену поштовани посланик г. Јовановић, да се узме други начин поступања, да министар решава о овоме, па да посланик после као приватно лице иде да се жали своме некоме. Лице, ког се ово тиче, што данас на решењу стоји, оно је, господо, члан народног представништва. Као народни представник, одређен је он на неки посао; но, о посланичкој дијурни његовој, све до год је он народни представник, влада нема ништа да решава, него скупштина. Дакле, сасвим је умесно да скупштина ово питање реши, и скупштина не треба а и не може то своје право и дужност да упусти.

Што се тиче саме ствари, ја сам лане говорећи о дијурни, која је дата посланику г. Урошу Кнежевићу, као члану одбора, приметио, — ако се добро опомињем, — ово: кад је одбор, изабран од скупштине да ради у име скупштине, нашао да треба једном његовом члану давати дијурну за ово и ово време, — ја не знам за што би из тога градили питања толикан, за што се

то не би могло примити. Тако исто и сад могу да кажем. Узимо случај; ако би ви сад, док сте још сви на окупу, по указаној потреби и сагласно са владом одредили из своје средине једнога посланика, — било из одбора или скупштине, — и ако би се тај упутио да иде куд на страну да изврши какав наложени му посао, зар би, у том случају, том посланику укратили право на посланичку дијурну т. ј. дневницу или обичније рећи плату, за то, што би му се тамо подмирили други подвозни и путни трошкови? Међутим овакви случајеви нису чести, али се, као што видите, један случај такав до годио. Један посланик изабран је да у одређеном одбору врши извесне послове у Београду, и он је тамо узео стан и набавио остало, што му треба за становање, на рачун плате одборничке; но за тим одређен је да иде на страну да нешто изврши. Сад, као члан одбора, који у Београду има да ради, он прима одборничку дијурну или плату за накнаду трошкова за стан, храну и за дангубу од својих приватних послова; а за накнаду трошкова, што путује у страну државу да неки посао државни изврши, за ту накнаду он треба да има другу дијурну, као год што и чиновници, који дођу овде као посланици, примају и плату, која им је дата за њихове редовне чиновничке послове, и дијурну као посланици. Министар финансије дакле има пуно право и са свим правилно ради што тражи од скупштине закључење о овоме, и ја не видим никаква разлога, за што скупштина не би овај издатат одобрила. (Чује се: тако је. Одобрава се.)

Председник. Јавило се још више посланика за говор о овој ствари. (Чује се: довољно је говорено.) Је ли скупштина довољно обавештена? (Јесте.)

Прво морам ставити на гласање онакав предлог, како га је одбор поднео у сагласју са дотичним министром. И по томе питам: који је за предлог одбора, да се г. Ковачевићу призна ова дијурна, тај нека седи; а који је противан, нека устане. (Већина седи).

Већина седи. Дакле усвојен је предлог одборски.

Овим је исцрпљен данашњи дневни ред, који сам објавио, за то оглашујем седницу за свршену. После подне у 4 сахата изволите доћи на састанак. На дневном реду за после подне биће закон о инвалидима.

Састанак овај трајао је до 11 $^{3}/_{4}$ сахата пре подне.

САСТАНАК X.

5. Јула 1878. године у Крагујевцу.

ПРЕДСЕДАВАО

Д. Матић.

ПОЧЕТАК У 9 ЧАСОВА ПО ПОДНЕ.

Присутни министри: заступник председника министарског савета, министар правде, мин. унутраш. дела, просвете и војни.

Посланика има довољно за решавање.

Председник. Састанак је отворен.

Јављам вам, да је Његова Светлост Кнез благоволео подписати и потврдити закон о привременим наређењима, изданим на основу устава, за време рата, које је скупштина опомад решила.

На дневном је реду предлог закона „о потпори војених инвалида и породица погинулих, умрлих или несталих војника.“

Браћо, опомад је посланик ивањички Петар Стевановић, топлим изразима исказао заслуге погинулих наших бораца, и у првом и у другом српско-турском рату. И на то сва скупштина једногласно, одавајући хвалу изгинулим војницима нашим, одазва се са срдачним речима: „Бог да им душу прости.“

Оно су, браћо, биле речи и жеље, а сад је на реду, да и делом осведочимо, да смо вољни удовицама и сирочадима изгинулих бораца заменити хранионе, које сад земља покрива, или рањена рука инвалида не може да да хлеба онима, који га траже.

Уверен сам, да ћете с патриотским одушевљењем обратити пажњу на ову важну ствар.

Сад да приступимо делу. Г. известилац законодавног одбора нек изволи доћи да прочита извештај и предлог одборски.

Известилац Јов. Авакумовић чита:

Народној Скупштини

Одбор законодавни, примив прекјуче, јуче је прегледао од владе поднесени „пројект закона о пензији и подпори војених инвалида и породица погинулих и умрлих војника.“

Пошав према садржини тога пројекта за потребно, одбор је исти у цело прерадио.

Пошто је г. министар војни, у име владе, пристао на овај предлог, као што га је одбор израдио, то одбор и подноси сада овај нови предлог скупштини на решење, као свој и владин.

У неким питањима, били су неки чланови одбора одвојеног мишљења, а они ће то пред скупштином усмено исказати.

5. Јула 1878. год.
у Крагујевцу.

Известилац,
Ј. Ђ. Авакумовић.

Чланови законодавног одбора:

Д. Голубовић, Ж. Душмановић, Аксентије М. Ковачевић, Ј. Пр. Стевановић, Павле Самуровић, Ж. К. Недић, В. Д. Мацаревић, Рака П. Кукић.

Сад чујте предлог закона о потпори војених инвалида и породица погинулих умрлих и несталих војника (чита).

ПРОЈЕКТ ЗАКОНА

о пензији и потпори војених инвалида и породица погинулих или умрлих војника.

ГЛАВА ПРВА

о праву на ову пензију и подпору.

Чл. 1.

Војници, који су усљед добивених рана у рату или иначе вршећи у рату војену дужност онеспособили, ако то онеспособљење није произашло из лакомислености, радњом ван службе или хотимичним осакаћењем, имају као инвалиди права на пенсију и потпору од државе.

Исто право имају и чланови породице тих инвалида, после њихове смрти, као и чланови породице у рату погинулих или од добивених рана умрлих војника, но сви у границама овог закона. Осим тога права на државну потпору имају и породице оних, који су сталноме кадру припадали (нижи чинови и редови стајаће војске) и у рату, сносећи ратне незгоде и терете или од службеног напрезања за време ратног спремања (мобилизације), умрли, но и то са погледом на оскудно стање породице и заслугу умрлог.

Погинулима у рату равнају се и они, који су у рату нестали, и о којима се поуздано зна да нису побегли, и то, ако се за годину дана после рата не сазна да су живи, од ког времена и њихова породица добије право на пензију и подпору одређену овим законом.

Од породица у рату погинулих, или од добивених рана умрлих војника или инвалида, право на подпору имају оне породице, које су сиромашне, а изгубиле су једног хранитеља.

Чл. 2.

Инвалиди су или потпуни инвалиди или полу-инвалиди. *У потпуне инвалиде* рачунају се: који су изгубили руку или ногу или још који део тела; који су у оба ока ослепили; који су усљед претрпљених рана постали немоћни за сваку привреду.

У полу-инвалиде рачунају се они: који су привремено или на свагда у сљед рана или ратних терета онеспособили толико, да као здрави нису у стању привређивати ужитак.

Чл. 3.

Право ове пензије и потпоре распростире се после смрти инвалида или у рату погинулог, несталог или умрлог војника, у првом реду на удовицу и његову рођену децу, на нејаку браћу и сестре, и на старе родитеље, ако је

овима он био једини хранитељ, и ови с друге стране немају ни су имали средства за издржавање.

Чл. 4.

Право ове пензије траје.

а., За потпуне инвалиде до смрти.

б., За полу-инвалиде до оздрављења или ако не оздраве до смрти.

в., За удовице до удаје.

г., За мушку децу или браћу до 16 година а за женску децу или сестре до навршетка 21 године, ако се раније не удаду.

д., За старе родитеље до смрти.

Чл. 5.

Инвалид губи право на ово издржање, ако буде осуђен поред преступа на дегредацију или лишење грађанске части, и кад буде осуђен на заточење или робију. Који на овај начин изгуби право на пензију и његова породица не ће имати право на подпору.

А чланови породице, који имају право на пензију и потпору, по смрти инвалида или погинулих војника, не само што губе таково право кад би били осуђени на робију или заточење, него га губе и онда, кад се осуде на дужи затвор од једне године. Удовица и друга женска чељад губе ово право, ако се одају скитњи и неморалном владању.

Чл. 6.

Ако се инвалид као такви ожени, онда по његовој смрти удовица, као и са њом рођена деца, немају права на потпору овим законом установљену.

Чл. 7.

Инвалид кад се исели из земље са свим, онда губи право на помоћ из инвалидског фонда, но може добити једном за свагда помоћ до полгодишње пензије, ако се пре одсељавања за такову обрати. Тако исто губи право на помоћ, кад се за такову у течају за четири месеца не јави, без да је извињавајућим узроцима спречен.

Чл. 8.

Помоћ из инвалидског фонда неограничава инвалидова политичка права.

ГЛАВА ДРУГА

о количини пензије и потпоре.

Чл. 9.

Редовима у опште, нижим чиновима стајаће и старешинама народне војске, даваће се пензија и потпора следећим размерама:

а. *Потпуни инвалид*, ако је редов, каплар, десетник или двајесник добијаће годишње 288 динара; ако је поднаредник, или водник, добијаће 360; ако је наредник, четовођа, или батаљони ађутант, 432., а, ако је батаљони, батеријски или ескадрони командир, добијаће годишње 540 динара пензије. Од лекарског, свештеничког и у опште административног особља, они, који

нису чиновници, уживаће пензију и потпору сходно овим определењима а према рангу звања.

Нижим чиновима, потпуним инвалидима стајаће војске, који су служили у овој десет година, побољшаће се потпора са још једном четвртином главне суме; а, ако су прешли петнајест година, побољшаће се пензија и потпора са половином главне — основне — суме, колику би према положају имали да се налазе испод десет година службе.

б. *Полу-инвалиди* овог реда добијаће половину оне суме, коју добијају подпуни инвалиди, према свом положају, означеном предходећом тачком.

в. Чланови породице по смрти инвалида, ако се према смислу чл. 3. и чл. 4. налазе у праву потпоре и државног старања, делиће ону цифру пензије и подпоре колико је инвалид за живота уживао, ако би имало три или више чланова, ако су двојица добијају две трећине, а ако је један једну трећину.

г. Чланови породице оних војника, који су погинули, или усљед добивених рана умрли, добијаће потпору одређеном тачком а, овога члана, т. ј. ополику, која следује потпуном инвалиду, а делиће је по претходећој тачци в.

Чл. 10.

Официрима, наредницима са официрским одличјама, свештеницима и оним војницима, који су грађански чиновници, ако се у рату осакате и постану неспособни за активну службу, даваће се од државе потпуна плата, као пензија, а која им следује на чин или звање док живе.

По смрти официра, породица, која има право на потпору по смислу чл. 3. и чл. 4. овог закона, добијаће по 480, ако има право на пензију, из општег фонда удовичког; нема ли тог права, онда по 600 динара, и то ће се делити међу члановима породице по чл. 8. тачци в.

Ова иста потпора припада породици у рату погинулих и несталих или умрлих официра и војено-грађанских чиновника.

Чл. 11.

Потпору према горњим определењима добијаће породица укупно док су чланови у задрузи, иначе ће у случају деобе инвалидски суд укупну потпору, која породици припада, расподелити на делове тако, да, са обзиром на доходак од имања и пензију из удовичког фонда, обе стране добију по могућству равномерно иначе пристојно уживање. — Према томе:

а., Пензија из удовичког фонда и од части она из инвалидског припашће оној страни, која има права на пензију из удовичког фонда, а

б., Пензија из инвалидског фонда од части или са свим другој страни.

Чл. 12.

Полу-инвалиди и ислужени нижи чинови, који су провели у војсци десет година службе, имају превенствено право на послужитељске службе при заводима и на она звања, на која би се по способности могла употребити у грађанској државној служби.

За то полу-инвалид, док на овом месту има осигуран ужитак, не ће уживати потпору из фонда инвалидског, а, на случај смрти, његова породица не

губи задобивено право на целу потпору, ако се по овоме закону на њу то право распростире.

Државне власти стараће се, да се употребом ових инвалида потпомаже растење фонда инвалидског.

Чл. 13.

Који се војник у опште у рату особито храбро покаже или иначе велике заслуге за домовину у рату стече, погинуо или не погинуо, остао или не остао сакат, заслужује особитог признања и одликовања. За то он или његова породица, без призрења на благодејање, које се овим законом даје, може се материјално наградити од државе, но свагда награда ова одредиће се законодавним путем.

Чл. 14.

За подпуне инвалиде устројава се „инвалидски дом.“ Који од таковних инвалида нема породице да код ње живи, или има, али се она не ће да стара о његовој нези, има права да се прими у овај дом, у ком ће добити стан, пристојно продовољствено издржање, одело, осветленье и бесплатне лекове, што ће се накнађивати из његове пензије, а што претече од те вредности даваће му се у новцу, или што не достаје доприваће се из фонда инвалидског.

Ако су чланови породице по годинама способни били да негу потпуном инвалиду указују, па су такову одрекли, губе право на смртну потпору ступно или не ступно инвалид у дом инвалидски.

Чл. 15.

Који се инвалид ода пићу и расипању, на ову потпору и не употребљује на чланове своје породице, онда ће се једна или две трећине (према броју чланова) његове пензије давати одређеном старацу или жени на цељ овог издржавања.

ГЛАВА ТРЕЋА

о прибирању података за право на ову пензију и потпору.

Чл. 16.

Да се ко год за инвалида призна и стави у пензију, мора се сам јавити својој (надлежној) војеној команди, где ће се лекарски прегледати у присуству команданта и по чл. 2. овог закона доказати своје стање здравља и према томе је ли и у колико способан за рад.

За овим дужан је инвалид поднети:

а., Званично уверење свога команданта, у којим је приликама ратним или службеним постао неспособан, и у којој је болници или иначе лечен.

б., Ако је женет, извод из протокола венчања, и о сваком члану, који има право на посмртну потпору, уверење из протокола крштених.

в., Уверење од местне управне власти, да су сви чланови живи, и, ако има родитеље, браћу или сестре, да заиста немају другог начина издржања, него да их је инвалид издржавао.

Који би ту власт преварно, или, ако би она нехатна у свом сазнању била, па би се коме потпора неправо дала, дужан је у првом реду изда-

ваоц уверења, а за њим одговорни управни орган фонду инвалидском такав издатак накнадити. Осим тога кривац биће по закону за превару кажњен.

Чл. 17.

Кад се одређује и даје потпора породичним члановима подноће се:

а., Уверење од команданта где је, у којим ратним приликама лице, које је ово право заслужило, погинуло или умрло, у колико је могуће и са лекарским подацима.

б., Све оно, што се налаже тачкама б и в. предходећег члана.

Уверење два имућна грађанина, да је породица сиротна, да заслужује подпору са излагањем шта имају од непокретног имања и колико оно вреди. И за ове случаје има вредности последњи став предходећег члана.

Чл. 18.

У ком месту живи породица, која прима потпору, местна управна власт сваког месеца даваће примаоцу потпоре бесплатно уверење о животу свију чланова, према коме ће се одређена сума давати. Исто тако уверења, која се траже по чл. 16. и 17. овог закона даваће се бесплатно.

У општте никаква се такса при овим тражбинама и расправама не плаћа.

Чл. 19.

На захтев старатељског суђе, и, ако је ком члану ужитак са друге стране обезбрижен, сума, која овоме следује, може се уносити у управу фондова, ради руковања у корист истога члана. Нарочито спрам женске деце ваља овако старање водити, како би се у своје време пристојно удомити могла.

Чл. 20.

Инвалидски одсек устројен у војеном министарсву за старање о ужитку инвалида водиће списак, у ком ће бити уписан сваки инвалид, коме се има пензија одредити и издавати, као и сваки погинули или умрли у рату, са бројем оних чланова, о којима се старање од државе по овом закону води.

Поред имена у списку, доћиће оцена лекарска о осакаћењу или неспособности инвалида, или у рату погинулог, или од добивених рана умрлог војника; за тим доћиће име жене, име и године деце, браће и сестара, ако овима исто право припада, као име и године за старе родитеље. — Најпосле доћиће где је и у каквим приликама инвалид рањен, или где је и у каквим приликама хранитељ погинуо или од добивених рана умро и при каквом је роду оружја служио.

Све ово извешће се и словима записати из оних података, који се траже чл. 16. и 17. овог закона, но где нема крштеног писма, године ће се оценити по увиђавности, а према уверењу општинском потврђеном дотичном управном влаћу. Тако ће се исто означити и време о венчању, ако не би било црквених доказа.

Што се тиче оних података о сазнању, где је који рањен или погинуо, у оскудици званичних извешћа, признаваће се докази војника или старешина оног одељења, из ког је осакаћени или погинули војник, којима је такав догађај по најпре познат.

ГЛАВА ЧЕТВРТА

О решавању и одређивању новчане пенсије и потпоре.

Чл. 21.

При војеном министарству постојаће „Инвалидски суд".

Овај суд имаће три судије и једног деловођу.

Њих поставља војени министар од официра и војених чиновника на годину дана.

Односно својства ових лица, један судија мора имати правна и законског знања, други мора бити од способних рачунских лица, и један од лекара, који није давао лекарске сведочбе у предмету, који се решава, а и деловођа нужно је да има потребна правна знања.

Председавајући судија биће онај, који је најстарији по чину или звању.

Чл. 22.

У свима овим тражбинама чланова породице, сваки је дужан потребне податке поднети у потпуности својој управној — полицијској — власти, која ће оценити потпуност и тачност документа, где је нужно потврдити их или за истините признати, и одмах дотичној команди поднети, која се прво уверава о потпуности и тачности ових докумената, па, ако је тражбина не уредна и не потпуна, одбациће такову решењем, а, ако је све у реду, спровешће је министру војном.

Чл. 23.

Инвалидски суд при војном министарству оцењује све те податке као и право тражбине по определењима овог закона и у решењу изриче, ког именно војника ставља у потпуно или полу-инвалидско стање, или, у другим случајима, којима лицима признаје право на пенсију из овога фонда, и у којој мери.

Чк. 24.

Решење ово доставља се потражиоцу или његовом заступнику. Оно од дана кад је изречено одмах постаје извршно, а од тада почиње и издавање пенсије и потпоре.

Чл. 25.

Ако је тражбина одбијена, потражилац има право да нове доказе поднесе, и да погрешке исправи у течају једне године, рачунећи од дана примљеног решења, и онда ће наступити ново решење.

Чл. 26.

Извршна решења подноси инвалидски суд по званичној дужности министру финансије на извршење, и он отвара нужне кредите код управних власти (где који уживаоц живи), ради бржег издавања одређене пенсије и потпоре.

Ове извршне власти дужне су да воде рачун о престанку пенсије, и да таква лица из уживања испишу на основу оних података, која престанак овог права доказују.

Чл. 27.

Право на пенсију и потпору губи се, ако се лице, које на то право има, или његов старатељ, са тражбином не обрати по прописима овог закона за годину дана, рачунећи од дана, кад овај закон у живот ступи, осим ако је случај, који је у трећем ставу чл. 1. предвиђен, у коме право тражбине не застарава још за једну годину.

ГЛАВА ПЕТА

О изворима и средствима за пенсију и потпору.

Чл. 28.

Да би се ова пенсија и потпора имала од куда давати, блаженопочивши Кнез Михаило установио је 1863. год. нарочити „фонд за војене инвалиде".

Чл. 29.

У приходе фонда рачунају се, осим добровољних прилога и новаца добијених приходом од свију новчаних дисциплинских казни, још и новци добијени од продате фурде, мекиња, очињака, ђубрета, пањева од дрва, угљена, пепела, хране, пића и разних остатака при преради војених материјала или употребљених предмета, који су непотребни, или нису за војену употребу, из уштеде новчаног продовољства војничког, од продаје попаше, траве, од прихода винограда, из добровољних прилога и завештања, из интереса на капитал и из прихода војене музике.

Чл. 30.

Даље:

Фонд овај образоваће се од улога тако, да се уз сваку полгодишњу порезу наплаћује са главе на главу по педесет динарских пара, подједнако.

Чл. 31.

Војници, који уживају плату, улагаће у овај фонд по десет пара динарских месечно, а официри даваће сразмеран улог као пореске главе.

Чл. 32.

Војници стајаће војске, који су по досадањем закону имали издржање, у истој количини уживаће га и у будуће из овога општег фонда.

Но народни војници и друга лица, којима је из истог фонда министар војни у овом времену одредио помоћ, уживаће такову по постојећем решењу, док се њихово право и тражбина не расправи и у ред не доведе по овом закону.

Чл. 33.

Досадањи инвалидски фонд за стојећу војску спојава се са овим фондом.

ПРЕЛАЗНО НАРЕЂЕЊЕ

ГЛАВА ШЕСТА

О пенсији и потпори војних инвалида и службом пострадалих војника као и њихове породице за мирно време.

Чл. 34.

Војници били млађи или старији, који при војеним маневрама, вршећи војену службу, осакате се или погину, или од добивених рана умру, задобијају она иста права на пенсију и потпору, као да су у рату постали подпуни или полуинвалиди или да су погинули, које се право распростире и на њихову породицу, и то у свему и по оним основима, као што овај закон одређује.

Чл. 35.

Но нижи чинови сталног кадра, који су давали и дају улоге, да свој уживак обезбриже, ако не особе, које би онеспособљење долазило из дуговремене службе и порушеног здравља, могу се признати за потпуне или полу-инвалиде, којима док они живе следује пензија и потпора по одредби члана 9. овог закона, са оним побољшањем, које се условљава годинама службе, но који се уживак не распростире и на њихову породицу.

Чл. 36.

Прикупљање података и решавање за оваке пензије и потпоре у напредак вршиће се по овом закону, који не може имати повратне силе за оне, који су до сада према мирном времену стављени у стање инвалида.

Чл. 37.

Потпора, која се одређује чл. 34. за тамо побројане случаје, односи се на оне војне радинке, који радећи при војеним заводима на запаљивим и опасним стварима и машинама осакате се тако, да радити не могу, — у свему и на онај начин, као и за војнике најнижег реда.

Ово право на породицу не распростире се.

ЗАКЉУЧАК.

Чл. 38.

Овај закон ступа у живот од дана, кад га Кнез подпише.

Њиме се укида закон о установљењу фонда инвалидског од 19. Новембра 1863. г. збор. XVI., страна 108. и глава пета „о устројству војске" од 20. Марта 1864. год., која говори о осигурању уживка за војнике нижег реда, а исто тако и §§. 51., 52. и 53. главе четврте реченог устројства.

Архимандрит Дучић. С овијем пројектом закона да се установи инвалидски фонд за оне војнике, који су у српско-турском рату задобили грдних рана и постали неспособни за рад, као и за она лица, која се спомињу у пројекту, по мом убеђењу, извршена је једна праведна и света дужност, коју сваки живо осећа. Велика дела иште и велике жртве.

Браћо, кад је Србија учинила толике велике и свакојрсне жртве за ослобођење и независност, ја сам тврдо убеђен, да нема правога Србина и српског патриоте, који не би пружио помоћ овим борцима, који се жртвовање на бојном пољу, те посташе неспособни за рад, и да њихове фамилије не скапају од глади и голотиње пред нашим очима. То је света дужност сваког правог Србина. За то сам ја потпуно за овај пројект закона.

Алекса Петковић. Што се тиче важности овога закона, то је г. Дучић врло лепо представио, — но пошто је одбор донео велике измене у поднетом првом пројекту владиног предлога, те се не може овако од часа све прегледати, а раније нам позвате пису, то бих ја молио, да се штампа и онај одборски предлог, како би га после проштудирали добро, те да се не огрешимо у ономе, што не би требало да учинимо. (Чује се: врло добро.)

Коста Радовановић. То је једно, што каза посланик Алекса Петковић, а има и друго нешто, што тамо није споменуто. Има инвалида по већој части из унутрашњости, који плаћају данак на — — — — — (прекидају га, жагор, вичу: то је о појединости).

Председник. Сад је дебата у начелу о основи овог пројекта. Ако се будемо овако упуштали у појединости, као што сада чусмо говорника, онда ће се мешати један с другим и претрес ће се одуговлачити. (Чује се: у начелу је примљено).

Коста Радовановић. (Настављајући).

Ја бих био за то, да се и овај пројект закона, овако измењен, као што је одбор учинио, штампа, па да онда о тој важној ствари решавамо. (Жагор).

Председник. Говорник учини примедбу, на коју може и одбор и скупштина пристати, да се пројект овај овако измењен штампа.

Алекса Поповић. Ја мислим, да је врло умесно приметио Алекса Петковић. Где год смо, господо, хитали са решењем, ми смо погрешили. Видите господо, како се јутрос многи жале, да има много мана код закона о самоуправи општинској, и о слободи штампе, — а може бити и мана код тих закона, које не би биле, да се са издањем истих није хитало; — према овоме, и ја захтевам да се овај пројект штампа, да о њему добро размислимо и расудимо, па тек онда да решавамо.

Председник. Ако сте сви за то, да се штампа, нека тако буде. (Вичу сви: хоћемо, хоћемо).

Добро. Г. известиоче имајте бригу о томе, да се ово одштампа што пре. За сад се прекида даљи претрес ове ствари, која је у начелу примљена.

Сад има 1 предлог и 1 питање на г. министра унутрашњих дела. Изволте саслушати.

Секретар Илија Стојановић чита предлог Радоње Недића и Милосава Вељковића.

Предлог Народној Скупштини.

Да би се избегле крађе, што се често догађају, да трговац протера свој опор свиња ил оваца па у путу промена још неколико туђих брава; да би се избегло и то, што по неколико рђавих људи нападну на чобане, ове растерају и често преполове домаћинову стоку, а кад-кад и целу отерају и продају неложе, а да би се и иначе крађи на пут стало, нужно ће бити, да продаван и о ситној стоци уверења сточног надзора, као и о крупној. За то предлажемо, да изволи народна скупштина следеће узаконити:

Сваки трговац или прекупац ситне стоке, дужан је имати уверење местне општинске власти, где је ту стоку купио и колико брава. Не имадне ли ово уверење, да се поступа онако, као што се при крупној стоци поступа кад уверења нема. Местни житељи могу трговцу по личном уверењу кметовском продавати, а трговац, кад се врене, дужан је узети уверење, да је оволико брава на те општине купио, а тако исто и домаћлукција дужан је имати уверење, кад жели своју стоку изван свога места продати.

5. Јула 1878. год.
Крагујевац.

Предлагачи:
Радоња Недић.
Милосав Вељковић.

Председник Упућује се законодавном одбору.
Секретар И Стојановић чита питање на г. министра унутр. дела.

Интерпелација

на г. министра унутрашњих дела.

Шест одличних грађана и одборника општине ваљевске тужили су 14. Новембра 1876. год. начелника окр. ваљевског, г. Настаса Петровића, г. министру војном као надлежном за време рата, за почињење неке злоупотребе са либерацијом за набавке потреба болничких и магацијонних, где је држава, веле, оштећена преко 9000 гр. чарш., и тражили су, да комисија стварно ову ствар на штету криве стране.

Дело ово предато је г. министру унутрашњих дела на надлежан поступак, па не знам, да ли је извиђај чињен, јер тужиоци ни до данас нису на тужбу добили решење.

За то учтиво питам г. министра унут. дела, да ми изволи одговорити

1. Је ли му познато, да ова тужба постоји, и је ли по истој што рађено?

2. Ако је рађено, шта је урађено, и има ли злоупотребе и кривице?

3. Ако по овоме није ништа рађено, онда за што? хоће ли се радити и кад?

4. За што по жељи тужиоца није одређена комисија, на штету криве стране, кад су тужиоци обећали, да ће код комисије показати још много разних злоупотреба г. начелникових, почињених у његовој званичној дужности и радњи; хоће ли се комисија одредити и кад?

5. Исти г. начелник ослободио је и одпустио Лазу Живојиновића из Обреновца и Васу Илића из Уба, који су учинили кривицу, први у томе, што је јавно оговарао поступке владине, а други, што је оповргавао јавно вредност државним обвезницама, о чему се свашта говори.

Најучтивије молим г. министра унут. дела, да изволи на све ово одговорити, ради мога знања и упокојења оних, којих се ова ствар тиче.

5. Јула 1878. год.
У Крагујевцу.

Посланик народни,
Марко Петровић.

Министар унут. дела. У колико ми је позната ствар, хоћу да одговорим посланику Марку Петровићу.

Мени је познато свега то, да је тужба нека постојала против тога начелника, због неког сена, које је пошено са Уба у Обреновац, и то је дело код г. министра војног извиђено, и предато суду; сад што му суд пресуди оно њему и бити. Што се другог дела тиче, ја то не знам, то ми је једино било познато.

Сад опет онако приватно дознао сам, да има образована нека комисија, која извиђа неке друге злоупотребе овог чиновника, али и та је комисија одређена од министра војног.

Марко Петровић. Комисија та извиђа чисто војне ствари, али о томе, што ја тражим, није ништа рађено.

Министар унутрашњих дела. У колико је то ствар војена, у толико спада под власт министра војног. У осталом и боље је, кад извиђе војена комисија да извиђа, него грађанска. Ја за цело нисам склон да неваљале чиновнике подржавам, већ сам вам и пре казао, да ћу највећма настојати, да се такви строго казне.

Председник. Јесте ли задовољни с одговором?

Марко Петровић. Јесам.

Урош Кнежевић. Кад сами кажете, да не знате о томе, шта је у ствари, онда не треба ни да одговарате тако не одређено док се не уверите.

Министар унутр. дела. Неопредељено је и у самој интерпелацији казано: „неких 6 грађана тужили се за *неке* злоупотребе", с тога ја неопредељено кажем. Ту је требало казати: Петар, Павле, Марко или Јанко жале се на то и на то, на онда се нешто предузима, а овако се не може по овоме ништа ни у архиви наћи, јер ко ти зна тих шест одличних грађана.

Председник. Посланици: Арсеније Симић и остали исправили су јучерашњи свој предлог, који гласи:

Предлог Народној Скупштини.

Од неколико година појавиле су се код нас многе крађе, пљачкине, убијање стоке и сатирање летине, па и убиства, да је готово не могуће и даље овако стање трпети, и да то задаје у бригу и неспокојство сваког поштеног човека и пријатеља ове земље.

Овај немио појав одузео је могућност свима добрим и поштеним људима по селима да буду кметови, одборници, тужиоци и сведоци, јер сва њихова зарада стоји у пољу без затвора, а тако мора да буде, па кад би они (ако би се које од ових дужности по нужди и примили) вршили своју дужност као што треба и као што правда изискује, или би тражили оно, што им је већ украдено, и чиме су оштећени, они би искусили на себи ону народну пословицу: терајући лисицу, истерали би курјака, и ако ово овако и даље остане, те се рђавим људима не стане на пут, бојати се треба да ће их се више умножити, и да ће у њихове шаке прећи сва општинска управа, а тиме би остала без законе заштите: правда, част, живот и имовина грађана.

Овом немилом појаву узрок је, колико законом прописана мала казна, толико и то, што се лопови озбиљно не хватају, што се, кад се и ухвате, олако пуштају.

С тога, да би се заштитила правда, част, живот и имовина грађана, предлажемо народној скупштини и молимо је да узакони:

1. Ономе, који пропаће и ухвати лопова у опште штеточину, суд ће досудити награду толику, колико краља и у опште општета вреди, па било то грађанин, кмет или чиновник. Ову награду платиће лопов, или, ако овај нема, село у коме лопов живи.

2. Да се крађе подведу под једнаку казну, да се дакле крадљивац казни по делу, а не по величини, месту и начину крађе, а сама штета да се по вредности наплати.

3. Да село оно, — у коме се пљачкина догоди, ако се пљачкаш не пронађе, — по оцени заклетих вештака штету плати. Исто тако и убијена, па месту остављена стока, да се плати.

Молимо народну скупштину да овај предлог прими и као хитан означи.

29. Јуна 1878. год.
У Крагујевцу.

Предлагачи, нар. посланици:
Арсеније Симић, свештеник.
Милан Топаловић.
Јаков Б. Поповић.

Упућује законодавном одбору. (Усваја се).

Сад има једна изјава да се прочита.

Секретар И. Стојановић чита:

ТЕЛЕГРАМ

СРПСКОЈ НАРОДНОЈ СКУПШТИНИ

Крагујевац.

Браћо!

И до нас допреше одјеци ваше адресе, којом сте се одазвали на престолну беседу Његове Светлости, премилостивног Господара и Књаза нашег Милана М. Обреновића IV.

Изрази ваши у адреси, изрази су и целог народа. То смо браћо и ми одовуда свагда желели, па и овом приликом понављамо.

Тако, браћо, ступајте и радите сложно и родољубиво на означеном путу, стојте чврсто и не поколебљиво уз престо Светлога и витешкога Књаза Милана, са пуним поверењем и одановшу у осведочену родољубивост и мудро-

ст његову и његове родољубиве владе, идите напредујте напред, јер тамо је и сав народ; а са гнушањем осуђујте и из корена пожањите најмањи појав песлоге.

То су, браћо, жеље народне; и радећи на означеноме путу, народ ће вам захвалан бити; а историја ће са признателношћу забележити ваш рад и ваша имена.

Са тврдом вером у ваш рад, за остварење свега, што је означено у престолној беседи и вашој адреси, и ми одовуда узвикујемо: живео Књаз Српски Милан М. Обреновић IV.! Живела Књагиња Наталија! Живео престолонаследник Александер.

Живело претставништво и цео српски народ!

У име народа округа књажев. заступник окружног начелника, помоћник Ал. Јоцић, председник окр. суда, Станоје Лаповић, протојереј окружни Риста Р. Илић, кмет општ. књажев. Илија Живковић. Грађани: Петар Миловановић, Милоје Вилиповић, Коста Аћимовић, Живул Цонић, Гавра Аничић трг., Јова Хаџић, Никола Павловић, Милија Божиповић, Милутин Раденковић начелник ср. тимочк., Димитрије Мијалковић. Кметови: Миладин Моцић из Новог Хана, Радил Николић из Врбаце, Станоје Матејић из Трновца, Милоје Вељковић из Јаковца, Радисав Симић начелник ср. заглавск., Илија Лукић. Кметови: Милета Ристић, Јевта Веловић, Цветко Раденковић.

М. Кујунџић. Мени се чини, да г. председник каза, да ће ово доћи у протокол. Ја некако не могу да разумем, како је то. Ми гледамо да најважније ствари што пре доћу у протокол, а ово тако опширно да уђе у протокол.

Председник. Ја сам казао, да прође кроз протокол, а у стенографске белешке од речи до речи. Ви ме нисте разумели.

Са овим је састанак закључен. Сутра ће бити седница у 8 сахати пре подне, и на дневном је реду редовни буџет државних прихода и расхода.

Састанак је овај трајао до 6 сахати после подне.

САСТАНАК XI.

6. Јула 1878. године у Крагујевцу

ПОЧЕТАК У 8 ЧАСОВА ПРЕ ПОДНЕ.

ПРЕДСЕДАВАО

Димитрије Матић.

Присуствовали сви министри.

Председник. Састанак је отворен. Имам да вам кажем, да због множине посла протокол VII састанка од 3 Јула још није готов; има око 30 табака. Него је готов протокол од мање садржине, од 8. састанка од 4. Јула; за то ако сте вољни нека се он чита. (Чује се: нека се чита).

Секретар Панта Савић чита протокол 8. састанка.

Председник. Има ли ко шта да примети? (Нема). Дакле усваја се? (Усваја).

Милош Гашић. Молим вас, господине председниче, имам једно питање да учиним. Ово неколико дана при читању молби и жалби, опоменуо сам се и пало ми је на ум, да је лане општина шабачка послала једну молбу скупштини, која је подписана од 60 људи. Ову жалбу донели су парочити људи и преко г. Уроша Кнежевића предали скупштини. Пре неколико дана ви сте ми одобрили да ту жалбу потражим, и много је тражено, али је нисмо нашли. Секретар ме је известио да је није нашао; а да је скупштини дошла, то сваки зна.

Ја не држим да је ту молбу ко украо, јер није салата да је ко поједе, него, мислим, па за то вас молим да наредите да се потражи.

Поред тога тражећи ту молбу, ја сам нашао случајно на један акт, који је истога дана као протест против избора Мила Дамјановића уложен, и са осталим актима и записницима прошивен и скупштини упућен. А у колико се опомињем није ништа о томе говорено, нити је одбор о жалби што у извешћу и поменуо.

Потражио сам протокол прошле скупштине, и нашао сам ово:

„Народној скупштини,

Одбор, који је позван да прегледа пуномоћија народних посланика, прегледао је данас пуномоћија оних посланика, који су се пријавили и од којих су дошли записници, па је нашао: да су пуномоћија Мила Дамјановића, посланика шабачког, Владислава Павловића, посланика среза крагујевачког, Вићентија Поповића за срез тршавски и Уроша Кнежевића посланика среза карановачког уредна, и т. д. и т. д., потписани су: пред. одбора Јов. Бошковић, известиоц Ил. Стојановић, чланови: Рака П. Кукић, П. Радовановић, Павле Самуровић, В. Радуловић и Аксентије Ковачевић.

Дакле прво је именован Мило Данјановић, и одбор је казао изриком да му је пуномоћије уредно.

Дакле, господо, ја држим да ни по закону ни по праву, нема одбор никаква права да сам решава о једној жалби, јер жалба је послата скупштини а не одбору.

Може бити да ће одбор казати, да жалбу није ни видео, али то не стоји, јер она је ушивена уз акта, а поднео ју је Панта Куртовић трговац из Шапца, који је био члан бирачког одбора. Треба дакле да се изнесе пред скупштину, ако ништа друго, оно бар само да се чује, а не тако да се прећути.

Ја налазим да је одбор у овој ствари радио неправилно, и управо да кажем непоштено.

Тражим да се жалба нађе, и да се не ради као у насрадин оџиној кући т. ј. што се нађе нађе, што се не нађе да га и не тражимо, што би врло жалосно било кад се ова ствар не би извидела.

Председник. Сами сте казали како сте ми се обратили, и сами сте казали и то, да сам вам, сходно пословнику, дозволио да је прегледате. Ја сам чинио што је се могло. Секретари су се трудили и тражили, па је нису могли наћи; а тражили су је и с вама заједно.

Ја прошле године нисам, као што знате, био председник а ни у одбору за прегледање пуномоћија.

Тражиће се опет, па, ако се нађе, даће нам се да је прегледате.

Што се тиче саме покренуте ствари, о решењу скупштинском, јавља се за реч Ј. Ковачевић.

Ак. Ковачевић. Ја држим да је ово питање посланика ваљевског врло неумесно, јер управо он потрже оно, што је на лањској скупштини претресано и свршено. Према пословном реду одбор је прегледао акта и дао своје мнење. Одборско није, господо, да решава ни да оверава избор посланика, него одбор доноси своје мнење о избору, а скупштина решава ко се може примити за посланика а ко не може.

И ако је било тамо какве жалбе, одбор цењећи по својој савести и здравом разуму, нашао је, да та жалба ни мало не смета избору посланика, нити она спречава право посланика да се може огласити за посланика.

Скупштина може казати другчије, али оно, што је једном свршено, сада опет понављати, мислим да ниче нека друга мисао човечија, што на ништа друго не излази, него млатити празну сламу.

Што се тиче друге жалбе, о којој поштовани посланик говори, он ову жалбу доводи под неку парницу, па каже, позивам се на овога и овога, то ће се и то доказати, као да је коме у интересу да се та жалба не износи пред скупштину. И зар је само једна жалба у скупштини?; има их толико да се може читаву годину дана радити.

Овим, господо, само се иде на то, да се ауторитет једнога посланика побије, па за то сам мњења да се преко овога пређе на дневни ред.

(Чује се: на дневни ред).

Јов. И. Бошковић. Одбор је прегледао пуномоћије и нашао је, да је уредно. Истина, била је једна жалба, али одбор је нашао да је избор законит. По пословнику слободно је и после тога сваком посланику пуномоћије посланика расматрати, па, ако би какве неуредности приметио, или би сазнао да је који посланик по закону неспособан, он ће о томе председника скупштине известити, који ће ствар скупштини на решење поднети. Па, ако је скупштина вољна нека узме у претрес ову ствар, а одбор је дао своје мнење, које је народном скупштином и усвојено још прошле године. Ми смо нашли да ова жалба нема никакве вредности, с тога смо овако предложили, да се посланик прими. А вама ако није право било, могли сте још онда протестовати.

М. Глишић. Ја бих управо волео да г. Ковачевић није говорио о овој ствари, јер зна се да је један пут због овакве ствари, а узроком његовим, распуштена скупштина.

Што се тиче говора г. Бошковића, што каже да сам имао права, да протестирам, ја то знам, и за то, што га имам, ја сам га за то и употребио. А оно, што он каже, да је одбор прогласио ту жалбу за неумесну, ја му одговорам, да то одбор нити је смео нити је имао права, него је требао да донесе пред скупштину, а не да пређути на да каже да је избор тога посланика законит.

Ак. Ковачевић. То је, господо, само његово мишљење. Ту се са мишљењем једнога посланика, не изражава мишљење целе скупштине.

То се види, што он удара на моју личност, па чак удара и на 1874 год. које је скупштине и он члан био.

Што год је, господо, онда рађено, рађено је као сад на основу реда и законитости; а недостојно је за једнога посланика да износи нешто, што у ствари не постоји.

Председник. Хоћемо ли да се упуштамо у даљи говор о овој ствари? (Чује се: не ћемо). Хоћете ли да се пређе на дневни ред? (Бива).

Ђ. Ђоровић. Молим вас г. председниче, и ја имам једно питање.

Прошле године ја сам са више посланика поднео питања на више г. министара. Од тога доба никаква одговора нисмо добили. Молим председништво да пита г. министре, хоће ли да одговоре.

Председник. Светли Кнез у својој престолној беседи, а и скупштина у својој адреси, коју је Светлом Кнезу поднела, казали су, да ћемо се ограничити само на најнужније и најхитније ствари.

Није, господо, да има само од прошле године не решених ствари, него их има још и од ранијих година. Нећемо стићи да се сада упуштамо у све те ствари.

Ђ. Ђоровић. Ја видим да су поднесени предлози од ове године решени; за што се онда не би свршило оно, што је још од прошлих година.

Председник. Тако у опште говорите; не кажете поименце каква су и која су то питања. Је ли вољна скупштина да улазимо у то. (Чује се: није, није). Сад има да по пословнику изнесем што је ново дошло. Два предлога поднео је г. министар унутрашњих дела. Изволте г. секретару прочитати.

Секретар Д. Стојковић чита:

Народној Скупштини.

За време првога рата 1876 године употребљавана су поштанска кола и редовно и ванредно, тако рећи непрестано, а тим честим и наглим путовањем, много су се кварила, и за то се за набавку прибора колског и јахаћег, и на оправку кола морало преко буџета потрошити више него у редовно време, што се може видети из приложеног овде °/. извода, 19.310 гр. 27 пара пореских; а повећање суме по овој партији, признала је и народна скупштина, па је буџетом за рачун. 1877. годину повећала кредит са 15.000 гр. нер. но који иман није довољан био, о чему ће се народна скупштина уверити из другог предлога, који ће јој поднети за рачунску 1877. годину.

Тако исто потрошено је више у истој 1876. рач. години преко буџетом одређене суме на куповину сена, јечма и сређивање поштанских ливада, по гласу изложеног рачуна у горњем изводу, 42151 гр 20 пара пореских, једно за то, што је и сено и јечам од неколико година знатно поскупило, а то се може видети из више чињених предлога народној скупштини за повећање суме на ту цељ, — а друго, што су на неким местима морале се установити привремене поште по потреби војној, где је више коња употребља-

вано, на, разуме се, и више трошка учињено, због чега је народна скупштина буџетом за рач. 1877. год. увећала кредит на набавку јечма и сена.

Како је нужно да се цео издатак ових трошкова у рачуну за исту рачунску годину главној контроли покаже са документима, која правдају потрошак, то имам част предложити народној скупштини, да изволи решити:

„Да се сума од 19.300 гр. и 27 пар. пореских преко буџета потрошена у рачунској 1876. години на прибор коњски и колски и за оправку кола поштанских и сума од 42.151 гр. и 20 пара пореских више потрошена на набавку сена и јечма за храну коња поштанских, — подмири из уштеђених кредита по буџету министарства унутрашњих дела за рачунску 1876 годину."

ОЊ 1342/77.

5. Јула 1878 године.
у Крагујевцу.

Министар унутрашњих дела,
Рад. Милојковић.

Председник. Упућује се финансијском одбору. (Бива).

Изволте даље.

Секретар Д. Стојковић чита:

Народној Скупштини.

Истина да је народна скупштина буџетом за рач. 1877. год. повећала издатак за набавку кола, прибора коњског и колског и на оправку кола и прибора поштанског, у колико се могло предвидети да ће бити довољно, иначе пошто су набавке и оправке извршене, доказано је, да није довољна ни ово ниме одређена сума од 100.000 гр. пор., као што се тврди овим ⅞ изводом:

И З В О Д

издатка учињеног у рачунској 1876. години на оправку кола и на набавку прибора поштанског као и на купозину сена и јечма за храну коња поштанских по рачуну окружних начелства.

БРОЈ	ОКРУЗИ	КОЛИКО ЈЕ ИЗДАТО ЗА:			
		ОПРАВКУ КОЛА И НАБАВКУ ПРИБОРА		СЕНО И ЈЕЧАМ	
		ПОРЕСКИХ			
		ГРОША	ПАРА	ГРОША	ПАРА
1	У округу алексиначком	4333	5	48.909	23
2	„ „ београдском	—	—	11.266	9
3	„ „ ваљевском	1580	8	25.677	20
4	„ „ крајинском	1678	5	39.399	39
5	„ „ крагујевачком	716	30	31.710	—
6	„ „ крушевачком	547	20	7.864	21
7	„ „ књажевачком	454	34	7.740	13
8	„ „ пожаревачком	496	—	40.370	37
9	„ „ подринском	316	20	9.429	15
10	„ „ рудничком	—	—	8.619	10
11	„ „ смедеревском	10.645	1	50.450	38
12	„ „ ужичком	20	-	31.178	31
13	„ „ црноречком	860	26	4.449	20
14	„ „ чачанском	438	3	25.034	8
15	„ „ шабачком	2010	16	22.891	37
16	„ „ ћупријском	1114	30	15.000	10
17	„ „ јагодинском	5685	22	11.849	5
		30.879	20	391.902	16
	Код министарства унутрашњих дела потрошено је за све поште	73.413	7	27.249	4
	Свега	104.310	27	419.151	20
	Буџетом за рачунску 1876. год. одобрено је	85.000	—	377.000	—
	Дакле више потрошено	19.310	27	42.151	20

КОЊ 1342/77.
10. Јуна 1878. године
у Београду.

Рачуновођа
министарства унутрашњих дела,
Јов. Протић.

По гласу овога извода по овој партији потрошено је 112.240 гр. и 33 паре пор., дакле више је потрошено 12.240 гр. 33 пар. пор., а то за то, што се према ратном времену и потреби број пошта умножити морао.

Осем тога господин министар војни послао ми је три рачуна начелника артиљеријске управе, која овде под ⅄. у верном препису на увиђај подносим и тражи, да му пошљем 3380 гр. 16 пар. пор. на одужење партија, колико износи оправка кола и амова поште крагујевачке и брзанске у месецу Фебруару, Марту и Априлу 1877 године, извршене при радионици војеној, који још нису исплаћени.

На набавку материјала за ков, ковање и лечење коња поштанских буџетом за рачунску 1877. годину одобрено је 30.000 гроша пор.; а, као што тврди под 3, извод рачуна, потрошено је 37.788 гр. и 18 пара пор.; потрошено је дакле више 37.788 гр. 18 пар. пор.

Оволико је се више потрошити морало за то, што је број коња умножен према потреби и броју увећања пошта.

Издатак је учињен и показан у званичним књигама, но да би тај издатак власти могле показати у свом рачуну за исту годину, који имају поднети на преглед главној контроли са потпуним бројем докумената, које правдају утрошак; то част имам предложити народној скупштини, да изволи решити:

„Да се сума од 12.240 гр. и 33 паре пореске преко буџета потрошена у рачунској 1877 години на куповину прибора коњског и колског, на набавку и оправку кола за поште, и сума од 7788 гр. 18 пар. пор. више потрошена на набавку материјале за ков, ковање и лечење коња поштанских, — призна у рачуну расхода државног на терет уштеђених кредита по буџету министарства унутрашњих дела у рачунској 1877 години; а 3380 гр. 16 пара пор., колико се има платити артиљеријској управи за оправку кола и амова, исписати из државне готовине.

О.№ 1402.

5. Јула 1878. године
у Крагујевцу.

Министар унутрашњих дела,
Рад. Милојковић.

Председник. Ако сте сагласни да се и ова ствар упути финансијском одбору. (Бива).

Сад долазе на ред предлози посланички.

Изволте прочитати предлог г. Марка Петровића.

Секретар Илија Стојановић чита:

Народној Скупштини

§. 135 казнителног закона каже: „свештеник, који у случају §. 71 грађанског закона венча човека кад зна да му је жена жива, или који венча жену, за коју зна да јој је муж жив, да се казни затвором до пет година."

Но овде стоји једна велика празнина законска, коју законодавац није

имао на уму, не одредивши казну и за оног, који испита жену, која има живог мужа, или мужа, који има живу жену. Јер има случајева, где је главни виновник што је жена венчана са другим мужем, који има живу жену и обратно, онај свештеник, који је испит а не венчање извршио. Јер кад један свештеник испита и каже да нема препоне за брак, други је дужан венчати, ако за превјаство благовремено дознао неби.

И тако један човек, који има живу, или жена, која има жива мужа, могу бити испитани и венчани и за другог, без да и један свештеник кримнално одговара, јер онај, који је испитао, за њега нема у закону кривичној казне, а онај, који је венчао, извршио је венчање на основу испитног писма, и тако код постојеће кривице не би било кривице.

За то предлажем, да се у закону кривичном § 135 овако допуни: Свештеник, који у случају § 71. грађ. зак. испита или венча човека, кад зна да му је жена жива, или који испита или венча жену, за коју зна да јој је муж жив, да се казни затвором од две до пет година.

2. Јула 1877 године
у Крагујевцу.

Предлагач,
Марко Петровић.

Председник. Овај предлог упућује се законодавном одбору. (Бива).

Секретар Илија Својановић чита предлог посланика Николе Милосављевића, Петра Стевановића, Димитрија Јеротијевића и Косте Пејића, да се прирез за инвалиде распореди по богатству земљишта и имућству народа, а не на сваку пореску главу.

Председник. Овај предлог можемо да не упућујемо одбору, јер ће ова ствар доћи одмах пред нас. Закон о инвалидима већ је штампан, а има један параграф, где се каже, да се плаћа по један динар с главе на главу по имућности; на ћемо онда говорити о овоме. Дакле да се преда известиоцу за пројект закона о инвалидима. (Бива).

Има једна молба скупштинских стенографа; саслушајте је.

Секретар Илија Стојановић чита молбу стенографа скупштинских, којом моле скупштину да препоручи влади, да се преиначи закључење прошлогодишње скупштине о њиховој дијурни, на коју, према закону, као чиновници права имају.

Председник. Видите да ову ствар треба да регулишемо. Стенографски је посао велики и тежак. Мало пре сам вам казао, да нисмо могли један предходни протокол да прочитамо са тога, што је велики, има око 30 табака, па секретари нису могли да га сврше на време. Они наводе, како они као остали чиновници немају дијурне, а према закону на то би имали право. Треба да нашим стенографима правду одамо, јер знате ону нашу пословицу: „весело срце куделу преде".

Ја мислим да се ова њихова молба законодавном одбору упути, па одбор нека предлог поднесе.

(Чује се: врло добро).

Дакле усваја се? (Усваја).

Изволте даље.

Секретар Илија Стојановић чита молбу Радована Пејића, професора, којом моли да се и према њему опакови решење народне скупштине о годинама безусловне службе професорске, које су уважене г. г. Стојану Марковићу и Тодору Мијушковићу, професорима.

Председник. У колико се опомињем из пређашњих наших састанака, и о овоме је професору, као и о осталима, скупштина решила. Ја не знам за што није извршена скупштинска одлука. Треба да учинимо правду и овом човеку, да предамо законодавном одбору његову молбу. (Бива).

Изволте даље.

Секретар И. Стојановић чита молбу г. Велимира Стевановића, пуковника, којом понавља своју молбу прошле године скупштини дату, против духовног суда, у ствари брачне парнице између њега и његове жене.

Председник. Упућује се одбору за молбе и жалбе. (Бива).

Секретар Илија Стојановић чита жалбу Персе, удове Ђорђа Нинића против решења министра грађевине, у питању о накнади штете за одузето јој земљиште регулацијом.

Председник. Упућује се одбору за молбе и жалбе. (Бива).

Секретар Илија Стојановић чита молбу Андрије Станковића, писара, који уживајући милостињу од државе, тражи да се поврати у службу.

Председник. Упућује се одбору за молбе и жалбе. (Бива).

Секретар Илија Стојановић чита молбу Милоша Маринковића, терана из Београда, у суђењу његове жене Елисавете против правительства српског.

Председник. Упућује се одбору за молбе и жалбе. (Бива).

Има сад једна молба Марије, удове пок. Јеврема Марковића, поднуковника, због осуђења њеног мужа Јеврема.

Али кад вам прочитам тачку 8. чл. 101 зак. о пословном реду на скупштину, у којој се каже, да се неће примати жалбе, које не спадају у круг власти скупштинске, онда се ова жалба не може примити.

Урош Кнежевић. Онда треба тако исто одбацити и ону Милоша Маринковића.

Председник. Опет има разлике између ове и Милошеве жалбе. За Милошеву жалбу већ смо решили и не може се сад од тога одступити.

Скупштинско је да каже, може ли се примити или не? (Чује се: да се одбаци).

Има једно питање на г. министра војног.

Секретар Д. Стојковић чита:

Питање

На господина Министра војног.

Познато је, да у нашој стајаћој војсци има доста нижих чинова, као: наредника и поднаредника ожењених, па још са ситном децом оптерећених; а зна се да и таковних има, који скоро немају никаквог приватног имања, по једино своју фамилију са својом платом издржавају. А познато је, да је и овим сиротама као и свима нижим чиновима и редовима стајаће војске за време рата 1876 год. од 17 Јуна 1876. па до 22. Фебруара 1877 год. сва плата обустављена, а то је за 8 месеци и неколико дана, и ожењених фамилија, која је једино од те плате издржање имала, за то време остала без икаквога; па им је тај одузетак и данас не враћен, док се међу тим свима официрима потпуно вратило.

С тога питам г. министра, мисли ли и овој сиротињи, а то је нижим чиновима и редовима стајаће војске, овај одузетак вратити и кад? И је ли им требало по закону то све одузети.

6. Јула 1878. год.

у Крагујевцу.

Посланик
Новак Јовановић.

Председник. Г. Министар ће други пут одговорити. (Прима се).

Сад да пређемо на дневни ред. Молим известиоца финансијског одбора да дође, па да приступимо претресу редовног буџета о приходима и расходима.

Известилац Јов. Бошковић чита извештај:

Народној Скупштини.

Одбор финанцијски прегледао је буџет државних расхода и прихода за рачунску 187⅞ годину, о чему има част поднети свој извештај народној скупштини, као што иде:

У прошлогодишњем буџету расхода, општи расходи износили су . . . . . 5,325.875 —

А у сада предложеном буџету за 1878 годину износе 4,324.841 3

Дакле мање по у предложеном буџету 1,000.833 37

Ова се разлика показује отуда, што у овогодишњи буџет не долази данак порти; помоћ патријарху; што је са 50.000 гр. пор смањен кредит на ванредне потребе а тако исто је смањен буџет пензионера са 61.035 гр. и 27 пар. пор.

Одбор финанцијски сравњујући буџет од прошле 1877 године са предложеним буџетом за 1878 годину увидео је, да је стављено више и то:

а., под бр. 7. на пензионирање г. Емилијана Јосимовића, Ђорђа Малетића, Димитрија Тодоровића, Владимира Вујића . . . . 57.000 —

б., на пензионирање официра бр. 8. . . . . 120.000 —

в., на пензију Мијаилу Барловцу (в. списак пензионирања) бр. 12. . . . . 10.530 22

г., на не издату пензију г. Мијаилу Барловцу по пресудама, бр. 13. . . . . 114.496 30

Свега више 302 027 12

Све остале позиције одговарају у свему прошлогодишњем законодавном влашћу одобреном буџету.

Одбор финансијски, ценећи да ли има места да се горе именоване повишице под а, б, в, и г, усвоје, нашао је, да се може само она повишица под а, у предложеном буџету на пензионирање професора бр. 7. а у суми 57.000 гроша усвојити, а остале да не треба одобрити.

Г. Министар војни приспао је, да се за ову годину изостави предложена цифра од 120.000 гр. пор. на пензионовање официра.

А односно накнаде до сада не издате пензије г. Мијаилу Барловцу, бив. управитељу вароши Београда, као и пензија, која би му се имала издавати у будуће, одбор је предмет овај испитао прочитавши о томе и саме пресуде судова, са којима му је досуђено право како на не издату пензију у суми 114.496 гр. 30 пар. пор., тако и ону, која би му се у будуће имала издавати у суми 10.530 гроша 22 пар. пор., сваке године, па је увидео:

1., да је пресудом суда вароши Београда од 16. Децембра 1876 године № 12928 од тражења одбијен поглавито на овим основима: што је он за прве године своје службе добио накнаду у име пензије један пут за свагда из државне касе своју једногодишњу плату у 550 талира; што је се одрекао свију права чиновничких; и што по објашњењу §§ 73. и 76. закона о чиновницима грађанског реда од 1870. године нема права на пензију оних година, за које је накнаду добио.

2., што је апелацијони суд, признавши, да није надлежан за суђење ове ствари, јер је она природе административне а не судске, ипак се упуштао у пресуђивање овога предмета, и г. Барловцу досудио пензију, како не издату до сада, тако и у будуће, основавши своју пресуду на неком решењу државног савета, које је савет донео пре, него што је пословник саветски или процедура за државни савет законодавном влашћу издата била, но које решење влада није за законито нашла, усљед чега је ово питање поднела законодавној власти тиме, да се напред поменути параграфи закона о чиновницима објасне, и законодавна власт одлуком својом од 14. Септемура 1870. године објаснила је исто тако, да пензија чиновницима не припада за оне године службе, за које су један пут за свагда накнаду примили.

Из овога, у кратко изложеногa, одбор је нашао, да се има у сили и сиази одржати законодавно објашење §§ 73. и 76. закона о чиновницима грађанског реда, и по томе мишља је, да г. Барловац нема никаквог права на пензију за своје раније године службе, а за доцније године службе не може му пензија по закону припасти за то, што није навршио десет година службе.

Овај предмет решаван је и 1875 године у скупштини, па је одбијен из горе поменутих разлога.

На послетку одбор има да извести народну скупштину, да у давању мнења у овој ствари није учествовао председник одбора г. Паита Јовановић, за то, што је он као ондашњи министар финанције ову ствар расправљао и решавао.

Кад се дакле цифра одређена на пензионирање официра и цифра одређена за пензију г. Барловца у 10.530 гр. 22 пар. пор. као и за пензију г. Барловцу у 114.496 гр. 30 п. пор. одбије од пред изложене цифре на опште расходе, онда општи расходи за 1878 годину износе 4,079.813 гр. 31 п. пор.

Министарство правде.

Пројект буџета овог Министарства за 1878. рач. годину износи свега 3,641.930 гр. пор.; а по буџету, одобреном за 1877 рач. годину, трошкови овог министарства износили су 3,647.930 гр. пор., и тако је предложени буџет овог министарства за 1878. рач. годину мањи него прошле године за 6000 гр. пор. Објашњења овога буџета, која се садрже у акту г. Министра правде од 29. Маја 1878. год. Бр. 778. прилажу се под ⁄.

Одбор финансијски није имао никакве примедбе да учини на пројект буџета овог министарства, и мишљења је, да се као што је предложен и одобри.

Министарство просвете и црквених дела.

Предлог буџета овог министарства за 187⁷⁄₈ годину износи 4,418.521 грош. и 26 пара пор., а законодавном влашћу одобрени буџет овог министарства за 187⁶⁄₇ годину износио је 4,039.861 гр. и 14 пара пор., дакле сад је повећан по предлогу са 378.660. гр. и 12 пара пор. Финансијски одбор испитао је поднети предлог, и пошто је се из објашњења г. министра које се под ⁄ прилаже а из устменог објашњења његовог уверио о потреби повећања буџета, он га је усвојио, и тако сада буџет овог министарства износи 4,418.521 гр. и 26 пара пореских. Поред овог, одбор је код партије под г, бр. 10, на помоћ народном позоришту у садањем буџету увећану помоћ у 17.400 гр. пор. нашао за сходно одобрити, јер без овог повећања народно позориште не би могло опстати, а међутим стављена је примедба да ово повећање важи само за ову 1878 рачунску годину.

Одбор је дакле мишљења, да се усвоји предлог буџета овог министарства са изменом одборском.

Министарство иностраних дела.

Буџет овог министарства предложен је за 1878. годину у 728.996 гр. пор., а за 1877 рачун. годину одобрено је на трошкове овог министарства 725.696 гр. пор.; више се дакле тражи за 1878 рач. годину 3301 гр. пор.

У чему се састоје измене буџета овог министарства за 1878. на спрам буџета његовог за 1877. показује под ⁄, приложено објашење г. министра иностраних дела од 22. Маја 1878. бр. 1497, и тако буџет министар. иностраних дела износи 728.996 гр.

Одбор налази да буџет овај треба одобрити као што је предложен.

Министарство унутрашњих дела.

Предлог буџета овог министарства за рачунску 187⁷⁄₈ годину износи 6,905.120 гр. и 26 пара пор., а законодавном влашћу одобрени буџет овог министарства за 187⁶⁄₇ годину износио је 6,760.720 гр. 26 пара пор., дакле сада се предлаже повећање у 144.400 гроша пор. По и осим овог повећања г. министар је саопштио одбору, да му је потребно на повишицу плате ко-

месару телеграфском 1800 гр., а овај опет да уз ту повишицу врши дужност и комесара поштанског, чиме се уштеда државној благајни чини, а поред тога разложно је, да је потребно да се секретару санитетског одељења Др. Аћиму Медовићу плата са 100 талира или 1200 гроша пор. годишње повиси. Одбор је испитао цео буџет и доцније г. министром поднете предлоге, па је нашао, да је повишење потребно, као што то потврђује и објашење г. министра, и према томе предлаже народној скупштини да исти предлог усвоји. И тако сада буџет министарства унутрашњих дела за 1878 годину износи 6,908.120 гр. и 26 пара пор.

Министарство финансије.

По предлогу трошкови овог министарства за 1878. рач. год. износе цифру 1,933.892 гр. пор.; а за 1877. рач. год. одобрено је овом министарству 1,933.148 гр. пор. Буџет дакле овог министарства *увећан* је са 774 гр. пор.

У чему се разликује предложени буџет овог министарства за 1878. рач. год. од буџета одобреног за 1877. рач. год. показује приложено под ⁄. објашење.

Одбор мисли да се овај буџет може усвојити, као што је предложен.

Министарство војено.

Предлог буџета министарства војеног за рачунску 187⁷⁄₈ годину износи 15,718.340 гр. пореских, но како је г. министар војени јавно одбору да је случајно при препису буџета изостављен један артиљеријски капетан, то је тражио да се у буџету дода истоме плата са припадлежностима, а ово износи 7176 гр. пор., и тако предложени буџет за 1878. год. изнеће 15,725.506 гроша пореских.

Буџет за рачунску 187⁸⁄₉ годину овог министарства износио је 11,290.510 гр. пор., дакле сад је повећан са 4,435.006 гр. пор.

Ово повећање по објашењу г. министра, које под ⁄. прилаже, поглавито проистиче из неопходне потребе за повишење стајаће војске, а ову су потребу изазвале ратне околности с једне, а према проширеном земљишту Србије с друге стране, пошто се у ослобођеним пределима посаде држати имају ради одржавања поредка и сигурности ослобођеног народа, а ову повишицу оправдава и то, што ће повећање стајаће војске дати већи кадар за народну војску.

Према овоме одбор је мнења, да се г. министром војеним поднети буџет, који износи 15,725.506 гр. пор., усвоји, но са примедбама овим:

а) Да на закључку буџета стављена приметба изостане а ова гласи:

„Вишак једне партије на трошкове може се подмиривати уштедом из друге партије на трошкове". Али у место ове приметбе која изостаје да се код партије II. Трошак А. „Рана, огрев и осветлење, и Б. „одело", стави овако наређење:

„Министар војени може наредити, да се из уштеде по једној од ових двеју партија подмире материјални трошкови по другој партији, у колико би се као недовољна показала", и

б) Да се у додатку буџета овог код контрактуалних официра стави ова приметба:

„Кад се чије место од изложених звања упразни, неће се моћи попуњавати. На ово је и г. министар војени пристао.

Министарство грађевине.

Предлог буџета овог министарства за 1878. рач. год. у свему је раван буџету његовом, који је законодавном влашћу одобрен за 1877. рач. год. и износи цифру од 1,160.361 гр. и 20 пр. пор., и по томе одбор је мишљења, да се усвоји као што је предложен.

Б. О приходу

Целокупни приходи државни за 187⁶⁄₇ год. изнели су 35,444.605 гроша пореских, а у сада поднетом буџету прихода државних за 187⁷⁄₈ год. предвиђени су на 38,880.388 гр. пор., дакле *приход* је *повећан са 3,435.783 гроша пореских.*

Финансијски одбор прегледао је поднети предлог прихода за 1878. год. и сравнио са прошлогодишњим буџетом. И пошто је прочитао објашење и разлоге и поднете податке г. министра финансије, које се под ⁄. прилаже, нашао је, да канцеларијски приход под III. број 1. треба смањити са 80.000 гр. пор., а остале предложене приходе усвојио је.

И тако предвиђени и прорачуњени приход

државни за 1878. годину и износи . . . . . 38,800.338 гр. — пр. пор.

Од које суме кад се одбије државни расход у . . . . . 38,623.097 гр. 23 пр. пор.

Онда остаје превишка за касу државну . 177.240 гр. 17 пр. пор.

Урош Кнежевић. Ми врло добро знамо, да за све три године дана, од кад се рат повео, имали смо два пут и три пут више издатака него предходних година. Врло добро знамо и то, да приходни извори нису ни у колико увећани, а види се и из самог буџета, да никаквих нових приходних извора нисмо нашли. Према томе ја не могу разумети никако, да се наш буџет може у ствари подударати са буџетом расхода. Апсолутно је немогуће да ми са приходима досадашњим можемо подмиривати расходе, које смо имали за прошле три године дана. И по томе ја узимам, да је овај буџет, што нам је поднешен, само формално направљен тако, да се подмирују расходи с приходима; али у ствари да ће кад тад доћи време, да ћемо морати једним порезом да подмиримо дефицит. Никако није могуће да смо прошлих година могли имати толике приходе ни од ђумручина, пошто је промет стао и трговина стала; ни од судских такса, пошто су судови слабо и радили; ни од такса за добошарину, кад знамо да су продаје обустављене биле. За то на сигурно могу казати, да ће се прве или друге године појавити дефицит од 15—20 милиона гроша. То је што се тиче прихода у опште. Друго, што се тиче расхода самих, ја бих био рад да нам се да извод свију учињених расхода од прошле године. У министарству финансије ми знамо да има једна књига, пасловник, у коју се уводе сви расходи позиција по позицију. Ја бих

молио да се те позиције прегледају. У тим позицијама наћиће се да има грдних издатака „извесним лицима“ „на извесне цељи“ — по неколико хиљада. Ја бих молио, да се покажу рачуни од тих издатака, па онда да говоримо о општим расходима.

Министар финансије. Г. Кнежевић каже, да изворн државних прихода не теку за последње три ратне године, као што то бива у мирним годинама. То је истина. Али опет не стоји то, да су наши финансијски извори тако ослабили, да за ово, што је предвиђено у овом буџету, не остаје никаква изгледа, и да ћемо морати имати дефицит од неколико милијуна гроша, као што г. Кнежевић тврди. Ја ћу вам показати приходе и од 1877. год., која је дошла одмах после нашег првог рата, но која се опет не може назвати година мирне радиности, јер је у њој на ново завладала неизвесност српско-турског рата.

Грађански је данак један од најважнијих извора државног прихода, па како смо прошли са тим приходом у 1877? За ову годину приход тај беше предрачуњен на 18,500.000 гр. пор., а у државну благајну није га примљено више од 16,941.095 гр. пор. На први поглед могло би се помислити, да мањак од 1,558.905 гр. пор., који се ту показује, оправдава ону зебњу г. Кнежевића од дефицита. Али, кад се дубље у рачуне загледа, ствар друкчије стоји. У колико је мање примљено новог данка у 1877., у толико је те године више прикупљено старог данка, који беше остао непокупљен од неколико последњих година. Овај данак игра главну улогу у приходима из „непредвиђених извора“; а кад прегледамо рачун тих прихода за 1877., налазимо, да их је државна благајна много више примила, него што се у напред рачунало. У буџету се рачунало, да ће „непредвиђени извори“ донети до 3,000.000 гр. пор.; а у ствари они су донели 5,680 732 гр. пор., дакле 2,780.732 гр. више, него што се очекивало. Тако се мањак у једном приходу накнађује вишком у другоме.

Г. Кнежевић напоменуо је нарочито ђумручке приходе. У неизвесности, која је прошле године владала, ја сам и сам зебао да тих прихода нећемо имати, колико смо их других година добијали, па су они и у буџету на мању меру сведени. Али ако се у буџету није рачунало да ће их бити више од 6,549.905 гр. пор., у ствари их је примљено 7,521.895 гр. пореских, дакле 972.295 гр. пореских више, него што је предрачуњено било. Међу тим, ја нећу да тврдим, да ће се предрачун прихода за 1878. потпуно оправдати; на против, ја допуштам претпоставку да они у ствари могу бити мањи, него што су предрачуњени, али из рачуна, које сам напред изложио, може се са основом извести, да се у њима ни у ком случају не ће показати онолики мањци, колике г. У. Кнежевић замишља.

У годинама рата и неизвесности па не беху државни приходи онако смањени, као што их г. Ур. Кнежевић замишља; а зашто да се предајемо злој слутњи о њима за нову годину, кад конгрес европских сила новим међународним уговором мир ујамчује?!

Толико о приходима. Што се тиче расхода и оног загонетног издатка, о коме г. Ур. Кнежевић говори, ја управо не знам, шта он с тим хоће. Ја могу само да кажем, да министар финансије не сме издати ни једне паре мимо законодавног решења.

Сад нека ми г. Кнежевић изволи показати и један једини издатак, који би без законодавног решења и противно закону из државне благајне учињен био.

Председник. Има ли ко у општте да говори о буџету?

Урош Кнежевић. У прилог ономе мом говору, што сам мало час казао, имам да напоменем ово. Оно, што је кућа у породици, то је држава у великоме. Сваки домаћин зна у својој кући, да једне године може имати више расходовања а мање прихода. Тако исто и држава. Међу тим, ја видим, да се буџет удешава свакад тако, да је приход раван расходу, или нешто мало и већи, као да има исто толико прихода колико и расхода, а ја кажем: да је то просто не могуће. Узмимо само, колико смо за прошле три године потрошили у ратовању. Од куд ће то сад да се измири. Просто не могуће је, да буде сад приход толики колики је расход. Међу тим, као што кажем, са сваким буџетом удешава се формално, па се каже: ево имамо толико прихода, а толико исто и расхода.

Што се тиче државне књиге, коју сам споменуо у мом говору, имам да кажем ово. У министарству финансије постоји једна књига, у коју се бележи све што се издаје из државне касе. А да се издаје не законо, ја то нисам казао. По тој књизи, требало би да сравнимо издатке и приходе предложене у овом буџету; јер ја знам, да се овај буџет радио неколико месеци; склапало се и склапало док није поднешен овако као што је сад. А зна се, да има огромна цифра издатака под рубриком: извесним лицима на извесне цели, и о тим издатцима никад не видимо рачуна; где су ти новци и коме издати?

Заступник министра председн., министар правде. Не можемо примити, господо, овако стављено питање. Питање може бити само о томе: је ли какав издатак по закону учињен или није? Ако не спорите г. посланице, да су издатци чињени на основу закона, онда не знам, како можете говорити таквим тоном и како можете таквом неопредељеношћу бацати сенку — не на поједину личност, не на министра финансије или кога му драго из тога министарства, јер часна служба њихова стоји над критиком, — него, господо, бацати сенку на финансијску управу Србије. Наша финансијска управа, која је у последње доба имала да издржи доста, заиста, господо, заслужује, да јој се ода част и пред народом и пред странцима и према свакоме. — Дакле, ако је рађено по закону, као што сад и сами признасте, онда за што бацате такве речи, које могу да пробуђују сумњу не код нас, који знамо, но код страног света, који не зна. Ако ли на против налазите, да није по закону рађено, или желите, да се известите најпре о самој ствари, те да можете знати, је ли или није по закону, онда учините питање и ми смо вољни да одговоримо, ако је за јавност у јавној, а ако није, у тајној седници; па кад скупштина добије обавештења, нек онда реши о питању.

Дакле, ја бих вас молио, господине посланице, не зарад личности, јер то је изван критике, него ради добра гласа наше финансијске управе, да

нам у овом погледу дате јасног израза, шта хоћете да кажете с тим, што сте напомињали о некаквим лицима, о некаквом давању из касе.

Урош Кнежевић. Ја овде нисам говорио о законитости или незаконитости поменутих издатака, нити пак о томе могу питати и у то оцењивање улазити, кад ништа немам пред собом, кад ништа нисам видео и разгледао. Излишно би било говорити о томе, да ли је законит какав издатак, кад о њему не знам и нисам га разгледао. Него ја сам говорио овде о томе: кад немамо толико издатака, колико немамо прихода, то како ћемо да измиримо издатке са приходом, и из тога, што сам казао, да је због ратних околности и само рата било великих издатака, из тога сам извео, да не ћемо моћи да поравнамо приход са расходом, него да ће нам се показати грдан дефицит У томе је сва ствар. Ја, као народни посланик, хоћу да знам, колики су прави расходи наши, те да се знам управљати, кад дође на ред, да се решава о буџетским појединостима и о закону за инвалидски дом.

Министар финансије. Г. Урош Кнежевић кад говори о приходима и расходима, он не прави разлику између редовног и ванредног буџета, него меша један с другим, па му и рачун погрешан излази. Пред нама је сада редовни буџет, који треба разликовати од ванредног буџета. Ванредни издатци измирују се ванредним приходима. Какви су и колики ти издатци, и одкуд ће се они измирити, то ће се најбоље видети, кад дође на ред питање о ванредном буџету. За сад је реч о редовном буџету. — Издатци по редовном буџету, ако нису за прошле године мањи, зацста нису већи, него што су у редовном стању били.

Зна се на пр. да је на самим чиновничким платама за време првог рата уштеђено неколико милиона грошa, те је сада у толико и расход редовног буџета мањи био. Што се тиче прихода по овом буџету, има их истина, који су ратним догађајима смањени, али има и прихода, којом се тај мањак накнађује. Такве су приходи државни приходи ослобођених предела.

Никако дакле не стоји оно, што г. У. Кнежевић тврди, а то, да су нам расходи по редовном буџету далеко већи од прихода, и да ћемо имати не знам колики дефицит. Сад да пређем на оно друго питање, које г. Урош Кнежевић о „извесном државном издатку" поставља. Ту имам да кажем оволико. Г. У. Кнежевић износи то питање као са свим ново пред скупштину; а у истини оно је скупштини познато још од времена бомбардања Београда. Од тог времена излаже се редовно сваке године у буџету онај „известан издатак", о коме би г. Урош Кнежевић хтео сад сумњу да посеје. Издатак тај оснива се на законодавном решењу и на уговореним обвезама, које смо дужни да савесно испунимо. (Чује се са свију страна: „знамо, знамо.")

Панта Јовановић. Ја сам у неколико хтео то да кажем, што је казао г. министар финансије, а то је, да треба разликовати буџет редовни од буџета ванредног. Г. Кнежевић се боји, да ће бити поремећена равнотежа буџетска, И зацста, господо, рат издржати са редовним буџетом, то није могуће. Ја држим, да није ни једна пара узета од редовног буџета за ту циљ. При том, сви знамо, да смо одобрили у своје време један зајам од два милиона дуката за рат, да смо се служили реквизицијом, куповином на почек, и то све не долази у редовни буџет, који само обичне текуће приходе и расходе у себи садржава. Дакле, у толико сам хтео да обавестим скупштину, да ти ратни трошкови не долазе никако у овај редовни буџет.

Ми смо учинили дугове зајмом, и ми морамо да плаћамо интерес и одплату, што ће трајати неколико година; али, ни то није дошло у редовни буџет. То је стављено у ванредни буџет. Сад је пред нама на претресу редовни буџет прихода и расхода. Кад дођемо на поједине позиције прихода, на пр. код данка или ђумручине, онда ће скупштина видети и оценити, да ли је данак, ђумручина и т. д. предрачуњена колико се то по вероватности може узети, да ће у овој години бити тога или оног прихода.

Од велике је важности при оцени стања финансијског, да се зна закључни рачун целокупног прихода и расхода државног, т. ј. право, дјејствително стање финансијско, те да се види, како стоји у ствари равнотежа буџетска.

Буџет се прави од прилике по вероватности. Нико не може да каже извесно, колико ће бити прихода, на пример: од ђумручине, судских такса и т. д. Код свију прихода имају утицај разне околности, које се напред увек не могу предвидети, на пр. забрана извоза, говеђа болест и томе подобно. Тек кад се рачун закључи, онда се извесно зна, како је у ствари. Обичај је у нас био, да се закључни рачуни подносе народној скупштини на увиђај. Тај је обичај уведен још за време владе блаженопочившег књаза Михаила; онда су министри подносили народној скупштини извештаје по својим струкама, а министар финансије подносио је уз то и закључење рачуна о државним приходима и расходима у свој подробности. У протоколима оновремених скупштина, наћићете те рачуне печатане од г. 1861 на овамо. То је тако продужено до 1872 или 1874 год. Од то доба нити нам се подносе извештаји о стању појединих струка државне управе, нити закључени рачуни, а кад би то имали, онда би се тек могли уверити о правом стању државних финансија.

Дакле, ја мислим, да дајем израза једној општој жељи кад кажем, да треба да се скупштини увек, кад се отвори, поднесу печатани закључни рачуни о приходу и расходу државном, и онда можемо испитивати, претресати и решавати основано.

Министар финансије. Рачуни, о којима г. Панта Јовановић говори, нису се могли штампати и пред скупштину изнети, једно што су се многи од оних чиновника, који те рачуне воде, морали ставити војној власти на расположење, па им војене дужности нису дале, да на време своје редовне рачунске послове закључе. Чим дозволи стање земље, да се ови чиновници на своју редовну дужност врате, биће им први посао, да не свршене послове сврше, па онда ће се и закључени рачуни јавности предати моћи.

М. Глишић. Истина, ја држим, да што год радимо у овој скупштини, да су све нужне и потребне ствари, али између свију, да је ово једна најважнија ствар. За то желим неколико речи да проговорим. Ја држим, да је буџет у свакој држави једна парна машина, која покреће све, без које не може ништа да се ради; да је буџет један колац, око кога се све врзе у земљи. И кад је то тако, и знамо да је тако, зацста ја држим, да би било право и наметно, да ми о овој ствари промислимо и прорешетамо мало боље но што је одбор казао, „прима се," „прима се." —

Што се тиче говора г. Княжевића, он је дивно разложио. Г. министар му каже, да је за њ загонетка, што га пита. Мени се чини, да је загонетније, што он каже, да су приходи већи усанули, али опет има. Као што знам, већина је ту, која ће да одобри, онда ја немам ништа друго да кажем, до то, ја бих молио владу, а нарочито министра финансије, да он, као човек финансиста, који је признат за таквог пре, но што је и постао министар, размисли и да не треба допустити да та већина, којој ћу се и ја морати приклонити, да се заврше око буџета, па да после не можемо ни мајк.

А. Ковачевић. Само који узме протокол скупштински и стенографске белешке од 1876 год., увериће се, да је о буџету претресана тачка по тачку, и било је толико говора, да се ја управ чудим, како су стенографи могли толико и написати. Ја видим, да скупштина говори о буџету у основу. О буџету говорити у основу, то је најпрва ствар. Он се сваке године прима и то је његова основа.

Што се тиче осталих појединости, оне се могу претресати редом једна за другом, јер ако ко може стати природи на пут, то и потребама људским, за то при овим потребама договор кућу не обара.

Ово је трећа сезона ове периоде скупштинске, где смо ми нашим искуством могли много што шта уверити се.

Видели смо, шта доноси лепоречје и говор, а што опет стварни рад, јер тим искуством видели смо, да се многи са својим лепоречјем често служе самим софизмама, и од бела праве црно, а од црна бело, па за то сам ја, да се одмах приступи претресању буџета.

Ђурђе Ђоровић. Молим вас, кажите нам, шта је то софизам?

Ковачевић. Извртање истине.

Председник. Како се више нико није јавио за говор, то да пређемо на поједине тачке онако, као што је и одбор финансијски изложио. Но пре но што почнемо, имаћемо $^1/_4$ часа одмора.

После одмора

Председник. Састанак се продужује. Пошто је свршен општи претрес буџета државних расхода, сад ћемо овим путем прећи на поједине позиције, као што је и финансијски одбор чинио.

Радоња Недић. Као што се види, тај буџет био је код финансијског одбора, и одбор је поднео свој извештај, који је сад прочитан и кога смо саслушали. Заиста, господо, ја мислим, да је одбор финансијски добро испитао стање буџета, но коме је поднео извештај. Из извештаја и буџета видимо, да је нешто претекло и има више прихода него расхода. С тога ја мислим, да треба просто да усвојимо оно, што је одбор нашао, јер су то људи, у које имамо веру и које смо изабрали сами. Оно више, што је претекло прихода од расхода, треба да одредимо на војне потребе. Тако ја мислим да је најбоље.

Председник. Чули сте, господо, шта посланик г. Радоња Недић предлаже; има ли још ко уз њега, хоћемо ли позиције буџетске читати? (Чује се: да се чита). Онда прво је на реду цивилна листа Кнезу 1,200.000 гр. пор. Усваја ли се. (Усваја).

2. Народна скупштина 200,000 гр. пор. Усваја ли скупштина? (Усваја).

3. Државни савет 404.600 гр. пор. Усваја ли скупштина? (Усваја). — Чудо, а пре сте о томе дуго говорили. Сад је на реду тачка 4; додатак председнику министарског савета 12.000 гр. пор. Усваја ли скупштина овај додатак? (Усваја).

5. На пензионирање саветника, министара и посланика, као и на министре и посланике на расположењу владе 40,000 гр. пор.

Ђурђе Ђоровић. За ову годину, као што је ова, та је сума велика сувише, с тога мислим да буде 20,000 гроша, а то је доста.

Извест. Јован И. Бошковић. Ова цифра предложена је у тачки 5, на пензионирање саветника, министара, а саветника и посланика на расположењу стављена је онелика, колика је и лане била, и она се мора усвојити, јер неоспорно одговара потреби. Ви знате, да Кнез има права према уставу да министре ставља на расположење, и по томе одбор и нема ништа даље говорити, него да одобримо ову позицију. (Чује се: да се одобри).

Председник. Одобрава ли скупштина ту предложену позицију. (Одобрава).

6., На пензионирање чиновника свију струка 45.000 гр. пор.

Има ли овде ко шта да говори. (Нема). Усваја ли скупштина. (Усваја).

7., На пензионирање професора: Емилијана Јосимовића, Ђорђа Малетића, Димитрија Тодоровића и Владимира Вујића, који су законом прописано време давно одслужили, и који су због старости неспособни за даљу службу, 57.000 гр. пор.

Има ли ко шта овде говорити. (Нема). Усваја ли се. (Усваја).

8. тачка, на пензионирање дуго служећих и за активну службу неспособних официра 120.000 гроша пор.

Известилац Ј. И. Бошковић. Ово је у одбору изостављено, на шта је г. министар пристао. Дакле не треба ово ни спомињати.

Председник. 9; на авансовање чиновника по класама и на периодично повишење плате професора и телеграфиста 45.000 гроша.

Има ли ко о овоме што да говори? (Нема).

Усваја ли скупштина? (Усваја).

10., Кредит на предвиђене редовне потребе 200.000 гр. пор.

Известилац Ј. И. Бошковић. Овде је смањено 50.000 гр. пор.

Председник. Има ли ко шта говорити о овој позицији, коју је одбор одобрио. (Нема). Дакле усваја се. (Уваја).

11. Кредит на ванредне потребе 850.000 гр.

Известилац Ј. И. Бошковић. Кредит на ванредне потребе био је и лане, а ове је године смањен

Председник. Усваја ли скупштина ову позицију, како је одбор предложио? (Усваја).

12. Пензија и издржавања 1,012.744 гр. и 13 пр. пор.

Известилац Ј. И. Бошковић. За прошлу годину било је одобрено више а сад је смањено. Но ако се не одобри на пензију М. Барловца, која у следећој тачки долази, биће мање. То треба да имате на уму.

Председник. Има ли ко шта да говори о овој позицији за пензију и

издржавање? (Нема). Усваја ли скупштина по одборском мишљењу? (Усваја). Чујте даље.

13. За не издату пензију Мијаилу Барловцу из Београда од 5. Јула 1868 до 1 Новембра 1877. год. заједно са интересом по пресуди суда апелацијоног од 26., 27. и 28. Јануара 1877. год. Бр. 57. 114.496 гроша и 30 пара пореских (Чује се: има ли одборско мишљење, и ако има нека се чита).

Известилац Ј. И. Бошковић. И отоиче, кад сам читао као извештај, ја сам казао, да се одбор није сложио са мишљењем владаним, да се Барловцу може одобрити тражени издатак пензије. (чује се: да се прочита опет). (Чита).

А односно накнаде до сада не издате пензије г. Мијаилу Барловцу, бив. управитељу варошн Београда, као и пензије, која би му се имала издавати у будуће, одбор је предмет овај испитао, прочитавши о томе и саме пресуде судова, са којима му је досуђено право, како на не издату пензију у суми 114.496 гр. 30 пр. пореских, тако и ону, која би му се у будуће имала издавати у суми 10.530 гр. 22 паре пореске, сваке године, па је увидео:

1. Да је пресудом суда варошн Београда од 17. Децембра 1876. год., Бр. 12.928 од тражења одбијен, поглавито на овим основима: што је он за прве године своје службе добио накнаду у име пензије један пут за свагда из државне касе своју једногодишњу плату у 550 талира; што је се одрекао свију права чиновничких, и што по објашњењу §§. 73. и 76. закона о чиновницима грађанског реда од 1870. год. нема права на пензију оних година, за које је накнаду добио.

2. Што је апелацијони суд признавши, да није надлежан за суђење ове ствари, јер је она природе административне, а не судске, ипак се упуштао у пресуђивање овога предмета, и г. Барловцу досудио пензију, како не издату до сада, тако и у будуће, основавши своју пресуду на неком решењу државног савета, које је савет донео пре, него што је пословник саветски или процедура за државни савет законодавном влашћу издата била, но које решење влада није за законито нашла, услед чега је ово питање упућено законодавној власти, да се напред поменути параграфи закона о чиновницима објасне; и законодавна власт одлуком својом од 14. Септембра 1870. год. објаснила је исте тако, да пензија чиновницима не припада за оне године службе, за које су један пут за свагда накнаду примили.

Из овога, у кратко изложеногa, одбор је нашао, да се има у сили и сназн одржати законодавно објашење §§. 73. и 76. закона о чиновницима грађанског реда, и по томе мнења је, да г. Барловац нема никаквог права на пензију за своје раније године службе, а за доцније године службе не може му пензија по закону припасти за то, што није навршио десет година службе.

Овај предмет решаван је и 1875. год. у скупштини, па је одбијен из горе казаних разлога.

На послетку одбор има да извести народну скупштину, да у давању мнења у овој ствари није учествовао председник одбора г. Паита Јовановић за то, што је он као ондашњи министар финансије ову ствар расправљао и решавао.

Кад се дакле цифра одређена на пензионирање официра, и цифра одређена за пензију г. Барловцу у 10.530 гр. 22 пр. пор., као и за не издату пензију г. Барловцу у 114.496 гр. 30 пр. пор. одбије од предложене цифре на опште расходе, онда општи расходи за 1878. год. износе 4,079.813 гр. и 31 пр. пор.

Из овога се види и из пресуде, да је апелацијони суд признао, да није био надлежан за ово да суди, па је опет решио.

Урош Кнежевић. Што се саме пензије у опште тиче, ја бих имао много говорити и био бих за то први, да се укине пензија и Мијаила Барловца. Но рад бих био, да скупштина не скреће с овог пута, што је већ усвојен, и да се не меша у оно, што није њен посао. Ми смо толико пута овде казали, да се не мешамо у судске ствари. Међу тим ја не знам с којих узрока и по коме закону је то, што сад претресате судске послове и пресуде оцењујете, је ли надлежно изречена или не. Закон је предвидео за такве случаје о надлежности судова и њихног рада, па ако је апелацијони суд ненадлежно или неправедно судио ову ствар, држава има право тај суд да оптужи и са њиме даље по закону поступи. То је прави пут, али ово није. Мене се ово лично ни у колико не тиче, али скупштина не треба ту власт на себе да узме.

Алекса Поповић. У неколико што се тиче оне ствари о којој ћу и ја говорити, казао је г. Урош Кнежевић. Но ја имам да кажем ово, да би недостојно било досадањем раду скупштине, да се упушта у оцену и надлежност ове пресуде апелацијоног суда; јер јуче баш заступник председника министарског савета бранећи пресуде судова у једној прилици казао је: „да скупштина не треба да улази у ствари, које су судским путем расправљене". И ми смо, према томе, донели одлуку, да нећемо у такве ствари упуштати се. То је по закону, који смо ми донели и Господар је, кад га је прогласио, казао: „свима и свакоме, и да му се покоравају". И овде заиста не може се ништа друго наредити, него или суд под суд, или овоме човеку признати, што су му сви земаљски судови досудили, а другчије никако.

Ако ова пресуда не буде обавезна за наше највише власти да је изврше, ми се можемо лако због ње бламирати, јер овај човек може да је прода у Аустрију и да нам се стави забрана на државне приходе, пошто је пресуда извршна и обавезна за државу.

Мене ово ни у колико не веже да говорим, што је то Барловац, но ја да могу против закона, био бих, да му се ништа не да, јер ме је он док сам био у гимназији два дана ухапсио.

Ми смо практику ову одбацили и казали, да нећемо у оцену судских пресуда да се упуштамо, па треба да се ње и држимо, иначе потиру се сва наша лична и имовна имања. Према томе одбор је неумесно и против закона поступио.

Ј. Авакумовић. Господо, ја нисам никакав лични ни начелни пријатељ г. Барловца. Ја нисам никад служио са њим заједно, нити сам ван службе имао са њим какве велике пријатељске односе, те да бих имао узрока, повода, да говорим у његову корист по приватству.

Побуда дакле личног или начелног пријатељства није ме определила да говорим сада. Но ја ћу овде чисто и просто са законске стране да го-

ворим о овој тражбини, да вам је разложим по закону. Ја држим, да ћемо погрешити, ако одемо с пута законитости. Нарочито скупштина, као законодавно тело, не може и не сме сићи за пута законитости. Ми сви знамо, да је Србија уставна земља. А први услов уставности, то је деоба власти на законодавну, судску и управну власт. Свака од тих власти има свој делокруг, одређен природом саме ствари и постојећим законима. Свака од њих ради навесне послове у држави по постојећим законима. И што свака од њих у своме делокругу уради, то је пуноважно свршено и не може се више мењати. Ни једна од горепоменутих државних чињеница не може, нема права, да каже другој за оно, што је она у свом делокругу урадила: „ти ниси радила ово добро, ја ти то уништаваж". Тако и скупштина нема права да се меша у суђење. Како су судови радили, како су извесну ствар расправили, онако и остаје, онако мора остати непромењимо, осим ако би то опет судови редовним путем и по прописима закона у новом суђењу променули. Скупштина, ако јој се не допадне какво разумевање закона од стране судова, каква примена истог при суђењу о појединим случајима, може чинити у закону допуне или измене, које ће вредити за подобне *будуће* случајеве. Али оно, што је већ по закону једном урађено, што су судови већ расправили по свом разумевању *постојећег* закона, — то нико више, па ни скупштина, не може пореметити, то не може нико задржати од извршења, а да тиме *не повреди закон*, по коме се морају извршити извршне досуде, *према држави, као и према приватнима*. Ви дакле не можете другчије чинити, већ да вашим гласом дате држави могућност да изврши судску пресуду, да одобрите цифру за исплату ове досуде Барловцу. Може бити, да ће вас у овом питању руководити, да не одобрите издатак за извршење ове пресуде, та побуда, што се овде по извршној пресуди имају Барловцу дати многи новци, што ће бити за државу велика штета, ако му се то исплати. Доиста, овде је Барловцу досуђена знатна сума Но кад је у питању: *да ли да се одржи или поруши законитост*, кад је у питању уважење, респектовање пресуде судске од стране законодавног тела, — онда је мајушна ова досуда, а да може, а да сме, бити *побуда за повреду закона*, да обустави извршење досуде, коју је Барловац добио према држави редовним, судским путем. Овај издатак није тако велика ствар, као што је велика опасност, ако дозволимо да се погази прво начело уставности, не мешање скупштине у судске послове и уважавање судских пресуда пред скупштином, у колико је нужно, да она одобри известан издатак у буџету за извршне пресуде. За то ја велим, да не треба да газимо оно, што су судови пресудили, одобримо потребан издатак за ово, одржимо важност закона и извршне судске пресуде, па ћемо учинити много више, много важније, него што би била од важности за државу уштеда суме, која је Барловцу досуђена.

То је у опште говорећи о извршењу пресуда судских на сирам државе.

Сад да проговорим нешто о ономе, што одбор у извештају вели, да се апелацијони суд огласио за ненадлежна, па опет да је судио и досудио Барловцу ову суму. Ја нисам читао пресуде о овоме, нисам расматрао побуде суда, те да би сигурно могао знати: да ли је апелацијони суд доиста учинио такву противуречитост при суђењу о овој тражбини. Но знајући из не-

кадашње моје праксе, да судови веома обилно узимају овакве ствари у претрес, а у овој да су то морали чинити пре, што су знали да је ова ствар била и да ће бити, као одобрење кредита, пред скупштином, ако осуде државу, — знајући дакле то, ја у напред кажем, да, и ако нисам читао акта, опет не ће бити да се апелацијони суд, сам из сопствене побуде, огласио за не надлежног, па при свем томе да је судио. Може бити да се огласио за ненадлежна у питању о рачунању годишње службе Барловцу. Али да је за суђење саме накнаде штете, као овде главно питање, апелац. суд огласио сам себе за ненадлежна, па опет да је судио, то није могуће. Можда је надлежност судова расправљена и по примедби касац. суда као обвезној.

Најпосле нека би суд и учинио ону грешку у својим побудама, опет то не би мењало ствар ништа. У пресудама је главно пресуђење, а не побуде. Што је речено у пресуђењу, то је стварно, то се извршује, не гледајући на побуде том пресуђењу. Међу тим било у опоме како му драго, чим је ову пресуду и касацијони суд одобрио, одмах је ствар свршена, и ми морамо дати одобрење буџетско, да се изврши, што су судови досудили.

Што одбор каже, да је скупштина један пут ту ствар расправила, и што то одбор узима за основ, по коме налази да треба Барловца да одбије, то није меродавно данас, кад се решава о овом питању *после извршне судске пресуде*. Скупштина је ту ствар пређе расправила *пре пресуде судске* и она је онда са свим коректно, правилно радила, што није одобрила издатак, за који је административна власт, у колико је била надлежна по закону, решила, да Барловцу не припада, а судови још нису били своје по закону изрекли. Али сад, кад је пресуда судска на средини, кад је Барловцу пресудом досуђена накнада, потрзати и онај разлог пређашњег скупштинског закључка, нема ни најмање места. Са кога год гледишта дакле узели ову ствар, она се сад не може одбити. И тако држим да не говоримо више о тој ствари, него да дамо Барловцу по пресуди, да одобримо потребан издатак за то.

На завршетку да проговорим нешто о одговорности судија за ово суђење, што је покренуо Алекса Поповић. О томе, браћо, не може бити ни говора, јер су судије радили онако, како су закон разумевали, по својој савести и памети. Ако хоћете, да имамо судије самосталне и не зависне, онда не тражите, да судије одговарају за своја мишљења при суђењу каквога предмета. Никакав судија не може одговарати, бити крив за то, што се његово суђење, његова памет не подешава са суђењем, памећу других, кад је судија то радио по својој чистој савести. Ако хоћете, да се судије обазиру при суђењу на ово или оно, како ће други ценити њихово суђење, да одговарају, што се њихова памет можда не ће подударити са памећу другог, онда не очекујте од судова правду, онда нећете имати праведне судије. (Чује се: врло добро).

Алекса Поповић. Ја нећу да се упуштам у претрес ове ствари, пошто је одбор исту лепо разложио, но само хоћу да кажем, да скупштина треба да је следствена. Ја знам, да је овака иста ствар 1871. год. била пред скупштином, а то је Гаја Протића, па скупштина, кад је ствар проштудирала, казала је: да онај, који се је са државом поравнао и примио улог, он нема

права на пензију. Због овога сматрам, да је одборско решење са свим умесно и да га потпуно треба усвојити.

Петар Стевановић. И ја сматрам да је одборско мишљење са свим умесно. Та иста ствар била је пред скупштином 1870., па је скупштина казала, да немају права у том случају чиновници, и то је онда постало закон. Што су пак судије решили противно закону, то скупштина не може да прими.

Аксентије Ковачевић. Усвајајући у свему разлог поштованог посланика Петра, имам да кажем то, да члан 55. устава каже: „Никакав закон не може бити без пристанка народне скупштине издат, укинут, измењен или протумачен итд.

Господо, пошто се види из извештаја одборског и протокола скупштинског 1870. године, где је јасно и чисто написано, да је закон 1870. године протумачен, доцније је опет 1875. скупштина казала, да он нема права на пензију, и, као што рече поштовани посланик, и влада на то пристала и Барловца са свим од права на пензију одбила. По томе не може се овде узети да није било тога закона, да није било тумачења, и то оне чињенице, која припада народној скупштини, те да земаљски судови не узму то у обзир, јер кад би баш са свим чисто по закону припадала пензија Барловцу, онда не би то питање излазило пред скупштину — законодавно тело — дакле види се и из мишљења владиног, што не сме да даде пензију Барловцу без одобрења, да ту није чисто право Барловчево.

Г. Јоца Авакумовић каже: „Скупштина му пре није дала, што није било пресуде". Али, господо, из протокола скупштинског јасно се види. Није дакле за то, што није било пресуде, него за то, што је тако у скупштини протумачен закон. Истина, да судови немају сталне јурисприденције, но на место тог има ли су јасан закон, али народна скупштина треба да остане досљедна своме раду и тумачењу закона, и она с тога законскога пута неће свратити, те оно, што је један пут решила, да на ново решава.

За то сам ја потпуно за предлог одбора финансијског. (Чује се: доста је говорено).

Војин Радуловић. Ја потпуно усвајам мишљење одборско, и то тим пре, што сам чуо од г. Јоце, да је решење скупштинско пре изишло, него што је пресуда изашла. Држим да се ова цифра не треба да мење у буџетску рубрику.

Илија Стојановић. Што каже г. Авакумовић, „кад би скупштина решила о тој ствари противно, тим би газила устав". Ја то не могу признати, а управ држим, да би се баш онда устав газио, кад би се овако оставило, као што се предлаже у буџету, јер чл. 109. устава каже: „Правда се изриче у име краља. При изрицању правде судови су независни и не стоје ни под каквом влашћу осим закона".

Један закон је протумачен 1870. године на основу члана 55, и то баш због саме те исте личности, па онда, кад је суд нашао тако пресудно, ја не могу сматрати да је тај суд праведно радио, и влада, која би пропустила предузети законе мере, ја не знам како би и њу могао сматрати. После тога ова је ствар од 1870 године претресана 3—4 пута Сад опет се подноси. Не знам докле ће то бити, па молим да влада објасни, да ли ће то продужавати до века.

Урош Кнежевић. Још две речи да кажем. Истина, да је скупштина одбила, да се даде пензија Барловцу, али скупштина је имала основа, што је то тако решила, јер одређивати пензију није посао скупштине, него редовног суда. За то је онда скупштина имала места да одбаци. Што се тиче тумачења закона, треба знати да је Барловац задобио право 1868. године, а тумачење је било 1870. год. Како год хоћете узмите, ми немамо права да се мешамо. А влада кад би нашла да су судови неправо учинили, она би какве год мере предузимала, а не би одобравала издатак.

Јоца Авакумовић. Ја бих само имао неколико речи да одговорим Ковачевићу и Илији Стојановићу, који кажу да је скупштина тумачила закон. То ништа не значи за суд. Суду треба најпре дати формалан закон и онда је суд обвезан по њему судити. Овде нема тога, за то је суд био властан судити онако, како је он разумео закон.

Министар правде. Као министар правде, дужан сам да кажем неколико речи.

Сви знате основно правило: пред законом сви су равни. Отуда је то, што човек од закона изриче своје мишљење о примени закона на случај без обзира, да ли ће та примена бити на штету лицу, с којом лепо живи, или на корист лицу, за које не мари.

Према томе, ја сам још у 1874 години говорио: да се не може законодавно тело мешати у послове, који припадају судској власти, и така примена закона шкоди на штету онога, који се тада жалио. — Тако исто говорио сам овде пре неки дан опет у таком питању, па и та примена закона шкоди опет неком на штету. И данас, у овом случају, држим, да сам дужан да кажем своје мишљење, само сад у истом случају, иста примена закона иде у корист лицу, које га се случај тиче. Међу тим, лично нисам имао узрока ни пре, да желим, да се применом не користи, ни сад, да се применом користи коме. Али, ваља имати моралне снаге, да се руководимо само дужношћу, кад имамо дужност, да применимо закон, пред којим су сви равни.

Поштовани посланик г. Авакумовић добро је истакао ствар ову, казавши, да овде у уставној земљи постоји подела власти на троје: законодавну, управну и судску.

Што законодавна власт реши, дужни смо, ма да можемо бити другог мишљења, ма да можемо налазити да није целисходно, — дужни смо томе покоравати се. Маџар, да управна власт нађе, да који закон не одговара потпуно потребама, опет је дужна да га извршује. Та разлика у нахођењу може још чешћа да буде у пословима управне власти са судском, но са законодавном. Јер код законодавне власти решава се нешто у опште за све и што ће у напредак бити, а код судске власти решавају се садања питања из досадањих дела, спорови између појединих грађана и државе и између самих појединих грађана, све питања, која се тичу тако испреплетаних и настојећих интереса, личних и имовних. По томе је појмљива изузетост па и разлика у оцењивању судских решења.

И може да се догоди, да и чланови управне власти буду другог миш-

лева, да налазе, да ова или она пресуда не одговара сталном суђењу, јуриспруденцији судској, да ће се така јуриспруденција тешко моћи одржати. Али, као год што ни један члан законодавне или управне власти и ни један грађанин не може казати: пошто сам ја другог мишљења, то не би требало да важи законодавно решење, тако исто не може рећи: пошто бих ја другчије судио, то не би требало да се изврши судско решење.

После овога, имам још ово да кажем, да управна власт, као год што је позвана да извршује закон, тако је позвана да извршује и решења судска.

Сад на среди стоји једна пресуда судске власти, с којом се онај, који ју је добио, обратио г. министру финанције. Разумљиво је, да министар, као управљач државне благајне, изнесе захтев пред законодавство земаљско, те да се сума пензије и издатка стави у закон о годишњим издатцима државним.

Но, као министар правде, ја се не бих могао сложити са мишљењем одборским, које иде на то, да законодавна власт, употребљавајући своје уставно право одобравања буџета, може изоставити стављање у буџет једне суме, које се издатак тражи на основу решења судске власти.

Природна посљедица ове одборске одлуке, ако би је скупштина усвојила, била би та, да ако управна власт не би могла наћи другог законитог начина, да ову пресуду изврши, да се опет обрати народном преставништву, јер управну власт одбијајуће решење скупштинско не би могло ослободити од старања, како ће да се изврши једно судско решење, које је донео онај, кога се тиче

Милован Спасић. Молим вас, господо, ово је случај врло непријатан. Неки од г. посланика доказујући, да судске пресуде морају да важе, позивају се на оно, што је скупштина радила у 1870 години. Ја не ћу да се у те разлагање упуштам, но само ћу ово да кажем: нема ни једног закона, по коме судови суде о пензији чиновника, јер је то ствар административна, која се тако и расправља. По овом, ја мислим, да нема ни једног правника, па ни једног човека, који ће казати, да судови имају права решавати о пензији чиновника. Нека господа кажу, да је суд оснажио неко решење саветско, као што се то из пресуде апелацијоне види; за то ја питам ту господу, да ли суд има право, да оснажава или обара решења саветска, и ко је позвао тај суд да решава питања административна? У осталом, и ја желим, да се пресуде судске уважавају, јер то закони и користи земаљске захтевају.

Аксентије Ковачевић. Ја само имам то да кажем, господо, да народна скупштина треба да остане досљедна своме решењу, и да она треба да морално жигоше са своје стране неправду, а ако се пресуда може извршити на којим другим путем, то се скупштине ништа не тиче.

Јован И. Бошковић, известилац. Истина, да у 110. члану устава земаљског стоји: „Никаква државна власт, ни законодавна, ни управна, не може вршити судске послове, нити судови опет могу вршити законодавну или управну власт."

Кад би узели, да је ова ствар судска, скупштина се не би могла упуштати у решење овог предмета, али, по што се у апелацијоној пресуди признаје, да је ово ствар административна, и, да је административни спор, види се из тога, што је исти Барловац тражио од министра финанције пензију, па га овај одбио, он се обратио савету, и савет је нашао, да он има право — и на том саветском решењу баширa се пресуда апелац. суда.

У пословнику каже се: ако министар не прими, онда се подноси министарском савету, а, ако и министарски савет не прими, онда законодавној власти да објасни ствар. То је све учињено. (Чује се: врло добро). Било је у скупштини, закон је објашњен, и сад више нема се шта радити. Г. Барловац обраћао се више пути на скупштину, и казато му је од стране скупштине, да нема права.

Сад, да ли ће да се реши, да важи законодавна одлука, или пресуда судска, то је скупштинско, али ја бих био за то, да се ништа не решава, кад је једном већ решено. Ако би се другчије усвојило, но што одбор предлаже, онда би требали и сви чиновници по том истом праву да нас туже, што смо им свели плату на 300 талира. — Баш да би најпосле већина и примила, да се призна, да ово уђе у буџет као издатак, ово није редовна потреба, и према томе не треба да се ставља ту већ у ванредне потребе.

Министар финанције. Ја сам дужан да разложим скупштини, за што сам овај издатак ставио у буџет редовних расхода

Министар финанције овлашћен је, да наређује само оне издатке, које је законодавна власт одобрила, и за које је у буџету кредит отворен. Мимо решења законодавне власти и мимо буџета не сме он ни један издатак из државне благајне наредити. Као што је познато, кредити за пензију у буџету се не само укупно, него и специјално одређују; пензија г. Барловцу не само да није специјално буџетом одређена, него је законодавна власт и позитивну одлуку у тој ствари донела. Право скупштине, да одобрава буџет, сматра се у уставним земљама као апсолутно, и као што не може бити права противу права, тако се ни којим путем и буџетски издатци и на пензије не могу и не смеју од скупштинског одобрења изузети.

Као одговоран министар, ја сам сматрао, да сам дужан да издатке на пензију чиновника као и све друге буџетске издатке пред скупштину изнесем.

Скупштина је властна, да те издатке одобри, а министар финанције дужан је, да нареди исплату издатака, које скупштина одобри. (Чује се: врло добро).

Министар правде. Ви сте чули разлоге, који су мога друга руководили као управника финансијске струке. Но, ја сам казао и повторавам, да имате на уму при решењу, да то, што би ви сад, као законодавно тело, усвојили мњење одбора противно предлогу владином, и изоставили на овога буџета досуђену пензију, да то не може ослободити управну власт од дужности, коју има да се стара о извршењу једне судске пресуде, те да тражи други какав законит начин извршења, или да код друге скупштине повтори предлог. И за то влада остаје при свом предлогу, да се и пензија и издатак стави у овај буџет.

Председник. Ова је ствар, мислим, довољно обавештена. Има ли ко да говори о том? (Нема).

Овде има предлог владин на среду, која предлаже, да се изда не издата пензија Мијајлу Барловцу у 114.496 гр. и 30 пара пор., а уз ово се посматрање придружило још неколико посланика, као што сте чули; после

има противно посматрање финансијског одбора, коме се такође придружило неколико посланика; имам дужност, према оваком стању ствари ставити на гласање најпре предлог владин, а после финансијског одбора. По томе, ко је за предлог владин, тај нека седи, а ко је против тога, тај нека устане. (Већина устаје). Дакле усвојено је мишљење одборско.

Сад је на реду 14-та тачка буџета. Чита: Секретар књажевог дома (ово се звање дели на четири класе, и то: I класа са 16.800, II 14.400, III 12.000 и IV са 9600 гр. пор. год.) Усваја ли се? (Бива).

15-та тачка на звање управитеља књажевог двора. Усваја ли се? (Усваја).

И по томе смо свршили преглед и претрес општих расхода. Изволте доћи после подне у 4 сах. да наставимо рад.

Састанак је завршен.

Овај је састанак трајао до 12 часова пре подне.

САСТАНАК XII.

6. Јула 1878. године у Крагујевцу.

ПРЕДСЕДАВАО

Д. Матић.

ПОЧЕТАК У 4 ЧАСА ПО ПОДНЕ.

Присуствовали сви министри.

Председник. Састанак је отворен.

Као што знате, на јутрошњем састанку свршен је претрес за опште расходе државне.

Сад су на реду стручни расходи и то: прво, министарство правде и главна контрола, као што то видите из биланса, који имате у рукама. Ја мислим, ако сте и ви сагласни, да код сваке позиције, која говори о расходима појединих министарства, известилац финансијског одбора прочита мишљење тога одбора (Вичу: јесмо). Дакле изволте.

Известилац Ј. И. Бошковић. У главноме, ако желите, ја вам могу казати и усмено. Овај буџет министарства правде и главне контроле прегледан је у одбору и цифра не само да није већа од лањског буџета, него је и мања са 6000 гр. пор. И према томе одбор је мишљења, да овај буџет треба одобрити.

Председник. Има ли ко шта да говори о буџету министарства правде. (Вичу: нема).

Дакле цифра буџета министарства правде од 3,641.930 гр. пор. одобрава се. (Вичу: одобрава). И по томе буџет министарства правде и главне контроле примљен је.

Друго долази на ред, Министарство просвете и црквених дела. Цифра буџета овог министарства износи 4,418 521 гр. и 26 пр. пор.

Молим вас, да вам кажем неколико речи. Лане је учињена неправда према министарству просвете и црквених дела. Као што и сами знате, буџети осталих министарства акламацијом су одобрени, а само буџет овог министарства, не знам којим узроком, није акламацијом усвојен, већ је учињен неки изузетак. Ја бих био мишљења, да овде покажемо, да високо ценимо просвету своје земље, и да дамо, колико више можемо, на унапређење школа и науке. (Вичу: хоћемо).

Дакле министарство просвете и црквених дела стоји овде забележено у билансу са цифром од 4,418.521 гр. и 26 пр. пор.

Има ли ко шта да говори?

Срећковић. Ја бих хтео да кажем само две три речи.

Председник. Молим вас, чујмо предходно известиоца финанс. одбора.

Известилац Ј. И. Бошковић. Предлог буџета овог министарства за 187⁷/₇ год. износи 4,418.521 гр. 26 пр. пор., а законодавном влашћу одобрени буџет овог министарства за прошлу 187⁶/₇ год. износио је 4.039.861 гр. и 14 пр. пор.

Дакле сад је повећан по предлогу са 378.660 гр. и 12 пр. пор.

Но ово повећање у самој ствари није да се што ново уводи, но због тога, што поводом рата нису прошле године школе радиле, финансијски је одбор лане смањио неке цифре, које су пре рата биле.

Овде се дакле, као што кажем, ништа ново не тражи, него оно, што је и пре рата било, па одузето прошлогодишњим буџетом.

М. Кујунџић. Ја бих имао да кажем само једну примедбу, коју сам чуо овде у мојој околини. Што кажете, да се ништа ново не тражи. Ја сам чуо баш овде од неких посланика, да и кад би се нешто ново тражило, да би дали из свег срца, само да се шири просвета. Доиста, скупштина не би била противна, кад би се и више тражило, но што се сад тражи.

Панта Срећковић. Ја сам само то хтео да упитам, јесу ли узете у рачун и школе, које ће се установити и у ново ослобођеним крајевима.

Председник. То ће знати најбоље да каже г. министар просвете. Чујмо г. министра.

Министар просвете и црквених дела. За уређење у тим ослобођеним крајевима задржата је једна сума, која је приврезом покупљена од тог народа за ту цељ, но о томе ће се донети нарочити закон.

Панта Јовановић. У осталом овај је буџет проглашен од стране владе да важи за ову годину, од које су већ 9 месеца прошли, и по томе још три месеца има да важи. Дакле мислим, да треба питање о школама у ослобођеним пределима одложити, кад се буде решавао буџет за 1879. рач. год., када ће ти предели бити с нама званично присједињени, па ће се тада све уредити како треба.

Известилац Ј. И. Бошковић. Ја имам само још то да кажем, да у одбору на владин предлог односно помоћи народном позоришту нема никакве приметбе, — но само је одбор пријатно, да се оволика помоћ да само за ову годину. Одбор је дакле мишљења да се усвоји предлог буџета овог министарства са изменама одборским. (Вичу: Добро је).

Председник. Ако скупштина није довољно обавештена, г. Стева Д. Поповић тражи реч. (Вичу: довољно).

Усваја ли се дакле цифра, коју смо прочитали. (Усваја).

На реду је сада буџет министарства иностраних дела, који износи 728,996 гр. пор.

Известилац Ј. И. Бошковић. Буџет овог министарства према прошлогодишњем само је повећан са цифром од 3301 гр. пор. — Према томе одбор је мишљења, да се усвоји и овај буџет.

Председник. Има ли ко да говори о овој ствари? (Нема). Усваја ли се и овај буџет? (Бива).

Сад прелазимо на буџет министарства унутрашњих дела.

Известилац Ј. И. Бошковић. Буџет овог министарства за ову рач. год. износи 6,905.120 гр. и 26 пр. пор., а за прошлу годину износио је 6,760.720 гр. и 26 пр. пор., дакле повећан је са 144.400 гроша пор. Но доцније је г. министар захтевао, да се још стави 1800 гр. пор. на повишицу плате комесару телеграфском, на овај да уз ту повишицу врши дужност и комесара поштанског, чиме се уштеда државној благајни чини. Даље је захтевао г. министар још 1200 гр. пор. за повишицу плате секретару санитетског одељења г. Аћиму Медовићу, који 36 година служи. Пошто се зна да има заслуге, одбор је то усвојио.

Остале све главне позиције овог буџета произлазе и отуда, што су нове станице и поште отворене. — Одбор је све то прегледао и нашао да треба одобрити.

Председник Има ли ко да говори о овој ствари? (Нема). Усваја ли се буџет министарства унутр. дела? (Усваја). Тако је одобрен и буџет реченог министарства са цифром од 6,908.120 гр. 26 пр. пор.

Сад прелазимо на буџет министарства финансије са цифром од 1,933.892 гр. пореских.

Известилац Ј. И. Бошковић. Буџет министарства финансије повећан је само са 744 гр. пор. У осталом у свему је сагласан са прошлогодишњим буџетом.

Одбор је мишљења да се и овај буџет усвоји као што је предложен.

Председник Има ли ко овде да говори? (Нема). Усваја ли се буџет министарства финансије са цифром од 1,933.892 гр. пор. (Усваја).

Сад је на реду буџет министарства војног са цифром од 15,718.340 гр. пор. Молим да нам известилац каже одборско мнење.

Известилац Ј. И. Бошковић. Буџет министарства војног био је за прошлу годину 11,290.510 гр. тор., и сад износи 15,725.506 гр. пор. Ја бих вас молио, ако хоћете да вам прочитам објашњење г. министра војног, те да видите, због чега је разлика у вишку спрам лањског буџета. (Вичу: прочитај). Чита објашњење, које гласи:

1. У партији плата.

а) Услед показане преке потребе ратне 1. Децембра 1877., и 1. и 6. Јануара тек. год. за допуну официрског кадра произведено је од наредника 129 потпоручника и сврх тога 16. тек. мес. произведено је за одличија у овом рату показана још 14 наредника, дакле свега 143 потпоручника.

б) Услед преке потребе да се кадри наше народне војске допуне, да се створи могућност да сав 20-то годишњи параштај способних рекрута прође војничку школу; да се народна војска услед предвиђеног новог рата начином што ширег комбиновања са стојећом на што већу висину тактичне употребљивости уздигне, формиране је преко буџетског стања од 4 батаљона још нових 6 батаљона, чиме је број пешака редова од 1600 повећан за буџет на 4000.

Из истих разлога у буџету је пројектовано увећање коњице од 2 на 4 ескадрона, што број редова увећава од 160 на 400.

У артиљерији, које смо и до сад по буџету према другим редовима оружја имали довољно, број редова увећан је само од 1233 на 1280.

Код инжињерских трупа остаје досадањи број редова.

Даље, код ситних команада услед преднаведеног увећања војске повишено је и то:

Код возарије од 76 на 100 редова, и код болничара од 96 на 120 редова.

Дакле укупно број редова стајаће војске по свима струкама увећан је од 3165 на 5900 т. ј. увећан је за 2735.

Сразмерно увећању броја тактичних јединица код пешадије и коњице и општег увећања редовних војника, увећан је и број нижих чинова, као што се из пројекта буџетског види.

в) Увећање части стајаће војске неопходно условљава увећање лекарског особља, и за то је у новом буџету предложено 15 нових војених лекара и 13 марвено-лекарских помоћника.

г) Идуће школске године мораће се примити за млађу класу војне академије 27 питомаца, за то је са оволико број њихов у буџету увећан.

д) У ослобођеном и Србији присаједињеном пределу потребно ће бити одмах организирати народну војску, и за то је у партији „народне војске" увећан број старешина народне војске и пушкара.

И тако услед наведеног увећања ново-произведених официра за време рата, увећања стајаће војске и предложеног увећања лекарског особља и народне војске и партија плате, увећање је у пројектованом буџету за 1,368.868 гроша пореских.

2. У партији трошкова.

Партија трошкова увећава се већ по томе, што се редовна војска увећава и за то је:

а) Партија хране увећана за 2,000.000 гр. пор.
б) „ одела „ „ 800.000 гр. пор.
в) „ војних болница увећана за 50.000 гр. пор.
г) „ војне академије увећана за 5000 гр. пор.
д) „ особених трошкова увећана за 18.472 гр. пор.

Међу тим

е) Партија канцеларијских трошкова смањена је за 13.038 гр. пор.

И тако партија трошкова у општем увећана је за 2,860.434 гр. пор.

3. О додатку буџетском.

Ратна потреба захтевала је, да се осем редовних официра, послужимо и услугама извесног броја страних официра, који су из осећања дуга човечности и народољубља похитали да ступе у ред српских бораца. Већина је тих официра примала учешће и у првом нашем рату, па за то сматрам, да је дужност немље, да се за даљу судбину тих добровољних бораца побрине, и за то сам за њихово даље издржавање увећао у буџету партију додатка за 198.528 гр. пор.

И тако по све три главне партије предложени буџет увећан је према досадашњем за 4,427.830 гр. пор.

Председник. Чули сте објашњење одкуда долази ова разлика и повишица цифре буџетске.

Извест. Ј. И. Бошковић. Овде у извештају има једна одборска примедба.

До сад је стајало у буџету на крају овако забележено. (Чита). „Вишак једне партије на трошкове, може се подмиривати уштедом из друге партије на трошкове". Одбор је у споразуму с министром војним нашао, и он је на то пристао, да се код партије II. „трошак А. Рана, огрев и осветлење" и Б. „одело" стави овако наређење: „министар војни може наредити, да се из уштеде по једној од ових двеју партија подмире материјални трошкови по другој партији, у колико би се као недовољна показала". Та разлика постоји у томе, што је министар војни могао трошити из свију партија, а сад му је дато да може само из ове две партије, и материјални трошкови да се односе само на ово, а не на повишење плате.

Известилац Ј. И. Бошковић. Има још једна примедба, а то је ова под *б)*, да се у додатку буџета овог код контрактуалних официра стави ова примедба:

„Кад се које место од изложених звања упразни, не ће се моћи попуњавати".

Председник. Је ли пристао надлежни г. министар на ове примедбе.

Известилац Ј. И. Бошковић. Јесте.

Председник. И тако сад можемо приступити решавању. Прима ли скупштина овај војни буџет са цифром од 15,725.506 гроша пор., са овим двема примедбама финансијског одбора. (Прима).

Дакле примљен је и буџет војни. Сад прелазимо на буџет министарства грађевина са цифрама од 1,190.361 гр. и 20 пр. пор. (Вичу: не треба о томе ни да говоримо, и то се усваја). Усвајате и ово? (Вика).

И по том буџет за сви седам министарства усвојен је са похвалном ревношћу скупштине.

Сад ћемо прећи на буџет прихода државних. Ја ћу читати редом ове позиције, а г. известилац нека каже, где буде имало какве примедбе одборске.

Прво долазе непосредни данци:

1. Данак грађански са цифром од 18,000.000 гр. пор.

Рака Кукић. Ја мислим да није нужно читати овако редом, него нека известилац каже, ако одбор има какве примедбе, и код које позиције има о томе да говоримо.

Известилац Ј. И. Бошковић. Одбор нема никакве примедбе, сем што има код позиције „канцеларијски приход", која је у билансу означена под III. тач. Одбор је тај приход смањио са 80.000 гр. пор., јер је нашао да не може бити толико прихода. Друге никакве примедбе нема. Мнење је одборско да се цео буџет прихода са учињеном примедбом код канцеларијских прихода усвоји. (Вичу: да се усвоји).

Председник. И ако се чује, да се овако усвоји, ипак ја држим да је ред, да се претреса тачка по тачку. (Чује се: није нужно, кад и одбор све усваја).

Почем у целокупној партији „Прихода" финансијски одбор нема никакве примедбе сем под III. тач. 2., што је смањио канцеларијски приход са 80.000 гр. пор., а све друго усвојио, — то питам, има ли ко шта да говори? (Вичу: нема). Усваја ли скупштина буџет прихода по мнењу одборском? (Усваја). И по томе је усвојен и цео буџет прихода државних

Известилац Ј. И. Бошковић. И тако нам износи приход за ову рачунску 1878. год. 38,880.388 гр. пор., а расход 38,623.097 гр. 23 пр. пор. Кад се сума расхода одбије од суме прихода, онда остаје превишак за касу државну у 177.240 гр. и 17 пр. пор.

Председник. И тако је, браћо, свршен целокупни буџет државних прихода и расхода редовни. Ванредни буџет доћиће, и онда ћемо и њега на, нети на претрес.

Стева Поповић. Ја сам хтео нешто да говорим о употреби те уштеде ако ствар није свршена. (Вичу: свршена је).

Председник. Имам да вам кажем, да је дошла данас једна жалба г. Милосава Ђурђевића, контролора артиљеријске управе, противу решења управе фондова, г. министра финансије и државног савета. Ја мислим, да се упути одбору за молбе и жалбе. (Вика). И тако данас нема ништа више на дневном реду.

Састанак је завршен. Изволте у јутру доћи у 8 сати пре подне. Већ је штампан онај пројект за пивалнде, и то ће бити на дневном реду.

Заступник мин. председника, министар правде. Дозволите, господо посланици, да вам влада изјави своју најдубљу захвалност на тако патриотском и тако сложном решењу буџета, чиме сте запечатили наш узајамни споменик о тако исто патриотском и сложном почетку наше трогодишње радње.

Састанак је овај трајао до 5½ часова по подне.

САСТАНАК XIII.

7. Јула 1878. године у Крагујевцу.

ПОЧЕТАК У 8 САТИ ПРЕ ПОДНЕ

ПРЕДСЕДАВАО ПРЕДСЕДНИК

Д. Матић.

Присуствовали сви министри.

Председник. Састанак је отворен. Чујте протокол 7. састанка од 3. Јула. Ви знате, да смо један протокол, који је био после овога, прочитали, а овај је био заостао, јер је врло велики, те је се задржао на раду.

Секретар А. Стевановић чита протокол 7. састанка од 3. Јула.

Председник. Има ли ко шта да примети на протокол?

Алек. Поповић. Онде, што сте метули где сам ја говорио „ако сте вољни да протумачимо", није тако, него сам ја казао, ако сте вољни, да се у том питању препиремо и да га расправљамо. Нека се та реч поправи.

Урош Кнежевић. Ја имам нешто мало да приметим. У главноме, ја имам да кажем, да је протокол у опште опширно и добро вођен; но само имам да кажем, да је у неким местима којих говора изостављено најглавнијих разлога, но на послетку, нека то буде у стенографским белешкама. Тако на прилику, о помоћи пострадалих крајева, у моме говору изостављено је најважније, где сам казао, да колико што гледамо, да пострадалим помогнемо, толико исто треба да гледамо, да се тај свет не деморалише. То је дакле изостављено. Друго, кад сам говорио о обустављеној плати учитеља, практиканта и служитеља, најважнији мој разлог у говору био је тај, да је законом решено, да се тим људима не може од плате чинити за време рата обустава, јер је 13. Октобра 1875. год. изричио у закону казано, да се чиновницима смањи плата као и владикама, свештеницима, и т. д. и једини су кметови, који су подпали под овај закон, а други није. И то није ни у колико у протоколу наведено. На послетку, кад сам говорио о ванредном стању, и то је изостављено. Најважнији мој разлог био је, да су престале оне потребе, које треба да постоје у ванредном стању. На послетку није ни то споменуто, да сам говорио о мораторијуму, ни који разлози, који су били за то, да се мораторијум продужи до прве народне скупштине, која ће се сазвати, и која ће то решити како зна, јер је много краће време од два месеца него што је то.

Акс. Ковачевић. Код мога говора, где је било питање односно тражења неких посланика, да се онај предлог на ново врати и претреса у законодавном одбору о томе: шта би имало доћи од тога закона у чл. 4-ти, који ће после 2 месеца по закљученом миру престати, није наведен мој говор и разлог као што стоји у стенографским белешкама, где се каже, да сам ја казао, да не би требало враћати у одбор, јер би из тога члана морало нешто доћи у члан четврти, где се говори: „док се законодавним путем друкчије не нареди." И онда би остало дуже време, а овако је краће, што ће закони престати после два месеца од закљученог мира.

Секретар Ал. Стевановић. Ја ћу у један пут да одговорим на све три ове примедбе. Што се тиче примедбе г. Алексе Поповића, ту усвајам и признајем да ћемо исправити.

Што се тиче г. Уроша Кнежевића примедбе, ја признајем да је он дуже говорио: о ванредном стању, о мораторијуму, даље питао је и говорио да ли је престало важити овлашћење пуковника Милутина и т. д., и све те разлоге у главноме смислу ја сам ставио. Понуде и целокупне његове говоре нисам ставио, што је то сувише опширно, а и с тога, што је скупштина закључила, да се протоколи што краће воде.

Тако исто одговарам г. Ковачевићу, да је смисао његовог говора потпуно обухваћен и наведен. Ако није сав његов говор написан, он је за цело потпуно исказан.

Ак. Ковачевић. Главно је да закључак у протокол уђе.

Ђурђе Боровић. Кад је била реч о ванредном стању и кад ће да престане, ја сам казао онда, да у Србији престане ванредно стање, чим се мир закључи, и прокламација изиђе, а у ослобођеним пределима да остане три месеца после мира и прокламације, а ту је казано одмах.

Председник. Поправиће се. Има ли још ко шта да примети на протокол? (Нема). Дакле усваја се.

Милош Глишић. Молим, господине председниче, ја имам да учиним једно кало питање. Господо, чим сам дошао овде у скупштинску салу пала ми је у очи једна неједнакост и дошло ми на ум једно питање, које сам мислио чинити одмах и које хоћу да учиним сад. Ова се ствар истина само нас тиче и мислио сам да је пређутим, али баш не могу, а особито чиним питање, што имамо добрих и доста правника овде, да ту ствар протумаче. Признато је код свију хришћанских народа, нарочито код образованих људи, да се кане скидају не само у црквама, судовима, него и у домовима, а нарочито у законодавном телу. То је, нелим, признато по вери, по религији, и уобичајеним правом.

Но овде ми је не јасна ствар. Ја видим господина проту Јакова и г. Дучића, где седе под канама, а нарочито г. Прота седи и за председничким столом и чита под каном. Ја знам, да је он ту камилавку добио, али да ли има права, да је у оваквим местима не скида, не знам. Даље, ја знам, да ће се рећи, да они по каноничном праву могу да не скидају, ја признајем, да они то право имају, али, господо, има нешто друго. Закон о пословном реду није предвидео ни један од ова два случаја, нити је казао: одобравам господи, која имају камилавке, да их не скидају. (Смех). Немојте се браћо смејати, ово је важно питање по достојанство народног представништва и ја имам права да га чиним. (Жагор.) Сад, господо, ја нисам правник, али знам, кад дођу два закона у судар, као што је овде случај, канонично право и закон о пословном реду, онда код таквих случаја треба да протумаче правници и скупштина, да л да се врши канонично право или закон о пословном реду, а по моме мишљењу, нови закон стари осваја, и за то држим, треба да се држимо закона о пословном реду.

Председник. Камилавке, које имају и носе ова два духовника, ни мало не засецају у наш пословник. Кад их и у цркви и на суду ова господа не

скидају, онда не можемо захтевати, да их овде скину. Ја мислим да пређемо на дневни ред. (Скупштина усваја).

По пословнику морам изнети прво нове ствари, које су дошле скупштини. Прво је предлог закона о књижарској радњи, који је господин министар просвете поднео скупштини. Овај предлог закона поднет је још лане и одбор га је прегледао и извештај поднео; но због распуста скупштине, није се могао свршити. Он је по ново прештампан, и ја мислим, да га опет унутрашњо законодавном одбору на оцену. (Скупштина усваја).

Има неколико предлога од посланика, за које ће се у кратко казати о чему су. Молим вас, чујте.

Секретар Илија Стојановић. Г. Стеван Д. Поповић и још 13 посланика предлажу, да се 85.000 гр. пор. буџетске уштеде стави на расположење министру просвете да их употреби и у овој рач. години на побољшање стања учитељског.

Председник. Овај предлог упућује се одбору финанцијском. (Усваја се.)

Секр. И. Стојановић. Здравко Јовановић, Ж. Миленовић и С. Радовић предлажу, да се пограничним сељацима, којима су земље при обележавању границе Србије 1833. год. остале у рукама Турака, призна сада право својине на те земље, кад су ослобођене од Турана.

Председник. Овај предлог упућује се одбору законодавном. (Усваја се.)

Секр. И. Стојановић. Предлог посланика Димитрија Јеротијевића, да се од државнога сувата Чемерна, Окрајци, Берберово поље, Борнич и Лађевац, уступе сељанима села Осоинце.

Председник. Одбору финанцијском упућује се овај предлог. (Усваја се.)

Сад имамо једно питање од посланика г. г. М. Радовановића и Раке Кукића на министра унутр. дела, које се садржи у овоме:

„Пошто скупштина пре неки дан реши и одобри све издате законе у овим ванредним приликама, то питамо г. министра унутраш. дела да нам одговори:

1. Је ли ту ушао и закон о слободној штампи.

2. Опомиње ли се г. министар решења скупштинског издатог 19. Јуна 1877. год., које гласи.

Решење о обустави извршења закона о печатњи од 11. Маја 1876. год. Збор. 29. стр. 339. остаје у важности до решења идуће редовне скупштине а најдаље за 21 дан, од дана састанка те скупштине. На ако није то, држимо да треба обуставити.

М. Кујунџић. Шта је ово, господо?! Ово изгледа као нека опомена, као неки укор, шта ли је? (Чује се: да се одбаци). Е баш се очински бринете за напредак. Него, не бојте се.

Председник. Да се ово упути одбору. (Чује се: да се одбаци).

Ур. Књажевић. Питање или интерпелација на владу, или појединe министре, може бити управљена само у том случају, кад се не би вршио какав закон или друго што чинило се, што је против законо. Овде се не види, да интерпеланти износе, да се не врши закон, а не види се, ни да је закон погажен. Дакле овом питању нема места, него треба просто одбацити.

Рака Кукић. Нас је руководило то, да учинимо питање, што знамо, да је прошле године решено, да се закон о штампи обуставља до идуће скупштине, а најдаље за 21 дан од сазива скупштине, и то време већ истиче. Сад питам, на чему остаје та ствар. (Жагор). Молим вас, ја не питам скупштину, него министра, да ми каже, а скупштина после нека реши.

Министар ун. дела. Скупштина је сазвата 24. Јуна. Дакле 13 дана има од како је сазвата, и до рока има још осам дана. За ових осам дана, ја ћу промислити шта ћу да одговорим и шта ми треба по овоме радити, и, ако нађем да треба продужити, ја ћу ово питање изнети, а ако не треба, ја не ћу.

Председник. Сад прелазимо на дневни ред. Молим вас чујте.

Секр. Панта Савић. 36 изасланика из среза јасеничког траже закон, прво, да се лопови телесно казне, и да се могу у повторено делу са целом кућом протерати у друга места; и друго, да у општинску управу могу доћи и ову руководити само људи од поштења и неког одређеног имућства.

Ур. Књажевић. По нашем пословнику могу само посланици чинити такве предлоге а нико други, с тога нека се пређе на дневни ред.

Ил. Стојановић. Ово није предлог од стране тих изасланика, него је ово њина молба скупштини, да се она договори са владом, и изда такав закон, кога они желе; с тога треба ово упутити у одбор или влади на оцену.

Ур. Књажевић. Молба или жалба само је то, кад се у њој наведе, да су наши закони непотпуни, или кад кажу да власти државне не врше закон, да нису хтеле да предузму законске мере итд. Међу тим то није ни једно, нити ми тога овде видимо, него просто траже да се закон промени, а то је такав предлог, који могу само посланици чинити, а нико други.

Председник. Ја мислим, да је најбоље да прочитамо, те да видимо наводе.

Мил. Кујунџић. Молба, да се ово или оно узакони, то је исто што и *предлог*. А Јасеничани имају свога посланика, на нека они њему предлажу или га моле; и тек, ако он изнесе пред скупштину са својим потписом, то може да се упућује одбору као предлог.

Милоје Блазнавац. Ја то примам на себе, и подписаћу се као да ја предлажем ову најаву.

Ал. Петковић. Мени се чини, да оним разлозима, што каже г. Ур. Књажевић, нема места. Јер ова је најава од народа једног, која је на своме месту. Они траже да се нешто узакони, што им је потребно, с тога мислим, и за то сам, да се и она придружи оним предлозима, што већ постоје.

Председник. Два посланика из срезова ових људи, и то, г. М. Блазнавац и Новица Недић, најавили су, да усвајају ову најаву, потписали су се на њу, и она се сад као предлог мора упутити у одбор законодавни. (Скупштина усваја).

Секретар Пан. Савић. Никола Никошевић, трговац из Кладова, моли да му се врати извесна сума аренде, коју је платио општини кладовској на кантар.

Председник. Одбору за молбе и жалбе упућује се ова молба. (Усваја се).

Секр. П. Савић. Јован Димитријевић, први кормилар „Делиграда", тражи пензију, или да му се плата повиси.

Председник. Одбору за молбе и жалбе упућује се ова молба. (Усваја се).

Секр. П. Савић. Ленка, удова пок. Јосифа Хермана, који је као државни мајстор при управи баруџана више од 22 године служио, тражи издржање.

Председник. Ова молба упућује се у одбор за молбе и жалбе.

Секр. П. Савић. Илија Мијалковић, из Липнице тежак, жали се, што је од њега неки данак неправилно наплаћен и тражи да му се врати.

Председник. Упућује се ова молба одбору за молбе и жалбе. (Усваја се).

Секр. П. Савић. Јованка из Крагујевца, жали се против пресуда судских и вели, да су неправедно судили. Она ово понавља лањску жалбу за ову ствар и тражи, да јој се једном решење да.

Председник. И ову жалбу упућујемо одбору за молбе и жалбе. (Усваја се)

Сад имамо једну изјаву од народа округа подрињског. Молим вас чујте

Секр. И. Стојановић чита:

Лозница 5. Јула 1878. год.

ТЕЛЕГРАМ

НАРОДНОЈ СКУПШТИНИ.

Крагујевац.

Ватрено осећање народа српског за ускрснућем слободног и самосталног Српства; осећање за својом потлаченом народношћу са својим народним поносом, као и ватрена жудња за политичком самосталношћу српске државе, провејавала је кроз срца српска још од кобног Косова све до данас. Збрисана и поништена српска слобода на Косову варваризмом, угушени бујни народ тражио је ускрснућа, хтео је новог живота. И наш љубљени владар разуме дах народа свог. У његовим племенитим прсима најбоље одзива жеље народске и он рашви давно савијену заставу српску и написа на њој: „Ослобођење и независност Србије." И то беше глас народа, одјек духа српског. И ништа не беше да задржи племениту бујицу родољубља, ни тешкоће ни жртве, јер то беше велика мисао, светиња народа. И он се бораше — победно бораше. На бојишту се још пуши крв српских соколова, који дадоше живот за велику мисао, а наш љубљени владар прибра вас, браћо посланици, да се посаветује са вама, да заједнички порадите на народној будућности у овако озбиљном времену, — да заједно сградите нову зграду српске будућности. Велика и сјајна беседа владара нашег јасно је нагласила српску мисао, јасно је нагласила озбиљност времена, озбиљност рада, потражила је од вас слоге и патриотске воље. И то беше мисао целога народа, свију српских крајева. Из његових уста народ говораше, своје мисли казиваше. То и јесте она дивна особина великих Обреновића, којом се они увек одликоваху, јер свуда казиваху народске жеље, народске мисли, беху изасла представници духа народа свога. То и беше онај узрок, који још већма учвршћиваше народску љубав и одданост према великим Обреновићима. Сјајна беседа нашег владара пријатно нас је дирнула. И ви разуместе, браћо посланици, велику реч нашег господара и дадосте израза у својој адреси на Њ' упућеној. У њој казасте у име вашег народа потпуну сагласност садашњег времена, изјависте своју готовост на сваки племенити рад на будућност свог народа и гинушање према несретном тополском догађају, чиме нам дадосте новог уверења да сте истински представници његових мисли, да сте искрено вољни радити у подпуној слози са нашим великим владаром, његовом родољубивом владом, а све за народ, за своју браћу, за њихову већу и сјајнију будућност.

Народ овог округа није у стању да задржи своја бујна осећања, која изазва ваша међусобна слога са мишљу нашег великог владара; — није у стању да не да израза своје радости. Ми браћо, радосно поздрављамо ваш слошки рад и молимо вишњег Бога, да крунише ваше свето дело за бољу и сјајнију будућност српскову.

Живео наш велики владар Милан М. Обреновић IV; живела светла кнегиња Наталија; живео наследник престола Александер; живела народна скупштина; живео народ српски.

Од народа округа подрињског: Игњат. Васић, прота. Ивко Поповић, намесник. Радосав Поповић, свештеник. Риста Панић. Милан П. Миљићевић, Лаза Секулић. Владислав Ристић. Драгомир Лукић. Андреја Урошевић, Сава Бојић, Милош Миљићевић, Илија Драгићевић, Петар Грмуша, Петар Лукић, Милован Вишњић, Никола Стојановић, Милош Игњатовић, Данило Тадић, Јован Стевановић, Марко Милојевић, Нинко Томић, Петар Станковић, Петар Антонић, Владислав Јеврић, Јован Филиповић, Јоца Комарац, Димитрије Бурмазевић, Јован Красовац, Владимир Дошић, Цвејо С. Осатовић, Обрад Станишић, Љубинко Ракић, Јосиф Бојиновић. Мићан Ристић, Обрад Антонић, Тома Средојевић, Марко Јездимировић, Јаков Станимировић, Танасије Богдановић, Јеврем Мићић.

Председник. Браћо, сад ћемо да пређемо на дневни ред. Као што знате, на дневном је реду предлог закона о потпори војених инвалида и породица погинулих, умрлих или несталих војника, који је прекјуче усвојен у начелу; и сад ћемо да познамо поједине чланове.

Урош Кнежевић. Ја имам да кажем, да је ово важан предлог и мислим, да неће нико да буде противан овом предлогу. По томе ја бих имао само опет упитати: има ли ко шта против овога. Ја бих био готов да усвојимо све, јер је предлог уместан.

Председник. Председништву је драго, што чује такве изјаве, али опет мислим да читамо редом. Г. известилац нека изволи читати.

Извест. Јов. Авакумовић. Пре него што почнем читати овај члан први, дозволите ми, да учиним једну исправку. Штампарском погрешком учињено је, да су други и трећи став овог члана изменили своја места; други је дошао у место трећег, а овај у место другог. Овај члан правилно треба да гласи овако (чита):

„Право на потпору. Чл. 1. Војници народне и стајаће војске, који су услед добивених рана, или иначе вршећи у рату војену дужност, онеспособили, ако то није било из лакомислености, радњом ван службе или хотимичним осакаћењем, имају као инвалиди права на потпору од државе.

Право, које би имао инвалид, припада члановима његове породице, после његове смрти; то исто има и породица војника у рату погинулих или

нестали, (Веза са чланом 3. овог закона), и то у сва три случаја, ако је породица сиромашна, а тај је војник био њен једини хранитељ.

Погинулима у рату равнају се и они, који су у рату нестали, а зна се поуздано да нису побегли, и то ако се за годину дана после рата не сазна да су живи.

Осим тога, државну потпору имаће и породице оних, који су припадали сталноме кадру (нижи чинови и редови стајаће војске), па би умрли сносећи ратне терете за време рата или ратнога спремања (мобилизације) а од службеног напрезања.

И у овом случају даваће се та потпора породици само оскудних војника, а према заслузи оних.

Сима Милошевић. Ја држим, да је овде преко потребно да се у првом члану дода још и ово: „Тако исто имаће права на потпору и погранични стражари, који терајући хајдуке погину или се осакате.“ Јер, има доста случајева, да погранични војници вијајући хајдуке погину или се осакате, а има и тога, који то не ће, јер му није осигурана породица, ако погине у тој потери. Ради сигурности да немамо хајдука, почем би их ови погранични стражари хватали, ја мислим, да је са свим умесно да се и ово дода. (Чује се: врло добро.)

Петар Стевановић. То, што је Сима Милошевић предложио, врло је добро и умесно, и с тога сам за то, да се његов предлог усвоји.

Урош Кнежевић. Ја бих рад био да се у овоме члану, где се каже: „ако је породица сиромашна“, опредељено каже, шта се разуме под именом „сиромашна“, и да се не оставља, да то људи по својој вољи цене, јер може се узети погрешно њино имање, па у место тога да се каже, ако нема толико имања, да може живети од прихода, а није кадар и не може да заради. Дакле да се одреди тамо да буде јасније и сигурније, јер овако нити може што да заради, нити може да живи од имања.

Ил. Стојановић. Ја се потпуно слажем с предлогом Симе Милошевића Јер, доиста, ми сви знамо, да има много лопова и хајдука; с тога, ако ми не примимо овај предлог, што је Сима учинио, онда знајте, да ћемо их још више имати, јер нико не ће да тера хајдуке, кад зна, да не ће имати потпоре нити је осигурао фамилију, ако у потери хајдука погине или се осакати.

После тога слажем се са Урошем Кнежевићем, да се изостави оно, што се каже у предлогу „ако је сиромашна породица“. Ми сви знамо, да су се и сиромашни и имућнији заједнички борили, па нека једнака и права на то имају; јер овако да остане, као што се овде неопредељено каже, онда не ће нико ни добити ову потпору, што би сваки имао по нешто. За то сам, да се одреди свима стално и подједнако. (Чује се: нема пара.)

Стев. Д. Поповић. За права на потпору, која прелазе на породицу његову, требало би јасније да се каже и да стоји у вези са чланом четвртим, где је наређено, да право потпоре прелази на жену, децу и т. д.

Марко Петровић. Г. Ур Кнежевић врло је лепо разложио, што се тиче онога окачествовања: ко је сиромашног стања, а ко није, и по томе право на инвалидску потпору тешко ће бити определити; с тога је нужно, да се определи имање и приход за онога, који не би могао добити потпору.

Дим. Катић. Ништа није праведније него наградити оне, који награду заслужују. С тога ја мислим да без разлике на овога или онога треба да се распростре овај закон на све, који су у рату погинули или се осакатили. Треба и оне војнике, који су бољег стања, а жртвовали су се за народ, наградити, јер су заслужили; дакле све.

Анс. Ковачевић. Господо, мени се чини да је неудесно постављено питање, те једни посланици говоре о једној ствари, а други о другој, и тако се задржавамо у дебатама; јер што се тиче разлога г. Марка Петровића, то ће овамо у идућим члановима доћи.

Што је г. Урош Кнежевић споменуо, то се и у одбору било покренуло, али се нашло, да је овако најудесније. А што се тиче разлога г. Димитрија Катића, који тражи, да се овај закон и на богатије војнике распростире, то за сад не могуће је учинити с економног гледишта поглавито Јер да је г. Катић долазио у одбор кад смо о томе радили, видео би, да смо и ми све могуће чинили, да сваки без разлике, који је заслужио, добије потпору инвалидску, али звајући средства, која се за то имају и определити, није могуће то учинити, осим онима, који су сиротног стања, јер, по рачуну, који нам је г. министар војни поднео, има 5—6 хиљада сиротних породица погинулих војника и војника осакаћених у рату, којима се мора дати потпора, и видели смо, да и њима не ће бити доста по динар кад се учини разрез. А кад би се свима без разлике, и мућним и сиромашним, дала потпора, онда знајте, да би требало с главе на главу по 40 гр. чар. разрезати и то је по 8 динара; с тога кад би претходно решила то скупштина, онда би се тек могло приступити и овоме, и могло би тако бити.

Председник. Ви имате право, ја не знам, шта ће који да говори кад добије реч. Г. Сима Милошевић предлаже, да се овде стави за погинуле у потери хајдука. Г. Катић износи питање, да се да потпора и имућнијим инвалидима. Г. министар војни казаће, може ли и то доћи у састав овога пројекта и има ли могућности за то.

Урош Кнежевић. Ово за породице сиромашне не треба да улази овде, него нека се каже на место тога: „опредељава им се потпора према члану 15. овога закона“.

Јов. Авакумовић. Ја имам пре свега неколико речи да кажем о једној речи овог члана, а после ћу говорити о опоне, што су Урош и Катић казали. Ја сам у одбору био одвојеног мишљења у томе: да се изостави реч „из лакомислености“. Појам лакомислености врло је опширан тако, да се ту могу подвести многи случаји, у којима би по закону и самом стању ствари ваљало помоћи. Тако би на прилику под појам лакомислености дошло и не вешто руковање са топом или пушком и т. д., а то, држим, закон није хтео и не треба да искључи из потпоре. Случајем ако неки војник осакаћен буде, онда, мислим, да има права на потпору, а може се разумети да је и то лакомисленост. Ја сам дакле мишљења, да се реч „лакомислености“ изостави, и само каже: „из намерног осакаћења“. (Чује се: врло добро.)

Што се тиче онога, што каже г. Урош, да се овде законом определи, шта је то сиромашно стање, то не може бити овде. Ја мислим, да би по-

грешно било улазити у појединости и уносити у закон таква засебна опредељења, која се морају ценити и расправити у сваком поједином случају према целокупном стању ствари. То нека се остави судијама, да они цене према закону и приликама, који је сиромашан, а ко није. Јер, на прилику, кад би у закону казали, који има 2 или 3 дана ораће земље, тај није сиромах, не може добити, можемо погрешити. Између њих двојице, који то имају подједнако, може један бити сиромашан, а други богат, јер земље и места нису једнака, једна је земља плоднија и вреди више, а друга мање, а поврх тога један од њих има да носи веће, а други мање терете. С тога не треба у закону улазити у те појединости, него ограничити се само на општа начела, а судијама оставити да они то по приnесеним доказима цене и расправљају у појединим појављеним случајима онако, како по закону налазили буду.

Ник. Радовановић. Ја имам само да кажем то, да оно, што каже Сима Милошевић, треба да се усвоји, јер је оно што вели врло лепо, и ако не постоји особена награда за оне, који хватају хајдуке, а ако постоји, не треба. —

А што се тиче онога, што каже г. Авакумовић, у народу се заиста другче не разуме реч „лакомисленост", него оно што сам себе рани, и ја бих био за то, да се та реч изостави.

Аксентије Ковачевић. О овоме је, господо, било речи и претресања у одбору, и сви смо се били сложили, само је г. Авакумовић остао одвојеног мишљења. Не може се никако узети, да је лакомисленост онде, где случај нешто донесе, јер то је случај, који се, господо, разликује од лакомислености. На прилику, кад неко не ће да пази шта ради, него радећи око пушке, гађа пушком на некога, то би била лакомисленост.

Марко Петровић. Ја не могу, господо, да замислим, да може неко тек по вољи излагати свој живот опасности.

По аналогији г. Ковачевића излази да и то бива.

Ја не знам ко ће да дефинише, шта је то лакомисленост, кад се под њом може много што шта разумети, и за то ја кажем, да је то са свим излишно.

Председник. Дозволите ми, да у кратко кажем, како се може лакомисленост определити. Лакомисленост је, кад ко у свом раду не пази на последице, те се нешто догоди, што се не би догодило да је било пажње; и што је мање пажње у томе било, у толико је веће лакоумље, као што се то може примером објаснити. (Чује се: врло добро).

Стеван Поповић. Ја, кад сам наишао у предлогу овом на реч „лакомисленост", држао сам, да је то невешто руковање са оружјем, али кад сам мало боље о том размислио, дошао сам до уверења, да се не може тако разумети. Ја знам да се десило прошлог рата на самом Бунису, да су неки војници нашли 1 целу гранату турску, која није експлодирала била, па у игрању с њоме, баце је у ватру, око које су војници седели, граната се распрсне и неке рани. То је лакомисленост, господо.

Министар војени. Овде је најважнија приметба, коју је г. Сима и г. Катић учинио. Г. Симина је приметба учињена врло умесна и корисна. Али опет није могуће, да се прими по томе, што то засеца у са свим други предмет, а овде је влада спремила закон, чисто за војнике, за *војене* инвалиде, а за никоје друге, који би, радећи друго што, постали инвалиди; за таква лица требао би други засебан предлог, који би се другчије саставио. Г. Димитрије Катић предлаже, да се даје свима без разлике нека награда. Но овде није предлог да се *награда* даје, већ само *потпора*, оним војницима, који су у рату осакаћени итд. Сад може бити неко ће приметити, за што није овде метнут и закон о награди војених инвалида. Ја нисам сматрао за нужно, да то чиним, јер би нам за то много већа средства потребна била. — Држава треба да се састара за оне породице, које би у рату изгубиле јединог свог храниоца, па би усљед тога остале без коре хлеба, а њена дужност није да награђује и оне, чије се породице не би налазиле у таком стању.

За приметбу о лакомислености, ја мислим, да је довољно објаснио г. Стевановић, и по томе ја предлажем скупштини, да она овај члан овако како је усвоји.

Председник. Има ли још ко шта о томе да говори? (Нема).

Ко је за предлог владин и одборов, тај нека седи, а ко је против тога а за измену тога става, тај нека устане. (Већина седи). Дакле усвојен је предлог као што је.

Извест. Авакумовић чита члан 2:

„Инвалиди су, или подпуни инвалиди, или полу-инвалиди.

Потпуни су инвалиди они, који су изгубили руку или ногу, који су у оба ока осленили, или који су усљед претрпљених рана телесно или душевно неспособни за сваку привреду постали.

А као полу-инвалиди разумеју се они, који су усљед рана или ратних терета постали привремено или за свагда неспособни толико, да нису у стању привређивати себи ужитак, као кад би били здрави.

Ђурђе Ђоровић. Овде стоји „усљед претрпљених рана" Зар не може бити инвалид, да не претрпи ране, да буде само контузиран, као што је било случајева. Ја бих молио, да се то забележи у протокол, или да се тако објасни.

Алекса Поповић. Ја сам рад, да у неколико подпомогнем г. Ђоровића.

Овде стоји: „који су усљед претрпљених рана постали душевно или телесно неспособни".

Господо! Рана је оно, што се види, али може да се деси, да је човек контузиран, на прилику кад експлодира граната па га сгрува. Он истина нема рана, али је душевно неспособан.

Милан Кујунџић. Овде би требало да будемо на чисто са питањем: *ко је* инвалид? Да ли је и онда инвалид, кад би неко добио врућицу са тешким последицама, или назебао вршећи службу, или, што помену Ђоровић, кад би „убио га лагум од гранате", па усљед овога неспособан постао? Ја бих био за то, да се стави још реч „и иначе", јер, нити је свако онеспособљење од спољашње ране, нити је баш свака спољашња рана од јунаштва.

Аксентије Ковачевић. Па и ово би незгодно било, кад би се ставила реч „*и иначе*", јер онда би морао однасти онај други став, где је је говор

о полу-инвалидима, дошло би се у такву збрку, да се не би знало шта се овим чланом хоће.

Јосиф Пецић. Ја имам само да приметим на ову реч „*рачунају се.*“ Боље би било, кад би се казало „*сматрају се*“. (Кујунџић: не рачунају се у тефтер).

Марко Петровић. Ја мислим, господо, да би требало разчистити ствар ову добро.

Полуинвалиди су они, који могу себи нешто да користе, а савршени инвалиди су они, који нису способни ни за какав рад, и према томе ни чим не могу да себи користе. (Жагор. Не чује се.)

Извест. Авакумовић. Одбор је определио у првој тачци, које сматра за савршене инвалиде; а које опет узима за полу-инвалиде, казао је у другој тачци чл. другог. Нема нејасноће у томе, па за то ваља остати при редакцији, са оном исправком „сматрају се“ у место „рачунају се“.

Урош Кнежевић. Одбор је лепо определио који су цели инвалиди. То је лепо подељено, но само оно, што примети г. Ђоровић, са свим је умесно. Може бити један подпун инвалид од зиме, врућице или контузије ил иначе, а да нема ни трага од претрпљених рана, него треба да се дода реч „и иначе.“

Алекса Стевановић. На приметбе г. г. Марка, Алексе Поповића и Кујунџића да одговорим у једно. — И ја сам за приметбу, али нисам за дометање, него на против за одметање, дакле, да се оно „усљед претрпљених рана“ изостави, пак ће се ту разумети и они, који су без рана и са ранама неспособни постали.

Известилац Аваkумовић. Ја се опет бојим, да се по предложеној допуни неке господе посланика, не оде сувише далеко, да се много не рашири појам инвалида, да се не разуму као инвалиди и они људи, који би иначе, мимо рата, неспособни постали, или умрли ван случаја службеног напрезања, јер, ако се тако разуме, биће много плаћања.

Председник. Господо, да схватимо ову мисао, па да се она редигира.

Панта Срећковић. Ја не бих ту ништа мењао, јер, ако ту нешто изостане, може неко да дође у инвалиде, ко не треба да буде, може да дође симулант.

Гига Гершић. Господо, ја држим да је ово сувишна бојазан, што напомену г. Панта, с тога, што је предложено изостављање речи „усљед претрпљених рана“ са свим основано, а да се не да ни мало повода неправилном тумачењу.

У првом члану јасно је казано, да је говор само о оним лицима, која су се онеспособила баш у самом рату, а то, што је у првом члану у опште обухваћено и казано, у другом се члану као наставку првога опет посебице дели и одваја, па се каже: деле се инвалиди на потпуне инвалиде и на полу-инвалиде, и ту није нужно спомињати опет ту реч „у рату“, кад је већ један пут напред јасно казано; с тога се не треба бојати нејасности и сувише широког тумачења овог члана. По томе може оно „усљед претрпљених рана“ подпуно да изостане а да не буде никаког ширег и неправилног тумачења.

Јоца Пр. Стевановић. Ја имам ка овоме, што г. Гершић каза, да додам, да не стоји оно, што вели г. Срећковић.

У члану 14. тач. а, овог закона казато је, шта је нужно инвалиду да поднесе па да се за таквога призна. (Чита).

„Инвалид је дужан поднети: званично уверење свога надлежног команданта, у којим је приликама, ратним или службеним, постао неспособан, и у којој је болници или иначе лечен“. (Чује се: врло добро).

Милан Кујунџић. Ни ја нисам мислио да има сумње о томе, да инвалиди могу постати и другчије, него ли „вршећи војену дужност“. (Чује се: а кад бега?) Па и кад бега, онда кад командант нареди, он потпуно врши војену дужност! А ко бега мимо народа за онога има друкчија закона.

Председник. Ја налазим, да је са свим умесно тумачење г. Гершића и г. Ал. Стевановића, и кад се доведе онај члан са првим у свезу, онда се може изоставити оно: „усљед претрпљених рана“, и онда би гласно овај други члан овако (чита):

По томе, господо, ко је за ову редакцију, са изостављањем онога „усљед претрпљених рана“, тај нека седи, а ко је против тога, нека устане. (Већина седи). Дакле примљено је овако.

Известил. Аваkумовић чита чл. 3:

„Право ове потпоре прелази после смрти инвалида или у рату погинулог, несталог или умрлог војника, на његову удовицу, рођену децу, родитеље, нејаку браћу и сестре, ако је овима као оскудним инвалид био једини храниteљ; а ако им није храниteљ био, онда само на удовицу и децу.“

Известилац (продужујући). Овде смо ја и г. Ковачевић одвојили мишљење овако (чита):

„Да најпре удовица и деца инвалидова добију потпору, па тек, ако њих нема, онда да то деле родитељи са браћом и сестрама.

За ово нас је руководило то начело, што је врло природно, а тако је и код других правних потраживања и примања грађанских, да свагда првенствено жена и деца ступају у права умрлога мужа или оца, па тек, ако њих нема, онда родитељи и друга родбина.

Јоца Стевановић. Овај члан 3. овако, као што је написан, треба оставити. Ми смо овде имали на уму то, па казали: онај војник, — инвалид — коме је на терету била не само жена, него и деца и браћа, сестре, родитељи итд., а он вукао ту потпору из инвалидског фонда и са њима трошио, та иста потпора да се дели по смрти тога инвалида на све те чланове. То је мисао наша била.

Рака Кукић. Па он није делио, него је трошио у кући са оцем, матером и др., са којима је заједно живео. Што се тиче одвојења, одељења, није ни била реч о томе, и ми нисмо били за то да се дели.

Урош Кнежевић. По овоме члану, као што каза г. Јоца Протић-Стефановић, имаће они остали потпору само у том случају, ако је био једини храниteљ њихов, а ако није био, онда иде само на удовицу и децу. Он је врло добро то обј снио. (Чује се: врло добро, довољно је).

Председник. Имам са своје стране да кажем, да овај члан треба овакав да буде и остане.

Има случаја где је некоме погинулом или инвалиду мајка остала самохрана на страни где год, а коју је погинули или инвалид за живота издржавао или помагао. Сад хоће ли, браћо, бити право да се она лиши те подпоре, кад јој нема храниоца? Не ће сигурно.

Усваја ли се дакле овај члан овако какав је? (Бива).

Известилац Авакумовић чита чл. 4:

„Ова потпора траје:

а, За потпуне инвалиде до смрти.

б, За полу-инвалиде до оздрављења или ако не оздраве до смрти.

в, За удовице до преудаје ил смрти.

г, За мушку децу или браћу до 16. год. закључно, а за женску децу или сестре до навршетка 21. године, ако се раније не удаду.

д, За родитеље до смрти".

Миле Дамњановић. Овде бих ја био мишљења, да се у место овога, што се каже „до 21 године", стави до удаје".

Рака Кукић. Овде је излишно казано и за женску децу, ако се не удаду раније, ја шта ће онда, ако се доцније удаду. (Жагор).

Алекса Стевановић. Господо, ја видим, да се овај члан не разуме као што ваља. Овде не треба никако да се опредељује број година код женских. Ја се потпуно слажем и потпомажем г. Мила, да се она реч „до 21 год. за женске" избрише, а да се стави „*до удаје.*"

Известилац Авакумовић. Ја мислим, да је овде јасно казато. Одбор је разумевао, да то давање мора једном по природи самој престати, и за то је одредио навршетак 21 године код женских, а, ако се уда раније, онда да престаје по себи са временом ненчања.

Панта Срећковић. Овде је просто питање у томе, да ли ћемо да дамо потпору женскима до 21 године.

Сад, ја питам вас, да ли једној здравој девојци, која не ће ништа да ради, да и даље дајемо потпору (велики жагор). Ја сам за редакцију.

Радоња Недић. Ја, господо, питам, шта ће да буде у том случају, кад женска има још сад више од 21 год., као што има у мом селу случаја, да један брат, који је рањен, има једну сестру од 30 година, кад ће она да се уда?

Ђурђе Боровић. Ја потпуно подпомажем г. Алексу Стевановића, и кажем, да се избрише она реч „*до 21 год.*" а да се мете „*до удаје.*"

Димитрије Катић. Овде нека господа противна су ономе, што је казато за женску децу до 21 год. Но, ми знамо, да, као што може бити случаја са женском децом, да се не удаду или су иначе не способна, да тако исто може бити са мушком. Дакле, ја сам противан томе одређивању 16 година за мушку децу, бар за ону, која су неспособна.

Милан Кујунџић. Кад би у нас било женских манастира, или бар кад би у нашим новим крајевима било женских манастира, онда би могло да буде разговора о томе, да ли не ће сестре или кћери наших инвалида да се заверавају противу удаје и противу смртних људи. Ал пошто, хвала богу,

тога нема код нас, пошто знамо, да свако женскиње воли да се уда, него ли онако тек од милине да угуши природу своју, то нема смисла, да је ми још уз то казнимо, и да јој отказујемо потпору, ако се до ове или до оне године не уда. И њојзи би милије било, да се могла пристојно удати. Али, одузимањем народне потпоре по навршетку неких година, ми бисмо натерали ове девојке да траже себи, па ма и на неморални начин, уживљења. Ако ли оне саме хоће другчији брак, или као што се каже, да су неморалне и онда, кад потпору уживају, — и за то има лека. Овде је у закону већ предвиђено такво стање, па се изрично наређује, да се у таквом случају потпора укида.

Сем тога, мени се чини, да треба добро узети на ум и оно, што каже г. Катић, и као год што се бринемо за женску децу, коју не можемо оставити тек онако на улици, треба да се постарамо и за децу, која су болна или неспособна за привреду мушку. За то бих ја предложио, да се овде дода и „за мушку децу, која су не способна за рад", — а за удају женске деце, да се рок збрише.

Гига Гершић. Ја мислим, господо, да је овде говор у опште о целоме члану 4-том. И ја бих имао неке приметбе да учиним. У закону не треба ништа излишно да стоји. Сад, што се тиче самог овог посебног питања, да ли би требало ограничавати број година код женских, ја бих био за то, да не треба ограничавати с тога, што се ту говори не само о женској деци инвалида, него и сестрама његовим, дакле, у опште целој женској породици његовој. Сестра његова може да је одмакла у годинама, а није се могла удати ни удомити, па за што да јој се потпора одрече.

Господо, не треба излагати једну женску томе, да она буде приморана тражити себи начине живљења, како да се издржи, па ма и неморална, не треба тражити, да сестра једног борца српског иде те проси, или друго што стидно ради, што не би одговарало њеном полу.

Ако се дакле ово прими, да се изостави „21.год.", и тако ограничење код женских остане, онда би се једна велика несразмерност између мушке и женске деце оставила, и ми би показали сувише велику неправду спрам мушке деце.

Известилац Авакумовић. Одбор је налазио, да свако мушко лице после 16-те године може себи зарадити колико му треба за издржање, а тако исто и женско после 21 год. да може себи привредити за издржање, ако се не уда дотле, па то га је руководило при одређењу оних граница за потпору. У осталом, која женска у 21 години не могне себи зарадити што јој је најнужније, тој не ће ни ова потпора помоћи, јер је врло мала.

Што се тиче сакатих и невољних, ја налазим, да би требало додати: „и код обојих, ако су неспособни за рад, док траје та неспособност."

Никола Радовановић. Ја сам хтео мало пре да говорим о томе, али је г. известилац већ изишао с тим. Ја видим, да се одбор држао грађанског закона, и он је врло добро ту извео, али само што није узео у обзир то, ако би дете мушко од 16 година било осакаћено, шта би онда било?

Илија Стојановић. Ја мислим, да је ова ствар довољно исцрпљена, и овако треба да остане, само кад су нездрава, да имају потпору до смрти.

Живко Недић. У оправдање одборског мнења имам да кажем, да смо ми имали на уму штедњу, како би се могла подмирити потреба с том цифром.

Кујунџић Милан. Где куршум бије, ту не треба штедње.

Алекса Стевановић. У прилог мог говора, имам да кажем: кад кажете, да треба да стоји једна цифра онда, ја питам, каква је разлика између 15 и 16 године, и године 21? Да ли је разлика та, што су године 15 и 16 нејачке за зараду? то за цело не. — Кад разлике нема, онда је не право стављена 21 година, и треба је избрисати, него треба да стоји: „до удаје, па ма то колико трајало." То је односно излишности. Односно немилости, имам пак да кажем то: замислите, господо, с каквим ће оком гледати девојка навршавање своје 21 год. У место, да као свака девојка смело гледа своју лепу будућност, она мора жалосно и сузним очима да гледа свој навршетак 21 године.

Ми, треба господо, да дамо пара, а деца, браћа и сестре бораца, да живе место њих, јер су они дали своју крв.

Илија Ратајац. Ја шта ћемо, ако се она не уда за 40—50 год.? (смех).

Министар војни. Г. Недић је објасњено мисао, за што смо овде ставили такво ограничење. Сам закон каже, да не може овако помагање трајати до века, него до извесног броја година, а то с тога, што за сад са довољним средствима не располажемо. Држава има да се стара, да деца женска и мушка имају средства, да се васпитају, а женска и удоме, а ако се и за то време не удоме, онда нека траже себи пристојно занимање, ради даљег свог издржавања.

Само има једна исправка, која би се могла учинити, а та је, ако су деца неспособна и онда да траже потпоре и преко означених година.

Председник. Овом новом редакцијом, коју је прочитао известилац, у неолико исправљају се мишљења овде појављена. (Жагор), (вичу: молим за реч, доста је говорено).

Господо, нигде није било више говора при претресу, него код ове ствари. Ако хоћете, ја ћу допустити још да се говори. (Чује се: да се реши, довољно је).

Ко је дакле за предлог са редакцијом, како ју је прочитао известилац законодавног одбора, тај нека седи, а ко је против тога, тај нека устане. (Већина седи). Дакле, усваја се предлог са додатком.

Известилац Авакумовић чита пети члан:

„Инвалид губи право на ову потпору, ако буде осуђен на: заточење, или робију, на затвор дужи од годину дана, а са деградацијом или лишење грађанске части.

У случају повратка губи ту потпору, ако буде осуђен на затвор дужи од шест месеци.

Исто тако, инвалид губи право на ту потпору, ако се без одобрења надлежне власти одсели у страну земљу.

Са његовим губитком те потпоре и његова породица губи право на исту.

Осим тога, чланови породице, који имају право на потпору по смрти инвалида, погинулог или несталог војника, губе такво право, ако би били осуђени на робију, заточење или затвор дужи од године; а у случају повратка дужи од три месеца: но удовица и друга женска чељад губе то право и онда, ако би се одале скитњи и неморалном владању."

Председник. Има ли ко да говори о овом члану? (Нема).

Усваја ли се овако? (Усваја).

Известилац Авакумовић чита 6. члан:

„Ако се инвалид, као такав ожени, онда удовица његова као и са њом рођена деца немају после смрти његове права на потпору овим законом установљену."

Известилац Авакумовић (продужујући):

Овде има одвојено мнење једног одборника у томе: да, ма да се инвалид и по други пут ожени, његова жена и деца имају права на потпору, јер, вели, није право да породица, кад се инвалид по други пут ожени, нема права на ову помоћ.

Рака Кукић. Један човек, који је постао инвалид пре годину дана, а после године дана умре му жена, он, шта ће, него мора да се жени, особито, ако је способан. Ја знам, да ће господа нека казати, е, па он се по свом ћефу жени, не треба му дати потпоре! Али, није тако, он се из нужде жени. (Жагор).

Али, узмимо једног човека, који је инвалид постао, а имао 2—3 деце, па се ожени по други пут, и роди опет 2—3 деце. Сад, умре на скоро и он. Деца његова прва имају право на потпору, а она друга немају. Ја налазим, да ономе инвалиду није ништа више онај први пород, него, да су му једнака деца.

Алекса Поповић. Овде смо сви у начелу признали да треба дати неку потпору онима, који је заслужују, а сад се овим хоће да казни онај, који се жени. Женити се, господо, то је природна потреба, потреба таква, која се не да победити.

Сад му се каже, ако учиниш то и то, нећеш имати потпору, а ако не учиниш, ти ћеш имати. То, господо, није никако право, да инвалид, ако се ожени, трпи нешто као и његова породица, него треба да се то избрише, па да и ова друга жена и деца имају право на потпору као она прва.

Акс. Ковачевић. За бога, господо, ви знате, за што се даје ова потпора инвалидима? Даје се за то, да се одржи његов живот, даје му се за његове заслуге, даје му се из нужде да човек не умре од глади.

Сад, ако наступи његова добра воља, ако има имања, да се може женити, онда нека се жени. Овде се но може применити оно, што се каже, „бори се против природе", — ту долази питање нужности, да се даје њему онолико, колико му је нужно, и ово право има он до смрти, а његова деца имају и после смрти.

Ако би инвалид хтео нешто по својој вољи да врши, то нека врши на свој рачун; држава му не може толико добра чинити.

Илија Стојановић. Ја бих молио г. министра војеног да објасни само шта га је руководило да ово овако предложи.

Министар војени. Ја мислим, да је ово врло јасна ствар. Држава прима

на се бригу и старање само за она лица, која су остала без потпоре, кад је војник у рату, она не може да се обвеже и на оно, шта ће тек да буде. Он може често пута да кога по вољи усини, па да своје право преносе на њега, и такав после зар да ужива ту потпору после њега. Неправо би било онда, кад би та друга жена била у неком очекивању потпоре, па је после не добије, — а кад зна, да инвалид не може пензију оставити, онда је њена воља, хоће ли за њега поћи или не ће. За то сам ја мишљења, да остане овако, како је у предложеном пројекту.

Поп Вићентије. Ово је са свим умесно, што се предлаже по томе, што, ако је он с првом женом имао деце, па се по други пут ожени, жена та као маћеха не ће и онако да се за њих стара. За то сам за предлог, јер је на свом месту.

Ђурђе Ђоровић. У смотрењу приватних права, ми смо сви пред законом равни, кад отац с једном женом има једног сина, па му жена умре и он се ожени па роди још једног сина. Сад по овоме закону, први ће уживати права овога закона, а други не ће. Ово није право, јер су они обојица једног оца синови, једне крви. Ја сам за то, да имају једнака права, и да се не чини разлика. (Чује се: доста је говорено.)

Рака Кукић. Браћо и господо, немајте само на уму то, да је грехота, да један инвалид има два сина, па један, који се с првом женом родио, да има права, а други, који се с другом женом родио, да нема права.

То је све и сва, што имам да кажем, а ви сад чините како знате.

Председник. Чули сте мишљење већине одборске, а чули сте и мњење мањине.

Моја је дужност, да изнесем на гласање прво владин предлог, као што је штампан; па за то ћу ставити питање овако:

Ко је за члан 16-ти овако, како је наштампан, тај нека седи, а ко је противан, тај нек устане. (Већина седи.) — Дакле члан 6-ти усваја се. Чујмо даље.

Известилац Јов. Авакумовић (чита):

Члан 7.

„Потпора из инвалидског фонда не лишава инвалида његових политичких права.“

Председник. Знате да код нас постоји законско наређење, да сви они, који уживају плату, пензију или издржање из државне касе, немају сва права политичка, н. пр. да буду изабрани за посланика. Код овог закона то право није украћено инвалидима, а то је добро.

Усваја ли се овај 7-ми члан? (Усваја.)

Панта Срећковић. Овде би требало казати, да оно благодјејање, које се даје децама у школи, припада првенствено инвалидској деци. (Чује се: то је особено питање.

Известилац Јов. Авакумовић (чита):

Члан 8.

„Добровољци и усташи уређених чета (били наши или страни поданици), који би у рату за Србију постали инвалиди у смислу члана другог овог закона, добијаће потпору као и остали војници, но њихова породица нема права после њихове смрти.“

Архимандрит Дучић. Породице добровољачких и усташих инвалида лишавају се по овом члану 8 потпоре после смрти инвалида, коју имају породице инвалида стајаће и народне војске, по члану 3-ћем овог пројекта.

Господо, по мом мишљењу овим се чини једна неправда. Кад је светли наш владалац објавио рат Турској 1876. год. за ослобођење српског народа у Турској, тада су похитали добровољци и устаници са свију страна под заставу српску, да се боре за исту циљ, за коју је рат објављен. Влада српска примила их је усрдно под заставу српску и образовала од њих засебне команде, и они су се заиста јуначки борили за ону исту свету народну идеју, за коју је и објављен рат, и за коју се је борила сва српска војска.

Истина, влада српска није узела на се никаквих обвеза позитивних према њима и њиховим породицама после рата; али ја држим, да правда и правичност и многа виша политичка призрења Србије захтевају, да се и породице инвалида добровољачких и усташих после њихове смрти не лише потпоре, која је назначена у члану 3-ћем овога пројекта за породице инвалида стојеће и народне војске, кад су се и они борили под српском заставом и командом, као остала српска војска.

Господо, у мојој команди, где сам ја био командант, били су добровољци из Србије, Босне, Херцеговине, Црне Горе, и неколико из Аустрије. Сви су се као што је познато борили јуначки, па је ли право да породице инвалида усташих и добровољачких, барем оне, које станују у Србији, немају право на потпору, као што имају породице инвалида стајаће и народне војске.

У моме кору, као што рекох, било је добровољаца и из Србије, који су српски грађани и које сам ја примао у моју команду по наредби г. министра војног, па по пројекту овога закона, 8. члана, породице тих инвалида после њихове смрти немају потпоре за то, што су били у добровољцима, а међу тим дошли су у добровољце по наредби г. министра војног. То је очигледна неправда грађанима ове земље, који имају једнака права, и који сносе једнаке терете.

Ја се надам у правичност поштоване скупштине, и молим да се исправи овај 8-ми члан, како би и породице устаничких и добровољачких инвалида, које живе у Србији, имале потпору онаку, као и породице инвалида стајаће и народне војске.

Дозволите ми, да овде наведем један пример. Имао сам у мојој команди 1876. год. једнога командира батерије, Риста Михајловића, Црногорца, врло ваљана борца. Он је у првом рату био два пута рањен. Други пут је био рањен у бојну на Боровцу и Сухом врху, 24. Јула 1876. године, и то од турске пушке, што се догодило пред мојим очима. Ово је, моја господо,

довољан доказ, да се је он заиста јуначки борио, кад је као командир батерије могао бити рањен на пушке. Од те ране, он је кроз неколико дана умро у Ужицу, оставив само једног синчића, и чини ми се има и једну бабу, али се за ову последњу и не опомињем.

И према овоме члану, овај његов нејаки синчић остаје без сваке потпоре, који нема куће ни земље, а отац му, као што рекох, погинуо у борби за ослобођење српског народа! Ко ће сад издржавати ово јадно сироче? (Чује се: врло добро).

Ја предлажем, моја господо, за овај 8-ми члан ову редакцију:

Добровољци и устаници уређених чета (били наши или страни поданици), који стално живе у Србији, и који би у рату за Србију постали инвалиди у смислу члана 2-ог овог закона, добијаће потпору као и остали војници; а по њиховој смрти њихове породице имаће права на потпору као и породице осталих инвалида по 3-ћем члану овога закона. (Чује се: врло добро.) —

Урош Кнежевић. Ја сам имао то исто да кажем, што и г. Дучић. Ми смо овде узели за главну циљ то, да се помогне свима оним борцима и њиховим породицама, који су се борили за ослобођење. Па кад је то наша циљ, онда треба и добровољачке породице да се уравнају и да имају права потпоре и то оне, које стално живе у Србији.

Милан Кујунџић. Кад бисмо имали довољно сретстава, требало би браћо, да дамо потпуну потпору инвалидску и оним странцима, који не живе у Србији. Колико би то, браћо, било од благотворног утицаја за будућност наше борбе, кад би се знало и видело, како ми водимо рачуна од свачије услуге и како и странци из далека остају непрестанце у додиру с нама примајући заслужену потпору од наше државе. Кад би имали сретстава, не само да би то лепо било, него би и везало нове свезе између нас и патничкога људства, и њима и нама на корист.

А још колико већима, браћо, имамо ми дужности спрам добровољачких породица, које су у средини нашој? Предлог, да се помоћ не ускрати овим породицама, доиста је и праведан и користан, и грешили бисмо, устежући се и најмање при усвајању таквог предлога. (Чује се: врло добро).

Прота Јаков Павловић. Усвајајући потпуно мишљење г. Дучића, имам да кажем још и ово. Сваки Србин овде нема нужде да полази у бој на позив свога владаоца по самој дужност и обвези својој, ради одбране отачаства и интереса свога сопственог. Добровољац долази без ове обвезе са стране и тиме показује особиту човечност и доказује, колико поштује свету идеју ослобођења и независности. Кад нисмо, браћо, сретни били, да свуда, где се чује српска реч, и закони српски владају, — онда дајмо сад израза, да је Српство морално уједињено, и да с тога сваки Србин има овде у овој земљи јемства, да, и кад погине за српску свету идеју, може и има уверења, да му његова деца неће пропасти, него ће у нама наћи оно, што су његовом смрћу изгубила, а то је потпору.

Министар војни. Ја имам да објасним, шта је руководило владу, те је овакав закон направила. Држава, господо, сад овде мора да се ограничи на најнужнију помоћ, и да задовољи само оне, где се осећа одиста не само

врека потреба, но и нека већа морална дужност. Она је обвезна према лицима, која она по дужности позива, и према њиховим фамилијама, које остају после смрти. Према оним пак лицима, која сама себе опредељују и ступају својевољно, ту држава само према личностима тим има моралну дужност и обвезу, а према њиховој породици не мора имати. За породице оних последњих држава не може осећати једнаке дужности, но за њих има приватна друштва, и оне се отуда могу помоћи. (Чује се: врло добро. Тако је).

Алекса Поповић. Ја нисам противан разлогу г. Дучића, него на противкако у свему уместан, ја га подпуно подржавам и примам, само имам да приметим на говор г. проте Јакова, који каже, „да су они из одушевљења прихватили нашу мисао и дошли да се боре.“ — Ја знам, да су неки може бити по сиротињи својој дошли и за плату, па за то, чинећи разлику између оних, који су дошли из идеалних начела, и оних, који су дошли за плату, кажем, да тврђење г. проте Јакова подпуно не стоји. И ја знам један случај, да кад им се није плата издала, да су претили да зло учине, и то је било у Ужице, које претиње због не издате им плате заналити.

Архимандрит Дучић. Ако се не би овде исправка учинила, ми би заиста не праведно поступили према оним, који су са стране.

Ми треба тим да покажемо, да Србија обраћа пажњу и на оне фамиље, које су далеко од њених граница, али су им чланови учествовали у рату за ослобођење и независност. — Због овога ја бих био за то, да се овај закон разшири на све, али према томе, што чујем од поштованог г. министра војног, да су сретства јако скучена, то сад остајем при томе, да се овај закон разшири и на оне, који овде у Србији стално живе, као што сам предложио редакцију 8. чл. овог закона. (Чује се: доста је говорено).

Илија Стојановић. Доиста је добра циљ г. Дучића, да се породице и оних, који не живе стално у Србији, помогну, али, као што каже г. министар, кад немамо сретстава, шта онда можемо. Шта је асна правити закон, а немати чим по том закону помоћи.

Алекса Стевановић. Ми видимо, браћо, да постоји разлика између инвалида, који долазе од наших војника, и добровољаца. Та је разлика истина неправедна, пошто је посљедица прве разлике, то се сада као сасвим неправо узети не може. Шта видимо у рату? Видимо да добровољци добијају плату, а народни војници не. (Чује се: тако је). За то сам за редакцију.

Никола Радовановић. Ја сам хтео то исто да говорим, што рече г. А. Стевановић. И ја разликујем добровољце и усташе као и г. Алекса. Па ако њихове породице живе стално у Србији, онда да им се дâ право потпоре, а иначе не.

Милош Глишић. Ја имам да одговорим г. Алекси секретару на оно, што каже, „да усташи имају плату.“ Господо, тим се ништа не правда, то је врло слаб разлог. Народни војник има одело, храну и све, а добровољац само гола леђа, и за то им је давата плата. С том платом мора да се снабде са мало одела, те да иде у бој. — Мени је заиста чудо, за што се дели овде та крв добровољачка од наших народних војника, кад су се они за једну идеју, за једну исту ствар борили.

Дивно је разложио г. Дучић, како би право било, и навео је пример,

тога Ристу Црногорца, ваљаног јунака, па зар је то право, да сад његова деца немају право на потпору, а народни војници да имају. Ја сам дакле за то, да сви имају право потпоре, сем оних, који су странци, а кад би било новаца, ја бих и њима одобрио.

Милан Кујунџић. Опомените се само, браћо, да у закону стоји изриком, „да се даје помоћ само онима, који заслужују." И што се тиче добровољаца, дакле, не ће остати не испитано, да ли су били доиста *добровољци* или зловолјци и пустоволјци. На сваки начин, то ће потпуно оцењено бити, и према томе, даваће им се помоћ као инвалидима. Једини разлог противни, господо, који би се могао навести, и кога нико и не наводи, био би тај, што они, који су дошли у бој, као добровољци, могу да се сматрају у неку руку као калуђери. Добровољца ретко шаље породица, него шта више одвраћа од опасности. И он, готово као калуђер, полазећи на бојиште, одриче се породице. Али, господо, како ћемо са породицама, које су са родољубним благословом испратиле у свети бој једииога хранноца свога!? Држава, при упису у добровољце, није хтела да га враћа натраг да остане потпора породици! Па онда добро, узмимо на ум, да породице, које живе у нашој земљи, ваља да деле с нама заједно судбу ове земље и да живе с нама заједно. Грехота је, да овакове сагрђане оставимо без праведне заштите. Коме ће другом да падне на врат сирочад наших добровољаца, него опет нашем друштву, било државном, било општинском, или личном! Према томе, држим, да не ће ни бити никакве велике разлике у буџету наших издатака, ако усвојимо, да и породице и оних људи, који су добровољно жртвовали се за нашу општу ствар, имају заштиту потпуну закона инвалидског.

Стеван Д. Поповић. Потпуно слажући се са разлозима г. Дучића, имам да приметим на говор г. А. Стевановића, да није деликатно разликовати крв једних од других, јер је било прилике, да су и они заложили све своје што су имали.

Што неки примети, да је држава плаћала добровољцима, томе нема места, јер држава, ако је плаћала, она је у томе имала рачуна. Ја мислим све, што се говори против овога, да нема разлога.

Ми знамо, да и друге државе дају потпору породицама страних бораца за њину ствар. Као што је на пр. Аустрија, која и данас подноиаже једну фамилију из Србије, за услуге учињене јој у 1848 години.

Алекса Стевановић. Два су се посланика дотакла мога имена, г. Глишић и г. Стева. Ја сам тражио реч да одговорим г. Глишићу, али не могох онда добити, а сад ћу да одговорим г. Стеви, на онда и Глишићу.

Г. Стева је рђаво разумео мој говор, или није хтео да разуме. Није истина, да сам правио разлику по крви, као што ви кажете, него сам ја правио разлику само с тога, што немамо довољно средстава, и онда је господине Стево од вас још неделикатније, да тако што говорите.

Г. Глишићу имам да одговорим на оно, што каже, „да су добровољци за примљену плату куповали одело", да није истина, већ су и они били врло добро снабдевени са оделом и то боље, него наши народни војници, као што су и у свима потребама много боље снабдевени били. (Чује се: тако је).

Министар војни. Господа, која су говорила у корист тога, да се право ове потпоре распростре на породице добровољаца у опште, полазе са гледишта филантропског и осећања човекољубља, те да се ово учини. Ја не могу да се ставим на то филантропско гледиште, већ остајем на земљишту правичности, и по томе не могу да замислим, да држава треба да у праву на потпору уравни овдашње грађане, који плаћају данак држави, који подносе све ратне жртве, не само у крви, но и у имању, и који морају на позив ратовати, са добровољцима, кад не достају средства за ту потпору, и кад даље није у стању да свима без разлике даје. (Чује се: врло добро. Тако је).

Председник. Је ли скупштина довољно обавештена? (Јесте).

Сад ћу да ставим питање овако: ко је за то, да се члан 8-ми прими овако, као што је напштампан, и као што га је влада са одбором предложила, тај нека седи, а ко је против, тај нека устане. (Већина седи).

Дакле усваја се по предлогу владином и одборском. Да се на овом за сад зауставимо.

Има један указ Његове Светлости, изволите саслушати.

Секретар Илија Стојановић чита указ Његове Светлости, којим се овлашћује министар просвете и црквених дела, да може поднети народној скупштини предлог за закон, по ком се на отварање школа у ослобођеним пределима може употребити сума прирела на просветне цељи у 2 4.000 гр. пореских, која се налази у главном буџету прихода и расхода ослобођених предела за 1878. год. од 12. Јуна исте године (зборн. XXXII. страна 330, 334 и 335).

Председник. Упућује се финансијском одбору.

Седница је закључена, а састанак други заказујем у 4 сахата после подне.

На дневном је реду продужење овога закона.

Састанак овај трајао је до 12 сати пре подне.

САСТАНАК XIV.

7. Јула 1878. године у Крагујевцу

ПОЧЕТАК У 4½ ЧАСА ПОСЛЕ ПОДНЕ.

ПРЕДСЕДАВАО

Димитрије Матић.

Присутни сви министри.

Председник. Састанак је отворен. Претходно имам да вам кажем то, да су дошли посланици гг. Адам Богосављевић и Мата Карамарковић. (Чује се: добро).

По пословнику треба најпре да вам саопштим, шта је ново дошло.

Има два предлога народних посланика и једна молба. Изволите г. секретару ово редом читати.

Секретар Панта Савић. Има два предлога народних посланика, један је предлог Марка Петровића, који предлаже, да општине, кад год буду за корисно нашле, могу поделити своју шуму на поједине личности између себе.

Председник. Упућује се одбору законодавном. (Бива).

Секретар Панта Савић. Други је предлог опет од истог посланика, који предлаже, да је дужан сваки, који узме на лицитацији под аренду масално имање, излицитирану суму одмах положити. (Чује се: да се одбаци).

Председник. Нек иде законодавном одбору, па ће нам одбор сам поднети своје мишљење, да ли да се одобри или одбаци.

Секретар Панта Савић. Има још молба Стане Добровића, удове, која моли да јој се даде пензија.

Председник. Ова молба упућује се одбору за молбе и жалбе. (Бива).

Сад ћемо прећи на дневни ред. Знате да је пројект закона о инвалидима примљен до главе II. и то до члана 9. Сад долази члан 9.

Известилац закон. одбора Ј. Авакумовић чита члан 9., који гласи:

„Редовима и нижим чиновима народне војске, као и старешинама народне војске, даваће се подпора по следећем размеру:

а) *Подпуни инвалид* ако је редов, каплар, десетник или двајестник, добијаће годишње 288 динара; ако је поднаредник, или водник, добијаће 360; ако је наредник, четовођа или батаљони ађутант 432; а ако је батаљони, батеријски или ескадрони командир, добијаће годишње 540 динара потпоре.

Лекарско, свештеничко и у опште административно особље, које не долази у ред чиновника, уживаће потпору сходно овим определењима, а према рангу свога звања.

Нижим чиновима потпуних инвалида стајаће војске, који су служили у овој десет година, увећаће се потпора са још једном четвртином главне суме, а, ако су прешли 15 година, увећаће се потпора са половином главне — основне — суме, колику би према положају имали, кад би се налазили испод десет година службе.

б) *Полу-инвалиди* добијаће половину оне суме, коју добијају потпуни инвалиди према свом положају означеном предходећом тачком.

в) Чланови породице, по смрти инвалида, ако према смислу члана 3. и чл. 4. имају право потпоре, делиће ону цифру потпоре, коју је инвалид за живота уживао, и то, ако би их било троје или више, примаће целу, ако су двоје, добијаће две трећине, а ако је један, само једну трећину.

г) Чланови породице оних војника, који су погинули, у рату нестали или услед добивених рана умрли, добијаће потпору одређену тачком *а* овога члана, т. ј. оволику, колика би припадала потпуном инвалиду, а делиће је по предходећој тачци *в*".

Председник. Чули сте садржину чл. 9. Има ли ко да говори?

Известилац Ј. Авакумовић. Овде ја сам био одвојио мњење под тачком *в* у толико, што сам држао и држим, да члановима породице, по смрти инвалида, треба дати *потпуну* суму, коју је инвалид уживао, без призрења на то, колико би било тих чланова у породици. То је моје мњење, и ту сам ја усамљен био у одбору.

М. Терзибашић. Господо, ја држим, да ова сума, која се овде определује, да се она не може предходно определити, док се прво не упита г. министар војни, колико ће бити инвалида, бар од прилике, и тек спрам тог броја, могло би се определити и казати, колика ће се коме сума дати, јер овде мећемо да ћемо давати неком 288 динара, неком 360, неком 540 динара. Ако одредимо, да се оволика сума даје, а нема се одкуд давати, онда ће бити само једно брукање. За то ја мислим, да би требало да г. министар определи од прилике најмању цифру инвалида, па да видимо, да ли ће нам изнети рачун, и да ли ће бити доста да дајемо по 2 динара годишње, као што се каже у чл. 31. овог пројекта, да не би после сводили људима помоћ на мању цифру.

Известилац Ј. Авакумовић. Поводом овог питања, које покреће г. Терзибашић, ја бих хтео да објасним нешто. Истина ми не знамо цифру инвалида, али ја држим да није ни нужно за сад знати цифру њихову. Закон се не прави само за ове постојеће инвалиде, већ се прави у опште, за будућа времена, за доцније случајеве. Ми кажа да се решимо на једно или друго, да узаконимо оно, што налазимо да треба да буде основа једном закону. И по тим основама једног закона, радиће се, практиковаће се све донде, док се не појави, да је нужна каква измена или допуна. Тако и овде. Ми да решимо колика ће да буде потпора инвалидима, па ако после, према броју инвалида, министар војни или министарство, које већ буде правило распоред, види да нема довољне суме, онда ће се тражити ново одобрење и стараће се како да се изврши закон. То ће бити министрова брига, како да се изврши закон, а скупштинско је само да узакони нешто, не мешајући се у извршење тога.

М. Терзибашић. Ја сам одборове примедбе схватио овако. Било је мртвих и рањених свега 25.000 људи. Од тих 25.000 не узимам више него четвртину да ће требати помоћи, а то је 6000. Ако им не дамо више него само по триста динара, то износи једна цифра од 150.000 дуката; а ми имамо свега са ново добивеним пределима, и да не рачунам оних 70.000 глава у књажевачком округу, које смо ослободили за неко време од данка, свега имамо 350.000 пореских глава. По 2 динара с главе на главу, то чини 700,000 динара или 58.000 дуката, и 8000 дуката има редовног доходка фонда инвалидског, и то чини свега 66.000 дуката. И тако не може им се дати по 25 дуката, као што је законодавни одбор навео, већ једно на друго кад би се дало не износи више од 11 дуката, а где је 25 дук.?

Ми, ако дајемо по толико, да видимо онда, да ли ће свет пристати толико да даје, јер ни по 2 динара прireза не стижу. Дакле, ако можемо и хоћемо да толико дамо, да им се по одборовим предлогу дати може, онда нам треба бити спремни, да по 5 динара свака глава годишње плати. Дакле ако смо вољни толико давати, то се онда може одборско решење и извршити, иначе не. А ја нисам за то, да се са давањем само одпочне, а за тим од давања престане, јер по рачуну мора престати.

Сима Живковић. Ја држим да би требало предходно узети у претрес чл. 31. овог пројекта. Треба најпре да знамо, колико ће да се даје, па по-

сле ћемо видети, колико треба сваком инвалиду давати; јер ако усвојимо ову цифру, онда — — — — — (Не чује се).

Милован Спасић. Оно је тако, као што Терзибашић каже. Но треба да имамо на уму, да ових 6000 нису сви потпуни инвалиди, него има много полу-инвалида. Инвалида има много мање, него полу-инвалида. Ових има више, а њима се даје много мање, но инвалидима. У осталом г. Живковић рече, да би требало предходно решавати о томе, колико смо ми у стању да дајемо. Ја се добро опомињем, да смо један пут у скупштини решавали за учитеље, колико да дајемо, и решили смо да им дамо по 25 талира, а после, кад смо ово уважили, видели смо, да нисмо могли ништа да учинимо. Да не би било сад, као и са учитељима, ја потпомажем предлог г. Живковића, а то је да видимо најпре, колико ћемо давати, па после да одређујемо цифру.

Секретар. Ил. Стојановић. Доиста постоји оно, што је казао г. Терзибашић и што каже г. Спасић, да овде није узето за полу-инвалиде. Баш и да се узме, као што г. Спасић каже, потпуни инвалиди имају по 350 динара, а полу-инвалиди по 150 динара, опет излази оно, што је казао г. Терзибашић, да нема потпуне суме. На што решавати, кад га после не можеш платити, то је чудновато. Ми смо једном казали, да се свима пострадалцима исплати реквизиција, па против министар финансије каже, нема новаца у каси, и тим људима није се вратило ништа, а они кажу, што решавате, кад немате новаца да нам вратите. Боље да ћутите.

Ур. Кнежевић. Са резонима Терзибашића, ја се потпуно слажем у томе, кад се један буџет прави за извесне ствари, треба знати колика је потреба, те према томе да тражимо приходне изворе. Но овде за данас, пошто ми сами не знамо колико ће бити инвалида, или колико ће бити неспособних војника, не може се другчије ни радити, него се мора правити предрачун просто од ока, и то према броју рањеника, према броју војника. Зебње нема што каже г. Терзибашић да ћемо решити, па нећемо моћи платити. Зна се, да до сад није јављено ни 200 инвалида, а док се и остали јаве, а не ће се јавити хиљаду, док они спреме сведочбу и остало што треба, донде ће доћи и друга скупштина. Према томе ја кажем, да су са свим неосновани разлози Терзибашића, који каже, да ћемо решити нешто, па нећемо испунити; јер ја кажем, да до прве скупштине не ће бити, то јест, не ће се се пријавити ни хиљаду инвалида.

Васа Мађаревић. Зебња Терзибашића са свим је на свом месту. И при претресању овог предмета у законодавном одбору нама је пало то одмах у очи, и ми смо тражили од г. министра да нам покаже цифру инвалида и породица изгинулих, умрлих и несталих, пошто овде није само говор о инвалидима, него и о породици погинулих, умрлих и несталих. Али кад је он казао, да је нема и не може у скоро набавити и нама поднети, онда, право да вам кажем, да би се час пре помогло овим невољницима, прешли смо ћутајући преко тога, и ако смо у напред знали, да закон овако не може тачно и онако као што треба испасти. За то бих ја предложио, да се у овом закону одобри сума од 2 динара, и то с тога, што држим да је та сума према броју оних, које треба наградити, са свим мала, а г. министар да се позове да час пре прибави тачан списак од инвалида, полу-инвалида и породица напред казаних, па кад се ухвати тај рачун, онда према рачуну да се начини распоред са новцима и тако сваки подједнако да добије, који по закону права на то има, иначе највећа ће бити неправда и управо да кажем бесмислица, ако ми донесемо закон, а то се не учини, што ће добити потпору они, који су се раније јавили, а они, што се доцније јаве, не могу добити, што ће новаца већати.

Министар војни. Разрез помоћи за инвалиде ја сам удешавао приближно према томе, како се до сад давало инвалидима стајаће војске. По томе ја сам издавао до сада и наређења, да се у одређеној за стајаћу војску размери и свима инвалидима народне војске, који су били у крајњој нужди, а обраћали се министарству за помоћ, — ова издаје. Тако поступајући, ја сам за ову прошлу годину могао приближно са 200.000 гр. пор., што је инвалидски фонд доносио, подмиривати ту *крајњу* нужду.

Дакле, соображавајући се са досадашњим приходским изворима инвалидског фонда, и према томе, која је сума била као потребна да се крајња нужда подмири, ја сам узео и овај размер у предлогу при одређивању помоћи за разне степене старешинства, као и прирез, који има да се удари с главе на главу, па да се подмири у главноме потреба. Ја не могу тачније податке да вам представим, него то, што сам казао, да сам према досадањој практици и ово одредио. Док се не практикује најмање једну годину, не може се прави разрез ни сазнати, но за сад, за прву годину, ја мислим, да предложене размере подпоре и прирева усвојите, па ћемо с овим моћи подмирити прве најпрече потребе. (Чује се: тако је).

Председник. Свима до сад пријављенима дао сам реч, и они су сви говорили. Г. министар вам је сад казао, што се тиче података статистичких. Ми смо прошле године у законодавном одбору разбирали за те статистичке податке и набавили смо нека дата о томе: колико је у првом рату рањено и погинуло, колико има капитала инвалидски фонд, и то смо и у извештају прошлогодишњег законодавног одбора изложили. И ја налазим да је са свим умесно, што су г. Сима Живковић, г. Спасић и остали предложили, да најпре узмемо у претрес чл. 31. овог закона, где се одређују изводи и средства за овај фонд, и ако се слажете са овим, да тако и учинимо. Овако се поступа, кад се потреба покаже, при парламентарним претресима.

Ја предлажем дакле, да узмемо предходно чл. 31. у претрес. (Чује се: врло добро). Позивам г. известиоца да прочита чл. 31. овог пројекта. А добро би било да се уједно прочита и цела „седма глава", која говори о изворима за овај фонд, о коме је реч.

Известилац чита

ГЛАВА СЕДМА

О изворима за подпору.

„Чл. 29. Да би се ова потпора имала одкуд имала давати, блаженопочивши кнез Михаило, установио је 1863 год. нарочити „фонд за војене инвалиде".

Чл. 30. У приходе инвалидског фонда улазе добровољни прилози, новац добивен од новчаних дисциплинарних казни, новац добивен од продате фурде, мекиња, очињака, љубрета, пањева, угљева, пепела, хране, ниђа и разних остатака при преради војних материјала, или употребљених предмета, који су непотребни или нису за војену употребу; даље уштеде новчаног продовољства војничког, продаје попаше, траве, прихода винограда, завештања, интереси на капитал, и приход војне музике.

Даље:

Чл. 31. У фонд овај улагаће свака пореска глава, уз полгодишњу порезу с главе на главу, по један динар по имућству, но тако, да се никако не може разрезати на једну пореску главу више од три динара на пола године.

Председник. О овој тачци, као што се опомиње, има један предлог Николе Милосављевића, Петра Стевановића и Косте Пејића, који предлажу да се прирез за фонд инвалидски даје по имућству округа. Тај предлог, нисмо унутили ни једном одбору, него смо казали, кад се дође до овог члана, да га изнесемо. Сад је прилика да се и он претресе.

Известилац. Првобитни предлог г. министра био је у овом чл. 31. тај: да се удари с главе на главу по пола динара, но ми смо у одбору повисили са пола динара, држећи, да је мало само по динара, према размеру у члану деветом овог закона предложеног.

Председник. Чујте, има још два члана да се прочитају о „изворима за потпору", па после ћемо о ствари да говоримо.

Известилац прочита чл. 32. који гласи:

Војници, који уживају плату, улагаће у овај фонд по 10 пара динарских месечно, а официри даваће, као пореске главе, по чл. 31.

Председник прочита чл. 33., који гласи: „капитал досађењег инвалидског фонда за стајаћу војску спаја се са овим фондом."

Известилац. Сад чујте и предлог посланика мало пре именованих, који се на ово односи (чита).

Народној Скупштини.

Пошто ова скупштина решава закон о инвалидима, по коме ће у рату онеспособљени имати право на помоћ издржања, то предлажемо народној скупштини, да се прирез инвалида распореди по богаству земљишта и имућству народа у Србији, а не на пореску главу по 1 динар полгодишње, где спадају и они, који ни свој подпуни данак нису у стању да плаћају, већ му се и лонац из куће за данак продаје; то онда не би ништа поможено било, но би личило на ону изреку: једну цркву разваљивати, а другу градити. Па да би се од тога избегло, предлажемо, да скупштина наплату прирезе за инвалиде разреже по класама округа, срезова и општина у Србији, где ће пасти и на богатије више, а на сиромашније мање да плаћају; јер је то правда, што бог и људи желе.

У Крагујевцу 6. Јула 1878. год.

Народни посланици:

Никола Милосављевић, Петар Стевановић, Димитрије Јеротијевић, Коста Пенћ.

(По прочитању чу се: да се одбаци).

Никола Милосављевић. Ја мислим да онај, који мисли да се одбаци тај предлог, нема право што каже. Ако ће да заступају богата места, то може да чине, али ако ће да заступају сиротa места, то немају право.

А. Петковић. Закон овај што је пред нама има леп намеру, и сви га сматрамо да је од велике потребе, па с тога и зашто треба да га подпомогнемо, колико год наше стање дозволава. Но да узмемо, господо, с друге стране. Ми знамо, да је наш народ за ово две три године материјално сасвим изнурен; ми знамо, да немамо подпун рачун о инвалидима, колико ће њих бити, а знамо да смо прошле године за пострадале крајеве ударили један прирез од 3 динара, па још није ни почето да се купи; знамо и то, да за ове три године, нису све општине ни порезе пречистиле. Дакле шта је вредно патеривати нешто кад се не може постићи. То је с једне стране. С друге стране, као што сам казао, кад немамо тачан списак о инвалидима, онда ја држим, кад је влада предложила по пола динара, она је тачнији рачун имала него одбор. И за то ја мислим, да не треба овако на памет рачунати, него нека остане онако, као што је и влада препоручила, да буде по пола динара, а у будуће скупштина је сваке године овде, увидеће се потреба, па, ако буде потреба и увећа се број инвалида, ми ћемо допунити па ће се свима помоћи, а овако не вреди ништа. (Чује се: врло добро).

Поп Вићентије Поповић. Ја, хоћу да говорим само односно предлога, што они кажу, да би требало да не дају подједнако разрез сви крајеви Србије, с чим кажи, да би требало најпре окачествовати сваћије имање и онда би требало одредити једну комисију, која би класификирала све крајеве у земљи, а то не би могло да буде, јер би та комисија скупље коштала но што и сам тај фонд износи. За то сам да се тај предлог одбаци. (Чује се: да се одбаци).

Извест. Ј. Авакумовић. Ја вам обраћам пажњу, да је одбор по свестраној оцени решио и са г. министром војним сагласно се, да изнесе предлог у овоме, овако какав је, скупштини на одобрење.

Нека г. г. посланици боје се, да ће фонд инвалидски доћи у опасност, да не може платити, ако одобримо оволику суму колика је предложена, да је дакле мало предложено; а неки од говорника опет држе, да је много и ово, што је одбор предложио. Ми смо, цењећи потребе, које треба да се подмире, и не заборављајући стање нашег народа, дошли до убеђења, да је нужно предложити, и да то не ће народу бити сасма терегно. При том смо у нашем предлогу узели начело плаћања по имућности, а не с главе на главе на главу, као што је било у првобитном пројекту. Но да и при овом начелу финансијском, које је науком и практиком за најразумније и највредније и најоправданије признато, не би било злоупотреба при примени, да се ве би овај прирез набацивао можда само на једног или неколико чланова оп-

при одређивању овог прireза на једну пореску главу. Одбор је држао, да ће добољно бити иоможено сиромашнијој класи, ако један имућан носи, да се тако изразим, двојицу, те са тога је одбор предложио, да се на једног може порезети овог прireза највише три динара погодније. Као што видите дакле, одбор се у томе држао системе плаћања порезе по имућности са ограничењем, које је нашао за потребно.

Урош Кнежевић. Ви се добро, господо, сиомињете да смо ономад примили у начелу закон о инвалидима. Према закључку ономадашњем, сад је излишно говорити нема пара. Не може се одузети оно, што смо ономад решили. О томе не треба говорити, ствар је начелно решена. Сад само можемо тражити изворе. Врло добро знате и то, да имамо доста војника онеспособљених у рату. Не може се узети, као што хоће г. А. Петковић, П. Стевановић, на да пропадне једно организирано друштво, једна држава да трпи да пропадне њен члан и скапа од глади. Кад се не би дозволило да се издаје као што хоће неки, онда министар не би смео да изда ни једне паре. Морамо да гледамо да се тим људима један пут помогне. Ја, кад сам ономад говорио о буџету и о изворима оним, који су предвиђени у том буџету, и кад сам говорио, да три године ратујемо, мораће бити расхода, онда је сам г. Петковић био противан мојим резонима, а сад он сам каже, народ је изнурен, јер три године ратујемо.

Алекса Петковић. Ја хоћу да објасним. Г. Кнежевић је са свим изопачио моје речи. (Чује се: није). Он је опровргао моје речи, да ја управо разумем да је несмислено; јер ни он не подноси рачуи па да каже, оволико има инвалида; то није он у стању да докаже, а и сама влада нема рачуна да подноси. Ја мислим да оно, што сам ја казао, да је смишлено, за то сам ја и казао да се даде пола динара, а за у будуће да се сазна цифра, па ћемо лако после додати.

Д. Катић. Ми видимо да међу нама нема ни једног, који не би био вољан да помогне онима, који помоћ заслужују. Међу тим каже се, да је много по један динар. Ја мислим да нема ни једне куће у Србији, која није вољна да даје по један динар о порезу. Где има воље, ту свега може бити тим лакше, што се каже да ће се по богатству разрезивати.

М. Кнежевић. Заиста, господо, кад би сви људи у нашој богатој Мачви живели, ја бих био први за предлог, да се даје по један динар па и више, него има господо, људи, који живе по таквим местима, где нису платили порезу по три године. Предлог владин је врло добар да се плати по пола динара на сваку пор. главу, па ако то не може да буде довољно, онда нека на једно две године дође на терет шпиталског фонда.

Поп Новак Милошевић. Ја сам за то, да се даде помоћ онима људима, који су се борили за отаџбину, веру и народност; али ми треба да гледамо и на то, ко дели и коме дели. Треба се осврнути на народ, у каквом се он стању налази.

Заиста ја мислим, да ће ова помоћ од пола динара као прва помоћ бити за сад довољна, и ако је мало по пола динара да се даде, онда предлажем да ни се данак не наплаћује. То ће бити две помоћи, а друга скупштина, која дође на наће да је мало, она може ту цифру и повисити, а за сад ја мислим да је довољно да се на ово ограничимо.

П. Срећковић. Ја имам само то да кажем, што неки кажу да се ово даје онима, који су се за нас борили, па и они други, који се баш нису борили, они су дали реквизицију и подиомогли државу у нечем другом. Дакле сваки је по нешто допринео. И по том, ја сам за пола динара, али свака пореска глава да даде по пола динара, а не да се разрезује. Дакле да се избрише ово у овом члану 31. „по имућству", јер ово је једно лично доброчинство.

В. Мацаревић. Ја сам мало пре казао, да се на сваки начин мора дати по два динара. Руководио ме је, да то кажем, рачун, који је био лањске године изнешен пред закодавни одбор и пред скупштину. Лане је нама казано, да има 13.709 рањених, 5414 погинулих, 1470 умрлих и 831 несталих. Од рањених може бити да има новише умрлих, а од свију ових може бити да ће бити доста знатан број сиротиње, која ће одмах морати да се пријави. Ако се неки јаве и добију, па се новац исцрпи, а други дођу па се и они јаве, а за њих новаца нема, онда нема веће неправде; а да ће се јавити најкаше 6000, о томе нема ни сумње. Кад се пак појави толико, онда не ће доћи ни по 20 гр. на једну породицу, која може имати по 5—6 деце и других лица.

За то, господо, да не би остале неке породице са свим без издржања, ја мислим, да не ће бити тешко за нас, да дамо по један динар, тим пре, што на сиротињу не ће пасти да да ни по један или два гроша, него ће имућнији дати по 3 динара, као што сте видели.

Ак Ковачевић. Ја кажем, господо, ако бих говорио, да мој говор буде за допадање, ја бих казао одмах, да се даде и испод пола динара: али се свагда треба обзирати на последице, да ли може бити од тога какве користи. Јер, као што сам пројект разлаже, колико треба дати, и коме треба дати, и који се разуме у инвалиде, а који у пола-инвалиде, и пошто видимо да овде долази да се даде свима садашњим инвалидима и сиротним породицама, онда не би ни могло бити говора о пола динара. Један динар, то бар ја држим да би требало, а и одбор је дошао до тога убеђења, а мислим и до уверења, да би било за сад са осталим приходима довољно; јер ни министар у ово време не би могао дати довољно података, па да каже, заиста оволико има инвалида, а оволико полуинвалида, а оволико породица сиротних, којима ће доћи ова потпора. Но свакојако може се држати, да не ће бити више од три хиљаде, а и то не ће бити с тога, што, узимимо београдски округ, ваљевски округ, крагујевачки округ и смедеревски округ, прилично су доброг стања, да сви инвалиди и полуинвалиди не ће тражити ову потпору од 1 динара, те тако ће се постићи правда, тако, да они, који су се жртвовали за отаџбину и крв своју пролили, не скапају под плотом.

Нема друга налаза, господо, него мора овако остати по мисљу одборском, бар са једним динаром.

Рака Кукић. У владином предлогу стоји пола динара; сад је овде питање, како је одбор могао да повиси на 1 динар.

Г. министар је предложио то по досадањој пракшци, као што је он

објасниo, или колико ће се од сада јављати, он није могао напред предвидети. Г. Мацаревић је показао, да смо имали лањске године 1400 умрлих и 800 несталих, дакле имаћемо један приличан број инвалида. Дакле, ако се узме у рачун, као што каже г. Ковачевић, онда ћемо имати до три хиљаде инвалида, јер ове године не зна се цифра од ових инвалида.

Ја чујем, да скупштина хоће жељно да се одзове овој ствари, па кад хоће, онда не треба трчати, него треба дати оволико, да се може помоћи тим људма.

Подпредседник. О важности самога закона нећу да говорим, јер ми сви знамо, да је потребно и нужно, да се овим људма учини помоћ. Него на први поглед пада ми у очи нешто, и то је, како је одбор могао овако предложити не обзирући се на терет народни, који му се намеће. Господо, ми знамо, да је за ово време наш народ повукао доста терета и да ће бити још много и много терета.

Мени се чини, да је одбор мало боље требо да проштудира и размисли, пошто ми имамо, држим, много извора, одкуда би се овај фонд могао увеличати, као на прилику од прихода на мостовима у ослобођеним крајевима, неких комада и однадака, који се налазе у тим градовима, па то све да дође у тај инвалидски фонд, те тако сваки да добије своју помоћ, у колико је који заслужио, но, ако и то не би било довољно, ми господо, који смо мало старији, сећамо се, да је фонд школски почео са једним грошом, па је нарастао до 4 гроша. Мало по мало нека се даје, да народ не осети терет; а ако баш буде потребе за више, скупштина је ту па нека се тражи више, и даће се, а не сад овако теретити народ у овом времену И за што да буде то сада, кад је и влада тражила пола динара.

С тога ја нисам за овај одборски предлог, него за предлог министров с главе на главу.

Милосав Марковић. Влада је предложила пола динара, и тај је њен предлог врло добар. Влада сама није знала тачан рачун, колико има тих инвалида, а колико породица погинулих, и за то је толико за сад у предлогу. А и ми, не знајући тачан рачун, колико имамо инвалида, колико полуинвалида и колико породица погинулих, не можемо метути тако огромну суму на народ, јер народ има још доста да плаћа. Но ми имамо још један извор, са којим се можемо помоћи, а то су пододбори црвеног крста, у којима има заосталих новаца, који за ову годину нису потребни, па за то за сад да неметемо више од пола динара, па ако не достане, тада да се потпуни из новаца од тог црвеног крста.

Известилац Ј. Авакумовић. Ја нећу да говорим о динару или пола динара, јер ја сам као одборник казао, шта сам имао да кажем по мом схваћању. Али што се тиче самога рада одборског и оне примедбе г. подпредседника, ја имам то да кажем. Ми смо у одбору господо, о овој ствари довољно мислили; а да смо озбиљно мислили, доказ је, што смо решили да се цифра повиси. Ми писмо од оних, који хоћемо да ударимо намет на вилајет, но ми смо замишљали, да се ни са овом цифром не може подмирити сва потреба овог фонда инвалидског, па када смо по нужди имали бирати између дужности, између једне најсветије дужности и терета, ми смо се решили и показали, да народ мало и поруче, само да се подмири она света дужност. Дозвољавам да се ко год у цифри прираза може не слагати с нама; али одбијам то, да се може рећи одбору, да није довољно размишљао о овоме, као што рече г. подпредседник.

Марко Петровић. Господо, ми ако хоћемо, да дамо стварне помоћи тим нашим борцима за слободу, који су крвљу својом то заслужили, ако хоћемо да дамо животну силу једном закону, а не само да напишемо цифру на папиру, онда морамо ту ствар добро да проштудирамо.

Као год што ви желите, да дате помоћи тим страдалцима ратним, као год што ви желите, да буде народу лако, тако исто и ја желим. Али суд од од 5 ока воде, не може се напунити једном оком воде. Ако хоћемо да будемо стални, ми морамо испунити оно, што смо свечано обећали.

Г. министар је отпоч казао, и изнео рачун из досадање праксе његове. Он вели: да је из досадањег постојећег фонда давао инвалидима стајаће војске најнужнију помоћ.

Но ми овде не кажемо, да се само подмири крајња нужда; ми смо сад овде изашли са законом, који треба да је једнак за све; ми смо овде изишли са цифром и рачуном у закону, па кажемо: потпуни инвалиди добиће оволико; полу-инвалиди оволико, а сиротне породице њихове оволико, и то је помоћ, коју ми законом дајемо онима, којима је нужна, па кад дајемо помоћ, треба да је једнака за све; треба закон да очувамо у својој сили, јер у противноме, кад се не би то могло остварити, значило би играти се са законом.

Даље, господо, помоћ та не може се сравнити онако, као што г. подпредседник каже, са улогом школским, који је најпре почео са грошем па ишао на више. Ми смо школе подизали мало по мало, с дана на дан све више према указаним потребама. На против овде је обратно; ми данас имамо инвалида највише, а доцније имаћемо их мање, и нама је данас највећа та потреба, за то помоћ треба да је што већа. Ми треба да дамо такву помоћ нашим борцима, која ће им бити права стварна помоћ, а не само на папиру па за то сам, да се ова ствар добро проштудира, да не би једном руком давали, а другом одузимали.

Подпредседник. Може бити, да ме г. Марко Петровић није добро разумео. Господо, ја сам казао, да смо ми почели улагати у фонд школски од једног гроша па до четири.

Господо моја, скупштина је ту сваке године, па кад се види колико имамо инвалида и колико нам треба на њихову помоћ, онда нека се ухвати рачун, па ако буде мало пола динара, нека се да више, па ма било и до 3 динара, ја нисам противан. Али, господо, да узмемо све ми на наша леђа, нека остане и за друге, јер то пада на леђа народа нашег.

Марко Петровић. За то баш, што ће сад бити највећа потреба и највећа нужда, помоћ треба дати свима инвалидима, а не само онима, који први дођу. Јер они, који су се заједно борили и онеспособили, треба заједно и помоћ да добију, па за то, место да доцније одредимо више, то можемо сад, па после, ако устреба мање, лако ћемо смањити.

Миле Дамјановић. Ја се потпуно слажем с говором г. подпредседника, само што имам ово још да кажем. Ја држим, да ми нисмо ни један били

позвани да испитујемо ова дата, као што је г. министар; јер он је позван законом, а и дужност му је; па кад је он предложио пола динара, онда нека тако и остане.

Неки од господе посланика кажу, да то није много. За некога није много ни 6, ни 8. ни 50 динара, а некима је много и грош, јер он нема ни гроша да купи улар, него коња веже појасом на води.

По томе, господо, ја сам за предлог владин, нека буде онако, како је влада предложила.

Д. Катић. У члану 9. овога закона предложено је, да буде за инвалиде, ако је редов, каплар, десетник или двајестник по 288 динара; ако је поднаредник или водник 360; ако је наредник, четовођа или батаљони адјутант 432, а, ако је батаљони, батеријски или ескадрони командир по 540 динара, и по томе правилу требало би по два динара с главе на главу.

Истина, ја сам свагда против намета био, али ми морамо свагда у раду следствени бити. Не можемо сад рећи, да смо заборавили оно, што смо јуче или прекјуче радили. Кад нисмо хтели штедити тамо, где смо требали штедити, за што сад овде у овако нужној и потребној ствари. Ми смо прекјуче разговарали о додатцима чиновничким, и онда је г. Паита Срећковић највише био за то, да се овај додатак и поред њихове систематичне плате даде чиновницима, а сад у овакој светој и прекој потреби хоћемо без узрока да штедимо. Ми морамо да водимо рачуна, па ако коме што дамо, да му дамо тако, како ће му бити права помоћ.

Паита Срећковић. Сви ови инвалиди, који се овде спомињу, они су живи и дан данас.

Ово није ни порез ни прирез, него помоћ, и то помоћ, коју ћемо сви да дајемо. А кад хоћемо сви да дајемо по пола динара с главе на главу онда треба да плаћају и слуге, и бећари и сви, који овде живе и који су наши грађани.

Сима Живковић. Јутрос је говорено, да се даје потпора свима онима, који су у рату остали неспособни за даљи рад. И ја бих се свесрдно придружио томе мишљењу, да није речено, да треба да имамо у виду то, што смо различне терете сносили за време овог нашег светог рата.

С тога смо казали, да хоћемо да дајемо само онима, који су сироти и који су не способни за рад постали.

Кад смо то казали, онда ја не знам, за што да не дамо по један динар, па да се тим невољницима помогне како треба. Неки кажу, сиротиња ће да даје, али ми смо по редакцији осигурали сиротињу, јер смо казали, да ово давање буде по имућности, као и плаћање пореза. Овде има сиротиње, која не плаћа ни 8 гр. чарш. пореза полугодишње. Кад се по имућности разрезује и ова потпора, онда сиротиња не ће платити ни по 10 пара уз порезу.

Да би сиротинима још више помогли, ја сам мишљења, да имућнији плаћају не по 3 динара, него нека плаћају и по 10 динара. Неки кажу, биће много по динар уз порезу, ако буде много, нека остане. Нека се пађе и за друге прилике, јер ми нисмо још свршили рат, ми имамо још да ратујемо, па ће нам свака пара добро доћи.

Ако ова сума не буде довољна, да се свима подједнако даје, зашта је господо, за нас срамота, да једноме, који је пре дошао и бољег је стања, да се њему даје, а други, који је доцније дошао, ма да је сиромах, да он ништа не добије. Са тога сам ја за редакцију одборску, но са казатом исправком.

Никола Милосављевић. Ја сам за то, да се овде никако не ограничи. Зар онај, који не плаћа ни потпун данак, и он да плати по 3 динара, а онај, који може да плати и по 10 динара, да опет не може да плати више од 3 динара? То није право, за то нека се плаћа по имућности.

Алекса Поповић. У говору Марка Петровића стоји један врло јасан и непобитан разлог, у коме, што, ако хоћемо да дамо какву помоћ, морамо да дамо збиљску помоћ, и то онима, који сада највише потребују, јер доцније инвалида биће све мање и мање. И по томе не стоји разлог г. подпредседника, што је он навео за фонд школски.

Школа смо најпре мало имали, па смо добијали све више и више, и тако је све већи и прирез растао за пете, а овде противно, сад имамо инвалида највише, па ћемо доцније имати све мање и мање, и тако би могао и прирез све мањи бити. Међу тим, не стоји и оно, што неки говоре, да је право, да сви подједнако платимо по пола динара, јер су се, вели, за све подједнако борили.

Зашта, што се тиче политичког права појединог, то јесте тако; али, што се тиче материјалног права, разлика је велика, јер било је бораца, који су имали врло мало имања, а борили су се и за оне, који су имали велика и богата имања, својом борбом чували су они не само слободу личну, но и имања богаташка и достојанство великаша, и према томе, врло је умесно и праведно, да и овај прирез по имућству плаћамо!

М. Кујунџић. Ко год говори о неудесности пореске системе, огрешио би се о истину, кад би рекао, да ми у опште на државне потребе много плаћамо. То је врло добро позната ствар код свију народа у нашој околини. Али је неправда нашег пореза доиста у томе, што по где који крај или где који грађанин мора сразмерно да потегли више, но што би требало према његовом стању. И ми смо сами ову неудесност износили јавно на скупштини и чинили предлоге, да се она уклони. Зар не би дакле потпуно недоследни били, кад би заједно са г. Вујом Васићем тражили, да оно, што има да се плаћа на инвалидски фонд, плаћају подједнако и они, који имају, и они, који немају. Ако не можемо одмах да поправимо нашу пореску систему, онда треба бар у оним питањима, која долазе пред нас на одлуку, да се држимо боље стране и да почнемо да расподељујемо онако, како држимо да је правије, а не да идемо сами против себе.

Ако би се дакле плаћање у инвалидски фонд разрезало по имућности, онда би престала велика важност питању: да ли да се улаже пола динара више или мање. Колико ће се плаћати у инвалидски фонд, то може одлучивати само потреба. Не би смо ми ни мало изгледали зрели људи, ако би са највећом готовошћу одлучивали племенит закон, а ускратили му средства да он може да оживи. Не комаже никоме, што би смо му говорили како желимо да га подигнемо, а овамо не ћемо да макнемо рукама. Не ћу и не могу ја такву неозбиљност да подржем народном представништву. Ти, зар

не знамо ми сви редом, да то што свако можемо да се слободно договарамо на овоме месту међу собом, што сами можемо да одлучујемо, на шта ћемо и колико ћемо из својих џепова да дајемо, да то једино имамо благодарити проливеној крви народних јунака и мученика све од Косова! Они су нам одржали народну свест, они су нас и данас ослободили јарма дивљачког, и ми са установом фонда инвалидског доста хоћемо да се покажемо благодарни борцима народним.

Него, мени се чини, да при питању о одређивању улога за овакву установу, многи од браће посланика мисле, или да би се могло наћи и других моћних стредстава ван пореза, или да би порез од динара премашио количином својом праву потребу.

Што се тиче помоћних средстава, нарочито је поменуто друштво „црвеног крста." Господо моја, ваља знати, да је „црвен крст" установа међународна, да се правила овога друштва доносе и мењају само у споразуму са осталим светом, који има своју заједничку комисију у Женеви, и да према томе новац „црвеногa крста" може бити и биће употребљен само на потребе одређене његовим правилима, па биле те потребе у нас или у осталоме чо вечанству, с којим смо овако ступили у племениту заједницу.

Што се пак тиче питања о количини, колика ће потребна бити, ја бих само у том случају, и опет велим, само у том случају пристао, да се за сада одреди само пола динара, ако се у исто време у закону *нарочитом* напомене, да се ова сума „привремено" одређује, а да је влада дужна према прибављеним податцима о правој потреби поднети на време предлог о сталном одређењу улога.

Тако само уклонили би смо са себе сенку, која би могла пасти на искреност воље наше.

Петар Стевановић. О овоме је доста говорено. И ја сам мнења тога, да остане за сад порез од пола динара; па после кад се укаже потреба да се дâ више. Али, ја нисам за то, да се овај порез дâ с главе на главу, него по имућству.

Ник. Радовановић. Према потреби, која се хоће овим предлогом да постигне и једна благородна цијел учини, нема ни сумње, да ће бити мало дати с главе на главу по један динар. Но, да би се овај порез справедливије могао разрезати по имућству, онда треба тај динар скупа, колико паде, динара, као што се разрезује порез, разрезати по имућности, и као што се разрезују трошкови уз данак; па онда ће бити да сиромашни неће ни један грош дати, а имућни платиће према свом данку и својој имућности, и тако господо, постигнућемо правду и цијел, којој тежимо. Ако овако не учинимо, није цијел постигнута.

Војин Радулсвић. Ја знам, да нико не ће избегавати да да тим инвалидима, који су страдали за Сриство. Само, што се ја бојим, то је, да ми не пренаглимо да определимо ову цифру пореза, а овамо писмо израчунали колико нам треба да може достићи. Г. министар није могао да поднесе рачун, колико има тих инвалида, а и одбор није могао то знати на сигурно, али можемо сви рећи, да ће их бити доста, и према томе да није много 1 динар пореза од сваке пореске главе, и то да се наплаћује по имућству.

Рака Кукић. Ја имам одвојено мнење код чл. 31.

Овде у чл. 31. где се каже: с главе на главу, но тако, да се не може наредати више од 3 динара, — ја сам мнења, а тако исто и г. Ж. Недић, да се место ове цифре 3 стави цифра 5, па да буде да не може прећи 5 динара.

Сад, било да се гласа за динар, било за по динара, ја сам мњења, да се од једне имућне пореске главе не може наплатити више од 5 динара, а не од 3, као што већина предлаже.

Никола Радовановић. У корист мога малопређашњег говора, ја ћу још да кажем, како се код нас разрезује данак. Једну трећину данка могу наплатити трошкови, који се разрежу на пореску главу, а не више. За то ја кажем, да се и овај порез разреже према данку, па онда на сиротињу не ће доћи ништа, или само неколико пара, јер код нас има људи, који плаћају неку врло малу суму порезе, и њима не ће бити тешко, да на ову цељ дају по 10 пара, (чује се: доста је говора. Жагор) и мњења сам, да не стоји до колике суме највише може бити, јер ће се према закону и разрезати.

Ал. Поповић. Молим, ја имам да кажем још један извор за инвалидски фонд. Ја бих додао овде и ово: да се наплаћује и од сваког посланика, док је овде на скупштини, по један динар дневно. (Жагор).

Алекса Стефановић. Ја имам врло у кратко да кажем само то оној господи, која су јутрос замерала мом говору, што сам имао у виду штедњу, сад је господо, време, да говорите о томе. (Чује се: да се гласа).

Председник. Прећићемо на гласање.

М. Кујунџић. Да ли ћете целу редакцију овог члана ставити на гласање овакву каква је? (Чује се: нек се прочита).

Ја држим, да су овде *два* стварна питања: прво, о суми, а друго, о начину разреза те суме. И према томе предлажем, да се обашка гласа о сваком том питању.

Председник. Има разних мишљења, има много предлога код овог члана. Неки хоће, да се наплаћује по 2 динара, неки кажу, много је и динар, него доста ће за сад бити и пола динара с главе на главу. Неки кажу, да се не наређује на имућног више од 3 динара, а има мњења и за више; неки предлагаше, да у овај фонд улажу нешто и посланици кад су овде на скупу и т. д.

Прочитаћу чл. 31, да не кажете да нисте знали о чему гласате. (Чита).

Чули сте редакцију предлога. Сад, ко је за овакву редакцију .. (Чује се: има два питања).

Добро, пошто и влада изјављује да пристаје, ја ћу ставити на гласање прво: питање о цифри, т. ј. да ли ће бити порез од динара, или од пола динара.

По томе: ко је за предлог владе и одбора, да се за овај инвалидски фонд разреже порез од 1 динара с главе на главу, но по имућности, тај нека седи, а ко је за по динара, нек устане? (Већина устаје).

Ја држим, да је већина устала. (Јесте). Али, не ћу ни мало сумње ни код кога да остане (чује се: да се гласа по именце), не, ставићу питање обратно. Овомад смо то употребили и видели смо, да смо се таквом практиком користили у времену.

И по томе: ко је за пола динара нека седи, а ко је за динар прирез нека устане? (Већина седи).

Дакле, решено је: пола динара.

Сад је на реду оно друго питање: хоће ли се купити овај прирез по имућности или с главе на главу као што је први предлог г. министров гласно.

Но, како је претходно нужно, да се одбор законодавни међу собом и са владом споразуме о овом питању, то дајем четврт сата одмора.

После одмора.

Председник. Да продужимо. Чујте шта има одбор да нам каже.

Известилац Ј. Авакумовић прочита мњење већине одбора о овом питању.

Председник. Има и одвојених мишљења.

Известилац Ј. Авакумовић чита:

Одбор законодавни, пошто је скупштина решила, да се даје по динара прирез за инвалидски фонд, мњења је: да се овај прирез покупи с главе на главу од сваке пореске главе, као што је први предлог г. министра војног гласно.

Има и још једно одвојено мњење од г. Мађаревића. (Чита):

Ја сам мњења, да се у чл. 31., доследно предлогу одбора, по коме је било предложено да се може највише 3 динара на једнога разрезати, да се сада на место 3 стави 1 ½ динар.

Један члан одбора, а то је г. Душманић уздржао се од гласа, а г. председник одбора није за сад овде, те не знамо за његово мњење.

Председник. Пошто је у скупштини најављено, да је о овоме било довољно говора, питам: је ли скупштина довољно обавештена о овом питању, које сад има да реши. (Јесте).

Према пословном реду, стављам на гласање прво мишљење већине одбора. Ово мњење већине сагласно је првобитном предлогу саме владе, где је било и пола динара предложено, и да се плаћа с главе на главу.

М. Глишић. Ја, г. председниче, имам да говорим против тога. (Чује се: не ћемо, доста је говорено. Жагор).

Подпредседник В. Васић. Дебата је о овој ствари свршена. По томе не може бити више говора, но има само да се стави питање и да се реши. (Тако је).

Ја ћу сад ставити ствар на гласање.

Петар Катић. Молим г. председниче, нека скупштина реши устајањем и седењем, хоће ли још да се говори о овој ствари или не ће, јер чују се гласови и за једно и за друго. Нека се зна где је већина.

Председник. Али скупштина је закључила дебату. (Чује се: нек се говори... доста је говорено).

Раденко Драгојевић. Молим, да се према пословнику постави питање, те да устајањем и седењем скупштина реши, хоће ли се даље говорити о овом предлогу или не ће. Овако се ништа не зна шта се ради.

Председник. Ко је за то, да се не говори више о овој ствари, тај нек седи, а ко је рад да чује и даље говоре о овоме, тај нек устане. (Већина седи).

Чујте сад питање за решење самог предлога.

Ко је за мњење одборске већине, т. ј. за то, да се плаћа по пола динара уз сваку порезу, и то с главе на главу, тај нек седи, а ко хоће да се држи рачуи од имућства, те имућни сиротнима да помажу у сношењу овог прireза, тај нека устане. (Већина седи.)

Већина седи, и по томе остаје у свему првобитни предлог г. министра војног. Плаћаће се погодишње по пола динара с главе на главу — и тек ће се овај члан преправити.

П. Срећковић. А како ће се то наплаћивати од бећара. Они нису пореске главе. (Чује се: и они, и они дају).

Председник. Г. Срећковић пита, како ће бити с бећарима. Односно тога имам да вам кажем, да у држави нашој има већ практика у том погледу, јер се наплаћује прирез болнички; и по ономе, како се тај прирез разрезује и купи, тако ће и овај.

Члан 31. овог закона решен је. Сад да се повратимо на чл. 29. те да свршимо ову главу о изворима за потпору инвалида. Изволте саслушати члан 29.

Извест. Авакумовић чита:

Чл. 29. Да би се ова потпора имала одкуда давати, блаженопочивши Књаз Михајло установио је 1863. год. нарочити „фонд за војене инвалиде."

Урош Кнежевић. Овај члан изгледа некако неопредељено, да се не зна шта хоће с њиме да се каже. Помиње се само фонд, што га је установио Кнез Мијаило, и то се спомиње као извор. Но, да би још већу важност дали том фонду, ја сам мишљења и предлажем, да се овај члан овако штилизира (чита):

„За основу ове потпоре узима се „Фонд за војене инвалиде", који је блаженопочивши Књаз Михаило установио 1863. године." (Чује се: врло добро. Усваја се.)

Председник. Заиста је умесна примедба. Усваја ли се дакле чл. 29. са овом новом штилизацијом, на коју пристаје и г. министар војни? (Усваја се). Чујмо даље.

Извест. Авакумовић чита чл. 30, који се усвоји по предлогу одборском. За тим чита члан 32., који гласи:

Војници, који уживају плату, улагаће у овај фонд по 10 пара динарских месечно, а официри даваће као пореске главе по чл. 31.

Сима Живковић. Овај је члан неправедан према војницима. Кад смо казали, да свака пореска глава даје по пола динара уз данак, а то је свега динар годишње, онда не може остати да војници дају месечно по 10 пара динарских, што за годину дана износи 6 гр. чар., — више дакле по остали грађани.

А. Ковачевић. Ово је с тога изишло, да је неправедно наређење, што је најпре био предлог, да се даје један динар прireза уз сваку прireзу, или два динара годишње; но пошто се сад спало на пола динара на по године, или цео динар на годину, то сад треба на ново да се о овоме размисли и преради.

Председник. Ово наређење чл. 32. гласило је исто овако и онда, кад је г. министар у 31. чл. био предложио по динара прireза, као што смо мало час и усвојили. Овакво наређење може се заиста и правдати у толико,

што се хоће да они, ради којих се највише овај фонд и установио, највише и жртвују у тај фонд.

Министар војни. Осим тога што напомену г. председник, стоји још и тај разлог, што ја, предлажући ово, нисам хтео ништа да мењам из већ постојећег закона о инвалидима од 1863 год., него како су војници по том закључку плаћали, нека плаћају и од сад по овом закону. (Чује се: врло добро.)

Подпредседник В. Васић. Господо, о овоме, мислим, да не треба много да говоримо. Постоји већ закон, по ком војници дају по 10 пара пор. месечно у тај фонд инвалидски, па нека тако и остане.

М. Глишић. Јест, али су официри могли много више да плате, јер они ништа до сад нису плаћали.

Алекса Поповић. Могу разумети што је овако наређено за војнике, јер то се правда, што се каже да се они овим фондом непосредно интересују. Али, зашто тај разлог није узет и за официре, то не могу да знам и да разумем. Као што видимо из овог закона, њима се највише одређује, они ће уживати из овог прираста по 450 и 600 динара, — па зашто да они највише и не приложе!? Иначе је највећа неправда да војници плаћају од своје скромне 6 гр. годишње, а официри, који имају добре плате, да дају само динар годишње.

Ник. Радовановић. Заиста је тако, као што говоре ови предговорници. Да се томе помогне, по мом мишљењу намирило би се и правда би била задовољена, кад би се казало овде, да официри плаћају 20 пара динарских месечно, и тако ће они дати 12 гроша годишње. (Чује се: врло добро).

Ил. Стојановић. Доиста постоји та неправда, да би војници на овај начин плаћали више него официри. За то треба да се за официре узакони, да дају 20 пара динарских на месец, као што је предложио г. Н. Радовановић. (Тако је).

Министар војни. Ја усвајам предлог г. Ник. Радовановића, да официри дају два пут више него војници.

М. Кујунџић. Ја бих био са свим противан целој овој ствари. За што војници да улажу обавка у инвалидски фонд, кад је сада њега узео цео народ у своје руке? Зар нису сада и народни војници тако исто блиски томе фонду као год и стајаћи? И зар војник у касарни није оставио никога код куће, који већ као пореска глава плаћа у овај фонд? И зар не ће и сам плаћати, кад изађе из касарне, као пореска глава? Каква је то помоћ што ће, рецимо 8000 војника, давати по пола динара годишње? (Чује се: довољно је говорено).

Председник. Је ли скупштина довољно обавештена. (Јесте).

Јесте ли чули предлог г. министра војног: за официре он предлаже сад да дају два пут онолико као војници што дају, т. ј. по 20 пара динарских месечно. Усвајате ли то? (Усваја се).

У толико се исправља овај чл. 32. Сад чујте још чл. 33. Он гласи (чита):

Капитал досадањег инвалидског фонда за стајаћу војску спаја се са овим фондом. (Врло добро).

Усваја ли се и овај члан? (Усваја се).

И по томе сад смо свршили главу седму овог предлога, која говори о наворима за ову потпору. Сутра у 8 сахати наволите доћи да продужимо од чл. 9., где смо остали

Састанак овај трајао је до 7 сахати по подне.

САСТАНАК XV.

8. Јула 1878. године у Крагујевцу.

ПОЧЕТАК У 9 ЧАСОВА ПРЕ ПОДНЕ

ПРЕДСЕДАВАО

Димитрије Матић.

Присутни сви министри.

Предс. Састанак је отворен. Саслушајте протокол од 10 Јула ов. год.

Секретар Мита Стојковић чита.

Председник. Има ли ко да што примети на овај протокол? (Нема). Дакле усваја се.

Има да се прочитају две пријаве из Шапца и Чачка. Чујте.

Секретар А. Стевановић чита:

ТЕЛЕГРАМ

СРПСКОЈ НАРОДНОЈ СКУПШТИНИ

Крагујевац.

Поверење и оданост према нашем витешком владаоцу и његовој родољубивој влади; презрење убитачног тополског раздора и нелоге; чврста вера у бољу будућност нашега народа, основана на просветној, привредној, трговачкој и саобраћајној знази Србије под дичним Обреновићима, — ти родољубиви осећаји и напредне мисли, слога рада, чврсто стојећи уз престо славних Обреновића, које скупштина изнесе у својој адреси од 30. Јуна ов. год., побудише ову општину на изјаву онога потпунога поверења народноме представништву.

Живео први независни књаз српски Милан Обреновић.

Живела књагиња Наталија. Живео престолонаследник Александер.

Живела храбра војска српска.

Живело народно представништво са целим српством.

У име општине шабачке, председник општине Л. Котуровић. Чланови: М. Аксентијевић, Јаков Станић, Јанко Топаловић. Грађани: Павле И. Куртовић, Ј. Гацић, Марко Благојевић, П. М. Матић, Алекса П. Бајић, М. Поповић, Василије Обрадовић, Најман Обрадовић, Марјан Марковић, Милан Атанасијевић, Стеван Петровић, Јеврем Павловић, Никола Атић, Ђоко Милић, Петар Прњева, Сима Т. Полићевић, Драгомир Тодоровић Алекса Теодоровић, Андрија Влајковић, Радован Теодоровић, Павле Добриловић, Недељко

Нешковић, Мијаило Галовић, Никола Даниловић, Ђорђе Јовановић, Илија Младеновић, Влајко Мићић, Јоца Миливојевић, Петар Савић, Милан Јанковић, Масо Мишковић, Јанко Лазић, Тодор Княжевић, Јован Маричић, Дим. Јотић, Ђуро Миловановић, Јоле Стевановић, Никола Рајичић, Коста Живановић, Коста М. Нешковић, Стеван Дражић, Јанко Влајковић, Петар Ђорђевић, Лазар Томић, Стеван Васић, Сима Мргић, Ђорђе Алексић, Ник. Новаковић, Панајот Панајотовић, Макавеја Костић, Јаков Трнић, Милован Миловановић, Љубомир Богдановић, Ђорђе Манојловић, Спасоје Д. Петковић, Марко Поповић, Јеремија Укропина, Живко Симић, Миладин Петровић, Ђоко Лазаревић, Андреја Петаковић, Недељко Павловић, Сава Тошковић, Кузман Павловић, Милисав Стевановић, Љубомир Вучетић, Јеврем Јевтић, Васа Нешић, Тома Јаковљевић и М. Јосифовић.

Народној Скупштини.

Општина је чачанска прочитала адресу, коју је Народна Скупштина поднела Његовој Светлости као одговор на престолну беседу. Општина се радује, што је народна скупштина задахнута мудрошћу и патриотсвом показала у адреси и овом приликом, да јој на срцу лежи срећа и благостање отаџбине.

Бог па и народ милује, да се скупштина и даље одржи на висини свога положаја, и сложно са владом Његове Светлости све оно ради, што се клони срећи и напредку српског народа и светлог дома Обреновића; јер само на тај начин можемо са надом очекивати великога плода од проливене крви за свето дело, које су нам наши предци у велики аманет оставили.

Општина се радује и за то, што је скупштина у адреси својој једногласно изјавила, да ће она чврсто и непоколебиво уз престо Његове Светлости, који је данас новом славом увенчан, стајати, а одбијајући и са гнушањем осуђујући сваки појав косовске несреће, као и тополски несретни догађај, којима бог, мудрост Његове Светлости и Његове владе и храброст патриота српских не даде стати извршити започето велико дело и осветити проливену крв наше браће 1876. године.

Општина се радује, да ће народна скупштина са патриотством сложно и снажно подпомоћи родољубиву владу према беседи Његове Светлости Књаза.

Да живи Књаз српски Милан М. Обреновић IV. Да живи књагиња Наталија! Да живи престолонаследник Александер! Да живи народ српски и његови претставници.

У Чачку 6. Јула 1878. год.

У име општине председавајући судија суда општине чачанске, Стојан Ристић. Одборници и грађани: Светозар Мајсторовић, Ђорђе Бојовић, Василије Ивановић, Илија Кривачић, Мијаило Благојевић, Д. Шибина, Милосав Петровић, Апостол Ђорђевић, Витор Недић, Сима Димитријевић, Ђока Ј. Николић, Михаил Радовановић, Петар Гавриловић, Димитрије Стојковић, Миливоје Радовановић, Максим Николић, Лука Андрић, Вељко Милосављевић, Васа Јањ, Богић М. Богићевић, Стеван Урошевић, Вићентије Цицић, Коста Аризовић, К. Тодоровић, Мата Јанковић, Таса Михаиловић, Миленко Стојевић, Милован Василић, Радован Антонијевић.

Скупштина се одазва са живели.

Председник. Хвала им. Ове ће изјаве проћи кроз протокол.

Има два питања да се прочитају, и то, једно је на председништво скупштине, од г. Ивана Јевтића, кога потпомаже Урош Княжевић. Чујте.

Секретар Панта Савић чита:

Питање

на г. председника скупштине.

Лањске године поднео је г. игуман манастира Раковице — до Београда — молбу у томе смислу: да скупштина изволи донети своју одлуку, да г. министар правде може одвојити известан број слободнијих осуђеника из казненог там. завода, да при манастиру могу радити сваковрсне пољске послове, а за овај рад г. игуман — сада архимандрит, — положио је врло пробитачне услове, како за државу, тако и за сам манастир, а и за осуђенике, као што јасно и сама молба тврди. Но пошто та молба није изнесена ни лане пред скупштину, а не износи се ни сада, а то је нужно, то молим г. председника да каже, је ли вољан да ову молбу изнесе или не; ако не, то за што?, а ако је вољан да исту изнесе, то бих молио да то што скорије учини и то још пред ову садању скупштину, која ће ову ствар као хитну решити.

8. Јула 1878. године.
у Крагујевцу.

Свештеник,
Иван Јевтић.
Народни посланик,
У. Княжевић.

Председник. На ово питање имам да одговорим. Ја сам имао прилике још једном да кажем, да се све оне ствари, које су од прошлогодишње скупштине остале не изнете и не свршене, због краткоће времена не могу сада у архиви тражити.

Видели сте, да је се и Светли Књаз у својој беседи, а и народно претставништво у својој адреси, изразило, да ћемо се ограничити само на најнужније ствари. Јесте ли вољни да се и ове ствари потржу?

Поп Марко Петровић. Ја не знам, како би изгледало то, кад би ми преко тих молби и жалби прешли онако само ћутањем. Наш мандат престаје скоро, па за то треба да се пожуримо, то да и њих посвршавамо. Нека се одреди један одбор, па нека све претресе и прегледа, и нама поднесе да решимо.

Урош Княжевић. Ово питање, што је поднето од стране Ивана Јевтића и моје, ни из каквих других узрока није поднето, него само у интересу државне касе. Имање је државно, а има робијаша, који седе бадава, па нека

Исправка. — На 237. стр. 15. табака при дну погрешно је печатано *Алекса Поповић*. Треба да стоји Алекса Петковић.

раде, само нека се обделава државно имање, а држава нек добије приход. Из тог разлога ја сам то казао.

Председник. Ако сте вољни, ја могу то потражити. (Вичу: хоћемо).

Алекса Стевановић. Г. Марко Петровић рече, да треба да пређемо ове ствари, с тога, што ове године мандат престаје, као да се, ако мандат не-ставе, не ће решити. То не стоји. И до године ће се решити заостале ствари, па баш ако г. Марко и не буде овде, јер оне се сматрају као посланички предлози.

Председник. Има овде још једно питање посланика Ђорђа Милетића, но пошто овде није г. министар унутр. дела, на кога је управљено, то ће за сад остати, а међу тим да прочитамо две молбе и жалбе. Чујте.

Секретар Панта Савић чита жалбу браће С. Нешића, трг. из В. Градишта, што им није извршена пресуда у спору њиховом против Аустро-Угарске банке у Пешти.

Председник. Да предамо одбору за молбе и жалбе.

Новак Милошевић. Пре неколико дана поднесен је предлог скупштини за ратне страдалнике и о мораторијуму, и оба предлога потписали су 40 посланика. Они су оглашени за хитне, па за што се до сад не износе на решење скупштини?

Председник. То ми није још одбор поднео. Ви знате да су одређена два одбора, те да за ратне страдалнике претресу целу ствар. Ми смо сви за то, да се ово што пре сврши.

Мијајло Радовановић. Да би задовољио посланика пон Новака, ја га као члан финансијског одбора уверавам, да су оба предлога код одбора на претресу. Ја мислим да ће сутра бити поднесен.

Председник. Јесте ли задовољни? (Јесам).

Изволте читајте другу молбу.

Секретар Панта Савић чита жалбу Марка М. Недељковића, дојакошњег учитеља основне школе трњанске у округу пожаревачком, што му министар војни није исплатио дијурну за време вршења војене дужности изван места.

Председник. Упућује се одбору за молбе и жалбе.

Никола Радосављевић. Пре три дана поднета је скупштини једна молба због једне пушке од једног војника одавде из Крагујевца, па та молба није ни прочитана. Шта је с њом?

Министар војни. Добио сам ја ту молбу, и одмах сам наредио, да му се изда, пошто ју је он сам отео од Турака.

Председник. Ове досадање ствари биле су нове, а сад ћемо прећи на дневни ред.

Дошли смо у претресу до главе II., чл. 9., у пројекту закона о инвалидима. Г. известиоче, изволте продужити.

Известилац Ј. Авакумовић. Пре него вам прочитам члан 9-ти, имам да вам јавим, да је одбор поводом тим, што је сад скупштина од једног динара на пола смањила ову порезу од пореске главе, да је дакле одбор тим поводом на ново претресо ову ствар и дошао до тога закључења, да се у тачки а, овога члана не каже одсечно сума 288 динара, 360 динара или оволико и оволико, већ да се мете „до“ поред сваке суме, и то овако: „до“ 288 динара, „до“ 360 динара итд., јер кад би казали одсечно и давали инвалидима целу тамо споменуту суму, могло би се десити, да не достане новаца, пошто је одбор онај размер одобрио у предпоставци, да ће скупштина одобрити прирез од једног динара, а не смањити на пола динара. То је један разлог за ову нову редакцију; други је разлог тај, што и ако се неко призна за потпуног инвалида, опет нису сви инвалиди једнаки; један може више, а други мање да заради. Ову допуну нужно је учинити за то, те да остане суду да овај може оценити у сваком поједином случају праведно, и досудити потпуну или сразмерну потпору.

Г. министар је на ову одборску одлуку пристао.

Даље, одбор је мислио још и даље о члану овом у тачки е, где се каже, да се потпора управља по броју чланова породице, па је нашао, да је боље да се даде цела цифра потпоре члановима породице, на ма колико њих било, а да се не води рачун о броју чланова породице, на колико ће се делити потпора, као што је то у предлогу владином и одборском било. И на послетку одбор је са сагласијем министра војног додао још једну тачку на крају овога члана, коју ћу вам сад прочитати.

Сад да прочитамо, како је одбор на ново редакцију поставио. (Чита).

ГЛАВА ДРУГА

О количини потпоре.

Чл. 9.

Редовима и нижим чиновима народне и стајаће војске, као и старешинама народне војске, даваће се потпора по следећем размеру:

а) Потпуни инвалид, ако је редов, каплар, десетник или двајесник, добијаће годишње до 288 динара; ако је поднаредник или водник, добијаће до 360; ако је наредник, четовођа или батаљони ађутант до 432; а ако је батаљони, батеријски или ескадрони командир, добијаће годишње до 540 динара потпоре.

Лекарско, свештеничко и у опште административно особље, које не долази у ред чиновника, уживаће потпору сходно овим опредељенима, а према рангу свога звања.

Нижим чиновима потпуних инвалида стајаће војске, који су служили у овој десет година, увећаће се потпора са још једном четвртином главне суме, а ако су прешли 15 година, увећаће се потпора са половином главне — основне — суме, колику би према положају имали, кад би се налазили испод десет година службе.

б) Полу-инвалиди добијаће половину оне суме, коју добијају потпуни инвалиди, према свом положају означеном предходећом тачком.

в) Чланови породице по смрти инвалида, ако према смислу члана 3. и чл. 4. имају право потпоре, уживаће ову у оволико, колико је тај члан добијао.

г) Чланови породице оних војника, који су погинули, умрли, у рату нестали или усљед добивених рана умрли, добијаће потпору одређеном тачком *а*, овога члана, т. ј. оволику, колика би припадала потпуном инвалиду, а делиће је по предходећој тачци *б)*.

Но, укупан број овог издатка, не сме прећи суму, којом инвалидски фонд може располагати према приходима на основу прописа овог закона.

Алекса Поповић. Ја бих имао само мало нешто да приметим. Онде, где се каже „до 288 динара.“ Та реч „до“ даје могућности властима, да оне могу давати неком 159 динара, некоме 200, а некоме и више а некоме и мање, а може се и према личном расположењу давати.

Ја не бих био за то, него бих овако учињио: да се одреди цифра према стању капитала, па нека се каже: на пр. да нема више од 150 динара; па ова цела цифра нека се признатом инвалиду да. Дакле, нека је цифра стално одређена и нека се она даље не дели, а никако нека се не остави судији, да он чини како хоће.

Акс. Ковачевић. Ви знате, господо, да у свима законима земаљским што се тиче поступка судског постоји размер, да се остави судији да оцени, да ли постоји ово или оно.

Не може се никако удесити у законима, да нема те размере, која се оставља судији да оцени.

Није нам, господо, важде, што хоћемо у закону да дамо инвалиду баш онолико, колико је заслужио, кад у закону нема баш те стварне тачке, — јер бадава давати право, кад је то право по себи мртва ствар и нема силу, а сила је новац, и томе треба дати поступак. Тај поступак одређује суд, колико да му се да.

И ма колико год хоћете да говоримо, опак према томе, што не знамо колико на чисто инвалидских породица има, и колика је цифра, не можемо тачно да опредељујемо, колико да се коме да, него свагда оставити треба судији, да по свом слободном убеђењу слободно изрече прави суд обазирући се и на околности постојеће. (Чује се: врло добро).

Марко Петровић пом. Заиста су разлози г. Алексе Поповића умесни, но због тога, што не знамо колики је приход, не могу се усвојити.

Алекса Поповић. Господо, ништа ме ни ви, ни г. Ковачевић разумели. Молим, разумите ме. Не кажем ја, да ми специјално кажемо: толика је цифра за раздавање инвалидима, него кажем, да се прибере цео тај капитал и да се скупе инвалиди, па онда, кад се ово изврши, и на пример скупило се милијон динара и 10 хиљада инвалида, онда да се подели на сваког равно колико дође, на пр. по сто на једног; а суд само да призна инвалида и да му каже, припада ти сто динара потпоре или колико буде.

Ово, што ја кажем, могућност је.

Адам Богосављевић. Ја нисам за разлику у дељењу потпоре, на пр. давати једном редову једну награду, а другом официру другу. Зар је официрска крв скупља и боља од крви у редова.

Ја сам за то, кад су сви једнако болове трпили, нека се свима подједнако даје. Нека се одреди на пр. за инвалиде 100 динара, а за полу инвалиде 50 динара. Разлике не треба да буде. Разлика се код приватних људи дели на разни начин, неки се богати на праведни, а други на неправедни начин, али ретко да се на праведни начин обогати, јер зна се, да онај, ко се држи правице, тај не музе кравице.

Министар војени. По мом мишљењу, то се односи више на поступак судски, кад он решава о давању те потпоре. Јер закон не искључује тај поступак, који ви сад г. Алексо казасте. А кад се покупе сви податци, онда ће се одмерити сума, која ће се дати, а овде се овом редакцијом опредељује, до које суме може да се да. (Чује се: врло добро).

Алекса Поповић. Са оваквим објашњењем г. министра војеног ја се задовољавам.

Председник. По што је скупштина довољно обавештена, то ћу сад по пословнику да ставим на гласање предлог одборски, на који је и влада пристала. По томе, ко је за овај предлог како га је г. известилац прочитао, тај нека седи, а ко је против тога, тај нека устане. (Сви седе). Дакле усваја се једногласно.

Сад да пређемо на члан 10-ти.

Известилац Јов. Авакумовић чита:

Члан 10.

„Официрима (дејствителним или контрактуалним), лицама са официрским одличијама, свештеницима и оним војницима, који су грађански чиновници, ако се у рату осакате и постану неспособни за службу, даваће се док су живи из државне касе њихова потпуна дотадашња плата.

А по смрти погинулих и несталих, или осакаћених официра, (члан 1 и 2.) њихова породица добијаће потпоре из инвалидског фонда до 480 динара, ако има права на пензију из општег фонда удовичког, а, ако то нема, онда до 600 динара годишње.

Ову потпору делиће чланови породице по тачци *в)* у чл. 9. овог закона.“

Овај последњи одељак одпада према горњем наређењу у тачци 9-тој.

Алекса Петковић. Мени се чини тако, да што се тиче члана 10., да је за мене са свим нејасно, а ево за што. У члану 9. другом ставу казано је изричио, да се помоћи дају редову 280 динара и т. д., а у члану 10. вели се, да се официрској фамилији даје 600 динара потпоре, ако пензије нема Ово је за мене са свим непоњатно, за што је то, да официрска фамилија има тако много, а онај, који је лично собом крв пролиивао и онеспособио се, мање. С тога ја сам за то, да се и официрским фамилијама сведе на 280 динара.

Извест. Јов. Авакумовић. Овде у другом одељку овог члана има једна штампарска погрешка, која пре свега треба да се исправи, а то је, да се после речи „или осакаћених официра“ дода умрлих, „као и осталих горе споменутих.“ — И кад је ово сад исправљено, можете о томе члану говорити.

Алекса Петковић. Ви треба да узмете у сразмеру, да је сваки борац, који је у рату погинуо или се осакатио, једнако са официром борио се, па за што да он мање ужива или његова породица, а фамилија официрска да ужива и плату погинулих официра и опет њену потпору. Ја бих официрским

фамилијама дао само плату или пензију, а потпору не бих; но да и њима не буде на жао, нека им се сведе на 280 динара као и осталима.

Министар војни. Ви треба да узмете у сразмеру фамилију официрску и фамилију једног простог војника, па справедливије да цените, јер као год што има сиромашних војника, тако исто има и сиромашних официра, који су погинули као борци, а ништа од имања за жену и децу оставили нису.

Новак Милошевић. Ја сам за то, да све оне породице официрске, које имају пензију из државне касе, не добијају ни паре из овога фонда; а то за то, што једна породица, па ма простог војника, било стајаћег или народног, који је у рату погинуо, ако има имања по овом закону, што је већ решено, не добија ништа, а да би били праведни и овоме, и следствени ономе, што смо решили за остале војнике, који ће из инвалид. фонда потпору примати, предлажем, да се узакони: да свака породица официрска, која је имућница, не може добити ништа; а која докаже, као и остали инвалиди, да је сиромашна, да може добити потпоре до 600 динара. (Чује се: врло добро).

Известилац Јов. Авакумовић. На говор г. Новака имам приметити. Он каже, да не треба дати официрским фамилијама потпору, што имају пензију; али официрске удовице и сирочад имају свагда по смрти његовој права на пензију, јер официри за то и улажу у фонд удовички. Дакле, то треба знати при решавању овог питања.

Алекса Поповић. Овде има поп Новак у неколико право. Јер заиста, нема никаквога разлога ни правде, да се у опште каже, да свака официрска жена, без разлике на имовно стање, добија и поред пензије целу потпору из инвалидског фонда, јер ја знам да има више официра, који имају 2 до 3 и 4 хиљаде дуката. Кад се тражи доказа о сиромашном стању од других војника и сиротиње, нека се тражи и од њих, јер богатом давати, значило би сипати воду у море. Дакле треба учинити разлику имућства, и она официрска фамилија, која докаже, да је сиромашна, да јој се да потпора из фонда инвалидског.

Новак Милошевић. Ево мога предлога за ову ствар. (Чита). А имам и 12 посланика да ме потпомогну.

Никола Стајевић. Ја овде чујем, да нека господа хоће да се не праве разлике између простог војника и официра, и кажу, за што да се да једној официрској фамилији више, него фамилији простог редова. Но, по моме мишљењу, мора се правити разлика, јер борци наши нису једнаке услуге учинили отаџбини нашој, него неко више, неко мање. Ја нећу ово дуго да доказујем, него ћу само да питам, да ли је један официр, вођа, учинио више услуге отаџбини, својом вештином, својом храброшћу, својом науком и памећу, него прост редов борац? Да ли је редов, који по команди официра пуца на непријатеља, толико допринео, колико његов вођа, који је заједно с њим у ватри и од кога — официра — често зависи да се добије или изгуби битка? Да вам још наведем само један случај и да вас питам. Је ли толико користио отаџбини један редов, колико пок. Мијанло Илић и Стевица официр, који су и главом платили на Јавору, и које њихови другови називају данашњим хајдук Вељком.

Ал. Поповић. Ако хоћете, то да питате, ја ћу да вам кажем, да док је Мијанло Илић славно водио војнике, дотле је други навео војску, те је сва слишћена, и ово ти је за то.

Никола Стајевић. То, што г. Алекса наводи, мени није познато. Ми треба с поштовањем да помињемо све борце, који су се у рату свима могућим силама борили за отаџбину, али као што сам и пре казао, мора се између официра и редова поставити нека разлика. Који је више заслужио, има права и на већу потпору.

Акс. Ковачевић. Молим вас, да обратим пажњу г. председника да има на уму кад стави питање, хоће ли овако остати, као што је одборско мишљење, да је овде сад измењено код свију цифри *до* 480, *до* 600 динара и т. д., а у одборском је мишљењу *по* 480, *по* 600 динара и т. д. Дакле, ако усвоји скупштина, као што се сад овде предлаже, то, да се не би учинила грдна погрешка и неправда, нека се има на уму. (Чује се: врло добро).

Стеван Д. Поповић. Ја желим обратити пажњу скупштине на ову установу, која се мисли сад увести, и на разлику између ње и удовичког чиновничког фонда, о коме су неки посланици почели говорити. Као што ће свима познато бити, удовички је фонд приватна установа: све што има у томе фонду, постало је од чиновничког улога, који се узима од њихове плате; одатле се новац даје под интерес, и интересом, који се добије, издржавају се породице чиновничке. Ако чиновници хоће, они могу да укину тај фонд и целу установу и новац свој патраг да узму. Или, ако постане каква приватна банка код нас, чиновници свој фонд могу пренети код ње, онако, као што се чини и са осталим осигурањима.

Но ово, господо, што се мисли завести, то је са сим нова установа, и то само за она лица, која су своју крв заложила за отаџбину. Држава се осећа да је дужна и позвана, да за та лица и њихове породице учини што треба, чиме ће их колико толико осигурати.

Јуче је покренуо г. Срећковић једно питање, које је слично с овим, које се сад претреса, т. ј. говорено је о томе, хоће ли се свима без разлике, којима би наступио случај да добију од државе какве друге потпоре, обуставити давање из *овога* фонда; па прилику да ли би један ђак, кад као син сиротне инвалидске породице почне уживати државно благодејање, изгубио ову потпору, коју би до тада примао? Ја мислим, да скупштина не ће бити толико уздржљива и сувише штедљива, те да једном сиромашном а добром ђаку пресече издавање, просто с тога, што му мати по три дуката или можда и мање из овога фонда прима.

Ви видите господо, да је ова сума од 480 динара годишње или од 40 динара месечне потпоре за једну официрску породицу мална и готово незнатна, па по томе не ћете држати, да ће се за то официрским породицама као бајаги преливати, као што неки веле. Даље, ја нисам још чуо, нити знам, да има и једног од наших официра, који би стајао на неколико хиљада дуката, те да по томе као богат нема нужде добијати још какво издржавање, н. пр. из инвалидског фонда.

Молим да скупштина узме у оцену ове околности, које сам имао прилику напоменути.

М. Смиљанић. Ја бих обратио пажњу скупштине на то, да један војник, који се у рату борио или погинуо, користио је земљи толико исто, колико и један официр.

Г. Стајевић спомињући како официри више користе својим знањем и науком од простог војника, не ће да каже, колико су ти официри стали државу, и колико је њих држава хранила за то, да нешто више учине од простог војника. С тога ја сам потпуно за предлог г. Новака и он је са свим уместан.

Никола Стајевић. Ја нисам никад одрицао простом војнику заслуге, које као борци за отаџбину чине у рату, и ја им с хвалом признајем, али свагда сам био за то, доказивао и доказаћу, колико год хоћете, да има разлике између официра и простог војника у заслузи и користи; а ко више користи, томе се више и да, и више заслужује, па треба још с поштовањем свагда и да их спомињемо; то треба сви да признамо. За мене је свагда већа заслуга онога, који мудро управља и храбро предводи војску, него онога, који се бори; а г. Алекса Поповић шта више каже, да Мијаило Илић није учинио оно, што ја мислим и сви други да је учинио земљи, и ја то сад први пут чујем. (Жагор).

Ал. Поповић. Није истина, да сам ја казао што за Мијаила Илића, и да му ја не признајем заслуге, које је Србству и роду своме учинио, и кога народ за јувачка дела равња славну Обилићу, — ово ја никада учинити нећу, нарочито за то, што сам очевидац његове храбрости, одушевлења и пожртвовања за своју домовину. Сваком, који ми каже, да сам другче казао, јавно кажем, да ме није чуо или ме није разумео.

Министар просвете и црквених дела. Молим вас господо, да се не би потрзала имена лица, која су заслужила земљи, у овом питању молим вас да се прекине такав говор, јер то нами не служи части; јер таквим изразима, омаловажавају се и официри и војници, који су достојни признања нашег, а то нигде у свету нема, осим што може код нас бити. Ми треба да одамо заслузи признање и правду, јер узмите на пример велике државе, као Француску, која је изгубила у рату, па опет даје једном војн, ђенералу, по 10, 12 хиљада франака. Ми морамо правити разлику између официра и простог војника јер им је и другчији начин живљења њиховог.

Ми улазимо у састав образованих држава, па не би требало о томе да разговарамо с таквим изразима.

Панта Срећковић. После говора г. министра просвете, не бих имао шта да говорим, него опет хоћу ла кажем и напоменем оно, што није још нико казао.

Што се тиче установе овога фонда, наша је цељ, да помогнемо оне, који су у рату осакаћени, и фамилије оних, који су у рату погинули. А да није било боја, официри би седели код својих кућа и они би уложили више у удовички фонд, и жена би им имала већу пензију; а сељак такође био би код своје куће и више би зарадио. Дакле, што је официру плата, то је сељаку ливадица, те тако и једни и други више би добили, него кад је пресечен живот.

Ви знате, да официр има 300 талира, а неки мало више плате. То је тако мало и док је био жив, а пензија још мања, да његова жена и деца тако рећи живе само да не просе.

Председник. Г. министар просвете добро је објаснио, да нарочито у овоме времену не би требало правити разлике између официра и војника, и ја мислим, да не продужавамо овако говор.

Мијаило Терзибашић. Господо, ја не велим, да није право дати и официрима, али кад смо у општо усвојили, да само они могу добити потпору, који су сиромашног стања онда не смемо делити једног од другог, који ће примати из тога фонда потпору, па треба да узаконимо, да и официри, који су сиромашни, или њине фамилије, као и остали, до кажу имовно стање, па тек онда да имају потпору само они, а богати не; јер један официр или његова фамилија може имати имовине неколико хиљада дуката, или кућа, па онда на што му давати и потпору, а право потребне за потпору одбијати.

Милош Глишић. Што г. министар просвете напомену, да у овом времену не треба делити официра и војника и дуго о томе говорити, што и г. председник рече, то се заиста и ја слажем у томе. Што се пак тиче разлике у потпори, која се даје војним чиновима, ми смо решили у члану 9., да поднаредник има више од каплара, а наредник од поднаредника итд. Дакле, кад смо тако у 9. чл. решили, онда морамо то и овде признати, да официр или његова фамилија има више.

Али господо, што се тиче овога другог питања о потпори, који су богати, ја пре свега имам да обратим пажњу скупштине на цељ овог закона, што га радимо. Ја мислим, да је наша цељ и да је правда, да свима средствима учинимо, да помогнемо онима, који немају хлебом да се захране, а тако исто да захранимо и њихове породице, јер то смо ми њима и дужни. А кад је тако, онда за што, као што каже г. Терзибашић, давати чиновничким и официрским богатијим фамилијама, или њима, а имају довољно да се издржавају из свога имања и пензије, а на против прост сељак нема ни од куд да се издржава; онда је то сувише велика неправда.

Што каже г. Стева Поповић, да удовички фонд састављају сами чиновници од својих улога, па се отуда издржавају, то је врло слаб тај његов разлог. Јер сељак улаже само своје имање, и то улаже оно, што од својих уста заштеди, једући киселицу, бели лук и пројо, док онај улаже у фонд, ономе је њива и ливадица фонд, он се отуда издржава, па кад се ономе, који има њиву и ливадицу, не даје потпора, јер се каже, да има имања, онда не треба ни овоме, што прима из фонда, и за што да му се даје, кад има. Ја се дакле потпуно слажем са Новаком и Терзибашићем, да се онима, који се имају од ма чега издржавати, па био то инвалид или његова фамилија, ништа не издаје.

Архимандрит Дучић. Ја сам чуо од неколико поштованих предговорника, да упоређују официре са простим војницима. То је очигледна неправда! И ја нијесам устао, господо, ни да кога браним, ни да кога нападам, него да кажем једну истину, истину аксиому: без научних и способних официра нема уређене ни добре војске. Војска без наученних и добријех официра била би један скуп, једна гомила људи, који би сваки по својој памети и вољи радио, и у првом нападу непријатељске уређене дисциплинарне војске, коју

предводе официри, разбјегли би се. Истина, и без добријех и ваљанијех војника и поред добријех официра не би било онаких великих и сјајних успјеха, каквијех видимо овдје, гдје су добри официри и војници. Али о разлици између официра и војника не треба ни говорити; она је јасна и очигледна.

И, кад те разлике не било, онда не би требало ни школе за официре, нити би требало чинити толике трошкове за њихово васпитање, које чине све државе, па наравно и Србија; јер се зна, као што рекох, да без наученијех и добријех официра, нема ни уређене добре војске у правом смислу ове ријечи.

Кад је онако, онда, господо, не може бити једнака потпора простим војницима инвалидима и официрима инвалидима; јер, како су њихове способности и дужности веће од простих војника, тако су им и одговорности и потребе веће.

Али сам, господо, противан, да сви официри инвалиди без разлике примају једнаку потпору, као што стоји у 10. члану овога закона. (Чује се: треба да се промјени). Ваља да се стави разлика између официра (инвалида) богатијих и сиромашнијих. За то сам, да се овај 10. чл. промијени, и да им се даје потпора сразмјерна њихову имању. (Чује се: врло добро; довољно је говорено).

Известилац Авакумовић. Од прилике према говору посланика, као што сам ја га схватио, написало би се овако, ако се то јест усвоји. (Чита). (Жагор).

Има још пријављених говорника, јесте ли вољни да их чујете? (Чује се: да се говори још).

Адам Богосављевић. Ви овде мешате потпору са учињеним заслугама. Заслуга је нешто, што се не може исплатити, а потпора је нека материјална помоћ сиротим инвалидима. Официр, који је стекао неке заслуге, више заслужује да се награди, а не да му се потпора даје, али пошто нема средства, то сиротнима треба да се даје само потпора. На прилику, какву је заслугу нашој земљи учинио Мијајло Илић, то му се не може никад исплатити. Али он има и славу, коју ће ретко ко добити. Двоје не може бити, и слава и потпора.

Ђурђе Ђоровић. Наш друг, или боље да кажем наш велепоштовани друг Терзибашић, врло је добро објаснио, и његове речи су равне неком слову из еванђеља. И ја сам мишљења, да буде као у пројекту, али да се дода: „и у оба случаја, ако нема имања, ако је сиромах.

Стева Д. Поповић. Оно, што је г. Адам навео, стоји, само што г. Адам није даље извео ствар као што треба. За заслуге ваљаног погинулог официра нема заиста боље награде од општег јавног признања; то је непобитна истина. Али, господо, овде нико не тражи ништа н. пр. за Мијајла, т. ј. за погинуле, за оне, који су пали, него за онога, који је жив, за његову удовицу и нејач, ако је има.

И сам Черњајев похитао је одмах после смрти Михаилове, па је послао 200 дуката удовици његовој. Да ли је он с тиме потавнио, омаловажио спомен Михаила Илића? Никако!

Ви овде говорите о официрима, који имају по 5—6000 дуката. Кад овако говорите, изгледа, као да не познајете о којим официрима говорите, изгледа

као да о некој туђој земљи говорите. Ја не знам ни једног официра у пас, који има по неколико хиљада дуката, па да је инвалид. Ја не знам ни једног пуковника да је инвалид. Знам на против, да су инвалиди људи од чина капетана, поручника и т. д., а да ти људи немају готово ништа, то баш није нужно нарочито доказивати.

Још држим, да онај, који има новаца, не ће хтети ни примати ништа из инвалидског фонда, па ме какве потпоре, он ће већ живети од својих сопствених прихода; за то молим, да водите рачуна о томе, што постоји, а не о ономе, што још не постоји, што тек може бити, ако будемо још ратовали.

Милован Спасић. Молим вас господо, овде једни говоре једно, а други друго и тако разна питања уплећу. Тако једни потржу заслуге овог и оног, и чине разлике између војника и официра, а други говоре о том питању, да ли је нужно, да сви официри и њихове породице поднесе доказе о њиховом имовном стању, према овом параграфу, па ако докажу да су сиротног стања, да имају право на потпору.

О другим питањима ја не ћу да говорим, а у овом ја се потпуно саглашавам са Глишићем и осталима.

Ја мислим, да би се лако око тога могли погодити, па да се оно, што се каже у чл. 15. о поднашању доказа о сиротном стању, спомене и овде код овог члана, а да се толико око овог не дебатује и не потрза разлика између официра и војника, овде у скупштини, нарочито после ових наших прилика. Мислим да је говор г. министра просвете уместан, и за то да се приступи гласању.

Мата Карамарковић. Господо, ми се данас бавимо овде са једним питањем, са којим се заиста не можемо много похвалити, нити ће нам оно много шта донети. Заћели смо, да окрњимо нешто официрској породици, што је по предлогу одборском усвојила и влада. — Неки веле, да дамо ово или оно, но у којој се цељи то чини? Закони се, господо, праве за потребу, која се данас појавила. Данас нема случаја да ми страхујемо, да ће се дати неком, који је богат, и који не потребује ту потпору. Ми треба данас да донесемо закон, који ће показати да скупштина цени њихове заслуге и награђује за то њихову децу, да тиме дамо уверења официрима, како ценимо њихов рад и пожртвовање, нека официри храбро воде војску, нека задобијају битке, а скупштина народна ће им то признати.

Ја кажем, господо, да нам не служи ни најмање на част, што се само уплећемо у оваку дебату, и тиме обеснажујемо ону важност и ону светост, која треба да се почитује у делу војсковођа и војника, који на бојном пољу погибоше. Помислите само, колика је важност ту, а ми сад говоримо о неких 400 динара, хоће ли им се дати или не. Ја мислим, да од овога треба престати и примити онако, како је одбор предложио, јер нема хасне што овако радимо. (Велики жагор.)

Сима Живковић. Г. Спасић је казао, да овде у члану овом није постављена никаква разлика између официра и војника, кад траже потпору ову, него се сматра да и они према члану 15. треба да поднесу ово и ово.

Сад ако хоћете, да ово буде тврђе, да не могу добити потпору ову и

они, који су богати, онда треба предложити само, да се код члана 10. каже ово: ову помоћ добијају оне породице, које докажу да су сиротног стања. (Чује се: врло добро.)

Известилац Авакумовић. Пошто је г. Сима Живковић почео да говори о смислу овог члана, то ћу и ја коју да кажем, те да објасним како смо ми мислили у одбору. Ми смо овако разумели и исказали ову ствар. Чланови породице дужни су да поднесу податке те и те, који су у закону казати да треба да их поднесу. Но то се разуме само за оне војнике и чланове породице, који су ту у тој тачци казати, а за оне, који нису споменути, не важи ово. Сад то је друга ствар како ћете ви решити, ја сам хтео само да кажем, да се не разуме тако, као што г. Сима каза. (Чује се: врло добро.)

Марко Петровић. Г. Мата баци мало пре чисто као прекор на скупштину као да она хоће да омаловажава заслуге официра, што ја одбијам од себе и од скупштине. Ми не излазимо са штедњом на сирам сиротних фамилија официрских, но код богатих штедимо, и идемо с том штедњом да узмемо од богатога па да дамо сиротноме, јер нам је цифра на расположењу мала.

Урош Кнежевић. Овде није истакнуто питање о заслузи официрској, овде није реч о томе. Заслуге се цене по резултатима, а не према томе, је ли ко погинуо или није. Овде закон говори о потпори, а не и награди за заслуге. Кад се говори о потпори, онда ту долазе и официри и потпуно се у томе слажем са Терзибашићем, Глишићем и осталима. Треба и за њих казати ко има право да ужива потпору.

Поп Вићентије. Ја бих био за то, да се ова друга тачка чл. 10. однесе и на овај члан, па да се каже: *„ако је породица сиротног стања“*, па онда нека стоји овако.

Петар Стевановић. И ја сам за то, да се дода: *ако су сиротног стања*, јер су сви Срби пред законом равни.

Председник. Је ли скупштина довољно обавештена? Има ли још ко да говори?

М. Терзибашић. Г. председниче, овде се чује да су готово сви за редакцију г. Симину.

Председник. По пословнику, председничка је дужност да најпре изнесе предлог одборски, који се слаже са мишљењем владе. Чујте још један пут предлог.

(Известилац чита):

Ко је дакле за предлог овај, тај нека седи, а ко је против, нек устане. (Већина устаје.)

Председник. Сад имамо предлог Новака Милошевића, свештеника, Симе Живковића и не знам кога ово још.

Новак Милошевић. Ја предлажем председнику, да ми спојимо сва три предлога у једно и да га формулишемо.

Председник. Дајем ¼ часа одмора, да се договорите.

После одмора.

Председник. Чујте на шта су се сагласила господа, која су поднела предлог.

Извест. Јов. Авакумовић чита:

„На потпору, у овом члану казану, добијаће право оне породице, које према чл. 15. ов. закона докажу да су сиротног стања“.

Јов. Бошковић, библиотекар. Не можете узимати реч „сиротни“ — него „сиромашног стања“, јер сиротни има са свим друго значење.

Никола Радовановић. Могло би бити и овако: ако поднесе уверење по члану 15. не узимајући и ону пензију.

Урош Кнежевић. Сад не можемо мењати, јер смо напред казали, сиротног стања, па тако мора остати и овде.

Раденко Драгојевић. Код овога члана има једна велика погрешка. У чл. 9. прописује се, да батаљиони командири имају потпору као и погинули и нестали, а у члану 10. спомињу се лица са официрским одличијама. У она лица могу доћи и батаљиони командири са отличијама официрским, и њима се оставља право на плату, — но како они немају никакву плату, но само командири прве класе фураж по 2 дук. ц. на коње, а командири друге класе немају ни плату ни фураж, — онда нека одреди мин. војени где долазе командири батаљони нар. војске са одличијама официрским?

Министар војени. Они се, као батаљони командири, разуму у члану 9. Они тамо спадају а не овде. Ово су почасни официри и они се указом постављају. Они се зову батаљони командири, и они ће добити по члану 9.

Раденко Драгојевић. Чл. 9. може се однети само на командире, који немају одличија официрска, али на командире, који су почасни официри, односи се члан 10. И по томе кад би овако остало, командири прве класе, који имају одличија официрска, има ли би само по 2 дук. месечно, дакле мање, него они командири, који та одличија немају, а командири друге класе са тим одличијама не би имали ништа.

М. Кујунџић. Доиста умесна је примедба Раденкова, и кад би овако остало, онда би изашло, да они, који су добили почасни официрски чин, не би имали никакву потпору, него би имали пулу.

Извест. Јов. Авакумовић. Мени се чини да под знацима са одличијама официрским, не разуму се почасни официри. То су чиновници грађанског реда или други са стране узети, да врше дужности официра.

И по томе нема сумње, да се ово наређење не може однети и на командире батаљоне, као што Раденко Драгојевић мисли да може

Раденко Драгојевић. Али то није изречно казано, за то нека се каже, да се ово не односи на командире батаљоне народне војске, који имају почасна официрска звања.

Извест. Јов. Авакумовић. Онда може се додати на крају још и ово: почасни официри имају потпору као и командири по члану 9. (Чује се: добро је).

Председник. Је ли скупштина довољно обавештена. Усваја ли се сав трећи одељак? (Усваја).

Извест. Јов. Авакумовић (чита):

Члан 11.

„Потпору према горњим опредељењима добијаће чланови породице укупно докле буду заједно живели, а у случају деобе, поделиће им инвалидски фонд тако, да са обзиром на доходак од имања и пензију из удовичког фонда, обе стране добијају по могућству равномерно, иначе пристојно уживање. Но у том случају, никакав део пензије из удовичког фонда, суд не ће моћи досуђивати оној страни, којој то не припада по закону о пензији, удовици и сирочади, већ ће само, узимајући у вид да једна страна то има, другој досуђивати већи део потпоре из инвалидског фонда.“

Председник. Усваја ли скупштина овај члан? (Усваја).

Известилац чита:

Члан 12.

„Полуинвалиди и нижи чиновн, који су служили у стајаћој војсци, имају првенствено право на послужитељска места при државним надлежатељствима, као и на она звања, на која би се по својој способности могли употребити у грађанској државној служби.

Но такав полу-инвалид, док на том месту има осигуран уживак, не ће уживати потпору из инвалидског фонда. Међу тим на случај његове смрти, његова породица због тога не губи право на потпору, ако би јој то право иначе припадало по овоме закону.

Државне власти стараће се, да са употребом ових инвалида, потпомажу растење фонда инвалидског.“

Председник. Усваја ли се овај члан? (Усваја).

Известилац чита:

Члан 13.

„Ако се инвалид ода пићу и расипању, на потпору не употребљује на чланове своје породице, онда ће се једна или две трећине (према броју чланова) његове потпоре давати одређеном старацу на цељ издржавања породице.“

Председник. Усваја ли скупштина и овај члан? (Усваја).

Известилац Авакумовић чита: Глава III. о прибирању података за право на потпору. Чл. 14.

Овде код овог члана има два одвојена мњења. Једно је моје, које се састоји у томе, да не би требало у овом закону стављати наређење о одговорности управне власти, која је потврдила уверење, за које се доцније доказало да је лажно. Ово моје мњење оснивам на томе, што, ако ово усвојимо, онда ова управна власт, или орган, не ће да одмах човеку потврди уверење, него ће тражити неких доказа, и тако ће људима бити отежано прибавити доказе који су нужни за добивање потпоре. То једно, а осим тога, не би требало ово стављати овде, и за то, што у општем крнвич. закону већ стоји наређење о одговорности оних, који лажно уверење издаду.

Жив. Недић. Ја и г. Ковачевић управо нисмо одвојеног мњења у прочитаном пропису предлога, него имамо да предложимо томе пропису само, један додатак у томе, ако инвалид или његова породица не би могли прибавити сами сва ова уверења, о којима овај члан говори, онда да је дужна власт да им то прибави. (Чује се: врло добро).

Јов. Пр. Стевановић. Ја као члан одбора, пред којим је тај предлог био, имам да кажем на примедбу г. Недића ово. Нас је за редакцију овакву, каква је предложена, руководило то, што смо нашли, да предлогу г. Живка и његовог друга нема места у овом закону; него то, што они предлажу, може једино доћи у поступак или правила, која ће министар војни прописати за извршење ових закона. Овде је реч само о основи: да има да се поднесе то и то, — а како ће се поднети то, што се тражи, то је друго питање.

Мил. Глишић. У овом чл. 14. одмах у почетку под *а*, стоји ово: инвалид је дужан поднети званично уверење од свога надлежног команданта, у којима је приликама ратним или службеним постао неспособан, и у којој је болници или иначе лечен.

Сад, господо, ја држим, ако би остало ово наређење овако, онда би се са свим омашила цељ овог закона за многе, и може се рећи, готово све сеоске породице, које су удаљеније од команде, а ево зашто. Ви знате добро, да је многи наш војник са Дрине лежао на Тимоку у болници и тамо негде умро. Од куд ће сад његова удовица, или други ко од породице, чак са Дрине да иде тамо, да нађе доказа, који му требају. То се и иначе врло тешко прибавља, а од куд још један сељак може то да учини, кад нема ни довољно знања ни средстава за то. Ја знам, и надам се, да ће ми господа чиновници, који су овде, одобрити што ћу рећи, да удовице чиновника, ма да имају декрете, којим је чиновник постављен на звање, опет имају велике муке док нађу све што им треба, те да могу добити пензију. А како ће се сељак у томе моћи да нађе? Кад постоји тешкоћа за господу и њихове породице, онда шта је остало на ову сиротињу. Она ће, ако овако остане, потрошити много више прибављајући све ове доказе, него што ће потпоре добити, па још често се може десити да је код све муке опет не добије одмах.

Дакле то треба да се исправи. Оно, што је казао г. Недић, то је врло добро; али ако остане ово наређење, као што је, онда по мом мишљењу нема никакве помоћи од овог закона. Него ја мислим, да онај, коме требају ова прописана уверења, дужан буде само јавити се окружној команди или усмено или писмено, па та команда да буде дужна у најкраћем року да извиди и нађе доказе, који се траже. Не учини ли то, онда да се овај одмах може жалити, и да му командант мора уверења прибавити и послати или дати. (Чује се: врло добро).

Живко Недић. Баш ово, што је навео г. Глишић, нас је и руководило да предложимо онакав додатак, као што сам мало пре споменуо. Но пошто ће имати случајева, да ће људи сами моћи да набаве све, што им треба, то треба тако удесити закон овај, да само онде, где је инвалиду тешко да сам набави све доказе, онда да му власт буде дужна исте набавити. (Врло добро).

П. Срећковић. После говора г. г. Недића и Глишића, ја у овој ствари немам шта да говорим, јер и ја сам тога мишљења, да до год сам инвалид не може да набави нужне доказе, да му их власт дужна буде набавити. Али

само две три речи ћу да кажем односно онога, што се каже, да има одређено мишљење о овоме, што потврђују лажно сведоџбе, и да не треба овде наређивати да се они за то казне. За што? Треба га баш казнити да не издаје лажно..., за то, ја бих просто усвојио цео овај члан, са додатком онога, што г. г. Недић и Глишић хоће.

Известилац Авакумовић. Моје је мишљење, да не треба овде прописивати казну за онога, који има да потврђује уверења дата инвалиду.

По, ни у одбору ни овде, писам казао, нити могу казати, да сам за то, да не треба да се казне они, који издају лажна уверења. То нисам никако могао казати и г. Срећковић ме је сигурно рђаво разумео. Него, ја сам говорио о томе, да не треба овде у овом специјалном закону да се ставља овакво наређење, кад то стоји у општем кривичном закону, по коме се морају казнити и одговарати они, који издају или потврђују лажна уверења, знајући да су лажна, или иначе одговарају по постојећим основима о кривичној и грађанској одговорности у закону, који већ постоји.

Урош Кнежевић. И ја се потпуно слажем са г. Глишићем и Недићем. Него ова прва тачка овог члана 14. по моме мишљењу биће најудеснија за такву исправку, каква се хоће. По овој првој тачци изгледа, да и јесте била намера та, да команданти подносе уверења о својим инвалидима. Изгледа већ по самом овом тексту, да је дужност команданта да свакоме инвалиду, кад му се обрати, изда уверење. Но, да би с тим на чисто били, ја мислим, да овде у првој тачци треба да се каже: званично уверење свога надлежног команданта, који, кад му се инвалид обрати с молбом, мора овоме исто издати казавши у којим је приликама ратним или службеним постао неспособан, и у којој је болници или иначе лечен. Ја држим, да би на овом месту ту исправку најудеснije ставити могли.

Ил. Стојановић. И ја се потпуно слажем са мишљењем мањине одборске, коју заступа г. Недић, и ово, како предлаже мањина, јасно је и разговетно казано: војник, или његова породица, ако може да добије уверење и документа, нека их донесе, а ако не може, онда власт нека то учини.

Известилац Ј. Авакумовић. Према ономе, што сам до сад од говорника чуо, шта се жели, ја бих, ако ће се то усвојити што они предлажу, тај додатак ставио на крају овог члана, и то овако да гласи: (чита.)

„Ако инвалид не би био у стању сам ово прибавити, онда је власт дужна прибавити чим се он за то јави и захте." (Чује се: добро је.)

У. Кнежевић. Али молим вас, имајте на уму, која се власт овде разуме. Овде има три власти: војна, општинска и духовна. Инвалид који има код куће општинску власт да му да уверење о стању имовном, и попа да му да уверења о крштењу и т. д., нема нужде да тражи да му и та уверења власт набавља. За то бих ја овде ставио у овом додатку реч: „војника", те да се зна да се овде разуме војничка власт. (Прима се.)

Јов. Пр. Стевановић. Ја молим да се прочита цео члан 14., да видите смисао овог члана шта се хоће и како се хоће. Господо, овде се каже чисто: „да се ко год призна за инвалида и добије право на потпору и т. д. нужно му је то и то и то. Сад, да се то право добије, каже се, шта тај инвалид има да ради: има да поднесе уверење то, па ово, па ово — три уверења, па тек да га суд призна за инвалида и да му одреди потпору. Како ће он прибавити та уверења, да ли сам собом или преко неког другог, то не спада, господо, у овај закон, него спада у поступак за извршење овог закона, и тај ће поступак по једном доцнијем наређењу овог закона сам министар војни прописати. Закон материјални и формални не може бити у једно.

Никола Милосављевић. Овде се говори о уверењима, која ће давати надлежни командант. Но сад мени није јасно, да ли ће та уверења издавати баш онај командант, који је био за оно време, кад је инвалид рањен, или може их издавати и онај, који је сад на том месту, где је пре био онај командант. (Вичу: разуме се онај, који је на месту.)

Мата Карамарковић. Већина је, као што се види, за нову редакцију и предложени додатак од стране одборске мањине. Али како се ова редакција не да овде решити, то да се не би отварала узалудна дебата, нека се у одбору споразуму о истој, па онда да решимо.

Марко Петровић. Говорило се овде о сведочењу, али мени се чини да једна мисао није обухваћена овим чланом. Овде се каже: *да се ко год призна за инвалида* и т. д. Лепо, а шта ће радити и како ће се признати право на потпору онима, који су на бојишту пали, па оставили децу, или су доцније умрли, па им остала сама деца. (Чује се: о том говори други један члан.)

Председник. Молим вас, чујте да вам г. известилац прочита, како би могла гласити ова допуна.

Известилац чита:

„а ако инвалид не би био у стању сам ово уверење прибавити, онда је војна власт дужна да му га прибави, чим се за то пријави и захте." (Чује се: врло добро је.)

Председник. Прима ли се овакав додатак овом члану 14? (Прима се.) Сад чујмо даље.

Известилац Јов. Авакумовић чита чл. 15.

Овде у последњем одељку према допуни чл. 14. треба да се стави код речи иреди: *предпоследњи* и последњи и т. д.

Председник. Има ли ко да говори? (Нема.) Усваја ли се са уметком ове речи „предпоследњи", која је нужна према усвојеној допуни члана 14. (Усваја се.) Хајдмо даље.

Известилац Јов. Авакумовић чита чл. 16.

Председник. Има ли ко да примети што?

А. Петковић. Мени се чини да није удесно ово наређење, што ће да се издају та уверења сваког месеца, јер то ће бити теретно за људе. Него по моме мишљењу нужно би било да сама власт буде дужна јавити том фонду, кад се деси случај да инвалид умре, или да умре члан његове породице, коме се потпора даје.

Новак Милошевић. И ја сам то исто хтео да кажем, што је г. Алекса Петковић казао. Власт чим сазна да је умро неко од инвалида или инвалидске породице, која прима потпору, одмах треба то да јави, а да се иначе сваког месеца не јавља.

Ал. Поповић. Ово, господо, не може бити што траже г. г. Петковић и поп Новак, јер помислите да у нас има села удаљених од среске власти и

канцеларије на 6—8 и 10 сахати, па може се десити да власт не сазна да је умро инвалид или који из његове породице, за пуних 5—6 месеци, и тако ће по 5—6 месеци моћи неко да прима ту потпору, а онај је умро. (Чује се: врло добро. Тако је.)

Председник. Јесте ли довољно обавештени. (Јесмо.) Хоће ли још ко да говори. (Не ће.)

Усваја ли се овај члан 16. по предлогу? (Усваја се.)

Известилац Авакумовић чита чл. 17.

Имам само да приметим, да у трећој врсти овог члана место речи овоме треба да дође реч *ономе*, јер иначе се разуме старатељски судија, а не лице, које ужитак има. (Исправља се.)

Марко Петровић. Ми смо отоич баш казали, да се богатима или бар имућнима и онима, који имају какво издржање с друге стране, као удовице официра из фонда и др., да се таквима не даје ова потпора, а међутим овде наилазимо на наређење, да се даје и онима, којима је ужитак с друге стране обезбрижен. Не чини ми се да је ово сходствено, а по свој прилици не ће ни право бити.

Стева Д. Поповић. Ако се ово наређење може разумети и тако, да се односи и на ђаке, као децу оних инвалида, који би примали и уживали државно благодејање, — онда ја бих желео да се од овог наређења такви ђаци изузму. (Чује се: не разуму се ту ђаци). Према речима овог члана можда би се могли и разумети. За то бих желео, да се они изреком осигурају.

Председник. Је ли скупштина довољно обавештена. (Јесте.) Усваја ли се чл. 17.? (Усваја.)

Сад чујмо даље.

Известилац чита чл. 18., који гласи:

У војном министарству установљава се одсек за старање о издржавању инвалида. Он ће водити списак, у коме ће бити уписан сваки инвалид, коме се има подпора одредити и издавати, као и сваки погинули, нестали или умрли у рату, са бројем њихових чинова, о којима се старање од државе по овом закону води.

Поред имена у списку ће се забележити оцена лекарска о осакаћењу или неспособности инвалида, у рату погинулог, несталог или од добивених рана умрлог војника, за тим ће се записати име жене, име и године деце, браће и сестара, ако овима исто право припада, као, име и године родитеља. Најпосле записаће се, где је и у каквим приликама инвалид или хранитељ погинуо, од добивених рана умро, кад га је и у којим приликама нестало и при каквом, роду оружја служио. Све ово извешће се и словима записати из оних података, који се траже чланом 14. и 15. овог закона. Но где нема крштеног писма, године ће се оценити по другим доказима, или по увиђавности судској и према уверењу општинском, потврђеном дотичном управном влашћу. Тако ће се исто оценити и време о венчању, ако не би било привених доказа.

Што се тиче оних података о сазнању, где је ко рањен, нестао или по-

решине оног одељења, из ког је осакаћени, погинули или нестали војник, којима је такав догађај најпре познат.

Председник. Има ли ко да говори. (Нема.) Усваја ли се. (Бива.)

Известилац чита главу IV. о решавању и одређењу потпоре.

Чл. 19.

За решавање о правима и губитцима потпоре по овом закону, установља се „инвалидски суд" при војном министарству.

Овај суд имаће пет судија и једног деловођу. Све ово поставља Књаз указом сваке године у месецу Јануару, а на предлог министра војног.

Од тих судија мора бити: један члан државног савета, један члан касационог суда, један лекар, један официр и једно рачунско лице.

Председавајући судија биће најстарији по чину или звању.

Деловођа мора бити правник.

Известилац. Ми смо казали у овом члану да ће бити пет судија, али може се десити да који од тих судија буде случајно спречен, те не би могао доћи на суђење. За то би добро било, да овде додамо да буду и 5 заменика, који ће се узети из оног истог реда, из кога се узимљу и судије. (Чује се: врло добро.)

Председник. Пристаје ли скупштина. (Пристаје.) Молим вас, прочитајте сад, како би гласно тај чл. 19. са том допуном.

Известилац Авакумовић. Ево како би гласно тај члан.

За решавање о правима и губитцима потпоре по овом закону, установљава се „инвалидски суд" при војном министарству.

Овај суд имаће пет судија, пет заменика и једног деловођу. Све ово поставља Књаз указом сваке године у месецу Јануару, а на предлог министра војног, — а остало да остане по редакцији чл. 19.

Живко Недић. Ја мислим, да треба казати колико мора бити судија при суђењу.

Известилац додаје. Може се то казати овако: за пуноважну седницу захтева се пет судија. (Чује се: врло добро.) И ово се може додати на крају члана 19.

Председник. Усваја ли се овај чл. 19. овако са изменама. (Усваја.)

Известилац чита даље члан 20., који гласи: „У свима овим тражбинама сваки, који је претходно прегледан и за инвалида нађен, дужан је поднети потпуне податке својој управној (полицијској) власти, која ће оценити подпуност и тачност докумената и потврдити их, па их онда спровести дотичној окружној команди, која ће такође предходно уверавати о тачности и подпуности докумената, и ако нису као што треба по закону, упутити решењем дотично лице шта још вала да уради; а кад буде уредно, спровешће молбу са прилозима министру војном, а овај опет предаваће је инвалидском суду на решење.

Живко Недић. Овде, где стоји *„упутити решењем дотично лице шта још вала да уради"*, треба да се дода: *„или у случају немогућности само нареди да уради шта треба."* (Чује се: врло добро.)

Председник. Усваја ли се овај члан са овом изменом. (Усваја.)

Известилац чита чл. 21., који гласи:

„Инвалидски суд оцењује све податке при тражбинама, по опредељењима овог закона, и решењем прича: кога војника ставља у подпуно или полу-инвалидско стање, којим лицима даје право на потпору из овог фонда, колико и од кад потражиоцу припада та потпора, која и за што лишава потпоре, и најпосле како је дели, кад их има више. Потпору ће суд одређивати од дана прве пријаве дотичној команди."

Председник. Има ли ко што да говори о овом члану. (Нема.) Дакле усваја се. (Бива.)

Известилац чита чл. 22.

„Решење инвалидског суда одмах је извршно. Оно се доставља у препису потражиоцу потпоре или његовом заступнику."

Председник. Има ли ко шта да говори. (Нема.) Усваја ли се и овај члан (Бива.) Сад чујмо даље.

Известилац чита чл. 23., који гласи:

„Извршна решења подноси инвалидски суд, по званичној дужности, преко министра војног, министру финансије на извршење, и овај отвара нужне кредите код надлежних управних власти ради бржег издавања потпоре дотичном лицу.

Извршујуће власти дужне су водити рачун о престанку потпоре, и кад тај случај наступи, исписати је на основу података о престанку потпоре, извештајући о томе у своје време министра финансије и министра војног."

Председник. Има ли ко о овоме да говори. (Нема.) Усваја ли се овај члан. (Бива.) Дакле примљен је. Изволите даље.

Известилац чита чл. 24. који гласи:

„Кад инвалидски суд не досуди потражиоцу тражену потпору, овај има права поднети нове доказе и тражити ново суђење, у течају једне године, рачунећи од дана, када је примио прво решење инвалидског суда.

После другог решења инвалидског суда, не може се тражити повторно суђење."

Председник. Има ли ко о овоме да говори. (Нема.) Усваја ли се. (Бива.)

Известилац. Сад долази

ГЛАВА ПЕТА

Инвалидски дом.

Чл. 25.

„За потпуне инвалиде установљава се „*инвалидски дом.*"

Такови инвалиди, који немају породице да се о њима стара, или које породица не ће да негује, имају права да се приме у инвалидски дом. Ту ће они добити: стан, пристојно продовољствено издржавање, одело, осветљење и лекове. Све ово накнађавање се држави из потпоре дотичног лица, и ако што преостаје, даваће му се у готовом новцу, а ако не достаје, допуњаваће се из инвалидског фонда.

Чланови породице, који би по годинама или иначе били способни да негују потпуног инвалида, па не би то чинили, губе право на посмртну потпору, па ступио или не ступио инвалид у инвалидски дом.

Председник. Има ли ко да говори. (Нема.) Усваја ли се овај 25. чл. (Бива.)

Известилац чита:

ГЛАВА ШЕСТА

О потпори војених инвалида у миру постављених.

Чл. 26.

Официри и војници народне и стајаће војске, који би при војним упражњењима у маневрама или иначе вршећи војну службу осакатили (види први одељак чл. 2. овог зак.) имају оно исто право на потпору, као да би то са њима било у рату.

То њихово право простире се и на њихову породицу по опредељењима овога закона, као и на породице оних, који су у таквим приликама погинули или умрли.

Исто тако и војни радници, који би се, радећи при војним заводима на запаљивим и опасним стварима или машинама, осакатили, (види први одељ. члана 2. ов. зак.) имаће за живота потпору као војници најнижег реда, по овом закону.

По породица таких радника не ће имати право на ову потпору".

Министар војни. Ја мислим, господо, да би требало у овом 26. члану одмах у почетку после речи „*или иначе војну службу вршећи осакатили*" додати „*погинули или услед службеног напрезања умрли*", јер има, господо, један случај, а то је пок. Павле Ђорђевић мајор, који је умро просто радећи дању и ноћу и то од грдног напрезања.

Председник. Има ли ко шта да говори о овом предлогу г. министра? (Нема). Усваја ли се овај члан са овом изменом, коју је г. министар предложио. (Усваја се).

Известилац чита члан 27.

Нижи чинови сталног кадра, који су давали и дају улог по опредељењима овог закона (види члан 32), ако би постали не способни због поруженог здравља дуговременом службом, могу се судом примити за потпуне или полу-инвалиде.

Њима ће суд инвалидски, у том случају, одређивати потпору по тачкама: *а* (први и последњи одељак) и *б* члана 9. овог закона.

Но породица оваквих инвалида нема права на потпору.

Председник. Има ли ко шта да примети. (Нема). Усваја ли се? (Усваја). Дакле, усвојено је. Изволите даље.

Известилац чита члан 28.

„Прикупљање података и решавање о потпори оваквих инвалида из мирног доба вршиће се по прописима овог закона од сада; а за оне, о којима је то расправљено пре овога закона, остаје како је наређено".

Председник. Има ли ко овде што да примети? (Нема). Усваја ли се? (Бива). Изволите даље.

Као што знате, „седма глава“ овог закона усвојена је јуче. Дакле изволте г. известиоче прећи на главу осму.

Известилац чита:

ГЛАВА ОСМА

Прелазно наређење.

Чл. 34.

Војници стајаће војске, који су по досадањем закону (осим случаја у глави шестој овог закона), добили потпору, уживаће је у истој количини и у будуће из овог општег фонда.

А народни војници и друга лица, којима је министар војни из истог фонда пре овога закона одредио потпору, уживаће исту донде, док се њихово право и тражбина не расправи по овом закону. У тој цељи они су дужни тражбину своју надлежним путем представити инвалидском суду за годину дана, од кад овај закон почне важити. И ако то у томе року не учине, губе право на већу потпору, ако би им по овоме закону већа припадала.

Предс. Има ли ко да говори? (Нема). Усваја ли се? (Бива). Чујте даље.

Известилац чита чл. 35.

„Исто тако и досадањи инвалиди, или породице умрлих, погинулих или несталих војника (чл. 1, 2 и 3 овог закона), дужни су са својом тражбином обратити се по опредељењима овога закона за годину дана, а у случају предвиђеном 3 ставом члана првог у овом закону за две године, од кад овај закон у живот ступи.

Ово исто важи и за будуће инвалиде и породице погинулих, од рана умрлих или несталих војника и официра, само што ће се рок за пријаву тада рачунати од случаја, на основу ког се тражи потпора.

Ко се после овог рока јави, застарава му право, које би му иначе по овоме закону припадало“.

Председник. Чули сте, како гласи овај члан. Усваја ли се? (Усваја). Изволите и „закључак“ чути.

Известилац чита:

Закључак.

Чл. 36.

Ближа опредељења о вршењу овога закона издаће министар војни.

Живко Недић. Ја бих овде имао да додам на крају још само ово: „*издаће министар војни према приликама сам или по предлогу инвалидског суда*“.

Председник. Ја мислим да је довољно овако, као што је штампано, без додатка, који предлаже Ј. Недић. Министар ће саслушати инвалидски суд, кад треба, и може бити као што желите. Имате ли још шта да приметите?

Живко Недић. Немам.

Председник. Усваја ли се овај члан 36.? (Бива). Изволите и последњи чл. 37. саслушати.

Известилац чита чл. 37.

Овај закон ступа у живот од дана, кад га Књаз потпише.

Њиме се укида закон о установљењу фонда инвалидског од 10. Нов. 1863. год. збор. XVI., стр. 108.; глава 5. о устројству војске од 20. Марта 1874., која говори о осигурању ужитка за војнике нижег реда; а исто тако и §§. 51, 52 и 53 главе 4. истога устројства.

Председник. Има ли ко да говори? (Нема). Усваја ли се и овај последњи члан? (Усваја). И тако је цела ова важна ствар и у целости и у појединости претресена и примљена. (Јесте).

Његова Светлост Књаз изволео је потврдити закон о буџету. Изволте саслушати.

Секретар И. Стојановић чита:

Народна Скупштина

решила је

ЗАКОН О БУЏЕТУ

државних прихода и расхода за рачунску 1878. год.

Чл. 1.

Предрачун државних расхода и прихода, који се овом закону под А. и Б. прилаже, утврђује се:

У расходима на 38,627.751 гр. 23 пр. пор.

У приходима на 38,800.338 гр. — пр. пор.

Чл. 2.

Овлашћује се министар финансије, да по главном буџету расхода под А. и посебним, специјалним буџетима, који се прилажу под 1, 2, 3, 4, 4, 5, 6, 7, 8 и 9., а придржавајући се законих наређења, намири у течају рачунске 1878. год. државне издатке, који су у члану 1. овог закона у целини означени.

Чл. 3.

За намирење ових издатака, стављају се министру финансије на расположај за 1878. рачунску годину државни приходи, који су посебно изложени у главном буџету под Б., а укупно означени у чл. 1. овог закона.

Чл. 4.

Вишак прихода над расходима, који по приложеном буџету износи 172.586 гр. 17 пр. пореских, употребиће се на увећање готовине државне благајне.

Чл. 5.

Буџет овај важи од 1. Новембра 1877. године.

Чл. 6.

Но како је највишим решењем од 27. Октобра 1877. године било наређено, да се државне власти и у 1878. години управљају по државном бу-

шсту од 1877. рач. год., и то докле се народна скупштина не сазове, а најдаље до краја календарске 1877. год. било наређено, да се државне власти и даље у 1878. рач. години имају управљати по државном буџету, који је законодавна власт за 1877. рачунску годину одобрила, све, докле не би решила о државном буџету народна скупштина, која је одложена најдаље до 24. Јуна 1878. године, главна контрола признаће у расходу све оне издатке у расходу 1878. год., који су одобрени били у буџету 1877. године, а овим су буџетом смањени или са свим изостављени, и то до дана кад Књаз овај закон потврди.

6. Јула 1878. године.
У Крагујевцу. (М. П.)

Председник нар. скупштине,
Д. Матић, с. р.

Секретар,
П. Ј. Савић.

Овлашћени потписници:

Милан Глигоријевић, Коста Пејић, Сима Секулић, Коста Радовановић, Младен Микић, Миленко Петровић, с. р.

6. Јула 1878. год.
У Крагујевцу.

Књаз потврђује.

МИЛАН М. ОБРЕНОВИЋ IV., с. р.

Видио и ставио државни печат,
чувар државног печата,
Министар правде,
Јеврем Грујић, с. р

Заступник председ. министар. савета,
Министар правде,
Јеврем Грујић с. р.

Заступник министр. иностраних дела,
Министар правде,
Јеврем Грујић с. р.

Министар унутрашњих дела,
Рад. Милојковић с. р.

Министар просвете и црквених дела
А. Васиљевић с. р.

Министар финанције,
В. Јовановић с. р.

Заступник министра грађевина,
Министар финансије,
В. Јовановић, с. р.

Министар војни,
артиљеријски пуковник,
С. Грујић с. р.

Скупштина се одушевљено одазва са „Живео Књаз".

Председник. Има једно питање на г. министра унутрашњих дела од посланика Ђорђа Милетића.

Секретар Илија Стојановић чита:

Питање

на г. министра унутрашњих дела.

И код постојећег закона, да среске власти при разрезу срески трошкова, позивљу кметове општинске и њихове одборнике, да и они томе разрезу присуствују, среске власти никад то не чине, већ саме своје трошкове разрезују, и општинама само доставе, колики је срески трошак, пак се овај уз данак одмах скупља.

У прошлој 1877. год. за полгође Ђурђевско, и исте $187^{7}/_{78}$ године за полгође Митровско, овај се је срески трошак сразмерно врло велики показао.

Срез А. ражањски има на броју 4200 и нешто више пореских глава. На сваку је пореску главу од ових равномерно за Ђурђевско полгође 1877. пр. год. дошло среског трошка по 5 гр. и 30 пара чарш., дакле у суми на 4200 глава пореских 24.150 гр. чарш. За Митровско пак полгође $187^{7}/_{78}$ год. ударен је такође срески трошак с главе на главу равномерно по 4 гр. и 20 пр. чар., што износи укупно суму на 4200 глава пореских: 19.950 гр. чар.

За доказ оволиког среског трошка прилажем овде под *А.* и *Б.* две признанице општинског суда од не плаћеног данка и среског трошка за обадва горе наведена полгођа.

Кад се зна, да среске власти, за време трајућег рата и постојећег у томе краја мораторијума, нису могле имати толико посла по срезовима, те да народу причињавају толике трошкове, особито у време ово, кад највише штедње потребује: и кад се зна, да и сам надзор државних друмова и њуприја, и њихове оправке, стављен је у дужност начелницима друмских станица, те и ради тога нису могле и у томе погледу среске власти своје излазке у срезове да праве, — онда је заиста овакав срески трошак, какав постоји и овде се износи, прекомерно велики учињен за поменута два полгођа.

С тога част ми је да упитам г. министра, да ми одговори:

1. Да ли ће он оставити и даље, да среске власти и у будуће не газе на закон и његова наређења или ће среске власти и од сада против закона радити, или ће их г. министар упутити, да се закона држе.

2. Хоће ли г. министар наложити среским властима, да се оне у будуће уздржавају при вршењу својих званичних дужности од прекомерних трошкова, и

3. Је ли г. министар вољан да сазна и испита потпуно, одкуда су овакови срески трошкови могли бити учињени, кад, као што наведох, не беше прилике да се учинити могу.

8. Јула 1878. год.
У Крагујевцу.

Питач.
Ђорђе Милетић, свешт.,
посланик за срез А. Ражањски.

Министар унутрашњих дела. Ово прво питање чини ми се да је мало неудесно. Овде се каже: је ли министар вољан да одговори, да ли ће дозволити да се чине безакоња. Ви знате како ћу одговорити. Као кад бих ја вас питао, да ли ћете ви да чините мимо закона. Што се тиче другог питања, да ли ће министар наредити и т. д., то нема сумње; ја ћу услед овога учинити распис полицијским властима, а то сам и до сад чинио. Што се пак трећег питања тиче, ја ћу извидети, па ако је ко учинио трошак, а није никакав државни посао извршио, он ће морати то сам платити.

Председник. Је ли задовољан г. интерпелант?

Ђока Милетић. Задовољан сам с тим, да г. министар по обећању то извиди.

Председник. Ево по решењу скупштине, ја пред скупштином предајем посланику госп. Терзибашићу кључ од касе, у којој се држе обвезнице државне. Овај је кључ до сад био код г. Илије Стојановића, и он ми га је сада дао.

Од стране владе јавља нам се, да ће данас после подне у 3 сахата пренети један део топова, који су од Турака задобивени, па са тога да изађемо на сусрет. Они ће доћи крушевачким друмом.

За данас је седница закључена, а шта ће бити сутра на дневном реду, ја ћу на време огласити.

Овај састанак трајао је до подне.

САСТАНАК XVI.

9. Јула 1878. године у Крагујевцу.

ПОЧЕТАК У 8½ ЧАСОВА ПРЕ ПОДНЕ.

ПРЕДСЕДАВАО

Д. Матић.

СЕКРЕТАР

П. Ј. Савић.

Присуствовали сви министри.

Председник. Састанак је отворен. Имам претходно да вам саопштим ово: знате, како нам је у јучерашњем састанку од стране владе јављено, да ће у три сахата после подне стићи овамо један део топова, који су од Турака отети.

Председништво, са знатним бројем посланика, у казано време нашло се на месту и с не изказаном радошћу гледали смо то победне знаке српског оружја у минулом рату.

Кад се Светли Књаз по поздраву војске у двор вратио, тамо нашавши се посланици, отишли су самном и подпредседником скупштине у двор, и преко председника дали смо Светлом Књазу израза свом осећању овим речима:

Господару! Прва народна скупштина *независне Србије*, срећна је, да с поносом може честитати Вашој Светлости, витешком врховном команданту јуначке српске војске, ове победне знаке, које сад видесмо. Ово су топови турски, који су са страшнога града Ниша наперени били на српске борце, и многа се српска крв проли. Но нека је благословена на јуначком негдану проливена крв, јер из ње ниче *потпуна слобода и независност* као и *увећање* Србије.

Народна скупштина уверена је, да се овом топлом осећању њеном срдачно придружује и сав, престолу и династији Ваше Светлости одани, српски народ, који ће верношћу својом припомоћи: да Ваша Светлост и у будуће новим, овако значајним, успехом крунисаним делима, може узвишавати славу српску.

Живео Светли Књаз Милан М. Обреновић IV., живела јуначка српска војска!

На ово је Његова Светлост благоволела одговорити:

Благодарим народној скупштини на овој изјави, која Ме весели, као што сам увек срећан, кад Ми народно представништво даје знаке родољубља и оданости владајућој династији. Кад се Моја осећања према отаџбини нашој слажу са осећајима представништва народног, и кад Ми оно и делом посведочава, да жели потпомоћи Моје владалачко старање о благу и срећи наше драге домовине, то ће непремено доброг и благословеног плода донети.

Народни посланици отишли су из двора са узвицима: Живео српски Књаз Милан М. Обреновић IV.

(Чује се: живео Књаз).

Ја мислим, браћо, да се сви овој изјави придружујете. (Чује се: сви се придружујемо. Живео Књаз).

Сад имамо да прочитамо протокол 9-ог састанка. Молим вас, саслушајте.

Секр. И. Стојановић чита протокол 9-ог састанка.

Председник. Има ли ко шта да примети на овај предлог?

Алекса Поповић. Ја имам да кажем, да је мој један говор са свим изостављен; а то је онде, кад је био претрес о жалби Љ. Молеровића, јер кад је г. министар унутр. дела казао, „да истина не може нико бити осуђен, а несаслушан, и да има једно његово писмо за признање", што је узето као да је саслушан, — на говор тај г. министра, ја сам казао, да не може бити осуђен, док не буде лично саслушан. Тај мој говор стоји у стенографским белешкама, а овде га никако нема.

Секрет. И. Стојановић. Ја тога твога говора писам видео у стенографским белешкама, а, ако га буде, записаћу.

Раден. Драгојевић. Тамо, где се спомиње, да је говорио Миленко Петровић; то он није говорио, него Милосав Вукомановић.

Председник. По пословнику нико не може говорити за другога што се протокола тиче, него само онај, кога се тиче. Има ли још ко шта да примети? (Нема). Протокол је усвојен.

Изволте саслушати протокол XI. састанка.

Секретар П. Савић чита.

Председник. Има ли ко шта да примети на овај протокол?

Милош Глишић. Имам ја. Мој говор, који сам учинио по оној тужби из Шапца због њиног посланика, изостављен је сав, а не знам за што.

Ја сам онда казао, да ми је жао и да се чудим, за што г. Ковачевић да ову ствар толико брани, по што је он тај члан одбора био, а зна се, да је због подобног случаја 1874 год. њиме учињеног, скупштина распуштена. Ја сам по закону имао права на то питати и говорити тим пре, што се одбор није смео упуштати у оцену и решење те тужбе, а да је не изнесе пред скупштину.

Секр. П. Савић. Ја писам налазио да треба тај говор у протокол ставити, пошто је то препирка између вас двојице била.

М. Глишић. То је питање и говор био, а нема ту ни једне речи.

Секретар П. Ј. Савић. Ту примедбу вашу, у колико се тиче разлога о самој ствари, примам и поправићу протокол. А даља лична пребацивања између вас не могу примити.

Аксен. Ковачевић. Мени се чини, да је ваљевском посланику Глишићу стало до тога, да се само његов говор потржући случаје још из 1874 године спомиње у стенографским белешкама, и да се тичу части једног посланика, а ни за што више. (Чује се: на дневни ред).

Председник. Има ли још ко шта да примети. (Нема). Саслушајте још један протокол тога дана после подне.

Секр. Панта Савић чита протокол XII састанка.

Председник. Има ли ко шта на овај протокол да примети? (Нема).

Дакле протокол је усвојен.

Саслушајте два указа Његове Светлости.

Секретар Дим. Стојковић чита указ Његове Светлости, којим се овлашћује министар војни, да поднесе народној скупштини предлог на решење, да одобри поступак његов у томе, што је у 1877. рач. год. из партија одобрених редовним буџетом за исту годину, подмиривао оне партије, у којима се је кредит пре свршетка рач. 1877. исцрпео и не довољним показао.

Председник. Овај предлог упућује се одбору финансијском. (Усваја се).

Секретар Дим. Стојковић чита указ Његове Светлости, којим се овлашћује министар финансије, да поднесе садањој народној скупштини на решење предлог о купљењу и предавању данка за Ђурђевско полугође 1878 год.

Председник. И овај предлог упућује се одбору финансијском. (Усваја се).

Сад имамо три питања посланичка на г.г. министре. Саслушајте.

Секретар Ал. Стевановић чита:

Питање

на г. министра војног.

1-во. Је ли познато г. министру војном, да је водник магацинске коморе црноречке као старешина употребљавао коморџије, те су вршили његове приватне послове, а имено: копали су шанац око ливаде, вукли греде из његовог забрана, који је удаљен од Зајечара 5 сахата, те му ограду око куће правили, ђубре око куће износили, ливаде му косили сено пренели; како је двојицу, који су се противили да врше његове приватне послове, везао и везане по неколико сахата држао на сунцу. — Ако зна, да ли је предузео какав корак, да се та злоупотреба са народном комором казни, а, ако не зна, да ли ће чинити какав корак, да се то извиди и казни.

2-го. Зна ли г. министар војни, да је допуна батаљона I-ве класе народне војске одређена била, те је Јовану Лаловићу трговцу из Зајечара чистила јаругу и правила брану воденичну у Зајечару и Вратарници, округу књажевачком, дрва за брану секла из општинских шума среза зајечарског, и вукла код обе воденице. На овоме послу, радио је скоро месец дана по готову цео батаљон, а ове воденице нису ништа млеле за народну војску, нити сада раде. Па, како је у црноречком округу било довољно воденица да се подмири потреба народне војске, за што се морала трошити толика народна снага, те да се оправља приватног човека забатаљено имање без нужде. Ја ово сматрам за злоупотребу власти, и питам г. министра, је ли чињено какав корак, да се извиди, је ли било потребно трошити узалуд снагу народне војске, која је имала да врши на бојном пољу племенитије задатке; а, ако није, хоће ли учинити какав извиђај?

6. Јула 1878. год.
у Крагујевцу.

Посланик,
Здравко Јовановић.

Министар војни. Све ово, што наводи поштовани посланик у овој интерпелацији, десило се у време, кад војска као у ратном времену није била под министром војним, већ под врховном командом. По томе ја не знам, да ли је ово овако било, и ако, због чега је наређено и у којој цељи. Но ја опет ово извидећу, и ако буде какве злоупотребе, не ће остати без казне онај, који је то наредио. Али, колико ради обавештења скупштине, могу казати: да је главна интендантура може бити по својој дужности и војној потреби наређивала, да се нешто уради, што је било потребно. Дакле, може бити да ту нема злоупотребе, него да је глав. интендатура изазвана потребом то наредила, али свакојако ја ћу учинити извиђај, па ћемо видети шта је у ствари.

Здравко Јовановић. Ја молим, да се то однах извиди, јер у Зајечару има доста воденица, које су могле млети, на тај рад за војну потребу није био нуждан, а имам и ја воденицу, па ми није грађена.

Министар војни. Као што сам казао, ја ћу да извидим, па према стању ствари поступићу по закону. (Чује се: врло добро).

Председник. Предаје се г. министру војном. Чујте даље.

Секретар Ил. Стојановић чита:

Питање

на господина министра војног.

Ми се добро спомињемо, да је лањске године народна скупштина решила: да се 360.000 гр. чар. месечно употребе на исплату дангуба оних војника пограничних, који су границу чували, да не би се и остали округи ши-

жали, за то питамо г. министра да нам одговори: за што по свом обећању и решењу народне скупштине није поступио, и је ли вољан бар сада да плати.

9. Јула 1878 год.
Крагујевац.

Интерпелланти:
Милосав Вељковић.
Ил. Стојановић.

Министар војни. На ово питање, поштованих посланика, имам одговорити, да сам се ја сообразно решењу скупштинском од 12. Јула 1877 године управљао. Јер ово решење (чита) овлашћује министра војног да може 360 хиљада гроша чаршијских трошити на народну војску, која чува границу, и од те суме а сходно овоме решењу, чијем је трошак на народну војску, која је границу чувала, дават им тајин и хранила се. Дакле јанемам ништа више овима давати, изузимајући ако скупштина по ново реши и кредит одобри.

Милосав Вељковић. Ја мислим, да је наређено тим скупштинским решењем, да војска из другог округа замени војску из нашег округа, а ако је не замени, да се војска из црноречког округа плати, колико пробави чувајући границу за друге округе, и за то смо ми онда предлагали и молили.

Министар војни. Војска је била на граници, и ми смо се старали да се она храни и издржава од те одобрене суме, а више ни сам могао издавати, јер није било одобреног кредита. (Чује се: врло добро).

Ил. Стојановић. Ја не знам како разуме г. министар овај закон, али ја само имам то да кажем, да је скупштина решила и одобрила 360 хиљада гр. чар. на издржавање војске, и да се свакоме војнику да дневно по 1 цванцик. Сад како је ту не знам.

Управо кад смо ми лане питали, за што народна војска окр. црноречког да чува границу сама, нама је казано, да ће се за то платити, а сад не знам за што је ту тако написано.

Министар војни. Ја што сам имао, то сам објаснио, и овде се види у скупштинском решењу, шта је написано. (Чује се: врло добро).

Председник. Је ли скупштина задовољна са одговором. (Јесте). Сад читајте друго питање.

Секр. Дим. Стојковић чита:

Питање

На господина Министра војног.

Познато је, да у нашој стајаћој војсци има доста нижих чинова, као наредника и поднаредника ожењених, па још са ситном децом оптерећених, а зна се, да и таковних има, који скоро немају никаквог приватног имања, но једино своју фамилију својом платом издржавају, а познато је, да је и овим сиротима као и свима нижим чиновима и редовима стајаће војске за време рата 1876 год. од 17. Јуна 1876 год. па до 22. Фебруара 1877 год. плата обустављена, а то је за 8 месеци и неколико дана, а ожењенима фамилија, која је једино од те плате издржање имала, за то време остала без игде ичега, па још тај одузетак и данас не враћен, док се међу тим свима официрима потпуно вратио.

С тога питам г. министра, мисли ли он и овој сиротињи, т. ј. свима нижим чиновима и редовима стајаће војске, овај одузетак вратити и кад, и је ли им требало по закону и то све одузети.

6. Јула 1877 године
у Крагујевцу.

Посланик,
Новак Јовановић.

Министар војни. Нижим чиновима стајаће војске обустављена је плата за време рата из два узрока, прво да се и они сравне са народним војницима и осталом војском, а друго гледало је се и на економију. Дакле из два узрока наређено је да буде обустава од њине плате. Сад, ако је вољна скупштина да им се врати, нека реши, па ће им се вратити. Међу тим имам приметити, да ти војници и нижи чинови, који су онда служили, већ одслужују и иду кућама. Но ако хоћете да им се сад издаде, отворите кредит, па да им издамо.

Новак Јовановић. Кад сте могли имати кредита за официре, за што нисте за њих.

Министар војни. Законом је за официре наређено да им се даје; но осим тога официри из своје плате издржавају себе и своје куће, а стајаћи војник све има док је у војсци за издржавање и нема ни о чем да се брине (Чује се: на дневни ред. Довољно је објашњено).

Председник. Сад ћемо да саопштимо скупштини у краћем изводу неколико молби и жалби. Молим вас, да их саслушате.

Секретар Ал. Стевановић. Молбе и жалбе ове су:

Сава Гавриловић из Крушевца, моли да скупштина подејствује код мин. ун. дела, да се даде кафанско право његовој бини, од чега га је г. министар одбио;

Општина беловодска моли да се одобри, да може подићи једну механу за путнике;

Марко М. Недељковић, дојакошњи учитељ школе грњанске, окр. пожаревачког, жали се, што му министар војни није исплатио дневну за време вршења војне дужности изван места редовне службе;

Марија, удова почив. Милутина Микића из Зајечара, моли скупштину да јој се даде каква помоћ, да може са четворо деце живети, јер јој је муж у рату 1876. у Зајечару погинуо;

Милан Јелигоријевић и Аврам Бошњаковић, механџије из Ђуниса а сада у Крушевцу живећи, моле скупштину, да иста подејствује код владе, да им се плати половина примања њихова, што им држава српска дугује у 30,000 гр. чар.;

Катарина, удова поч. Јована Ђорђевића бив. потпоручника, који је у рату пр. год. од назеба умро, моли да јој се још каква помоћ одреди, јер јој је пензија у 130 гр. чар. месечно мала, да се са нејаком децом нахрани; и

Општина вичка жали се на министра ун. дела, за што он није послао да изучава медецинске науке Мар. Пејића, кога су они хтели, него неког другог.

Председник. Све споменуте молбе и жалбе упућују се одбору за молбе и жалбе.

Сад ћемо прећи на дневни ред. Молим известиоца да чита.

Извест. законодавног одбора А. Авакумовић чита извештај о молби стенографа скупштинских за повишицу награде, која гласи:

Законодавни одбор расмотрио је молбу стенографа и нашао је: према њином великом труду да је мала дијурна, која је до сад решењем скупштине одређена била, на за то народној скупштини предлаже да изволи решити:

Да се стенографима плаћа и то свакоме од њих по један дукат дијурне дневно, рачунећи за време путовања њихова и рада скупштинског, на онај начин, као што се и народним посланицима издаје.

7. Јула 1878 године
Крагујевац.

Председник,
Д. Голубовић.

Известилац,
Акс. Ковачевић.

Чланови:
В. Д. Мацаревић, Ј. Пр. Стевановић, Ј. Ђ. Авакумовић.

То је мишљење већине одборске.

Има и одвојено мишљење мањине, оно гласи: ми смо мишљења, да стенографи примају дијурну и подвоз само за време путовања, а за време рада да примају дијурну, коју и посланици имају. — Долазе потписи: Живко Недић, Павле Самуровић, Рака Кукић и Ж. Душмапић.

(Неки вичу: Ово је боље него мишљење већине, јер оно је много, што већина предлаже).

Председник. Вама се види да је много што предлаже већина, то би могли онда казати, кад би такови раденика имали на избор, па кад Петар не ће да ради, онда може Павле. Али их нема. То су једини наши стенографи, а знате да је ово тежак и трудан посао. За то бих ја био мишљења, да се усвоји ово, што већина одборска предлаже. (Вичу: да се усвоји).

Новак Милошевић. И ја сам то исто хтео да кажем, што је казао г. председник, а то је да се усвоји већина одборског мишљења, јер заиста наши стенографи врше свој велики посао на подпуно задовољство.

М. Кујунџић. Не само то, што је г. председник споменуо, но нека вам ни мало не изгледа чудновато, што се овде стенографима даје већа дијурна него посланику. Треба, господо, да знамо, да је стенографија вештина, коју човек не може донети са собом чим се роди, већ мора не само да је учи, него и преко целе године мора да се упражњава, ако хоће да прати наше говоре. Дакле, и то треба имати на уму, да се људи муче и раде, не само сада за време скупштине, него преко целе године, само да би могли своме позиву одговорити. За то и ја предлажем, да се усвоји одборске већине мишљење. (Вичу: да се усвоји, доста је, не треба више говорити).

Извест. Ковачевић. Само у једноме ја бих имао да учиним примедбу.

А то је, да се каже овде у место „*по један дукат дневно*“, „*по 12 динара дневно*“, јер се сада, као што знате, рачуна течај по динарском систему. (Усваја се).

Председник. Према овом ја видим, да је готово једногласно сва скупштина за то, да се прими мишљење одборске већине. Но има још нешто да се реши, а то је ово: ви сте пре чули, а многи су о томе и говорили, да прошле године нису штампане стенографске белешке.

Ја то не могу узети на себе, о томе треба неко нарочито да води бригу, и да је за то одговоран. За то је најзгоднији шеф стенографа, па њему да се то с наградом и повери.

М. Кујунџић. Ми смо овде већ споменули, како је то неудесно, да се не штампају акта, која треба да буду јаван израз скупштинскога рада. Ми за то и водимо стенографске белешке, да оне служе као тумачење скупштинских одлука и протокола, који се по закључењу скупштине у кратко воде, те да буде за сваког тумачење верно свију оних побуда, по којима је скупштина неки закон одлучила. Кад хоћемо да буду овакво тумачење, онда треба да се верно *штампају*, и мора бити некога, који ће се о томе старати, да се тај посао од сада изврши. Мене је задовољила изјава г. заступника председника министарског савета: да се од сада оставља председништву скупштине, да се оно, које је и руковало и руководило за време скупштине целу ствар, стара и о штампању писмена скупштинских.

Међу тим питање је: како ће се председништво старати о томе, кад нема средстава на руци? Ја мислим, да скупштина одреди председништву једну извесну цифру из суме, која је буџетом на скупштину одређена, па да се оно може старати о томе, да сав наш рад изиђе на јавност и тачно и за времена.

Стева Д. Поповић. Може бити да се ко год сећа, да сам ја лане ову ствар покренуо, као што је сада и г. председник изволео покренути, али онда нека господа рекоше: нека то остане за други пут, па тако и остаде, те до данас нису штампани стенографски протоколи. Но како је то друга ствар, која не стоји у свези са извештајем одбора о награди стенографској, то бих ја молио, да та ствар остане за сад, па да ми о томе поднесемо засебан предлог.

Алек. Поповић. Ако не ћемо да штампамо те стенографске белешке, које нам служе за објашење наших закона, онда не треба да имамо ни стенографе: на шта су нам они? Шта значи то радити и за то плаћати, а да народ не види шта се ради. Ја сам за предлог г. председника.

Министар правде. Овде су две ствари које ваља уредити. Скупштина не може бити без стенографа. Данас и на јавне седнице судова у каквом важном случају дођу стенографи, а како може бити да их нема скупштина као једно законодавно тело? То је дакле изван питања, да скупштина треба и мора имати своје стенографе. Него само треба уредити, да они могу вршити тај посао како ваља. Прво је реч о накнади за њихов рад за време скупштине; сад да ли су задовољене њихове потребе за време путовања и бављења на скупштини, ја не знам. Ми се ослањамо у томе на решење скупштине.

Друго је питање о накнади за рад после скупштине, ради штампања у засебну књигу свију стенографских бележака. Руковање, старање, да се те стенографске белешке после штампају у књигу, да потпуно и тачно изађу, треба да остане код шефа стенографа, под надзором председника скупштине. Макар да председништво уређене шефом стенографа белешке за књигу преко министарства унутр. дела даје у штампу, опет мора неко да се стара за држање коректуре, за верно и неногрешно штампање у књигу; а ко је згоднији за то од онога, који је радио на томе за време скупштине, који је водио бригу о штампању стенографских бележака у новинама за време саме скупштине, а то је шеф стенографа или неко од њих, кога би он с одобрењем председника одредио. Очевидно, то је тако један замашан посао, да он не може бити без икакве накнаде. Овде у овом одборском предлогу, како видим, није предвиђен и овај други случај. Дакле остаје још и то питање да се реши. Ја мислим, да би добро било да се и ово сад одмах реши; јер иначе може се догодити, да ове као и прошлогодишње белешке стенографске не изађу у особеној књизи због оскудице у лицу, коме би то у дужност спадало. Ја сам мало пре питао, шта је прави узрок да се прошлогодишње белешке нису штампале у књигу, и мени неки стенографи одговорише, да они нису могли радити због тога, што је то један посао врло мучан, који стаје и здравља и вида, а последњим законом није им за тај рад никаква накнада одређена, и пре тога закона имали су је.

А. Петковић. Мени се чини, да би ми са овим били на чисто. Ја држим, да би господа стенографи, којима се сад овим решењем скупштине даје по дукат дневне дијурне, а то је по 20 гр. чар. више но што су до сад имали, да би они тако добри били да по свршетку скупштине те њихове белешке они сами уреде и да воде бригу о штампању, а мислим, да би их и г. министар за то време ослободио од дужности, од које и сад одсуствују; и, ако би се овако усвојило, онда би били на чисто с тим питањем.

Д. Катић. Признајем, да је стенографски рад врло тежак, и да не ће нико да ради док му се не плати, али признати се и то мора, да бар у овом времену не треба толико плаћати. Мени изгледа овде, да ми боље заступамо људе, који су пред нама, но оне, који су мало даље од нас. Јуче смо решавали о инвалидима, о сакатим људима, па смо говорили да немамо довољно средстава, а данас даје се једном раднику велика сума без призрења на стање, у коме се налазимо.

А. Ковачевић. Ја мислим, да овде није питање о људима, који су пред нама, него је питање о важности ствари. Видите колика је тегоба, што нису штампане те белешке прошле године, па ако се и сад ове године не штампају, на шта нам је онда цела радња? Дакле обазрите се, господо, на саму важност ствари. Ја свакако држим, да скупштина не ће порећи, да један сат умног рада истроши човечију снагу толико, колико истроше 4 сата физичког рада. Ти људи, који морају све то умно да схвате, да добро забележе да се не деси опшика, којима треба више времена да склопе своје стенографске белешке, морају да раде и за тај рад свакојако мора да се плате. Дакле за то што нама треба и што је то важна ствар, а међу тим тако је мала цифра према важности, држим да не треба никако у тако малом издатку штедити.

Ј. Бошковић библиотекар. Ова би ствар могла бити врло лако уређена, па да нас не стаје много новаца. Да решимо ово, да се стенографске белешке штампају овде у Крагујевцу за време скупштинског рада, и то да излазе као неки додатак званичним новинама. Трећег дана после седнице били би сви протоколи готови. Ја сам разговарао о томе и са шефом стенографа, и он каже, да су стенографске белешке одмах следећег дана већ готове. Држава и онако штампа те штампа поменуте белешке. Дакле, кад се морају штампати, нека се штампају још за време скупштине, боље раније но доцније.

Председник. Врло је добро изражена жеља, и ја бих био вољан, али вам кажем, да се не може стићи, треба посланици да прегледају говор, треба покупити прилоге итд.

Ми ћемо те белешке штампати одвојено, но мислим да треба одредити неку награду оном, који ће водити старање о тим протоколима, кад се буду штампали, као што је то и пређе било. Ја бих вам могао учинити један предлог, јер сам се споразумео и са г. министром правде о томе. Ми смо за сваки табак до сад плаћали оном, који је држао коректуру, извесну суму. Ја бих предложио, да се за сваки штампан табак стенографских бележака и труд, што ће држати коректуру плати шефу стенографа по 20 гр. н. (Чује се: много је.) Ја мислим да није много, и по томе, ако сте обавештени, — онда да не говоримо.

Марко Петровић. Не може се тако лако прећи, то је нова ствар истакнута. Ја држим да ова нова ствар остане за сад.

Новак Милошевић. Ја мислим, да би било најбоље, да решимо обадве ствари. (Вичу: да се остави за други пут, а неки опет вичу: сад да се реши.)

Председник. Ја ћу да ставим ову ствар на гласање. Ко је за то, да се сада обе ствари реше, тај нека седи, а ко је противан, тај нека устане. (Већина седи.) По томе обадве ствари имају се сад решити.

Дакле, ко је за одборско мишљење већине, тај нека седи, а ко је противан, нека устане. (Скоро сви седе.)

Сад ћемо да пређемо на друго питање, за које се већина изјаснила, да се сад претреса и реши.

Рака Кукић. Па од кад ће се рачунати та њихова награда, мени је нужно да знам.

Председник. Мени се чини, кад смо решавали за нас, ми смо се решили, да нам се рачуна од дана, кад смо се састали, а не од дана, кад је решено.

Стева Д. Поповић. Мени је жао што се тај разговор повео, и ја држим да не би требало да се говор о томе води. Овде чујем да неки људи говоре, да закон нема повратне силе; али ја кажем, да ово није закон, него просто одлука, а, и да је закон, и он има повратне силе на пр. кад се ко помилује, кад се законом . . . . (Жагор. Не чује се ништа.) (Вичу: то је друга ствар.)

Ово је, господо, неко доброчинство. Ако ви хоћете тако строго да цените, онда та молба стенографа могла би доћи случајно последњих дана скупштине, па би онда ти људи само за један дан примили награду. Ја држим, да треба да им се рачуна од почетка ове сесије. (Чује се: врло добро.)

Аксентије Ковачевић. Господо, ја мислим да не ћете захтевати да се чита сва садржина ове њихове молбе, него да вам је у кратко кажем. Сте-

нографи траже, да им се за време скупштинске периоде повећа награда, или повратн дијурна, коју по закону имају, и према оваквој садржини одбор је донео своју одлуку, да им се даде већа награда, а и скупштина је то одобрила. Сад, ако скупштина мисли другчије, него што је мало пре решила, онда ја не знам како је то. . . . . (Одобравање.)

Никола Радовановић. Господо, ја овако мислим. Постојао је онај закон, који је прошле године издат био, и по њему је рађено, а од данас је другчије закључено, па то треба од данас да им вреди. Тако треба да се разуме. (Чује се: ти не разумеш.)

Д. Катић. Ја видим, да је ту нека не сугласност између самих одборника. Једни кажу, да су били за то и у одбору, да им се рачуна од дана, од кад се ово одобри, а други од кад је скупштина почела.

Рака Кукић. Г. Стева мало пре каза, да је одбор могао да тајн ту молбу стенографа, и да је изнесе пред скупштину последњег дана, пред свршетак скупштине; но ја то одбијам да је то хтело да буде. Мени се допада, да им припада од кад се реши, па ма то било и последњег дана пун свршетку скупштине.

Паита Срећковић. Ја памтим, кад смо ми решавали за саме посланике, ми смо решили, да нам припада дијурна од кад смо се сјунили, и ако смо пре решавали у половини скупштинске сезоне. Држим, да не би требало да се око такве ситнице препирено, већ да усвојимо, да им се од почетка ове скупштине рачуна.

Председник. Ја ћу положити питање на гласање. Одсудна већина казала је, да им се даје већа награда. Сад питам, од кад ће ово решење важити, или од дана књажева указа, или од дана почетка скупштине?

Ко је за то, да им се ова награда по 12 динара дневно рачуна од дана књежева указа, тај нека седи, а ко је против тога, нека устане. (Већина седи). Дакле од дана књежева указа да им се рачуна.

Сад мислим, да уз оно, што је одлучено, треба скупштина још да реши за награду шефу стенографа, за рад и коректуру стенографских бележака, које желимо да се штампају. Ова награда шефу стенографа држим да не ће бити велика, ако му се одреди 20 гр. нор. дневно, а он да је дужан израђивати белешке и држати коректуру над штампањем тих бележака тако, да оне буду печатане и у новинама и после одвојено у књизи. За то треба нарочити човек, коме треба особено и платити, а нико неће моћи то боље не го шеф стенографа.

Рака Кукић. Па колико имају ти коректори других новина и књига?

Јован Бошковић, библиотекар. Не може се правдати то једно с другим. Не може се сравнити оно, што онај има да поправља, са овим, што овај има. Овоме се плаћа по 3 цв. дневно да пази само на слова да су уредна, а овај има да удешава, да преписује из стенографских бележака, да држи коректуру засебну као додатак новинама и засебну за књигу. Та награда није велика.

Што се тиче стенографа, по свима земљама раде тројица само 5 минути, па друга тројица, за овима трећа тројица и тако непрестано се мењају сваких 5 минути, али је свачији говор по свршетку седнице већ готов, а они људи издржавају сами по 4 сахата, и после сами све, — отуда се дешава по некад она неподпуност у говору појединог посланика, коју мора сам после да исправља, јер се од многог издржавања умори па не ухвати све.

Председник. Постављам питање овако: ко је за то, да се шефу стенографа за израђивање и држање коректуре плаћа по 20 гр. нор. на штампани табак, тај нека седи, а ко је против, нека устане. (Сви седе).

Дакле једногласно усвојено је.

Председник. Чули сте ономад указ Његове Светлости Кнеза, којим овлашћује министра финанције, да поднесе предлог, да се задржи од извршења закон о метарским мерама до 1. Новембра т. год. Сад је одбор поднео свој извештај, који ће вам известилац прочитати.

Известилац В. Мапаревић чита: *„Да се усвоји одборско мишљење."* (Усваја се).

За тим чита предлог за измене у грађ. поступку судском о лицитацији при продаји.

Предлог народној скупштини.

Познато је свој господи посланицима, да се ужасне злоупотребе од стране непоштених дужника, при продаји њихова имања непокретног, а на изигравање закона, чине тако, да има доста примера, да се једно имање због горњих узрока ни за 5—6 година продати не може. За то предлажем следеће.

1. Да сваки лицитант буде дужан, изузимајући првог интабуланта, који је дужан интабулирани документат при интабулацији поднети, 10% кауцију при лицитацији положити. Без кауције не ће се од ни једног цена дата примити.

2. У случају, ако при лицитацији само један лицитант буде, који је лицитирао, то да се може, ако поверитељ, или суд, или полицајна извршна власт у договору са поверитељем пристану, да се може имање уступити, и за лицитанта да је обвезно за 8 дана, а да му кауција јамчи дотле, но за интересоване личности продавајућег имања ако на исту лицитацију пристану.

5. Јула 1878. године
у Крагујевцу.

Мих. Н. Терзибашић

Одборско мишљење:

Народној Скупштини.

Одбор законодавни прегледао је предлог из две тачке састојећи се, који је посланик г. Терзибашић о продаји непокретног имања на јавној лицитацији поднео, па налази, да је крајње време, да се односно лицитанта донесе закон, како не би ови у будуће развлачили продаје и тиме поверитеље штетили, а извршним властима сувише посла задавали. За то односно

прве тачке предлога, одбор законодавни предлаже скупштини, да она реши: да се § 479 пост. грађ. дода ово: Но сваки надметач дужан је у напред, у име кауције, да положи при продаји непокретности и то оне, које се у селу и селским атарима налазе, по 5 %, а за оне, које су у варошима, варошицама и атарима ових налазе, по 10 % од процењене вредности продавајућег се имања.

Кауција се даје или у готовом новцу, или у сигурним папирима, или у сигурној залози покретних ствари или покретног имања. Од давања кауције изузимају се само интабуланти, пошто се јемство за кауцију налази у њиховом интабулираном примању.

А у вези овога даље предлаже, да се код §. 481 пост. грађ. дода: „положена кауција враћа се одмах после свршене лицитације свима осталим надметачима сем онога, на коме је имање остало, пошто ће се кауција његова употребити или на измирење излицитиране цене у смислу §. 483. пост. грађ., или на накнаду штете у случају §. 485. реченог поступка."

Односно друге тачке предлога одбор предлаже: да се §. 486. пост. грађ. дода: „у случају, ако би при лицитацији један од купаца с места понудио за имање такову цену, која би била већа од процењене вредности, и с тим би се другима, који су ради куповине имања тога на лицитацију дошли, одузела могућност, да и сами лицитирају, или би се на против десило, да осим тог једног купца није ни било више купаца, онда извршујућа власт саопштиће то протоколарно представшим кредиторима, па ако се они са ценом од стране једниног лицитанта задовоље, уступиће имање том лицитанту, као једином купцу у смислу §. 481. реч. пост."

7. Јуна 1878. године
у Крагујевцу.

Председник законодавног одбора,
Д. Голубовић.

Председник. Има ли ко да говори о овоме у начелу.

Алекса Петковић. Ја мислим, да би тим предлогом било поможено само богаташима и трговцима, који имају на руци доста новаца, а сељацима, који немају новаца да кауцију положе, којих се новац састоји у стоци, њиву, њивама и ливадама, није остављено да могу што купити. Кад се продаје какво имање, ко ће да га купи, него опет трговац, који је свагда при новцу. Овим предлогом би се богатила само богатија класа, с тога сам против предлога.

Алекса Поповић. У главноме, ја сам хтео да наведем оне разлоге, које је и Алекса Петковић навео. Господо, овим предлогом морао би сељак, кад би хтео што да купи, своје имање продати, да кауцију положи.

Предлог овај имао је на то, да уклони злоупотребе, које се дешавају при лицитацијама. То је све лепо; али има други начин, којим може то да се одклони, а да се не дира и не спречава спротиња и сељачки свет да до каквог имања дође. Ту се може помоћи кривичним законом, тако, да се узакони, да се онај, који спречава извршење продаје, казни као варалица, и тим је поможено више него кауцијом.

Министар унутр. дела. Ја ћу неколико речи као министар унутр. дела да кажем, које на искуства знам у овој ствари. Ја кажем, да је врло потребно узаконити, кад лице може лицитирати какво добро, који му услови за то требају, јер сам убеђен у нужност тога. Није ту разговора, да л се тиме, што се тражи кауција, иде богатијем више на руку, него спромашном, по што се од суме, која се лицитира, према вредности и кауција полаже, па ко како може, он ће се тога прихати и куповати. Што је ко богат, и има хиљаду две дуката, не сме му се казати, да је то крао, јер ако је, нека иде у Топчидер. Спромах или газда био, није овде питање, него просто тражи се јемства и сигурности за куповину на лицитацији, а чинити то имају права и један и други, пошто услове испуне; јер има доста случајева, да неки лицитирају имање, које вреди хиљаду две дуката, а немају ни гроша, те се опет по ново мора лицитација одређивати и лицитирати. Ја знам случајева, где се по 7 година не може продаја да изврши. Ја се на то не бих много обазирао, што онај, који нема, не може лицитирати.

Да наведем још један случај. Неки човек узме од управе фондова 500 дуката, за то, што му имање вреди хиљаду дуката; но пошто му је то не довољно било, узме још од неког приватног човека 300 дуката, и да богме, за што му не би дали, кад имање сигурно толико вреди. Сад, деси се, да он није платно за неколико интерес управи фондова, а не плати ни вама. Ви тражите продају као други интабулант, и продаја се изврши за ваш рачун. Шта је сад било? Кад се срачуна капитал и не плаћени интерес управи фондова, онда вама као другом интабуланту ништа не остаје, и ви морате да изгубите и капитал и интерес, а то све за то, што је се одгађала продаја. Кад се дели правда, онда нека је и за спромаха и за газду једнака.

Друго, код нас не може трговачки саобраћај да се развије, док се законом не да гаранција толико, да човек може радити онако, како је сигурно за њега, и онако, како је уговорено, на да рачуна на реч и обвезу другога, да ће је извршити. На прилику, ја имам једну облигацију од хиљаду дуката, којој је рок Ђурђевдан да ми дужник плати, а ја опет, после Ђурђевадне 2—3 дана, имам обвезу, да другоме 500 дуката платим, и ако мене мој дужник по обвези и уговору не изда новце, може доћи до продаје мога имања и ја бих остао са децом без куће и имања.

Дакле, законом треба обвезати, да сваки, који шта уговори, до рок мора испунити, те да човек може рачунати на оно, што има. Јер узмите и овај случај. Ви од мене тражите сто—двеста дуката на облигацију, па да ми вратите до 1. Октобра, а мени требају о Митровудне. Са тим новцима ви би ћарили и радили, и ја бих вам с драге воље дао, јер мени ће лежати и дотле ми не требају, али не смем да вам их дем просто за то, што нисам сигуран, да ћете ми вратити.

Сад, ја налазим да је нужно и користно ради сигурности узаконити ову гаранцију. Друго је питање, да ли треба ово да буде у грађанском или кривичном закону, као што предлаже г. Алек. Поповић. Ја налазим, да би требало и у једном и у другом узаконити, а ви како хоћете.

Главно је, да ако ко хоће на лицитацији да учини куповину, да то кауцијом осигура; а овде се каже, да купац може дати кауцију било у новцу,

напрама, покретности или непокретности. Дакле, купац не мора одмах продавати за то своје имање, које има, јер главно је да он тим покаже, да озбиља хоће купити имање што се продаје и испунити обвезу, коју је при куповини имања на лицитацији дао, и на послетку, да је у стању да купи, јер ако нема тога, онда како да дозволимо, да дође неки, кад се продаје имање какво од 3 хиљаде дуката, и он то лицитира, даје за њега толико и више, а нема ни 30 гроша; дакле, просто изиграва, или у намери, или из лакомислености.

Ја знам случајева баш у Београду, да човек лицитира неко имање до 7 хиљада дуката, а овамо се потпуно зна, да тај исти човек нема ни 7хиљада пара. Дакле, треба учинити законом и гаранцијом, да је он доиста купац и да је дошао да купи.

Ја могу казати, да се може свести нешто мања цифра кауције, него што је по предлогу, али свакојако треба овако да остане.

Даље, слажем се с г. Ал. Поповићем, да треба да се дода нешто и у закон кривични.

Алекса Поповић. Овде цео разлог г. министра унутраш. дела не може ослабити назоре моје и г. Ал. Петковића, у колико смо ми хтели заштитити сиромашнији сталеж. Г. министар каже, за што давати већа права сиротињи но богатима; правда треба да буде подједнака за све. Међу тим, ствар стоји другчије, и закони се праве не само према абсолутној правди, и за то често законодавци остављајући абсолутну правду граде законе према околностима и потреби земље, према обичају и нужности, и за потврду овог, наводим пример, да није према правди право, да се силом узима зајам, да се одузима имање и својина приватних, но нужност, кад је домовина у опасности, чини и оваке законе да су праведни.

Овде је био разлог мој, да поовоме, ко је сиромах, не може да дође и да што купи, јер му се не оставља могућност. Г. министар опет каже, да кад је ко излицитирао неко имање, он треба и да га плати и да одржи погодбу; но ја питам, како ће моћи сиромах испунити погодбу, кад му се овим предлогом не да ни доћи до погодбе.

Но, како овде треба више и боље промислити, на тек после тога узаконити, ја сам за то, да се овај предлог преда влади, да она формалан предлог поднесе, на онда да говоримо о њему.

Јов. П. Стевановић. Као што сте видели, има два случаја, који су потребу предлога изазвали да се узакони. Први је тај, кад дођу на лицитацију два надметача, један даје хиљаду дуката, који може да плати, други даје две хиљаде дуката, који нема ништа. Е, кад дође седми дан извршујућа власт, тражи новце, а он онда каже, да нема. Шта треба онда радити? Ништа друго, него се опет одређује продаја. У том случају, имање се продаје и на штету кредитора и на штету дужника. С тога, да се не би ово догађало, ми смо казали, да се кауција положи, па ко излицитира имање, а не би у року новце положио, да подмири трошкове, јер полицајна власт по закону мора одредити другу продају.

Хоће ли се човек теретити са нешто мало кауције што положи при лицитацији, који збиља мисли имање купити? Ја кажем, да не ће, него ће почети од тих пенлату оног што купује. (Чује се: врло добро).

У Београду било је случаја, да је дошао један на лицитацију (чини ми се калфа абаџијски), па даје за имање 11 хиљада дуката, а зна се, да то имање не вреди ни 11 хиљада гроша, нити га је он доцније примио и платио. Дакле, за што не би стали на пут томе изигравању.

Оно, што каже Ал. Поповић, „да прода своје, па онда да дође и купује на лицитацији, јер требају одмах новци." Закон је јасно казао, да је свака продаја имања јавна и то за готове новце, дакле, који жели купити неко имање, тај и не може метути руке у џеп, па ићи да купује имање, кад закон каже, *дај кауцију*.

Зна се, да се по селима ретко кад продаје имање веће од 500—1000 гр. ч., и овај, који се решио да купи имање за толику суму, може дати и 50 до 100 гроша кауције. Тако исто, ко купује имање од 5 хиљада дуката, томе није тешко дати 500 дуката кауције, а то све иде у отплату имања.

Аксен. Ковачевић. Овим се предлогом не спречава ни мало могућност онима, који дођу на лицитацију и хоће збиља да лицитирају и купе неко имање, јер, господо, који није кадар положити $^{10}/_{00}$ кауције за осигуране онога што купује, тај није кадар ни платити за осам дана имање, које је купио, и по томе ја велим, да је овај предлог закона са свим користан и да се може овако у начелу усвојити, а после код појединих тачака можемо дебатовати.

Илија Стојановић. Ми сви знамо и признајемо, да има једна мана у нашем закону, и доиста треба о томе да се постарамо, да нађемо средства да се тој мани стане на пут. Но треба ништа сада о томе да говоримо, него да сад примимо у начелу, па да се преда влади, да поднесе формални предлог, па кад дође на ред, онда да о томе говоримо.

Министар правде. Влада, господо, има права, да поднесе предлог и без позива скупштинског. Кад скупштина што предлаже, онда треба да се то потпуно претресе, те да влада чује, које су побуде изазвале предлог, и да види, шта се предлаже, и како се жели да буде узаконено. Треба дакле о овом предлогу да се разговорите, да га претресете, те да знамо, шта и како хоћете. (Чује се: врло добро. Тако је).

Јов. Авакумовић. Ја не мислим говорити о самом предлогу и о самој ствари, него хоћу само једну малу примедбу да кажем око ове ствари, а доцније ћу говорити о самој ствари, но што знам да ће исти предлог, ако га скупштина усвоји у начелу, поднети доцније влади, када ћу, као што рекох, говорити. Сад, хоћу да кажем само толико, да се не може, и да не треба ова ствар овако на брзу руку да се решава; она је врло озбиљна, засеца дубоко у интересе народне и државне, па свако хитање могло би имати грдне штетних посљедица. — Због тога сам ја у одбору казао, да не могу дати свој глас онако одмах, као што је тражен. Дакле, у толико допуњујем известитај већине: да сам се уздржао од гласања у одбору.

Димитрије Катић. По што овај предлог говори само о томе, да има злоупотребе од самих дужника и лицитаната, онда ја имам да кажем, да има од свију: и од дужника, повериоца, лицитанта па и од саме извршне власти. За

то треба да се цео закон измени, и да се нађе лек свему, па онда да се претреса и потпун закон донесе.

Панта Срећковић. Ја имам нешто да проговорим о овоме, што г. Алекса рече, да се у закону каже, да кривично одговара. Шта је хасна овоме, коме се прода имање, ако се један казни, па мора још да га храни држава из државне касе, и шта више да га чува. Није хасна само од кривичне казни без осталих услова, који се предлажу. Без јемства, не би могао нико ништа купити. Ја знам једног човека, који је сиромах умро. Бог да му душу прости, и који се уздао да прода на нијаци, или на ово или на оно, па се затрчао и купио имање. Одмах за овим отишао код једнога, што даје паре под интерес, и узео 80 дук. цес., а после за годину дана изнело 140 дук. ц. Није могао да се одужи и од тог доба од муке добије јектику и умре.

Дакле, треба доиста, да и они, који купују, да имају на памет и све ове обвезе, па да не искачу у лудо у несрећу; за то бих ја, по мом убеђењу, овај предлог и све гаранције усвојио, јер, господо, онај, који нема ни новаца, ни земље, ни папира, ни ништа, не ће ни да купује, него само иде да учини превару и да осујети продају па штету повериоца и дужника.

Ја, према овоме усвајам предлог у начелу, с том приметбом, још и да се казни онај, који квари и вара, поред накнаде штете.

Милош Глишић. У колико сам сазнао из овога предлога, хоће се овде и то: да се варалице као и непоштени људи казне. Ја нисам противан, да се свагда варалице и рђави људи, који сметају, казне; али само има разлике, која треба да постоји. Ја нисам за ту казну, која постоји. Лепо је казао г. Петковић, што се сељака тиче, за шта су га и многи потпомогли; и ја заиста, делећи мишљење то исто, држим, да бих, кад бих овај закон потписао, казнио цео народ, који не бих рад био да казним. — Да оставимо пак овако, како је до сад било, нисам ни за то, него, да се изнађе други начин, јер ми сви знамо, како наш сељачки свет купи неку ствар, која кошта 100 гр., а нема ни паре да плати, па доцније нађе и плати.

Сем овога знамо и то, какве се неприлике догађају при лицитацијама код ових предузимача за то, што се кауција полаже.

Дакле, браћо, ово не треба овако усвојити, с кауцијом, с тога, што би онда, као што и г. Петковић рече, све прешло у богаташке руке, који имају увек новаца, а сирома сељак, који је без пара готових, но који се нада на вредност својих производа, не може ништа да купи.

После, ово није практично ни због онога, што ће, чини ми се, сад и странци по закључку конференције моћи имати непокретних добара у нашој земљи, па ће све закупити, и тако, ако би овај предлог остао, пре би смо ово наше државице претворили у спахилуке богаташке. (Жагор велики).

Не ће, господо, бити рђаво, ако се избрише ова кауција, а што се тиче оних, који сметају, за њих ће бити казна по кривичној части, и кад ово буде, ја држим, да не ће нико луд бити, да иде на робију, особито кад би се строго казнило, а то не са 6 месеци, него са више робије лолу треба казнити, а не онога, који хоће да поштено купи добра. (Жагор).

Министар унутрашњих дела. Мени се чини, колико сам ја разумео, да се ова ствар усваја у начелу, само што гг. Глишић и Алекса траже, да се кривичним путем казне они, који сметају лицитацији, а не грађанским.

Известилац Васа Мапаревић. Ја сам чуо овде од неке гг. скупштинара, да они мисле, као да ми у одбору нисмо довољно размислили о овој ствари. На жалост пређе то и један од посланика, који је баш члан тога одбора, а то, што није долазно због других званичних послова.

Ми смо, господо, о овоме предлогу добро размислили и донели закључење онако, како смо убеђени, и како смо најпосле знали.

Било је људи, који су мислили, да се одреди казна, но кад смо дошли на то, да повериоцима, који се оштете, ништа не помаже, што се овај или онај казни, а кад још пропадне кауција у корист повериоца, да је то боље и за овога и за дужника, онда смо ову кауцију усвојили. Сем тога није нужно уводити кривичну казну с тога, што се зна, да је и сама власт дужна, да одбија и не дозвољава чињење казнимих дела. Смешно би било, кад би један сиромах слуга дошао пред власћу и лицитирао имање од 100 дуката, а овамо нема ни толико пара дати. Тога би власт само могла одбити, те да не буде ни штете ни казни.

За то смо били мишљења, да одредимо кауцију, па ко има да положи, био он сиромах, био богат, нек лицитира, а ко нема, нема ни права на лицитирање.

Ј. Авакумовић. Мене се лично дотако г. известилац, па за то хоћу да одговорим. Он каже, као да сам ја казао, да одбор није довољно размислио о овој ствари, али то није тако. Мислим да ће и сва скупштина потврдити, да сам ја казао, само што се мене тиче, да нисам имао времена да добро размислим о овом предлогу, јер је време било врло кратко, те због тога о овој важној ствари нисам могао дати моје мишљење, а међу тим да је ово и предмет дубоке студије и велике важности, са чиме не треба хитати. (Чује се: тако је).

Известилац В. Мпцаревић. На добро.

Мијајло Терзибашић. Господо, из досадање праксе видели смо, да и повериоц и дужник па и сама власт имају због ових, што лицитирају па немају да плате, велике невоље. Данас је овакав закон донесен и одбор га је прегледао, и ми га можемо усвојити, и због овога нема никаквог страха, јер се ми састајемо сваке године, па се може исправити, ако се покаже непрактичан.

Ја бих молио г. председника, да постави питање, ко је за одборско мишљење.

Глиша Гершић. Ја ћу у кратко да кажем, господо, да није тешко решити на брзу руку; али доиста, господо, ја се слажем с тим, што каже г. Авакумовић, да је врло озбиљна ствар, и да би требало размислити о начину, о корисги и мери, како да се усвоји, јер то је дубоко питање, које дубоко засеца у наше економно стање. А овако, право да кажем, требало би ову ствар да продужимо.

Ја бих предложио, или да се ова ствар опет преда одбору, да се на ново претресе, или, кад се то не ће, свакако да се продужи. Овако је непрактично и требало би је одложити.

Председник. И ја је одлажем.

Састанак је закључен, а сутра на дневном реду биће продужење ове ствари, и, ако још што буде, огласићу у своје време.

Сутра је састанак у 8 сахати пре подне.

Састанак је овај трајао до 1 сахат по подне.

САСТАНАК XVII.

10. Јула 1878. године у Крагујевцу.

ПОЧЕТАК У 9 ЧАСОВА ПРЕ ПОДНЕ.

ПРЕДСЕДАВАО

Димитрије Матић.

Присутни сви министри.

Председник. Састанак је отворен. Протокол не можемо читати, јер секретари нису доспели да га сврше.

Има да вам се прочитају два указа Његове Светлости; изволите саслушати.

Секретар Д. Стојковић чита указ, којим се овлашћује министар унутр. дела, да народној скупштини поднесе на решење: решење о обустави извршења закона о печатњи од 11. Маја 1876. год (збор. XXIX., стр. 339) остаје у важности до решења идуће скупштине, а најдаље за 21 дан од дана састанка те скупштине.

Председник. Упућује се законодавном одбору. (Бива). Изволте даље.

Секретар Д. Стојковић чита указ, којим се овлашћује министар унутр. дела, да садањој народној скупштини поднесе на решење међународну конвенцију о светском поштанском савезу са закљученим протоколом, а исто тако и међународну угодбу, о размени писама са означеним вредностима, која су оба акта закључена у Паризу 20 Маја 1878. год. између Србије и тамо именованих држава и земаља.

Председник. И ово се упућује законодавном одбору. (Бива).

Имамо још неколико жалби и молби. Изволте саслушати.

Секретар Д. Стојковић чита депешу посланика Живка Јовановића, којом јавља, да је још слаб и да још не може доћи у скупштину.

Председник. Узима се на знање. (Бива).

Секретар Д. Стојковић чита молбу Јоце Петровића, бив. почасног потпоручника, који је 1876. год. у рату рањен, којом моли скупштину за издржање, наводећи, да је се и лане са овом молбом обраћао скупштини.

Председник. Упућује се одбору за молбе и жалбе. (Бива).

Секретар Д. Стојковић чита молбу Марка Микића, трг. из Параћина, којом моли скупштину, да се поштеди од даљег давања народног зајма, који је, вели, неправилно на њега разрезан

Председник. Одбору за молбе и жалбе. (Бива).

Секретар Д. Стојковић чита:

Лука Петровић, учитељ из Карановца, дознавајући, да је г. Урош Кнежевић навео у скупштини, да му власт стаје на пут доласку у Крагујевац, интервелишући за ово г. министра унутр. дела, одговара народној скупштини ово: да нити је г. Уроша овластио, нити прима његову заштиту, изјављујући, да је тај поступак г. Урошев за њ посве непријатан и дрзак, пошто у ствари ништа не постоји.

Председник. Ово не треба да иде никаквом одбору. Прима се знању. (Бива).

Секретар Д. Стојковић чита жалбу Димитрија Хаџи-Илића, трговца из Параћина против разреза народног зајма.

Председник. Одбору за молбе и жалбе. (Бива).

Знате да смо јуче претресали предлог поштованог г. Терзибашића, због кауције при лицитацијама. Било је више говорника, који су подржавали мишљење одбора законодавног, а чули сте и оне, који нису били за то. Желели сте, да се та ствар као важна и данас претреса, и сагласили смо се на то. Сад ћемо томе приступити.

Јавило се јуче више говорника. Јавио се је г. Радуловић, г. Гершић, г. Спасић и још многи, који су на листи записани, и они су сад на реду. (Чује се: да се говори).

Алекса Петковић. Молим вас г. председниче, ја имам једно питање.

Пре неки дан поднео сам ја и остали другови, један предлог, односно не плаћања дуга у 3 године, као што се тамо у предлогу каже; и мени се чини, да је скупштина тај предлог огласила као хитан. Па с тога би вас молио, пошто видим, да ће скупштина још за који дан трајати, да се тај предлог што пре пред скупштину изнесе. Нека се одбор пожури, па нека се као хитан реши.

Председник. Јелте, то је о мораторијуму. Та је ствар предата одбору и ја ћу опет препоручити одбору да се пожури.

Б. Мацаревић. Молим вас, господо, две три речи да кажем. По овом делу известилац је г. Ј. Стевановић, и он је известај правно, но пошто он није на овом акту забележен као известилац, употребљен сам ја за таквог. Па како мени данас није нешто добро, а он је ту, молим да ме замени. (Бива).

Председник. Има реч г. Војин Радуловић.

В. Радуловић. Ја се придружујем говору г. Јоце Стевановића, да се у оној ствари нађе једном излаза; јер заиста сви знамо, да је то преко нужно да се то исправи, пошто се сваки дан догађају штете при лицитацијама. Господин Алекса Поповић, а и остали боје се, да ће земљеделац бити спречен у куповини. Али ја држим, да то не стоји, јер онај, који има десет гроша да положи кауције, може купити имање од 100, 200 или 300 гр. чарш.

Ја бих био за то, да у варошима буде 10 од сто, а у селу да има јемца.

П. Срећковић. Ја сам јуче казао, шта сам мислио; а данас опет хоћу да поновим то, што сам казао.

Шта се хоће са овим предлогом? Хоће се то, да коме је у истини дошло да се прода имање, томе ће боље да се што пре прода. Ко хоће да купује имање и који може, онај треба да дође на лицитацију, а не онај, који

и не мисли и који не ће да купи. Ја имам много примера, које бих вам могао навести, али ћу вам навести један, који је врло жалостан.

Један је човек био дужан 20 дуката. Није могао да плати, треба да се продаје имање. Други хоће да му штету учини, па каже, ја дајем за имање 40 дуката, а не вреди више од 30 дуката. Имање узме. Кад му се паре потраже, он каже немам пара. Шта буде онда? Оборн се продаја, па ново лицитација. То је тако трајало, док је дуг од 20 дуката нарастао на 35. Па шта онда? мора на ново још нешто друго да му се за продају одређује.

Дакле, као што видите, ово је тако једно зло, да му треба што пре доскочити.

На са тога ја сам са свим за овај предлог, молим да се више не упуштамо у говор, него нека се ствар преда влади, да поднесе предлог законски.

Миле Дамјановић. Ја мислим, господо, да је доста говорено о овој ствари. Та је ствар јасна. Што неки кажу, да ће се користити имућни људи, а сиротиња штете имати, ја то не увиђам. У селу се ретко догађа, да се продаје какво имање од 1000 дуката, него понајвише од 50, 60 највише од 100 дуката.

Та се продаја не чини тако, да одмах чим је решење постало извршно, да се одмах и продаја чини; него се најпре обзнани преко званичних новина, и то мора да се објави три пута, и то најмање за шест недеља, а за тих шест недеља он може да набави кауцију, кад истинито хоће да лицитира и имање да купи. А кад не може за шест недеља да састави кауцију, одкуда он мисли исплатити то имање? просто упропаство би се поверилац и дужник, коме се имање продаје.

Дакле, ја сам за предлог; ако је за одбор, онда нека се упути одбору, а, ако није, онда, као што је изјавио г. министар, да се додаду још само две тачке у закону о лицитацији, па ће онда ствар свршена бити.

За сад ја мислим, да треба да усвојимо тај предлог без дебате.

Подпредседник. О важности овога предлога нећу, господо, много да говорим, пошто је довољно јаче претресан, а и сад се претреса; види се из свију говора господе посланика, да је у нечему савршено примљен овај предлог. О томе мислим, да не треба много говорити и дебатовати.

Господо, кад смо толико време чекали, ваљда можемо сад претрпити још два три месеца, до идуће скупштине.

Овај предлог, као ваљан предлог, треба да дамо влади. Нека она формални предлог формира, па нека поднре све што треба.

Није довољно, да се ми овде сад басамо око једног или два параграфа, јер боље је да се не затрчимо, као што смо се затрчали о општинском закону. Него нека иде влади, па нека га она претресе.

Што се мене тиче, ја нисам за то, да се на двоје па троје претреса.

Известилац Ј. Пр. Стевановић. Имам да приметим на говор г. Вује Васића. Он каже, да је ово нека накарада, то не стоји. Он каже, да ово треба довести у сагласије са осталим наређењима. Одбор, који је на овом радио, он је о томе промислио, а није на памет радио. Он је имао у виду сва наређења закона о поступку судском, и старао се, да овај предлог доведе у свему са осталим наређењима. Што се тиче одлагања од данас на сутра, као год што би хтели сад одложити, ја имам уверење, да би га тако исто одложили и друге скупштине. Закон о поступку судском у грађанским парницама не може се свршити за три месеца. Ту мора да се штудира, ту мора да ради једна комисија и да га претреса више пута, а потреба захтева, да се то што пре учини. Ми, који смо у одбору били, ми смо ово учинили поглавито с практичне стране, што смо видели и уверили се, да овој злоупотреби треба стати на пут. Ја сам јуче приметио, да код многих посланика стоји плашња, да се овим предлогом богаташима отвара поље, да они приграбе имања, а сиротиња да се шкоди. Господо, имајте у виду то, да сваки онај, који жели да купи какво имање, да се претпоставља да је спремљен да га купи. Ако се тим људима, који су вољни да га купе, хоће да да прилика да га купе, и, ако се хоће, да се и оном дужнику и кредитору помогне, онда се само овим путем и начином може помоћи. Што се тиче сиротиње, зна се, а и природно је, да се „сваки човек пружа, колико му јорган достиже".

Баш се овим хоће да стане на пут, да сиромах човек не купује велико имање, које не може да плати, и да се не увађује у дуг. Кад један сиромашак хоће да купи какво имање, разуме се, да он купује онако, какво је према његовом стању. Какво је имање, које он може купити? То је имање сиротно, које не кошта више од 200, 300 до 500 гр. Ту му нико не стаје на пут.

На 500 гр. шта има да положи кауције? нема више него 25 гр. Одкуда се њему тиме стаје на пут, да купи имање; зар он кад зна за продају, не може да спреми толику кауцију; а како може за 8 дана, од дана продаје, да положи сву излицитирану суму? Дакле, ту нема никакве плашње.

Друго имао сам да приметим то, да су неки предлагали, да се уведе казна. Да ли ћемо ми с тим што постићи? Ни најмање. Да ли ће то помоћи дужнику, који је и сам рад да се имање прода, па да и њему што остане.

Ми нећемо казнити онога, него дужника, или казнићемо повериоца. Друго, кажите ви мени, нарочито они, који су казали, да се уведе казна, кад један човек изиђе на лицитацију, па за имање, које је процењено 1000 дуката, каже, дајем 2000 дуката. То је толико, колико нико не ће дати за то имање.

Сад шта би с њим учинили? Можете л га казнити? Не можете, јер нема тога закона. У закону се каже, треба да има довољно надметача, што значи, треба да има најмање два, а онде је само један. Он може да каже, не можеш да ме казниш, могао сам да дам 2000 дуката, макар да имање не вреди толико. — Огласиће се продаја за не вредећу, и наредиће се друга. Између неуредне продаје и не вредеће треба правити разлику. Кад се друга продаја нареди, дође други брат, па каже, дајем 5000 дуката. Пошто и тада није било довољно надметача, извршна власт мора опет да наређује другу продају, па после трећу, итд., и то иде бесконачно, а ту нема никаквог казнимог дела. За то је преко нужно, да се не би овако што догађало, да се прими овако, као што одбор предлаже.

Алекса Поповић. Г. известилац Стевановић упушта се у питање, па каже: „шта мисле они, који предлажу да се казни". Ја хоћу да му одговорим. Г. известилац кад је хтео да се упушта у претрес мога предлога, онда је тре-

бао да подпуно разуме и онако изнесе, као што сам ја предложио. Ја сам казао, може се узаконити, да одпадне кауција, и казао сам, из којих разлога може одпасти. А овоме може се овако помоћи: кад има више лицитаната, на једном се уступи имање, које се продаје, ако не положи излицитирану суму за одређено време, одређује се друга продаја на његову штету, па ако он ту штету не могне накнадити, онда да му се одреди казна колико хоћете. А за оне, кад се један од лицитаната истакне, па осујети надметање, давши већу цену преко оцењеног имања, ја сам казао овако: ако неко изиђе, па да већу цену, него што је имање процењено, и ту цену не могне положити, да се сматра као варалица и за њ да се одреди казна.

То је мој предлог, а кад га г. Стевановић није разумео, није требао о њему ни говорити.

Ђурђе Ђоровић. Ја видим да ће се тај предлог примити, и да је скупштина вољна, да при лицитацијама има неке гаранције. Но мени се чини, да се овим не ће постићи оно, што се тражи. На пример, одређује се једна лицитација, тражи се у напред нека кауција, а не ће нико да положи. Шта ће власт да чини? Кад нема основа за продају, не може исте ни бити. То једно, друго, ја мислим, да је кратак и онај рок од 8 дана, кад лицитанат мора да положи излицитирану суму; држим, да би требало и тај рок продужити. Ја знам један случај, један сељак, који је још у стању био, отишао је на лицитацију да купи извесно имање. Кад је тамо отишао, није више имао од 30 дук. Купио је имање од 800 дук.; остављен му је рок за 20 дана, да дође и положи паре. Пошто је био тако кратак рок, а није имао готових новаца, морао је човек продати волове, вино, ракију, пшеницу испод цене, те тако скупио онолику суму, колико му је требало да положи, а кад би му се према предлогу тражила кауција, кад код себе не би имао готовине, не би се ни примио за лицитанта. Као што напред рекох, имао је само 30 дуката у кеси, а имање засеца на 800 дук.

Оно истина има случајева, да неко купи какво имање, па му после оде и његово.

Ми сељаци не можемо увек имати готовог новца на расположењу, већ морамо да чекамо на вашар, суботу или бербу.

Свакојако је дакле нужно, да се прими предлог, но с тим, да се продужи и онај рок за полагање излицитиране суме.

Известилац Ј. Стевановић. Не треба дужи рок. Тамо се у закону каже, да је лицитант дужан положити излицитирану суму после 8 дана, а ако за тих 8 дана не положи, онда се одређује нова продаја на његову штету. Између нове продаје и оног времена, кад је требао да положи излицитирану суму, зна се, да протече по шест недеља, по два месеца, а и више. И ако се наређује нова продаја, он може исту да обустави, само да положи ону излицитирану суму, па ако он положи, онда престаје продаја, која је на његову штету и одређена била.

М. Спасић. У колико видим, цела се скупштина саглашава у начелу, да се заведу неке гаранције при лицитацијама. Само се ту цена у томе, што неки кажу, да се кауција положи при лицитирању, као што је и одбор нашао, а други кажу не, него да се казни. Ја ћу у овом смислу само неколико

рећи да кажем. Колико ми је познато, у свима земљама свагда законодавна власт гледа и држи се тог начела, да се законодавно не умножавају преступи, него да се одклањају; јер ако законодавство одређује казни, а могу се те казни заменути побројеним јемствима, онда, наравно, иде на то, да умножи криминалисте. Овде је одбор предложио материјално јемство, да положи кауцију. У колико знам, то постоји и у другим земљама, да се полаже кауција. Законодавство не треба никад другчије да мисли, него да уклања криминалне преступе и да их не умножава, кад може цељ постићи и другим начином. И према томе, ја држим, да оно мишљење, које каже, да се казни пропишу, да оно не одговара цељи, него новчано јемство да дамо, као што је и одбор нашао. Шта више, одбор је био тако благ, да ја не знам, да ли се игде у свету тако мала сума полаже, али, према нашем стању и околностима, у којима се налазимо, одбор је спустио на малу цену. Што се неки боје, да не ће имати да положи. Тамо у предлогу предлажу се и друга јемства, на пр. имање, дакле није само да мора готов новац положити. Најзад, кауција је тако мала, да заиста, ако онај, који мисли, да купи какво имање, није кадар за месец дана да набави 5 дук. цес., тај за цело још мање може набавити главну суму.

Према томе, ја мислим, да треба усвојити ово, што је одбор казао, и да се умоли влада, да поднесе предлог још ове године.

Секретар Илија Стојановић. Ја сам јуче казао, да досета постоји једна незгода у закону о поступку судском у грађанским парницама, и да ту треба законодавство да се постара, да то одклони; но инак кажем, ма колико ми говорили, то треба да се упути влади, да она поднесе формалан предлог, па онда тек да говоримо о овој ствари. Но, како видим, још 5—6 дана, па ће се скупштина закључити, с тога ја држим, да се око овог предлога не забављамо тако дуго, кад имамо других много важнијих предлога, које требамо још ове скупштине да решимо, а то је о погорелцима. Ми се овде старамо, како ћемо што пре да распродамо имања, а не старамо се, како ћемо да помогнемо нашој браћи, који су у нужди.

За то бих ја предложио, да се овај предлог упути влади, те да нам она поднесе о томе формалан предлог.

Председник. Има још неколико говорника пријављених, је ли вољна скупштина да их саслуша? (Вичу: доста је говорено). Је ли скупштина довољно обавештена? (Јесте). Сећате се, јуче смо прво прочитали предлог г. Терзибашића, а после извештај законодавног одбора, и услед тога, упустили смо се у општи претрес, т. ј. начелно говорили смо о овој ствари. Нека су господа била за предлог, а нека против предлога. Г. министар унутрашњих дела све је то саслушао и дао је, као што знате, своје објашњење у томе, како схвата ту ствар, и у чему треба закон да се попуни. Ја мислим, пошто се ова ствар и онако по закону има поднети влади, да овај предлог упутимо влади, па да она о томе поднесе скупштини формалан предлог. Саглашавате ли се? (Саглашавамо се). И то, да поднесе још за трајања ове скупштине.

Министар унутрашњих дела. Ја у име владе не бих могао дати тако обећање, баш сад да се поднесе, него нека се каже: предаје се влади, да

она поднесе формалан предлог, и ако је могуће, још за трајање ове скупштине. (Чује се: врло добро).

Председник. Усваја ли се овако, како г. министар каже? (Усваја). Дакле, свршена је ова ствар. Сад је на реду извештај законодавног одбора о дијурни посланика г. Уроша Кнежевића. Изволте саслушати.

Известилац Ј. Пр. Стевановић чита:

Народној Скупштини.

По члану 1. и 3. закона „о путном и подвозном трошку посланика на народној скупштини" од 12. Окт. 1870 год. (Збор. XXIII, стр. 115), посланици из места, где се скупштина држи, немају права на овај трошак ни за време трајања скупштине, ни за време вршења скупштинских послова после закључене скупштине.

Одбор народне скупштине, који је одређен био, да за време рата контролише војне издатке, и који је у Београду од Фебруара месеца 1876 год. на све до садањег састанка скупштине радио на томе, донео је 12. Фебруара исте године свој закључак, да се г. Урошу Кнежевићу, који је био члан одбора, издаје дијурна као и свима другим одборницима, а на одговорност самога одбора, који је узео на себе, да код скупштине издејствује, да се речена дијурна одобри. Ово своје решење, одбор је саопштио министру финансије истог дана, кад га је и потписао.

Према таквоме решењу одбора, ондашњи заступник министра финансије, издао је наредбу благајнику, да се г. Кнежевићу по реченој одлуци одбора издаје дијурна, па да се то доцније озакони.

На основу овог решења и наредбе г. министра финансије, издавана је г. Кнежевићу дијурна све, докле мени та ствар до знања није дошла.

Не могући речену одлуку одбора довести у сагласност са законим наређењима о путном и подвозном трошку народних посланика, ја сам наредио, те је обустављено издавање дијурне г. Кнежевићу, пошто он станује у Београду, где је и скупштина држана, и где је скупштински одбор све до садањег састанка скупштине радио.

Противу ове обуставе дијурне, скупштински је одбор 10. Септемб. пр. год. протестовао, али, тај протест, ја нисам могао уважити.

По моме разумевању закона, скупштински одбор, ограничен скупштином само на контролисање издатака на војне потребе, није био властан да реши, да се г. Кнежевићу дијурна изузетно од постојећег закона издаје.

Сад ми је част замолити народну скупштину, да она изволи решити, хоће ли усвојити одборско решење о издавању дијурне г. Кнежевићу, за време, докле је он у месту, где и стално живи, вршио дужност, која му је скупштином одређена.

Министар финансије,
Вл. Јовановић.

За тим је прочитао извештај одбора, и то, прво већине, који гласи:

По разлозима, које је г. министар финансије у свом акту изложио, одбор законодавни налази, да одбор перманентни није могао решавати, да се дијурна, о којој је овде реч, г. Кнежевићу издаје; али, пошто је по одлуци перманентног одбора, из касе државне, на име те дијурне, г. Кнежевићу нешто већ издато, то одбор законодавни мњења је: да ово, што је г. Кнежевићу по наведеној одлуци издато, г. Кнежевић каси државној не враћа, а више ништа да му се на име те дијурне не издаје.

6. Јула 1878 год.
Крагујевац.

Чланови одбора:
Рака Кукић.
Ј. Пр. Стевановић.
Ж. Душманић.
Живко К. Недић.

По овом, прочитао је и мишљење мањине одборске, које гласи:

Не упуштајући се у законитост, или незаконитост одлуке бившег перманентног одбора, ми се опомињемо, да је скупштина прошле године решила, да се г. Урошу изда сва дијурна; па, како то решење није уведено у протокол, што је на последњој седници хитно свршено, — мњења смо: да се на основу прошло-годишњег решења скупштине изда сва дијурна г. Урошу.

6. Јула 1878. год.
у Крагујевцу.

Председник одбора,
Д. Голубовић.
Чланови:
В. Д. Мацаревић,
Ј. Ђ. Аванкумовић.

Вуја Васић, подпредседник. У колико се опомињем, као члан перманентног одбора, ово нас је у томе одбору руководило, да решимо, те да се г. Кнежевићу дијурна плати.

Ми смо имали пред очима закон, кад смо то решавали; али смо у одбору за послове, који су доста велики били, требали једно лице добро писмено, које ће водити протоколе рада одборског, и све, што писмено треба наређивати и непрекидно на том послу радити, пошто смо ми остали, као људи трговачког реда, имали потребе да чешће одсуствујемо и неке своје најпраче потребе код кућа свршимо. Такво једно лице требало је дакле одбору да види протокол, пише и састави извештај о радњи одбора, који смо имали да поднесемо скупштини.

То лице нашли смо, господо, да је најудесније да изберемо из наше средине, које ће и као одборник непрестано радити, и речене послове свршавати; јер, да тражимо да нам се за то дађе какав чиновник, мислили смо, да ће његово место, где је радио, имати нека уштрба и оскудевати посао, на ком је тај чиновник радио. Дакле, ми смо ту мислили, па смо нашли и решили, да је боље да задржимо за тај посао г. Уроша, па да он сноси тај

терет и ради у одбору, а да нема одсуства. Г. Урош се тога и примио, и ми, знајући њега као човека сиротног, и да радећи у одбору не може радити други свој посао, договорили смо се, на нашу одговорност, да дамо г. Урошу дијурну као посланику. Међу тим и ондашњи заступник министра финанције на то пристане, и почне г. Урошу издавати дијурну. Но, кад је после дошла промена министарства, министар финанције, који је примио, он му је закратио ту дијурну. У колико се ја опомињем, из одбора је писано г. министру да издаје г. Урошу дијурну, но он то није могао одобрити. И тако од онда, кад је престала тећи дијурна г. Урошу, ми смо му давали по некад одсуство, но он је опет радио у одбору и саставио извештај, који је, као што се опомињете, прочитан лане у скупштини. Истина, да је по некад радио и други. Паја Вуковић, кад је био на дужности, радио је нешто; тако исто и г. Илија Стојковић, но опет мора се признати, да је г. Урош највише радио и на протоколима, и после сам је склопио одборски извештај. За то с моје стране, ја бих предложио, да се г. Урошу да сва дијурна. (Чује се: врло добро. Усваја се).

Председник. Је ли скупштина довољно обавештена? (Јесте). Хоће ли да чује и друге говорнике, који су се јавили. (Не ће).

Онда ставићу на гласање. Као што сте чули, о овом питању има већина и мањина у одбору законодавном.

А. Ковачевић. Ја молим за реч. (Вичу: не ћемо да говоримо). Али, господо, ја нисам дао реч ни у одбору. За што да ми се не дозволи да кажем у две три речи шта хоћу. (Чује се: не ћемо, — нек се гласа).

Председник. Али г. Ковачевић је члан одбора а није дао реч. (Чује се: да се гласа).

Дакле, чули сте мњење већине и мњење мањине о овом предлогу. (Чује се: нек се прочита извештај).

Известилац Ј. Пр. Стевановић. Ево у чему је ствар. Већина одборска каже: што је примио да му се призна, а остатак да му се не да; а мањина је мњења, да треба да му се призна не само она дијурна, коју је већ примио, него и за оне остале дане, за које је радио, да му се плати.

Министар унутр. дела. Мени се чини, да је мишљење већине одборске правнички не основано; и не знам како може да се узме. Одбор је имао да каже двоје: или је законски, што му је дијурна дата, или није законски. Ако је законски, онда не може бити основано ни на чему да се каже: ово, што му није издато, да му не дамо! Ако није законски поступљено, што му је дијурна од одбора одређена, онда не може се рећи оно друго т. ј. да се призна што је већ издато, а што није издато, и да му не дамо. Не може овде бити никакве погодбе или поравњења, а такво мишљење, какво даје одборска већина, на то личи. Него, ако је законски поступљено што му је неки део, ма за један дан дата та дијурна, онда треба му дати и остатак што није примио — или обратно. (Чује се: тако је).

Известилац Јов. Пр. Стевановић. Ја мислим да одговорим на реч г. министра. Овде изгледа према најави г. министра, да се већина одборска није ни чим руководила, кад је овакво мњење дала. То не стоји. Ево зашто. Ви знате, да је овде истакнуто било прво питање о дијурни г. Адама Богосављевића и још неких, који су, радећи у том перманентном одбору за време првога рата, нашли куће на осуство, па и за то време примали дијурну. И скупштина онда, не упуштајући се у то, је ли ово законито или умесно, решила је, да се Адаму и другима призна дијурна за путовање, а за оно време, док су били код куће на одсуству, наравно не. Одбор, руковођен тим раније решењем, донео је закључење по већини, да се и г. Урошу призна оно, што је већ примио.

Председник. Чули сте, г. министар унутр. дела дао је своје мишљење о закључку одборске већине; известилац одборски казао је на то, шта је одборска већина имала на уму, кад је овако закључење учинила. Ред је, да најпре изнесем на решење мишљење одборске већине; но, ако се сагласимо, можемо и одступити од пословника. (Чује се: можемо).

Министар унутр. дела. Ја само обраћам пажњу на закључење одборске већине и кажем, да ја, као правник, доиста никад не би могао изрећи о једној ствари и да је законска, и да није; и да има неко права, и да нема. Ја бих се у оваквом случају прво питао: има ли он право на дијурну, по самом закону. Ако бих нашао и изрекао да има право, онда морао бих му дати дијурну за сво време рада, а ако бих рекао да нема, не бих му дао. У осталом, ја сматрам ово питање као унутрашњу ствар скупштине, и не бих имао шта више да кажем о њему.

Председник. Ко је за мишљење одборске мањине, т. ј. да се да г. Урошу сва дијурна, тај нека седи, а ко је против тога нека устане. (Сви седе).

Дакле, решено је да му се да сва дијурна.

Сад имамо тако исто питање о дијурни г. М. Гарашанина. Изволте чути.

Известилац Јов. Пр. Стевановић чита:

Господине председниче, Молим вас учтиво да изволите приложену признаницу одостоверити, како бих примио дијурну и попутнину, која ми према закону припада.

1. Јула 1878. Крагујевац.

Ваш поштовалац

М. Гарашанин.

Одбор законодавни, по већини, донео је овакво мњење:

По изречној наредби члана 5. закона од 12. Октобра 1870. (зб. XXIII стр. 115), г. Гарашанин нема права на дијурну, кад није примљен за посланика.

Има одвојено мњење од г. Авакумовића, који каже (чита):

По истом 5. члану наведеног закона, не може се одбити ова дијурна.

Јов. Ђ. Авакумовић. Дозволите ми, браћо, да објасним моје одвојено мишљење. Ја овако разумем пропис закона, на који се већина одбора позвала. У том члану 5. заиста стоји, да се не ће платити посланику никакав трошак, ако је његов избор на скупштини уништен *због неуредности његовог пуномоћија посланичког, или ако он нема законих својстава за посланика.* Код овог посланика, о коме је сад реч, и који тражи дијурну, нема ни једнога од тих случајева. Његов избор за посланика, није уништен: ни с тога што му је пуномоћије неуредно, ни с тога, што он не би имао сва својства,

која по закону посланик треба да има. Него, он није примљен за посланика за то, што је је било неправилности при раду бирачкога одбора, пре издања пуномоћија. Како ће бити са дијурном у оним случајима, где се избор уништи са других осим горепоменутих узрока, о томе закон ћути. А ми не можемо овим путем, ширим разумеваньем, подводити и те случаје под речени чл. 5. И по томе ја кажем, да по самом томе закону, што га већина одбора наводи, г. Гарашанину припада дијурна, и мислим, да није нужно ово даље да објашњавам. Додаћу само толико, да је закон имао и разлога, што је нарочито споменуо она два случаја. У њима посланик зна, или бар треба да зна за мане: па, кад би опет дошао на скупштину, трошак треба да падне њему на терет.

Урош Кнежевић. Придружујући се разлозима г. Авакумовића, и ја кажем, по овом члану 5., како он гласи, г. Гарашанину припада дијурна. Шта се овим чланом наводи за узроке, да се једном посланику дијурна не призна, не постоји ни један ни други код г. Гарашанина. Неправилност она, због које г. Гарашанин није примљен за посланика, није предвиђена нигде у закону. Он је имао сва својства посланичка, а није му било неуредно ни пуномоћије, а и да је, по мом мишљењу, опет би му припала дијурна. Јер кад би сваки, који се изабере за посланика и упути на скупштину, морао да зебе, хоће ли му се пуномоћије признати или не, он би, да се не излаже трошку, остао код куће и чекао да се за посланика призна.

Алекса Стевановић. Господо, по мом мишљењу, овде има два гледишта, два правца, по којима би се ова ствар расправити могла. Ја, пре него што почнем о самој ствари говорити, хоћу да искажем моје мњење да се слажем са резултатом мњења г. Авакумовића и Кнежевића, т. ј. слажем се с тим, да се г. Гарашанину да ова дијурна. Само ја се не могу да сложим с њима у томе са гледишта законског, т. ј. што је тако по самом закону, него са гледишта једног другог, које ступа у живот онда, кад закон престане да дејствује, кад је он по својој строгости нешто закључио, а није обухватио и предвидео све случаје, те се даје могућност да дође правица и каже: право је да учиниш то, а не ово. По закону не стоји то, да г. Гарашанину треба да се да дијурна. То у закону не стоји, јер, господо, тамо се у закону каже, да један посланик неће имати право на дијурну, кад се нађе, да му пуномоћије није уредно, или кад се нађе да нема сва својства, која су по закону нужна посланику. Сад допустите, господо, да вас запитам: шта је теже или лакше; да ли је теже или лакше, кад се нађе, да је посланику пуномоћије неуредно, или је теже, кад се нађе, да му је цео избор незакон био? Је л те, у хиљаду пута теже је ово друго: кад је избор незакон, а у хиљаду пута лакше је, кад је само пуномоћије, због саме форме, не уредно. Дакле, господо, кад и у овом лакшем случају, кад је неуредно пуномоћије, посланик по закону нема права на дијурну, од куд може бити то, да закон не забрањује да му се иста изда онда, кад је са њима онај тежи случај, т. ј. кад му избор из корена није уредан и по закону извршен?! По којој би аналогији то било? И ја сам, као што већ рекох, мишљења, да се г. Гарашанину да дијурна, и то мишљење своје оснивам просто на справедљивости. Господин је дошао овде и доно, своје пуномоћије, и треба му платити трошак. Ја знам, да ће сад, кад сам ово исказао, бити пуно њих против мене, па ће казати (или ја бар замишљам овакве разлоге против мог мњења): Јесте, али он је знао још лане, да има примедаба против његовог пуномоћија, и још више, жалбе због незаконог избора, па није сад требао ни да долази, него да седи код куће док се његова ствар не реши у скупштини. Но то не стоји. Такви противразлози, које ја против себе замишљам, не би били основани. Практика је, а и нужно је, да лице изабрано за посланика, дође на скупштину чим му бирачки одбор да пуномоћије, и с њим га, као уредним, упути на скупштину... На кратко дакле, господо, човек, који је оставио свој посао и дошао овде, на очекује хоће л бити примљен или не, такав човек, који није крив, ако се десило да му избор не може да буде признат, свакојако треба да има накнаде за учињене трошкове, и држим правичност иште, да му се дијурна и за то време, док је чекао оверовљење своје, призна и исплати. (Чује се: врло добро. Тако је).

Ник. Радовановић. Што се тиче правне стране, истина врло је добро г. Алекса разложио, и заиста ја држим, да је праведно да се г. Гарашанину ова дијурна да; али по закону, он нема права на дијурну. То је све, што сам имао да кажем, а г. Алекса је лепо ствар разложио.

Стеван Д. Поповић. Члан 5. закона, на који се одбор позива, гласи, господо, овако (чита):

Ја мислим, господо, да се овај закон односи на овакве посланике за оно време, док се чини истрага о уредности или неуредности његовог пуномоћија. Човек је изабран и дошао у скупштину, и ту на један пут види, да има неке жалбе и неких тешкоћа против његова избора, и скупштина реши, да се нареди истрага и то извиди, што се против његова избора појављује. То значи, да се његов избор још не уништава, али он, док се чини извиђај, може седећи код своје куће чекати резултат истраге: хоће ли бити посланик или не. За то време, док чека резултат, нарећење и истраге, мислим, да по овом члану закона не може имати никакве дијурне посланичке. Али, кад човек, који је од народа послан амо на скупштину, дође, седи ту, и чека док скупштина одлучи о његовом избору, то јест о томе, да ли ће га примити, или не ће, да ли ће наредити истрагу или не ће, — за то време, држим, да он има права на дијурну, и да овај закон не закраћује то право посланику за ово време. Ако би смо завели ту практику, да не признамо трошкове људима, који овде као посланици дођу, онда би у будуће сваки чекао оверовљење за посланика код куће, и ми би на такав начин дошли до тога, да не би овде дошло толико њих, колико треба за решење.

Марко Петровић. Предговорници су довољно јасно објаснили ствар. Ја мислим, да кад један човек, изабран за посланика, добије у своје руке пуномоћије бирачи, да је то један акт, којим се он упућује да дође у скупштину, био његов избор уредан не био; јер то има скупштина само да реши, а његово није да разбира и оцењује, да ли је то његово пуномоћије, којим га бирачи упућују на скупштину, уредно или није. За то и ја држим, да треба ову дијурну издати.

Рака Кукић. Гарашанину нико не пориче својства за посланика прописана права, а, и што се тиче његовог пуномоћија, и оно је написано, као

што треба, по свима формама, али у форми се не може ни грешити, него је сама језгра, оно, на основу чега се њему то пуномоћије дало, то је незаконо код Гарашанина. Његов је избор оглашен за незаконит, па кад је тако, да му је избор незаконит, разуме се, да му је и пуномоћије незаконо, а закон каже: ко дође с не уредним и незаконим пуномоћијем, нема дијурне. За то смо ми у одбору и казали, да нема права на дијурну.

Алекса Поповић. Овде је мој друг школски г. Алекса мало час разложно са стране правне, да по закону не може г. Гарашанин имати дијурне, но да му се може дати по правичности. Ево ја, његов друг по школи, кажем: овде се чини разлика између неуредности избора и својства посланичких. Законодавац каже: који нема својства посланичка, а дође на скупштину, не ће примати дијурну. Која су то својства посланичка? Својства су посланичка: да има 30 година човек, који хоће да је посланик; даље, да плаћа шест талира данка, да није осуђиван за бешчастећа дела, и да није чинио злочинства. Закон је дакле казао овде: ако ти знаш да немаш 30 година, или, да си осуђиван за бешчастећа дела, или злочинства, за што долазиш кад немаш својства, која се траже код сваког посланика. И за то му не даје дијурну. На против, кад је човек дошао амо, снабдевен потпуно свима својствима посланичким, па му је доцније оглашен избор за неуредан, онда за што ту нема права на дијурну и онај, чији се избор нађе за неуредан? — Ја, такође као правник и школски друг г. Алексе, с тога гледишта кажем: да томе човеку припада по закону дијурна, јер се он не обухвата овим наређењем закона, којим се за извесне случаје забрањује дијурна; њему дијурна припада, јер му је и пуномоћије уредно, и има сва својства посланичка. (Чује се: врло добро. Да му се да; не треба много говорити.)

Председник. Је ли довољно скупштина обавештена. (Јесте.) Хоћемо ли још да се говори. (Вичу: хоћемо и не ћемо. . .) На реду је г. Гершић.

Г. Гершић. Овде је говор око тога, како има да се протумачи онај законски пропис, по коме ваља ова ствар, која је пред скупштину изнесена, да се реши. Ако се каже: по закону му дијурна не припада, али по правици му припада, онда ја не могу с тим да се сложим. Него, ја држим, да што се тиче тумачења овог законског прописа, да ћу се ту разлазити у мишљењу са г. Алексом, који је изрекао, није законо, али је право, па нек му се да дијурна. Из самог текста овог закона, који смо чули и на који се и одбор позива, из самог текста његовог види се, да је законодавац хтео посебице да наброји случаје, при којима не признаје дијурну. Он не каже: немаш права на дијурну тада, тада итд., или т. и.; него је казао: или кад ти је пуномоћије неуредно, или кад немаш права за посланика, — немаш право ни на дијурну посланичку. Та два узрока закон помиње; даље ништа. Ако ћемо да испитујемо, каква је намера законодавца била, што није међу ове случајеве уврстио и друге њима подобне, то ја држим, да се на овоме оснива: посланик, који има у рукама неуредно пуномоћије, или зна, да нема својства посланичка, тај посланик одмах сам, без икаквог решења скупштинског, треба и мора да зна, да њему нема места на скупштини; и кад он то зна, он ће тешко да се реши да дође овамо. Дакле, кад је нешто очевидно, и кад се ономе може казати: са каквим правом долазиш ти амо, кад знаш да немаш

нужне године, или немаш уредног пуномоћства у рукама? Али, што се тиче тога, кад ја добијем пуномоћије уредно у своје руке, и кад ја имам сва законска својства за посланика, ја не морам знати, какве су се неправилности догађале при избору, на коме нисам међда ни био; ја не могу бити крив, што су одборници бирачки излазили за време избора на поље, па после улазили, или тако што радили да мора цео избор да падне. Дакле, ја држим, да су ове мисли законодавца руководиле, кад је само ова два случаја: неуредност пуномоћија и оскудевање у посланичким својствима, ставио у закон, којим је таквима дијурну закратио, и држим, да је законодавац овако са намером закон начинио, држим, да је с намером само ова два случаја у закон метнуо. И по томе, по мом мишљењу, баш по самом овом закону, као што је и г. Авакумовић изрекао мишљење, припада г. Гарашанину дијурна, по закону, а не по правичности, јер, кад не би могло бити по закону, како може по правичности.

Алекса Стевановић. Ја ћу бити тако слободан, да г. Гершићу кажем ово. (Чује се: доста је говора.) Да му одговорим само на оно, што он рече: кад по закону не може како по правици може. Г. Гершић не би то казао, кад би знао за §. 8., који каже: да нешто по аналогији бива, ако је могуће, а ако није, онда онако, како се са правицом слаже.

Г. Гершић. Немојте казати: кад би знао, јер ја знам. Ја држим, да ми нисмо дошли амо да један другом дајемо лекције, и ја се нисам ником лично обраћао. Што се тиче овога питања, о ком је реч, ја сам нарочито и јасно казао: овде постоји јасан законски пропис, — дакле не треба ми ваша аналогија. (Вичу: доста. . . да гласамо.)

Председник. И овде, као и мало час, имамо два мишљења одборска. Већина је против, а мањина за дијурну. И отојч сам казао, и овластили сте председништво да стави на гласање питање о предлогу мањине. (Чује се: хоћемо по пословнику.) Добро. Онда ћемо ставити на гласање прво предлог већине одборске. Већина каже, да по чл. 5. закона од 1870. г. г. Гарашанин нема права на дијурну, коју тражи, а мањина каже, да по том истом закону има. Ко је за мишљење већине, нека седи, а, ко је за мањину нек устане? (Већина устаје.) Дакле решено је: да му се да дијурна.

Сад је на реду извештај одбора законодавног о предлогу, да ли да се учитељима, служитељима и практикантима врати оно, што им је за време првог рата нашег у 1876. г. од плате задржано.

Изв. Јов. П. Стевановић чита мишљење одборске већине, које гласи:

„Законодавни одбор расмотрио је предлог г. г. Уроша Кнежевића, Ј. Авакумовића и другова о томе: да се учитељима, практикантима и служитељима, којима је за време рата 1876. обустављено по 20% од плате њихове, коју су из државне касе примали, то накнади, па је нашао, да по законодавној одлуци од 13. Октобра 1875. г. члану 7-ом, не може нико више примити, који прима плату из државне касе, осим оноликo, колико је тим чланом одређено, па је мњења, да се преко овог пређе на дневни ред."

Сад има одвојено мишљење мањине одборске, и то: председника г. Голубовића, Јов. Ђ. Авакумовића и В. Мацаровића, које гласи:

„Одвојено мишљење. Ми смо мњења, да се по закону од 17. Јуна 1876. није могло овима одузимати од плате, па за то да им се врати, што им је обустављено."

(Чује се: нека се чита закон.)

Секр. Ил. Стојановић чита:

„У случају и за време рата смањују се све чиновничке, свештеничке, владичке и калуђерске плате, пензије и издржавања на државне касе, тако, да за то време нико од плате не прима више од 300 талира, а онима, који имају мање од 300, да се одбија 20 од сто."

Јов. Ђ. Авакумовић. Господо, дозволите ми као известиоцу мањине, да искажем разлоге за моје мишљење о овој ствари, надајући се, да овоме неће бити противна она господа, која су у одбору била са мном у мањини. Ја писам био члан ове скупштине, у оно доба, кад је решавано у скупштини о смањивању плате чиновницима и осталима. Да сам био, ја бих примио на се, да вам разложим, да вам законски докажем, да по постојећим законима у овој земљи, није могло бити, да се чиновницима и осталима одузме, велим једном за свагда плата, за време рата, но да се с прирезом на велике потребе, које је држава за време рата имала подмирити, могао само обуставити чиновницима један део њихове плате.

Ви сте одлучили противно. И по тој вашој одлуци, чиновништву је *осам пуних месеца* одузимана знатна сума од њихове плате стално, једном за свагда. Чиновништво, поимајући важност подузећа, које је било повод том смањењу његове плате, патриотски се одазвало томе закључку. Задовољило се са тим *издржавајући, одвојено од тога, све ратне терете и трошкове.* И ако је знало, да има законог пута и начина, да тражи да му се врати оно, што му је *противно закону одузето,* — оно се је задовољило, није тражило, нити тражи да му се врати оно, што му није требало ни одузети стално.

Но овде сад није говор о чиновницима. Наш предлог говори о једној класи, која је и иначе материјално врло рђаво награђена, а међу тим оптерећена великим радом у држави, а за учитеље смем рећи и важним пословима.

Кад би се и њима одузело што од њихове и иначе мизерне плате, значило би учинити према њима двогубу грешку. Прво, што се ту одкида од уста оних, који су крајње оскудни. Друго, што за њих законодавна одлука није ни казала, да им ваља ма шта одузимати од плате, за време рата. Браћо! Међу њима има људи, који су се у првоме рату одликовали особито. Нарочито за учитеље зна се, да су били у редовима првих бораца. Има их, који су се толико одликовали, да су, командујући појединим одељењима војске, добили и чин капетанства у војсци. Тако исто и практиканти борили су се храбро у обојим ратовима. Међу практикантима има их, који су се као батаљони и батеријски командири у рату толико одликовали, да су награђени медаљама за храброст. И једни и други, сносили су све ратне терете оволико и онако, како се само могло очекивати од патриота и храбрих војника.

И док су они, тако патриотски и храбро стали на бранік отаџбине, живот свој излагали за напредак и спас своје браће, дотле им се и од оне мале награде одузимало по 20%, *противно постојећим законима, и противно самој законодавној одлуци о смањивању плата чиновницима* и осталима за време првога рата. Да вас уверим, да је ово истинито, што рекох, ево да видимо текст те законодавне одлуке, која је постала законом. (Прочита га онако, као што је напред изложено у говору Илије Стојановића.)

Као што видите, у овом закону набројани су чисто и јасно случаји, у којима ће се смањивати плата за време првог рата. Узете су две категорије оних, којима ће се смањити плата. У прву долазе они, који примају *плату;* у другу они, који примају *издржање.* У првој су побројани поименце сви они, који ће примати мање *плате* за време рата. Ту, господо, нигде нема учитеља, практиканата, радника, служитеља и других, који од државе примају плату као и неуказних. Да се је хтело свима, који од државе примају плату, одузети што од плате, то би се изреком рекло, а не би се ређали случаји са ограничењем.

Законе, господо, ваља вазда примењивати строго, онако и оволико, како је и колико у дотичном закону казано. Чим се при извршењу примене закона оде даље, ван његовог изречног круга, одмах извршилац престаје бити извршилац постојећег закона; он постаје на неки начин законодавац, ствара управ нов закон. Она господа, која држе да и учитељима и т. д. ваља одузети по оној законодавној одлуци известан део од плате, за време рата, оснивају своје мишљење једино на оној другој категорији примања из државне касе, на оној изреци: „и осталим, који примају *издржање* из државне касе." У тај ред, т. ј. у ред лица, која примају *издржање* из државне касе, међу они учитеље, практиканте, служитеље итд.

Но да видимо, колико је основано ово њихово мишљење, јер од њега зависи све, по њему ће се расправити цела ова ствар. *Шта је дакле издржање?* И по самом обичном говору, под издржањем разуме се оно, што се коме *даје у име помоћи, без да он за то чини какву против-услугу* ономе, који даје ту помоћ. А где једна страна другој даје нешто за то, што и она прва чини нешто у накнаду за оно давање, ту се такво давање *не зове издржањем;* то се зове *плата, награда, надница.* Никад се народним језиком не ће рећи, да ко год свога слугу, свога радника *издржава,* свакад се каже: „плаћа му." Тако је обичним језиком дефинисан, опредељен појам *издржања* и појам *награде, плате.* Сад да видимо, шта се и по закону разуме под издржањем. Овде је реч о издржању из државне касе, па за то ћу ја на основу закона и да вам искажем појам издржања.

По закону издржање се зове онај случај, у коме се извесном лицу, које по нашим законима нема права на пензију, даје извесна сума годишње у име помоћи. То је случај § 76. о чиновницима грађ. реда, по коме се оном чиновнику, који није по закону задобио право на пензију, може одредити извесна сума у име издржавања. Ево тога закона. (Чита га.) „Чиновници, који још нису добили право на пензију, а постали би за државну службу неспособни, или би се у интересу државне службе одпустити имали, могу очекивати од милости правителства да им се каква помоћ једном за свагда или годишње *издржање* одреди." Осим тога, под издржањем законски се разуму и они случаји, где се извесним лицима, ван оног случаја у реченом па-

ратраћу закона о чинов. грађ. реда, по нарочитој законодавној одлуци, даје извесна годишња помоћ. То је *законит термин издржања*. У оба та случаја онај, који прима издржање, нема законске обавезе, да држави што ради у накнаду за оно, што му се даје. Пак та два случаја нека никаквих давања из државне касе, која би се звала *издржањем*.

Па како стоји у овоме са учитељима, радницима, служитељима и т. д.? Ни један од њих не прима од државе оно, што прима, не радећи њој, већ на против сваки од њих то зарађује трудом, мучним трудом. За њих се дакле не може рећи да примају из државне касе издржање. Они примају плату, награду, надницу, јер оно, што примају, то им је накнада за њихове труде. Мислим, да ће сад свима бити јасно да оно, што учитељи и т. д. примају из држ. касе, не долази у ред оног израза „издржања."

А кад то стоји, онда вас питам, има ли закона или законодавне одлуке, да се и тим људима одузима по 20% од плате? Сад мислим, да ћу погодити вашу мисао, ако одговорим, да нема. Ја, господо, могу да разумем госп. министра финанције, што није издао из касе оно, што је налазио сумњиво, да ли коме припада или не. Но баш због тога, што му је ствар сумњива, г. министар финанције не ће, у колико сам могао схватити његов онамадашњи говор, сад бити противан мишљењу у корист учитеља, практиканата и т. д. Али вас, браћо, ја не бих разумео, ако би ви сада решили: да се учитељима, практикантима и т. д. не врати оно, што им је без закона одузето. Имајте на уму, да ту одузимате од крајње сиротиње, од људи, којима је и најмања сума потребна онако исто, као другоме велика сума. Не заборавите, да, ако им сад не вратите оно, што им је обустављено, значи да управ сада стварате за њих закон, да им се одузме оно, што им је у сумњи само било обустављено; да сад исправљате оно, што нисте учинили оном одлуком о чиновницима и осталим, ако сте т. ј. и хтели.

Ја сам, господо, учинио, што сам налазио по мојој савести, да треба да учиним; разложио сам вам, и, ако се не варам, доказао, да је погрешно, што се држи, да и учитељи, практиканти и т. д., долазе у ред оних лица, која су споменута у оној законодавној одлуци, и убеђавао сам вас, да по закону и познатој законодавној одлуци, учитељима и осталим не указним не треба одбијати ништа од плате за време првог рата. Ваше је сад, господо, да решите, како налазите.

Урош Кнежевић. Кад говоримо о учитељима, практикантима, служитељима и осталим радницима, ми сви знамо, каквог су стања ти људи; но овде је главно, да се поставимо на законско гледиште, и да се запитамо, да ли смо 13. Октобра 1875. године, кад смо донели закон, решили, да ти сви људи подпадну под тај исти закон. Једино, ако хоћемо да се обазиремо на финансијско гледиште, можемо казати, да ово за државну касу не иде у корист; али, што се тиче закона од 13. Октобра 1875. год., изричио је казано, да се у случају за време рата, смање чиновничке, владичке, калуђерске и кметовске плате. Дакле, то су та четири сталежа, којима смо хтели да одузмемо плате. Да се још боље разуме, казато је, ко се још изузима од чиновничког сталежа, а то су, лекари и официри. Овим се дакле још боље до-

казује, на које се мислило, да им треба одузети. Кад би законодавно тело хтело, да говори о практикантима, учитељима и осталим, оно би изриком казало. Она реч, што је г. Анакумовић објаснио, не може се применити на ове људе, јер они раде, и то је њихова заслуга.

Што се каже у другом одељку: „свима онима испод 300 талира да се одузме по 20 од сто", свима тима, који су напред поменути, за њих се ово разуме, а не и за остале, који нису споменути.

Где је реч о узимању нечијег права, ту се мора казати, или поменуће, коме се узиме, или у опште, свима без разлике. Кад се говори о одузимању права, законодавство треба да каже, коме одузима то право, а не да остави некоме, да по вољи или свом убеђењу ради. Једно законодавно тело треба искључно да каже: свима без разлике онима, који имају испод 300 талира, одузима се по 20 од сто, који год прима што год из државне касе, али, кад законодавац није тако казао, онда не треба ни да им се одузима.

Ја видим, да се скупштина ова обазире на то, па каже: из финансијског гледишта треба да им се ово не врати. Ја мислим, да она не може данас тумачити закон другчије, но што је пређе, кад га је стварала, нити закон има повратне силе.

М. Кујунџић. Ја не знам, господо, шта је било у свачијој глави, кад је решен овај закон. Међу тим, већина оних посланика, који су га решавали, седе овде на клупама. Ја сматрам, пошто сам на том месту био, да треба да проговорим коју реч. Кад смо говорили о тој ствари, ми смо имали на уму не то, да треба готово од сваког нешто одкинути, јер онда би смо поставили једно опште правило, па казали: свима без разлике, који год прима неку плату из државне касе, да се одузме оволико и оволико, него смо казали: официри, они иду на бојиште, за њих је већа вероватност да ће погинути, па нећемо да дирамо њихове плате. Кад смо казали, да се онима испод 300 талира плате одузима 20 од сто, мислили смо, да они не могу тако јако осетити тај сразмерни одузетак. Стање чиновника није до сад обогатило, али ипак држали смо, да онда, кад се говори о најсветијем делу народњем, и кад смо казали, да немамо довољно средстава на руци; да онда, кад смо казали, да одузимамо од чиновника, који имају преко 300 талира плате по 20 од сто, казали смо, да треба и они да жртвују штогод од своје стечевине — плате, да ствар само напредује. Кад смо чинили разлику између чиновника, онда, господо, ја сам разумео, да се доиста тај закон односи на чиновнике, који имају преко 300 талира плате, а остали, испод 300 талира, да дају неки улог. Међу тим они, који нису чиновници, који у исто време не спадају у овакву врсту, и који самим указом немају права на пензију, да се не дирају. Ми кад смо говорили о официрима, ми смо говорили више о удовицама њиховим; они њих остављају са неком пензијом. Међу тим погледајте на ове друге људе, на практиканте, учитеље и остале; они остављају по себи пуку сиротињу, која и онако није имала с чим да се издржава. То сам ја онда мислио, и за то сам држао, да само чиновници сносе те терете, а они, који нису чиновници, да они не улазе у ово. Господо, ви можете решити сад, како хоћете, али ја сам казао, да знате, како сам ја тада мислио.

Панта Срећковић. Ја сам био и решавао о томе, ја могу да кажем, како

је се онда разумевало, како је се тумачило. Ми смо онда казали, смањују се све чиновничке плате, где долазе и свештеници, владике и остали, који ма што из државне касе примају, дакле разуму се и практиканти, учитељи, служитељи итд.

Ја данас слушам други пут, да се тумачи онај закон, који сам ја издавао. (Жагор; вичу: нисн ти).

Председник. Хоће ли скупштина да говоре и они говорници, који су се пријавили? (Вичу: хоћемо, нећемо, довољно је).

Мата Карамарковић. Ја имам једну важну и нужну примедбу да учиним. Ја ћу мој глас врло радо дати, да се овај предлог уважи, да се учитељима, практикантима, пандурима и осталима поврати оно, што им је одузето прошлог рата од плате; али имам једну примедбу да учиним, а та је ово. Овде сам опазно неколико предмета прошла су кроз законодавни одбор, који су требали да прођу кроз финансијски. (Жагор, вичу: немаш реч, немој да говориш). И ја мислим да се треба дати учитељима и осталима, али нека најпре прође овај предлог кроз финансијски одбор, да се види, може ли се платити сад, па, ако не може, да се донесе закључак, кад се може.

Стева Д. Поповић. Ја ћу бити тако слободан, да дам израза ономе осећању, које је, тако рећи, у свима, и ако га не исказујемо. Сви ми осећамо, да су велики садашњи државни трошкови и терети, и само за то, што овај издатак, о коме је реч, није учињен, ми, после толиких жртава, што је земља око рата поднела, гледамо, да не дамо просто за то, што се та сума затекла у каси. Ја видим, да је већина за то, да се не да. (Жагор, вичу: није, није). А нешто да је било другчије, т. ј., да министар није био тако строг и штедљив, који — као што се види из његовог решења — дијурну г. Уроша Кнежевића забрањује, и онда издавати, кад сам скупштински одбор решава, да му се да, да, велим, није био тако строг, или да је нешто био други министар финансије, па до сад доста издао ту суму, не разумевајући, да се и учитељи, пандури и послужитељи сматрају као чиновници, шта би сте у том случају радили, кажите по души и савести?

Ви хоћете данас да решите, да се овај издатак из држ. касе не чини само за то, што је министар био строг, те га није већ издао, па после оволиких жртава, које је земља поднела, велите: нека стоји у каси, кад се већ тако затекло.

Али, господо, сетимо се, како је ова ствар у своје време текла. Ми смо скоро сви стари посланици, који смо били и онда у скупштини, кад је она правила овај закон о смањивању плата чиновничких. Истина, ја нисам био непрекидно, т. ј. нарочито с почетка, докле је скупштина радила у Крагујевцу, али сам био доцније, кад је се скупштина у Београду преместила, и као секретар њен био сам упознат са пређашњим радом њеним. И онда је говорено и објашњавано, да се учитељима не ће обустављати, и то је било у тајној седници, од које сам и ја протокол водно. Ја се тога сећам, и ако скупштина није донела никаквог формалног решења о томе.

Ја мислим, да ви нисте били и не ћете бити за то, да на пример један фабрички радник не сме у време рата имати више од 300 талира плате, јер ако би који веома вешт и потребан радник из војне туђе фабрике потражио 1000 талира плате, ви бисте му морали то дати, јер интерес земље, која је у рату, ниште, да добијемо таквог радника (шефа, надзорника итд.), нити се у том случају смемо позивати на то, како у нас ни један чиновник у време рата нема више но триста талира.

Ви сами знате, да су и пандури због реквизиција и других послова доста поднели, па за што да им сад укидамо оно, што им по закону припада?

Ја сам за то, да се свима тим лицима, о којима је говор, поврати оно, што им је одузето, или обустављено без изречног решења скупштинског.

Илија Стојановић. Досета, господо, влада како хоће да разуме један закон, овако или онако, то је њено право; али скупштина, кад изда један закон, и она се налази у времену и месту кад треба да га протумачи, мени се види неправедно, кад она један закон, који је издала, противно тумачи.

Ми знамо, да смо лањске 1875. год., били ми, ови исти посланици, који се данас налазимо овде, може бити да има и нових, али је већина старих, — и кад би решили о обустави плате другчије, но што смо пређе, изгледало би чудно.

Доста је речи пало, нарочито за ове ситније људе. Говорили смо много и много, што, разуме се, није могло ући у протокол скупштински, и сви смо једногласно казали, да хоћемо само чиновницима да смањимо, а ситнеж да оставимо.

Питали смо онда, шта ће бити са општинским писарима и практикантима, и министар г. Грујић ми је одговорио, на састанку 3. од 3. Септембра 1875., да не треба дирати у остали персонал општински, јер га је тешко наћи. Међу тим министар је после издао наредбу, те се и општинским писарима и практикантима одузимало по 20 од сто, и влада је она иста била, која је и сад. Ја мислим, да би баш по закључку скупштинском требало дати овим људима оно, што је узето, нарочито што ми тежимо одавна, да се учитељско стање награди. За то сам мишљења да треба да им се врати.

Председник. Пошто је ово важна ствар, то дајем ¼ часа одмора, да се договорите.

После одмора.

Подпредседник Вујо Васић. Молим вас, господо, о овој важној ствари, о којој смо већ доста говорили, хоћу и ја да проговорим неколико речи, како смо онда разумели закон.

Господо, ја овде не ћу да присвајам већу склоност ка штедњи, него што сте ви вољни, да се што већа штедња за државну касу чини, што паравно иде у прилог целом народу нашем. Ми сви ту мисао делимо и желимо, да се штедња учини. Ја с моје стране, нећу да узимам на моју савест, да је било казано, да се тима практикантима, учитељима и осталим што одузима. Било је много говора о томе. Једни су говорили да не треба никоме од 300, а неки од 200 талира плате на ниже одузимати ништа. Ја сам и онда био мишљења, да се тим људима ништа не одузима, пошто су сиротног стања, а и данас сам тога мишљења, да им се, пошто им је неправо одузето, врати, но с тим додатком још, да им се онако постепено — месечно — као им

је одузимато — враћа, док се не измире. То је све, што сам имао да на жем по овој ствари.

Новак Милошевић. Пошто се овде заподело питање за дело, које смо ми решили већином поштованих посланика, а то је о закону о одузимању — смањивању — плата чиновничких, да ли смо ту подразумевали, да треба и учитељима и практикантима одузимати што од плате, ја, као члан законодавног тела, скидам са моје душе и савести, да смо то мислили, и ја никад не могу казати, да сам био за то, да се учитељима, практикантима и служитељима одузима што од плате, него смо били сви за чиновнике, само с тога, што смо мислили, да је сваки од њих могао бар по нешто заштедити, што кажу „беле паре, за црне дане", а онима да се не одузима за то, што су и онако оскудни са издржавем, да не би пали на терет општинама.

Прота Јаков Павловић. О овој ствари, која је врло јасна, кад се решавало, било је сувише говора. Ја ћу овде да будем кратак. Сваки се од нас господо, који смо 1875. године били, опомиње, да, кад је решавано о чиновницима, да им се плата смањи, ни један чиновник није ни речи проговорио. Кад је после почео говор о другим лицима, која уживају плату из државне касе, онда су се појавила мишљења, да практикантима, учитељима и служиоцима за време рата не дирамо у плату, да би могли пристојно живети. Те речи нису се онда примиле, и скупштина је тада решила, да им се с тога, што нису добро награђени, одузме само по 20 од сто. Ја сам и онда био за то, да онима од 300 талира на мање, не треба узети, но међу тим није тако решено.

Ја бих иначе и сада казао, да не би требало, али бадава, решење скупштинско је тако, и о томе се можете уверити из протокола, како је било. Сад како хоћете можете решити.

Урош Кнежевић. Ја као бележник тајне седнице кажем, да нису практиканти, учитељи и служиоци уношени у протокол. Ево протокола.

Председник. Међу најодушевљеније за добро учитеља и ја спадам, али морамо се реда држати. Г. секретар Илија Стојановић прочитао је дотични протокол и одлуку. Хоћемо ли да се говори и даље о овој ствари? (Неки вичу: хоћемо, а неки нећемо).

Ја ћу ставити о томе питање овако:

Ко је за то, да се приступи гласању, тај нека седи, а ко хоће још да се говори, тај нека устане. (Чује се: хоћемо поименце да се гласа).

Раденко Драгојевић. Ствар је врло важна, па за то да гласамо поименце. (Жагор).

Подпредседник. Најпре по пословнику гласање бива седењем и устајањем, па, ако буде излаз сумњив, онда поименце.

Председник. Да прочитамо дотично место нашег пословника, и он ће нас упутити, па како се тамо каже, тако мора и бити. (Чује се: врло добро). Сад чујте. (Чита чл. 69. и 70). (Лепо). Сад ћу ставити на гласање питање. Ко је за то, да се гласа поименце, тај нека седи, а ко је против тога, тај нека устане. (Већина седи). Дакле поименце ће се гласати.

Но пре, но што ставим ово питање на гласање, молим вас да имате на уму, да морамо одредити изворе, од куд ће се ово платити, а после да влада формални предлог поднесе.

Ја ћу ставити по пословнику на гласање, прво мњење одборске већине, и по томе: ко је за мишљење већине законодавног одбора, који вели, да не треба одбијену плату враћати, тај нека каже „за", а ко хоће, да се то врати, тај нека каже „против". (Настаје прозивање и гласање).

После гласања.

Да вам кажем резултат гласања. 44 посланика гласали су за мњење већине, 64 против тога мишљења, а 4 су се уздржали од гласања. Дакле, закључено је: да се врати реченим лицима одбијена плата.

Сад треба да се постарамо о извору, одакле да се ово исплати.

Министар финансије. По приближном рачуну, имало би да се врати учитељима, практикантима и служитељима на 604.666 гр. пор. За овај издатак није отворен кредит у буџету, који је скупштина за ову годину одобрила. Сад је питање, од куд да се исплате оних 604,666 гр. пор. (Чује се: нека плате они, који су гласали да се плати).

Стеван Д. Поповић. Ја мислим да сад не треба о извору говорити, него да се упути финансијском одбору.

М. Терзибашић. Господо, ево извора, одкуд да им се изда. Нека им се издаду државне признанице, па за пет година размислићемо се, одкуд ће се издати.

Министар финансије. Решити да се што плати, а не казати одкуд, значи скоро колико и не решити. Не остаје ништа друго, него да се питање о повратку оног дела плате учитељима, практикантима и служитељима, што им је за време рата задржан, упути финансијском одбору, па да овај промисли уједно и о извору прихода за повратак тога дела учитељима, практикантима и служитељима.

Председник. Хоћете ли, да се упути финансијском одбору? (Хоћемо.) Дакле упућује се финансијском одбору.

Сад имамо два извештаја законодавног одбора.

Известилац Ј. Стевановић чита извештај одбора законодавног о предлогу посланика Марка Петровића, да се узакони, да удовица заоставше имање свога мужа, по смрти деце његове, подели на равне части са сестрама његовим, ако правих насљедника не би било, које гласи:

Законодавни одбор није се могао упуштати у расматрање овог предлога за то, што осим овога има и много којечега у закону грађанском, што би требало или са свим изменити или допунити; за то је одбор мњења, да се влада позове, да она предузме да се цео закон грађански што пре претресе и скупштини поднесе.

Председник. Усваја ли скупштина мишљење одборско? (Усваја).

Известилац Ј. Стевановић чита извештај одбора законодавног о предлогу Николе Милосављевића, да се срез студенички одвоји од окр. чачанског, а јошанички од округа крушевачког и овима дода новообразовани срез буковички, па образује окружно надлежатељство у Рашкој, — који гласи:

„Одбор законодавни нашао је, да треба дати влади на оцену.

Председник. Усваја ли се мишљење одбора? (Усваја).

Са овим је исцрпљено све, што смо имали из законодавног одбора.

Има сад неколико ствари из финансијског одбора да продужимо, јер још имамо времена. Да пређемо на ванредни буџет.

Нека дође известилац финансијског одбора, да прочита извештај.

Известилац Јован И. Бошковић чита извештај финансијског одбора, који гласи:

Народној Скупштини.

Одбор финанцијски прегледао је предложени буџет ванредног расхода и прихода.

Као што се из текста овог буџета види, у њему се представља стање нашег државног дуга. Али, одбор има овде да примети, да у овом ванредном буџету није стављен сав дуг, који произлази од реквизиција и куповине на почек, но само један део овога дуга, а то је исплата реквизиције ратним страдалцима.

Све позиције расхода овог ванредног буџета основане су на државним обезама, које се испунити морају; оне су законодавном влашћу већ решене, и с тога се сад управо о њима нема шта ни решавати.

Како мисли влада да се одговори овим уговореним и законитим обвезама државним, показује нам друга страна ванредног буџета, страна прихода. Од ових трошарина на пиво један је известан и сигуран приход, и тај по предрачуну износи 142.500 гр. пореских. Но овај приход ишчезава спрам величине потребе. С тога влада, даље, предлаже, да се остатак расписаног зајма у земљи, у суми од 11,852.696 гр. пор., наплати по закону, који је на овој скупштини прошле године одобрен. Но, узимајући, да ће се сав заостављи не наплаћени зајам моћи покупити, опет и то не достиже, да се покрије сва потреба ванредноја буџета. Влада дакле даље предлаже, да се и на пореске главе, што су приповређене, разреже зајам по законима, који о томе постоје за Србију, и очекује отуда приход у 6,840.000 гр. пор., из чега излази, да ће се са оволико увећати првобитно, законодавном одлуком од 19. Јануара 1876 год., одобрена сума нашег државног зајма.

Пошто је влада са оваким предлогом изишла, и пошто изложење других извора и другчијег начина, како ћемо подмирнвати интерес на наш државни дуг, па и сам капитал тога дуга одплатити, што ће кроз дуже низ година трајати, — пошто све то непремено захтева дужевременог, озбиљног испитивања и размишљања, а ми за то сад ни потребног времена, ни нужних података немамо, то одбор није у стању за сад друго учинити, него дати мишљење, да се предложени ванредни буџет за рачуниску 1878 годину усвоји, но с тим додатком, да се у наслову овог буџета дода „за 1878 рачунску годину", што у печатаном предлогу не стоји, а то треба да се каже, јер се по правилу буџет за једну годину прави, као што је и прошле године 1877 учињено.

Осим тога, одбор има да примети, да се споразумео са г. министром, да се друга позиција прихода замени овом редакцијом: „приповак српског народног зајма, који се има расписати на основу чл. 3. закона о овоме буџету и који ће изнети 2.800.000 динара = 6,840.000."

Сам пак буџетски закон, којим се овај буџет спроводи, одбор је расмотрио, и мишљења је, да се у свему, као што је и поднесен, одобри.

9. Јула 1878 године
у Крагујевцу.

Известилац, Јован И. Бошковић.

Председник финанцијског одбора, Пан. Јовановић.

Чланови:

М. Спасић, М. Радовановић, Н. Радовановић, Дим. Катић, М. Н. Терзибашић, А. Стојковић.

Алекса Поповић тражи реч за објашњења о ванредном буџету.

Министар финансије предлаже тајну седницу за ова објашњења, пошто су ова поверљиве природе.

Председник. Отлашавам тајну седницу. Молим публику да изађе.

После тајне седнице.

Сад отлашавам седницу за јавну.

Чули сте објашњење министра финансије, а видели сте како гласи извештај одборски. Ово је предлог и финансијског одбора. По томе дужност ми је да ставим овако питање.

Ко је за мишљење и одлуку финансијског одбора, с којом се слаже и влада, тај нека седи, а ко је против, нека устане. (Сви седе).

Дакле усваја се једногласно ванредни буџет.

Има молба Новице Недића, којом тражи одсуство осмодневно.

Одобрава ли скупштина? (Одобрава).

Част ми је известити вас, браћо, да је Његова Светлост благоволела потврдити и потписати закон о инвалидима, који је скупштина ту неки дан решила. (Скупштина се одазва са живео!).

Сад је седница закључена, а заказујем другу сутра у 8 сахати пре подне.

На дневном је реду предлог закона о књижарској радњи и два извештаја министра финансије.

Састанак је овај трајао до 12 ½ сахати.

САСТАНАК XVIII.

11. Јула 1878. године у Крагујевцу.

ПОЧЕТАК У 8½ САТИ ПРЕ ПОДНЕ

ПРЕДСЕДАВАО ПРЕДСЕДНИК

Д. Матић.

Били су присутни сви министри.

Председник. Састанак је отворен. Сад ћемо читати протоколе. Изволте г. Илија читати.

Секретар Илија Стојановић прочита протокол XIII. састанка.

Председник. Има ли ко шта да примети на овај протокол?

Архимандрит Дучић. Ја имам да приметим. У моме говору, ја сам нагласно, да је у мојој команди било и грађана српских, па, како према чл. 8 закона о инвалидима, породице тих инвалида губе право на потпору само за то, што су ови били у добровољцима, ја сам тражио, да се то исправи, и да се чл. 3. поменутог закона распростре и на њих. Тога нема записано у протоколу.

Секретар Илија Стојановић. Јест, истина, ви сте то предложили, но, пошто није примљено, ја нисам нашао за нужно, да ставим у протокол. У осталом, ваш цео говор заведен је у стенографским белешкама, које су такође званичан акт као и протоколи

Дим. Катић. Ја сам казао, да сваки инвалид и његова породица треба да добију потпору без призрења на њихово стање. Но, у протоколу стављено је, сваки војник, па како је врло опширно речено „сваки војник", то молим, да се исправи.

Председник. Има ли још ко шта да примети.

Алекса Поповић. Кад год бележи г. секретар Илија, он обично изостави цео мој говор. Ја сам казао: подржавајући разлоге г. Дучића, што се тиче породица инвалида, који су били у добровољцима, да немам шта да приметим. По, на говор г. Јакова Павловића, који каза, да су сви добровољци, разумевајући идеју српског народа, дошли, да се за исту цео борс, приметио сам, да нису сви дошли да се боре за идеју, већ су неки дошли и за паре. То све није стављено у протокол. Молим, да се то забележи тамо.

Секретар Илија Стојановић. Јест, ви сте после казали, да су дошли, да запале Ужицу, што им нису платили, а то сам ја изоставио, јер сам мислио, да то није важно и да ништа не доприноси решењу ствари.

Алекса Поповић. То од вас није никако деликатно, да ви сами решавате, шта ће ући у протокол, а шта не. То треба скупштина да реши; то је њено право.

Секретар Илија Стојановић. Моје је право, да ставим у протокол оно, што по сопственом убеђењу нађем, да треба да се стави.

Алекса Поповић. Није истина, ви не смете ничији говор да изоставите.

Председник. Чули сте, шта има г. Алекса да примети о свом говору, а чули сте шта је казао и г. секретар, кажите, шта мислите о тој ствари? (Чује се: да му се говор поправи).

Секретар Илија. Како да се поправи?

Алекса Поповић. Да ставите у протокол и мој говор.

Председник. Знате, како смо се у оваком случају до сад помагали. Кад је повећа приметба на протокол, онда исправка долази у стенографске белешке. Тамо се све забележи, и после та исправка долази у протокол тог дана.

Арсеније Симић. Кад је била дебата о чл. 6. закона о инвалидима, ја сам говорио и подупирао сам одборско мишљење. Ту није записано, да сам ја то говорио, него је записано, да је неко други говорио. Молим, да се исправи.

Секретар Илија. Добро, ја ћу то исправити.

Председник. Има ли још ко да примети? (Нема). Дакле, протокол је усвојен. (Бива).

Изволте читати други протокол.

Секретар Дим. Стојковић чита протокол XV. састанка.

Председник. Има ли ко шта да примети?

Архимандрит Дучић. У протоколу нема мог говора, где сам подуже говорио о разлици између официра и простих војника, и о разлици потпоре фамилијама официра инвалида. О томе није ништа споменуто у протоколу.

Секретар Д. Стојковић. То, што ви сад кажете, то је оно исто, што су говорили и остали говорници, па кад бих и то завео, то би било само једно понављање. — Најзад, баш ако сте вољни, ја ћу ставити и то у протокол.

Иван Јевтић. Одмах у почетку протокола, има једно питање, које је управљено на председништво. Тамо стоји, да је то г. Урош поднео. Није га Урош поднео, него сам ја, а он се после самном сагласио.

Новак Јовановић. Тако исто и ја сам управио једно питање на председништво. У протоколу стоји, да је то питање г. Новака Милошевића, а оно није његово већ моје.

Секретар Стојковић. Добро, ја ћу то исправити, но тако је стављено и у стенографским белешкама.

Ђока Милетић. На приметбу г. министра, код прве тачке, одговорио сам, да сам за то казао и питао г. министра тако, што знам на сигурно, да среске власти не позивају кметове и одборнике при разрезивању среских трошкова; и по овоме су среске власти заиста од закона одступиле. У осталоме, задовољан сам са одговором г. министра.

Секретар Стојковић. Све то, што сте сад казали, има и у вашој интерпелацији, па за то тај ваш говор нисам ни ставио у протокол, јер би то било просто понављање о једној истој ствари.

Стеван Д. Поповић. Ја бих имао једну општу приметбу да учиним. У колико се опомињем, практиком се усвојило, да се у званичним протоколима нигде не спомиње: „чује се: врло добро и т. д., него то стоји у стенографским белешкама. Овде сам приметио, да је за нечије говоре казато: „чује се: врло добро." То не би требало да буде.

Председник. Добро, за у напредак нека тако буде.

Урош Кнежевић. Мени се чини, да нигде није наведена она моја исправка о чл. 29. зак. о инвалидима.

Секретар Алекса Стевановић. То је стављено у мом протоколу, који ћу сад прочитати.

Председник. Има ли још ко шта да примети? (Нема). Дакле, усваја се и овај протокол (бива). Сад изволте саслушати протокол 14-ог састанка.

Секретар Алекса Стевановића чита.

Председник. Има ли ко шта да примети? (Нема). Усваја се и овај протокол. (Усваја). Има један указ Његове Светлости. Изволте саслушати. (Сви посланици устају).

Секретар Илија Стојановић чита указ, којим се овлашћује министар унутр. дела, да поднесе народној скупштини предлог о измени и допуни у закону о устројству општина и општинских власти. (По прочитању указа скупштина се одазва са „живео.“)

Председник. Овај предлог упућује се законодавном одбору. (Бива). Посланик Милан Милутиновић предао ми је молбу за одсуство, и то до краја ове скупштине, због својих пречих домаћих послова. (Вичу: одобрава се).

Сад ћемо прећи на дневни ред. Ја бих желео, да г. Стева Д. Поповић бележи да нашу седницу, јер ће сад бити претрес о књижарској радњи, а он је човек од те струке, а и иначе секретари су наши у великом послу на не могу (бива). Изволте г. Стево. Нека дође и известилац законодавног одбора да прочита извештај.

Стева Д. Поповић. Ја имам да учиним једну изјаву. Ја сам пре неколико дана поднео један предлог о побољшању учитељског стања. Но, како је учињен распоред са оном уштедом у буџету, и како сам дознао, да г. министар просвете наградно извесне учитеље, — то је сад мој предлог постао излишан, и ја га повлачим натраг, с тим, да не треба да се о њему више спомиње ни у стенографским белешкама, у протоколу оног дана, кад је поднет. (Чује се: добро).

Председник. Изволте сад чути извештај.

Известилац Авакумовић чита извештај о књижарској радњи, који гласи:

Народној Скупштини.

Одбор законодавни, по договору са г. министром просвете и црквених дела, учинио је неке измене у предложеном пројекту закона о књижарској радњи, па прерађени предлог печатао, и сад подноси скупштини тај прерађени предлог, који господа посланици имају печатан, скупштини на решење као дело заједничке владе и одбора законодавног.

9. Јула 1878. год.

у Крагујевцу.

Председник,
Д. Голубовић.

Известилац,
Ј. Ђ. Авакумовић.

чланови:

Живко Недић, Ј. Пр. Стевановић, Рака П. Кукић, Ж. Душманић, Павле Самуровић, Аксентије Ковачевић, Васа Д. Мацаревић.

Председник. Ја мислим, да прочитамо сад цео пројект овог закона, па онда начелно да се претреса.

Министар просвете. Господо! Пре, но што приступимо претресу овог пројекта закона, ја ћу у кратко да дам нека предходна обавештења, која, мислим, да су потребна. Познато је, да књижарске радње стоје у тесној вези са напредком народне образованости, и управо успех народне образованости много зависи од тога, како је уређена ова књижарска радња. Наравно, кад се књиге не могу одмах да добију, то смета развитку народне образованости. Пошто се све књиге штампају у Београду, то, разуме се, учитељима, ђацима и њиховим родитељима из унутрашњости, тешко би било да набаве поједине књиге из Београда. За то се мислило, како ће се удесити, да књиге дођу ближе школи, да их ђаци и њихови родитељи лакше набаве. И 1870 год. влада је са народном скупштином издала један закон, по коме је та књижарска радња уређена тако, да министар просвете и црквених дела рукује непосредно с њоме, и да нађе једног књижара у Београду, њему да преда све књиге под условом, да их он доставља школама, и да има од тога проценат $^{30}/_{00}$, а он да је дужан у свакој окружној вароши да има подкњижара и њему да даје $^{15}/_{00}$. Да не говорим да је тешко увек наћи човека вешта и сигурна, него кажем, да је тај начин не удесан. Најпосле, не удесно је, да министар просвете рукује с том радњом. Истина, да она стоји у тесној вези с просветом, али, то је трговачка радња. За то сам ја поднео други предлог закона, по коме се та радња може удесити боље и јевтиније. Тако на пр. у место министра, да рукује од сад с њоме управа државне штампе, која и штампа те књиге. Та управа државне штампе, она ће непосредно тражити и постављати књижаре у сваком округу; она има непосредно посла са сваким књижаром у округу и не даје му $^{30}/_{00}$, као што је онох главном књижару до сад издавато. Дакле, сада ће мање државу коштати. Пре је давато главном књижару $^{30}/_{00}$, а овај опет давао подкњижару $^{15}/_{00}$.

Сад, по овом закону, биће у свакој окружној вароши по једна књижара, која ће стајати у вези са управом државне печатње и која ће имати 20% процента, а дужна ће бити да на време снабдева све школе са књигама.

Дакле, у овоме се састоји преиначење досадањег закона.

Председник. Имате пред собом штампан пројект, а чули сте и извештај законодавног одбора о томе. Питам, има ли ко у опште да говори о овој ствари.

Милан Кујунџић. Ја хоћу, господо, да вас замолим за неколико тренутака пажње. Изгледа, да је ово нека ситница. Шта се народа тиче питање: хоће ли се дати овоме или ономе да продаје школске књиге, и хоће ли му се дати са 15 или 20 на сто процента? Али баш но ономе, што је г. министар просвете мало час споменуо, како је књижарска радња у врло великој вези са напредком или назадком просвете, ја хоћу да проговорим о овоме предлогу овде.

Да нисам видео код других народа, не бих чисто веровати могао, како је једна једина књижара, добро устројена, често била у стању, не само да протури добре књиге на разна и најудаљенија места, него и да изазове писање добрих књига.

Бадава ће човек написати најбољу књигу, кад она остане на његовом столу у рукопису; а несвесни књижари издају само рођанике и сановнике, и растурују их у народ, за кога остане тим начином неприступна и неплодна и најбоља књига.

С тога напредак књижевни тражи, да се оснују и утврде јаке и свесне књижаре у народу. Од ваљане народне књижаре тражи се, да она издаје на свет добре књиге, и да у исто време има средстава на руци да их у најдаље кутиће народне растури.

Ово растурање књига веома је важно по народно образовање, као год кад замислимо пријатно јело, — ако нам је далеко, ми ћемо га и желети и не желети. Али, чим нам мирис његов заголица непце, ми га одмах заželимо са особитом јачином. Тако је исто и са добром књигом. Док је човек не види, док му тако рећи сама не дође у руке, он се и не сети да је сам тражи; а кад се и сети, он треба са трудом и великим трошком да је набавља, ако не живи у месту, где има добре књижаре.

С тога су пре неколико година многи одлични писци и у Србији и ван Србије писали, па и сама учена друштва размишљала, како да се дадне могућности развитку књижарске радње у нас.

Плод тога тежења, то је *закон о књижарској радњи*, кога је 1870 год. влада предложила и скупштина усвојила. По томе закону даје се монопол продавања школских књига у Србији једноме књижару, са условом, да он олаку и повелику добит, коју мора имати од овога монопола, мора употребити на издавање и растурање добрих књига по народу, јер, без ове обилате помоћи, такво издавање не би доносило у почетку прихода, него би књижара завело на некритичку спекулацију.

На жалост, господо, то морам с болом на срцу споменути, влада није схватила висину своје дужности, и није учинила оно, што је народна просвета очекивала. Монопол је дат човеку, који је мало марио за књижевност, а више за своје са свим друге трговачке односе.

Ја нећу овде сад да се упустим у критиковање тога немилог појава, него само спомињем са тугом, да она најбоља мисао, која се међ родољубивим мислиоцима појавила, и која је у народном представништву прихваћена својски, остала је не извршена. И још у место да смо добили нешто боље, добили смо нешто горе.

Нити је издавање добрих књига добило полета, нити се уз школске књиге растурање осталих књига поверило заузетљивим и свесним рукама, нити се, што је још најгоре, давало другим слободним књижарама, да развију свој рад мимо ове књижаре.

Сад видимо, господо, пред собом предлог, да се овај закон потпуице уништи. У место једнога књижара, коме је дат био монопол, е да би од извесне добити могао да утврди своју радњу и да издаје књиге, ми видимо, да се руковање са школским књигама оставља штампарији државној.

Што се ове измене тиче, ја не ћу против ње да говорим, једино с тога, што према искуству, које смо добили, остављајући влади вршење старога закона, увек ћу претпоставити државну штампарију, докле јој на челу стоји човек, који је подигао до ове висине, на којој је данас, и који управља, броји се међ прве пријатеље напредне књижевности. Не ћу, велим, говорити против ове измене, али само под једним условом: ако се тиме дадне могућност, да се подизањем процента од 15 на 20 на сто даде маха књижарама српским изван Београда, да већма развију свој рад око ширења књиге у народ.

Тиме долазим на другу, врло важну страну ових предложених измена у закону књижарском.

То је питање: хоће ли, и у колико ће књижаре изван Београда обвезане бити, да буду праве књижаре, и да осим школских књига шире и растурују књижевност нашу у опште.

За нас, који живимо у Београду, то наравно није тако важно питање. Нама су близу варошн преко Саве и Дунава, у којима се, као и Београду, штампа већина наших књига. Него држим, да ће те ми потпуно одобрити, да ми не ћемо, да само Београд може лако набављати књиге, него да бар свака окружна варош и варошица има могућности, да може имати на месту све добре књиге у књижарама својим, та да их може набавити брзо, а да не мора се мучити овако, како је до сад било.

Док човек поручи ономе, који треба да му пошаље, док пошаље новац, док му онај отуда одговори итд., то је такав посао, да онај, који често подуже чека, изгуби вољу тим чекањем и на саму књигу. С тога је неодољиво потребно, а према извесној добити од 20 на сто и праведно, да у књижарама по свима нашим варошима и варошицама, поред школских књига, буде обавезно држање и набављање и сваке друге српске књиге, те да се школа потпомогне и оним делима, која не штампа државна штампарија, и која потпомажу школу у развитку њезином.

Овога, господо, нема у данашњем предлогу закона о књижарској радњи.

А само онда могао бих по савести пристати да се измени закон, који је већ један пут у интересу књижевности донесен, ако се у новом закону изричком спомене, да је штампарија дужна обвезати своје књижаре, да оне буду у самој ствари књижаре, те да и људи, који живе или се уче изван Београда, могу доћи у непосредну свезу са целокупном књижевношћу свога народа.

Господо моја, ова је ствар потпуно могућна, чим се даје 20 на 100 књижарама. Они ту имају толико користи, да могу доиста да развију књижарску радњу, ако су људи, који хоће савесно да се баве оваквим послом

На жалост, ваља ми споменути, да су и у томе наше књижаре досадање по унутарњости Србије биле махом веран одзрак своје средсреде у Београду.

Кад сам први пут кроз Србију путовао, пошто је закон о књижарској радњи издат, ја сам се у напред радовао, надајући се, да видим, како ова благословена установа хвата корена у целоме народу. И доиста, видео сам у свакој варошн на дућану по једну таблу, са надписом: „књижара". Али то је све! Да није законом наређено, да мора стајати табла, да је књижара, верујте ми, да никад и нико не би помислио, да је ту књижара. Кад прођете кроз дућан, тамо чак у магази видећете неколико затрпаних књига.

Ето, то вам је до сад била и то ће, према овом новом закону, и од сада бити српска књижара у унутрашњости земље!

На са тога, господо, само би смо онда могли дати свој глас, да се прими закон, који је пред нама, ако би изриком поменуо оно, што сам ја овде додирнуо.

Иначе предложени закон, без ове допуне, не би био ударање напред, него ударање натраг у развитку наше књижевности.

Министар просвете. Ја бих желео само две три речи да кажем на овај говор поштованог посланика г. Кујунџића.

Разуме се, он је исказао врло лепу жељу, да има у свакој варошки и варошици књижара, да се свака српска књига може набавити итд., али држава за сад има у виду само оне књиге, које су за школу потребне, и које држава штампа; а од успеха ове зависиће и развитак књижарске радње у опште.

Мени пак, као министру просвете, дужност је, да књижаре буду дужне имати школских књига, и држава је дужна да их ученицима да; а хоће ли бити и осталих књига, то, као што рекох, зависи од успеха те радње.

Подпредседн. Господо, није ми намера, да вређам г. Кујунџића, него просто хоћу да искажем моју мисао, као човек у 58. год. своје старости, а то је, да ми г. Кујунџић изгледа са својим другим говором као кад својим ђацима говори.

Ја бих од моје стране скромно молио г. Кујунџића да нас толико не занима.

М. Кујунџић. Ја не примам такве увреде, молим председништво да ме од тога заштити.

Подпредседник. Ми смо свесни људи и из народа овде дошли. Ми сви знамо шта је закон, па не треба се с њим толико занимати. У начелу говорити разумем, али оволико говорити, то не разумем.

Јован Бошковић, библиотекар. Ја видим, да ми сви хоћемо, да изиђе закон о књижарској радњи. Тај нам треба већ и за то, што са првим Августом почињу основне, и са 15. средње школе, а требају нам књиге.

У целом овом закону има само две ствари, на које би требало говорници да обрате своју пажњу, и кад се то реши, онда мислим, да можемо овај закон примити en bloc у целости; а то је: о проценту и о поштарини, која се има плаћати.

Што се тиче процента, ни једна радња није тако удешена, као књижарска. Ко купује што од књижара за готов новац, добија 33 од сто рабат, а на почек 25 од сто; пошту плаћа пошиљач, а при повратку онај, који враћа, а у нашем предлогу је пошта бесплатна. То је врло добро. И тако одговара књижарској радњи у целом свету, да не може бити боље. То је добро и за то, што ће се на тај начин створити канал и за друге производе књижарске, а то је оно, што не штампа државна штампарија.

Код нас треба да се науче људи, да могу и на том „еспап“ зарађивати по 20 од сто, па ће онда казати, све ми је једно, ја ћу продавати и књиге, кад ми и оне тако исто корист доносе, као и други еспап. Треба једанпут да престане код нас оно: „десета књига на дар“, по казати: 25 од сто процента.

Ја сам дакле за то, пошто је овде процент на своме месту, и пошто је споменуто, да је поштарина бесплатна, да се овај предлог прими у целости као врло практичан.

Урош Кнежевић. Ја сам само имао да упитам г. министра просвете, да ми каже: кад се у овоме закону говори о књижарској радњи, да ли се разуме само за оне књижаре, које су искључиво за потребу школску; и шта ће бити са оним људима, који хоће да држе и друге књиге, које нису школске.

Министар просвете. Овим се књижарама не забрањује, да имају и набаве и друге књиге, које нису школске.

Урош Кнежевић. Али кад бих ја хтео да отворим књижарску радњу, и да се искључиво са том радњом занимам?

Мин. просвете. За то је слободна радња, као и у свакој другој радњи.

Марко Петровић. Мисао и жеља, коју је покренуо г. Кујунџић, заиста је благородна, но тешко је остварити ју, за то, што се код нас књиге много не траже.

Кад би један књижар био обвезан, да поред школских продаје и набавља и друге научне књиге, онда би се ретко ко примио те радње. Но ми би се могли помоћи, кад би ставили у закон ово, да су књижари дужни свакоме, који зажели, набавити књигу, пошто он положи новац за њу; и с тим би се у неколико могли помоћи.

Ал. Поповић. Ја од моје стране кажем: који је озбиљно пратио говор г. Кујунџића, он не може, а да му не заблагодари, што он тражи начина, како да се лакше и брже шири просвета и знање у целој земљи и по свима нашим варошима. То је једно, а друго, мисао моју, коју сам хтео ја да искажем, погодио је г. предговорник Марко Петровић. Он је врло лепо казао, да треба да обавежемо књижара, да нам сваку књигу набави. Ја кад имам да набавим какву књигу, хоћу да одем књижару, и он, кад му новце напред положим, треба да је обвезан да ми књигу набави. То је врло добра мисао, и ја је потпуно усвајам.

Министар просвете. Књижару је самом у интересу, да набавља књиге свакоме, само кад је може набавити, ма биле оне из Енглеске, Француске и т. д. Но обвезивати књижара, да он мора то набављати, мислим није нужно. Мени, као министру просвете, у задатку је, да обвежем књижаре, да они морају набавити сваку школску књигу, а за друге књиге постоји слободна књижарска радња и сваки може набављати себи књиге на начин, како му се чини да је најудесније и најлакше.

Никола Радовановић. И до сад су постојале књижарске радње, па у свакој подкњижари кад сте захтевали, да вам се набави неки зборник закона или друга књига, књижари су набављали такве књиге, али не без процента, него су морали плаћати известан процент.

М. Глишић. Г. министар просвете рече, да је он овим законом имао на то, да обвеже књижаре, да држе и протурају школске књиге. Но ја не видим, да је и држава њега осигурала, да ће му држ. штампарија одмах послати књиге, које тражи, а да не мора за то по неколико пута писати штам-

парији, на му ова и не одговара. У члану 4. овог предлога видимо само ово: (Чита). Књижари су дужни чинити наруџбине за књиге у најкраћем року, а управа је опет дужна сваку поруку одмах извршити. Ми, господо, знамо, да у сваком закону стоји, ако ово не буде, онда ће му то и то бити. Одређена су средства за неизвршење закона ...

Министар просвете. Г. Глишић прешао је из генералне дебате у посебичну. То се тако не може допустити и уважити. Сад имамо да говоримо у општте о овом закону, а кад се пређе на поједине чланке, може бити говора о стилу самог закона.

М. Глишић. Али господине, има књижара и добрих занста и уредних људи; али деси се, да неко затражи књиге, и књижар одмах пише управи штампарије да му се књиге пошљу; но отуда се не одговара њему по неколико месеци, — и то би требало да се уреди.

М. Кујунџић. Главно је, што сам хтео да кажем ово: овим законом даје се известан неки монопол. Кад се даје монопол, онда се мора тражити и гаранција од онога, коме се даје, да ће радњу, коју има да окреће, тачно и брзо извршивати. Ја те гаранције не видим овде. У општте на цео овај закон имам да кажем ово. Ми смо пре неколико година донели један такав закон, и имамо закон о књижарској радњи. Но тај закон остао је, господо, мртво слово на хартији, не с тога, што је по себи рђав, него што је рђава вршња његова. И сад тај закон, у коме су обележене дужности и права књижара, хоћемо да мењамо са једним још непотпунијим законом, него што је први. И за то сам ја противан у начелу оваквом предлогу ... (Чује се: доста је говора).

Председник. Је ли скупштина довољно обавештена? (Јесте). Има више посланика пријављених за говор. (Чује се: прима се предлог у начелу).

Прима ли скупштина овај предлог у начелу? (Прима).

Сад ћемо читати поједине чланове. Изволте чути.

Известилац чита члан 1.

Управа државне печатње продаје књиге и друге печатане потребе, које су о државном трошку издане, или са стране набављене.

А продаје их за готов новац, или их даје на кредит под довољним стварним јемством. Државне обвезнице примаће се у кауцију за ово јемство.

Ур. Кнежевић. Ја бих учинио примедбу на штилизацију овог члана. Некако је рогобатно написан, и чини ми се да би боље било, кад би гласно: „Све књиге и остало, што се печата о државном трошку, продаваће управа државне штампарије итд.

Известилац Авакумовић. Није главно то, што се печата о државном трошку, или набавља, него што је потребно за школу, на ма и са стране се набављало. То је главни смисао, и по томе ја бих реч „печатане" у овом првом члану замењо са речи: „школске потребе" итд.

Јован Бошковић. Баш је важно то да остане ова реч: „печатане" потребе, јер би иначе државна штампа продавала и мастило, и пера, и остало, а то не спада у овај посао.

Ст. Д. Поповић. Да се овде не би мислило само на школске потребе, према штилизацији, која је у овом члану 1., него и на законике и друге књиге, које се о државном трошку штампају, предложио бих, да се овде каже овако: школске и друге ствари, које се о државном трошку штампају итд.

Марко Петровић. Често се дешава, да школе не могу на време да добију књиге, што књижар каже, да их нема, писао је да му се пошљу, али их из Београда не шиљу, и тако не могу на време да се деци набаве. За то бих ја мислио, да се код овога члана и о томе промислимо и да гледамо, како да се помогне томе и да деца на време добију школске књиге.

Н. Радовановић. Ја не бих рад био, да се у редакцији овог члана место речи: печатане потребе, рече: школске потребе, јер под потребама ја разумем и печатане протоколе кривене, и печатане зборнике, и друго, што нам треба сваки час.

Председник. Г. Урош дао је другу стилизацију. И ја држим, да би био скучен израз, кад би место речи *печатане*, ставили израз *школске* потребе и т. д. (Чује се: тако је). Мислим дакле, да остане како је.

И по томе усваја ли се овај члан први, као што смо га мало час прочитали, и то први и други одељак? (Усваја се). — Изволте читати чл. 2.

Известилац Авакумовић чита чл. 2.

Управа државне печатње даје двадесет од сто у име добити својим књижарима.

Председник. Ово је важно, као што је већ неко од господе приметио. Јесмо ли вољни, да дамо књижарима 20 од сто добити? (Јесмо). Има ли ко да говори о овоме? (Нема). Усваја ли се овако? (Усваја се).

Изволте чути члан 3.

Известилац Авакумовић чита члан 3.

„Управа може отворити књижаре у свима окружним варошима, и иначе где за потребно нађе

Књижари су дужни на време снабдевати књигама и другим школским потребама све школе свога округа".

Урош Кнежевић. Ја не бих рад био, да оставим на веру управи штампарије да може отварати књижаре, где хоће, него треба казати: управа *ће* (а не „може") итд.

Председник. И г. министар налази, да се ова примедба г. Уроша Кнежевића може примити. По томе ће овај члан гласити: Управа *ће* отворити итд. (Чује се: врло добро). Усваја ли се овако?

Панта Јовановић. Ја мислим, да је овде место код овога члана, да расправимо једно начелно питање, које су неки од предговорника покретали, т. ј. питање: да ли се овим законом даје књижарима монопол на књижарску радњу у нашој земљи. Ја држим, да се тај монопол не даје. Истина, они примају на спрам државе неке обвезаности, и држава им даје нека права, али ја држим, да кад се једном да, да ту радњу ради, други је не сме радити и школске књиге продавати. — Овде није законом на чисто изведено ово питање, и ја бих желео, да се о томе објаснимо.

Ст. Д. Поповић. Ја управо нисам имао да покренем ту мисао, коју је покренуо г. П. Јовановић; за то морам молити за извињење, што ћу да обратим пажњу скупштине на другу једну ствар. Другим одељком овог члана 3. ставља се књижарима у дужност, да снабдевају школским потребама школе

свога округа. Но како у једном округу може бити више књижара, те, што се тиче извршења ове дужности, могу се породити тешкоће, за то би добро било, да се за такве случаје каже: управа ће одредити, који ће од књижара имати да снабдева који крај округа...

Министар просвете. То, што се наређује, да ће управа штампе отворити књижаре у свима окружним варошима, то се не може узети, као да се иде на монопол. А што се тиче тога, да ли ће слободно бити и другима, да продају књиге и ту радњу воде, ми наравно трудимо се и хоћемо овим законом да ову радњу утврдимо, и да ови људи, који се приме књижарске радње, имају вајде, па да ту радњу раде озбиљно, те во томе на сваки начин не може се дозволити, да школске књиге продају и други људи, но само ови књижари, које управа штампе одреди.

М. Кујунџић. Ја сам хтео да кажем, да је ово монопол, и по томе, што је ово монопол, држава има права да тражи, да књижар, који се користи тим монополом, испуни ово или оно; — иначе не треба му дати ту повластицу, да само он може продавати књиге.

П. Срећковић. За што да ми мимо једне књижаре тражимо другу. Таман човеку начинимо, као неко гњездо, развалимо му га. (То није истина). Ја сам за то, да ови, што су до сад били, и остану књижари, а да се други не траже.

Ст. Д. Поповић' Ја мислим, да то не постоји, што г. Паита говори. Ко каже, да ће се сад с њима раскинути? Ако су се они до сад показали, да су добри за тај посао, остаће им се и даље да ту радњу раде.

Председник. Има ли још ко да говори? (Нема) Усваја ли се овај члан. (Усваја).

Известилац Авакумовић чита члан 4.

Књижари су дужни чинити наруџбине за књиге у најкраћем року, а управа је опет дужна сваку поруку одмах извршити.

Председник. Усваја ли се овако? (Усваја).

Известилац Авакумовић чита члан 5.

Управа државне печатње дужна је, да закључи уговор са свима окр. књижарама у смислу овог закона.

Милан Кнежевић. Ја бих молио, да се ова реч „окружним" из овог члана избрише, пошто може бити књижара и по варошицама, а не само окр. местима.

Министар просвете. Правило је и главна је брига, да има књижара у свима окружним варошима, а по другим местима основаће се само по изузећу, т. ј., кад је за то већа потреба. Но иначе, ако за добро нађете, може се ова реч „окружним" и избрисати. Не квари смисао.

Председник. Ако се избрише ова реч „окружним", то може да буде. (Може). Онда би овако гласно тај члан. (Чита).

Усваја ли се овако? (Усваја). Чујмо даље.

Известилац Авакумовић чита члан 6.

Каквих школа има у ком округу, таквих школских књига и осталих потреба мора бити увек у свакој књижари, и не смеју се ни у којој књижари

скупље продавати, осим по цени, која је по књигама означена, или на корицама, или у списку, који издаје државна печатња.

Ко противно томе ради, казниће се са тридесет динара, а у случају поврата са 60 динара. Ислеђење и изрицање казне у овом случају чини надлежна власт. А државна печатња, коју ће осуђујућа власт известити о осуди при повратy, има право без суда да раскине уговор с тим књижаром закључен.

Председник. Има ли ко да говори о овом члану?

Димитрије Катић. Овде се у овом члану 6. каже у почетку, „каквих школа има у ком округу, каквих књига мора имати у свима књижарама", на како се реч „свима" може однети на све књижаре у земљи, требало би додати у „истом округу", јер ја тражићу н. пр. на београдске књижаре, богословске књиге, а међу тим зна се, да богословије има само у Београду, и онда хоће ли морати књижар мени то набавити.

Мин. просвете и црк. дела. За што ћете ви тражити од београдске књижаре богословске књиге, кад се јасно каже: „каквих школа има у коме округу". (Вичу: врло добро).

Ил. Стојановић. Ја имам да приметим овде, где се каже „ислеђење и изрицање казне у овом случају чини надлежна власт". — Која је то надлежна власт? Да ли општинска или полицијска?

Известилац Ј. Авакумовић. Одбор је казао, да је надлежна полицијска власт, н. пр. у Београду управа вар. Београда, а у селу општинска. — Дакле прва надлежна власт.

Председник. Има ли још ко да говори? (Нема).

Усваја ли скупштина овај 6. члан? (Усваја).

Известилац чита члан 7.

Управа може, осим случаја поменутог у члану 6., одузети књижарима повластицу па ту радњу:

а) Кад се уверн, да књижар неуредно врши свој посао.

б) Кад се књижар покаже не уредан у плаћању и преко нарочите опомене на то.

Ур. Кнежевић. У овом члану види се, да је велико право дато управи државне штампе, а књижарима опет дата велика одговорност; и према овоме може управа да једног књижара истисне, па да да другом коме хоће, и како је према коме расположена. Кад говоримо о праву једне стране, треба да говоримо и о праву друге стране. Не може се оставити управи, или једном лицу у управи на вољу, да ради како хоће. Ми смо видели, да су у чл. 6., који смо сад решили, предвиђене неуредности књижара, и казали, ако учини ово или оно, казниће се тако и тако. Ми смо казали, да ће га власт узети на испит и разрешити од дужности; а међу тим сад опет говоримо о неуредности. Какве неуредности могу бити друге, сем оне у чл. 6. Дакле ова прва тачка под а) треба са свим да се изостави. Не изостави ли се, онда треба казати, како се доказује да је не уредан, и ком да се жали?

Известилац Ј. Авакумовић. Чл. 6. говори о обвезама књижара, и каже: ако те дужности не врши, казниће се тако и тако, а члан овај 7. говори о другим не уредностима, а за то је нужно да остане прва тачка.

Минист. просвете и црквених дела. Управа књижарска нема узрока, да то чини, т. ј. да од једног уредног књижара узимље, па да даје другом; но често видимо доиста, да су књижари небрежљиво и врло неуредно радили, те због тога хоћемо тим да им станемо на пут. (Вичу: врло добро).

Урош Кнежевић. Ако се н. пр. у Београду покаже велики обрт у тој радњи, па то други види, и дође те каже управнику: гледај те узми руковање ове радње од књижара, па дај мени итд., и овај то учини без икакве неуредности овога. У овом случају, књижар не би могао доказивати своју уредност, а то би требало, да се то право и њему даде.

Панта Срећковић. Ја имам да додам говору Урошевом још ово: да се чл. 7. избрише, а чл. 6 дода: „ако не плати", а међу тим овај седми члан нечим другим замени. У нас у Србији било је случајева, где школе немају књига, а међу тим у старој Србији, изван наших граница, имали су увек.

Ја бих овде казао: да се те књижаре дају у руке учитељима, па ће онда увек школе бити снабдевене књигама, не само школским, него и другим научним књигама. (Чује се: то не може бити). Говорите ви колико хоћете, да не може бити, али ја вам кажем, да ћете најпосле доћи на ово, што ја велим.

Јован Бошковић, библиотекар. Ако не усвојимо ово овде, као што стоји у предлогу, онда не ћемо имати књижарске радње. Ово је најважнија ствар. Није овде главно, да ми осигурамо право једног трговца, него је овде главно, да има, и да се могу на време књиге добити, и то по одређеној цени. Ако дакле ми не дамо државној штампарији то право, да може закључавати овакве уговоре, и да може променити књижара, него оставимо право, да књижар може доказивати своју уредност, онда ће се водити парница, а књиге не ће имати ко да продаје. Дакле, ако желите добра овој ствари, онда да усвојимо по предлогу.

Илија Стојановић. Ја опет кажем, да не стоји оно, што каже г. Бошковић, него оно, што каже г. Кнежевић. Овде у члану 6. каже се, да ће се казнити са 60 динара и раскинути уговор, ако буде не уредности, и према овоме у члану седмом може се избрисати прва тачка, а оставити друга, кад је рђав платиша.

Мин. просвете и црквених дела. У члану 6. само се каже они, који скупље продају књиге, него што је цена одређена, а у чл. 7, каже се, за друге не уредности.

Милош Глишић. Као што смо отпоч казали, да нигде у овом закону нема да су обвезане стране, то сада опет понављам, јер зна се, да уговори, који не обвезују обе стране једну према другој, не вреде, и управ не може да постоји права обвеза. Ја бих желео, да у закону дође и за управу, да је и она обвезана за наруџбину, ако је не испуни, и према томе да и она одговара за неиспуњење своје обвезе.

Ја сам био очевидац, где књижар пише управи за наруџбине, а управа баш ништа не ће да му одговори, па за то и хоћу, да се овде у овоме допуни овај члан.

Мин. просвете и црквених дела. Овде се непрестано спомиње уговор. Прво и прво, господо, ово није уговор, него закон.

На основу закона правиће се уговор, па кад управа обвезује књижара, нека и он управу обвеже.

Милош Глишић. Г. министар каже, да ће уговор између њих постојати, па ће књижар управу обвезати. То ће бити мртво слово на хартији. Нека каже г. министар по коме ће закону то да изврши.

Мин. просвете и црквених дела. На то том, што се овде каже, да ће управа у најкраћем року дужна бити да пошље.

Милош Глишић. Кад не пошље чим ће га онда наморати. (Чује се: доста је говорено).

Председник. Је ли скупштина довољно обавештена? (Јесте.) Усваја ли овај члан 7-ми? (Усваја.) Сад даље.

Известилац чита члан 8:

„Књиге, које би се замениле новима, што су изишле из школске употребе, а затекле би се непродате у књижари, прима управа од књижара натраг по истој цени, ако нису повређене."

Овде има један додатак који је одбор у сагласју са г. министром просвете учинио, и он гласи овако (чита.)

Никола Радовановић. Ја имам то да кажем, односно овога, што се каже „прима управа" и т. д., да би требало да се каже, да ће их управа натраг примити, ако су повређене од поште преносом, а иначе, ако су повређене нехатњом књижара, да му их не прима, него нека он сам трпи штету.

Младен Микић. Добро је казано у члану 8-ом, јер ако буду књиге поштом повређене, онда их књижар не ће ни примити; за то сам да се усвоји онако, како је редакција.

Известилац Авакумовић. Ако су књиге од поште повређене, онда за то има особени закон, који је то питање регулисао.

Милован Спасић. Ова примедба г. Радовановића, ја мислим, да не ће бити умесна. Ако су покварене књиге на пошти, књижар их не ће примити, и тако је свршен посао. (Чује се: доста је говорено.)

Председник. Усваја ли скупштина члан 8-ми с додатком? (Усваја.)

Известилац чита члан 9.

„Ако књижар умре, или падне под стечајне, продаја књига, и других школских потреба, не може се због тога обуставити, него ће надлежна власт наредити, ко ће их продавати, док се код суда не расправи питање о раскидању уговора, ако се уговор иначе не би могао уништити."

Председник. Усваја ли скупштина 9-ти члан? (Усваја.)

Известилац чита члан 10.

„Не плаћа се поштарина на књиге и друге школске потребе, које управа шиље књижарима, ни обратно, које би књижар слао управи. Исто тако књижар не ће плаћати поштарину на акамете, ни на писма, која шаље управа. Осим тога, књижар не ће плаћати поштарину на књиге и друге школске потребе, које шаље општинама за школе."

Председник. Усваја ли скупштина 10. члан? (Усваја.) Сад чујмо и последњи члан.

Известилац чита члан 11.

Закон овај важи од дана, кад га Књаз потпише, и тада губи силу закон од 12. Октобра 1870. год. (Зб. XXIII. стр. 97.)

Председник. Усваја ли скупштина и овај последњи члан? (Усваја.) И по томе је сав овај закон „о књижарској радњи“ свршен и усвојен.

Има указ Његове Светлости, о награди стенографској (чита):

Предлог

За замену тачке 1. закона о накнади стенографа, од 11. Јула 1877. године (Збор. 31. стр. 20.)

Тачка 1. закона о накнади стенографа, од 11. Јула 1877. год. (Збор. 31. стр. 20.), замењује се овим.

1.

У награду, даваће се стенографима, по 12 динара дневно, од дана поласка на народну скупштину, па за сво време, докле народна скупштина буде, као и за повратак натраг кућама.

Поред овога, за старање и о штампању стенографских бележака у једну књигу, и коригирање ове књиге, даће се шефу стенографа, или другоме, коме председништво народне скупштине овај посао повери, по 20 гр. пореских на сваки штампани табак

Министар финанције,

В. Јовановић.

Сад да прочитамо и сам предлог министров, знам, да сте вољни, да се ова ствар одмах сврши, почем је већ била на претресу и код законодавног одбора, а и пред самом скупштином. Изволте г. Илија прочитајте.

Секр. Илија Стојановић чита:

Законодавни одбор расмотрио је молбу стенографа и нашао је, да је према њином великом труду мала дијурна, која је до сад решењем скупштине одређена била, па за то народној скупштини предлаже, да изволи решити:

Да се стенографима плаћа од сад, и то свакоме од њих, по дванајест динара дијурне дневно, рачунећи за време путовања њихова и рада скупштинског, на овај начин, као што се и народним посланицима издаје.

7. Јула 1878 год.
у Крагујевцу.

Известилац,
Ак. Ковачевић.

Председник,
Д. Голубовић.

Чланови:

В. Мађаревић, Ј. Стевановић, Ј. Ђ. Авакумовић.

Ми смо мишљења:

Да стенографи примају чиновничку дијурну и подвоз само за време путовања, а за време рада, да примају дијурну, коју и посланици имају.

Живко Н. Недић.
Павле Самуровић.
Рака П. Кукић.
Ж. Душманић.

Председник. Одобрава ли скупштина овако, као што је прочитано? (Одобрава.) И то је дакле свршено.

Алекса Поповић. Ја примећујем овде и то: да се њима рачуна та награда од дана, кад пођу за место, где ће скупштина бити, као што се и дијурна нама рачуна, па колико дана буде ван се.

Адам Богосављевић. Да ли се овде разуме, да се плаћа по 20 гр. п. само на оне табаке, који остану нештампани после скупштине, а не да се плаћају и они, што су штампани за време трајања скупштине.

Стева Д. Поповић. Прво и прво, не ћемо знати, колико се табака може штампати за време скупштине. Даље, треба правити разлику између стенографисања и коригирања, где се чита цео препис, па још мора пазити и на тачке и запете, нарочито при рђавим рукописима. То је са свим други посао, и то не мора радити баш шеф стенографа, него може и други према овом предлогу, кога председништво одреди. Дакле, по себи се разуме, да ће се плаћати за све табаке, па макар се штампали за трајања, или после седница скупштинских.

Председник. Имам да објасним питање једног посланика, како ће се и од ког дана рачунати та награда. Онамад, кад је ова ствар била пред скупштином, решено је: да ће и ове измене постојећег закона важити од дана, кад их Књаз потпише. У овим изменама то се не спомиње с тога, што у самом постојећем закону има то наређење, које се није изменило.

Имате четврт сахата одмора.

(После одмора.)

Председник. Да продужимо посао. Сад су на реду она два извештаја финанцијског одбора, с предлозима г. министра унутр. дела, о накнади трошкова око неких прибора поштанских и т. д. Известилац је г. М. Радовановић. Изволите прочитати предлог.

Известилац М. Радовановић чита:

Народној Скупштини.

Истина, да је народна скупштина буџетом за рачунску 1877. годину повећала издатак за набавку кола, прибора коњског и колског, и на оправку кола и прибора поштанског, у колико се могло предвидети, да ће бити довољно, иначе, пошто су набавке и оправке извршене, доказано је, да није довољно на ово име одређена сума од 100.000 гроша пор., као што се тврди овим ·/. изводом.

По гласу овога извода, по овој партији потрошено је 112.240 гроша 33 паре пор., дакле више је потрошено 12.240 гр. 33 пар. пор., а то за то, што се према ратном времену потребни број пошта умножити морао.

Осим тога, господин министар војени, послао ми је три рачуна начелника артилеријске управе, која сви под ·/. у верном препису на увиђај подносим, и тражи, да му пошљем 3380 гр. 16 п. пор. на одужење партија, колико износи оправка кола и амова поште крагујевачке и брзанске, у месецу Фебруару, Марту и Априлу 1877. године, извршене при радионици војеној, који још нису исплаћени.

На набавку материјала за ковање и лечење коња поштанских, буџетом за рачунску 1877. годину одобрено је 30.000 гр. пор., а као што тврди вод ⅞ извод рачуна потрошено је 37.788 гр. и 18 п. пор., потрошено је дакле више 7788 гр. 18 п. пор.

Оволико се је више потрошити морало за то, што је број коња умножен према потреби и броју увећања пошта.

Издатак је учињен и показан у званичним књигама, но да би тај издатак власти могле показати у свом рачуну за исту годину, који имају поднети на преглед главној контроли, са потпуним бројем докумената, која правдају утрошак, — то част имам предложити народној скупштини да изволи

Решити:

„Да се сума од 12.240 гр. и 33 пар. пор. преко буџета потрошена у рачунској 1877. години, на куповину прибора коњског и колског, на набавку и оправку кола за поште, и сума од 7788 гр. пор. више потрошена на набавку материјала за ковање и лечење коња поштанских, призна у рачуну расхода државних на терет уштеђених кредита, по буџету министарства унутрашњих дела, у рачунској 1877. години, а 3380 гр. и 16 пар. пор., колико се има платити артиљеријској управи за оправку кола и ћакова, — исплати из државне готовине.

О Бр. 1402.
5. Јула 1878. г.
у Крагујевцу.

Министар унутрашњих дела,
Рад. Милојковић.

Председник. Сад изволте чути извештај одборски.

Известилац чита:

Одборско мишљење.

Одбор налази, да је овај издатак преко буџетом одобрених сума учињен на стварне потребе, а изазван је ратним приликама; па с тога је мишљења, да се предлог одобри.

8. Авг. 1878. г.
у Крагујевцу.

Председник,
Ман. Јовановић.

Известилац,
М. Радовановић.

Чланови:
М. Спасић, Дим. Катић, П. Радовановић, М. Н. Терзибашић, Јов. И. Бошковић, А. Стојковић.

Има ли ко шта да примети? (Нема.)

Председник. Усваја ли скупштина одборско мишљење? (Усваја.)

Известилац чита:

Народној Скупштини.

За време првога рата, 1876. године, употребљавана су поштанска кола, и редовно и ванредно, тако рећи непрестано, а тим честим и наглим путовањем много су се кварила, и за то се за набавку прибора колског и јахаћег и на оправку кола морало преко буџета потрошити више, него у редовно време, што се може видети из приложеног овде ⅞ извода. 19,310 гр. и 27 пара пор., а повећање суме по овој партији признала је и народна скупштина, па је буџетом за рач. 1877. годину повећала кредит са 15.000 гр. пор., но који ипак није довољан био, о чему ће се народна скупштина уверити из другог предлога, који ће јој поднети за рач. 1877. годину.

Тако исто, потрошено је више у истој 1876. рач. години, преко буџетом одређене суме, на куповину сена, јечма и сређивања поштанских ливада, по гласу изложеног рачуна у горњем изводу, 42.151 гр. и 20 п. пор., једно за то, што је и сено и јечам од неколико година знатно поскупио, а то се може видети из више чињених предлога народној скупштини за повећање суме на ту цел, — а друго, што су на неким местима морале се установити привремене поште, по потреби војној, где је више коња употребљавано, па разуме се и више трошка учињено, због чега је народна скупштина буџетом за рач. 1877. годину увећала кредит на набавку јечма и сена.

Како је нужно, да се цео издатак ових трошкова у рачуну за исту рач. год. главној контроли покаже са документима, која правдају потрошак то имам част предложити народној скупштини, да изволи решити:

„Да се сума од 19.310 гр. и 27 пара пор. преко буџета потрошених у рач. 1876. години на прибор коњски и колски, и за оправку кола поштанских, и сума од 42.151 гр. и 20 п. пор. више потрошена за набавку сена и јечма, за храну коња поштанских, подмири из уштеђених кредита, по буџету министарства унутр. дела, за рач. 1876. годину."

О Бр. 1342.
5. Јула 1878. г.
у Крагујевцу.

Министар унутр. дела,
Рад. Милојковић.

Одборско мишљење гласи овако:

Одбор финанцијски нашавши, да је ово прекорачење буџета у 1876. години учињено на стварне потребе државне, и да је оправдано ванредним приликама, као што се ближе из предлога види; а при том, уверивши се, да је у тој години било знатних уштеда по буџету министарства унутрашњих дела, мишљења је, да овај предлог треба одобрити.

Председник. Усваја ли се овај предлог по одборском мишљењу? (Усваја.)

Имамо три извештаја из законодавног одбора. Ако желите, да продужимо рад, премда ове три ствари нису стављене на дневни ред. Имамо још времена до подне. Хоћете ли да продужимо (Скупштина изјављује да хоће.) Нека дође известилац зак. одбора. (Чује се: није ту.) Онда нека чита секретар г. Илија.

Секретар И. Стојановић чита предлог о конвенцији поштанској.

Народној Скупштини.

Србија је месеца Маја ове 1878 године закључила и подписала у Паризу два међународна акта, који се односе на поштанске одношаје између свију држава и земаља, које су поменута два акта закључиле и подписале.

Први је од та два акта: *међународна поштанска конвенција о светском поштанском савезу*, којим су утврђене једнаке таксе и општа једнообразна правила за поштанске одношаје готово целог света, а то само односно писмоносне поште. — Уз ову конвенцију иде и *закључни протокол*, који се има сматрати као саставни део исте конвенције, и као њен објашњавајући додатак.

Други је акт угодба, закључена између 16 држава, којом су угодбом утврђена једнака правила и таксе за писма, садржавајућа папире од означене вредности. — Овај акт има се сматрати као један корак унапред у томе, да се поступно подведу под опште таксе и општа правила и сви остали видови поштанске радње, који се за сада још врше по многобројним а разноликим посебним уговорима, закљученим у прошломе времену између разних држава; — овакови видови јесу: аманети сваког рода и облика, поштанске упутнице и пошиљања са накнадном исплатом вредности, коју представљају.

Оба ова међународна акта стоје у тесној вези између себе; а узрок за што нису сливена у једно, лежи једино у томе, што овај други (угодбу о писмима за означеном вредности) нису подписале све државе, које су подписале онај први акт (конвенцију о светском поштанском савезу.)

Но ово ни у колико не смета да се код нас оба ова акта доведу у свезу и осветлају једним истим законом, јер ова подела не би имала значаја за Србију, која је и један и други акт закључила и потписала.

Прелазећи на природу и значај конвенције о светском поштанском савезу за писмоносну пошту, има се у првоме реду приметити то: да ово није никаква нова ствар; општи поштански савез закључен је још године 1874. на првом поштанском конгресу у Берну у Швајцарској, и то између 21 државе, међу којима је и Србија.

Овај уговор постао је код нас законом 20 Фебруара 1875 године, ступио је у живот 15. Јуна исте године, важи и сада, а важиће донде, док се не замени садањом новом конвенцијом, која има ступити у живот 20. Марта 1879 године.

Ова конвенција дакле није ништа друго, него ревизија основног уговора од 1874 год., којом су ревизијом нека определења према показаној потреби и према стеченом искуству измењена, допуњена и са неким користним наређењима умножена.

Како је у целом питању о новој конвенцији главна ствар у томе, какове разлике постоје између ње и основног уговора од 1874 године, то се овде примећује, да важнијих начелних разлика у ствари и нема, и да се све ове разлике своде на разна усавршења у самој манипулацији, на исправке нејасних наређења, на попуњавање неких празнина и на разне додатке, условљене великим проширењем круга поштанског савеза.

Ово је проширење приступањем скоро свију осталих, макар ваневропских држава, овоме савезу, са чега је у новој конвенцији и замењен назив „*општи поштански савез*" са називом „*светски поштански савез.*" — Према овоме готово сви нови додатци састоје се у наређењима односно преноса на синма морима и у условима и начинима овога преноса на мору. Све ово пак нема никакове практичне вредности за Србију због тога, што ми нити се граничимо морем, те да посредством морскога бродарства непосредно вршимо сами пренос поште на мору, нити пак у опште имамо каквих споменa вредних одношаја поштанских са ваневропским прекоморским земљама.

Прелазимо на најзначајнији резултат радње на париском конгресу, а то је *угодба о размени писама са означеним вредностима*. Ово је са свим нова ствар, и као такова има се изближе осветлити.

По овој угодби могу се означене папирне вредности слати у препорученом писму, — разуме се, да ће ово вредити само за обрт између оних 16 земаља, које су ову угодбу закључиле и подписале.

На овај начин одпашће сва заплетена и у свакој држави другче уређена манипулација, и таковог рода пошиљања разликоваће се у напредак од обичног препорученог писма и наплаћивати још и нека такса за осигурање вредности, која ће такса износити 25 сантима (50 пар. чар.) на сваки 200 франака (1000 гр. чар.) означене вредности. Од ове таксе на вредност добија по 10 пар. чар. свака поштанска управа, која учествује у преносу: а између непосредно граничећих се земаља цела ова такса износи само 10 сантима (20 пра. чар.), и од ове таксе обе дотичне државе добијају половину т. ј. по 10 пар. чар.

Таксу за писмо и препоруку задржава у целости она поштанска управа, којој је предмет на одправљање предат, и то под оним истим условима, који су општом конвенцијом о светском поштанском савезу утврђени за обична писма.

Знатна је олакшица учињена и тиме, што се како такса за писмо и препоруку, тако исто и такса на вредност измирује прилепљивањем обичних поштанских марака.

Према свему овоме имало је довољно разлога, да и Србија приступи овој угодби; јер и по садањим уговорима наша је поштанска управа била обвезана, да папирне вредности у облику писма на страну шаље и са стране прима, само што је досадањи поступак са таквим пошиљањима много заплетенији, јер се аманетне таксе и на тежину и на вредност морају за сваку појединну државу одвојено рачунати, а аманетне тарифе у свакој су земљи различне, како по величини таксе, тако и по самоме основу, на коме је тарифа уређена. Поред овога у разним земљама постоје и разни прописи о начину паковања и запечаћивања, о највишој (максималној) тежини, о облику и садржају спроводних писама и т. д.

Све ово одпада овом новом угодбом, и писмо са означеним вредностима неће давати већега посла, него што га задаје обично препоручено писмо.

Завршивши разлагање главног садржаја како конвенције о светском поштанском савезу заједно са закључним протоколом, тако исто и угодбе о размени писама са означеним вредностима, која су међународна акта закључена и подписана у Паризу 20. Маја ове године, — влада изјављује своје убеђење, да су оба ова међународна акта по Србију корисна како у погледу народно-економном, тако исто и са гледишта финанцијског; — с тога министар унутр. дела, овлашћен превисоким указом Његове Књажеске Светлости, предаје народној скупштини под /. и /. оба поменута међународна акта и предлаже, да народна скупштина изволи решити следеће:

Члан 1.

Прима се међународна конвенција о светском поштанском савезу са закључним протоколом, а исто тако међународна угодба о размени писама са означеним вредностима, која су оба акта закључена у Паризу 20. Маја 1878 године између Србије и тамо именованих држава и земаља.

Члан 2.

Овлашћује се влада књажевска, да може одредити количину такса, које ће се за рачун Србије наплаћивати у смислу и границама поменутим у чл. 1. међународних акта.

Члан 3.

Овлашћује се влада књажевска, да на исти начин може с оним државама, с којима Србија има непосредне поштанске сношаје, изменити посебне сада постојеће конвенције у границама наређења, утврђених у напоменутим међународним актима, и да по потреби може са пограничним земљама као и са онима, које су према Србији у поштанским односајима изједначене са пограничним земљама, уговорити и ниже таксе од оних, које су у овим међународним актима утврђене као опште савезне таксе.

Члан 4.

Одобрава се новчани издатак, који конвенцијом о светском поштанском савезу прима Србија на себе за плаћање свога дела на издржање међународног надлежатељства светског поштанског савеза, и ставља се у годишњи буџет државних расхода у дотичну рубрику поштанске струке министарства унутр. дела

Члан 5.

Закон овај важи од дана подписа књажевог, и њиме се замењује у свему закон од 20 Фебруара 1875 године.

О.Ѵ 1520.

9. Јула 1877 године
у Крагујевцу.

Министар унутрашњих дела,
Рад. Милојковић.

Председник. Изволите прочитати и извештај одборски.

Известилац Авакумовић (који је међу тим дошао) чита извештај гласећи „да се овај предлог усвоји".

Председник. Има ли ко да говори о овој ствари? (Чује се: нема).

Усваја ли се ова конвенција? (Усваја се.)

Нека изволи доћи известилац г. Недић, да прочита предлог и одбора законодавног мишљење о обустави закона о печатњи.

Известилац Ж. Недић чита предлог о обустави печатње.

МИЛАН М. ОБРЕНОВИЋ IV.

по милости божијој и вољи народа

КЊАЗ СРПСКИ.

Овлашћује се министар унутрашњих дела, да народној скупштини поднесе на решење:

„Решење о обустави извршења закона о печатњи од 11. Маја 1876. године (збор. XXIX стр. 339.) остаје у важности до решења идуће редовне скупштине, а најдаље за двадесет и један дан од дана састанка те скупштине."

Наш Министар унутрашњих дела нека овај указ изврши.

9. Јула 1878. године
у Крагујевцу.

М. М. ОБРЕНОВИЋ с. р.

Министар унутрашњих дела,
Рад. Милојковић.

Председник. Сад прочитајте извештај.

Известилац чита извештај законодавног одбора, који гласи: имајући на уму нужно прелазно стање из рата у мирно стање и садање прилике у земљи, одбор законодавни слаже се са предлогом владе и предлаже га скупштини на одобрење.

Председник. Ето, и код овог предлога нема примедбе од стране одбора, и он га усваја.

Има ли ко да говори о овоме? (Чује се: нема). Усваја ли се? (Усваја. Неки вичу: хоћемо да говоримо. Тражи ли смо реч. Није решено. Жагор).

Председник. Нисам опазио да је ко тражио реч. Сад ми господа секретари, кажите да су заиста неки тражили реч. Дакле нека се говори.

Министар правде. Догод председник не огласи решење, може се говорити.

Адам Богосављевић. Ја бих желео, да нам г. министар унутр. дела објасни, шта га је побудило да изнесе такав предлог.

Известилац Недић. Није га министар поднео, него је ово предлог скупштинских посланика.

Министар унутр. дела. Ако хоћете да гледамо на главну ствар; ако хоћете да рачунате на данашње околности, кад стојимо у односају још коначно

ке свршених ствари са великим силама, онда ћете и сами лако разумети, да сада није време за објашњавање. Ако пак не ћете, онда ја друго ништа не могу да кажем до то, да морам да ћутим.

Адам Богосављевић. Па и Влашка је војевала, али за то опет није била забрањена слободна штампа.

Министар. унутр. дела. Па иначе не верујем да су пуњени кошеви у Влашкој за то, што су много писали, него у нас, што смо мање писали.

Милош Глишић. Ја сам имао само то да кажем. Ја видим да је већина за тај предлог, и чудно ми је што је и влада на исти пристала и то ова влада, која се зове либерална влада, — бар се она тако назива, — и која по своме начелу либерализма не би требала ни исти да пристане. Ми знамо да ће скоро наступити избори посланика за идућу скупштину, па влада задржава нађа да без слободне речи учини изборе и под притиском у земљи, што је са свим противно уставу. Но, ја сам знао, господо, пре но што сам од куће пошао, да ће се сахранити закон о штампи и општини на овој скупштини, па за то сам и дошао да им понесем крстачу поред оних из вишине, који ће им певати вјечнаја памјат.

Министар унутр. дела. Ја ћу да одговорим г. Глишићу, да ово није у тој намери изнесено. Кад ће да буду избори, то се још не зна, а после ми и немамо потребе да чинимо то, што ви говорите. Изборима ништа не смета штампа. У новинама се не ће ко препоручити, те да га бирају, него се траже људи, који заслужују поверења, а то се морало већ стећи. У осталом, ја смем пред лицем народа да кажем, да, за време моје управе, ни један човек није био у време и због цели избора затворен, а ако је било за време чије друге управе, то је друго.

Милан Кујунџић (који је међу тим ушао). Од куда овде говор о печатњи, кад то није по закону стављено на дневни ред?! Г. председниче, мени је дужност да протестујем, што се тако животна и важна питања по немљу износе овако на дневни ред, без објаве, коју закон ште. Не ћемо тако. —

Председник. Г. Кујунџић није био нађа у седници, кад сам ја казао, да има неколико извештаја из одбора финансијског и законодавног, и питао скупштину, да ли хоће да и о њима решавамо, пошто има времена, и да је се она сагласила и казала, да радимо; по томе одбијам од себе свако подметање. (Чује се: врло добро. Сагласили смо се, да сад решимо).

Глиша Гершић. Доиста, ја нисам мислио, да ће овај предлог о штампи сад изаћи на дневни ред, и то ме је поднуно изненадило. Међу тим, он је овде поднесен и ја, не надајући се томе, нисам ни био ту, кад се предлог прочитао, нити знам, какав је то предлог, но чини ми се, да је о томе, да се обустави штампа за неко извесно време, и ја бих хтео, да ми известилац каже, какви су разлози законодавног одбора, да се тако учини.

Известилац Ж. Недић. Одбор законодавни имао је на уму данашње прелазно ратно и ванредно време, па је се с тога придружио предлогу.

Гига Гершић. Господо, ја морам да кажем, да се с тим одборским мишљењем и са целим тим предлогом никако не слажем. Овде је питање о слободној изјави мисли, о слободној речи. Ја сам нађа био и остајем за слободу изјаве мисли, за слободну штампу, и по томе не могу ни данас бити за то, да се још и даље обуставља слобода речи. Не ћу да кажем, да није могло бити извесних разлога, који су нађи при предлогу, а за тим одбор при његовом мишљењу, руководили, да се слободна штампа још и даље обуставља; не ћу да се упуштам у опширно испитивање тих разлога. По моме нахођењу, ти разлози не могу бити тако јаки, те да ме поколебају у моме мишљењу, да једини у неколико основан узрок обустави слободне штампе може само бити тај, кад се земља доиста налази у ратном стању. Данас је ратно стање престало. (Чује се: није још). У строгом смислу речи, ратно је стање престало. Истина, ратно стање повлачи за собом неке посљедице, раћа неко прелазно стање. Могло би се казати, да је за ово прелазно стање нужно, да се неке ванредне мере продуже дотле, докле се коначни мир не закључи.

Ја признајем, да има потребе, да остану по нека за ратно стање издата законска наређења још неко време, с тога, што је војска још на граници и т. д.; али, ја не могу никако да признам, да је нужно, да се ради тога још и даље обуставља баш слободна штампа. Обустава штампе није ни у каквој тесној, непосредној вези са овим прелазним стањем; та обустава може потпуно да престане, а да отуда не буде никаквих штетних посљедица по то прелазно стање. За мене ова ствар има и своју особиту начелну важност. Ја сматрам штампу као гаранцију за нас све; ја је сматрам као заштитницу права и слободе, и то, како слободе појединог човека, тако и целога друштва. Ја се бојим, господо, да ово, што хоће штампа да се обустави без правога ратног стања, шта више још и даље, него што траје прелазно стање, да то не буде један веома опасан преседан, претходни случај за будућност, кад би се некоме опет прохтело, да уклони слободну штампу, те би му ово, што се сад предлаже, могао бити ослонац, на који би се позвао. Као што чл. 56. устава и онако није са свим тачно и прецизно формулисан, то би се могла на основу таквога претходног случаја изродити једна опасна практика, од које би слобода штампе могла полако са свим утонути.

Дакле већ и због те веома основане бојазни, ја не могу дати свога гласа за ову предложену обуставу, јер не желим, да се штампа излаже таквој опасности, пошто слободну штампу сматрам као један од битних, основних услова за правилно развиће нашег унутарњег уставног живота; то је један члан моје политичке вере, од кога ни данас не могу да одступим.

Може се казати, да ствар, о којој сада говоримо, има управо две стране. С једне веле да би се слободом мисли у овом прелазном стању могли оштетити земаљски интереси. Ја не кажем, да би доиста могла бити таква ствар, међутим, то би била злоупотреба штампе. Злоупотребљавати се може свака ствар. За злоупотребе стоји закон, који је прописао, како се стаје на пут тој злоупотреби. Дакле, према томе, баш и ако би било бојазни за то, да се не чине злоупотребе са слободом штампе, закон постоји за то, и по томе ја држим, да у том закону има довољно гаранције, да не ће моћи нико учинити такво што, да се земаљски интереси оштете.

Метнимо на вагу с једне стране то, колико би могло бити, да се са слободом мисли оштете земаљски интереси; с друге стране, метнимо на вагу

то, шта се тиме губи, кад у земљи нема слободе мисли и штете, која отуд настаје, пак ће се видети, да ће превагнути на ову другу страну.

Дакле, штампа и слобода изјаве мисли, то је гаранција за све нас, и то не само нас, који седимо на клупама посланичким, не само за народ, него и за саме чланове, који су данас на влади. Ту гаранцију одузимати и онда, кад рат у земљи не постоји, и учинити да у томе, што би се могли оштетити земаљски интереси, може неко наћи ослоница, те обуставити слободу мисли, које би можда могле бити веома корисне у унутрашњим питањима, ја налазим, да је веома не упутно, без правога ратног стања. Ја кажем, пошто у закону о слободној штампи има довољно средстава, да се злоупотреби стане на пут, и пошто би се могле неке штетне посљедице произвести по саму слободну изјаву мисли за потоња времена, то ја нисам никако за предлог, а убеђена сам тога, да би могла слобода штампе, кад је ратна опасност престала, потпуно да се одржи, а да ипак земаљски интереси не буду оштећени. (Чује се: врло добро).

Стева Д. Поповић. Ја се придружујем мишљењу г. Кујунџића, који је казао, да је ова ствар, и ако ју је народна скупштина одобрила, изненада стављена на дневни ред. Председник, који је изнео ту ствар на претрес, није казао шта је то, о чему је законодавни одбор спремно да поднесе извештај. Но, скупштина је једном одобрила, да се говори о тим предлозима који ће се изнети, и узела их је у дебату.

После разлога г. Гершића, ја мислим, да не би требало ни речи с моје стране да потрошим у корист тога, да треба да се врати закон о слободи штампе.

Овде се излази са предлогом, да се закон о слободној штампи из обзира на прилике, у којима смо, обустави још за неко време.

После разлога г. Гершића, не ћу да се упуштам у побијање овог предлога; но, само молим, да будете уверени, да они људи, који траже, да се закон о слободи штампе поврати у живот, нису разоритељи земље, да је и њима тако исто стало до добра и реда ове земље, а и до тога, да се чује у јавности свачији глас, као што се у скупштини чује израз целог народа, т. ј. његовог представништва. — У осталом има још нешто у овом предлогу, што ме је јако зачудило.

Скупштина је онохад, чини ми се, решила, да извесна наређења, која су издата за време рата, трају још 2 месеца, пошто изиђе Књежева проклamација мира и независности наше отаџбине.

Скупштина је решила за те законе тако, а за закон о штампи хоће се, да се остави на неизвесно време, да се може обуставити докле се хоће, — јер се каже: до идуће скупштине, а најдаље 21 дан, од кад се скупштина састане. Међу тим, као што смо чули мало пре из уста г. министра унутрашњих дела, не зна се, кад ће се скупштина сазвати. На случај, да се сазив скупштине остави за дуже време, ми не ћемо имати за сво то време слободе изјаве мисли.

Може бити, да се мисли, да од тога не ће бити велике штете. Али ја вас уверавам, да ће бити штете, свакако веће, но што се и мисли. Најпосле боље би било, ако не ваља овај закон о штампи, да се укине са свим, а не

овако вечно да имамо посла с неким обуставама, тако, да човек управо не зна на чему је.

Председник. Што се тиче саме ове ствари, како ће се решити, то је ствар скупштине. Али имам нешто, што се председништва тиче, и о томе ћу да говорим.

Г. Кујунџић и г. предговорник Стева, споменули су, као да није са знањем скупштине изнет овај предлог на дневни ред. Да не би ни сенка на председништво пала, као да је овде било какве намере, да се нешто намеће, кажем само због тога, што законодавни одбор није стигао да ми синоћ до 6 сахата јави, шта је свршио, није стављено и ово на дневни ред. Кад ми је председник законодавног одбора казао, да је одбор готов са неким предметима, међу којима је и ово, ја сам сматрао, да је боље да вам то отворено у седници кажем, и кад је био изцрпљен данашњи дневни ред, ја сам то и учинио, изнео и питао сам скупштину: је ли воља, да и о теме сад расправља, пошто још времена до подне има, а ради смо да не дангубимо, као што се једнако говори, и скупштина је то без примедбе одобрила, те смо једну ствар, која такође није била на дневном реду, и то имено поштанску конвенцију, већ претресли и решили. Тек сад, кад се прешло на ову ствар, о којој је реч, само два три посланика учинише горњу примедбу, а огромна већина непрестано тражи, да се и сад претреса.

Но да се и најмања сумња уклони после одлучног мог предлога, да се до сутра, или бар до после подне претрес одложи, ја предлажем опет: да скупштина и формално ово питање реши, и по томе: ко је за то, да се ова ствар сад претреса, тај нека седи, а ко је против тога, тај нека устане. (Већина седи. Чује се: питајте и обратно.)

Милан Кујунџић. Ја држим, г. председниче, да је ово и сувише озбиљан тренутак и молим вас, не дајте да се у скупштини држи комендија! Шта то значи, кад су устала двојица тројица и кажу обратно. (Жагор).

Председник. Г. Кујунџић послужио се речју, која ни мало не приличи за ово место. Мисао се може изказати начином, да се нико дирнут не осећа, па тако је могао поступати одбијајући предлог дотичних посланика. Због тога, морам одбити ону неприличну реч од овог светог места.

Лаза Гершић. Ја само хоћу то да кажем, да није нужно да се упуштамо у жестоке разговоре. Ја сматрам, да нема сумње, господо, да је скупштина власна да реши, хоће ли о томе да говори, кад ће се претресати тај предлог. Сад, ако може то да буде, да сами ми, уважајући доиста важност и озбиљност те ствари, да би је могли са свију страна с разлозима претресати, ја бих молио, да се претрес ове ствари одложи до сутра.

Панта Срећковић. Ја само имам да кажем ово: како је постао овај закон о слободној штампи, како је вршен и шта смо радили с њим. У њему има много мана, и те мане дале су могућност у земљи најгорем човеку да изгрди најбољег човека, а да ником не одговара за то. Ми смо 1875 године у Београду на скупштини тражили, да се дода што год томе закону о слободној штампи и да се ограниче грдње, на ништа. Ми смо сви чланови у скупштини били, кад се већало о томе, хоћемо ли ступати у рат или не, и овде је у Крагујевцу написао неки један чланак, па је исти превео и штам-

нао овде у новинама, као да је неки министар тражио да му се даду 3 милијона дуката да купи пушке, и то за то, да би могао један милијон да украде. Ви сви знате да је то лаж, јер о свему томе није било ни речи у скупштини, а међу тим је било неразумних људи, који су у то веровали.

Ако има људи, који су свом душом и срцем одани слободи мисли, то сам ја један од тих људи, а и у неказивању мисли. Ви видите, како се ја не обазирем ни на што, какво је мнење мојих предговорника, нити шта о неком предмету мисли овај или онај, него исказујем моје мисли не бојећи се никога до Бога.

Ако има писаца — ауктора — на свету, који слободно мисли и говори, то је Дарвин. Његове су мисли такве, да заиста мора се признати, да су веома слободне и напредне, и створиле су преврат у природним наукама, и тај Дарвин штампа се код нас у нашој штампарији, сад у данашње време, у време рата, дакле најслободније мисли налазе се код нас у време ратног стања.

То сам навео за то, да покажем, да у нашој земљи није забрањен слободан израз мисли, и ако је овако време. Ово је доказ, да је код нас, не гледећи на војену диктатуру, подпуно слободна штампа. Шта овде није слободно? Није слободно да се... не знам како ћу да назовем... политичари, да воде политику људи, који не знају ништа, или бар врло мало знају. Ја знам, да ће ме за ове моје речи некад сви ти политичари, ти апостоли разузданости нападати, али ја кажем: Бог ми је сведок, да ја ову земљу љубим више него нко. Мени није то првина да ме нападају, но неће те наћи да сам ишао у суд да их тужим. Ако се учини измена у том закону, да се не сме нападати на породицу, да све власти могу одмах да суде за овакве кривице, онда друго; али то законом није забрањено, и може неко да те грди колико хоће, па још и да ти докаже, да је требало тако да буде.

После Бунинског пада превлашке године какви смо изгледали?! Сви жалосни, мучни, управо потучени, а у данашње време после толиких освојења, расположени смо, весели. Сем тога, тај берлински уговор, што је закључен, није баш до краја изведен. Ја, узимајући на ум, да је наука слободна, и да оно, што има у закону, није спречило да се гради оно, што не треба, а при том, кад узмемо на ум ко то пише, — подметну једног човека, а други иза њега пишу, они граде, они га плаћају, а он само лежи у апсу за њих; и после, имајући на срцу благо ове земље и заклетву положену при ступању у скупштину, кад сам почекао толико, то ћу чекати још док се стишају и људи и страње. (Жагор).

Председник. Јавило се више посланика да говоре о овој ствари и ја сам дао реч г. Срећковићу, мислећи, да ће он говорити о томе, хоће ли се сад решити тај предлог, или ће се одложити до сутра; а г. Срећковић говорио је о самој ствари. Морам да се вратим на прво питање: хоће ли скупштина сад да се упушта у претрес ове ствари, или ће одложити, као што сам предлагао? (Чује се са свију страна: да се сад реши. Само неколико њих: да се одложи).

Марко Јакшић. Ја само имам да кажем, што се тиче оволике дебате, да јој нема смисла. Ово треба да гледамо и сад да решимо; боље је, јер што данас можемо урадити, не одлажимо за сутра. Треба дакле одмах да решимо, што сад стоји пред нама. Поред тога, ја сам имао да говорим што се тиче закона о печатњи и његовој обустави, али је изговорио г. Панта Срећковић, у чему се слажем потпуно са њим. Ми смо за једно време видели корист слободне штампе, па смо се уверили, да је од ње било веће штете него користи. С тога дакле, јасам подпуно за предлог. На послетку имам казати, да г. Милан Кујунџић узме реч натраг, те да не остане на скупштини.

Председник. Што се тиче те речи, ја сам већ приметио г. Кујунџићу, и очекујем од његове племенитости да да општем осећању примирљиве објашњење. У осталом, ја сам ону реч, која жесту овом не доликује, одбио од скупштине.

Милан Кујунџић. Ја ово остављам нашој савести и увиђавности, г. председниче, да сами карактеришете овакве појаве у народном представништву. Ал што се тиче мога карактерисања, како сам га изрекао, ја задржавам право, да га потпуно кажем на пољу изван овога места.

Ђурђе Боровић. Мени је управо за чудо, што г. Срећковић, као један професор велике школе рече, да нема закона да се казни онај, који некога увреди слободном штампом, кад то никако не стоји. За чудо ми је велим да то професору велике школе није познато, кад ја као сељак знам, да, ако ко кога средством печатње увреди, може бити кажњен и по закону о печатњи и по закону кривичном, који постоје. Ја знам, ко не ће слободну штампу, и укините је са свим; а знам, који хоће. Ако збиља мислимо имати слободну штампу, то држим, да је предлогу много времена остављено. Но, као што рече г. Стева Д. Поповић, нека буде обустављена слобода печатња за 2 месеца после прокламације оглашеног мира, као и остали закони што су остали, јер кад смо то учинили, мислим да би требало тако и за овај закон да буде, а после тога времена да се цензура скине.

Ал. Поповић. Ја не ћу да погађам побуде оне господе, која сад траже да се обустави закон о штампи, и која су некад живо на томе радила и жељно исчекивала, да ступи у живот закон о слободи печатње, јер то су на послетку њихове ствари, што су онда имали онаке побуде а сад овакве. Ја сам казао онда, а и сада кажем, и сматрам, да је слобода печатње светлост народу. Слободном штампом износе се добра и рђава дела на светлост, како појединих људи, тако и целог народа. Ја сматрам, да ко не ће ову светлост, тај сигурно, имајући рђавих и врлавих дела, не сме пред ту светлост, бојећи се, да ће га иста обелоданити. А ко је свестан своје радње, и знајући да ништа рђаво није урадио, тај се не боји те светлости — слободне штампе, — него смело пред целим народом каже с поуздањем и са свим слободно: чик, изађи и кажи да сам што рђаво и непоштено урадио.

Оволико о слободној штампи. Но, што се тиче саме форме подношења овог предлога, да се закон о слободној штампи на даље обустави, имам ово да кажем. По уставу наше земље, скупштина у договору с Кнезом издаје, укида и тумачи законе, а нема никаква права да их обуставља, но то је право по уставу владаочево и његове владе, и за то питам владу, како може поднети овакав предлог скупштини о обустави једног закона, кад је то противно уставу.

Г. Гершић. Ја хоћу само то да кажем, да је мени управо жао, што смо се упустили у појединости закона о слободној штампи. О штампи у опште, да ли нам треба или не, то није овде питање. Кад би био тај закон изнет пред нас у тој цељи, би ли требало што да се измени, или би требало каквог ограничења или проширења, и то је друга ствар, јер такав законски предлог није изнет, о њему би био засебан разговор. Али кад се мој друг професорски упустио у неке појединости о самој штампи, то морам да му нешто одговорим.

Упустио се у то г. Панта, из његова говора управо излази, као да је слободна штампа штетна, и да би је требало укинути. Г. Панта у своме говору изјавио је истина и то, да је он за слободну мисао, али, он је само изнео неке зле стране слободне штампе, а добре стране није. Господо, ја доиста признајем, да слободна штампа код појединих људи може да буде и од штете, т. ј., може да се употреби и са добре и зле стране. Међу тим, господо, нема ствари на свету, која се не може злоупотребити. Ви ће те признати, да у једној држави има злоупотребе код власти, а власт је нужна. Дакле, кад има злоупотребе код власти, онда по томе разумевању не треба нам ни власт; а то већ не може да буде. Но ја мислим, да је се наше законодавство побринуло да тога не буде, и злоупотреби да се стане на пут. С тога, ако има бојазни од злоупотребе слободне штампе, законодавство је ту, на неку злоупотребу казни.

Што г. Панта спомиње, како је слобода мисли и сад велика, и како је управо нико не спречава, на то у кратко одговарам: кад нико неће слободу мисли да спречава, онда тим мање има разлога, да се слободна штампа и даље обуставља; осим тога пак једна ствар није још тиме довољно обезбеђена, кад само *не ће* да се спречава, него тек онда, кад *не може* да се спречава, а то значи, господо, да за мене нема довољнога јемства у личностима, које се мењају, него да је права гаранција у установама, у закону, јер сутра могу доћи људи, који ће баш хтети да спречавају слободу изјаве мисли.

Што г. Панта спомену Дарвина, боље било да та није споменуо. Чувени научник Дарвин говори о питањима природњачким, његовом се теоријом бави у нас сразмерно веома мало људи и веома ће их мало његово дело проучити. Ја бих дакле волео, да је г. Панта могао своју тезу неким другим доказима поткрепити, а не тим. Кад је питање о слободној штампи, онда се не помишља толико на чиста природњачка испитивања Дарвина и других, колико на наша унутарња политичка и друштвена питања, чији је претрес од општега јавног интереса, а са којима Дарвин нема никаква посла.

Сад кажем, господо, да ја не могу никад пристати на то, да се слободна печатња укине, за коју сам свагда био, па ма у томе мишљењу сам остао овде, и не могу никако да одобрим оне разлоге, који су наведени, као да од те слободне мисли има више штете, него користи. Ја кажем, да из слободне речи имамо много више користи, него штете, а тим више, што имамо закон, који ће да се брине и стане на пут свакој злоупотреби.

Мене сви говорници, који су говорили, нису убедили о томе, о чему ми управо говоримо. Овде је питање, да ли овај закон, о коме је реч, треба још и даље да се обустави или не. То је главно питање, и ја нисам видео, да су господа говорници изнели икаква доказа, и нема разлога ни једног да се чини

даља обустава. Што се мене тиче, ја мислим, да је боље и за народ и за владу, да се више овај закон не обуставља. То је моје лично мишљење.

Али, да би се изнашао један средњи пут, и да би се могла измирити оба мишљења у скупштини, доиста, мени се чини, да би оно, што је г. Боровић споменуо, најдесније било, па да с престанком ванредног стања престане и даља обустава закона о слободној печатњи, јер кад престане потреба ванредног стања, престаће и потреба обуставе. У томе дакле могли би се сви сложити.

Панта Срећковић. Моје име споменуо је у говору г. Гершић, и ја ћу да кажем неколико речи. Ја знам добро што сам казао; а то је, ко хоће да се занима науком данас, њему се то не спречава. Знајући, да сам положио заклетву, ја се држим онога, што знам и што ми лежи на срцу, на то и говорим. Ја сам толико у томе убеђен и мислим, да не треба да се слободно шта хоће говори још за неко време, док мало охладнимо.

Мата Карамарковић. Ја имам пре свега да учиним једну примедбу на говор г. Гершића. Г. Гершић каже, да су веће користи од јавне и слободне речи, него што би се могле догодити штете од злоупотребе, коју би могла да учини слободна штампа у држави. Може бити у свету негде да има и таквих догађаја, и може бити да г. Гига по теорији о томе истину каже, наравно онако, како он схвата и изводи овакве ствари. Али, ја хоћу да говорим практички и по искуству, које смо сви о слободи штампе из најновијих догађаја поцрпели, а то, шта је код нас слобода штампе донела, и има ли што добра од ње. У даља разлагања и набрајања појава, какви су се десили код нас од слободне штампе, после г. Срећковића, који је довољно истуна и недела слободне штампе напоменуо, мени није нужно да ја сад поново набрајам; него имам да изречем ово: да је се код нас показало са свим портивно ономе, што г. Гершић тврди. Та је слободна печатња код нас учинила за ово време много више штете од свађа, заплета и хаоса, него добра, тако, да не могу довољно речима ни исказати. Ја бих молио г. Гершића, да ми покаже стварно, колико је слобода штампе корисна била за ово време, од кад су јој руке са свим одрешене постале оним додатком, доњуном, коју је скупштина 1875. године решила. А свак у нас зна за оне штетне и грозне последице тога сујетног слободњачења. Јер из њега потекоше листови: Н. Ослобођење, Београдски домишљан, Фењер, Браничево, на којима не пишци, него разбојници у штампи бацаше се блатом на све, што је патриотско, што је поштено, што је вредно и добро, па и на саму веру, коју су нам дедови очували. Они су били не сејачи науке и добра, већ проповедници лажи и растројства, сејући мржњу и неповерење народа према властима и подстичући једнога спрам другог; а тога пре није било. С тога дакле, пошто досадања слобода штампе није ни најмање донела користи за народ, него је само чинила штете и прави хаос, ја налазим, да повраћање слободе штампе у садање време, кад још наши ратни послови нису довршени, не ће бити целисходно за народ и државу, и за то сам за предлог, да се за неко време обустави, а доцније, кад се све уведе у ред и прође прилике данашњег времена, онда ћу и ја придружити мој глас гласу г. Гершића, да се пусти слободна штампа.

Министар унутрашњих дела. Ја имам само против једног да се огра-

дим и кажем, да ја, и као Србин, и као човек, и као министар, разумем, шта је слобода и слободна реч, на кад би се упустио у разлагање тога, ја бих се довста на једном путу сусрео са г. Гершићем; али, како смо ми Срби доста ватрени људи, боље је, да се не истрчимо, и да причекамо време за то, па ћемо и то имати.

Мин. просвете и црк. дела. Ја не ћу о самом предлогу говорити, јер је доста о томе говорено, него ја само хоћу 2—3 речи да кажем на говор посланика ваљевског г. Глишића, који пребацује, што баш либерална влада хоће то; али либералност се састоји у томе, да сваки поштује свачије мишљење, и да се већини поклони. Међу тим треба знати, да бива момената и таквих, кад ће најлибералнији рећи: драга ми је слобода, али ми је отаџбина још дражја. (Чује се: врло добро).

Председник. Је ли довољно говорено, и ако није, да дам реч још неким посланицима, који су тражили да говоре. (Чује се: довољно је говорено).

М. Кујунџић. Зар, господо, при обустављању јавне речи у земљи, хоћете, да не дате да искажемо своју мисао ни ми, који смо у скупштини?! (Жагор).

Председник. Ја ћу поставити по пословнику питање на гласање, и по томе, који је за предлог владин, за који је и одбор своје мишљење дао, тај нека седи, а ко је против тога, нека устане. (Већина седи).

Дакле ствар је усвојена и свршена. Са овим закључујем данашњу седницу, и заказујем је сутра у 8 сахати пре подне.

Састанак је овај трајао до 12 сахати.

САСТАНАК XIX.

12. Јула 1878. године у Крагујевцу.

ПОЧЕТАК У 8 ЧАСОВА ПРЕ ПОДНЕ.

ПРЕДСЕДАВАО

Димитрије Матић.

Присутни сви министри.

Посланика има довољно за решавање.

Председник. Састанак је отворен. Да приступимо читању протокола.

Секретар П. Савић чита протокол 16. састанка од 9. Јула.

Председник. Има ли ко шта да примети на протокол? Усваја ли се протокол? (Усваја).

Сад да дам неко обавештење.

Посланик Арсеније Симић, упутно је на мене питање, шта је са оним његовим предлогом о ваљевини. Ја сам ову ствар, као што знате, изнео пред скупштину, а по том ствар је предата на претрес законодавном одбору. Питао сам г. председника законодавног одбора, шта је са том ствари. На то ми је одговорено, да је то озбиљна ствар и да захтева више времена за размишљање, но да ће се решити.

Ђ. Боровић. Молим вас, и ја имам једно питање.

Још од прилике 1875., или чини ми се 1876. год., поднео сам са још неколико поштованих посланика један предлог за краће, да се лопови оштрије казне.

Тај предлог претресан је у одбору и усвојен је, и предат из одбора скупштини. Скупштина га је вратила опет одбору, само да се стилизира, и од тога доба до данас није тај предлог изишао на дневни ред.

Господо, сви знате, шта нам је народ поручио, кад смо ако полазили. Казао нам је: гледајте, да се лоповима стане један пут на пут.

Ја бих молио, да се тај предлог изнесе, те да се реши још за време ове скупштине.

Председник. Господине, ја 1875. год. нисам био посланик, и по томе ништа вам не могу одговорити. О овој ствари има више предлога. Потражиће се у архиви.

А. Јовановић. Има нас више посланика, који смо поднели предлог, да се помогне оним људима, којима су волови на граници полицајци, и да се сиротиња ослободи од данка.

Тај нам предлог није још изнесен, а много доцнији предлози, као онај о враћању плате учитељима и осталима, изнесени су пре и већ решени. Ја држим, да је овај наш предлог пречи.

Председник. Знате, да ствар није пред скупштином, него да смо је придружили оном извештају комисије за прву помоћ ратним страдалцима. Тако је и с оним предлогом о стоци, о данку страдалаца, и све смо предали одбору законодавном и финансијском, да све то у сагласју са владом претресу, па тако, кад све учине што треба, да нам онда поднесу извештај, како би се што пре тим људима помогло.

А. Ковачевић. Ја као члан одбора могу да кажем, да се већ потписује мњење одборника у одбору, и да се може још и данас ставити на дневни ред.

Новак Јовановић. Молим, да ми се каже, је ли на дневном реду закон о продужењу плаћања.

Председник. Није ми још предан од одбора; а да је дошао, ја бих као и јуче молио скупштину, ако би хтела, да одмах узмемо у претрес, па махар и да није стављено на дневни ред.

А. Ковачевић. И о томе казао ми је известилац Недић, да је претресано у одбору законодавном и да ће моћи још до сутра доћи.

Председник. Има ли још ко шта да примети? (Нема). Дакле, да пређемо на дневни ред.

Посланик Милија Урошевић из Зајечара моли, да му се од сутра да одсуство, због домаћих послова, а и са тога, што му се жена опасно разболела. (Одобрава се).

Четири послужитеља скупштинска поднели су ми молбу и кажу, да су пре имали плате по 18 гр. чарш. дневно, а покојни бивши председник да им је смањио био на 15 гр. чарш. због ратних прилика.

Ја мислим, браћо, да је право, да им се да по 18 гр. чарш. (Усваја се, ли им се да по 18 гр. чарш.)

Сад има неколико предлога посланичких.

Секретар Д. Стојковић чита предлог посланика Ђурђа Ђоровића и Младена Микића, који гласи:

Предлог Народној Скупштини.

Законом од 17. Јануара 1876. год. ступиле су у живот измене и допуне у судском поступку у грађанским парницама у томе, да општински судови суде све спорове до 200 динара, и да се на овакове пресуде даје жалба општинском (суду) одбору.

Па како је овај закон у пракшци показао се као неудесан, с тога предлажем следујуће измене и допуне.

§. 6 у другом ставу, где се каже, и не сложе ли се у избору председника, суди парницу редовни суд, да се замени у томе, да судије бирају себи председника.

§. 15. да се замени у томе, да се жалбе за све спорове, који прелазе 100 динара, дају окружном суду, који ће по опредељењу поменутог закона учинити шта треба.

§-у 20. да се дода, и одборницима плата 3 динара дневно дијурне, и то од криве стране, а сем тога и то да се дода, да, ако општински суд у своје време не сазове одбор, државна власт пориче казну над судијама од 10 до 50 динара, и то на тужбу парничара.

§. 24. да се замени у томе, да се за неизвршену у своје време пресуду са жалбом обраћа полицијској власти, која ће по пропису овога закона поступити.

18. Јуна 1878. год.
У Крагујевцу.

Посланици:
Ђурђе П. Ђоровић.
Младен Микић.

Председник. Овај предлог упућује се законодавном одбору. (Бива).

Секретар Д. Стојковић чита предлог посланика Арсенија Симића, Јакова Поповића и Милана Тоналовића, који гласи:

Предлог Народној Скупштини.

Параграф 130 и 131 кривичног поступка оставио је могућност лоповима и осталим злим људима, да могу свој занат на туђу штету радити, а да се готово не могу ухватити и казнити, јер нико не зна, кад ће му лопов у госте доћи, па да добави два-три човека, који би могли видети и осведочити, ко му је украо, или другу коју штету учинио.

С тога, да би се лопови и остали зли људи лакше могли хватати и за учињено дело казнити, предлажемо народној скупштини да изволи решити:

Да се на спрам сумњивих лица поврате у живот §§. 130 и 131 старог кривичног поступка од 1865. год.

12. Јула 1878. год.
У Крагујевцу.

Народни посланици:
Арсеније Симић, свештеник.
Милан Тоналовић.
Јаков В. Поповић.

Председник. Упућује се законодавном одбору. (Бива).

Секретар Д. Стојковић чита жалбу Ивана Ракића из Састава, којом се жали на среског писара г. В. Кундовића и моли скупштину, да прибави акта и нареди, да се он са Кундовићем пресуди.

Председник. Одбору за молбе и жалбе. (Бива).

Секретар Д. Стојковић чита молбу Марије, удове Петра Савића из Ужице, којом тражи потпору за себе и нејаку децу, што су јој муж у Црној Гори, а син у Србији храбро борећи се са Турцима изгинули. За сина подноси уверење, да је три главе турске посекао, на јуришећи на шанац и сам изгинуо.

Председник. Одбору за молбе и жалбе. (Бива).

Известилац А. Ковачевић чита мнење одборско о предлогу посланика М. Терзибашића и осталих, да се узакони број официра као и осталих чиновника.

Одборско мнење гласи:

„Ово питање не спада у круг рада законодавног одбора, кад о овоме нема закона; већ је ово питање требало расправити у финансијском одбору, приликом прегледа и одобрења буџета. Тамо је, до издања закона о овоме, ваљало ставити буџетску примедбу о овоме, ако би се усвојило".

Министар војни. Та је ствар приликом претреса буџета министарства војног решена, и казано је том приликом, да се не може већи број официра прекорачити, но онолико, колико је у буџету стављено. Казано је, да се на упражњено место нижег официра не може већи поставити. То је са свим тамо обухваћено.

Председник. Чули сте, шта је казао г. министар војни. Он вели, да је ова ствар приликом буџета решена, за то би требало сад прећи преко овога на дневни ред. (Бива).

Сад да пређемо на дневни ред.

На реду је извештај одбора законодавног о изменама и допунама закона о уређењу општина и општинских власти од 24. Марта 1866 год. и његовим изменама и допунама од 8. Октобра 1875 године.

Известилац А. Ковачевић. Као што знате, господо, 36 изасланика из среза јасеничког окр. крагујевачког поднели су молбу скупштини и тражили: да се лопови телесно казне; да се могу у повторном делу са целом кућом протеривати у друга места, и да у општинску управу могу доћи и ову руководити само људи од поштења и неког одређеног имућства. Ову њихову

молбу прихватили су посланици тога среза, те је скупштина упутила законодавном одбору. Законодавни одбор донео је своје мишљење о томе, но пошто ова ствар стоји у свези са овим предлогом о изменама и допунама општинских власти, то да се најпре прочита мњење одборско, па по том извештај одборски о самом закону.

Чита извештај одборски о молби 36 изасланика.

Народној Скупштини.

Законодавни одбор расмотрио је молбу 36 изасланика среза јасеничког, окр. крагујевачког, коју су као предлог усвојили посланици тога среза г. г. Милоје Блазнавац и Новица Недић, којим се предлогом тражи:

1. „Да се лопови телесно казне, и да се у повторном делу могу са целом фамилијом кућном у друга места протерати; и

2. Да у општинску управу могу доћи и ову руководити људи од поштења и неког одређеног имућства, на је нашао:

Да је овај други захтев сходан предложеним изменама и допунама закона о устројству општина, које су већ на дневном реду, те тако се по њему не би имало шта даље радити, на за то је мњења, да се преко овог захтева *пређе на дневни ред.*

Што се тиче првог захтева, који најозбиљнију пажњу заслужује, одбор је мњења, да се строжија мера на сирам крадљиваца, скитница и безкућника употреби, на за то предлаже скупштини: нека она ову ствар препоручи влади на озбиљно решење.

12. Јуна 1878. године
Крагујевац.

Председник законодавног одбора,
Д. Голубовић.

Известилац,
Акс. Ковачевић.

Чланови:

Павле Самуровић, Ж. Душкановић, В. Мацаревић, Ј. Стефановић Рака Кукић, Ј. Ђ. Авакумовић.

(Усваја се).

За тим чита извештај одборски и предлог, који гласи:

ИЗМЕНЕ И ДОПУНЕ

у закону о устројству општина и општинских власти од 24. Марта 1866 год. и његовим изменама и допунама од 8. Октобра 1875 године.

Члан 1.

Тачка под 1. у чл. 13. замењује се овим:

„Бира оноликн број грађана, колико за коју општину треба за кмета, чланове општинског суда, кметске помоћнике, одборнике и њихове заменике. Ако се општина састоји из више села, свако село бира из своје средине према броју оних, који имају право гласања, сразмеран број ових повереника.

Ови изабрани повереници из целе општине бирају између себе најпре кмета, за тим чланове општинског суда и кметовске помоћнике, а најпосле одборнике и њихове заменике.

Ако ови не би, из каквог било узрока, хтели изабрати кмета, чланове општинског суда и њихове помоћнике, онда непосредна надзорна власт поставља ове, и тако постављени вршиће своје дужности докле се избор не учини."

Члан 2.

Члану 13-ом на крају додаје се ово:

„Ако општински суд не сазове општински збор, а требало је по закону то да учини, онда ће непосредно надзорна власт сама сазвати збор и предложити му предмет, због кога је сазват."

Члан 3.

Прва тачка у првом одељку члана 14-ог, која гласи:

„На општинском збору имају право гласања сви пунолетни чланови општине, који плаћају грађански данак", — замењује се овим:

„На општинском збору имају право гласања сви пунолетни чланови општине, који плаћају најмање подпун грађански данак."

Члан 4.

Члану 22-ом додаје се ово:

„По томе кметове, чланове општинске, као и општинске писаре и друге званичнике, могу уклонити са звања одбор и надзорна власт. Одбор их може уклонити, кад немарно или неправилно врше општинске послове, и то одбор решава већином од две трећине гласова, а надзорна власт може их са звања уклонити, кад они немарно или неправилно врше државне послове, или кад их никако не ће да врше. Но прво претпостављена надзорна власт неуклања их сама са звања, него предлаже то вишој надзорној власти, са описом случаја, прикупљеним доказима и одбраном туженога, и ова виша власт решава, хоће ли се дотични општински званичник са звања уклонити.

Члан 5.

Члан 24. замењује се овим:

„Кмет, чланови општинског суда и кметовски помоћници бирају се на две године.

Ако се у течају овога времена које од ових места упразни, онда одбор и заменици одборника бирају из своје средине лице на упражњено место за време, које би остало ономе, чије се место попуњава."

Члан 6.

Члану 78. додаје се на крају ово:

„Но ако општински рачунополагачи не поднесу општинске рачуне по закону, онда прва надзорна власт дужна је потражити рачуне, и ако нису

склоњени, оставиће им рок од 15 до 30 дана за склањање и подношење, па ако и у том року не поднесу, склониће их сама, или наредити, да их ко други прегледи и склони, а у оба случаја о трошку рачунополагача.

А ако одбор не би хтео примити рачуне, онда ће их примити и прегледати, о трошку одборника, надзорна власт, пошто се увери, да их одбор није хтео примити."

Члан 7.

Овај закон ступа у живот 1. Новембра ове 1878 године.

Члан 8.

Кад овај закон ступи у живот, губе силу сва противна наређења општинског закона од 24. Марта 1866 године и његових измена и допуна од 8. Октобра 1875 године.

Председник. Чули сте предлог и извештај одборски. Има ли ко да говори у опште о овој ствари?

Милош Глишић. Молим вас, ја имам да говорим. Господо, ја и опет не могу да пропустим а да се не зачудим влади, шта ју је побудило да се сагласи на овај предлог, и то влади, која себе назива либералном.

Ја заиста кажем, да у том закону, као у свима законима, — пошто апсолутне правде нема, — постоји мана и да ће имати мана; али, ја знам да сваки посланик жели, као што и ја желим, да се што више мана, где их год има, исправи. Али на овај начин, ми нећемо ништа друго учинити, него направити овај закон једном шупљом надртом врећом.

Ја мислим, да би боље било да влада овај предлог узме и задржи до идуће скупштине и спреми шта треба, па они, који дођу за идућу скупштину, они ће имати више времена да добро размисле о овој ствари, а не овако брзо о оваквој важној ствари решавати, јер ја вам кажем, господо, да са овим законом ништа није поможено; а што неки од г. г. посланика кажу, да је нужно да се још за ово време поправи, то ја кажем, да ту никакве зебње нема према оној ономадашњој нашој одлуци, која је ступила у живот, да сви закони остају и после мира закљученог и после проклamације кнежеве још за два месеца; а нарочито за овај општински нема бојазне никакве, што надзорна власт може на дан променути 5 кметова, ако хоће.

С тога ја држим, да влада треба да одгоди ово за идућу скупштину, и да се преда влади да га она поправи, па онда, као што кажем, да се изнесе пред идућу скупштину, тим пре, што је један од чланова владе, а на име министар спољних послова, ту скоро изказао да треба, да се предамо пословима мира и делу унутрашњег развитка.

Ако ћемо овако, и ако начнемо овако брзо тако важне ствари решавати, не ће бити никаквог напредка него назадка, и биће као оно кад мутавџија дође рано у дућан па каже: боже помози, па одмах натраг пође.

Известилац А. Ковачевић. Ја мислим, господо, да ни једне државе нема, где су се закони тако усавршили, да им нема мана; него сви се закони према духу времена мењају и допуњују. Чим се у закону осети каква мана, одмах се прибегава томе, да се на место онога, што је рђаво, постави оно, што је боље. Ја мислим, да би тај човек био једини, који би могао све то предвидети и који би законе могао довести у такву сагласност, да заиста одговарају и праву и пользи подпуно. Али, као што знате, и сви научари од најкада пишу о тима законима непрестано, како би требало да буду најбоље удешени, па опет не могу да изађу на крај, него су неки оваквог уједења, а други онаквог. Ми, према нашим потребама, и у колико смо познали, да што треба изменити у овом закону, и да се уведе што је добро, учинили смо, а од сада остаће и друге скупштине, које ће видети, да ли је ово добро и да ли треба још што изменути, и тако ће бити до год је уставности и скупштине; и за то ја не знам, што би се бегало од овог предлога о измени и допуни. Један од посланика говорио је сада, како је чуо, да је неко од г. г. министара казао, да је време и да треба да прибегнемо послу, који се односи на мир и поредак у земљи. Ја мислим, да овај закон ништа друго и не садржи у себи, него то, и за то, што садржи мир и поредак, и што хоћемо да избришемо све оне мане, које се онажају и које народ штете, ја мислим, да га не би требало одлагати, већ да приступимо самом предлогу.

Милан Кујунџић. Сузе ми хоће на очи да ударе, кад у мислима поредим почетак и свршетак нашега друговања овде на скупштини.

Јесмо ли *ми* они, у чијим се рукама бурно залепршала застава народнога ослобођења и уједињења? Јесмо ли ми они, који смо наређивали комисије за упрошћење наше управе и судства и који смо тражили да се започне израда друге праведније пореске системе? Најзад, јесмо ли ми они, који смо једнога дана грактнули: камо закона о самоуправи општинској, камо закона о слободној печатњи, камо закона о личној безбедности, — даље са онима, који ту потребу народну не ће да задовоље!?

Да, господо, тешко сам се све до сада тиме, што је застава ослобођења и уједињења тешка и висока, и што треба врло много руку и врло много нашње наше, те је тако игра судбине донела, да баш влада, која је крстила себе именом либерализма, мора да остања на страну и још да уклања законе, који колико толико дају тон либералности нашим државним установама.

Али, све до неколико дана ударње свечано „ђенерал-марш" у целој земљи, узеће се пушке „пред прси" и застава ослобођења и уједињења свечано ће бити савијена у најсветију ризницу народну — у срце његово.

И на моје изненађење, — у томе мирном тренутку, чим престаде изговор на ванредно стање, што се тиче уставних слобода народних, одмах се поче јасно да говори и овде међу нама о *небаћалости* оних слобода, које су не само наши мали суседи Грци и Румуни усвојили, него које цео либерални свет признаје и поштује као неприкосновене! (Чује се: врло добро.)

Није јуче, господо, предложено од стране владе, нити одлучено од стране већине наше, да се закон о печатњи остави док устраје ванредно ратно стање (чује се: није!), него је обустава продужена чак до друге нове скупштине, па још и за време трајања те скупштине, а песма, којом су где који говорници пропратили овај спровод до друге скупштине, показује јасно: каква

судбина очекује закон о штампи, ако таква струја одржи победу при новим изборима! (Чује се: свршено је то јуче!)

Да, јуче је свршено то, а данас се предлаже исто тако, да се и закон, којим је самоуправи општинској положен основ, да се и тај закон што пре окрњи сад овде, ма да је ова скупштина само „за најпрече послове". Хоће да се једним махом преломи оно, што је са толико муке и разговора засађено.

Кад би се у предложеним „изменама и допунама" о закону општинском, хтеле да уклоне само оне несугласности, које су се појавиле на делу у тренју посебних чињеница у општинском животу; кад би се само хтело, да даде већега јемства за тачност рачуна у општинама или и већега јемства, да ће неодољиве државне потребе бити уредно извршиване, ја не бих проговорио ни једне речи.

Али, нема ни мало сумње, гдекојим од предложених измена засеца се битно у корен саме самоуправе и руши се из основа данашњи закон. Чим се одузима право збору да бира кмета, кога хоће и одакле хоће, чим се укида право непосредног гласања, него се уводи избор преко повереника и чим се тражи право плаћања пуног грађанског данка за учествовање у збору, одмах се лабави веза између грађана и општине, људима постаје општина све више туђа и читаве тисуће грађана лишавају се једним махом пера свога првог грађанског права и упућују се на немар за општину, а допуштењем, да се кмет збацује полицајном влашћу без судске пресуде, упућује се општина опет у полицију.

Господо моја, можете ви мени набрајати милијуне примера неудесности и несвесности у вршењу самоуправе општинске; можете то причати и овде и преко читавих деветација, ја вам на све то одговарам ево ово: самоуправа, као и слобода штампа, те нису само средства за спокојно живљење данашње, него су то средства за *образовање* народно, то је справа за зрелост народну, то је основ сталној и свесној будућности. (Чује се: тако је!) Средства за припремљање будућности исто су тако неудесна често за први тренутак као год и лечење. Погледајте онога, који иде у Бању, — он се куња, зноји, мучи, осећа на ново јаче болове и што их јаче осећа све већма се тешки, да вода ради и нада се оздрављењу. Погледајте онога, који ради телесна вежбања, тај у почетку ослаби да једва с болом подиже камен са земље, ал касније колико силно ојача! Тако је и са слободама друштвеним.

У колико сам ја пратио јавни живот и наш и туђ, једно уверење ми је потпуно јасно постало, и ја молим да му не одречете вашу пажњу. Јавност и самоуправа све већма крче себи пут у образованоме свету, и нема више никакве сумње, они ће једном *победити*. Што год се већа, господо, жели да скучи овај напредак, што год се неправедније угушује, све ће грће и бурније праска се дићи, кад узе попуцају. (Чује се: врло добро!) Уђите у простор, који је дуго затворен стајао, угушиће вас ваздух; затегните жицу неприродно, хоће да пресне силно! Ја бих желео, да ми не дочекамо никад такве тренутке у нашем друштвеном животу. (Чује се: то је само причање!)

Биће времена, кад они од господе, који мисле да је ово само пусто

причање, као што рече посланик шабачки, биће времена, кад ће се добро сетити ових мојих речи. Немојмо без нужде ударати натраг са пута слободе.

Осећамо ли пак, да нам је „слобода драга а отаџбина још дража," као што рече јуче г. министар просвете, онда, господо, стоји пред нама једно важно отворено питање: тражи ли од нас драга отаџбина слободу, или неслободу? Ако доиста тражи неслободу, онда није посао нас, који се зовемо слободним људима, да такве законе потписујемо, или бар не узимајмо на се име, које нам не приличи. Нисмо ми приковани за ова места. Нека потписују неслободу они, који су вазда говорили да им је то начело, и да то усрећава отаџбину! Не играјмо се тако лако са својим уверењем, ако га имамо. Постојано ваљало би да стојимо на своме бранику, док отаџбина једном не затражи слободе и нас с њоме. То се у образованоме свету зове *политички морал!* (Вичу: врло добро! Жагор.)

Ја, са своје стране, не држим да отаџбина драга захтева неслободу, него да будућност њена тражи развијање јавности и самоуправе.

С тога подижем свој глас, да се пречека са рушењем закона општинског, док се он још боље види на делу, на да се савесно може оценити: шта се може и мора у њему да поправи без ућтрба за слободу.

Аксентије Ковачевић. Господин говорник рекао је, да се овим предлогом исконао гроб општинској самоуправи. Тиме управо каже, да је на то пристао и одбор. Ја питам г. предговорника, да ли би могао простом показати, где стоји у предлогу то, да је исконан гроб самоуправи општинској, и од куда он боље зна, него ови посланици и људи из народа, да ће се са овим предлогом довести већа несугласност законска и тренье између елемената, него ли што је било пре у закону. Ви добро знате, да смо доста нашим искуством поцрнели шта ваља у овом закону, а шта не ваља. И зашта према једном лепоречју, које изађе пред једну скупштину нову, ја бих сумњао, кад би ово на овим клупама нови посланици били; али пошто се ми налазимо у последњој сезони ове периоде, то је искуство наше тумач овог предлога и тумач свију наших невгода. Ја питам господина, да ли општина постоји ван државе и да ли општина може засебно постојати, на да каже држави: ја ти могу ово дати, а ово ти не дам. То не постоји, него је општина у држави, а држава се састоји из општина. Дакле, између ње и државе мора да постоји једна државна алка, по којој да они, који стоје и бдију над народом, не дају никако да народ дође до заблуде, а народ опет да држи да они не могу чинити над народом ништа друго до оно, што закон каже. Најзад, г. говорник је казао, да видимо, је ли народ непрестано тражио слободу и да ли народ хоће, да му се што окрњи од слободе.

Народ тражи слободу, и то слободу, каква треба да је, али, слободу, која није слобода, и слободу ону, која може да се изврне у општинску анархију, ја не сматрам да је слобода. За то свакојако држим, да се овај предлог може подпуно претресати.

Урош Кнежевић. Истина је то, да у општинском закону има доста мана. Но то није никакво чудо; закон је још нов и не промењен, на за то се не би могао ни чудити, што се те мане нису могле исправити. Но, могу казати, да је највећа мана нашем законодавству у томе, што све законе почне у

брзо тако, као да смо сви учили све школе по целој Европи, и с тога видим, да су нам сви закони рогобатни. Радити овако овлаш, чинити најзамашније измене у једном закону и обићи оно главно начело, које смо пре неки дан усвојили, да се ограничимо на најпреће потребе, ја не разумем, сад у ово доба не разумем за то, што ћемо видети несугласности између појединих опредељења како у општинском закону, тако исто између општинског и осталих закона, а то не може да одобри ни један правник. Тако на пр. на првом месту видећете неједнообразност у томе: ко може бирати, ко може гласати по општинском закону, а ко по изборном скупштинском закону. По садањем предлогу при избору општинског особља имају право да гласају само они, који плаћају потпун грађански данак. По изборном закону видећете, да може гласати сваки. Ја не могу овде да разумем ову неједнакост. Одкуд може да се даје већа важност једном кмету, него једном посланику? Та неједнообразност са гледишта правног не сме да буде. За то нека се да влади, да она целокупни предлог учини. Опасности нема никакве за то, што знамо, да је напредно стање одложено и после закључка мира, а и општине за то време стоје под контролом државних власти.

Марко Петровић. Пре, но што се пређе на претрес појединих измена и допуна у закону о општинској самоуправи, дозволте ми, господо, да проговорим неколико речи, ма и не био посвећен у дубину законских тајни. И ако ми је правило, да свагда у својим говорима будем што краћи, данас ћу на овој ствари да се задржим мало дуже, но ви ћете ми то опростити.

Мене је овде изазвало да сад говорим прво то, што још онамад, кад је међу посланицима поведена реч, да се најави влади жеља народа и потреба његова, да се учине неке измене у општинском устројству, још онда устали су неки од посланика и доказивали, да закон о општинској самоуправи треба поништити, као и штетан и убитачан по народ и његово благостање, а на против, било је посланика, који су доказивали, да нема среће за ову земљу без оваквог закона о општинском устројству, какав сад постоји. Што се мене тиче, ја, господо, писам потпунце ни за једно ни за друго мишљење. Ја признајем, да је општинска самоуправа будионик народне самосвести, и да она, поред јемства за што веће и јаче уживање грађанских права, подстиче народ на самосталну управу, да не чека довека, да му све други туторује и да му све довека други у његовој кући господари и управља. Но овде нико није ни устао да обара општинску самоуправу, за то они, који устају и са неком жестином у срцу побијају говоре за предлог овај, што је пред нама, немају право. Нико од нас није у начелу противан општинској самоуправи; нико, нити од стране народа, нити од стране владе, није устао да тражи поништење закона о општинској самоуправи; нико није ишао на то, да тај закон са свим поништи и избаци из земље, него да му попуни празнине, да залечи оно, што боле народ. Ја признајем, да има у овом закону таквих мана, које се не могу данас одмах исправити без дужег размишљања о исправци онаквој, каква ће заиста бити корисна, али ипак сам у начелу за то, да се оно, што можемо одмах поправити, и да се оно, што народ боли и тишти, лечи што пре.

Од свију мана у нашој општинској управи, главна је по мом мишљењу мана та, што је код нас та навика, да ми хоћемо кмета за два гроша док плаћамо пандуру шест гроша! Друга је мана, што смо законом о општинама дали маха, да поједине личности из себичних циљи цепају општине... То су две велике мане, које ће увек правити бола и празнине у организму наше општинске самоуправе; те две мане јако тиште наш цео народ, и оне очевидно праве празнину у закону, и с тога треба се одмах постарати, да се ове мане залече, да се празнина попуни. За то и јесам за измене и допуне закона овог, и ако оне нису радикалан лек, ипак оне ће нам у неколико користити, на мислим, што год можемо данас урадити, да за сутра не остављамо, и за то да се оне одмах по појединостима узму у претрес и данас реше. (Чује се: врло добро).

Алекса Петковић. Важност ових измена о општинској самоуправи г. предговорник Марко врло добро је разложио; а побијању г. Кујунџијћа, рекао бих, да нема ни мало места. Кад би г. Кујунџијћ био међу масом самог народа, и кад би увидео потребу код народа за ове измене, онда би му занета замерао, кад би овако говорио. Али, кад он живи у Београду као господин и велики чиновник, и нема прилике и потребе да се бави с народом и види шта му треба, ја му говору не замерам.

Што се тиче овога закона, он је од велике важности, јер, господо, сви знамо, да сви закони, који се овде издају, сва наређења управне и судске власти, све то пролази кроз канцеларије и мртва је хартија, — а само закон о општинама врши се у самом народу и народ га врши сам на делу. Дакле кад се опазило, да се не може вршити тај закон као што треба, појавила се потреба да се он измени, како би се могао ваљано вршити. За то је на прошлој скупштини више од 50 посланика тражило, да нам влада поднесе овакав предлог. Влада то није могла одмах да учини, или није и хтела, не знам како је било, — и ми смо на овој скупштини онамад поновили овај предлог и тражили, да нам се изнесе на решење, и влада је то ево учинила. Као што видимо дакле, овај предлог управо је баш из народа изишао, и ми не треба ништа да се плашимо и губимо време, него да га одмах у начелу усвојимо, па да пређемо на појединости. (Чује се: тако је, врло добро).

Миле Данјановић. Ја нећу много говорити, јер што сам имао да кажем, изговорио је нешто г. свештеник Марко, нешто предговорник г. Петковић. Но само бих ону господу, која нешто страхују, ако се овај закон поправи, само бих ту господу упитао, нека ми кажу: како могу држати, да не треба ове измене да се учине, кад има доста сеоских општинских — ја писам у селу, али знам, — рачуна, које кметови нису положили има 5—6 година? Тражи му одбор рачуне, он не да. Наплати траварину, од шумарине итд. па у џеп, и никоме рачуна не даје. Хоћемо ли то тако оставити? (Чује се: нећемо).

Ову ствар лепо је и потпуно објаснио г. Марко и казао преку потребу, да се ова ствар што пре исправи. За то бих ја предложио, да не говоримо о овоме више, него да предлог усвојимо.

Стева Д. Поповић. Дух, који провејава у овим поднесеним изменама и допунама у општинском закону, за мене је са свим јасан и не треба ми ни мало пророчког дара, да видим куда се циља. Са свим систематично, корак

по корак, одузима се једно по једно право од општинске самосталности и даје власти у руке. Вољан сам, да то докажем.

На првом месту, на шта се овим сада предлогом удара, то је на право оних, који долазе на збор општински. По овом сада предлогу, на збор не може доћи онај, који не плаћа потпун данак. (Чује се: бескућници). — Не, не мислите, да су сви сироти људи бескућници и не поштени људи... Дакле, на првом месту то је, што рекох, сиромах нема права да дође на збор. Колико се то слаже с другим основима и грађанским законима земаљским, нарочито и према оној аномалији, коју је напоменуо г. Урош Кнежевић, да право бирања посланика могу по закону имати и они, који не плаћају пун данак, а право гласа на општ. збору да немају никад, — ја то остављам да сами оцените. То је дакле први корак, којим се иде на то, да се овим законом сруши право сиротних бирача на збору. Но то није доста. До сад је било, да је збор бирао кмета. Истина, није се тако практиковало свуда, али тако стоји на хартији... закону. Овим законом, који се сад предлаже, и то се право збору одузима, па се преноси на одбор, и за тим се прелази на трећи корак: бирање је у рукама одбора, али нема се опет довољно вере и гаранције у сам одбор, па се даје то право и надзорној власти, и каже, ако одбор не ће да изабере себи кмета (замислите само такву могућност!), онда долази — полиц. — надзорна власт. То је са свим јасно, шта се хоће. Није доста, што има право да поставља кмета, кад одбор не ће, него кад и збор не би хтео да изабере одборнике (замислите и ту могућност, да и то може наступити!), онда се каже, нека и ту дође надзорна власт, па век изабере одбор!

Најпосле, имам да споменем још и ово. Ја сам слушао и пре, да је врло велика празнина остала у члану (мислим) 13. измена — или ће бити у неком још ранијем, — где се каже, како нема никакве гарантије, ако одбор не ће да сазове збор, ма да то захтевају оних 25 или 100 људи, — он просто не ће да сазове збор па се мислило, да се нађе та гарантија, и каже се, да надзорна власт сазове збор. Ја немам ништа против тога, кад се нађе на тврдоглавост одбора, да се мало жешће поступи, те да осети, да он нешто од свог рођеног права губи. Али, молим вас, да окренемо, што-но веле, медаљу и с друге стране. Замислите другчији случај. Замислите то, да и надзорна власт не ће да постави одбор. Шта ћемо онда? Немате тражене гарантије, то вам ја са свим искрено кажем.

Према свему овоме ја држим, као што сам и неки дан мислио, и ако нисам гласао и говорио, да ми не би велику услугу и част законодавству учинили, ако би сад овако решили, па би кроз годину две дана морали опет и ово мењати. За то бих био за то, да цела ова ствар остане не решена до идуће скупштине, па и оним људима, који дођу из нас на скупштину, лежаће за цело на срцу срећа и добро ове земље, па ће учинити, што потреба народа захтева.

Панта Срећковић. Мени се чини, да немамо узрока, да о овоме говоримо са неком раздраженошћу. Узмимо како се ради, кад се бира скупштинар. Људи из општина изберу известан број својих најбољих сугрђана, који порез плаћају, а ови опет изберу из целог среза најбољег човека. Тако треба да буде и у општини, и кмет, који се тако изабере, верујте биће далеко бољи, него ово, као што су се до сад бирали кметови. Ја не видим никаква зла за слободу, кад скупљени грађани у одбор по избору узму од најбољих својих сугрђана за кмета човека, за ког знају да је најбољи између свију за тај посао.

Шта се даље предлаже. Да кметови морају да положе рачуне. Хоћете ли ви, и зар можете да оставите, да кметови наплаћују данак, наплаћују таксе и ово и оно, па да никоме не дају рачуна? Ја мислим, да нико не сме изићи у народ па казати то: нека кметови не дају рачуна. Међу тим они сад у ствари не дају рачуна, јер нема ко да их натера да га морају дати. Ја знам случај, где су за девет месеци три кмета бирана, па ни један од њих није предао рачуне. То је једна главна измена, што се тражи, а има још и трећа измена у томе, да се кметови бирају на две године. Што се овога тиче, ја сам и сад за то, да овај рок буде још и дужи, а не само две године, као што сам то и у Београду, кад смо правили овај закон о општинама, предлагао.

Дакле, по мом мишљењу, ми треба без разговора да усвојимо ове све измене, јер у њима нема заиста никакве опасности за слободу, а има гаранције за ред и сигурност. (Чује се: тако је. Жагор).

Поп Новак Милошевић. Пошто су моју мисао потпуно погодили поштовани предговорници г. Кујунџић и г. Стева Поповић, ја немам шта да кажем, већ да им се поклоним, а поклониће им се и будући параштај, јер су они погодили мисао народну, а сви они, који ово одричу и не ће, они сами не погађају мисао народну. Шта више, ја бих смео казати свакоме то, да кад би народу дато било, да сам гласа за ове измене и допуне, или за сав овај закон, какав је, већина би била за потпун закон без измена и допуна. Ја не могу никако да пристанем, да полицијска власт или одбор сам поставља и збацује кмета, а овим изменама на то се иде. Упливом полицијске власти не може нико други бити кмет, но кога она хоће, и тако могу један кмет и одборници до века бити.

Једино, што је добро у овим изменама учињено, то је о рачунима, тамо где се наређује кмету, да мора положити рачуне; но ја сам ипак за то, да се ове измене и допуне оставе за сад, па да их влада састави и боље спреми и идућој скупштини поднесе у виду формалног предлога.

Слажем се дакле у свему са г. Кујунџићем и г. Стевом Поповићем. (Чује се: врло добро).

Ур. Кнежевић. У прилог онога, што сам казао, да овај закон долази у несугласност са изборним законом, још имам да наведем једну мисао, коју је г. Стева Поповић исказао. Обазримо се на устав, па ћемо видети, да ли уставу постоји једнакост између свију грађана.

И ако се код свију народа дешавала та подела између богаташа и сиромаха, могу казати, да код нас није никад у закону прављена та подела, него смо сви једнаки били, и то нам служи на част. Ово могу са поносом да кажем. Али шта смо сад са овим изменама учинили? Делимо грађане по имовном стању, дајемо им права на сирам имућности, не гледећи на карактере њихове.

Помислите, господо, да смо ми сад сви имућни и доброг стања људи, па можемо да бирамо и да будемо изабрани за кметове, помоћнике и т. д., али помислите и то, да сваки од нас може уплином времена и прилика остати без пара, и без имања, а ни један не ће ми пореći, да ако останемо без пара, да ћемо бити и без поштења, и тако нама су везане руке: ми не можемо више да бирамо, нити да будемо изабрани.

За то дакле, што је ово једно од најважнијих питања, ја сам за то, да влада узме у озбиљно разматрање ту ствар, па да изнађе још неке мане, које код овога закона постоје, све као што ваља спреми и идућој скупштини на претрес поднесе. (Чује се: врло добро).

Адам Богосављевић. За то, што има неких мана у том закону, држим да не треба да хитамо са изменама у закону овом, који је тек пре неког времена у живот ступио.

Ја мислим, да, кад у том закону укинемо то, да нема права сваки да гласа, и да збор не може да бира кмета, помоћнике и остали персонал, онда шта остаје у том закону? Оне друге ситнице не вреде ништа. И ја сам тога мишљења, да се ово остави влади, да идуће године поднесе предлог о свима изменама овог закона, а не сада, иначе у свему слажем се са Стевом и Кујунџићем.

Јован И. Бошковић. Да нађе доста мана у овом закону општинском, то стоји, и ја сам лане подносио један предлог о томе, да се неке измене учине. Но мени се чини, да и овим изменама није обухваћено све, што би требало поправити, и с тога баш ја бих био за то, да се ова ствар одложи и идућој скупштини поднесе. Но има две ствари, које не би могле сад да се одложе, и ја бих молио, да скупштина обрати пажњу па то, и ако би хтела да то усвоји, а то је: да се дода ово: (Чита).

Дакле ово је неопходно нужно, као год што је нужно и ово, што се члану 78. општ. зак. додаје, кад кметови не ће да положе рачуне.

Само на измене ова два члана да се ограничимо. У осталом, као што сам казао, у овом закону има врло много мана, које нису овим изменама обухваћене, и с тога бих ја био мишља, да влада изволи начинити цео пројект измена и допуна овог закона, и предложити нам идуће скупштине. (Врло добро, чује се).

Милован Спасић. Молим вас, браћо, мени се чини, да ми сад излишно време проводимо, што око тога дебатујемо. Иницијатива предлога овог, владина је; она је те измене предложила, и тај предлог пшао је одбору, који је своје мишљење о томе поднео.

Овде се сад претреса начелно, да ли те измене ваља учинити или не, и ако не, да ли их треба одложити до идуће скупштине.

Пошто је ономад, мени се чини, велика већина после бурне дебате закључила, да се даде влади да начини формални предлог, и пошто је начелно ова ствар решена и примљена, то с тога дакле, што је та ствар у начелу примљена, мислим да је са свим излишно, да се сад говори даље о томе у начелу, него да се приступи претресању тачке по тачку. (Жагор. Вичу: тако је, није тако, довољно је, примљено у начелу, није примљено).

Председник. Чули сте, шта г. Спасић предлаже, и како се неки томе одазивају. Хоћете ли према томе да се још говори, или да се прекине дебата у опште о овој ствари? (Вичу: хоћемо, нећемо, свршено је, није свршено).

Алекса Поповић. Ставте! Није у начелу примљено, треба да се учини нека форма.

Министар унутрашњих дела. Молим вас, ја бих желео у опште неколико речи да кажем.

Влада је управо више на захтев, на наваљивање посланика изнела овај предлог, него што је она по сопственој побуди то учинила. Прошле године мени су преко 50 посланика поднели молбу, да се неке измене у закону општинском учине, но ја сам за онда уђутао, а сад на овој скупштини преко 20 посланика предали су скупштини такво захтевање на писмено, и они такође траже, да се учине измене у том закону, и то још на овој скупштини. Тада сам ја, као што је познато, при претресу тога захтевања у скупштини, казао, да треба скупштина у начелу да се изјасни, да ли она жели, да се учине неке измене у општинском закону, те да нам труд не буде узалудан, и скупштина је већином казала, да жели, и ја сам услед тога ове измене поднео. То је, што се тиче повода, за што је влада овај предлог за измене и допуне изнела. А што се тиче начела у овим изменама, то је исто, које је ова влада и раније заступала. Кад је садање министарство 1875. године било кратко време на влади, оно је поднело измене и допуне у закону о устројству општина, у којима је било, да се право гласа на општинском збору ограничи на грађане потпун данак плаћајуће, и то је и сад у предлогу. Влада је следствена и ја тако мислим.

Што се каже, да се тиме крњи слобода, што ће одбор бирати сам кмета, помоћника и остале, ја кажем, да овде нису главно речи, него рад, последице из тога. Није питање овде, *ко* ће да ради општинске и државне послове, но је питање, ко ће *боље* да их ради.

Држава треба да се састара, да има добрих путова, да црква и школа има шта треба, да рачуни општински тачни буду, да покупи порезу итд. Ко ће боље сад то да уради, онај, који нема ништа, или онај, који је добар домаћин. Ја напред потписујем оно уређење општинске власти, по коме ће се боље вршити општински послови и наредбе државних власти; али оно, којим ће се овоме худити, ја не бих никако потписао. Цела управна власт, то вам је као нека машинерија, при којој сви делови раде и један другог помажу. Општинска власт, као орган државне власти, мора тачно и брзо да врши, што се тиче државних послова, што се од државне власти нареди.

Сад, ви сте имали прилике да видите за време рата, како је куплен порез, како су кметови узимали реквизицију, како су терали на кулук итд., то је ваша ствар, и то ћете ви боље знати. Али ја, као министар унутр. дела, који са људима из народа непрестано имам посла, нисам чуо, да се народ са самоуправом општинском хвалио, но шта више, да се жалио. Истина, да ја нисам у селу живео, али имајући додира са људима из народа, они су ми то сами казали.

Бивало је случајева, да су у неком селу за неколико месеци 5—6 пута кметови смењивани, а већ за толико време нису општински рачуни положени.

Питање је, ко ће ту да одговара? Тамо има општинског, црквеног и другог новца на облигације издатог, облигације не промењене, интереси не покупљени, ко ће дакле за то све да одговара? Власт државна не може да му наложи, да то изврши.

Но овим изменама дакле тражи се начин, како ће власт да буде власт.

Ово ванредно стање изискивало је, да се овај закон о општинској самоуправи обустави и да власт државна врши надзор над општинама, те сам се и ја тако помагао за вршење државних послова. Али у обично доба, за вршење државних потреба, нема се довољно гаранције, да кметови врше оно, што им се наложи. Имам један живи пример тога да вам цитирам. Један кмет није хтео до разреже данак на грађане своје општине, и шта ћете му у том случају радити?

Треба бити на чисто са појмом о општинској власти и општини.

Општина има двојаке послове; једни су општински, којима она сама управља, а други су послови државни. Општина није независно, засебно тело у држави, него једна част у држави, и по томе она има свој засебни живот, и тај треба да се код ње самостално развија, али у исто време она је саставни део државе, и као таква мора имати неку копчу, која ће да је за државу веже.

Поред онога, што горе рекох, у селу је не разумевање овог закона, што не треба да буде, ако ће да се правда изриче.

Био је један случај, где је кмет са одборницима осудио једнога на смрт, и ову осуду сам извршио. Убили га лепо каменьем и издали формалну пресуду.

Да су га онако убили, дигли се сељани, те у раздражености као невалалца убили, онда и којекако, али они су издали формалну пресуду, држећи, да по закону могу то да чине.

Што кажу неки, да се овим иде на уништење слободе, и пребацују, да то баш либерална влада чини, кажем, да и ја хоћу слободу, али ону, која корист доноси, а не ону, која ће земљи зла донети. Слобода она, која не доноси користи, него зло, било поједином грађанину, било држави, то није слобода.

Ја дакле држим, да је потреба, и то неодољива потреба, да ове измене треба учинити у заштиту општих интереса, а међу тим да интерес државни треба од интереса општинског одвојити. (Чује се: тако је, врло добро).

Председник. Хоћемо ли сад да пређемо на претрес појединих чланова? (Хоћемо).

Имате четврт часа одмора.

После одмора.

Председник. Да продужимо посао. Је ли, браћо, свршен претрес ове ствари? (Вичу: није, јесте, жагор).

Алекса Поповић. Ево да вам кажем у чему је разлика. Ви кажете, је ли свршен претрес ове ствари. Већина каже, да је свршен. Ја мислим, да је у реду да питате, прима ли се у начелу?

Председник. Немојте ме учити, како да постављам питање. Ја сам то већ питао, и скупштина је казала, да пређемо на претрес појединих чланова. Али ево ћу и опет да питам.

Прима ли скупштина у начелу ове измене и допуне? (Прима).

Мил. Кујунџић. Молим једну примедбу на пословни ред да учиним.

Мени се чини, господо, да према ономе, што је у општој дебати прављена разлика између битних промена и између промена, које не засецају у битност, да би врло добро било, да се ове измене и допуне не претресају онако, како је у закону редом, него према важности.

Према томе, ја бих био слободан предложити, да се најпре претреса она неудесност, што се тиче рачуна општинских, па онда о зборовима итд. (Чује се: нећемо).

Ја дакле предлажем, да сви чланови буду прочитани и на претрес изнети, али не само овим редом, који је означен, већ према ствари, како је који потребнији.

Председник. И г. Кујунџић не спори, да треба ову ствар у начелу примити, него само предлаже, да се иде овим редом.

Министар унутр. дела. Да би сви знали, шта се управ овим изменама и допунама у општинском законику мења и допуњује, ја ћу да покушам у кратко да вам покажем, шта је измењено и допуњено. Најпознатије измене су у овоме: прво, што по овом пројекту не ће имати право гласања на општинском збору сви, него ће се то ограничити и имати га само они, који плаћају потпун данак. По старом закону су сви имали права, који су плаћали ма и 5 гр. чар. порезе, управ и они, које смо поспли. Сад се то мења, па се каже, право гласања имаће само они, који плаћају потпун грађански данак.

Друга главна разлика је у овоме: по садањем постојећем закону кметове, чланове, помоћнике, одборнике и њихове заменике бирају сви на збору, и то је оно, што се зове непосредни избор. Садањи пројект хоће, да од сад буде посредан избор на пр. онако, као што се бирају поверенници по срезовима за народну скупштину, т. ј, сви они, који имају право гласања, изберу известан број грађана, колико за коју општину треба, за кмета, чланове општ. суда, кметовске помоћнике, одборнике и њихове заменике, па ови после бирају између себе прво кмета, а после остали нужни број чланова. Сад у закону се није могао метути тај број, нити означити, но по старом зна се н. пр. на 300—500 глава бирају се 12; ако је више онда 16 итд. Ови људи изберу најпре кмета, па онда остале редом.

Трећа је измена у овоме пројекту управо државни интерес. Та измена је у томе, што власти имају право надзора над општинском власти, и то: државна власт у пословима, који се тичу државе, т. ј. по кругу рада, кад је државни посао, а одбори као надзорна власт, што се тиче општинских послова. Дакле, то су те три измене, које су овим пројектом означене.

Председник. Сад да почнемо редом тачку по тачку.

Изв. Ковачевић чита члан 1.

Тачка под 1 у члану 13 замењује се овим: „бира онолики број грађана, колико за коју општину треба за кмета, чланове општинског суда, кметовске помоћнике, одборнике и њихове заменике. Ако се општина састоји из више села, свако село бира из своје средине, према броју оних, који имају

право гласања, сразмеран број оних заменика. Они изборни повереници из целе општине бирају између себе најпре кмета, за тим чланове општинског суда и кметовске помоћнике, а најпосле одборнике и њихове заменике.

Ако збор, из каквог било узрока, не би хтео изабрати ове повереннке, или ако ови повереници не би хтели изабрати кмета, чланове општ. суда и њихове помоћнике, онда непосредно надзорна власт у првом случају из целе општине, а у другом из средине повереника поставља кмета, чланове општ. суда и њихове помоћнике, и овако постављени вршиће своје дужности докле се избор не учини."

Председник Има ли ко да говори код овога члана?

Стева Поповић. Главна измена, која се чини у општинском уређењу, поред осталих чланова, ова је: право општинско смањује се и укида овим чланом онако, како смо у општој дебати разликовали.

Замислите, господо, да у једној општини има хиљаду пореских глава и отпадну 400, те тако остану само 600 људи. Ти 600 људи искупе се да бирају чланове, помоћнике и т. д. Ако хоћете да учинимо крај, ја сам готов да учиним неку жртву науци и правди, али само да се зауставимо ту.

Кад се један пут, господо, скупе 600 људи, онда за што да они не би сви избирали управу општинску, него само извесни број, које ови изберу.

Дакле ја сам за то, да се уђеси измена у том смислу, да они људи, који се скупе на збору, изберу управу општинску, а за даље измене никако писам, нити за додатак одборски.

Известилац Ковачевић. Није овде одбор ишао на то, да скучи права, него баш за то, што је овај последњи члан био нејасан (чита последњу тачку члана 1), не зна се ко поставља ове кметове и т. д., док се не каже, да ли поставља из оних избраних или других, па, да би се допунила ова празнина, казано је ово: „ако збор не би хтео" и т. д. (чита додатак овога члана). По томе, одмах онога часа, кад пође полиција да бира, ако на један пут каже збор, ми ћемо да бирамо, власт полиц. мора да престане, а ако не ће да бира, онда полиција то чини. Госп. Стеван, кад је говорио о примању у начелу, казао је и то: да власт може и одборнике постављати, али то није истина; него само у колико се тиче државног интереса, на пр. кмета.

Милан Кнежевић. Мени се чини, да је ово нејасно (чита члан 1). Питање је, кад у једном селу буде 15 повереника. Ту ће онда можда да се деси да буду 7 кандидата, и тако ће бити кмет изабран са два гласа, дакле два човека ће изабрати кмета. Него, господо, ја мислим, да треба да буде поред оних 15 још толико, на пр. 30, па од њих нека изберу 20, а 10 нека отпадну. Иначе они ће један за другог гласати и само поделити се: овај за кмета, онај одборник и т. д.

Никола Милосављевић. Мени се чини овде други став да није практичан, а то у томе, што се каже, да „они између себе изберу кмета и т. д. За што не би бирали из целе општине, јер може се десити, да је неко на путу и није могао доћи.

Кад би се ово додало, ја бих пристао на овај члан, али без овога није ми јасно и не могу да одобрим.

Димитрије Катић. Кад смо пристали, да учинимо неке измене у овоме општинском закону, онда треба чинити измене такве, како ће мање сметње бити, него што је пре било. Врло је добро разложио г. Ст. Д. Поповић. По предложеним изменама не може се никад почасно бирати, него све у један пут, и врло је не удесан начин за попуњавање. С тога сам ја против прве тачке.

Марко Петровић. У главној ствари не ће се много оштетити, ако усвојимо разлог госп. Стеве Поповића, премда и овако не ће шкодити.

Што се пак тиче трећег одељка, ни сам за то да се изостави. Оно је врло нужно, јер тим се даје гаранција, да село не ће бити без кмета.

Панта Срећковић. Ја сам мало час говорио у том смислу, у ком ћу и сад говорити, да нема никакве зебње од овога члана. На пр. у једном селу искупе се сви грађани и изберу себи потребан број, на пр. 15 за кмета, одборнике и т. д. Сад, како се може казати, да село није изабрало кмета, кад је оно изабрало њих 15 ваљаних и у свакога се уздати могу. Како су изабрали њих 15, одмах су изабрали и кмета и одборника и т. д., све, јер ови 15 људи изберу између себе најбољег за кмета, па после најбољег за одборника и тако се све уреди.

Глиша Гершић. Ја сам управо био у самоме начелу противан свима овим изменама овако на брзу руку; али кад је већином гласова у начелу предлог усвојен и кад се прешло на претрес појединих измена, онда ја имам у кратко да кажем, да ја такође не увиђам никакав разлог, нити потребу овој првој измени, којом се замењује т. 1. у члану 13. Некога би разлога још и могло бити, кад би се казало: хоћемо да учинимо, да се не би морао сав народ можда у време најважнијега рада и посла искупљати и дангубити.

Али се збор и онако већ скупља. Не видим разлога, зашто тај збор не би могао изабрати кмета, чланове општ. суда и т. д., све засебно, а не онако у гомили, као што се у измени предлаже. Каже се: „на зар он не бира и кмета и све остале, кад изабере њих 15? То је све једно." Ја држим, да није баш све једно бити кмет, или бити члан оп. суда, или одборник итд. Може бити, да неко има убеђења, да извесан човек треба да дође за кмета, јер баш он има својства за то, а другога човека опет хоће да мете у одбор или у општ. суд, али не налази, да је он баш за кмета. А овако, кад изабере само гомилу људи, онда ће они између себе да поделе та звања можда по другим обзирима, него што је обзир на мишљење и интерес општине. Пошто дакле ту нема никаквога разлога целисходности или економичног, јер је збор на окупу, онда зашто се не би дало прилике, да људи сами бирају онога за кмета, одборника итд., кога они налазе да је способан.

Могло би се казати, да то није у нас нова ствар, што се овом изменом отступа од непосредног начина бирања, па се приступа посредном, јер у нас тај посредни начин бирања већ постоји при избору посланика. Али је битна разлика у томе, што би при избору посланичком морао доћи цео срез, а при општ. изборима долази само село са засеоцима. Дакле они економни разлози, ради којих је уведен посредни начин бирања при избору посланика, никако не постоје при општинским изборима.

Кад се већ приступа томе, да се учине измене, онда бар треба те измене да имају неки суштаствен значај и јаке разлоге за се, а при овој измени тога никако нема, с тога је ја не могу примити.

Петар Стевановић. Мени се чини, да је примедба г. Стевина најумеснија у томе; јер кад се одбију оне пореске главе, које не плаћају данак грађански потпуно, онда за што остали да не би бирали званичнике општинске? С тога сам за то, да збор бира.

Милосав Марковић. Како се мени чини, са овим чланом првим, којим се замењује тачка 13., са свим уништавамо самоуправу, која још код нас није потпуно ни оживела.

По овој измени могу избрани њих 30, на пр. у вароши, да изберу између себе један другог. Ја се слажем са г. Ст. Поповићем и Гершићем, који вели, да сви они, који плаћају потпун грађ. данак, бирају, а не само ови повереници.

Ђурђе Боровић. Мени се чини, да ћемо доћи до неке незгоде са овим пројектом. Каже се тамо, да ће се изабрати неки повереници и т. д., који ће између себе изабрати кмета и т. д. Мени се чини, да то није добро, јер има великих, општина, које би желеле да изберу једнога правника, или човека са стране, који ће им бити кмет. Овако не може да буде због тога, што ће ови између себе изабрати један другог и поделити управу. То је једна мана. Друга је мана она, што каза г. Милан Кнежевић, да ће доћи и до тога, да за једног буду само два гласа, и тако да двојица изберу кмета. Трећа је још мана у томе, што може доћи до тога, да при бирању буду подједнако гласови подељени, дакле свакојако биће незгоде. Због овога, по мом схватању, морам да се придружим мишљењу г. Стеве Поповића.

Милан Кујунџић. Погледајмо, господо, на саму ствар. Шта је одбор? Одбор је, кажемо, контрола кмету. Питам вас: каква је и колика је та контрола, кад она сама између себе, између својих пријатеља пресних бира кмета? Баш с тога, што знају бирачи да има неко, који је способнији него ли остали за кмета, или може да покаже своју способност, само под извесном контролом, збор цени кога ће да изабере за одборника и само под тим условом и бира такав збор или таквога кмета, да буду доиста једно другоме контрола.

Па кад видимо, да би са овако предложеном изменом било по саму ствар контроле горе а не боље, и кад знамо, да непосредно гласање признаје цео образовани свет као неприкосновено право у стварима, које се непосредно тичу самих бирача, — то, ето видите на делу, какве су горе и неудеснije ове измене, које се сада пред нас износе.

С тога и предлажем, да се преко онога члана просто пређе на дневни ред.

Урош Кнежевић. Ја држим, да је исцрпљена ова ствар довољно. Г. Стева је врло добро објаснио. Ако узмемо да оценимо посредно или непосредно гласање, видећемо да ћемо имати муке. Узмимо случај, ако би умро један од кметова. Шта ћемо радити? Или два члана општинска нема. Ко ће да их бира. (Жагор. Вичу: одбор.) Какав одбор. Где су повереници. Сад треба цео збор да бира та два повереника, и, кад дођу та два повереника шта ће да гласају? Казаће ти да будеш кмет, а ја помоћник.

Димитрије Стојковић. Што сам хтео казати, то је г. Стева Поповић казао а г. Гершић довољно објаснио. Ја само не бих био за њихову редакцију, јер г. Стева каже, да бирају кмета они, који плаћају потпун грађански данак, а ово је исто казано у члану трећем ових измена. С тога бих ја био за редакцију, само да се избрише реч „потпун.“

Жика Миленовић. Ја сам био за то, да се даду измене и допуне у овоме закону, али сад видим, да се овде дају измене и допуне у ономе, што није нужно и што је и до сад добро било. Измене треба да буду у овоме, што шкоди, а шкоди у томе, кад општински суд суди, па после иде апелата одбору, и тако је остављено, да ме шаље од већега на ниже, а није стављена измена, да се може жалити среском капетану, што је требало у томе изменити.

Радоња Недић. Ја држим, да је већа гаранција да кмета изабере збор, него 15 људи, јер врло лако може бити да ће га после запалити они, који чекају да чују, ко је избран за кмета, ако им се не допадне, што не би било кад га сви бирају, и по овоме мислим, да не ће бити онако, као што мало час каза г. Ковачевић, да ће оних 15 људи изабрати по вољи кмета. То ретко бива, но обично је, да се они између себе изберу.

Миле Дамјановић. Ја немам много о овоме говорити. Ја само кажем овде, да не стоји оно, што каже г. Гершић Нико други не бира кмета и одборника него збор, јер као што каже овде: збор се скупи и избере себи шта треба за суд; онда шта хоћете ви друго?

Министар унут. дела. Ја ћу у кратко да објасним и саму редакцију. Претходно хоћу да кажем, што се тиче владе, да она не полаже на то, било посредно било непосредно бирање.

Прво да кажем односно онога, што је казао г. Милан Кнежевић, да ће изаћи изабран кмет са два гласа. То не може да изађе; не гласа се то тако, онај за кмета, овај за одборника и т.д. него гласају сви за кмета, па на кога изађе већина. Што се тиче другог оног говора г. Кнежевићевог, где вели, да не види разлога никаква. Разлог би био у томе, што су код нас већином селске општине састављене из више села.

О том непосредном бирању не ћу да кажем много је боље; али зашта у зимње доба веома је тегобно. Што се тиче тога, да ли ће бити изабран овај или онај, ја замишљам ово. Кад ви бирате 6 кандидата за председника скупштине, онда ја држим, да вам је све једно, ко ће који после од њих био потврђен. Тако и за кмета. Разуме се, да треба претходно знати, за што да се бира на пр. за кмета, одборника итд. А што се тиче оне околности, коју споменусте односно паљевине из ината, ту, право да вам кажем, није немогуће.

Глиша Гершић. Ја имам да приметим на говор госп. министра ун. дела. Он вели, да кад се овде најпре бира 6 кандидата за председника, па се један постави, то онда да може и тамо тако бити; али господо, овде је друга ствар, јер ми овде бирамо 6 кандидата за једно *исто звање*, један исти посао, председнички, а тамо се напротив по предложеној измени бирају уједно кандидати за *разна звања* и послове, за кмета, одборнике, чланове оп. суда итд. А зна се, да не могу бити сви једнаки по својствима за сва та звања и с тога није све једно, ко ће бити кмет, ко одборник итд. Ми дакле овде кандидујемо шесторицу за једно звање, а тамо би се морало кандидовати за звања разне категорије и то је основна разлика, због које нарећење г. министра не стоји.

Илија Стојановић. Ја имам само то да кажем, да, кад смо прву тачку овога члана укинули, ово само по себи отпада. После тога, кад смо решили, да само они бирају кметове, помоћнике и одборнике, који потпун да-

нак плаћају, то онда треба да остане по старом, да ове бира општински збор. (Чује се: врло добро. Доста је говорено).

Министар правде. Г. мин. унут. дела казао је већ скупштини, да влада није противна, било овако, као што је у предлогу, или тако, као што сад неки посланици желе. Дакле остављамо то скупштини, да узакони једно, које хоће.

Председник. Је ли довољно објашњено и говорено о овоме? (Чује се: јесте.)

Као што сте видели, у овом првом члану има измена од стране законодавног одбора, и на то се сагласила и влада. И по томе, по пословнику морам прво ставити на гласање оно, што је мишљење одборско и владино. Дакле, ко је за овај члан први, којим се замењује прва тачка члана 13. закона о општинским властима, тај нека седи; а ко је против, тај нека устане. (Не зна се где је већина).

Г. министар унутр. дела каже, да је питање неразумљиво, те се не зна резултат; с тога ћемо по ново поставити питање. (Чује се: решено. Други: није)

Ил. Стојановић. Ја мислим, да треба поставити овако питање: ко је за одборско мишљење, тај да седи, а ко је да се изостави предлог измене члана 13., тај нека устане.

Дим. Стојковић. Ја мислим, да би било јасније, кад би се поставило питање овако: ко је за посредно бирање, а ко је за не посредно. (Чује се: то је решено. Жагор).

Министар унутр. дела. Ја не бих могао узети на душу да је више седело, него, чини ми се, више је устало; с тога, да би било сигурније, треба поново учинити питање. А најјасније је, питање ово: ко хоће да кмета и остале у општини бира одбор, тај нека каже за, а ко хоће збор, тај нека каже против. То је најјасније. (Чује се: врло добро.)

Алек. Поповић. Као што је и г. министар ун. дела казао, да је не јасно, је ли више седело или устало, то молим, да се гласа поименце. (Чује се: хоћемо, не ћемо.)

Министар унутр. дела. Боље је да изгубимо 5 6 минута на да знамо на чисто; с тога нека се гласа поименце.

Председник. Ставићу питање према пословнику. Сад ћемо прозивати поименце, на ко је за одбор, тај нека каже за, а ко је за збор, тај нека каже против.

(Настаје прозивање).

Молим вас, да огласим резултат гласања, 65 посланика гласало је против, а 37 за. Дакле већина је за то, да се одбаци. Према томе остаје по старом члан 13., као што је и био.

Сад да идемо даље.

Изв. Ак. Ковачевић чита члан 2., који гласи:

Члану 13. на крају додаје се ово:

Ако општински суд не сазове општински збор, а требало је по закону то да учини, онда ће непосредна надзорна власт сама сазвати збор и предложити му предмет, због кога је сазват. (Чује се: врло добро.)

Председник. Усваја ли скупштина овај члан? (Усваја.) Чујте даље.

Изв. А. Ковачевић чита члан 3., који гласи:

Прва тачка у првоме одељку члана 14., који гласи: на општинскоме збору имају право гласања сви пунолетни чланови општине, који плаћају грађански данак, — замењује се овим:

„На општинскоме збору имају право гласања сви пунолетни чланови општине, који плаћају најмање потпун грађански данак."

Ал. Поповић. Господо, за одбацивање првога члана овога предлога поглавити разлози били су, што ће се узаконити, да не ће моћи гласати они сиромашнији грађани, који не плаћају грађански данак. И ако је то било главно, ја ћу да кажем, да се ни најмање не слажем с предлогом овог трећег члана. Код нас стоји правило, и то научно правило, да ко год има дужности, тај има и права. Не може бити права без дужности, нити дужности без права. То, господо, другчије није. Сад ми чинимо поделу између богаташа и сиромаха у грађанским правима, и, може се рећи, чинимо ми, богати људи. Узмите господо, само ово. Сваки грађанин српски по уставу наше државе равноправан је, и сиромах и богат, а ту равноправност и ми смо оногад примањем закона о инвалидима признали, изређујући, да без разлике свака пореска глава плаћа полугодишње по пола динара,, и ако ја томе бејах противан, тражећи, да се овај прирез по имућству учини. Исто тако, кад је кулучити, терете сносити, на границу ићи и борити се, ми опет кажемо: сви без разлике равноправни смо, како сиромах тако и богаташ, — а сад, кад је да се бира кнет, непосредни старешина свију грађана, и богатих и сиромаха, тада ми кажемо: не дамо и сиротиња да га бира, ту не признајемо једнакост, ту не дамо да се чује сиромашки глас, но богаташки.

Господо! Код мене је најтврђе начело и убеђење, да никада богатство не чини човека поштеним човеком, но поштена, искрена и свесна радња чини човека поштеним човеком, и ја знам сиромаха, и то пуких сиромаха, који су далеко поштенији од многог богаташа.

Према свему овоме, кад му дајеш дужност да се бије, да иде на границу, да кулучи, да трпи глад и друге несреће, онда му дај и право да бира, јер кад нисмо разлику правили, кад се пошло на границу, не треба ни овде. (Чује се: врло добро.)

Председник. Је ли довољно објашњено? Има још говорника (чује се: довољно је, не треба више да говоре). Усваја ли скупштина овај члан по предлогу? (Усваја).

Извест. А. Ковачевић. Чита члан 4., који гласи: Члану 22-ом додаје се ово:

По томе кметове, чланове општинскога суда и кметовске помоћнике, као и општинске писаре и друге званичнике могу уклонити са звања одбор и надзорна власт. Одбор их може уклонити, када не марно или неправилно врше општинске послове, и то одбор решава већином од две трећине гласова, а надзорна власт може их са звања уклонити, кад они немарно или неправилно врше државне послове, или кад их никако не ће да врше. Но, прво претпостављена надзорна власт не уклања их сама са звања, него предлаже то вишој надзорној власти са описом случаја, прикупљеним доказима и одбраном туженога, а ова виша власт решава, хоће ли се дотични општински званичник са звања уклонити.

Ил. Стојановић. Ја бих имао приметити за ово, што се каже: „као и општинске писаре и друге званичнике могу уклонити са звања одбор и надзорна власт“, да се ово изостави, и да се на место овога стави: да може општински суд уклонити са звања општинске писаре и друге званичнике. Јер општински суд у свако доба може остати без писара, кад би се дало одбору и државној власти, да их са звања уклањају. Кад они стоје под непосредном влашћу суда, суд треба и да их уклања. (Чује се: врло добро).

Ђурђе Ђоровић. Ја се потпуно слажем са г. Ил. Стојановићем, да општински суд бира и одпушта општинске писаре, а не одбор, јер би се овим често долазило до сукоба између кметова и одбора, почем би се догађало, да би суд хтео једног, а одбор другог писара. Дакле ово треба изоставити, а метути, да их суд прима и одпушта.

Алекса Поповић. Овде, ја имам једно да напоменем, јер је незгодно и било би нејасно. У овоме члану каже се и то: одбор решава већином од две трећине гласова да се уклони кмет, помоћници и т. д. Дакле, треба да се разумемо. Је ли ово и разуме ли се пуна седница одборска, или цео одбор, а по закону је пуна седница, кад има 12 одборника и 13-ти председник, а цео одбор разуме се, кад има 16 одборника. По томе, овде ће бити тешко и не јасно, јер цео одбор биће тешко саставити, и тако кмет, помоћници кметовски и други никад се не би могли уклонити.

Дим. Стојковић. Ја бих казао, да је врло умесно оно, што је казао г. Ил. Стојановић, да одбор не отпушта општинске писаре и друге званичнике, већ општински суд; но, ја имам да приметим још. Овде су две разлике, једна, да одбор одпушта кмета, чланове општ. суда и кметовске помоћнике, као и писаре и друге званичнике, а друга је, да их одпушта надзорна полиц. власт; но, како писари и званичници немају никаквог непосредног додира са државном полиц. влашћу, то, ја сам за то, да се ово са свим избрише. Нисам ни за то: да писаре и званичнике одбор одпушта, но сам да остане по старом, т. ј. суд да их одпушта, јер он најбоље зна, како који мађи врши свој посао. Он их прима и уводи у дужност, па нека их он и одпушта.

Новак Милошевић. Ја мислим, да не би било потребно, да се утиче полицајна власт за ово у општинске ствари, него, нека остане по старом, јер је најбоље. А полицајна власт ако примети, да општинске власти не врше државни посао, она може на рачун трошка онога, који није вршио, да дође у општину и изврши тај посао.

Пан. Срећковић. И ја сам хтео да кажем, што је већ казао г. И. Стојановић, да одбор не уклања општинске писаре, но суд општински.

Дим. Катић. Ово, што се предлаже, мени се чини да није добро, јер зна се, да су и до сад мало кад где кметови згрејали столицу, а сад, кад их одбор може сам уклањати, то ће бити још горе. Као што знате, вечито је до сад било трвење између одбора и кметова, ко је старији, те им је збор расправљао ствар, а сад ће видети, да је збор старији и кмет никад се не може ни за најкраће време одржати на том месту. И за то сам мишљења, да одбор предлаже збору, а збор да их збаци; дакле, слажем се са г. Дим. Стојковићем.

Стеван Д. Поповић. Ја се придружујем назорима г. Дим. Стојковића обраћајући пажњу скупштине још и на ово. Ми смо претходним чланом 13-тим дали право збору, да бира и поставља кметове, а сад овим чланом одузели би право збору, кад одбор може у свако доба да збаци кметове. С тога придружујем се предлогу Дим. Катића, да одбор предлаже, а збор да их уклања, а за државни посао, кад га не врше, треба да остане као што је у предлогу.

Извест. Акс. Ковачевић. Истина, господо, што се мене тиче, и ја бих мислио, да је неудесно оно, што нека г.г. посланици изразише, да одбор може уклањати кметове и решавати о томе; но како стоји у члану 71. да, одбор кад хоће да изда какво решење, треба да у седници одбора присуствује две трећине одборника, не рачунајући у то чланове општинског суда, и тако, у којој општини има 12. одборника, ако дође само 8, онда не ће остати у две трећине више од пет—шест одборника, те по том не ће моћи уклонити кметове без потпуног броја одборника.

Што се тиче писара и званичника општинског суда, пошто они непосредно стоје под општинским судом, то би свакојако добро било, да их може општ. суд, као што је и у закону, уклањати са звања, а не одбор, јер општински суд одговара и полицајној власти и одбору, и он је одговоран за сваке случаје. По том држим, да треба ово двоје исправити.

Министар унутраш. дела. Ја нисам против тога, што се тиче општинских писара и званичника, ако буде само одговоран суд за њих, на прилику за касу, ако се покраде. Ја знам из искуства, да писари смеју доста кметовима у служби и праве им неприлике, те је то због тога и стављено.

Председник. У колико сам разумео из говора г.г. посланика, питање је, да се избрише оно, што су предложили г. И. Стојановић и г. Дим. Стојковић за надлежност одпуштања општинских писара и званичника, и да остане опет по чл. 46. тачке 5-те.

Г. Гершић. Ја имам укратко да напоменем, што се тиче овога питања, да ли ће одбор моћи збацити кметове сам, и да то буде стално, или ће се против тога апеловати на збор, да он коначно реши. Ја мислим да говоримо о томе, да ли има гаранције, да ће одбор моћи да надзирава и управо да води контролу над кметовима и судом, али никако о томе, да их он сам збаци без апелате. Одбор треба да има права да води контролу над оним, који ради, али тако исто треба један трећи, који ће да реши у случају сукоба, који од њих има право. Дакле, ја сам за то, да ако би дошао одбор и општински суд до сукоба, да на послетку реши општински збор, ко је од њих у праву.

Дим. Стојковић. Овде треба имати у виду, да се овим чланом хоће и тражи: да одбор може збацити кметове и остале за општинске ствари, кад се не би уредно вршиле, а полицајна надзорна власт за државне послове. Дакле, двоје. Ја не бих никако био за то, да се да право одбору, да може збацити кметове, пошто кметове збор бира, па то право треба оставити збору, а одбор само да може предлагати за збачење кметова, кад не уредно и немарно врше дужности. По овоме дакле, остао би стари закон у сили, који више користи приноси, но ова измена.

А што се тиче овога другога, за државну власт, да и она може збацити, ово у неколико одговара потреби, и у томе се слажем, па бих дозво-

ано, што се тиче државних послова, да може неку контролу надзорна власт водити и кад наступи случај, да општински суд неуредно или не ће да изврши неки државни посао, онда бих био за то, да се овом члану 70-ом дода још и ово: да државна власт има права, да такав случај достави одбору за његово неуредно вршење послова, и да одбор сазове збор, који ће да реши о томе даље, а не бих био никако за то, да се оставе одрешене руке надзорној власти.

Министар унутраш. дела. Што се тиче првога, о збацивању кметова од збора, а не од одбора, за општинске послове можда ја не бих имао шта да кажем, једино с тога, што се деси сукоб, као што г. Гершић напомену, између одбора и суда, па је незгодно, и треба неки трећи да реши, а не одбор сам да та збаци; јер и ја бих желео, да и кмет има неке гаранције, а не да седи на томе месту као из неке милости.

Што се тиче онога другога, што предлаже г. Дим. Стојковић о државним властима, да се оне жале одбору за какву неуредност кметова у државним пословима, то ја не могу ни у идеји, ни у практици дозволити, нити то може бити. Јер, кад би се појавила говеђа болест или нешто налик на то, то, ако кметови не ће нешто по наредби предупредити, ваљда државна власт да тражи одбор да му се жали? По томе дакле ја не могу никад потчинити вршење државних послова нахођењу и доброј вољи или нехату општинског кмета. То би био изврнут однос између државе и општине.

Председник. Има још говорника. (Чује се: да се направи редакција).

Министар унутраш. дела. Ја мислим, да је најбоље унутити у одбор ову, ствар, јер у томе члану одпадају општински писари; кмета да збацује збор по предлогу одбора, и државна власт да може збацити кметове. Дакле три ствари.

Председник. Ово се упућује одбору. (Бива). Чујте даље.

Известилац А. Ковачевић чита члан 5-ти, који гласи:

Члан 24. замењује се овим: „Кмет, чланови општинског суда и кметовски помоћници бирају се на две године."

Председник. Други став овог члан сам по себи одпада; а овај први усваја ли скупштина? (Усваја).

Известилац А. Ковачевић чита најпре члан 78. закона о општин. властима, а за тим члан 6. предлога, који гласи:

Члану 78. додаје се на крају ово:

„Ако општински рачунополагачи не поднесу општинске рачуне по закону, онда прва надзорна власт дужна је потражити рачуне, и ако нису склопљени, оставиће им рок од 15. до 13 дана за склапање и подношење, па ако и у том року не поднесу, склопиће их сама или наредити, да их ко други прегледа и склопи, а у оба случаја о трошку рачунополагача.

А ако одбор не би хтео примити рачуне, онда ће их примити и прегледати о трошку одборника надзорна власт, пошто се увери, да их одбор није хтео примити.

Председник. Има ли ко шта да говори о овом додатку? (Чује се: нема, добро је). Усваја ли скупштина? (Усваја).

Известилац А. Ковачевић чита објашњење одбора законодавног, којим предлаже, да се узакони, да кметови подносе оставке на службу државној власти.

Ово је, господо, за то додато, да кметови подносе оставке државним властима, да ова види, да ли постоје узроци, због којих даје оставку, јер је то одбор општински, коме су подношене до сад, према расположењу свом чинио.

Петар Стевановић. Како је то нова ствар, ја мислим, да би требало да то иде одбору са осталим не решеним тачкама да то регулише и мишљење скупштини поднесе, па онда да решимо.

Н. Радовановић. Ја бих имао да кажем, да би то умесно било, да кметови подносе државној власти на уважење оставке, јер одбор често је доносно решење, па каже: не пуштамо тога кмета. Ја вас могу уверити, да је то са мном прошле године 24. Јула било.

Шта кмет може да ради, кад он више пута поднаша оставку, а одбор је из неких узрока не ће да уважи? По досадањем закону ништа не може.

С тога мислим, да државна власт може уважити оставку, кад одбор не ће.

Председник. Нека ово иде одбору, да он расмотри и прегледа, па ћемо сутра решити. (Скупштина усваја).

Известилац А. Ковачевић чита члан 8, у место 7, који гласи:

Овај закон ступа у живот 1. Новембра ове 1878. год.

Председник. Усваја ли се овај члан. (Усваја).

Известилац А. Ковачевић чита члан 8., у место 9., који гласи:

Кад овај закон ступи у живот, губе силу сва противна наређења општинског закона од 24. Марта 1866. и њихових измена и допуна од 8. Октобра 1875. године.

Председник. Усваја ли се и овај члан по предлогу? (Усваја).

Овај је закон свршен, а као што знате, они чланови измена и допуна овог закона, што нисмо сад свршили, упућени су законодавном одбору, и он ће о њима данас донети мишљење у одбору, па ћемо и то сутра решити.

Известилац А. Ковачевић чита предлог Ђурђа Ђоровића о допуни закона општинских власти, који гласи:

Предлажемо, да се §. 66. закона о устројству општинских власти на крају дода ово:

12. Решава о заграђивању и разграђивању потеса; одређује време, кад ће се, где и у која поља стока пустити и тим подобно, сходно закону о потесима.

13. Доноси решења, да се путови општински праве, и предлаже вишој власти, да она сходно закону учини шта треба; одређује време, кад се и на који начин има извршити.

Предлагачи:
Ђурђе Ђоровић.
Вићентије Поповић.
Петар Стевановић.

Предс. И овај предлог да унутимо одбору законодавном. (Усваја се).

Састанак је закључен. Сутра у 8 сахати имаћемо седницу.

Овај је састанак трајао до 12 сахати.

САСТАНАК XX.

13. Јула 1878. године у Крагујевцу.

ПОЧЕТАК У 9 ЧАСОВА ПРЕ ПОДНЕ.

ПРЕДСЕДАВАО

Д. Матић.

Присуствовали сви министри.

Председник. Састанак је отворен. Изволте саслушати протокол.

Секретар И. Стојановић чита протокол XVII. састанка од 10. Јула т. г.

Председник. Има ли ко шта да примети?

Ђ. Боровић. Тамо, где је било гласање за плату практиканата, казано је, да је гласало за 64, а против 34; то би требало да је обратно записано.

Секретар И. Стојановић. То је заиста погрешка. Исправиће се.

Алекса Петковић. Ту нема ни једне речи записане о предлогу Терзибашићевом, где сам ја разложно, да би се тим помогло само богатим људима, а сиротиња штетила.

Секретар И. Стојановић. То је у другом протоколу записано, који је већ прочитан; овде у овом протоколу то није.

Председник. Има ли још ко шта да примети? (Нема)

Усваја ли се протокол? (Бива).

Дозволте сад да вам учиним саопштење. Његова Светлост Кнез, благоволео је потврдити уговор о поштанској конвенцији, који је скупштина ономад решила.

Исто тако потврдио је и два решења скупштинска о оним кредитима. Један је, да се сума од 19.310 гр. и 27 пара пор. преко буџета потрошена у рачунској 1876. год. на прибор коњски и колски, и за оправку кола поштанских, и сума од 42.151 гр. и 20 пр. пор. више потрошена на набавку сена и јечма за храну коња поштанских, — подмири из уштеђених кредита по буџету министарства унутрашњих дела за рачунску 1876. год.

А други је, да се сума од 12.240 гр, и 33 пр. пор. преко буџета потрошена у рачунској 1877. год. на куповину прибора коњског и колског, на набавку и оправку кола за поште, и сума од 7788 гр. и 18 пр. пор. више потрошена за набавку материјала за ков, ковање и лечење коња поштанских, призна у рачуну расхода државног, па терет уштеђеног кредита по буџету министарства унутрашњих дела у рачунској 1877. години; а 3380 гр. и 16 пара пор., колико се има платити артиљеријској управи за оправку кола и амова, да се исплати из државне готовине.

Изволте даље. Има један указ Његове Светлости.

Секретар И Стојановић чита указ.

МИЛАН М. ОБРЕНОВИЋ IV.

ПО МИЛОСТИ БОЖИЈОЈ И ВОЉИ НАРОДА

КЊАЗ СРПСКИ.

На предлог заступника нашега министра грађевине, министра финансије, а по саслушању министарског савета решавамо:

Овлашћује се заступник нашега министра грађевина, министар финансије, да може поднети народној скупштини предлог за одкуп приватних кућа са плацевима за смештај оних надлежателства централне управе, за која досадање државне зграде не достижу, да се у исте могу сместити.

Заступник нашег министра грађевина, министар финансије, нека овај указ изврши.

8. Јула 1878. године.
у Крагујевцу.

М. М. ОБРЕНОВИЋ IV. с. р.

Заступник министра грађевине,
министар финансије,
Вл. Јовановић.

Председник. Упућује се финансијском одбору. (Бива).

Сад имамо два предлога посланика Петра Стевановића

Изволте г. секретару укратко казати, шта он предлаже, па ћемо их после одбору упутити.

Секретар Илија Стојановић. Посланик Петар Стевановић предлаже, да се растумаче извесни чланови закона о плаћању порезе. После, да се куршење данка продужи сиротињи, како не би у бесцење продавала своје имање.

Председник. Оба предлога да упутимо финансијском одбору. (Бива).

Имамо четири молбе и жалбе. Изволте укратко прочитати.

Секретар И. Стојановић чита молбу Радонце Никшића из Сремчице, којом моли за издржање, јер је у рату рањен и онеспособљен за рад.

Молбу Косте Аћимовића, трг. из Књажевца, којом моли за помоћ, пошто је у рату са свим страдао.

Молбу Илије Димића из Књажевца, којом тражи да му се призна ујам на 80,000 ока самљевеног разног жита за време рата од 1876. год., у његовој воденици, и да му се на тај ујам признаница изда.

Жалбу Ђорђа М. Катића, писара општинског у Г. Милановцу, против решења г. министра финансије, због данка.

Председник. Све ово упућује се одбору за молбе и жалбе. (Бива).

Сад да пређемо на дневни ред.

Као што је оглашено, прво је извештај законодавног одбора о општинским властима.

Изволте г. известиоче прочитати, како сте редиговали оно, што је јуче овде казано.

Известилац А. Ковачевић чита извештај.

По старом закону члан 22. гласи овако:

Општински је суд прва непосредна власт, коме је дужност, с једне стране да извршује законске прописе и наредбе власти, а с друге опет сам, или у договору с општинским одбором, да по прописима овог закона чува и потпомаже општинске интересе.

Сад долази ова допуна:

По томе кметове, чланове општинског суда и кметовске помоћнике може уклонити са звања и надзорна власт, кад они немарно или неправилно врше државне послове, или кад их никако не ће да врше. Но прво предпостављена надзорна државна власт не уклања их сама са звања, него предлаже то вишој надзорној власти са описом случаја, прикупљеним доказима и одбраном туженога, и ова виша власт решава, хоће ли се дотични општински званичник са звања уклонити.

А члан 6. да гласи овако:

Члан 28. замењује се овако:

Сваки, који је за кмета, члана општинског суда или помоћника кметовског изабран, мора две године служити. Но ако би и пре истека овог времена наступили узроци, због којих се изабрани по чл. 58. не мора примити избора, може дати оставку на уважење надзорној власти. (Чује се: нека се полако чита, да препишемо).

М. Кујунџић. Шта има да се преписује, кад је то оно исто јучерашње.

Одбор је требао тако и да каже, да остаје при оном јучерашњем.

Известилац А. Ковачевић. Није то једно исто. Ми не можемо казати оно, што не постоји, а за обавештење тога, ја ћу вас молити да прочитам, како је јучерашњи члан гласно:

По томе кметове, чланове општинског суда, писаре и друге званичнике могу уклонити са звања одбор и надзорна власт. Одбор их може уклонити, када немарно или неправилно врше општинске послове, и то одбор решава већином од две трећине гласова, а надзорна власт може их уклонити са звања кад они немарно или неправилно врше државне послове итд., а сад се каже: да кметове, чланове општ. суда, може уклонити са звања и надзорна власт, кад они немарно или неправилно врше државне послове, или их не ће никако да врше.

Дакле, отпала је једна половина јучерашњег чланка у предлогу, и овај је уђешен, као што је закључено.

Овде је учињена подела власти, јер према члану 70. закона о устројству општина, има право општински збор да их уклони, кад они немарно или неправилно врше општинске послове; а сад по овој допуни има право да их уклони са звања виша надзорна власт, кад они неправилно и неуредно врше државне послове. А то је, да би се закон довео у сагласност, да се не може по једном послу радити тачно, а по другом како се хоће.

Мин. унутр. дела. Ја само хоћу да објасним, у чему је разлика. Две су разлике. Прва је, да се изоставе општински писари и други званичници, по примедби г. Стојковића; а друга је, по примедби г. Алексе Поповића, да се одбору не може оставити, да их он може уклонити са звања, него да се то да збору.

Председник. Има ли још ко да говори?

Милан Кнежевић. Молим вас, ја имам.

Чланом четвртим даје се право државној власти, да може за државне послове казнити кмета, а и чланове општинског суда, новчано, а у опаснијем случају са кметовске дужности и збацити.

Хе лепо. А шта остаје за општинске и поједине друге послове, сигурно да кметове казни одбор.

То, господо, никако не може бити.

Но ја бих имао да предложим, да се код последњег става овога члана дода ово: по ако кмет, кметовски помоћници и чланови општинског суда не ће да врше општинске, а и поједина послове, да их може државна власт казнити укором, а и новчано, у селима и варошицама до 25 динара, а у окружној вароши до 30 динара, све у корист општинске касе.

Председник. Има ли да вас потпомогну 12 чланова, као што пословник прописује. (Има).

Илија Стојановић. Ја бих имао да кажем то исто, што је казао г. Кнежевић. Да се не каже, одбор их може уклонити, надзорна власт може их уклонити, него да их одбор, а тако исто и надзорна власт, најпре опомене, и, пошто се новчано казне, онда да се предложи збору да их отера.

Председник. Има ли још ко да говори о овој ствари? Ја морам најпре одборско да ставим на гласање.

Министар унутр. дела. Не искључује се, ако се и ово одборско усвоји, да се може решити и о овоме, што је предложио г. Милан Кнежевић.

За то видите, хоће ли се усвојити ово одборско, па онда оно, што предлаже г. Кнежевић, може доћи као додатак.

Јов. И. Бошковић. Мени се чини, да би овај додатак боље дошао у чл. 70., где се говори о збору, или да се објасни, да остане чл. 70. у снази.

Известилац А. Ковачевић. Нема никакве бојазни, што ће ово остати као допуна код члана 22., јер овде се сада допуњује, ако не врши, надзорна власт може га за државне послове и друге интересе са звања уклонити овим путем, као што допуна каже.

Дакле са свим је умесно, да ово остане код члана 22.

Председник. Јесте ли обавештени о овој ствари? (Јесмо). Има ли још ко да говори?

По пословном реду најпре ћу ставити на гласање мишљење одборско.

Дакле, ко је за одборско мишљење, нека седи, а ко је противан, нека устане. (Сви седе).

Дакле усваја се једногласно. Изволте сад прочитати додатак.

Известилац А. Ковачевић прочита додатак.

Председник. Је ли то ваш предлог г. Кнежевићу?

Милан Кнежевић. Јесте.

Председник. Има ли ко да га подпомогне? (Има).

Известилац А. Ковачевић. Као што сте већ видели, скупштина је вољна да и овај додатак уђе. Ја држим, да је нужно, да г. председник да један четврт сата одмора, да се ова ствар редигира и да се реши.

Д. Катић. Мени се чини, да је овај додатак са свим излишан, јер кад је одређено, да кмета може истерати збор или надзорна власт, онда на што одређивати казну.

Новак Милошевић. Довољна је контрола збор и полицијска власт, кад не врши општинске послове како треба. На што сад постављати и казну; јер

ако то остане, и ако се то постави, онда значи, да немамо општинске самоуправе.

Ђ. Ђоровић. Мени се чини, ако се то усвоји, да ће бити врло тешко за кметове. Јер на прву погрешку, да се казни лишењем звања, ја држим, да нема места овакој казни.

Него, ја сам за предлог Илијин, да се најпре укори, други пут новчано, па тек после да се лиши звања.

Алекса Поповић. Кад би се предложило да се најпре опомене, после укори и најпосле новчано казни, онда би се тај предлог могао примити; али овако, као што је предлог поднесен, никако се не може усвојити.

Каже се сад, да се казни са 20—30 динара, а овамо да служи две године. Капетан, ако хоће да га кињи, он га може за права бога из дана у дан казнити, тако, да човек може пропасти. Него, најбоље је овај предлог одбацити, кад довољно има гаранције, или нека се каже, да се прво опомене, после укори, најзад новчано казни, па тек онда истера.

Жика Миленовић. Ја сам баш за то, и ја велим, да нађем капетана или начелника па да тужим кмета, ако не врши уредно посао; а не овако, да ја одборнике тражим по брдима, па док се сакупе, онда тек да му суде. Али, што се тиче казни, нека буде најпре укор, новчано, па после тек да се истера.

Аврам Јовановић. Уместан је предлог г. Милана Кнежевића, јер ми сви знамо, како наши кметови служе. Они служе општину тако рећи за бадава. Многи од њих, баш само да не служе општину и да буду истерани, не ће да врше дужност; али кад се он казни за неуредно вршење, он ће онда тачније да врши дужност.

Алекса Петковић. Мени се чини, да онај, који је противан томе предлогу, да би се тај варао. Предлог је са свим уместан, а ево зашто.

Ми сви знамо да се може и из друге вароши човек тужити кмету, и кад му овај не би дао задовољења, шта би онда било? Да се тужи одбору. Али ко ће да скупи одбор? Кмет не ће да скупи одбор, јер њему има да суди. Шта му остаје друго, него увек кмета да моли, да му посао изврши.

А кад би било овако, као што се предлаже, он би се жалио власти, и кмет би морао тачно дужност да врши.

Али опет нисам за то, да се овако казни, као што се предлаже, него да се казни један пут укором, други пут новчано, а трећи пут да се предложи збору, да га овај збаци.

Јов. И. Бошковић. У начелу сам хтео да говорим оно, што је г. Ал. Поповић казао. Његови су разлози врло умесни. Кад би се оставило, да се кмет може новчано казнити, онда би један чиновник могао кмета држати две године и непрестано га за најмању кривицу сваки дан казнити, тако, да би му сво имање могао дићи.

Није ваљде, тако смо срећни; јер у опште по нашим законима стоји правило, да чиновник, који учини погрешку, он се само лишава звања, а кмет, који не врши своју дужност, он се осуђује чак и на робију.

Дакле, ако је кмет неваљао, ви га разрешите, па чист посао.

Илија Стојановић. Молим вас, да објасним у неколико моје мишљење, јер држим, да ме гг. Бошковић и Поповић нису разумели.

Они кажу, да се човек држи по две године дана, па да се из дана у дан новчано казни. По то није мој предлог. Ја сам казао, први пут опоменом, други пут новчано, а трећи пут напоље. Дакле нема ту да се понавља новчана казна, но само се један пут новчано казни.

Милосав Марковић. Ја скоро немам шта друго казати, јер су пре мене говорници исказали готово моје речи. Само сада кажем, да се слажем с говором г. Илије Стојановића.

Ур. Кнежевић. Ја бих рекао, да је овде излишан сваки говор. Главно је сад овде питање, хоће ли се остати при томе, што је предложио г. Милан Кнежевић, т. ј. да се збаци кмет за прву погрешку пре него што се опомене или казни.

Главно је питање то, и ја мислим да овде нема ни једног, који ће казати, да се кмет одмах при првој погрешци збаци. Јер кметови већином чине погрешке из незнања.

Сад овде једино је питање у томе: да ли хоћемо, да се први пут новчано казни, па после да се збаци, или ћемо, као што други хоће, први пут опомена, други пут новчано, а трећи пут да се збаци.

Ја мислим да је ово последње најбоље, а у осталом остајемо при оној подели на општинске и државне послове.

Известилац А. Ковачевић. Врло је добро разложио г. Кнежевић, и ја мислим, да се ово одмах у начелу може примити. Јер знате и сами, да је председник у општинском суду највећа власт у општини.

Дакле не може се узети, да се он за најмању кривицу збаци. Ако није на прилику наредио, да се нека ћуприја оправи, да се неки пут насипе, или кога за кулук није одредио, да се одмах казни са разрешењем од дужност.

И тако ја мислим, да се овај предлог Кнежевића у начелу прими.

Ј. Авакумовић. Ја нећу да говорим о самом предмету, који је на дневном реду, о овој измени општинског закона. Но дозволите ми, браћо, да одем мало од овог главног предмета, па пођем за г. Јов. И. Бошковићем, Лозничанином.

Г. Бошковић је казао, као да се по нашим законима чиновници казне блаже, по кметови и остали грађани за једнаке кривице, — само лишењем звања. Ко зна, које су следи скончане са губитком државне службе, тај никад не ће рећи, да је то блага казна. Међу тим и сама изрека, да се чиновништво казни само губитком службе, са свим је противна нашем кривичном закону. Ко зна наш кривични закон, томе није непознато, да у ствари постоји сасма противно ономе, што је г. Бошковић рекао. На име, чиновници се по нашем кривичном закону казне много строжије од грађана за једнаке кривице, па често и двогубо. Обично сваки чиновник поред осуде преступне преко шест месеци затвора, лишава се по закону и државне службе. Код осуде за злочинство, то се већ по себи разуме. Дакле, код чиновника је двогуба казна: осуда по закону кривичном и губитак државне службе по закону о чиновницима. Шта више, закони наши иду толико далеко, да чиновник и при из-

новним осудама за иступ, ма и на један талир новчано, опет губи државну службу због те налене осуде.

Најпосле, у извесним кривицама, на примеру код превара и утаја, грађанство може да остане и без казне са свим, ако га не тужи дотично лице. Док на против чиновник и у таквом случају не може да остане без казне, не може да му опрости приватни тужилац, држава га и без његове тужбе гони, и он и у том случају губи државну службу, остаје без коре хлеба.

Да ли је то благост закона према чиновницима, што рече г. Бошковић?

Мин. унутр. дела. Молим вас, још на једно да вам обратим пажњу, јер чини ми се, да један једно, а други друго говоре. Г. Кнежевић је, чини ми се, узео за основу једну мисао, а г. Милан Кнежевић предлаже односно неуредности вршења општинских послова.

Дакле, ако је да сад то иде одбору, мени је нужно да знам, да ли су обе ове ствари обухваћене. (Чује се: обе).

Д. Стојковић. Ја бих имао једну примедбу да додам. Што се тиче општинских послова, да би најбоље било, да се каже, да их одбор казни, јер одбор је за њих највећа контрола; а што се тиче државних послова, ту да их казни надзорна власт, јер то је друга ствар.

Председник. Као што је г. министар објаснио, овде има два питања. Усваја ли скупштина и једно и друго, на да упутимо одбору. (Усваја).

Дакле, ко је за то, да се оба ова питања, која је г. министар споменуто, обухвате, тај нека седи, а ко је противан, тај нека устане. (Сви готово седе. Неколико је њих устало).

Дакле усваја се? (Усваја).

Сад четврт сахата одмора, да се ово редигује.

После одмора.

Председник. Да продужимо посао. Изволите саслушати извештај законодавног одбора о предлогу Милана Кнежевића и осталих, о додатку чл. 22 општ. закона.

Известилац Ковачевић чита извештај:

Народној Скупштини.

Законодавни одбор расудно је о предлогу посланика Милана Кнежевића, односно казнења општинских званичника, споменутих у члану 4., кад они не врше како треба општинске послове, и према закључку скупштине, да се ове претходне казне пре збацивања успоје и при вршењу државних послова, одбор је нашао, да успојеном члану четвртом, који је допуна члана 22. зак. о устр. општ., ваља додати ово:

Предлог за уклањање са звања не ће се чинити за прву погрешку, осим у хитним или важним случајима, где би била опасност, или штета за службу, ако би то лице остало и даље у служби, већ у обичним случајима за прву погрешку казниће се, по важности случаја, укором или новчано по сеоским општинама и варошицама до 24 динара, а по окруж. варошима и у Београду до 48 динара, у корист општ. касе.

Овако исто казниће прво председатељ надзорна државна власт именоване општ. званичнике за прву погрешку њихову и у вршењу дужности по општинским пословима или приватних лица, а у последњем случају на тужбу оних.

Противу осуде на ове казни има осуђени право жалбе само првој вишој надзорној власти.

На ово је пристао и г. министар унутр. дела.

13. Јула 1878. г.
у Крагујевцу.

Председник законодав. одбора,
Д. Голубовић.

Известилац,
Ак. Ковачевић.

Чланови:

Живко К. Недић, В. Д. Мадаревић, Ж. Душманић, Рака Кукић, Павле Самуровић, Ј. П. Стевановић.

Алекса Поповић. Кад су нека господа поднели предлог скупштини, да се учине неке измене у закону о самоуправи, наводили су као битнуману у том закону, што нема надзорна власт права, да кметове збаци, кад не врше државне послове. Ја из предлога од стране владе видим, да је посланички предлог овако исто разумео, као и ја, г. министар унутрашњих дела, па за то врло умесно предлаже, да кметове, који не врше државне послове, збацује надзорна власт, а одбор и збор грађански, кад су немарљиви у вршењу општинских послова. — Сад овим предлогом Милана Кнежевића хоће се, да се надзорна власт меша и у унутарњу управу општинску, а тим је и она најмања искра самоуправе општинске збрисана. За то врло неумесно стоји назив овај „закон о самоуправи општинској" и то је само прост назив а нема ни за пару вредности.

Поред овога, што нема више ни помена о самоуправи општинској, још ће настати и сукоб између општинског збора и надзорне власти, ако се деси случај, да је кмет оптужен пред зборам, због неправилне и нерадне радње у општини, а у исто време за исто дело обтужен је и надзорној власти, и у том случају збор донесе одлуку, да се збаци с кметства, а власт донесе решење, да то нису узроци за збацивање и да га не збаца. Питам у таквом случају, чија ће одлука бити снажнија: или збора општинског, или надзорне — полицајне — власти.

Према свему овом, ја сам овој допуни, коју Милан Кнежевић предлаже, одсудно противан, и за то сам да се одбаци.

Известилац Ковачевић. Да би се само избегла разногласност у мишљењу те да не би скупштина била противног убеђења, ја бих разложио, да не постоји оно, што г. Алекса наводи, т. ј. да се овим додатком даје превага државној власти над општинским зборам, за то, што подела власти остаје онаква, која је једном овде узаконљена. Општински збор збациће кмета, кад је немарљив у вршењу општинских послова. Власт полицајска збациће га кад

је немарљив у вршењу државних послова. Што се тиче ове казни, она се сад не односи ни на једно од ова два питања, него само даје се могућност сваком оном да се жали државној власти, кад који од општинских судија не ће да врши поједине послове, или ако би се оно, што врши, односило на штету општине, или на штету појединих лица, или на штету државе. Јер узмите, господо, на пример, позове се кмет на потрицу, и неколико се пута позива, као што ми сви из народа знамо како то бива, и он не ће да изађе дотле, док се не забашури траг о потрици тако, да човеку пропадне и њива. Свештеник моли се по толико пута да му се покупи бир, па и то остане као мртва реч. Налаже се, да се оправе ћуприје, путови итд., па то се не врши и овом подобно. Има разних случајева, које човек не може да побројн ни за 2—3 сахата.

Дакле, да би се за ове поједине случаје могао кмет казнити, а да се одмах не побије његова важност, нашао се је овај једини пут, којим би се могао одмах за прву погрешку казнити, и то у селским општинама и варошицама по 24 динара, а у варошима и Београду по 48 динара.

Ја држим, господо, да овде нема ни најмање опасности за општинску унутрашњу управу, где се тражи, да закон заштити подпуно право и пользу; јер што неки наводе, да се овим побија крстача општинској слободи, ја не знам да ли би они имали разлога да то докажу, за што се одузима слобода и каква је то сила, којом би се могла одузети слобода, кад стоји једно законско наређење, које представља да веже и оног, који хоће да ради што год преко закона, а и власт да не може ништа више над тим учинити преко закона. И по том велим, да се овај предлог може овако усвојити. (Чује се: врло добро.)

Миле Дамњановић. Ја само имам да приметим овде, што известилац каже: *укором или новчано*. Ја мислим, да не стоји тако, него треба казати: „први пут укором или опоменом, а други пут новчано. Овде је уједно метуто укором или новчано.

Даље имам да додам, што каже г. Алекса, оно истина мени се чини некако незгодно, јер ако сад збор или одбор није никако извршујућа власт и ако би одбор или збор казнио кмета са лишењем звања, па он каже: не ћу, онда мора бити један од власти да то изврши, иначе пошто одбор или збор није никаква извршујућа власт, то би се тиме учинило једно трвење. Без неке власти не може се бити, с тога сам ја за предлог, но само са овом изменом, да се каже: први пут опоменом или укором, други пут да се казни новчано, а трећи пут да се лиши звања.

М. Гашић. Ја сам био заиста са свим противан у начелу томе предлогу, но пошто је већина усвојила, ја морам да пристанем, и ако ми се не допада никако, и ако налазим да је врло штетан и опасан, али шта ћу кад већина хоће. Ја бих имао ту већину само у толико да замолим, да помогне мало и мањиници, но мени се чини да смо са танком помоћи, чим смо ово усвојили, да се бар, кад се државној власти даје да се уплеће и у општинске ствари, остави толико одушке тој једној општинници, да она може имати бар толико гаранције, да се приватан човек, који се жали, има најпре жалити одбору или збору, па кад на та два места не успе, да се тек онда може жалити државној власти. Ми са овим господо, што ја предлажем, не ћемо имати никакве гаранције, или са свим мале. Са овим предлогом г. Милан Књежевић је тој малој слободи општинској, што је беше остало, подпуно одневао велико „вечна памјат", а ја ћу са тужним срцем да кажем: „бог да јој душу прости." (Смех.)

Известилац Ковачевић. Ја немам овде закон при руци о суђењу код општинских судова, али знате сви, да тамо изричио стоји, да општински одбор може казнити кметове т. ј. како кметове, тако и чланове и помоћнике, који не ће да изврше пресуду у одређено време, до 50 динара, и наређује, да се на његову штету изврши пресуда. Ја питам вас, господо, је ли и један једини кмет до сад био кажњен одбором. (Чује се: није.) За то, што каже предговорник, да би се могло помоћи тиме, да се жали одбору, то је само да остане једна гола реч на хартији стављена; а што каже за оно друго, да се човек жали збору, то би значило викати ово: помози бог на вашару или чаршији, на обадве стране.

Дакле свакојако држим, само је ово једини пут државне власти, која мора по закону да поступи, хоће не ће.

Жика Миленовић. Ја сам баш за тај предлог, но само желео бих да знам за оно, што се каже, први пут да се казни са 24 динара, шта ће бити за други пут или за трећи пут, ако не изврши оно, што му у дужност спада. У том предлогу се ништа о том не помиње. То да ми је да знам. (Вичу: за трећи пут збациће се са звања.)

Дим. Катић. Од свију разлога, који се овде чуше, ни један ме не може убедити противно ономе, што сам мало пре казао: кметови су толико оптерећени, да ни једно јавно звање није толико оптерећено, узимајући наравно у обзир способност, која се захтева за кмета и дужност, која им је одређена.

Кад се то узме у обзир, онда ја не знам како можемо одредити, да се и новчано казни, кад постоји казна да се лиши звања. Ако се кмет не боји да ће бити лишен звања, онда не знам да ће се бојати и новчане казни. Међу тим, ту је отворено поље да се могу казнити сваког часа, а то је за кметове и сувишно, пошто они из родољубља служе као чланови те општине, сматрајући, да су дужни радити на унапређењу своје општине. И по томе, ја сам одсудно противан предлогу.

Новак Милошевић. Ја могу да разумем, да се кмет може казнити, кад он не врши државне послове, али кад се овде умеша полицијска власт и општинске послове, онда не разумем како ће кмет да врши ту дужност. Тамо се каже, ако неправилно или немарно врши дужност. То је тако широк појам, да све обухвата и тако потпре самосталност суђења. Па прилику, отишао је кмет да извиди неку потру, или друго што да суди. Сад ако се ово полицији не допада, према оном широком појму може да га казни, а тако исто и за одборска решења, која су чисто општинска. Овде савршено хоће да се уплете полицијска власт и у општински суд. То уплетање, као што рекох, могао бих да разумем онда, кад кмет не ће да врши државне послове, али овде да га може казнити и за невршење општинских послова, излази то, да нема општинске самосталности. То је једно, а друго је то, што ће се отворити широм врата парничењу, што је била главна цељ овог закона

општинског без додатака. И због тога, ја сам одсудно противан, да власт полицијска може казнити кмета због невршења општинских послова. Ја сам за то, да се кмет може казнити кад не врши државне послове.

Министар унутр. дела. Ја бих желео само да г. Новака ублажим о тој жељи. Писам ни ја мислио, а чини ми се да тако и не гласи, да решења одборска преиначава полиц. власт. Молим вас, у општинским пословима, ако има да се направи ћуприја то није решење. Ви сте поднели пресуду на извршење кмету, или тражите да вам наплати вересију. Дошли сте једног празника, — не ће; дошли сте другог, — он опет не ће да изврши; шта ће онда да буде? Изречена пресуда поднета на извршење, али не ће да је изврши. То су ти случајеви; на које би се имао применити овакав закон али решење одборско и шта он решава, ја не мислим да то овде долази, нити то, како он суди, већ како ради. Мишљење ни једно не може бити не законо може бити глупо или наопако, али радња може бити законна или незаконна, маријна или немаријна. Дакле није све једно. — (Чује се: доста је говора, да се реши.)

Дим. Стојковић. Ову ствар не би требало овако да ошишамо. Ово су врло важне ствари. Ми данас правимо један закон, а сутра ћемо га можда опет преиначити. За то би требало да се договоримо, да чујемо свачије мишљење. Ја ћу да будем кратак; ја ћу само на једно да обратим пажњу скупштине. Ја сам и јуче казао скупштини, да не бих никако био за то, да за општинске ствари може надзорна власт казнити, него нека се обрати одбору.

Овде се каже, да надзорна власт може казнити кмета по приватној тужби. Наћи ће се, господо, људи, који ће интригирати противу кметова, па ће наћи сведоке и отићи код власти, а власт ће тражити објашњења, па кмет треба да да објашњење да то не постоји. Сад шта остаје кмету? Њему ништа друго не остаје, него да то лице сутра подвргне некој одговорности, као што то може бити, стварајући му кривицу, па према томе и казну, а овакав начин не би био ништа друго, него раздор у општини.

Са ових разлога ја сам одсудно противу предлога.

Министар просвете и црквених дела. Овде је пре неки дан већ изнесен један предлог, да се учини један додатак у закону о устројству општина и општинских власти, и о томе је било разговора у скупштини читав дан, па кад су сви говори исцрпљени, и кад је г. председник питао, има ли ко да говори, одговорено је да нема; по том питало се, усваја ли се у начелу, и скупштина је одговорила, да усваја. После је упућен одбору, да га стилизира, и сад, пошто је стилизација готова, може бити говора само о стилизацији, а не враћати се опет на начелни говор. (Чује се: тако је, доста је говора.)

Председник. Је ли скупштина довољно обавештена. (Јесте.) Кад скупштина каже, да је довољно обавештена и да не тражи да се даље говори, то ћу да ставим ствар на гласање. Чули сте извештај законодавног одбора. Полажем питање: ко је за одборско мишљење, као што је прочитао известилац, тај нека седи, а ко је противан, нека устане. (Већина седи.) И по томе усваја се. Чујте даље.

Известилац Ковачевић чита:

Чл. 28. закона о устројству општина гласи овако:

Сваки, који је за кмета, члана општинског суда, или помоћника кметовског изабран, мора годину служити. Но ако би међу тим и пре истека године наступили узроци, због којих се изабрани по чл. 55 не мора примити избора, може дати оставку на звање, која се подноси на уважење општинском одбору.

Сад би имао овај члан да гласи овако:

Сваки, који је за кмета, члана општинског суда или помоћника кметовског изабран, мора две године служити. Но ако би и пре истека овог времена наступили узроци, због којих се изабрани по чл. 58. не мора примити избора, може дати оставку на звање, која се подноси на уважење надзорној власти.

Овај члан замењен је само с тога, те да се доведе у сагласност са чланом 24., где је казано, да се кмет, чланови општ. суда и кметовски помоћници бирају на две године, да мора служити две године дана.

Ђурђе Ђоровић. Мени се чини незгодан тај предлог одборски у овоме, Тамо у старом закону стоји, да даје оставку одбору, а овде се то преноси на полицију. По моме мишљењу, ако хоћемо постепеност, треба претходно да даје одбору, па, ако му овај не ће да уважи, онда да се жали полицији, јер овако изгледа, општина га бира а полиција му уважава оставку. Полиција треба да буде апелационна власт, а не непосредна. За то ја предлажем, најпре нека се жали одбору, па после полицији.

Известилац Ковачевић. Са свим је све једно, господо, и ово је само за то казано, да он поднесе оставку полицији, те да она види, да ли заиста постоје они узроци побројани у чл. 58. закона општинског, па ако постоје, она уважава оставку, и у исто време пише одбору, да одбор предложи збору да изабере друго лице за кмета, и тиме се ствар свршава. (Чује се: доста је говора.)

Председник. Чули сте, како је стилизована ова ствар, а чули сте и објашњење. Сад ћу да ставим питање на гласање. Ко је за овакву стилизацију казаног одељка овог члана, тај нека седи, а ко је противан, тај нека устане. (Сви седе). И по томе цео овај закон (изузимајући први члан предлога, који је одбијен) усвојен је и свршен. (Тако је).

Сад има један предлог посланика Ђоровића. Ако сте вољни, да се прочита и претресе. (Чује се: нека се чита).

Известилац Ковачевић. Што се тиче предлога Ђоровића, одбор налази, да му нема места у чл. 66-том, него би могао као материјал послужити у допунама закона о потесима и путовима, за шта треба студирање, па за то је мишљења, да се преда влади као материјал, ако би се имао претресати који од ових закона. (Чује се: врло добро).

Гершић. Ја бих имао неколико речи да кажем поводом овога предлога. Ту одбор каже, да би требало студирања и више пажње, па да се реши. Ја држим, да је тај одборов разлог имало да је постојао и при оним другим предлозима о изменама и допунама у закону о општинској самоуправи; јер доиста, цела та ствар треба велике пажње и студирања, а не да се реша-

вају измене у тако важном закону на брзу руку и преко колена, не дајући ни да се сва мишљења као што ваља саслушају.

А. Ковачевић. Ја држим, да г. Гершић није могао одмах разумети, шта је одбор овде руководило, па за то и каже овако, да је требало студирања у одбору и о другим предлозима.

Ово није могло да дође у чл. 66. за то, што тамо стоји: садејствовање и пристајање одбора потребно је: да се може из општинских прихода или из општинске касе учинити какав издатак, који није стављен у предрачун и т. д. Дакле, говори се у овом члану о ономе, што би могло бити, а не о оном, што мора бити. Предлог је предлагача, да се уведе, шта мора бити. Дакле онде, где нешто мора бити, ту се не тражи садејствовање и пристајање одборско, јер по закону о потесима одређено је време, у које се годишње време они имају заграђивати, а закон о путовима каже, да се општине имају о путовима општинским старати.

Ви знате, да општински суд са одборницима и потесарима размери потес и пресуду изрече, колико ко на делу свом има заградити, што потесар мора извршити, иначе суд пресуду своју извршује.

Што се тиче путова, они се морају оправљати по наредби општинског суда, што је такође законом наређено. За то је одбор и казао, да би ову ствар требало студирати.

Г. Гершић. Ја хоћу само да учиним личну примедбу у кратко. Што је г. Аксентије казао, да нисам разумео, то није истина; ја сам врло добро разумео и слажем се с оним одборским разлогом, да о тој ствари ваља проштудирати и испитати је; то је са свим основано. Али, ја сам само то казао, да је та иста пажња, обазривост и тачно испитивање ваљало да руководи одбор и при осталим изменама, које се односе баш на битну садржину закона о самоуправи, те не би она била на брзо овако стешњена, нити би остало неподпуности и противусловља, која ће одмах опет изазивати исправке. А, да је основано што кажем, ја ћу само да наведем пример. Јуче смо решили, да они, који не плаћају подпун данак, не могу гласати на збору. Међу тим, нисмо узели у обзир, да у Србији има погорелих срезова, у којима можда само неколико људи по општинама плаћају подпун данак, те ће онда испасти, да та неколицина бира целу општинску власт. Сем тога, од свију говорника, нико ме није убедио, да доиста не постоји противусловље између надлежности општинскога збора и између надлежности полицијске власти, кад се они у својим решењима о кривицама кметовским сукобе међу собом; чије је онда старије? Ту је дакле остала празнина. У осталоме, ја сам убеђен, да ће народ опет вратити своју самоуправу.

Министар унутрашњих дела. Не постоји противусловље за то, што је код збора збацивање, а код полицијске власти вршење административне казни.

Председник. Да пређемо сад на предлог Ђоровића. Видели сте, шта је казао законодавни одбор о том предлогу. Јесте ли и ви тога мњења? (јесмо). Сад да пређемо на дневни ред. (Бива).

Председник. Сад су на реду саопштења, која има г. министар иностраних дела да учини скупштини, као што сам и у дневном реду означио. — Изволите г. министре.

Министар иностраних дела. Приближило се време, да Србија покаже биланс своје трогодишње радње, како на бојном пољу, тако и на политичком. Влада Његове Светлости била би срећна, кад би могла то учинити још данас; но закључења конгреска, док се год не потврде од дотичних суверена, нису јаван акт.

Ја сам међу тим добио од берлинског конгреса закључења, у колико се Србије тичу, путем поверљивим; кад се берлински уговор потврди, онда ће и влада књажева у подпуној форми обнародовати закључења његова односна на Србију.

Но, и ако је не могуће, да се саопштења учине у форми, у којој би у исто време могла бити позната и нашој земљи, ипак нема разлога, да се са њима не упозна поверљиво скупштина народна. Због тога, ја бих молио, да се ова јавна седница претвори у тајну; а предлоге, које бих ја имао од стране владе да поднесем народној скупштини, с призрењем на закључења конгреска, поднећу јој у јавној седници.

Председник. Господо, према природи ове ствари, претвара се ова јавна седница у тајну; за то нека се публика изволи удаљити, а г.г. стенографи нека остану ради бележења.

Настаје тајна седница а кад се ова свршила.

Председник. Седница тајна претвара се у јавну.

Сад имамо да прочитамо неколико указа Његове Светлости. Молим вас, саслушајте.

Секретар Илија Стојановић чита:

МИЛАН М. ОБРЕНОВИЋ IV

по милости божијој и вољи народа,

КЊАЗ СРПСКИ.

На предлог Нашег Министарског Савета

решавамо:

Члан I.

Овлашћујемо Наш Министарски Савет, да поднесе народној скупштини на основу члана 131. устава на одобрење следеће:

У члану 132. Устава од 29. Јунија 1869. год. (Зборник закона XXII., страна 44) последњи одељак, који овако гласи:

„Остају у важности закон од 30. Октобра 1856. године В.№1660, и закон од 4. Новембра 1861. године В.№2244.“

Укида се заједно са законима у њему споменутима.

Члан II.

Ово решење ступа у живот, кад се потпуно изврши чланом 131. устава предвиђени поступак о предлозима за измену Устава.

12. Јула 1878. год.
у Крагујевцу.

М. М. ОБРЕНОВИЋ IV. с. р.

Заступник председ. министар. савета, министар иностр. дела,
Јов. Ристић с. р.
Министар праде,
Јеврем Грујић с. р.
Министар унутрашњих дела,
Рад. Милојковић с. р.
Министар просвете и црквених дела
А. Васиљевић с. р.
Министар финансије,
В. Јовановић с. р.
Заступник министра грађевина, Министар финансије,
В. Јовановић, с. р.
Министар војни, артилеријски пуковник,
С. Грујић с. р.

Председник. Како је ова ствар од врло велике важности, то се овај предлог упућује одборима: законодавном, финансијском и одбору за молбе и жалбе, да га заједно размотре и сутра свој извештај поднесу. (Скупштина усваја).

Секретар Ал. Стевановић чита:

МИЛАН М. ОБРЕНОВИЋ IV.,

по милости божијој и вољи народа

КЊАЗ СРПСКИ.

На предлог Нашег Министарског Савета,

Узимајући у обзир, да је на основу прве тачке члана 8. Устава, закључен у Берлину $\frac{8 \text{ Јула}}{20 \text{ Јула}}$ 1878 године између Србије и Аустро-Угарске уговор, односан на железницу, на трговину и на просецање Ђердана;

Узимајући у обзир, да се на основу друге тачке реченог Устава, а сходно последњем одељку у трећој тачци поменутог уговора, има поднети овај уговор народној скупштини на одобрење, решавамо:

Члан I.

Овлашћује се Наш Министарски Савет, да поднесе народној скупштини на одобрење, уговор закључен између Србије и Аустро-Угарске, који у српском преводу гласи овако:

Потписани, у име својих дотичних влада, сагласили су се у следећем:

1-во. Влада аустро-угарска обвезује се да, у року од 3 године дана, веже своју железничку мрежу са српском мрежом у Београду. Са своје стране влада српска обвезује се, да подигне, веже и експлоатира, у сагласности са одлукама конгреса, пројектиране железничке пруге, на старој граници Србије код Алексина с једне стране од Белове, а с друге од пута Солунско-Митровичког. Она се у исто доба обвезује, да подигне савезну пругу између Београда и Ниша и да оствари (faire exploiter) њену експлоатацију.

Послови око окончања ових разних пруга, мора ће бити окончани у року од 3 године.

Обе владе настаће заједнички, да се осигура, у овом истом року, подигнење и веза са савезним пругама бугарским и отоманским.

Подигнење и експлоатација ових пруга биће једнообразни, а правила (регламенти), на то односећа се, мораће, у колико је могуће, подударати се са онима, који су у сили на великим пругама Аустро-Угарске, као и на пругама мрежи пређашње Румелије.

У овој цељи, установиће се у Бечу, одмах по закључку мира, једна комисија састављена од одасланика Аустро-Угарске, Србије, Турске и Бугарске, којој ће бити задатак, с једне стране да изради конвенцију између више поменутих држава и интересираних друштва у цељи, да се изврше погодбе (стипулације), које предходе, а с друге стране, да у име дотичних влада и у границама своје надлежности, руководи и надзирава експлоатацију свију пруга, које се овде помињу.

2-го. Трговини односи између Аустро-Угарске и Србије биће тако уређени, како ће, колико је могуће, олакшати промет узајамних еспапа (provenances) и потпомагати непрекидни развитак тесних и трајних односа између обе земље. С призрењем на особене потребе пограничних округа, трговина на граници подвргнуће се нарочитим прописима.

У тој цељи Аустро-Угарска и Србија обвезују се узајамно, да закључе трговин уговор, који ће одговарати означеној намери.

У исто доба проучиће се питање о ђумручком савезу, који би се закључио између обе земље, ако би се нашло, да је то корисно по уговарајуће стране.

Обе стране, решиле оне ма за какву форму, обвезују се, да ће по овом предмету закључити конвенцију одмах по ратификацији мира.

Одасланици обе државе састаће се у тој цељи у Бечу, четири месеца по овом року, а и пре, ако се може.

3-ће. Аустро-Угарска узимајући на себе, да изврши послове регулисања оба Ђердана код Оршаве, а да не тражи финанцијске помоћи од Србије, ова се обвезује, да јој учини све олакшице, које би могле бити тражене у интересу извршења послова, у колико би при томе било потребе послужити се привремено српском обалом.

Србији се осигурава у односу на пловидбу кроз Ђердане поступање, које буде ужизао народ најпре повлашћен.

Обе се владе обвезују, ако устреба настати, да законодавна тела њихових земаља одобре ову конвенцију.

Берлин, $\frac{8\text{ Јула}}{26\text{ Јуна}}$ 1878.

Ристић с. р. **Андрашн с. р.**

Члан II.

У извршењу овога закона, пројекти посебних (специјалних) уговора, које би могла Србија са Аустро-Угарском закључити, поднеће се најпре законодавној власти на одобрење.

Члан III.

Овај закон ступа у живот од дана Књажева потписа.

Члан IV.

Закон о грађењу железнице од Београда до Алексинца и даље до границе, од 12. Марта 1875 (Зборник XXVII, стр. 54.) важи и даље, у колико није овом закону противан.

14. Јула 1878. године.
У Крагујевцу.

Књаз потврђује,
МИЛАН М. ОБРЕНОВИЋ IV., с. р.

Заступник председника министарског савета,
Министар иностраних дела,
Јов. Ристић.
Министар правде,
Јеврем Грујић.
Министар унутрашњих дела,
Рад. Милојковић.
Министар просвете и црквених дела,
А. Васиљевић.
Министар финанције,
В. Јовановић.
Заступник министра грађевина, министар финанције,
В. Јовановић.
Министар војни, артилеријски пуковник,
С. Грујић.

Председник. И ова је ствар исто тако од важности велике, те се и овај предлог упућује казаним одборима, да га заједнички расмотре и свој извештај скупштини поднесу. (Усваја се. Чује се: нека се одреде у те одборе Гершић и Кујунџић као знални и стручни људи).

Нека и они дођу у те одборе, а по пословнику не брани се ни једном посланику, да буде присутан у одборима.

Имам да вам саопштим, да је Његова Светлост књаз, потврдио скупштинско решење о награди наших стенографа. Молим, саслушајте.

Секретар Илија Стојановић прочита.

Ово се прима знању.

Председник. Сутра на дневном реду има ћемо ово, што нам је данас из дневног реда остало не свршено; предлог онај посланика Терзибашића, о полагању кауције при лицитацији; предлог о помоћи ратних страдалаца; предлог г. министра просвете, да може употребити 240,000 гр. пор. уштеде од прош. године на просветне цељи новодобивених предела; предлог г. министра финанције о купљењу рапијег данка за Ђурђевско полугође 1878 год. Све ове предлоге прегледали су дотични одбори и поднели извештаје. Осим тога, на дневном реду биће и ови данашњи предлози, које упутисмо на сва три одбора, ако могну бити готови.

Састанак је закључен, а седницу има ћемо сутра у 8 сах. пре подне.

Овај је састанак трајао до 1 сахати после подне.

САСТАНАК XXI.

14. Јула 1878. године у Крагујевцу

ПОЧЕТАК У 9½ ЧАСОВА ПРЕ ПОДНЕ.

ПРЕДСЕДАВАО

Димитрије Матић.

Били су присутни сви министри.

Председник. Састанак је отворен. Има ли довољно посланика за решавање? (Има.) Част ми је јавити вам, да је Његова Светлост Књаз потврдио закон о књижарској радњи. (Живио.) Сад да пређемо на дневни ред, но пре тога да оверимо два нова посланика. Изволте г. секретару прочитати извештај одбора за прегледање пуномоћија посланика.

Секретар Илија Стојановић чита:

Народној Скупштини.

Г. Милан Вукашиновић, свештеник из в. Раче, и г. Антоније Пантић из Сиринића, пријавили су се пуномоћијем као ново изабрани посланици за срез лепенички, у округу крагујевачком.

Одбор за прегледање пуномоћија расмотрио је записник и пуномоћија њихова, па је нашао, да су пуномоћија уредна и избор законит, и да их треба за посланике примити.

14. Јула 1878. г.
у Крагујевцу.

Председник одбора за прегледање посланика и испитивање њихових пуномоћја,
Јов. И. Бошковић.

Известилац,
Илија Стојановић.

Чланови:

Миле Дамњановић, Аксентије М. Ковачевић, Н. Радовановић, Н. Самуровић, В. Радуловић.

Председник. Сагласавате ли се са овим мишљењем одбора. (Сагласавамо се.) Дакле оверени су обојица. Доћиће свештеник да их закуне, но док то буде нека дође известилац сједињених одбора: законодавног и финанцијског, да прочита извештај о предлогу за помоћ ратним страдалницима.

(Известилац приступа.) Чујте, браћо, извештај та два сједињена одбора.

Известилац Ј. Пр. Стевановић чита:

Мишљење одбора финанцијског и законодавног.

Прва помоћ, која је ратним страдалницима законом од прошле године дата, није довољна била. Прикупљено је прирезом од народа

свега	1,546.050 гр. 4 п. пор.
издато је	1,422.298 гр. 30 п. пор.

и тако је остало од прилике још да се изда 123.760 гр. и 14 п. пор.

Одбор финанцијски и законодавни налазе, да овај остатак није довољан да се могу пострадалцима њихове и најнужније потребе подмирити. За то је *мишљења:* да им треба још једну помоћ дати, која би се имала опет од народа прикупити. Али, колика ова сума да буде, у томе се нису могли чланови одбора да сагласе. Једни су били за то, да се од сваке пореске главе у име помоћи ратним страдалцима покупи по један динар, неки по два, а неки и по три динара, као што је и лане покупљено.

Према наведеном, одбор финанцијски и законодавни предлажу народној скупштини, да она сама цифру одреди, која ће се ратним страдалцима у име помоћи дати.

Поред наведене помоћи одбори су мишљења: да се министру финанције препоручи, те да се особито пажња обрати при ослобођавању од данка на поједине ратне страдалце, као и то, да им се одмах предходно исплате и реквизиције и врати зајам, и то из готовине државне касе, а после да се државна каса попуни, кад се покупи приход по напредном буџету, којим је и то наређено, да се речене реквизиције и зајам исплате ратним страдалцима.

Председ. финанцијског одбора
П. Јовановић.

Председ. законодав. одбора,
Д. Голубовић.

Чланови:
М. Спасић,
М. Радовановић,
Д. Катић,
М. Н. Терзибашић,
Никола Радовановић.

Чланови:
В. Мацаревић,
Ј. Т. Авакумовић,
Ј. Пр. Стевановић,
Ж. Душманић,
Павле Самуровић.

Председник. Дозволите ми, да вам објасним ову ствар. Онамад је била овде реч о томе. Прочитан је, као што знате, извештај одређене комисије за прву помоћ ратним страдалницима. У том извештају све је казано, шта је комисија, према даним средствима могла да учини за ту нашу браћу. Сећате се, да је и министарство војно добило дотичну суму од комисије за давању из војених магацина храну, со и друге разне потребе. Комисија је на завршетку свога извештаја на г. министра финанције навела, у чему је и у колико могла ратним страдалцима помоћи, а у што се, због новчаног недостатка, није могла упуштати, да би г. министар знао, шта би могао предложити скупштини, каква помоћ још треба тој нашој браћи. Комисија је одредила по 20 п. дневно на сваку душу ратних страдалаца за храну, и то је издавано. комисија се подпуно састарала за семе јесење и пролетно, и сво то старање имало је успеха. У неколико сно само били кадри, да се састарамо и о склоништу удовица и најсиромашнијих. А што се тиче стоке и алата земљоделских, у то комисија није могла улазити, једино из узрока тога, што није имала средстава за то. И по том, онамад је скупштина упутила ову ствар финанцијском и законодавном одбору заједно с осталим предлозима, који се односе на ратне страдалце, као што знате да је било предлога, да им се да стока, да се ослободе од данка и т. д. То је све, као што кажем, заједно предато заједничком одбору, и одбор је поднео свој извештај, који сте сад саслушали.

Оба одбора казала су, да им треба и даље помагати, али нису могли да кажу потребну цифру, јер се у томе нису сложили. Неки су били у одбору за један динар, неки за два, а неки за три динара прираза, као што је и за прошлу годину 3 динара одређено. Сад се оставља скупштини, да она, саслушав сне ово, одлучи ову ствар. И по томе приступајући претресу ове ствари питам има ли ко да тражи реч и да говори?

Алекса Петковић. Прошле године био је стављен предлог владин и скупштина, према својој увиђавности, учинила је своју дужност, колико је дозволило стање народа. Но сада тражи још. Заиста, господо, ми сви осећамо и требало би да учинимо, али биће тешко и претераћемо на другу страну. Ми знамо, да они осећају за помоћ, али, ја опет држим, не баш толико, да се они без државне помоћи не би могли издржати. Тамо у моме месту, где ја живим, највише је било пролаза тих погорелаца. Ја сам имао прилике тада да видим, да су то све сточарни људи, и могу рећи, да они нису са

свим све изгубили, већ су им само куће пропале, а остало имање спасли су. Ретко који да је са свим пропао. Ми знамо, да смо прошле године с главе на главу дали по 3 динара разреза, и то по имућству; даље знамо, да смо их ослободили од данка и продужили им мораторијум, и сад, кад би тражили још за неку помоћ већу да разрежемо на народ, зашта би се и народу самом досадило. С тога сам мишљења, да се тих 123.760 гр. пор., што су остали неутрошени, да се употребе на оне, који су са свим пропали и за које се докаже, да заслужују помоћ, а више на народ да се не натурује.

Жика Миленовић Предговорник у његовом говору вели, да је доста помагано том народу изгорелом, и да су они сад снабдевени са сваким, па за то да могу опстати и без државне помоћи. Истина може рећи, може да каже, да је држава подпомагала оне, који су били са свим без хране. Али шта ћемо сад, кад су они имали само толико семена, да засеју колико да остану живи и да једу хлеба; а да они начине кућу, мотику, алат земљоделски, с којим ће да раде, то немају одкуда, нити са чиме да направе кућу, јер нека ми поњаву да се покрије: све му је то пропало. Како сад можемо тај народ да оставимо да пропадне и да га заборавимо. Он је коначно пропао. Зар, ако је он страдао за целу Србију, да скупштина не води рачуна о њему, и да дигне руке на свршен посао. Ја желим, према предлогу Илије Стојановића, да се изнесе и једна молба Косте Аћимовића, да видите, господо, само од једног богатог човека, до чега је дошао да проси, те да се храни, почем му је све пропало, све отишло, нема нигде ништа. Син његов, кога цео Књажевац познаје као ваљаног младића, сад га практикант у среској канцеларији овде у Крагујевцу, на шта је дошао човек од толико хиљада дуката, а отац му опет дошао до тог стања, да проси.

Марко Петровић. Дозволите ми, да мало спештеника оставим на страну, и да говорим као народни посланик. Господо, кад се строго проштудира ова ствар, кад се мало боље осврнемо на терет целе земље и на неке последице, ја могу рећи, да ми можемо овом честом помоћи да предеморалишемо и управо да размазимо тај свет. Није ово први пут, да смо ми изгорели и страдали: ми се сећамо од Косова плачно и горко, да је Србија не један пут, но више пута страдала и горела сва из темеља, па је нико није имао да спомогне, но смо се сами трудили и подизали, и не верујем да је нико и тада умро од глади и зиме, а камо ли данас по свршеном рату, где је само један део земље страдо, који цела држава подпомаже и олакшава му теретно стање. Да није наш народ остали друге државне терете сносио; да нису други суделовали у рату, у дацији, у реквизицији; да нису неродне године наступиле; да нема и међу нама сиротиње, коју ми у свима теретима поснжо, ми би могли да будемо подашни. Није само тамо сиротиње, свуда има сиротиње.

Најпосле, никаква се добит без жртава не постизава. Они, ма да су више пострадали, у толико су више и добили, што су удаљили непријатеља из свог комшилука, испред своје куће. Наш народ није индустријалан, који живи од фабрикација, па да су сви делови за нов живот попишчени, да су им фабрике и фабрикати изгорели, тај једини услов за живот. Наш народ, једино од земље живи, која му је остала у целини и власти. Земља је њему главни капитал. Не живимо ни ми сви у двокатницама; има и међу нама сиротиње, која се горе мучи но и сами изгорелци, па се морамо и о њима бринути. Нека се пожуре, па ће опет доћи до свог благостања, али овако, ослањајући се на туђу милост и помоћ, они ће више да се деморалишу, него да се поправе. За то ми да се побринемо за прече потребе народне и државне, које су нам прошлим ратовима и сувише на терет пале, а у толико им може се помоћи, да им држава не наплаћује никаквих државних тражбина; нека им се исплати реквизиција, нека им се смањи данак итд.

Урош Кнежевић. Само једну примедбу да учиним. Казао сам, да треба бити обазрив у давању. До сад није се никако водио строг рачун, колико је давато, и колико има ове сиротиње, колико има пропалих, и колика је вредност. За то сам био и за то сам сада, да се узме у попис, да се обележи и означи вредност имања свију пропалих. У том смислу казао сам, да не треба оставити овако стање, да се не деморалише свет, али што се мога мишљења тиче, вазда сам био за то, није право, да кад се један крај бори за нас, на свету идеју, да остане сиромашан, док на против ми нисмо осетили тако огромне последице. Неки кажу, давали смо реквизицију и друго што је било потребно, али, и ако смо давали, нама је опет нешто остало, али њима није ништа. По моме мишљењу, не може бити питање, хоћемо ли дати помоћи, него је на чисто да се изиђе с питањем, колико их је страдало, којима треба помоћи и колико, па онда нека се одреди једна цифра, а најпре да се оцени и вредност пропалог имања.

Председник. Ја вам могу у неколико на то одговорити. Немојте мислити, да је ова помоћ давана на сумце или од прилике. Како је комисија приступила раду, прва јој је дужност била, да наложи свима началствима пограничних округа, где тих страдалаца има, те су списковн начињени свију оних, који су страдали, колико је у којој породици погинуло, има ли хране за породицу, има ли алата земљоделских, има ли у кући пунољетних глава, домаћина итд. Све је то означено, и према том се давала она помоћ од 20 п. чарш. дневно на душу пострадалих фамилија и семе за усев. Овим сам хтео да вас ослободим бриге, да не мислите, да није својски вођено старање о пострадалима. Дођите у Београд, на ће вам комисија, која је тај рад вршила, све то дати на увиђај, па ћете се моћи о свему уверити.

Урош Кнежевић. Ја немам посла да тражим то по Београду, него кад се од мене као посланика тражи, да дам помоћи, ја хоћу да ми се изнесе, па да знам, колико има сиротиње и колико ће у дати.

Министар финансије. Овде се није могло ништа друго радити, него оно, што је скупштина решила.

Влада је одредила одмах комисију и поставила јој у задатак, да води бригу о онима, којима је скупштина помоћ наменила. Уједно су прописана правила за пописивање ратних страдалаца и поделу помоћи међу њима. Ова правила штампана су у званичним новинама, те је тиме цео рад комисије стављен под контролу јавности. Из извештаја, који је комисија о целој до-

садашњој радњи својој подвела, и који је сад пред скупштином, видели сте, колико је и на шта ратним страдалцима помоћи дано.

Ако би се и сад хтела одредити помоћ ратним страдалницима, као што се предлаже, онда је главна брига, како да се оштта тежња за олакшањем судбе и поправком стања ових страдалаца доведе у сагласност са стварном могућности земље у погледу нових новчаних жртава.

Председник. Кад желите, да будете тако подробно извештени и о броју пострадалих лица, које треба потпомоћи, могли сте наћи у извештају комисије, а ја ћу вам сад то прочитати. Ево шта се ту каже: (Чита извештај, колико у коме округу има ратних страдалаца, па колико је душа давана новчана помоћ, колико је издано за храну, колико за семење, колико за склониште, а колико из војних магацина).

Ур Кнежевић. Ја хоћу да знам вредност имања оних, који су пропали.

Председник. Комисија, не имајући средства за накнаду имања, није се могла у то ни упуштати, и њој је у задатак постављено старање о првој помоћи, што је она и извршила. Дајте више средстава, па ће се више и урадити моћи. Ја молим скупштину, да се сети тих страдалаца, које сам у путовању својим очима гледао, па да подашиија буде.

Аврам Јовановић. Разлози Алексе Петковића и Марка Петровића нису ни мало умесни. Алекса каже, да су људи из погорелих крајева по већој доста стоке и да су много имућнији.

Они су доиста имали стоке, али све им је то на путу нешто пропало, нешто им је наша војска појела, када је била на позицији, а реето стоке, што су претерали преко Мораве, то су им месни житељи покрали, неки од трговаца подигли су салаше, на су куповали крадену стоку, по 4 гр. једну овцу. Осим ове стоке, што им је крадена, узимали су им незаконитим путем и ракију; — када је једном тражена ракија од општине јасичке у окр. јагодинском, поменута општина, што би требала од својих сељана ракију да узме, завла је по бежанским колибама, и где је год код кога коју оку нашла, узела је.

А кад су били код својих кућа, њима је наша војска сву храну појела, без да им је каква признаница дата. И тако су с две стране сатрвени били: прво нашом војском, а после пољевином од стране Турака, и ништа им остало није, осим једног живота.

После тога, Марко Петровић каже, да они траже неке двобојнице. То они не траже, јер нису ни научили на њих, него траже, да имају толико, да могу колибице начинити, да би могли живети, и да могу нешто од најнужнијих судова купити, да храну и ниже сместе.

За то сам ја, да се неприкупљена помоћ прикупи и разда сиротињи, а осим тога, да се на ново друга помоћ укаже, да би се могли са најнужнијим стварима снабдети.

М. Терзибашић. Господо, жао ми је, да овде у средини нашој у представништву целога народа, и то из уста посланичких чујем, да ми мазимо ону браћу нашу, која су погорела и страдала.

Господо, ми, којима управо ништа погорело није, ништа однесено није, ми, управо рећи, са пуноћа стола решавамо гладном и јадном. Пословаца српска вели, и овде управо излази у ствари, да сит гладноме не верује.

Господо, кажите, да ли имамо и ми куће, и шта иде уз једну кућу; уништајте сами себе. Рало, мотика, бакрач, аван итд., све то треба и прека је потреба за једну кућу. Кад помислимо на све те потребе, и кад помислимо, да су то браћа наша, која су свега тога лишена, који су гледали да само своју душу спасу, па, кад се вратили на своја огњишта, нашли само згариште; кад помислите, велим, све то, да ли је онда право, што се овде чује, да их мазимо.

Не, господо, то нити је право, нити патриотски, да се од нас тако што на овоме месту чује.

Дакле, кад се све то узме, ја сам не само за потпору сад, него докле их год не поставимо у оно стање, у коме су негда били.

Продајте и тигањ свој из куће, па подајте и њему половину.

Није право, да један наш крај страда и пропадне, а ми од тога ништа да не повучемо. Они су једини били жртва за све нас, и кад хоћемо да им помогнемо, треба да им помогнемо тако, да им буде наша помоћ права помоћ.

За то сам ја за помоћ, не само за ову годину, него за 10 и 15 год. (Чује се: врло добро).

И. Јовановић. Ови су окрузи пострадали у првом рату, а тако и у другом; али ужички округ почео је сносити ратне терете још од 1875. год., кад су први добровољци под вођом Жарком још почели прелазити границу.

У том округу има и пропалих и попаљених, али они толико не јадикују. Они сносе тај терет и сад, а сносиће га докле год та граница постоји.

Они кажу, дајте нам само мира, па ћемо ми све то поправити.

За то сам ја, да се оних заостањих сто и неколико хиљада гроша подели на ту сиротињу, а у осталом слажем се са говором гг. Алексе Петковића и Марка Петровића.

Ђ. Милетић. Лако је, господо, онима, који су били подаље од пограничних округа; лако је њима овако говорити, јер је њима све остало, и стаја, и кош, и све остало што су имали. Али тешко је, господо, онима, који су са имањем својим у домашају непријатељском били, па им све и сва пропало, а давали још све ратне терете, као и они, који су, као што рекох, од границе удаљени били, који, кад су се вратили својим кућама, све су своје нашли, али ови, кад су се вратили, нашли су од свога имања само згариште и пустош.

На за то, господо, треба тражити лека, да им се ове грдне ране што пре зацеле, и да се овоме народу помогне, док се не опорави.

М. Спасић. Ја ћу неколико речи да проговорим, јер сам у томе пределу био као члан комисије.

Доиста господо, који је видео стање тога народа, нарочито одмах после рата, тај мора себи представити најужасније стање тога краја. Није само да му је изгорела кућа, него нема ни простирке, ни покривача; он нема ни колибе, ни кошаре, ни нигде ништа, него као од мајке рођен дошао је на своје згариште. У таквом стању видети један крај народа нашег, па му не-

дати немоћи, и то кад је страдао због целе Србије, ја мислим, да је цела Србија дужна, да томе свету помогне.

Што се тиче оне помоћи, која је дата, ја као члан комисије кажем, да та помоћ није могла достићи ни ону потребу, него само да се начине колибе за сиротињу, која није била у стању, и да им се да семена да имају за ову годину хране, и да им стигне до нове хране. Средства пак за ову помоћ нису стигла, а ако би узели још и куће да им правимо, господо, ја вам кажем, да би то тешко било према стању нашег народа.

Господо, да вам наведем само један случај. Начелник среза крушевачког рђаво је био разумео наредбу комисије, па је начинио рачун, да би се морало по милиона дуката потрошити, док би се подигле оне куће, које су Турци у том округу попалили; а кад се узму остали окрузи, који су више страдали, онда видите колика би грдна сума требала.

Но, господо, ја држим, да треба учинити сад у толико, колико могу да набаве што им је најнужније, као: да купе стоке и што им је од алата најнужније. Ја мислим, да нам је дужност, да тим људима то бар учинимо.

Панта Срећковић. Из досадањег говора видим, да једни говоре супрот другима; и заиста, врло је тешко да човек у оваквим стварима погоди.

Ја имам једно мишљење, које ћу вам сад казати.

Не само овде да је свет пострадао, него је пострадао и у нишавском срезу, од Пандирала на све до Темске, све је изгорело. Ономе свету дато је да се само изхрани, јер су све Турци однели, а што нису однели, они су све попалили. Тај је свет мотикама копао земљу, па је летину посејао, те тако се крпи док се мало не поправи и сада новом храном не захрани.

Ако ми хоћемо сви да се изравнамо са онима, који су више или мање што претрпели, онда треба сви да умремо пушке, па да идемо на границу, па из сваке куће један да погине.

Овде се каже, има људи, да немају нигде ништа; ако то стоји, онда то не може бити, јер на тај начин не може се живети.

Ја вам кажем, у крагујевачком округу није било тако рећи куће, која није храну куповала. Но сад тако је берићет понео, да, ако се досне да се сади, не ће имати где да га сместе. Тако исто и у ономе крају берићет је добро понео, а што неки кажу, да не ће имати где да сместе, то не стоји, јер ја знам, а и причали су ми моји стари, кад су пекли ракију, они су шљиве метали у рупу, и тако ракију пекли.

Дакле, господо, треба радити, јер ништа није горе, него кад се човек узда, да му од куд са друге стране шта дође, па не ће да ради. Ради смо немоћни, али нема одкуда.

Па с тога, господо, ја мислим, да ономе, који није могао овога лета да ради, њему да се да нешто од оне преостале суме, а онима, који нису хтели радити и трудити се, да се не да, јер ономе, ко не ће да ради, не може се надавати.

Ил. Стојановић. Ја сам са осталим друговима учинио овај предлог, да се свима сиротним погорелцима направе куће и да се подигну све школе, које су у тим пострадалим пределима постојале. Заиста, господо, ја се никад нисам надао, да ће се о овоме предлогу овакве речи чути из средине скупштине, као што су се сад чуле. Мени је жао, што се неки посланици тако изражавају према нашој једнокрвној браћи, која су у прошлом рату пострадала и сад живе под ведрим небом на овом сунцу па скапавају од глади, а зими се завлаче у руне као животиње.

Жао ми је, што сам то чуо од оних, који треба да помажу ту несретну браћу нашу. Један поштовани посланик, Алекса Петковић, изашао је, па каже: они су имали, а многи и сад имају доста стоке, и да ћемо се потрошити и тешко ће нам пасти ако дамо по динар и два. Ја њега учтиво питам: како би њему било, да је био на месту тих јадних погорелаца, да је имао кућу и имање, као што су они, па да му је све погорело и пропало, па сад да мора седети на сунцу или у бурдељу. То је жалосно и замислити заиста; а таквих јадника ми доста имамо. Даље, он рече имају стоке. Нека оде тамо, па ће видети, да онај, који је имао по 200 брава оваца или свиња, нема сада ни 20 до 30. Нека се помисли, да су ти људи имали школе, и то најбоље школске зграде у целој Србији, што може потврдити и сам г. министар просвете, па сад њина деца седе бадава. Нека се помисли, да су и ти људи давали и подносили готово све терете, као и ови из средине земље, па још и више су давали, кад је рат наступио.

Г. Марко Петровић, као свештеник, није имао права да каже, да је ово ситна ствар, да ћемо овим давањем покварити опамоћњи народ, и да ми имамо далеко пречих потреба. Мени се чини, да је он као свештеник прав требао да се сети Христових речи: помози ближњег у нужди.

О говору г. П. Срећковића, као једног професора велике школе и ученог човека, нећу да говорим, већ остављам њему на савест да размисли, је ли и у колико праведно говорио. На послетку, господо, сетите се, ја вас молим, тога случаја, кад би се ви нашли у положају пострадалих, да је вама нестало испред очију све, што сте имали, па онда судите о овој ствари.

Адам Богосављевић. Овде се каже: има и међу непострадалом нашом браћом доста сиротиње, па ко ће коме да помогне? Али треба знати, да и међу пострадалима нису сви били богати, него је било и сиромашних и имућних људи.

Што каже г. Марко: они имају земље, то им није погорело, па нека раде. Радили би они, и радиће, али треба знати, да се земља не може да ради голим рукама. Помоћ им је преко нужна, да набаве стоку, да набаве алат за радњу. А три динара с главе на главу мислим заиста да није велика сума. Осим те помоћи, њима би требало још отворити кредита код управе фондова, да се људи помогну узајмљујући новац.

Но осим овога, ја знам још један извор, одакле би се томе патничком свету помогло.

За време овог рата, чиновници су примали потпуне плате. То према решењу скупштине од 1876. год није могло да буде, јер смо казали, да се у случају и за време рата смањују све чиновничке плате. То је закон, који важи за сваки случај рата.

Ми нисмо у првом рату ратовали за једну ствар, а у другом за другу. Кад смо нашли, ми нисмо, да је умесно и праведно било, да се чиновничке плате смање за време првог рата, у који је народ ступио са тековином у

руци од 50 год., то нако би могли сад ми исти рећи, да је право и умесно, што су потпуне плате примали за време другог ратовања, у који је наш народ ступио с празним шакама, изнурен и погорео? Што смо такав закон донели, било је за то, што смо знали, да се за време рата зарада сваког грађанина уништава, па је право, да се и чиновничка зарада и плата за време рата смањи. (Чује се: није истина).

Молим, молим, кад се за време рата умањује зарада свију, онда је право да се и чиновницима смањи њихова зарада, тим пре, што су они најмање лично учествовали у рату. (Жагор).

Ово је мој предлог, и ја молим да се стави питање, има ли 12 посланика да га потпомогну? (Нема).

Ја молим, да се о томе гласа. (Жагор).

Председник. Г. Адаме, о томе није реч сада. На питање једног посланика на једној ранијој седници, то питање о платама решено је.

Адам Богосављевић. Лепо, ја ћу да поднесем предлог.

Ил. Стојановић. Ја молим Адама, да не квари с овим питањем ствар, о којој је ред да се реши, јер може знаћи, да због тога и страдалци не добију ништа.

Министар правде. Ја имам само да кажем ово.

Г. Адам, помињући чиновничке плате, које за време рата последњег нису смањиване, изводи, да је то било незаконо. То, господо, не стоји. Још у почетку рада ове скупштине о томе је овде било речи, и тада ја сам казао, да смо са свим по закону поступили.

Г. Адам, који онда није био у скупштини, може се уверити и сам да је тако из наших разлога, које смо дали и које је у осталом скупштина нашла за основане и умесне, а налазе се у протоколу скупштинском од оног дана.

А. Богосављевић. Кад стоји у закону јасно, да се за време рата смањују плате, онда није било по закону, кад су их чиновници потпуно примали. (Чује се: није истина).

Министар правде. Кад ви, господине, ви ново кажете, да је против закоио, што су чиновницима давате плате, онда ја на ново морам да вам кажем, да ми потпуно одбијамо такав израз, и да га никако не можемо примити. Вама се каже, да је о томе било питања овде, и да је ствар та расправљена, но кад ви ту нисте били, и не ћете то да знате, онда морам да вам кажем оно, што сам већ казао, и што и сами треба да знате, а то је: да је тај закон о смањењу чиновничких плата за време рата, на који се ви позивате и кажете, да нешто по њему није рађено, да је тај закон укинут на лањској скупштини, на којој сте и ви били.

Председник. Да наставимо претрес. На реду је г. Милосав Марковић.

Милосав Марковић. Кад је Србија ступила у рат са непријатељем, за ослобођење наше браће у Турској, ми смо сви подносили жртве колико нам је било могуће. Но, господо моја, нисмо подједнако претрпели тај рад и сви подједнако дали. Што се од свију грађана тражило, то смо дали сви подједнако, али овуда, где је прошла војска, она је узимала што год је нашла, а не само што се тражило. Она је узимала и храну, и сено, и стоку, — што год јој је требало. Али кад је непријатељ наступио у наше граничне крајеве, он је опустео и погорео све, и тако је пострадао крушевачки срез. Мени је у Крушевцу остало све, али по крајевима среза крушевачког, где год је непријатељска нога стала, изгорело је све: и стасине, што је човек имао, и куће, и све; алати су однети, стока отерана, и људи су остали сада без игде ичега. Они немају чим да набаве сад ни судове, у што ће да спремају шљиве или грожђе, ни ништа, што им треба да летину зберу.

Њима је доста прва помоћ у толико само, да се нахране и семе да засеју усеве, али и сад они немају ни куће ни колибе, него сам видео, кад сам ишао сад у Рибарску бању, да су начинили неке колибице, нема на њима ни кола прошћа, и ту живе. Сад нико, мислим, не ће моћи ни да помисли, да се таквој сиротињи не помогне још, но пошто за сад имамо доста терета, и ја нисам да се ова помоћ приредом скупи, него онај повац, који је заостао од лањског прираза, нека се сиротињи подели, и да се ти људи ослободе од данка још за три године. То је моје мишљење.

М. Терзибашић. Ја бих само још то имао да кажем, да се овде одреди цифра прираза од 3 динара с главе на главу, но по имућности, па онда да овај предлог усвојимо једногласно. (Жагор).

Р. Кукић. Овде је, господо, сад питање о томе само, хоћемо ли да дамо ову помоћ приредом или не, па после ћемо разговарати, колики ће прирез бити. (Чује се: тако је. Али доста је говорено; да се реши).

Председник. Министар финансије жели да објасни ову ствар.

Министар финансије. Предлог за помоћ ратним страдалцима сведен је на ово: да се удари прирез на народ; да се ратним страдалцима опрости данак за неко време, и да им се реквизиције исплате најбрже.

На првом месту је прирез. Потребу за помоћ ратним страдалцима, мислим да нико не ће спорити; и они, који су се изјавили против прираза, не одричу потребу ове помоћи. Само је питање, може ли се у данашњим приликама и у којој мери прирез на то одредити.

Ако би се хтело, да се ратни страдалци подигну онако, као што су били пре рата, онда би им требала много знатнија помоћ, него што је до сад учињена.

Сад, може ли се таква помоћ дати, то скупштина најбоље оценити може Ако би се нашло, да се ратним страдалцима не може дати, колико су пре имали, онда, што они праведно захтевати могу, ово је: да их поставимо у стање, да могу сами себи помоћи; а то је: да им се да помоћ у храни и ономе, што им је најнужније за привредну радњу, од које живе, као што је н. пр. семе за нов усев, алати и оруђа за рад, стока за теглење итд.

Скупштини остаје да реши сад, хоће ли се и у којој мери нов прирез одредити у допуну помоћи за ратне страдалце; а влада од своје стране само ће се радовати, ако се буде могла и та нова помоћ учинити.

Што се тиче ослобођења ратних страдалаца од данка, што се такође предлаже, ово, ако би се решило, преко услова, који су законом за ослобођење од данка одређени, нашло би у ствари на оно исто, на што и сам прирез на народ. Ту би се т. ј могао лако смањивати редовни данак испод оне мере, која је буџетом предвиђена, и тада би се морали тражити нови извори, па може бити и нови порези за допуну државних прихода.

Као што знате, већ по закону о порези ослобођавају се од данка они за које се докаже, да га немају одкуд платити.

Према томе закону ослобођавани су од данка, па ће се и даље ослобођавати, и ратни страдалци, за које се буде доказало, да немају одкуд данка платити. Али, ако је право да се ослободе они, који га немају одкуд платити, није право, да се поред њих ослобођавају и они, који су у стању да га плате. И са погледом на ове, који су у стању данак платити, ја мислим, да онај предлог о ослобођавању ратних страдалаца не треба распростирати на целокупне општине и округе, него да треба и даље по закону лично ослобођавати од данка само оне, који нису у стању данак платити.

Што се тиче реквизиције, ова се има исплатити ратним страдалцима и по ванредном буџету, који је скупштина одобрила. Но ова исплата не може се тражити пре, него што се исплате набавке са стране. А развиће се сва брига око тога, да се ове исплате што брже изврше, па да се по том и исплаћивању реквизиција ратних страдалаца што пре на ред дође. (Доста је говорено).

Председник. Има пријављених још 12 говорника. (Чује се: доста је говорено). Је ли обавештена скупштина? (Јесте). Добро, онда ћемо приступити гласању.

Чули сте мишљење одбора, чули сте шта су говорили поједини посланици, а чули сте и објашњење, које је дао министар финансије.

По томе питам: ко је за то, да се за ратне страдаоце приврезом помоћ да, тај нека седи, а ко је противан томе, нека устане. (Већина седи.)

Решено је дакле, да се помоћ да. Сад имамо да одредимо величину тога приреза. (Чује се: два динара. Доста је један. Жагор.)

А. Ковачевић. Молим вас, г. председниче, дајте ми реч.

Кад је скупштина већином решила, да се да помоћ ратним страдалцима приврезом, онда сад треба да дате један четврт сата одмора, те да одбор да мишљење, колики ће прирез бити, и тако да се то питање регулише. (Чује се: врло добро).

Председник. Имате четврт сахата одмора, да се одбор споразуме о цифри приреза.

После одмора.

Председник. Да продужимо посао. Чујте известиоца.

Известилац. Чланови одбора законодавног и финансијског сагласили су се, колико да се даје помоћи пострадалцима. Између њих 16 чланова. 10 су да се да по један динар, 5 њих за по три динара, а један за по три дуката.

Блазнавац. Сврам прилика, у којима се наша земља налази, ја сам мишљења, да се да по један динар с главе на главу, и то један пут за свагда. Но, пошто је ово тешкоћа и народ у један пут дати, то да се прикупи у два данка и то уза сваки по пола динара. (Чује се: врло добро).

Алекса Поповић. Ја мислим, да овај прирез, који се нађе да је право, н. пр. један или по три динара, да дају само оне пореске главе, које су у стању да плате потпун данак, а то за то, да не би после изашло, да плаћају и они, којима се куће продају за данак, и да се примени она изрека: просјак проси од просјака; или, просјак проси а просјак му дели. Поред овог приреза може се погорелим и пострадалим учинити и овим путем знатна помоћ, а то је, да им се из управе фондова даде сав новац, што су за питање свог округа уложили, а то је подпуно праведно с тога, јер је то њихова права својина.

Никола Радовановић. Ја имам то да кажем, да ова помоћ није велика по један динар на имућне људе, који дају помоћ. Но мени се чини, да треба да се раздели по имућству, па ма му дошло по 3 паре.

Милосав Вукомановић. Писам о овој ствари баш добро обавештен и желео бих, да ми се објасни. Као што је казао г. Блазнавац, види се, да је лепо казао. Ја мислим, да има у Србији 300.000 пор. глава, па од тих триста хиљада пор. глава по 1 гр., то су 300.000 гр. пор. Писам добро извештен, али мислим, да нема много којима би требало куће начинити, с тога сам, да им се да по 2.000 гр., и с овим држим да би им доста било, да направе кров над главом и да купе волове и остале потребе. А остало да се раздели оним другим погорелцима, јер и у унутрашњости има људи, који немају икања више од 60 дук. За то писам за већу помоћ да им се да, него толико, колико сам казао.

Анта Пантић. Господо, ја ћу као нов посланик да проговорим коју реч, како сам срећан био и дошао на ово посланичко место. Што се тиче по 3 динара, то је учињено прошле године за то, што су људи пострадали и погорели, те им је по толико дато за храну, алат итд. Сад су се мало прихватили, поседали су, дошли су на своја места и почели да стварају себи кућу, и тако имају начина да се помогну и да раде, те им није нужна баш толика велика помоћ; — за то сам ја мишљења, да им се да по један динар, и то уз два данка приврезом по пола динара. (Чује се: врло добро).

Што каже пак г. Алекса Поповић, да се употреби питањски новац, томе нема места, и ја бих био рад, да се ово не меша у општинска права, а онај пак, који нема ништа, не ће ни платити ништа, него ће се по имућству наплатити, и тако немамо места да се од овога плашимо.

Панта Срећковић. Мени се чини, да је главно сад да имају где да саставе храну, — дакле треба му кош купити. За то би требало, да се сад одмах прикупи та помоћ и то најдаље до Св. Илије. Ја сам за то, да свака пореска глава да по 2 гр. пор., па више квит.

Сима Секулић. Ја видим, да је скупштина вољна дати по један динар, са чим се и ја слажем, али само бих молио, да се узму у вид и оне пострадале породице у околини подринског округа.

Петар Стевановић. Ја мислим, да треба да дамо за два полтоља по 1 динар, па више никад да се не тражи.

Димитрије Катић. И ако сам у одбору био, да им се да по три динара, ипак видим да скупштина слабо мари да да више од једног динара. Међу тим, ја од које стране кажем, ма колико да скупштина даде, треба да да што пре, и то ће им више помоћи одмах, него после и више да се да.

Илија Стојановић. Ја мислим, господо, да они посланици, који су казали по три динара, није ништа много, но тек толико, колико да људи скло ништа направе. Они, који су казали по динар, мало су казали, а онај, што

је казао по три дуката, хвала му. Ја од моје стране, молим вас, да имате сажаљења спрам погорелог браће, и да бар по три динара дате. Нарочито ми је жао, што је г. Блазнавац, као богат човек, ћутао и казао само по један динар. (Чује се: доста је говорено).

Председник. Знате да је већина одборска мишљења, да се даје по један динар у помоћ ратним страдалницима. По томе, ко је за то, да се страдалницима даје по динар, тај нека седи, а ко је противан, нека устане. (Велика већина седи). Дакле остаје по динар да се да.

Министар унутр. дела. По реду је, увек кад се тиче каквог терета или давања, да се почиње одоздо, а кад се почиње са примањем, онда одозго.

Блазнавац. Кад се узме у обзир лакост, кад се нешто плаћа у два маха, само што би мало било крилења око куплења тог прireза, — онда се мора подпуно тако одобрити. Но ја мислим, да спрам прилика, у којима смо, већа је част у народу, која за сад није при новцу. И тада се не може казати да је све једно: узети сада или после. Ја сам за то, да се овај прирез, и то по по пола динара, на два маха покупи око мале господине.

Милован Спасић. И у одбору смо били тако поцепани: неки кажу пола, неки цео динар да се плаћа на пола године. Ја мислим, кад хоћемо да дајемо помоћ, да је боље да се покупи све, па да им се од један пут да, јер се онда може боље и да распореди. Сем тога дајемо тиме посао и општинској и државној власти, кад би се то засебно купило. Ја сам за то, да им се од један пут по један динар даде.

Д. Катић. Кад мислимо да кога помажемо, онда га треба помагати у време, кад му је потреба, јер помоћ у невреме није никаква помоћ.

Председник. Према овоме, што видим, рекао бих, да је већина за то, да се то у један пут да. По томе, стављам на гласање: ко је за то, да се тај динар, који сте мало час за помоћ страдалих решили, у један пут да, тај нека седи, а ко је против тога, тај нека устане. (Сви седе.) Ево дакле, и то је решено.

Знате, да је министар просвете и црквених дела учинио предлог, који је после ишао законодавном одбору, о школама у ослобођеним пределима. Молим г. известиоца те ствари да дође и да прочита одборски извештај.

Известилац М. Радовановић чита одборско мишљење.

Скупштина усваја једногласно.

Председник. Изволте г. Стевановићу, да прочитате извештај законодавног одбора, да за државну касу испод суме од 250 гр. пор. суде првостепени судови. Известилац прочита.

Скупштина усваја.

Известилац Ј. Стевановић чита предлог закона, да се лицитације држе с полагањем кауције.

П р е д л о г

За закона о додатку допуни од 25. Новембра 1865 године, зб. XXIII стр. 174 код § 27 и о додатцима код §§ 479, 481 и 486 законика о поступку судском у грађанским парницама од 20. Фебруара 1865.

Код § 27. у тачки под в. допуне од 25. Новембра 1865. збор. XVIII стр. 174 после речи: „каса државна", додаје се: „или државна".

Код § 479. додаје се на крају: „но сваки надметач дужан је напред у име кауције да положи при продаји непокретности, и то оних, које се у селу и сеоским атарима налазе, по 5 на сто, а за оне, које се у варошима, варошицама и атарима оних налазе, по 10 од сто од процењене вредности добра, које се продаје и које хоће да лицитира.

Кауција се даје или у готовом новцу, или у сигурним папирима, или у сигурној залози покретних ствари или непокретног имања.

Од давања кауције изузимају се само интабуланти и они, за чији је рачун добро узето у попис полицајном влашћу.

Код § 481 додаје се на крају: положена кауција враћа се одмах после свршене лицитације свима осталим надметачима, осим онога, на коме је имање остало пошто ће се и кауција његова употребити, или на измирење цене у смислу § 483, или на накнаду штете у случају § 485 грађ. судског поступка, и

Код § 486. додаје се на крају: У случају, ако би при лицитацији један од купаца с места понудио за имање такву цену, која би била већа од процењене вредности, и с тим би се другима, који су ради куповине имања тога на лицитацију дошли, одузела могућност да и сами лицитирају, или би се на против десило, да осим тога једнога купца није ни било више купаца, онда ће извршујућа власт саопштити то протоколарно представним повериоцима, па, ако се они са ценом од стране једног лицитанта датом задовоље, уступиће имање том лицитанту, као једином купцу у смислу § грађ. суд. пост.

11. Јула 1878 год.
Крагујевац.

Министар правде,
Јеврем Грујић.

Одборско мишљење:

Да се предлог овај, који је на основу скупштинске одлуке израђен, усвоји.

Д. Катић. Мени се чини, да овде има још једна мана, и ако се овака измена чини. Усвојено је, да лицитант полаже кауцију. Замислите, да се продаје једно имање, које вреди 500 дуката. Дужник нема новаца да положи толико, колико је дужан, него, бојећи се да не упусти имање, он нађе некога и да му 25 или 50 дук., колико треба да овај положи кауцију те да може да лицитира, а кад дође после до плаћања, овај нема, и тако се опет продаја осујети и само ће кауција да пропадне, али онај дужник постизава оно, што је хтео.

Пера Стевановић. Оно, што се каже, да се може и на једног лицитанта теслимити, то ми се чини мало незгодно, јер ће то бити штетно и за дужника.

Милосав Бачинац. И ја сам за то, да се полаже кауција, али мислим, да ће за само извршење бити неудесно. Кад се једно имање од 50 д

лицитира, ми ћемо положити кауцију на 50 дук., а то је 5 дук. Но кад дође други па каже 60, онда зар ми опет да полажемо кауцију на тај вишак.

Известилац Ј. Стевановић. Молим, ви нисте разумели; кауција се полаже од процењене вредности, а не од које почне да се лицитира.

Милосав Бачинац (продужује). Него, ја бих био за то, да, пошто се налицитира и теслими неко имање, онда одмах да се положи кауција на ту суму, а после месец дана да купац мора положити ресто. То је мој предлог.

Министар правде. Оваким начином не могу се закони поправљати и издавати. Ово је један пут било у скупштини, скупштина се сагласила на то, да је потребно да се то узакони и унутила је предмет одбору, који се са кладом сагласно. Сад, ако који од скупштинара жели, да још што уђе у закон, он треба то да предложи у скупштини, и треба да га подпомогну 12 посланика, па да се тек онда узме у саветовање. Осим тога, онај, који за време претреса одборског предлога предлаже такву измену, треба да то стави на писмено, које да се прочита и објасни, јер у закону не само једна реч него и веза *и, или*, запета, тачка и запета могу други смисао, друго значење дати. Ако тако стављеног предлога нема, или не ће да се учини, онда се претреса само одборско, је ли или није добро.

Председник. Знате, да је ово онамад скупштина у начелу усвојила. Ја ћу по пословнику да предложим на гласање ово: ко је за мишљење законодавног одбора, тај нека седи, а ко је против тога, нека устане. (Сви седе).

Дакле одлучено је по одборском мишљењу.

Сад има један извештај финансијског одбора. Молим г. известиоца финансијског одбора да прочита.

Известилац М. Радовановић чита одборско мњење о предлогу министра финанције, да се извесне драгоцености, које се при главној благајни хране, могу јавним путем продати.

Одборско мњење гласи:

Одбор финансијски мишљења је: да се овај предлог из разлога у њему наведених усвоји у начелу и сагласно се са г. министром, да закључак предлога замени и да гласи овако:

1. Министар финанције овлашћује се, да све драгоцености и остале ствари, које су побројане у приложеном списку, може продавати путем јавне лицитације; но

2. Да се предходно преко 5 вештака све ове ствари процене, па да се лицитација од ове почне на више.

3. Да се новци од продаје ове драгоцености и ствари добивених ставе у напредни државни приход.

Председник. Има ли ко шта да примети?

Јоца Пр. Стевановић. Ту има једна празнина у закону. Ако неки изиђе па да нешто више од процене, али ствар вреди много више, но што је он дао, зар онда да му се уступи ствар?

Известилац Мијаило Радовановић. Одбор је имао и то на уму, па је мишљења био, да се не мора уступити ствар, ако цена није добро испала.

Председник. Усваја ли се ово? (Усваја).

Известилац М. Радовановић чита предлог о куплењу данка.

Предлог народној скупштини.

Узимајући у обзир:

1., да је законом од 21. Октобра 1871 год. (збор. 24. стр. 41.) наређено, да кметови почињу купити данак за митровско полугође од 1. Марта, и за ђурђевско од 1. Септембра, тако, како ће сав данак за прво полугође најдаље до половине Априла, а за друго најдаље до половине Октобра предати надзорној власти;

2., да је у данашњим приликама нужно, да се овај државни приход раније почне купити, па да се раније и државној благајни преда, како би она у стању била да на време своје исплате измирује;

3., да је с обзиром на нужност, коју овакве прилике собом доносе, законодавна власт морала и за нека ранија полугођа изузетно наређивати раније куплење данка.

Част ми је предложити народној скупштини на решење:

Да се данак за друго полугође 1878 године почне купити од 1. Августа ове године, тако, како ће сав најдаље до половине Септембра ове године државној благајни предан бити.

АБр. 4528
7. Јула 1878 године
Крагујевац.

Министар финанције,
В. Јовановић.

Одборско мишљење:

Одбор налази, да је овај предлог изазван потребом садашњег нашег финансијског стања државног, па је по већини гласова мишљења, да га треба усвојити само што се тиче тога, да се раније почне купити, а рок, кад се најдаље мора предати данак државној каси, да остане као што закон наређује, и по томе закључак гласиће овако:

Да се данак за II. полугође 1878 године почне купити од 1. Августа ове године, тако, како ће најдаље до законом одређеног рока државној каси предан бити.

За тим чита одвојено мњење Д. Катића.

Одвојено мњење:

Узимајући у обзир економно стање народа овакоме предлогу нема места, с тога сам мњења, да се преко тога пређе на дневни ред.

Дим. Катић.

Милован Спасић. Овде је сам одбор дао своје мишљење, да се почне купити мало раније, али није примио оно, што се каже, да се одмах преда државној каси. Одбор је мислио, да је ово добро, да се почне купити раније, како би до оног времена, кад се има државној каси предати, све покупљено било и на ово се министар финанције сагласно.

Алекса Петковић. Ово заиста потребно је, да се раније почне купити, али ми се чини, да то није могуће да се оствари, јер док сељаку берићет не стигне, довде он није у стању ни да плати, него би боље било да се њему остави да плати од 1. Септембра. Ми можемо ово усвојити, али ће то бити само мртво слово на хартији, и никако се не ће моћи да оствари.

Известилац Михаило Радовановић. На закон већ постоји, да се од 1. Септембра почне купити данак, но г. министар финансије и одбор жели, да се почне раније купити па да до тог времена дође у државну касу.

Министар финансије. Да је ово редовно стање, онда не би било потребе да се са овим предлогом изађе. Али ратно и ванредно стање донело је собом, да извори државних прихода не теку по оним правилима, као што би требало да теку, па да се и државни издатци правилно измиривати могу. У таквом стању нема се куд, него прибећи раније купљењу данка, као ономе извору државних прихода, који у данашњим приликама даје најпоузданију основу за одржање равнотеже између издавања и примања државне благајне.

Ова се мера предлаже само за оно полугође, докле још ванредно стање траје. Међу тим, мера та није нова: она је одобравана народном скупштином и за раније полугођа овог ванредног времена. Без ове мере не би било могућно, да држава своје издатке редовно измирује; а народно представништво за цело не ће допустити, да, у место тачности и правилности, забуна и неправилност у државном плаћању завлада.

Међу тим, влада ће обратити сву пажњу на то, да се данак раније наплаћује само од оних, који су у стању да га раније плате, а да се чекају до обичног рока сви, за које се буде добило уверење, да нису у стању данак раније платити. (Чује се: врло добро).

Председник. Жели ли скупштина, да се још говори о овоме; пријавило се још неколико посланика за говор.

Министар финансије. Већ тиме, што је решен буџет, решено је и да се државни приходи одржавају у равнотежи са државним издацима. И кад је јасно, да се ова равнотежа у овом полугођу само помоћу раније купљења данка одржати може, онда нема потребе да се и даље о томе разговор води.

Председник. Је ли скупштини довољно образложено? (Чује се: јесте). Онда, ја ћу поставити питање овако: ко је за мишљење одборско, да се усвоји предлог г. министра финансије, тај нека седи, а ко је против тога, тај нека устане? (Већина седи). Дакле, усваја се? (Усваја).

Саслушајте једно писмо г. министра иностраних дела.

Секретар Илија Стојановић чита:

Крагујевац, 14. Јула 1878.

Господине Председниче,

Гроф Брај, немачки генерални конзул, јавља ми, да је примио извод из протокола од прве скупштинске седнице, држане 25. Јуна ове год. у Крагујевцу, коју му је, по вашој жељи, саопштио мој заступник, и у коме народна скупштина једногласно изјављује своје гнушање спрам атентата противу живота Његовог Величанства цара Вилхелма.

Писмом својим, од кога ми је част послати вам превод, г. Брај моли ме, по нарочитом налогу Његовог Височанства Кнеза Престолонаследника, да народној скупштини и њеном председнику изјавим најтоплију захвалност Његовог Височанства на срдачној и симпатичној изјави Његовој.

Примите, господине председниче, уверење мога отменог поштовања.

Јов. Ристић.

Г. ДИМ. МАТИЋУ,

ПРЕДСЕДНИКУ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ.

Београд, $\frac{13}{24}$ Јула 1878.

Господине Министре,

Господин Министар Грујић учинио ми је част, те ми је спровео извод из протокола I. седнице српске народне скупштине, држане у Крагујевцу 25. Јуна 1878., који садржи једногласну изјаву скупштине о гнушању њеном спрам атентата противу живота Њег. Велич. цара Вилхелма.

Ја се са особитим задовољством, по нарочитом налогу Њ. В. Престолонаследника обраћам Вашој Екселенцији с молбом, да код г. Матића и српске народне скупштине будете тумач осећаја дубоке захвалности Његове царске Светлости, на такој срдачној и симпатичкој манифестацији српске народне скупштине.

Примите и т. д.

Гроф Брај, с р.

Господину

ЈОВ. РИСТИЋУ,

КЊАЖЕВ. СРП. МИНИСТРУ СПОЉ. ПОСЛОВА

Крагујевац.

Председник. Мислим, да је мило народној скупштини, што је њен познати закључак пронашао овако осећање у владајућем кругу у Берлину, те смо добили одговор ове садржине. (Чује се са свију страна: „јесте.“)

Са овим се састанак закључује. После подне изволите доћи у 4 сата. Прво ће се читати протоколи, који нису пре читани, а за тим ће се узети у претрес они предлози г. министра иностр. дела, што су прегледала сва три сједињена одбора.

Састанак је овај трајао до 1 сахат после подне.

САСТАНАК XXII.

14. Јула 1878. године у Крагујевцу.

ПОЧЕТАК У 8 САХАТА ПОСЛЕ ПОДНЕ.

ПРЕДСЕДАВАО ПРЕДСЕДНИК,

Д. Матић.

Присуствовали сви министри.

Председник. Састанак је отворен. Приступићемо читању протокола.

Заступ. секр. Ст. Д. Поповић чита протокол 18. састанка.

Председник. Има ли ко шта да примети на протокол? (Нема.) Усваја се.

Част ми је јавити скупштини, да је Његова Светлост потврдила оно решење скупштинско о изменама и допунама закона о уређењу општина и општинских власти; а тако исто и оно решење о штампи. — Скупштина се одазва: „Живео Кнез."

Изволте саслушати један предлог војног министра.

Секретар Илија Стојановић чита:

Предлог Народној Скупштини.

Између бораца, који су у нашем рату са Турцима добили рана, било их је и таковних, којима је била неопходно нужна помоћ за лечење, или за повратак својој кући.

Са призрењем на заслуге, које су у рату стекли, и са призрењем на положај, у који су пали са добивених рана, ова помоћ није им могла бити одказана, и ја сам неким официрима, војницима стајаће и народне војске, као и добровољачких трупа, који са друге стране нису могли имати помоћи, ову из касе фонда инвалидског један пут за свагда издавао. Сав тај издатак учињени за време обадва наша рата са Турцима износи 19.360 гр. пор.

За овакове издатке није постајало, а и сада не постоји законско решење; за то част имам предложити народној скупштини, да изволи решити следеће:

Одобрава се поступак министра војног, што је оскудним официрима и војницима стајаће и народне војске и добровољачких трупа, који су у нашем рату са Турцима добили рана и осакаћени, издао из касе фонда инвалидског у име новчане помоћи један пут за свагда ради лечења свега 19.360 гроша пореских.

9. Јула 1878. год.
У Крагујевцу.

Министар војни,
пуковник,
С. Грујић.

Председник. Упућује се одбору финанцијском. (Бива.)

Изволте саслушати неке молбе и жалбе.

Секретар Илија Стојановић чита молбу Сотира Ђорђевића из Параћина, којом моли скупштину, да га ослободи од плаћања данка, пошто је у рату 1876. г. рањен, и за рад неспособан постао, наводећи, да се је за ово обраћао и г. министру финанције, па није добио удовлетворења.

Председник. Упућује се одбору за молбе и жалбе. (Нека буде).

Секретар Илија Стојановић чита молбу општине смиљеначке, у коју спадају села Смиљевац, Васиљевац и Равна гора, која су пострадала у рату 1876. г., у којој моли, да се истим селима опрости данак за четири полгођа, почев од другог подгођа 1876. г. на унапред.

Председник. Ова је ствар јутрос решена, и молба је ова јутрос дошла. За то да је упутимо г. министру финанције. (Нека тако буде.)

Секретар И. Стојановић чита молбу Јанићија Миловановића из Г. Милановца, којом моли, да се задржи продаја његова имања, за рачун Аврама Недића.

Председник. Упућује се одбору за молбе и жалбе.

Молим да дође известилац одбора за молбе и жалбе, да се реше неке у одбору прегледане молбе и жалбе.

Известилац прота Јаков Павловић чита:

1. Жалба Косте Ђ. Панића, трговца из Свилајенца и осталих, противу решења министра унутрашњих дела, због воденице.

Одборско мњење гласи:

Одбор за молбе и жалбе расмотрио је ову жалбу, па је нашао, да истина не види се из ове жалбе и њених прилога, да ли је по жалби којег од жалиоца окр. суд изрекао, да није надлежан, и да је то и касациони суд утврдио својим решењем, опет, ако се у случају окружни суд огласио за не надлежног, онда остаје надлежни општински суд. И тако би министар унутрашњих дела имао препоручити начелнику, да објави надлежном општинскоме суду, да њему не стоји на путу судити у случајевима, где се окружни судови огласе за непадлежне, и позвати га, да по закону поступи. На ово је пристао и надлежни министар, који је при овоме одборском саветовању био присутан.

Према томе одбор је мњења: да се ова жалба преда *влади на знање и оцену* — чл. 103. тач. 2. закона пословног реда.

Прилози ове жалбе да се предаду надлежном министру, да их врате жалиоцима. (Усваја се).

2. По молби Милоја Милојковића из Књажевца, да му се плати кирија за заузета два дућана, у којима је станица.

Одборско мњење гласи:

Пошто је молилац погорелац и страдалник од прошлога рата, то одбор је мњења: да се ова молба *препоручи владином призрењу* — чл. 103 т. 4. зак. посл. реда. (Усваја се).

3. По молби Марије, удове поч. Милутина Микића, свештеника из Зајe-

чара, којом моли скупштину, да јој се даде каква помоћ, да може са четворо деце живети, јер јој је муж у рату 1876 године у Зајечару погинуо.

Одборско мњење гласи:

Одбор за молбе и жалбе узев у призрење, да је ова молитељка остала после смрти погинулог јој у рату мужа са четворо нејаке деце, и имање јој коначно разорено, нема од чега да живи, с тога је мњења: да се ова молба препоручи владином призрењу, те да јој се учини државна помоћ. — чл. 103 тач. 4. закона о пословнику. (Усваја се).

4. По молби Андрије Станковића, писара у оставци, који моли скупштину за службу.

Одборско мњење гласи:

Према чл. 101. тач 8. закона посл. реда, скупштина је не надлежна за давање државне службе, — чл. 103. т. 1., с тога *да се пређе на дневни ред.* (Усваја се).

5. По жалби Владимира Поповића и још два свештеника из чачанског округа, због неуредно покупљеног бира.

Одборско мњење гласи:

Пошто постоји наређење за куплење бира од надлежне власти, то је одбор мњења: да се ова ствар *преда влади на знање и оцену,* с тим, да влада поштри ово наређење. При овоме саветовању надлежни министар није имао шта да примети на овакво одборско мњење. (Усваја се).

6. По молби Радована Пејића, професора крагујевачке гимназије, да му се уваже године службе практиканта суда, и оно време, које је као кандидат професора служио у трговачкој школи, те да се урачунају у професорску службу.

Одборско мњење гласи:

1873 године на скупштини ова је молба заједно са молбама Стојана Марковића и Тодора Мијушковића, професора, решена тако, да се саопшти влади, те да учини предлог, на је Стојану Марковићу и Тодору Мијушковићу и учињено по одлуци скупштинској, а само за г. Пејића остало је не извршено; на према томе, одбор је мњења:

Да се и ова молба *даде влади на призрење,* те да горњу одлуку скупштинску, а односно г. Пејића, изврши. — Чл. 103. т. 4. закон. посл. реда.

Ова скупштинска одлука находи се на страни 390 и 391 скуп. протокола за 1873 годину. (Усваја се).

7. По предлогу народа среза грочанског, окр. београдског, срествои својих општинских власти, да општина за спаљено имање кмету накнађује, пошто се ова процени.

Одборско мњење гласи:

Пошто је ово предлог, а предлоге могу само посланици чинити, то је одбор мњења *да се преко ове ствари пређе на дневни ред.* — Чл. 103. т. 1. (Усваја се).

8. По молби Катарине, удове почив. Михаила Аћелковића, суплента, за пензију.

Одборско мњење гласи:

Из обзира на то, што је умрли Михаил Аћелковић, муж молитељице, био суплент земљоделско-шумарске школе, дакле указни чиновник, и улагао у фонд удовички, то је одбор мњења:

Да се ова молба препоручи влади на призрење, јер заиста право је, да се учини државна помоћ молитељици, из разлога, што је умрли Михаил био наш указни чиновник. На ово одборско мњење падлежни министар није имао шта приметати.

Одвојено мњење:

Почем јасан закон о суплентима постоји, то смо мњења, да се пређе на дневни ред.

Вићентије Поповић,
Здравко Јовановић.

(Усваја се одборско мњење већине).

9. По молби Лазара Вукојевића из малог Шиљеговца окр. крушевачког, да му се дозволи и на то решење изда, да може лечити од рана у опште.

Одборско мњење гласи:

Пошто је код нас у опште оскудица у видарима, и пошто су у одбору посланици из реченог краја, одакле је и молилац, а имено: Милосав Марковић и Аврам Јовановић, дали лично уверење да ово постоји, што је овде наведено од молиоца, т. ј. да је много рањене људе лечио и излечио, то према томе, одбор је мњења:

Да се ова молба даде влади на знање и оцену. — Чл. 103. т. 2. зак. посл. реда. (Усваја се).

10. По молби Ленке, удове почив. Јозефа Хермана, који је као државни мајстор при управи барутана више од 22 године служио, на издржање.

Одборско мњење гласи:

И ако по овој преставци молитељице заслужује призрење њена молба, опет, пошто ова ствар није била пред надлежним министром, — одбор је мњења: да се преко ове молбе пређе на дневни ред. — Чл. 103. т. 1. закона посл. реда. (Усваја се).

11. По молби Милосава Ристића из Куприје, због аренде на броду моравском, у којој наводи, да је оштећен и тражи, да му се смањи аренда до 500 дук.

Одборско мњење гласи:

Пошто овде молилац не подноси решење, да је ствар била пред надлежним министром, то је одбор мњења: да се пређе на дневни ред. (Усваја се.

12. По предлогу и молби трговачког одбора у Алексинцу, да се рок плаћању дугова још бар за две године продужи.

Одборско мњење гласи:

Пошто је ово предлог, а предлоге могу чинити само посланици, то је одбор мнења: да се пређе на дневни ред. — Чл. 103. тач. 1. закона послов. реда. (Усваја се).

13. По молби Милана Глигорјевића и Аврама Бошковића, бивш. механџија из Ћуприје, а сада у Крушевцу живећих, да скупштина подејствује код владе, да им се плати половина примања њихова, што им држава дугује у 30.000 гр. чар.

Одборско мњење гласи:

Пошто је на прошлогодишњој скупштини решено, да се погорелцима претходно реквизиције плаћају и зајмови враћају, то на основу тоге, што и молиоци спадају међу такове страдалнике, одбор је мнења: да се ова молба препоручи влади на призрење. — Чл. 103. т. 4. зак. посл. реда (Усваја се.)

14. По мобли Милоша Симића из Бољевца, окр. црноречког, који подносећи народној скупштини решење министра унутрашњих дела од 22. Јуна 1861. године П.№ 4041 и у копији акт савета државног од 14. Јуна 1861 године № 1437, из којих се види, да му је неко оружје од стране правитељства, по његовом поднесеном рачуну у вредности 114.615 гр. чар. одузето, а тако исто и да је и трошка учинио 4306 гр. чар. па да му је после правитељство само 67.000 гр. чар. накнадило, а реста у 47.615 гр. чар. по проценi оштећен, а тако и горњих 4306 гр. чар. трошка, на моли народну скупштину, да му ову суму скупштина призна и препоручи влади, јер му је, тако вели, и пок. књаз Михаил казао, да прву суму прими, а он ће гледати, да му доцније све накнади, и не ће бити ништа оштећен.

Одбор, имајући у виду поменуто писмо државног савета и решење министарско, да је Милош доиста неко оружје набавио, и да му је то од стране правитељства одузето, па тек доцније цењено, и да је процена, према поднесеном његовом рачуну, доста мала, и имајући у виду његово садање сиротно стање, тим пре, што је и у овоме рату пострадао, — мнења је: да се ова молба, према чл. 103. тач. 4. закона пословног реда, препоручи призрењу владином.

Прилози да се предаду надлежном министру, те да их врати молиоцу.

Министар унутрашњих дела није имао шта против овога. (Усваја се.)

Председник. Сад има питање, које је посланик Новак Милошевић управио на г. министра финансије.

Изволте га саслушати. Г. министар ће одмах одговорити.

Секретар Ил. Стојановић чита:

Питање

На господина Министра финансије.

По закону о плаћању порезе отац, који има два сина, ослобођава се од плаћања данка.

По аналогији овог законог наређења држим, да задруга, у којој су четири брата, који данак плаћају, и ако им је отац жив и са њима у задрузи живи, не рачуна се као пета глава, па да сва четири сина данак плаћају, но држим, да се четврти син ослобођава плаћања данка, а тројица плаћају. Но пошто знам, да се овим противно ради, и отац, који има у задрузи четири сина, рачуна се као пета глава, а сва четири сина плаћају данак, — то питам г. министра, је ли ово овако по закону, а ако није, хоће ли наредити, да се ово овако не практикује, као и то, хоће ли се овим задругама, које су више појединих данак плаћале, вратити?

Напомињем, да ово питање чиним усљед једног решења г. министра финансије и усљед противног објашњења законодавног тела од 1875 год.

10. Јула 1877 године
у Крагујевцу.

Народни посланик,
Новак Милошевић.

Министар финансије. Закон је овде тако јасан, да не може бити питања. Тамо се каже у закону: у задрузи, у којој 4 или 5 лица порез плаћају, једно се ослобођава; на 6 или 7 порезу подложних лица ослобођавају се тројица, а на сваки више од две пореске главе даље ослобођава се по једно лице више.

После, ако отац има двојицу од својих потомака, који су с њим у задрузи и порез плаћају, ослобођава се од њих једно лице, па и онда, кад му један од ових потомака по том умре.

Дакле, нигде нема закона, где се каже, да он не улази у те пореске главе. Тако закон каже, и тако се мора наређивати.

Новак Милошевић. Молим вас, имам да кажем нешто у одговор г. министру финансије. Истина је, да кад има пет пореских глава, да није казано какве пореске главе, али закон каже, кад отац има два сина ожењена, не плаћа порез; кад ожени још једног сина, плаћа три данка; кад ожени 4 сина, онда се узима од сина, а отац се не рачуна.

Моје је основано тражење на томе, што је скупштина 1875. год., под Каљевићевом владом ово објаснила. Ја немам протокола од те године, нити ми је среска власт дала, а правило, на коме оснивамо то решење, то је било пре 1874 год. под Чумићевом владом издато, које је после под владом Каљевићевом објашњено.

Ето г. Паште Јовановића, он је онда као председник финансијског одбора то објаснио, и то је скупштина решила. Најпосле, имам да кажем, да се пре 1874 год. тако практиковало, а како је могло бити да се закон час овако, час онако разуме, ја не знам.

Ја мислим, да је ово моје питање праведно и на закону основано, и мислим, да закон треба да се тумачи онако, како га скупштина тумачи, а не како га поједини министри тумаче.

Марко Петровић. Како је тумачен закон, мени није познато, но ја знам, да од 1875 год. отац, који има више од три жењена сина, да се тај сматра као прост задругар, а нема привилегија родитељских. Ја не могу да разумем ту аналогију да отац, који има два сина, има веће право по онај, који има

четири ожењена сина. Тај је случај баш код мене; плаћамо четири данка код жива оца.

Министар финансије. Овде не вреди разговора, како је правије или боље, него како је по закону. Ако има какве неправилности у закону, онда треба изменити закон. Ако има какве нејасности, то би се могло разјаснити. Ви кажете, да је била та ствар објашњена; мени то није познато, а ја држим, да је закон довољно јасан.

Министар унутр. дела. Мој друг, министар финанције, дозволио ми је будући је ово законско питање, да и ја кажем о овој ствари. Дакле молим вас, најпре закон ослобођава оца, кад има два сина. После, било 4, било 5 задругара, он се рачуна као четврти задругар и не ослобођава се.

Отац после два сина остаје непрестано ослобођен; кад има у задрузи три сина ослобођава се, а кад има четири, онда се не ослобођава. У задрузи је подједнако, било 4 или 5 лица, која порез плаћају, дакле 4 морају бити на да се отац ослободи.

Законско је наређење, на двојицу трећи плаћа. Ви хоћете, кад су тројица, отац да не плаћа; али то не стоји тако у закону.

Министар финансије. Молим вас, ето како отац има двојицу од својих потомака, који су с њим у задрузи а порез плаћају, онда се ослобођава. Закон је хтео да помогне задругу. Ово није сигурно ни за интерпелацију. Интерпелација се поставља кад је рађено што против закона, а овде није ништа рађено против закона. Ако држите, да има што да се протумачи, изволте донети предлог, па ће се закон протумачити.

М. Глишић. Ово је ствар чиста и јасна. Код закона неме мана. По мом мњењу, мана је код највиших власти и код министра, који не контролира власти као што треба.

Дужност је министра, да свако објашњење скупштинско сазна; и где нема у закону јасности, ту законодавно тело, скупштина, може то протумачити, а не у лицу Каљевића, Петра или Павла или ма кога министра. Него треба казати: овако је по закону, па ево ти овако ради.

Анта Пантић. У колико се сећам, то је код нас овако практиковано. Отац се ослобођава кад има три сина, а кад има четири сина, који порез плаћају, онда му се и 4-ти ослобођава.

А ако има два сина, онда се не ослобођава Сад ако је другчије протумачено, то ја не знам.

Министар финансије. Интерпелација је у томе смислу, да је рађено против закона. Ја се оправдавам против тога и кажем, да није против закона рађено. Ако ви сад желите да знате какав је закон, поднесите предлог.

Министар унутр. дела. Може бити да је то скупштина протумачила, али хоћу да кажем и ово, да не би ко остао у заблуди, да се о тумачењу каквога закона чини исто онако, као што се прави и закон. Дакле ако није поднесено влади то објашњење, па влада да поднесе формалан предлог, скупштина то да реши и Кнез да потпише, онда то није закон.

Но како је са овим рађено, ја не знам. Поднесите предлог, па ће се онда видети.

Урош Кнежевић. Ако то тумачење постоји, онда нека узме министар ту интерпелацију и тако од сад по томе тумачењу нека ради. Што би ваздан због таке мале ствари овде дангубили. (Чује се: тако је).

Председник. Добро. Јесте ли сагласни са овим? (Јесмо).

Дакле, упућује се се г. министру финансије. (Бива).

Сад имам да вам саопштим, да је Његова Светлост потврдила оно скупштинско решење са познатим изменама и допунама у грађанском поступку.

(Скупштина се одазива: Живео Кнез!).

Имате четврт сата одмора.

После одхора.

Председник. Да продужимо рад. Знате да је скупштини поднесен познати предлог г. министра иностраних дела поверљиве природе, због чега је држана тајна седница.

Сад имамо о томе извештај сједињена сва три одбора. И то је онаке исте природе; и по томе, има се и то на исти онај начин претресати. За то се претвара седница у тајну.

Публику молим, да изволи уклонити се, а стенографи нека остану ради бележења говора посланичких.

Г. Милан Кујунџић, известилац одбора, молим да изволи доћи. (Кујунџић долази).

Настаје тајна седница.

Продужење састанка XXII.

После тајне седнице.

Председник. Сад имамо извештај из сва три сједињена одбора. Предлог је владин о промени једног члана устава. Чујмо извештај. Известилац је г. А. Стојковић. Нека изволи доћи да прочита извештај.

Известилац А. Стојковић чита.

М. Кујунџић. Што се тиче овога питања, ја држим, да не треба о њему много говорити. То је ствар довољно јасна и позната. Као год што смо некад забрањивали дућанџијама, да по селима отварају дућане, што смо се бојали, да не доносе тамо које какве шарене крпе, — што је и било заиста — ми смо из тога истога економног узрока одржавали забраном насељавање Јевреја по унутрашњости.

Међу тим, има једна ствар, која није предвиђена, и која управо изгледа као подсмех овоме нашем наређењу о забрани насељавања. Изишла чудна ствар! За наше домаће Јевреје, за наше сугрђане, зашта је постојало ово ограничење, а кад из нашег подаништва иступе, на иду у туђе, онда за њих наравно није више било тога ограничења! . . . . Дакле, што се тиче тога питања, не би требало ништа ни да говоримо, по да предлог усвојимо. (Чује се: усваја се).

Али, господо и браћо, има овде и друго успоредно питање. Ми сад овде предлажемо, да се мења једна тачка устава. Та тачка да се промени, треба да се изјасне две редовне скупштине, па трећа велика да дође да је измени. Сећате се, да смо ми на раније скупштинама већ изјављивали многе жеље, да се ово или оно из нашег устава промени и побољша. Сећате се,

да нас је једном и сам наш Светли владалац у својој престолној беседи позвао, да употребимо своје уставно право, ако налазимо, да сам устав у чему дотерати ваља. Нарочито је напомонут закон о министарској одговорности. Па како, господо, на сваки начин има још и других ствари у уставу, које би ваљало изменути, са промењеним јавним правом нашим, као што се спомињу тамо некакви хатишерифи и т. д., с тога вас питам: не би ли добро било, да овом приликом поновимо неке предлоге, што се тичу ревизије устава, те да се вел. скупштина, ако ово и идућа редовна скупштина изјави, не занима само са једним малим питањем, него да се у исто време може и где која друга добра одлука донети . . .

Министар правде. Мало пре у тајној седници прочитан је чл. 89. устава, у коме стоји, да се велика скупштина, осим другог, сазива и ради мењања устава. Сад, у овом предлогу, као што сте чули, спомиње се чл. 131. и 132. устава. Ја мислим, кад прочитамо те чланове, да ће бити јасно, шта се тражи и којим начином. (Чита):

„Последњи одељак у члану 132. устава гласи овако: Остају у важности: закон од 30. Октобра 1856 године В.№ 1660. и закон од 4. Новембра 1861. године В.№ 2244.“ Први закон налази се у Зборнику XXX, на страни 340, а други у Зборнику XIV, на стр. 194.

Књажев и владин предлог тражи, да се тај одељак т. ј. да се тај одељак т. ј. ти закони у њему споменути укину.

А члан 131. прописује начин, како се та уставна измена има учинити, и гласи овако:

„Чл. 131. Предлог о потреби, да се *какве измене* или допуне у уставу учине, или да се који пропис истога протумачи, може учинити како Књаз скупштини, тако и ова Књазу.“

„За закључење овог рода у скупштини изискује се, да су *две трећине* од присуствујућих чланова за предлог глас дали, као и *да две, једно за другим следеће редовне скупштине*, о томе учине сагласно закључење.“

„По што је *овако* поступљено, онда ће се сазвати *велика народна скупштина*, да *коначно* реши, хоће ли се и како предложене измене или допуне у уставу учинити, или који пропис истога протумачити. Ово закључење велике народне скупштине *важиће, кад га Књаз потврди.*“

Као што видите, од Књаза и владе учињен је предлог опредељен и јасан. Казано је: шта управо и како има да се измени; јер то, што се тражи, да се у уставу измени, мора тачно и формулисано бити, како да гласи у речима, како у подпуном саставу своме. У опште само говорити, да се што мења и прекраћава у уставу, то не би одговарало пропису прочитаног чл. 131. Сад, ако две трећине посланика на овој скупштини усвоје ово, што је предложено, да се у томе устав измени, и ако то усвоје две трећине посланика и на другој скупштини, сазваће се велика скупштина само за то питање. Међу тим, скупштина, која прва дође, а и овој, кад би било времена, ништа не смета да предложи и друге какве измене у уставу. И ако би друге измене, које би предложила прва следујућа скупштина, усвојила и влада, могло би се причекати са сазивањем велике скупштине за питање сада предложено, док не би и друга следујућа редовна скупштина усвојила их, па онда за све сазвати велику скупштину.

По овоме, нема разлога да се питање, о коме је већ формулисан предлог, не реши сад. (Чује се: тако је).

Ал. Поповић. Ако је предлог тај учињен за измену члана 132. устава, можемо сви на то пристати; али, ако се ту каже: да се укине чл. 132-ги устава, као што сам ја чуо, онда господо, ми смо за то не надлежни. Молим, прочитајте предлог.

Министар правде. Члан први указа овог, који је подписан од Његове Светлости и владе, и на који су пристали сва три одбора без икакве измене, ево гласи овако. (Чита):

„Члан I. Овлашћује се Наш Министарски Савет, да поднесе Народној скупштини на основу члана 131. устава на одобрење следеће:

„У члану 132. устава од 29. Јунија 1869 године. (Зборник закона XXII, страна 44) последњи одељак, који овако гласи:

„Остају у важности закон од 30. Октобра 1856. године В.№ 1660. и закон од 4. Новембра 1861. године В.№ 2244.“

Укида се заједно са законима у њему споменутима.“

Дакле, свде нема ништа друго, него, да се учини измена овог члана тиме, што ће се укинути ови закони од 1856 и 1861 године, који говоре о Јеврејима. Измене, господо, могу бити такве: или да се нешто промени, или да се укине. Даље стоји у чл. II указа. (Чита):

„Чл. II. Ово решење ступа у живот, кад се подпуно изврши чланом 131. устава предвиђени поступак о предлозима за измену устава“.

То значи: садање решење, које би се начинило, не ће вредити дотле, док га не усвоји и друга скупштина, и кад га она усвоји, док га не одобри велика народна скупштина, и кад га она одобри, док га најпосле не потврди Књаз.

Председник. Је ли скупштина довољно обавештена о овој ствари? (Јесте). Ево поставићу питање. (Чује се: усваја се . . . усваја се). Молим, боље да се формулише питање; дакле: усваја ли скупштина овај предлог, као што сте га чули? (Усваја). Је ли једногласно? (Једногласно). —

Сад предстоји претрес познатог предлога о уговору с Аустро-Угарском. Истина, мало је подоцкан, али кратко нам је време, а и сутра имамо да свршимо поред других ствари и предлог о одлагању закона о печатњи, за који ће прилично времена требати.

Заступник министра председника, министар иностраних дела. Потребно би било, да се и ова ствар реши још вечерас због тога, што сутра, као што рече и г. председник, има ће да свршите најнужније предлоге посланичке и друге ствари; а сва је прилика, да ће сутра по подне Његова Светлост закључити седнице ове скупштине, те тако, ако ову ствар оставите за сутра, не ће бити довољно времена, да се сви предлози, који су поднесени, реше. (Чује се: добро, да решимо).

Председник. Чујте извештај сједињених одбора о овој ствари. Изволте г. известиоче читати.

Известилац Алекса Стојковић чита извештај одборски о закљученим уговорима:

ИЗВЕШТАЈ

одбора финансијског, законодавног и одбора за молбе и жалбе.

Одбор финансијски, законодавни и за молбе и жалбе проучили су закон о уговору, који је закључен између Србије и Аустро-Угарске, па су нашли:

Да скупштина овај закон у главноме треба да прими онако, као што је од владе предложен, но са следећим приметбама:

а) Код члана I под *г)* а у тачки другој и трећој, у којој се говори о савезу ћумручком, одбор налази, да је боље и корисније закључити трговачки уговор са Аустро-Угарском, него ступити у савез ћумручки. Ово своје мишљење одбор, поред других политичких узрока, оснива и на томе, што би уговор тај гласио на известан рок година, по истеку којих, правно би се други уговор на основу искуства, добивених на време трајања истог уговора; а на против, кад би се савез ћумручки уговорио, врло би тешко било од овога одступити и уговор закључивати. Из ових разлога одбор налази, да треба влади препоручити, да се не упушта у преговоре о савезу ћумручком, него да веже уговоре ћумручке и законодавној власти у своје време поднесе.

б) У члану II указа, после речи: „са Аустро-Угарском" долази речи: „или са каквом компанијом", даље, после речи: „на одобрење" додати „у колико је ово потребно."

У односу на проконавање Ђердапа и пловидбе по овоме, чл. 1. тачка трећа, одбор је мњења, да се обрати пажња влади на олакшицу локалних саобраћаја, јер је Србија приобрежна држава на Ђердану.

13. Јула 1877 г. у Крагујевцу.

(Долазе подписи чланова свију одбора).

Председник. Је ли вам јасна ова ствар? (Чује се: јасна је). Жели ли ко да говори.

Д. Катић. Ја имам одвојено мњење. Хоћу усмено да га искажем. Као члан финансијског одбора, нисам се могао сложити са мњењем већине одбора. Како знам, и од како сам почео да читам историју нашу, никада нисам могао да видим и да нађем, да је Србија имала заједничке интересе са Аустро-Угарском, него увек је наилазила на сукоб, а особито сад још мање може имати заједничке интересе са Аустро-Угарском, сад, кад је она узела Босну и Херцеговину. Везивати уговор са каквом државом, која, кад не могаше добити нашу војску под своју команду, не престаде тражи начин, на да нам нашкоди, ја не могу да пристанем.

Ми имамо толико унутрашњих тешкоћа да савладамо, па још и тај железнички пут завршити за тако кратак рок и под тим условима, ја не могу дати свога гласа.

Може бити, да ја не могу да презрем те користи, које би отуда изашле, али, бојим се, да не би насели. За то сам против тих уговора.

Панта Јовановић. Господо, сво су врло важна и замашна питања. Ми до сад нисмо имали са никаквом страном државом уговоре о овим предметима, а на име, што се тиче ћумрука и ћумручних односа, предлаже се, да се закључи уговор са Аустро-Угарском. Али ово није потпуно, што нам се предлажу. Ту треба да дође тарифа ћумручка, па онда да видимо, шта нам се предлаже. Овако, везујући се, само по неким начелима довољно не одређеним, рескирамо, да дођемо до незгоде и у сукобе, кад се буду специјални уговори правили. С тога и ја сам мишљења, да треба приступити закључивању ћумручког уговора и осталих, што се у предлогу спомињу, али, да се најпре довољно преко стручних људи ствар проучи и да се спреме и скупштини поднесу специјални уговори, како о ћумручини, тако и о железници и Ђердану, заједно с тарифама, па ћемо онда моћи како треба оценити и решити ствар.

Алек. Поповић. Ја заиста за тако важна питања, која засецају непосредно у најважније интересе земље, као питање о железници, да ли можемо начинити или не, налазим, да је то толико теретно за земљу, да га она не може поднети. Сем тога, овако важно питање тако брзо решити, ја сматрам за највећи грех. Ја бих био за то, да се ова ствар одложи, да нам се даде довољно времена из разлога, што је казао г. Панта, да се размислимо, па тек онда могао бих дати гласа по својој савести.

Милан Кујунџић. Ја имам једно нарочито питање да додирнем. Ви знате, господо, да ћемо ми имати са Аустро-Угарском после ових односаја а на основу берлинског уговора разних преговора. Биће ту преговора о железници, о јурисдикцији, о Ђердану и о разним другим питањима. У неким од тих преговора биће, може бити, да ћемо ми учинити неку извесну концесију, да би поред ње добили другу, која се нас више тиче. С тога бих ја предложио: да се сви ови уговори, који се имају са Аустријом закључити, сматрају као један скуп, једна *целина*, да не дајемо овлашћење посебице само на један или други уговор, него да се сви уговори закључују с погледом једног на други. Јер, може бити у питању о железници, Аустрији је потребно, да се што пре прави; а у питању о конзулској јурисдикцији, она може да каже: чекај, да се договоримо, а то може да прође и 15 година, па на послетку, ко зна, хоћемо ли се погодити у тој ствари. Ја мислим, да бисмо ми могли узети тај основ, дајући овлашћење влади, у исто време да приметимо, да се у појединa питања не упушта посебице, него, као што кажем, само у склопу једнога с другим.

Министар иностраних дела. Ја сам, господо, јуче представио узроке, који су нас побудили, да закључимо ову конвенцију. То је било у тајној седници. Ја апелујем на ваше памтење и надам се, да не ће бити потребно да данас у јавној седници понављам све оно, што сам јуче говорио. Сећате се, какви су нас узроди и какве користи навеле, да ово учинимо. (Вичу: сећамо се). Част је владалачка, а и част владе ангажована у овој ствари.

Ми смо побрали плодове од ове конвенције на другом пољу; после тога одрећи се својих обвеза, значило би, навући на себе и штете и прекоре, да смо у међународним односајима несправни. Падам се, да ће ово довољно бити.

У овој конвенцији сећате се да су три главна предмета. Један се тиче железнице, други трговачких односаја, а трећи говори о прокопу Ђердана.

Што се тиче питања о железници, ја мислим, да нема никога међу нама, који би спорно корист железнице. Данас се железнице налазе у целом свету. Налазе се, господо, и на полу-острву балканском, има их у Турској, у новој кнежевини Бугарској, у Румунији. Свуда их има, као што кажем, само их нема у Србији.

Данас су у одбору неки господа посланици, који су трговачког реда, доказивали, да је то заиста једно предузеће, које може Србији само користи донети. Железница наша биће везана са Европом. Од Београда ићиће на Алексинац и Ниш. Од Ниша једна линија ићиће на Солун, а друга преко Пирота на Цариград.

До сада смо ми имали само један пут, којим смо могли ићи у Европу. То је наш сусед Аустро-Угарска, то је била наша једина капија, кад хоћемо да идемо у Европу, било на науке, било по трговину, било ради здравља и т. д. И наш сусед могао је да нам ту капију отвори или затвори кад хоће.

Дакле овим путем, увођењем железнице, отвара се нама још једна капија, овим путем излазимо на море. Дакле о користи не може бити спора.

Сад, какве нам обвезе доноси овај уговор? Доноси нам обвезу, да сградимо железницу за три године. Ја сам вам споменуо, да сам тражио дужи рок, но то нисам био у стању постићи; јер између Турске и Аустрије постоји такође уговор, да се за 3 године начини железница. Но ја се надам, да ако би ми наишли на какве препреке, које не зависе од наше воље, да би узајамним договором гледали да рок продужимо.

Споменуто је овде, да треба да се изнесу подробни уговори о железници и о трговачким уговорима. У тој истој конвенцији споменуто је, господо, да ће бити једна комисија у Бечу, у којој ће бити представљена и Србија, и Аустрија, и Турска, и Бугарска. И та комисија израдиће уговор, на разуме се, да ће они доћи пред скупштину. Скупштина не решава сада ништа ново, но оно, што је већ један пут решила, а то је, да се прави железница, и о томе постоји закон.

У 1874. год., као што се сећате, решено је, да се железница направи. За проучавање њено одобрено је кредита 700.000 гр. пор. Ми сад приступамо томе и кажемо, да се сагради железница са додатком, да то буде у року од 3 године.

Што се тиче друге тачке, која говори о трговини, овде се каже: за 4 месеца састаће се пуномоћници и српски и аустро-угарски и одпочеће преговоре о трговачком уговору, и у исто време проучити, да ли за обе стране не ће бити корисно, да се закључи ћумручни савез. По ћумручном савезу не би било ћумручине између нас и Аустрије, него они би наплаћивали с једне стране, а ми с друге, и после би по сразмери сваки добио свој део. Одбор се сагласно, да се препоручи влади, да она не улази у закључење ћумручног савеза, него само ћумручног уговора, и влада ће држати рачуна од тог решења скупштинског и стараће се, да закључи уговор трговачки о ћумруку, а то је могуће по томе, што у самој конвенцији није коначно решено, да мора бити ћумручког сајуза.

Разуме се, кад наши пуномоћници нешто сврше, и влада буде уверена, да се то може примити, изнеће се пред скупштину, и стајаће до воље скупштини да прими или не прими. Дакле и овде у последњој инстанцији опет решава скупштина.

3. Што се тиче Ђердана, ја сам казао, да ми немамо више интереса ни узрока противити се прокопавању Ђердана.

Ја не видим никакве узроке за страховање. Ова је ствар у свези са берлинским уговором, и ја мислим, да ће скупштина нарочито с призрењем на мој јучерашњи говор усвојити конвенцију.

Војин Радуловић. Г. министар је ту ствар довољно објаснио. Та је ствар животно питање за трговину, и заиста, да нас је та железница обишла, данас би била највећа новика на владу, што нас је обишла, и што није учинила, да се то не догоди. Мене је плашило само једно, а то је, што је кратак рок за железницу, али кад се може и то постићи, да се рок продужи договором, као што је казао г. министар, онда ја немам шта да говорим.

Алекса Поповић. Кад је г. председник министарства казао, да се овде тиче части Његове Светлости, онда г. министар није ни требао да нам овако разлаже. Јер кад се тиче части Његове Светлости, онда ја мислим да смо ми вољни, не само да дамо свог гласа, него и живот и све што имамо за част свога владаоца.

За то ја, браћо, предлажем, да се усвоји. (Чује се: врло добро).

Председник. Је ли скупштина довољно обавештена. (Јесте).

Хоћемо ли да приступимо гласању? (Хоћемо).

Чули сте извештај сва три одбора, који се слаже са предлогом владиним. У извештају одбора има две приметбе. Једна приметба тиче се уговора трговачког, где се каже: можемо се унуштити у трговачки уговор, али не ћумручки савез. Друга се приметба тиче прокопавања Ђердана. Одбори усвајају то, но с примедбом: да се обрати пажња влади на олакшицу локалних саобраћаја на Ђердану, јер је Србија приморска држава, на то треба имати на уму при закључавању уговора. И влада је пристала на те две примедбе.

Дакле, господо, стављам на гласање: ко је за овај предлог, тај нека седи, а ко је противан, нека устане. (Сви седе).

Дакле усваја се једногласно. (Вичу: једногласно).

Тиме је састанак закључен. Сутра у 8 сахати биће седница.

На дневном је реду извештај одбора о „мораторијуму“, а осем тога и неколико заосталих извештаја из законодавног и финансијског одбора.

Састанак је овај трајао до 9 и по часова у вече.

САСТАНАК XXIII

15. Јула 1878. године у Крагујевцу.

ПОЧЕТАК У 8½ ЧАСОВА ПРЕ ПОДНЕ.

ПРЕДСЕДАВАО

Димитрије Матић.

Присутни сви министри.

Председник. Састанак је отворен. Изволите саслушати протокол

Секретар Алекса Стефановић чита протокол XIX. састанка од 12. Јула пре подне.

Председник. Протокол је прочитан. Видели сте да је кратак. Због краткоће времена морали смо тако радити, ако имамо да свршимо. Беседе говорника нису излагане, а то по пословнику и не треба, него само предлози и закључци скупштине. (Чује се: врло добро).

Има ли ко да примети што на овај протокол? (Нема).

Дакле, усваја се. (Усваја).

Нека изволи доћи известилац финансијског одбора.

Известилац М. Радовановић чита предлог министра војног, да му се одобри поступак, што је оскудним официрима и војницима стајаће и народне војске и добровољачких трупа, који су у нашем рату са Турцима допали рана и осакаћени били, издао из касе фонда инвалидског у име новчане помоћи један пут за свагда ради лечења свега 19.360 гр. пор.

Извештај одборски гласи, да треба предлог усвојити.

Председник. Жели ли ко да говори? (Нико се не јавља).

Усваја ли се? (Усваја).

Известилац чита предлог министра финансије, да се известан део државног земљишта, који постоји више чајира овде у Крагујевцу, може продати околним комшијама, ради проширења њихових плацева.

Одбор је мишљења, да се предлог усвоји.

Председник. Има ли ко шта да примети? (Нема).

Усваја ли се? (Усваја).

Известилац чита предлог министра војног, да му се одобри поступак, што је у рачунској 1877. год. из уштеде у редовним буџетским партијама, одређеним на материјалне трошкове, подмиривао оне партије, за које трошкове одређене, у којима се кредит пре свршетка рачунске 1877. год. исцрпео и недовољан показао.

Одборско је мишљење, да се ово усвоји.

Председник. Усваја ли се? (Усваја).

На позив председника сад долази г. Алекса Стојковић, као известилац финансијског одбора, и чита предлог г. министра финансије, који гласи:

Предлог Народној Скупштини.

У недостатку државних зграда, централна управа принуђена је, да узима у закуп приватне куће за разна надлежателства у Београду постојећа.

Поред тога, што се за ове мора скупа кирија 900—1000 дуката цес. годишње да издаје, има се још и та незгода, што су противно интересу државне службе не само појединa надлежателства јако по варошки раштркана и једно од другог удаљена, него су и појединa одељења, која су саставни део једног министарства, због немања зграда од овог одвојена и у засебним приватним кућама смештена.

Овако неугодном и штетном стању нужно је да се што пре крај учини.

Министар грађевина, који је позван, да незгоду и штету ову одклони, мисли, да би се потребама државне службе и државне благајне најбоље одговорило, ако би се из нова куће подигле, или готове куће од приватних лица откупиле за смештај оних надлежателства, за које садање државне не достижу.

Узев у обзир прилике, у којима се сада налазимо, а према томе и не могућност, да се има на расположењу нужна сума новаца за подизање нових зграда, у које би се речена надлежателства сместила и које би садањим потребама одговарале, министар грађевина држи, да би најкористније било, кад би се нужне зграде за она надлежателства, која такове немају, одкупиле слободном погодбом од приватних лица на почек, тако, да се погођена сума исплати за 4 године, одвајајући годишње по 6000 дуката цесарских из редовног кредита одређеног буџетом на грађевине.

Разлози, који министра грађевина на овакав закључак опредељују, ови су:

1. Што би министар грађевина, кад би градио изнова нужде зграде, морао погођену суму исплатити у течају једне, а најдаље једне и по године, а то му не би било могуће да подмири из кредита, који се буџетом одређује на грађевине. Ова сума према сачињеном плану и предрачуну за доградњу два крила код здања министарства финансије, за подмирење горње потребе, и то само од части, износи до 18.000 дуката цесарских. Док на противну зна се, да би у садањим приликама било понуда, да се купи нуждан број зграда по јевтину цену и на почек, тако, да би их могао исплатити за 4 године, одвајајући највећу суму из редовног кредита.

2. Што би се куповином у садањим приликама дошло јевтиније до зграда, него кад би их држава сама на нова градила.

3. Што би се на овај начин могла брже подмирити потреба и служба државна, до чега се иначе, кад би се одпочело ново грађење, не би дошло тек после две године, а можда и много доцније, а тим бржим намирењем потребе уштедило би се много од кирије; и најпосле

4. Што би се куповином готових зграда могло добити још и земљишта и то на таквим удесним местима у вароши Београду, која би одговарала интересу и целисходности државне службе, тако, да би се по времену и по потреби на тим земљиштима могле и друге државне зграде, које би потреба према развићу наше државе изазивала и које ће извесно изазивати, подизати и то у једној групи.

Узев у обзир све горе наведене користи, част је министру грађевина предложити народној скупштини на решење:

Овлашћује се министар грађевина, да за смештај оних надлежателства, која своје зграде немају, може у договору са државним саветом, а на основу ве-

штачке оцене, од приватних лица купити нужне зграде заједно са овима принадлежећим плацевима на почек, и да може за ово издати у течају за 4 године до 24.000 дуката цесарских из кредита, који ће се буџетом за 1878. па закључно до 1882. године на грађевине одређивати министру грађевина.

12. Јула 1878. године.
у Крагујевцу.

Заступник министра грађевине,
министар финансије,
Вл. Јовановић.

Одбор је мишљења, да се овај предлог усвоји.

Скупштина усваја.

Председник. Овим је исцрпљено, што смо имали од финансијског одбора. Сад нека изволи доћи известилац законодавног одбора.

Известилац Ј. Авакумовић чита предлог г. Алексе Петковића и осталих посланика, који предлажу, да се закон о мораторијуму продужи још за 3 године.

Одборско је мишљење, да није нужно узаконити мораторијум, пошто сад настаје мир, и с тога предлаже, да се преко овога предлога пређе на дневни ред.

Има и једно одвојено мишљење одборника Самуровића, да се обуставе плаћања до 1. Новембра 1879. год., и то за дугове преко 300 гр. чарш.

Известилац. Сад да вам кажем разлоге, за што је одборска већина донела оваквај закључак.

Већину је руководило то, што вели, кад смо за време рата могли бити без мораторијума, то још мање сада би требало уводити, кад настаје мир.

Павле Самуровић. Што каже г. известилац, кад смо до сад могли бити без мораторијума, можемо и сад, кад настаје мир. Ја не мислим тако. До сад нису никаква извршења чињена, па ни над онима, над којима није постојао мораторијум, јер ко није био у рату, тај је био на другом каквом послу.

Ја бих био за мораторијум, јер док дођу људи са границе, па им се почне имање продавати за дугове, онда не може ништа грђе бити, онда ће са свим пропасти.

За то сам ја, као што сам и казао у одвојеном мишљењу, да се продужи мораторијум бар за једну годину.

А. Петковић. Како се мени чини, овај предлог није од мале важности. Ја, као предлагач, кад сам га са осталим друговима поднео, ми смо имали у виду оне тегобе, које народ осећа, и ми зашта, који живимо у народу, познајемо те тегобе. Ми знамо, да је наш народ завао доста у дугове, сад или по његовој лакомислености, или што је човек рачунао на берићет, или на нешто друго, одакле би могао своје дугове платити. Знамо и то, да је на један пут испала прилика, да смо сви напустили своје приватне послове, и латили се једне опште ствари. Пошто смо тако напустили своје послове, људи нису били у стању да што привреде, ни интерес да плате, а камо ли своје дугове.

То је једна највећа потреба била, која нас је руководила, да предложимо мораторијум.

Друго, знате, да су људи и данас на граници; после тога зна се, да смо преко целе године куповали храну, да би изхранили фамилију.

Треће, поред тога, што нисмо ништа зарађивали код својих кућа, морали смо да потрошимо и оно мало, што смо имали зарађено. Дакле, народ је пао у велику тегобу.

Ми кад смо ово написали, нас је то руководило, и тражили смо један излаз, како би се могло помоћи том народу. Тај је излаз, као што је у предлогу. Кад би се овако усвојило, да се остави за 3 године, и да је дужан сваки шестомесечно да плаћа интерес и одплату колико му припада, онда, ако се и не би помогло онима, који су се претоварили дуговима, помогло би се бар једној маси, која је водила рачуна о себи и о својој фамилији.

Ове године понео је добро берићет, и кад би дао бог и за друге две године да добро понесе, зашта преко половине народа могло би се тиме помоћи; од берићета могао би исплатити дугове, и тако би човеку остало читаво имање. Тиме би се помогло и ономе, који има да прима, јер би постепено дошао до свог новца, а овако, кад не би мораторијума било, на изађе прокламација те каже мир, и врати се војска кућама, а прекосутра дође извршитељ да му прода имање, — помислите онда како ће бити томе народу.

Ето, то је, господо, нас руководило, да поднесемо овај предлог, и ја мислим, да га треба усвојити.

Д. Катић. Тешко би се извукли из новчане кризе и да није било рата. Трогодишњим ратом та се криза устостручила, и по томе, ја не знам, како би се могло, а да се не заштите они, који су земљи извојевали увеличање и своју браћу ослободили. Помислите, како је то, да човек дође са границе кући, па да остане без свог рођеног имања. Нисам ни за то, да се поверилац оштети, али нисам ни за то, да дужник пропадне. За то сам за предлог.

Миле Дамњановић. Господо, ми сви знамо, да наш војник има много породице. Ми сви знамо, да има доста људи, који седе код својих кућа, а нису били на граници. Оно истина постоји већ један мораторијум за војнике, који су на граници. Ја, што сам имао говорити, изговорио је г. Петковић. Ја не бих био за три године, него ми треба, ако имамо душу, бар колико толико да помогнемо, јер народ се зашта задужио.

Ја бих био за то, да се продужи рок плаћања од овог Митрова дана до идућа Митрова дана 1879. год.

М. Кнежевић. По моме мишљењу, нити је предлог добар, нити пак ми шљење одборске већине, а нарочито ово последње није добро за погорелце, јер они не могу да плаћају дугове. За то по мом мишљењу држим, да би требало другчије да дође, да се дугови до 500 гр. чарш. плаћају без икаквог мораторијума, изузимајући погорелце, а за дугове од 500 гр. чарш. на више да се остави рок за годину дана.

Рака Кукић. Одбор законодавни, кад је ову ствар претресао, имао је све то на уму. Постојао је неки мораторијум, али какви мораторијум и над киме? Постојао је само над војницима прве и друге класе, и то, који су били на војној дужности, а над осталима није. Како би то изгледало за

вас, кад би ми сутра проглашили редовно стање, а данас проглашујемо мораторијум, и да ли не би то било бламаж за Србију: овамо редовно стање проглашује се, а овамо опет мораторијум.

Господо, и ако предлагачи кажу, да се мораторијум определи, шта ће бити са меничним дуговима, које наши трговци дугују на страни? Они би морали плаћати на страни своје дугове, а овде не би могли ни једне паре добити од својих дужника. Треба да промислимо, на што би изишло, кад би ми усвојили мориторијум. Влада, да није имала то на уму, она би још пређе огласила мораторијум над свима, а не би само над онима, који су на граници.

Немојте, браћо, да грешимо, јер то се не слаже са интересима наше земље. Може бити да има штете за неке људе, што не ће бити мораторијума, но то се може помоћи тиме, да се умоли влада, да она препоручи извршним властима, да при извршењу пресуда иде мало спорије. (Жагор). Да не буде баш на јуриш, него постепено. То може да буде, а држим, да и кредитор, бар из човечанства, не ће га тако притиснути, да га са свим упропасти. После тога ја држим и мислим, да ће скупштина усвојити, да се над овим пострадалим крајевима још за неко време продужи мораторијум.

Сад је мораторијум за те крајеве до 1. Новембра ове године. Ја сам одвојно мнење за пострадале крајеве, да се одложе плаћања до Новембра 1879. године.

Сад, како се нађе да је нужно, или до 1. Јануара, или до 1. Маја идуће године.

Вићентије Поповић. Не треба ни мало да се плашимо што ће још да постоји мораторијум. Молим вас, ако се почну сад дугови наплаћивати, верујте упропастићемо људе. Ово мало летине, што им је остало, мораће продати пошто за што, и опет се не ће моћи одужити. Што је казао Павле Самуровић, да се одложи до 1. Новембра 1879., ја бих се њему придружио, јер кажем вам, ако се ово не усвоји, њима не ће бити никакве вајде од овогодишњег берићета за то, што ће га морати продати. За то сам свакојако за предлог, који је поднесен, а највише за онај Самуровићев, да се мораторијум одложи до Новембра 1879. г.

Подпредседник Вуја Васић. Ми сви знамо, да се нико не задужује од беса, него по нужди. Ми сви знамо, да смо још једну нужду трпели за ово две три године, тако, да нас је много притискивало, што управо и да смо имали и готових новаца, нико се није могао у том времену лако одужити. Ако сад не продужимо то плаћање, онда ће и грђе да настане време за наше дужнике, а бога ми не ће бити ласно ни за саме повериоце јер нема пара, и тако не ће доћи ни они до својих новаца. Поред те нужде и невоље ми знамо, какве су нас године задесиле за ово две три године, да су многи, а нарочито земљоделски сталеж, и последњу своју пару изцрпели, што су за храну дали, да се у овој години изхране.

Ја, господо мислим, да је прека потреба, да ми помогнемо задуженима, а нарочито земљоделском сталежу, који се у дугове увалио. И ја не ћу много да говорим, подпуно сам сагласан за предлог, да се плаћање обустави још за неко време. Верујте, господо, ја немам да примам, немам да плаћам, и у интересу је моме што имам да примим, но ово, што сам казао, у интересу је онога, који има да даје.

Ђока Милетић. Још кад је било говора о адреси, онда сам ја још напоменуо, да бих рад и да бих желео, да у састав адресе уђе и то, као жеља народна, да се продужи мораторијум. Сад пак, кад је то дошло на дневни ред, и кад је говор о томе, ја хоћу да испуним своју дужност, те да проговорим коју реч о том мораторијуму. Ми сви знамо, да у пострадалим крајевима истиче рок мораторијуму 1. Новембра ове године, и тада да ти окрузи за грађанска потраживања долазе под судско извршење, и мора се извршити, што су дужни. Ја не ћу да говорим сад, да су ови окрузи друкчији од оних, што су пострадали; — ми смо се скоро сви изједначили. Но ја држим, да треба сад да се побринемо, како људи да плате своје дугове и кад. Занета, сматрајући говор досадањих предговорника, видим, да је већина сагласна у томе, да треба да се учини нека олакшица у плаћању. И ја сам за то, но само не као што се у предлогу предлаже „за три године.“ Мени се чини, да не би могло баш толико да се продужи. Ми треба да се обазремо и на ону другу страну, која има да прима, а не само на ову, која има да одговара, јер и они — повериоци — имају своје обавезе, као год ови, који дају.

Мени се боље допада оно одвојено мњење, да се продужи рок плаћања најдаље до Новембра 1879. год., и ја се подпуно слажем с њиме, но с тим, да се ситна плаћања, која заседају у мале суме, да се та исплате одмах по истеку њиховог рока, а само за веће суме и интерес да остане мораторијум до Новем. 1879. г.

Марко Петровић. Говорити, господо, о овој ствари заиста је врло тугаљиво. Овде су два зла, и овде треба потрти оно, које је мање. Продужити мораторијум и без размишљања на последнце, ја не могу тако пристати. Помоћи једном, а оштетити другог, показало би се мало не практично. Има их много, који су се по нужди задужили, а има и таковних, који су се из лакомислености задужили. Поштеном повериоцу нико не забрањује да свог дужника прича, тако исто и поштеном дужнику нико не брани да плаћа и уговоре, како је за њега лакше. На послетку, ми треба да имамо у виду и наш политички положај. Изићи на свет са мораторијумом, и то онда, кад мислимо, да нам треба тражити зајма на страни, да олакшамо наше терете, показало би се доста не практично. На послетку, ова је скупштина доста увела на своја леђа. Могли би помоћи овим људима у толико, да се продужи мораторијум до састанка прве скупштине, и тада ће доћи људи из народа, на онда нека удесе са владом, како знају.

Јован И. Бошковић. Мени је чудно, што се о овом предлогу толико говори. Ми сами знамо, пре но што смо у рат ступили, да ће, кад ступимо у рат, настати немогућност тачног плаћања. Кад је онда постојала потреба мораторијума, пре него смо какве жртве поднели, заиста данас далеко више стоји.

Народ, који је све жртве поднео физички борећи се, дангубећи и не радећи ништа; народ, који је платно порезу; народ, који је дао реквизицију,

некаквих 5—6 војених прираза, тај народ, који није ништа радио, но само жудио и тежио да ослободи своју браћу, — господо, ми смо томе народу натурили тешке терете, кад смо му то патрнали. Да ли имамо ми дужност да очувамо и заштитимо тај народ? Није господо, то мала ствар, кад се је тражио зајам, реквизиција, куповина на почек, народна вуча итд., народ је све то дао, а ми данас, законодавно тело, зар тако да се покажемо великодушни, да кад српски војник дође са бојног поља, да му се продаје имање и да се сећа с плачем кад је добио независност. Он тиме није добио независност, него је добио растројство и пропаст. Ја сам за то, да се за годину и по продужи мораторијум, а ако интерес не плати на време, онда нека плати и главно. (Чује се: врло добро).

Жика Миленовић. Врло је добро разложио г. Вошковић. Ја хоћу само то да наведем. Ми знамо каквог смо стања данас. Ја знам у мом округу да су људи тако изнурени, да немају ни соли у кући, а камо ли дугове да плаћају. Шта више, имали су толико засејане њиве, колико да се зараде. Још има наших трговаца који су радили радњу, и узимали еспап из Београда и из неких других варошн из унутрашњости, па им еспап сав пропао. Сад остадоше дужни, и, ако се дигне мораторијум, онда ће сви пропасти. И за повериоца је штетно, што не може доћи до свог новца, јер њива, што је пре вредила 20 дук. цес., сад да се прода, не може се узети ни 5 дук. ц., и тако тиме се не би одужио ни дужник, нити би поверилац као што кажем добио натраг свој новац. Ја сам за предлог, но с тим, да за оне, који су ван границе, важи мораторијум за годину дана, а за погорелце две године.

Поп Смиљанић. Предлог посланички не само што је уместан, него ја бих био, ако је могуће, и за то, да се и на 6 година продужи. Пошто је Вошковић дивно разложио, то се подпуно с њиме слажем, и за то сам и ја за предлог.

Алекса Поповић. Разлози предговорника не стоје никако, јер за што наша браћа чим се врате са границе, да им се може продавати све што се нађе; за што да док он стоји на граници пред непријатељем, њему и његовој породици пропада оно мало готовине, што је имао, а после кад дође да нема чиме дугове да исплати? Зар, кад се врати са границе, па нађе празну кућу, зар не ће с правом рећи: док ја идох да другога ослобођавам, ја постадох сам робом. Узмимо случај овај. Ми смо још донели закон о лиферацијама и ставили смо препреку на казали: ко хоће да лицитира, мора да положи готов новац у кауцију. Тиме је, господо, стављен један начин, како да се образују спахилуци код нас.

Г. Рака Кукић казао је, да се овим продужењем могу оштетити трговци; али ја мислим, да је боље и да је у интересу народа, да се сачува маса него неколико људи да се обогате. А што г. Марко Петровић каже, да ми не можемо чинити продужење, јер се тим крши право појединих људи, које му је законом осигурано, то јест, али ми правимо закон, да им се не плаћа овог времена, кад људи нису ни радили те да имају одкуд платити.

Према томе, ја сам за предлог већине, нарочито с тога, што већина посланика хоће да се исплата дели на шест рокова, у које времену могу дужници одговорити својим повериоцима. (Чује се: врло добро).

Ђурђе Ђоровић. Лена је мисао предлогу, да се обустави плаћање за три године. Таква је иста мисао руководила и оне, који су се задужили, јер су онда казали: до године ће бити боље итд., а и нас је то исто руководило те смо нр. године обустављали плаћања; али ко ће то погодити, да ће до године бити боље, а да не буде још и горе; а за дужнике зашта биће горе што се чини продужења, јер може од 50 бити сто дуката дуга. Но како смо ми скрстили руке и заклели се да ћемо бранити и интересе народа, то придружујем се г. Вошковићу и кажем, да се продужи плаћање за годину и по, а после ко може платити нека плати, а ко нема — нема.

Акс. Ковачевић. Од како је састављен законодавни одбор, није ни код једног законског предлога било толико дебате и говора, колико код овог предлога. Ми смо тражили да изнађемо начина, да се збиља помогне дужницима и у томе да им буде права помоћ, а не у пола помоћ, па смо на послетку дошли до тога, да примимо сав овај предлог, који се сад износи пред народну скупштину; али кад смо дошли на појединa питања, како да се удеси овај предлог за формалан закон, наплазили смо на разне препреке и тегобе како за повериоца тако и много више за дужника. Мислили смо, да дужник плаћа само интерес, или на рокове да плаћа главнину, ако на то поверилац пристане и хтедне да прима итд. Дакле мислили смо, што је више у корист дужника; али кад се све то узме у обзир, онда савршено излази, да им ништа на свету није похожено, јер заклонити га данас да не плати, а сутра да плаћа главнину, интерес, таксу и трошкове, ја не сматрам да је овим икаква помоћ дужнику учињена, него само тим би се направила збрка код уговора, пресуда, облигација, забрана, извршења итд., да би био прави хаос, из кога се не би лако изаћи могло, нити би доцније имало купаца за имања. И тако ми, господо, нисмо могли да изнађемо начина, којим би било стварне помоћи за дужнике, јер је таково питање врло тегобно и заплетено.

Анта Пантић. Ја, што бих говорио, то је г. Јоца Вошковић изговорио све, но само ја бих обратио пажњу скупштине на то, да ли се мисли овим људима, којима се што од реквизиције од стране државе дугује, исплатити што није исплаћено, а не приватан човек да плаћа дуг, а овамо има за реквизицију примати а не прима. Нека се дакле плати претходно оно, што је држава узела од појединих људи, па онда нека плати сваки свој дуг. Само сам на то обратио пажњу скупштине, а ја сам за то, да се мораторијум продужи још годину и по. (Чује се: врло добро).

Ур. Кнежевић. Мораторијум није нешто ново, и то има у целоме свету, чим се увиди потреба и нужда, као што је било и у Бечу при некој ћачкој побуни шест месеци. Дакле, то је средство, које практикује и остали свет, а не само ми. Три године има, како ми ратујемо, а ништа не радимо, и онда, кад је започет рат, није било дуга код нас, као што је сад. Дакле, треба сад најмање три године да радимо, док се поправимо, па онда дуг да плаћамо. Ја кажем, да сваки треба да плати свој дуг, али питам, да ли је крив онај дужник, што је његово имање преполовљено од онда до данас; да ли је крив он што његово имање у данашње време не вреди ни једну четвртину онога, што је онда вредило; и је ли на послетку право, да само он трпи цео те-

рет и да пропадне што је цела земља водила рат. То је једно. Даље опет што се тиче саме зараде. Ми сви знамо, да смо три године ратовали и живели о ономе, што смо пре зарадили и имали; давали смо све у место новца држави за цељ, која нам је позната, давали смо све и на послетку свој живот. С којим правом дакле може држава тражити да плаћамо, кад нисмо имали зараде. Дакле, по свему томе, ми морамо продужити мораторијум. Но сад настаје питање, докле ће најбоље бити по народ у опште да траје мораторијум, јер због тога има великих невгода. Да би се помогао народ у овим приликама, и да би о томе умесан закључак донели, мишљења сам, да се продужи мораторијум до идуће редовне скупштине, на она нека онда зна̂ље начин, како да се помогнемо.

Петар Стевановић. Ја се слажем с говором г. Јоце Бошковића и кажем, да треба продужити мораторијум за годину и по дана. У томе времену доћиће и редовна народна скупштина, па нека реши, како нађе за добро свију у опште.

Живко Чолић. Ја се слажем с г. Јоцом Бошковићем, за годину и по да се одложи плаћање.

Војин Радуловић. Говорници су говорили и изјављивали своје мишљење и за оне, који дугују, и оне, који имају да примају, и господо, ваља и једном и другом помоћи, што је заиста тако; али ја нисам ни једног предговорника чуо, нити су икако узели у рачун меничне и трговачке рачуне. Облигационе дугове, од моје стране, ја бих за 20 година продужио; али онај, који кепиично дугује, томе одмах трговачки суд затвара трговину и пропадне, јер не ће ни за шта да узме у обзир; а код сељака је друго и много лакше. Дакле, господо, трговачки су рачуни са свим засебни. Но, овде је друго питање. За цело време другога рата није било мораторијума за оне, који нису били на граници, и трговачки свет имао је рачуне, исплате и плаћања с нама, а сад, како ће то да изгледа, да после прокламације и проглашеног мира не плаћамо дугове, а плаћали смо за време рата? Даље, ви знате, шта смо јуче решили за прављење гвозденога пута; па како ћемо добити кредит у Јевроии? Ја мислим, да није било случаја у целој Јевропи, нити може бити, да после прокламације и закљученог мира постоји мораторијум. Дакле, ја сам мишљења, да више не постоји мораторијум.

Новак Милошевић. Ова је ствар довољно исцрпљена, и већина је предговорника доказала потребу да се продуже плаћања и тиме да се спасе народ. Ја налазим, да је то радикални лек и врека нужда, јер ако ми не продужимо плаћање дугова, ми ћемо народу нашем учинити, да он остане без имања, крова и одела. Дакле, ја налазим, да се овај предлог као нуждан у начелу прими, а после у појединим тачкама задржавам право говорити.

Ник. Радовановић. Овде је покрепута мисао, како је тешко и за оне, који имају примати, и да се тим мораторијумом вређа право њино. Али, кад се узме у рачун и једно и друго, и колико наше браће има на граници с пушком у руци, који су тамо тако дуго остали и за све нас борили се, онда није право, да му се продаје имање, тим кући дође, и за њега би боље било да му је се пре продавало, него баш кад кући дође. С тога ја мислим, да је боље сачувати те људе, што су на граници, да не пропадну, него повериоци да се намире, и с тога сам у начелу да се прими предлог овај, а појединце после говорићемо, јер ни ја нисам рад да се велики рок продужује.

Главно је, да треба дати олаза људима, који су били на граници, јер другчије не може бити.

Сима Милошевић. Решење одборско, у коме се каже, да кад смо пр године продужили плаћање дугова, да можемо и ове године, са свим је умесно, јер нико лањске године, кад је 1. Новембра 1877. обустављено плаћање, није знао шта ће да буде, дакле може бити и сад као лане, и по томе, ја сам за предлог и одборско мишљење. (Чује се: врло добро).

Милован Спасић. Браћо, ја не ћу о мораторијуму говорити, али узимам реч, да одбијем оне наводе неких посланика, који кажу, да је народ презадужен, да је изпурен и да би се упропастио, ако не би мораторијум продужили. Народ наш, браћо, није презадужен, јер само је нека част дужна, а нека је поверилац. Највећа пак част народа није дужна, нити је поверилац. За то ја одбијам од народа оне речи, да је презадужен. У исто време обраћам вам пажњу, да ми имамо и пуцила и других сиромашних људи, који немају примати, па њих хоћете да оштетите, само задуженима да тобож помогнете. То, ако се учини, учиниће се највећа неправда и целој земљи штета.

Јов. П. Стевановић. Овде треба да знате, да је свачије право законом осигурано, и да је свачије право обезбеђено. — Ми у одбору кад смо расправљали то питање, ми смо судили и по срцу и по закону. Шта значи то, тражити мораторијум за 2—3 године? То значи, скупштина хоће да се упушта да крши право једнога на корист другога, а ништа друго. Зар то закон дозвољава? Ако то допустите, онда ја вам стојим добар, да ће идућа скупштина потражити и за друге права, којима то сад одузимате.

Илија Стојановић. Ја претходно кажем, да сам за правду и закон, али ја имам да кажем на оно, што вели г. Јов Стевановић, да је законом осигурано сваčије право, да је било и мени право осигурано, али ми је опет изгорела кућа, јер Турчин не пита никога за право.

Мијаило Терзибашић. Неки од господе посланика овде представљају да ће наш земљеделски сталеж пропасти, ако се не заштити законом у продужењу мораторијума и т. д. Но, господо, у земљи овој, није се закон ни за један сталеж толико побринуо и обезбедио га, колико земљоделски сталеж. Јер мени, као варошанину, и осталим варошанима, може се продати и кашика, кућа и све; а земљеделцу може да остане кућа, сав једик, два вола, 6 дана орања итд., и опет кажете, да га заштитимо те да дугове не плаћа.

Господо, нисам за продужење рока, јер је наш свет навикао то. Ми не треба дотле да терамо, јер можемо коначно пропасти и кредите изгубити. Ову помоћ и продужење треба да учинимо само погорелим крајевима, а другоме ником.

Што г. Анта из Сапиња каже, да треба држава да плати реквизиције, на онда појединци дужници да приватне дугове плате; али треба г. Анта да зна, да за сад нема новаца, но чим држава имала буде и отворе се кредити, да ће то одмах свима исплаћено бити, а то је, чим редовно стање у земљи наступи. С тога ја сам мишљења, да се само погорелцима годину и по рока остави да се поправе, а другом ником.

Ћанта Срећковић. Ја имам да кажем ово. Један од посланика рече, да и за време рата код трговаца тај мораторијум није постојао, јер су они плаћали дугове; и заиста, ја знам и познајем неколико трговаца, који нису обраћали пажњу, је ли рат или није, него су плаћали дугове. Али, кад не може добити, а нема да плати, доиста је велика незгода, јер имања на продају има, а нема коме да га прода, па заиста, кад има доста таквих и сад, а још и нужнијих, онда треба обратити пажњу на то, тим пре, што рече један посланик, да смо сви били у рату, а радили нисмо. После тога, у колико се ја сећам, дугови, које наш народ има да плаћа, постали су још пре, него што је изашао закон, да му се не сме продати 6 дана орања и два вола. Даље, памтим и то, да су неки од посланика говорили, да дужници не дугују оно, што су узели, него оно, што нису никако узели, јер велики интереси направили су и дугове. А од кад је сељаку 6 дана орања осигурано, врло се ретко чине дугови. Дакле треба пронаћи начин, да наши трговци, особито по меницама, не пропадну.

За то сам и ја, да се овај предлог прими у начелу, али колики ће рок да буде, то ћемо после говорити.

Никола Стајевић. Ја, браћо, нисам трговац, нити сам трговао, с тога нисам ни хтео о овој ствари много говорити, но само имам нешто да напоменем, што треба да имамо у призрењу.

Мени се чини, да ми не правимо разлику између меничног и облигационог дуга. Ако то не учинимо, онда ће оно, што ко има по меницама да плати, морати да се плати, а по облигацијама не ће моћи да прими ни од кога ништа. На тај начин трговац ће да падне, и он ће сам за собом повући 40—50 других. Међу тим имајте, господо, на уму и то, да, ако се продужи мораторијум за 2—3 године, онда, ако је дужан дужник 100 дуката, нагомилаће се за то време 200 дук. са интересом, па смо му овим горе учинили.

Дакле, овде треба правити разлику меничног и облигационог дуга, и ваља строго имати на уму, шта ће нам остали страни свет казати, и како ће се то с проглашењем мира слагати?

Дакле, све ово нека се има на уму, јер то захтева и интерес и част наша, па нека се онда реши.

М. Глишић. Ја имам за сад само то да кажем, да ово треба да примимо у начелу, па ћемо после правити разлику између погорелих и других крајева. (Чује се: доста је говорено. Нека се реши).

Председник. Је ли довољно говорено о овој ствари? (Чује се: јесте). Онда, како је ова ствар важна, то ћемо је упутити у одбор, да он одреди рок, колики ће бити за погорелце, а колики за остале крајеве. (Усваја се)

Сад имамо да прочитамо један предлог владин. Саслушајте.

Секретар П. Савић чита предлог владе, да се војска после прокламације држи на граници и на то 50.000 дуката одобри, који гласи:

Народној Скупштини.

Ради безбедности наше нове границе, може бити да ће се и после проглашења мира, поред стајаће војске, морати да држи и неко одељење народне војске на смену, и то докле се нова граница комисијом не обележи, док се карауле на њој не подигну и на даље редовној пограничној стражи не предаду.

Осим овога може бити, да ће се погранични народ преко наших нових граница досељавати к нама, и опет неки одовуда исељавати преко наше границе.

А за све ове потребе, за време прелазног стања у потпуно редовно, нужно је ставити вдади извесну суму новаца на расположење, која би се по предлогу министра унутр. дела, или министра војног, а по решењу држ. савета и одобрењу Књаза, могла трошити у поједином случају на горе изложене цељи.

С тога министарски савет предлаже Народној Скупштини, да изволи решити ово:

Члан 1.

Отвара се министру унутрашњих дела и министру војном кредит до педесет хиљада — 50.000 — дуката, за издржавање народне војске, потребне за обезбеђење нове границе, за подизање караула и издржавање стражара, и за досељавање и исељавање пограничних становника.

Члан 2.

Овај кредит трошиће се из готовине државне благајне, на предлог министра унутрашњих дела, или министра војног, а по решењу државног савета и одобрењу Књаза.

Члан 3.

Овај закон важи од дана кад га Књаз подпише.

Препоручујемо нашим министрима унутрашњих дела, војном и финансије, да овај закон изврше.

12. Јула 1878. год.
у Крагујевцу.

Заступник председ. министар. савета, министар иностр. дела,
Јов. Ристић с. р.

Министар правде,
Јеврем Грујић с. р.

Министар унутрашњих дела,
Рад. Милојковић с. р.

Министар просвете и црквених дела
А. Васиљевић с. р.

Министар финансије,
В. Јовановић с. р.

Заступник министра грађевине, Министар финансије,
В. Јовановић, с. р.

Министар војни, артилеријски пуковник,
С. Грујић с. р.

Председник. Ова је ствар, као што видите, хитна, и упућује се финансијском одбору. (Усваја се).

Имам да вам јавим, да је Његова Светлост Кнез наш потписао и потврдио закон о давању помоћи по један динар с главе на главу на ратне страдалнике. Тако исто потврдио је оно решење за раније куповање данка, и решење, којим се ставља министру просвете на расположење 240 хиљада гр. пор. за школе и просветне цели у ослобођеним крајевима. Исто тако Његова је Светлост потврдила закон, којим се овлашћује заступник министра грађевина и министар финансије, да може неке зграде купити за државну потребу. (Чује се: живео).

Сад имамо четврт часа одмора.

После одмора.

Председник. Његова Светлост наш Кнез благоволео је потписати и потврдити решење скупштине о продаји драгоцености; а тако исто потписао је и решење о стављању на расположење 50.000 дуката министру војном и унутрашњих дела на издржавање војске, подизање караула и на издржавање досељених фамилија пограничних. (Чује се: живео Кнез).

Министар правде. Молим вас, господо, да кажем неколико речи о питању, које сте малочас имали на претресу.

Питање о мораторијуму, то је, господо, питање, не само са једног гледишта, са гледишт, како ћемо онима, који су задужени, олакшати стање, но и са гледишта тога, какав ће оно утисак учинити према новим приликама и новом стању, у које Србија ступа.

Узимајући у обзир оба поменута гледишта, влада је била предложила, да се продужи међу осталим законима привременим и закон о мораторијуму, и то да се продужи за два месеца после објаве кнежеве прокламације о повраћају мирног стања у земљи. И ви сте то одобрили, и Кнез је потврдио.

Сад, ако би та два месеца истекла пре оног дана, до кога има да важи лањски закон о мораторијуму за погореле пределе, онда би тај лањски закон важио и даље, докле му рок не истече; а, ако би био прокламован мир, после тога лане остављеног рока, или би сада усвојена два месеца од прокламације мира истицала после лањскога рока, онда би се речени крајеви користили новим роком од два месеца. Но у исто време узајамним споразумљењем владе и скупштине задржато је, да се, ако устреба, може у овој истој скупштини претрести питање о продужењу мораторијума са гледишта последица ратних, те се то сад и може учинити без повреде закона о пословном реду.

Према томе сматрању пређашњем, влада би остала и сада; но ако ипак скупштина нађе, да се има продужити мораторијум, ако она то реши, онда то би могло бити решено само тако, да се задржи још за неко кратко време мораторијум за пострадале крајеве, који су означени у лањском закону. Тако може бити, да би се за те крајеве могао продужити мораторијум до нове године. А за војнике и грађане наше, који су на граници, ако се мисли, да није довољан рок од два месеца, који им је дат, рачунећи та два месеца од дана Књажеве прокламације о миру, онда може бити, да би се могло

усвојити то, да им се остави још један рок од два месеца. (Чује се: врло добро). То од прилике било би нешто, на што би и влада могла пристати.

Према томе дакле, мислим, да не ће бити нужно, да се води и даље говор о овоме, но да ће се одмах ставити на гласање предлог и извештај одбора, који имате пред собом.

Председник. Можемо ли приступити гласању? (Можемо).

Ја ћу ставити на гласање мишљење одборске већине, као што пословник наређује.

Тако, ко је за то, да се усвоји мишљење одборске већине, која каже, да се преко овог предлога пређе на дневни ред, тај нека седи, а ко је томе противан, нека устане. (Устају. Чује се: већина је устала. Већина седи. Жагор).

Молим вас, који су устали, нек стоје, да их пребројимо. (Чује се: нек се гласа поименце).

Ако сте вољни, можемо гласати поименце; влада није томе противна. (Вичу: поименце).

Добро, гласаћемо поименце. Они, који су за мишљење одборске већине, нека кажу за, а који су томе мишљењу противни, нека кажу против.

Настаје гласање поименце.

После гласања.

Председник. Чујте. Гласало је за мишљење одборске већине 43, против тога 67, а двојица нису гласали.

Усвојено је дакле у начелу, да се мораторијум продужи. (Јесте).

Но, како нешто сложени, што се тиче рока, за који ће бити то одлагање плаћања, јер један хоће годину, један две, неки чак и три, а влада је свела, као што сте чули, рок за два месеца после ратног стања, а односно и до нове године најдаље; то се ова ствар враћа законодавном одбору, да о року промисли и извештај накнадно о томе поднесе. (Бива). Тако смо и до сад радили у оваквим случајима.

Изволите међу тим саслушати неколико саопштења.

Његова Светлост благоволела је потврдити:

1. Решење народне скупштине односно закључења берлинског конгреса у колико се Србије тиче;

2. Решење скупштине односно изјаве за укинуће чл. 132 устава; и

3. Решење о конвенцији закљученој између Аустро-Угарске и Србије на основу берлинског уговора о миру.

— Скупштина прима на знање и одазива се саопштењу са узвицима: живео Кнез.

Имам још нешто да вам кажем. Добили смо од г. министра унут. дела акт, у коме нам каже, да је за посланика народног у Смедереву изабран Миленко Стевановић, трговац. Акта су овде, но посланик ми се још није јавио. Акта о његовом избору предаћемо одбору за пријављивање посланика и прегледање пуномоћства. (Добро).

Неки Ђорђе Бугарски, бив. учитељ, жали се на министра просвете што му није издао неке уверење.

Ова ствар није за скупштину. Зато ћу је предати г. министру просвете, па ће он наредити што треба. (Бива).

Сад, молим вас, да чујете извештај одбора финанцијског, о оном предлогу, да се војном министру одобри кредит до 50 хиљада дуката за пограничне страже и чување границе наше.

Известилац А. Стојковић. Одбор финанцијски, пошто је расмотрио овај предлог, којим се овлашћују министри војни и унут. дела, да за пограничне стражаре и чуваре граница, као и помоћ бегунаца могу утрошити до 50000 дук. цес., из готовине државних каса, нашао је, да га треба усвојити овако како гласи.

Јован И. Бошковић. Наша стајаћа војска имала је до сад 4 батаљона, а сад је умножена са још 6 батаљона. За то ја држим, да ће ових 6 батаљона моћи да чувају границу, и да није нужно плаћати стражаре. С тога да се овај предлог одбаци.

Министар унутр. дела. Што се тиче војничке стране овог предлога, о томе ће нам дати објашњења г. министар војни. Но као што видите у том предлогу има и две три тачке за министра унутр. дела; а то је: да се оздају карауле и подигну стражаре дуж нових граница; и друга тачка: да се бегунцима, који се из наших граница буду амо досељавали, даје најпужније издржање. Таквих бегунаца ми ћемо без сваке сумње имати повише; а да је нужно границу чувати и стражаре имати, то је очевидно. Ја сам баш данас добио депешу из Прокупља, у којој ми јавља срески начелник, да се многи или управо да кажем сви људи из среза вучитрнског, руљама досељавају под нашу управу, јер не смеју да дочекају Турке, којима по берлинском уговору остаје вучитрнски срез. (Чита депешу.)

Дакле, ви ћете разумети сами, да ће таквог народа бити доста. Тај народ, који је пристао уз нашу војску свуда око границе, који је рушио турске џамије и куће, — не ће нигда смети дочекати да им се Турци врате, него ће нама прибећи. Ми морамо бити спремни да те људе прихватимо. (Чује се: тако је.) То је једно. С друге стране опет има места, која ће доћи под нашу управу, а где има и Турака, и они сад хоће да се селе. Ја мислим, да ћете ми одобрити што им то не кратим, и што сам наредио, да им се дају кола, нека иду. Из пожаревачког округа за то ће отићи на 600 кола. Дакле видите ту треба трошка; а што год се потроши, потрошиће се по рачуну.

Јован И. Бошковић. Што се тиче потребе, да се сагради карауле и стражаре, у томе се потпуно слажем с предлогом и г. министром: — али пошто ће бити довољно стражара из стајаће војске, који могу границу чувати, а они по буџету имају кредит за издржавање, то држим, да је прорачуњена цифра од 50 хиљада дуката врло велика. На карауле саме толика сума сувишна је.

Министар унутр. дела. На не мора се све потрошити. Ако што претече, биће нам и мило. Но будући ја то не могу у напред знати, ни сам био тамо на тим местима да знам, шта има шта нема, — не могу рећи да је цифра ова тако велика. Да се подигну карауле као што треба, особито према оваквим комшијама нашим, какви су Арнаути, да видите не ће ни мало требати. Ја сам једном приликом сраћао у једну турску караулу на нашој граници, па да видите, то је сазидано као неки градић. Дакле, може бити да ћемо и ми имати потребу, да баш такве тврде карауле подигнемо на више места, нарочито дуж целе арнаутске границе. У осталом, у предлогу се каже, да ће ове суме одобравати сваки државни савет, и по томе у томе је јака гаранција, да се не ће утрошити на ништа излишно.

Министар финанције. Осим тога, ово се ниште из готовине државне благајне, а то значи, да се не ће никакав нов зајам тражити за подмирење ове потребе.

Узмите још на ум и ово: после првог ослобођења нашег, за само пет година дана, удвојило се људство у Србији, и то је се удвојило не самим умножењем унутра, већ готово све придоласком из места, која су била близу наших граница. Оваква нета навала доселавања може и сад настати и ми јој се морамо надати у толико пре, што су сви околни становници заиста овом приликом и радили с нама на свом ослобођењу, — паравно у колико су то могли. По томе за цело није велика ова сума.

Д. Катић. Признајем, да ће за зидање караула требати новаца, али је опет ова цифра, која се тражи, велика. Војска може да чува границу, а за досељавање и доселавање не ће се много трошити, пошто они, који беже, беже онако, како могу, само да спасу главе. За издржање пограничних стражара и подизање стражара, одређена је буџетом једна нарочита цифра. За то и ја, одвајајући мнење, као члан одбора, држим, да овом предлогу нема места у оволикој мери кредита, колики се тражи.

Министар унутраш. дела. Мени нису овде при руци акта, али могу вам казати, да у самом ужичком округу до сад има на 5—6 хиљада бегунаца и све то долази у начелство, кука и тражи хлеба. Влада је паравно ту чинила шта је могла. Узела је бригу на се, и ја сам телеграфом наредио, те је тим људима издато по 1 динар. Нашло се доцније добротворних људи и један човек, који је те помоћи и у Ужицу раздавао, раздао је поред онога, што смо ми дали, још 15.000 рубаља. Видите према томе, да ова сума, коју ми тражимо и за карауле и за стражаре и бегунце, нимало није велика према потреби, која ће имати да се подмири. У осталом, ако не буде потребе да се троши, не ће се ни трошити. Нико не ће натоварити дукате на леђа, па ићи и тражити људе, којима треба хлеба. А за тим, овде се и не тражи баш 50.000 дуката, него до 50.000, на колко се утроши, рачуни ће показати.

Н. Срећковић. Молим, да кажем само две речи. Ја сам био на граници и знам, да према ономе, што ми можемо да изгубимо, ако ово не усвојимо, ништа није ова сума велика. Да смо и до сад били у стању да чувамо нашу границу као што треба да се чува, ми би давно истребили говеђу кугу, која нам студ долази, те не би имали толике грдне штете од те напасти турске. Колика би само ту била добит. Осим тога, за то што немамо утврђених граница, ми смо изгубили и губимо на самом ђумруку најмање 20.000 дуката годишње; само да може да се очува да како амо не пређе с еспапом или да не односи тамо као со и др., — толико би навесно прихода било више. Узмите то, на рецте, да ли би наметно било, да наше границе оставимо олако као што су.

Ал. Поповић. Што је овде умешан у овај предлог поред министра уну-

трашњих дела и министар војни, ја то не могу никако да разумем. Он нема овде никаква посла. Ми смо увећали стајаћу војску, увећали буџет њен баш за то, да се боље чувају границе, па не знам, одакле сад да се предлаже, да народна војска чува границе и да се на то тражи кредит. Што каже г. министар унутраш. дела: требаће за карауле, за песелење и доселење људи из околних места и помоћ тих бегунаца, — то разумем, али то би требало и у предлог да се стави, да ће се овај новац на то употребити, а на ништа друго, јер кад би се из те суме давала и издржана бегунцима, онда верујте господо, да би нам требала још два пут три пут већа сума од ове.

Министар војни. Ради обавештења имам да кажем ово. Могуће је, да ће се за одржање реда и очување граница у поводобивеним пределима морати за неко кратко време задржати и један део народне војске. Као што је поменато, и лане је влада тражила одобрење, да због прелазног стања задржи на граници нешто народне војске, и да може на њу учинити извесан трошак. Обзири, који су лане руководили министарство, да овакав предлог учини, и сада су ти исти. Прокламација о миру изићиће, и одмах следује, да се народна војска распусти. Но, питање је, да ли ће наше комшије Арнаути поштовати тај мир, који буде проглашен? — Вама може бити није познато, али ми готово сваки дан добијамо извештаје, да су овде, или онде упали Арнаути, некога убили, толико и толико стоке заплењили и т. д. Да се овакви случајеви пресеку и, кад се појаве, одбију, нужно је, да има близу граница више војске. Потреба је дакле очевидна, али и ванредна; за то, што је ванредна, издржање те војске, која се тамо задржи, не може пасти на терет редовног буџета. До сад је ово издржавање долазило из ратног буџета, који сад наравно престаје, пошто и рат престаје. Неки су наводили, како се данас народна војска издржава, и г. Катић је то био, рече, да су довољна мала средства за то. Но г. Катић, који је то наводио, није имао на уму то, да ми и дан данашњи трошимо из ратног буџета на народну војску по 2 милијуна гроша чарш. месечно. Наравно, сада је на позиву већи број војника, но сада имају и друга средства узакоњена за издржање војске, но то ће с престанком ратног стања такође престати.

Због тога дакле свакојако нуждан је један кредит за издржање неког дела народ. војске на време овог прелазног стања.

Министар унутрашњих дела. За поткрепљење онога, што сам мало час рекао, а што је и мој други г. војни министар напоменуо, да ми морамо бити јако на опрезу од наших комшија, љутих Арнаута, још за подуже време, — ево да вам кажем и ово, да баш сад имам овде једно писмо од наше власти, у коме се говори, како Арнаути и Турци живо спремају, пописују све, што може носити оружије, и т. д. с том намером, да упадну у земље дуж граница, које ми држимо, и да их опет себи присвоје. То је народ један, од кога се треба чувати; — наши Крушевљани најбоље ће нам моћи посведочити какви су Арнаути. Ја сам и сам имао прилике да их упознам, кад сам се једном приликом десио на Јанковој Клисури, и чуо својим ушима, да није било ноћи, да нису прелазили на нашу страну и пуцали, харали и т. д.; — увуче се као кобац и носи што дочепа!

Н. Радовановић. Нема сумње, да ће нам за неко време требати на ово нека сума, али колика ће управо бити, то се не може у напред предвидети, и за то је одбор добро и учинио, што је казао до 50.000 дук. Ми тако треба и да устројимо, па ако се покаже, да је то мало било, доћиће доцније да се тражи накнадни кредит, а ако се не потроши и боље; тек свакојако о томе ће се водити рачуни, које ће контрола прегледати. (Чује се: тако је, доста је говорено).

Председник. Желите ли да се још говори? (Доста је говорено) Чули сте извештај одборски, који је сагласан са владиним предлогом. Ко је за тај предлог нек седи, а ко је против тога, нека устане. (Сви седе).

Заступник председника министарског савета, министар иностраних дела. Нема сумње, господо, да треба нека сума новаца да буде на расположају владе за време овог прелазног стања, које наступа. То исто је казао и г. министар унутраш. дела о доселењу и песелењу. Ове ствари заслужује сву нашу пажњу. Има народа, који је сад под нашом администрацијом, па ће, према уговору берлинском, морати опет да дође под управу Турске. Питање је, кад наша војска остави њихово место, где је сад, хоће ли они моћи тамо остати. На сваки начин, пре ће се десити, да ће сви ти људи доћи нама. Није питање, како ће они доћи. Доћиће они и без ичега. Но питање је, како да их сместимо. Осем тога, има још нешто, што треба да имамо на уму, а то је ово: у ужичком округу налазе нам се бегунци из Босне. Но, како та провинција долази под управу једне просвећене државе, Аустро-Угарске, ти бегунци вратиће се сигурно сви на своја огњишта, и ми имаћемо бригу, да им дамо трошка, да се могу вратити.

Што се тиче опредељености ове суме, наравно, ми то нисмо у стању учинити у напред. Ми не знамо, шта нас чека и шта се може појавити. За то је и речено у предлогу, да се захтевати може сума до 50.000 дук. нос.

Најпосле, што се тиче контролисања о утрошку ове суме, — то ће учинити главна контрола; а треба још и то да имате на уму, да се ова сума не тражи, да се да на расположење влади, него управо државном савету: коме ће се влада обраћати и који ће свагда испитати, је ли умесно тражење владе, и стоји ли заиста потреба за издатак. (Чује се: врло добро, решено је)

Председник. Је ли ова ствар решена? (Јесте). Једногласно? (једногласно). Да идемо даље.

Известилац А. Стојковић чита извештај одбора финансијског о предлогу министра војног о расходовању ствари издатих из војених магацина у у 1876, 1877 и 1878 години, по коме је одбор мишљења да се одобри.

Председник. Усваја ли скупштина ово одборско мишљење? (Усваја).

Молим г. известиоца одбора за молбе и жалбе да дође. Има неколико предходних предмета да прочитамо.

Известилац Јаков Павловић прота (долази за председнички сто) чита извештај одбора по жалби Димитрија Х. Илијћа из Параћина, због неправедно разрезаног зајма, по коме је одбор мишљења, да се преда влади на знање и оцену.

Председник. Усваја ли скупштина ово одборско мишљење? (Усваја).

Известилац Јаков Павловић чита извештај одбора за молбе и жалбе о

жалби Марка Миљића, трг. из Параћина, због неправедно разрезаног зајма, по коме је одбор мишљења, да се да влади на знање и оцену.

Председник. Усваја ли се одборско мишљење? (Усваја).

Известилац Јаков Павловић чита извештај одборски о жалби Алексе Павловића из Параћина, због неправедно разрезаног зајма, по коме је одбор мишљења, да се ова жалба препоручи владином призрењу.

Председник. Усваја ли скупштина одборско мишљење? (Усваја).

Известилац Јаков Павловић чита извештај одборски о жалби Мате Миладиновића, трговца из Параћина, због неправедно разрезаног зајма, по коме је одбор мишљења, да се да влади на знање и оцену.

Председник. Усваја ли скупштина и ово мишљење одборско? (Усваја.)

Димитрије Катић. Пре једне седнице решена је овде такође тог истог рода једна жалба. Ја не знам да ли влада одмах то предузима, што јој се на оцену и призрење даде, па за то бих молио владу, да она има на уму те жалбе и по њима одмах чини извештаје и њин разрез, јер заиста знам, да је овим људма неправда у велико учињена.

Председник. Сад да прочитамо протокол састанка 21.

Секретар М. Стојковић чита протокол састанка 21.

Председник. Има ли ко шта да примети на овај протокол? (Нема). Чујмо протокол 23. састанка.

Секретар Ил. Стојановић чита протокол 23. састанка.

Председник. Има ли овде ко шта да примети? (Нема). Дакле усваја се и овај протокол.

Сад да продужимо накнадни претрес законског предлога о мораторијуму. Нека изволи доћи известилац законодавног одбора.

Известилац Јов. Авакумовић чита извештај одбора законодавног о продужењу рокова.

Јока И. Бошковић. Ово је 25-ти пример законодавног одбора како о овоме резонира. Бар сам имао прилике да учествујем у седници њиховој. Узимали су са сваке стране. Неки су говорили ово, а неки оно. Но мени се чини, да су то само празни изговори.

А. Ковачевић. Као што сам пре казао, одбор је овде свестрано размишљавао и тражио начина, да би се могло помоћи, па нисмо могли наћи; за то смо опет морали остати при закључењу. (Чује се: доста је говорено, да се реши).

Председник. Је ли скупштина довољно обавештена? (Јесте).

Сад ћу да ставим питање овако: ко је за ово мишљење одборско, с којим се и влада саглашава, тај нека седи, а ко је против тога, тај нека устане. (Већина седи). И тако је решена ова ствар по одборском предлогу. Сад да пређемо на предлог о штедионицама.

Известилац Авакумовић чита предлог о штедионицама.

Даље чита мишљење одборске већине и мањине.

Председник. Има ли ко да говори о овоме? (Нема). Прво ћу ставити на гласање мишљење одборске већине. По томе, ко је за мишљење одборске већине, тај нека седи, а ко је против тога нек устане? (Већина седи). Дакле усваја се мишљење одборске већине.

Имамо да прочитамо протокол тајне седнице. Седница се претвара у тајну. Молим публику да се удаљи.

Пошто је публика изашла, г. Паита Савић секретар прочитао је протокол тајне седнице и усвојен је од стране скупштине.

Председник. Седница се продужава као јавна.

Његова Светлост Кнез благоволео је потврдити закон о издатом оружју, тако исто и закон о ратним страдалцима.

Председник. Пошто се нико више не јави за реч, а свршено је све, што је скупштина за рад имала, оглашујем да је састанак закључен.

Изволте доћи после подне у 4 сахата да се прочитају заостали протоколи, а после ће се изабрати депутација, која ће позвати Његову Светлост Кнеза, да изволи закључити састанке народне скупштине.

Овај је састанак трајао до $12^1/_2$ сахата.

САСТАНАК XXIV.

15. Јула 1878. године у Крагујевцу.

ПОЧЕТАК У 4 ЧАСА ПО ПОДНЕ.

ПРЕДСЕДАВАО

Д. Матић.

Присуствовали сви министри.

Предс. Састанак је отворен. Изволите саслушати протокол 19. састанка

Секретар И. Стојановић прочита протокол 19 састанка.

Председник. Има ли ко шта да примети на овај протокол? (Нема).

Дакле усваја се. (Бива).

Има молба еснафа трговачко-занатлијског из Алексинца, којом тражи, да скупштина не продужава мораторијум, и, ако је ма каква молба из Алексинца о овоме послата скупштини, да је скупштина сматра као не истиниту.

Но пошто је скупштина на јутрошњем састанку о томе већ донела закон, то се по овој молби нема шта више радити, већ је примити к знању. (Бива).

За овим председник позива скупштину, да из своје средине изабере депутацију, која ће са председништвом и секретарима отићи Његовој Светлости и јавити, да је скупштина важније послове свршила.

Скупштина одреди из сваког одбора по три посланика, који ће са председништвом и секретарима састављати депутацију.

Посланик Живко Недић прочита за овим протокол XX. састанка од 13. Јула ове године, који скупштина усвоји.

Председник јави, да ће протокол тајне седнице од истога дана бити написан у Београду, и тај ће он са секретарима: гг. Алексом Стевановићем и Пантом Савићем потписати. (Нека тако буде).

За тим председник изјави, да је Његова светлост потписала закон, којим се одобрава кредит од 50.000 дуката за обезбеђење нове границе и подизање караула, а и решење о проширењу неких плацева у Крагујевцу.

Скупштина се на ово одазва са живео!

У 6 часова по подне одређена депутација отишла је у двор да позове Његову Светлост.

Четврт часа после тога, Његова Светлост Кнез, у пратњи својих министара и депутације скупштинске, као и мноштине народа, који га је пратио са усклицима живео, а уз пуцњаву топова, дошао је у дворану скупштинску, где је бурно и одушевљено дочекан, па је седнице скупштине закључио овом беседом.

БЕСЕДА,

КОЈОМ ЈЕ

ЊЕГОВА СВЕТЛОСТ КЊАЗ СРПСКИ

МИЛАН М. ОБРЕНОВИЋ IV.

ЗАКЉУЧИО РЕДОВНУ НАРОДНУ СКУПШТИНУ САЗВАНУ НА 1877. ГОДИНУ

У КРАГУЈЕВЦУ 25. ЈУНА 1878. ГОД.

Поштовани посланици!

Свршетком ваших седница закључује се ова трогодишња периода.

За сво време њеног трајања, наванредни догађаји одвратили су биле земљу од обичних послова, и као што је у нашем јавном животу струја била окренула другим правцем, те је одвела државну радњу к ослобођењу и независности, тако и главна радња скупштинска носи на себи тај печат.

Осећам се срећан, што могу констатовати, да је Народна Скупштина схватила задатак Србије и одговорила очекивању племенитога народа, који је заступала. Одушевљена вишим мислима, проникнута патриотским осећајима, испуњена одапошљу, она је давала влади мојој сва средства, која је могла одређивати, те са своје стране снажно допринела, да се постигну резултати, који су Србији донели независност и увећање.

Конгрес великих сила у Берлину закључио је своју радњу. Ми немамо разлога да будемо захвални на његовим закључењима односно Србије.

Кад берлински уговор буде потврђен, ми ћемо бити у стању да обнародујемо његове одредбе, у колико се нас тичу, па ће онда наша драга отаџбина имати прилику да се уверн, да јој жртве нису бесплодне остале.

Поштовани посланици! Сад наступа за нас ново доба; чекају нас задатци унутрашњег свестраног развијања, који се само под закрилјем мира могу успешно свршити. И колико смо сада потпуно стали на своје ноге, у толико смо више одговорни за успех на томе плодоносном пољу.

Ја при томе рачунам на патриотску радњу целога народа српског, на међусобну слогу, на општу ревност, те да би се могли показати достојни оног поверења, које нам је Јевронна указала, примивши нас у коло својих независних држава.

Вама пак, поштовани посланици, захваљујем на труду, који сте поднели у овим тешким данима, и на лојалној потпори, коју сте мојој влади указивали, а преко вас истом усрдношћу захваљујем и моме миломе народу за жртве, које је тако великодушним самопрегорењем, таким јунаштвом, и тако ретком издржљивошћу принео на олтар народне слободе и независности, покланвши свету, да вишестолетно ропство није у њему угушило ни једну врлину славних предака његових.

Као што за сав народ ова епоха, тако и за вас, поштовани посланици, ова скупштинска периода остаје историјски значајна, те сваки од нас може поучавати своје потомство, каквим се врлинама набавља народ, и приповедати у каквим смо мучним данима и под теретом свакојаких неприлика и опасности извојевали Србији независност и увећање, а у исти мах допринели да се судбина подјармљене браће наше на балканском полу-острву не само олакша, но још и бољег изгледа за будућност да задобије.

Седнице су скупштинске закључене. Да Бог благослови и наплоди наше труде.

15. Јула 1878. год.
Крагујевац.

М. М. ОБРЕНОВИЋ IV. с. р.
кнез српски.

Скупштина је испратила на више места беседу Његове Светлости са бурним *живео!*

За тим се је Његова Светлост опростила са посланицима рекав: здогом браћо, срећан вам пут! а скупштина га је испратила са најодушевљенијим усклицима *живео!*

По одласку Његове Светлости председник скупштине г. Димитрије Матић каза:

Драга браћо!

Чули сте речи Његове Светлости премилостивог господара и кнеза нашег Милана М. Обреновића IV.

Његово задовољство с радом представништва народног за нас је највећа награда.

Наше пуномоћство овим даном престаје, и ми се враћамо кућама својим.

Пратећи се с вама, дужност ми је, да вам, у име моје и у име другога г. подпредседника, благодарим на потпомагању, те је прва скупштина независне Србије, према времену и могућности, израдила више народних послова, него и једна до сад. То се има приписати свести народног представништва.

С подигнутим достојанством Србије будн се и даље и свест народног представништва, а то ће, ако Бог да, срећи и на сав народ српски.

Уједно изјављујем признање на труду и ревности гг. секретрима скупштинским. Здогом браћо!

Скупштина се на ово одазва са живео; хвала вам!

После овога посланик среза левачког, округа јагодинског, Милосав Букомановић, изјави у неколико речи признање и захвалност гг. министрима на

њиховом труду и родољубивој ревности, што су заседочили у вршењу државних послова, на што се скупштина пуна задовољства одазва са *хвала им!*

Тако се заврши ова значајна скупштина.

Око 6 и по часова посланици се опросте и разиђоше.

Председник народне скупштине,
Д. Матић, с. р.

Подпредседник,
Вујо Васић, с. р.

Секретари:
Ил. Стојановић, с. р.
А. Стевановић, с. р.
Д. Ј. Стојковић, с. р.
П. Ј. Савић, с. р.

Посланици:

Ј. Ђ. Авакумовић, Глиша Гершић, Михаил Смиљанић, Ст. Д. Поповић, М. Кујунџић, П. Срећковић, Јаков Павловић, Марко А. Лазаревић, Пет. Стевановић, Младен Микић, Ђурђе П. Ђоровић, Живко Чолић, Никола Радовановић, Миле Дамњановић, Новак Милошевић, Иван Јевтић, Сима Секулић, Новак Јовановић, Никола Стајевић, Марко Ј. Јакшић, Милован Спасић, Димитрије Димитријевић, Ст. Крстић, Станоје Ђорђевић, А. Симић, Милан Тоналовић, Ђорђе Миладиновић, Р. Тодоровић, Лука Атанацковић, Ђорђе Миловановић, Здравко Радовановић, Алекса Петковић, Милосав Вукомановић, Д. Голубовић, П. Дучић, Мијаило Радовановић, Живко К. Недић, Милосав Вељковић, Стеван Поповић, Димитрије Лазаревић, Војин Радуловић, Павле Самуровић, Андрија Милосављевић, Илија Јаковљевић, Љубомир Стојановић, Милосав Р. Протић, Димитрије Јеротијевић, Ђорђе Бајић, В. К. Стошић, Стојадин Радовић, Цветко Минић, Сима Милошевић, Арсеније Гавриловић, Ђорђе Главошић, Милан Кнежевић, Јан. Сандуловић, И. П. Јокановић, Ж. Душманић, Сима Живковић, Жика Миленовић, Д. Ж. Милојковић, Ђ. Ђ. Поповић, Ур. Кнежевић, Алекса Станковић, Петар Катић, Мата Сав. Кара-Марковић, Јован Бошковић, Александер Ђ. Грујић, Ј. Пр. Стевановић, Теша Марковић, Мијаило Гератовић, Димитрије Допић, Вићентије Поповић, Милош Л. Илић, Рака П. Кукић, М. П Влазнавац, Аврам Јовановић, Владислав Павловић, Апт. Шумкарац, Лазар Владислављевић, Дим. Катић, Рад. Милосављевић, Милосав Марковић — Бачинац, Рад. Драгојевић, Јаков Б. Поповић, Коста Пејић, Никола Милосављевић, Миленко Петровић, Илија Ратајац, Ј. Пецић, Марко Петровић, А. Стојковић, Милентије Дробњак, Коста Радовановић, Милан Глигорјевић, Милош Л. Глишић, Адам Богосављевић.

Инв 33268